

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

Anila Jelesijević

**Politika sa pozicije moći Sjedinjenih
Američkih Država, Ruske Federacije i
Evropske unije prema Republici Srbiji u
periodu od 2007. do 2018. godine.**

doktorska disertacija

Beograd, 2022

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Anila Jelesijević

**The policy from the position of power of
the United States of America, the Russian
Federation and the European Union
towards the Republic of Serbia in the
period from 2007 to 2018.**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2022.

Članovi Komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije

Mentor:

Prof. dr Dragan R. Simić
redovni profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu

Članovi komisije:

Prof. dr Slobodan Samardžić,
Prof. dr Dragan Đukanović,
Dr Ivona Lađevac, naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu

Datum odbrane: _____

Izjava zahvalnosti

Veliku zahvalnost želim da izrazim profesoru Draganu Simiću i asistentu magistru Draganu Živojinoviću na podršci tokom Doktorskih studija kroz njihovo razumevanje, strpljenje i savete u vezi pisanja doktorske disertacije.

Zahvaljujem se i Katarini Petrović koja je uvek bila spremna da pomogne u vezi administrativnih procedura.

Anila Jelesijević

PODACI O DOKTORSKOJ DISERTACIJI

Naslov: „Politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine.“

Rezime:

Politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država (SAD), Ruske Federacije i Evropske unije (EU) prema Republici Srbiji nije nova pojava. Posle završetka Hladnog rata, takva politika je imala značajnu ulogu u sudbini Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) i Savezne Republike Jugoslavije (SRJ), zatim državne zajednice Srbije i Crne Gore (SCG).

Vojna neutralnost Srbije iz 2007. godine (kao eventualna namera da se spreči jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova i Metohije godinu dana kasnije), nerešeno pitanje statusa Kosova i Metohije ((imajući u vidu da nisu sve zemlje Ujedinjenih nacija (UN) i EU priznale njenu nezavisnost)) ali i neizvesno članstvo Srbije u EU, omogućili su SAD, Ruskoj Federaciji i EU da nastave sa sprovođenjem politike sa pozicije moći prema Srbiji.

U skladu sa tim, glavna hipoteza koju autorka ove disertacije zagovara je da u periodu od 2007. do 2018. godine, politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji se sprovodila stalno i to prvenstveno zbog nezavisnosti Kosova i Metohije, vojne neutralnosti Srbije i odugovlačenja EU sa članstvom Srbije.

Pored detaljne analize politike sa pozicije moći pomenutih aktera kroz poluge „tvrde“ i „meke“ moći kao relaciona kategorija, zatim uz merenje moći uz pomoć indikatora merenja bezbednosne i ekonomske hijerarhije teoretičara realističke škole Dejvida Lejka (David Lake) ali i uz indikatore deskriptivnog karaktera odnosno službenih statističkih podataka o vojnoj, ekonomskoj, kulturnoj i religijskoj pomoći i aktivnosti SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine, ovaj rad omogućuje da se po prvi put na jednom mestu analizira i upoređuje sprovođenje politike sa pozicije moći istovremeno od strane Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Ruske Federacije i Evropske unije (EU) prema Republici Srbiji.

Ključne reči:

Politika sa pozicije moći, „tvrda“ moć, „meka“ moć, SAD, Ruska Federacija, Evropska unija, Srbija, nezavisnost Kosova i Metohije, vojna neutralnost, odugovlačenje EU

Naučna oblast:

Političke nauke.

Uža naučna oblast:

Međunarodne i evropske studije.

UDK broj: 327.7/.8:327(497.11)"2007/2018"

INFORMATION ON THE DOCTORAL DISSERTATION

Title:

“The policy from the position of power of the United States of America, the Russian Federation and the European Union towards the Republic of Serbia in the period from 2007 to 2018”

Summary:

The policy from the position of power of the United States of America (USA), the Russian Federation and the European Union (EU) towards the Republic of Serbia is not a new phenomenon. After the end of the Cold War, such a policy played a significant role in the destiny of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY) and the Federal Republic of Yugoslavia (FRY), then the state union of Serbia and Montenegro (SCG).

Serbia's military neutrality in 2007 (as a possible intention to prevent the unilateral declaration of Kosovo and Metohija's independence a year later), the unresolved issue of Kosovo and Metohija's status ((given that not all United Nations (UN) and EU countries have recognized its independence)) but also the uncertain Serbia's membership in the EU enabled the USA, the Russian Federation and the EU to continue implementing the policy from the position of power towards Serbia.

Accordingly, the main hypothesis advocated by the author of this study is that in the period from 2007 to 2018, the policy from the position of power of the United States, the Russian Federation and the European Union towards Serbia was pursued constantly, primarily due to Kosovo and Metohija's independence, because of the Serbia's military neutrality and as a result of the EU's prolongation of the Serbia's membership.

In addition to a detailed analysis of politics from the position of power of the mentioned actors through the levers of "hard" and "soft" power as a relational category, then with the measurement of power with the help of indicators of security and economic hierarchy of the Realistic school's theorist David Lake, but also based on the indicators of descriptive character such as statistical data on military, economic, cultural and religious assistance and activities of the USA, the Russian Federation and the EU towards Serbia in the period from 2007 to 2018, this paper enables that for the first time in one place to be analyzed and compared the implementation of policy from the position of power at the same time by the United States of America (USA), the Russian Federation and the European Union (EU) towards the Republic of Serbia.

Key words:

Politicly from the position of power, “hard” power, “soft” power, USA, Russian Federation, European Union, Serbia, independence of Kosovo and Metohija, military neutrality, prolongation of the EU.

Scientific field:

Political science

Scientific discipline:

International and European relations

UDC Number: 327.7/.8:327(497.11)"2007/2018"

Sadržaj rada

1. Uvod	12-26
1.1. Formulacija problema	12
1.2. Predmet disertacije	13
1.3. Ciljevi disertacije	15
1.4. Hipotetički okvir	16
1.5. Metode istraživanja	19
1.6. Naučni doprinos i očekivani rezultata	23
1.7. Opis sadržaja disertacije	24
2. Teorijski okvir istraživanja	27-45
- Moć u međunarodnim odnosima-	
2.1. Pojam i definisanje moći	28
2.2. Shvatanje sadržaja pojma moći: Moć kao relacionala kategorija i moć kao sposobnost; „dodirljiva“ („tvrda“) i „nedodirljiva“ („meka“) moć	35
2.3. Odnos moći prema uticaju, autoritetu, prinudi i sili	39
2.4. Merenje moći	42
3. Odnosi Srbije, Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske zajednice /Evropske unije posle završetka Hladnog rata	46-103
Uvod	47
3.1. Politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske zajednice u procesu dezintegracije Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) i Državne zajednice Srbija i Crna Gora (SCG)	51
3.1.1. Raspad SFRJ sa podrškom teritorijalnom integritetu i otopljenja od strane Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske zajednice	51
3.1.2. Slučaj Kosovo i Metohija: poreklo i razvoj krize	72
3.1.3. Intervencija zbog etničkog čišćenja koja je prouzrokovala dodatne ljudske i materijalne gubitke	86

3.1.4. Završetak rata između NATO-a i SR Jugoslavije - nezavisnost Kosova i Metohije nije opcija ali samo privremeno	90
3.1.5. „Blic“ uloga Rusije na Kosovu i Metohiji i Srbiji posle završetka bombardovanja	93
3.1.6. SRJ i SCG u nasleđivanju iste sudbine kao SFRJ	97
3.2. Odnosi SFRJ/SRJ/SCG i EEZ/EZ/EU	99
3.2.1.SFRJ i EEZ/EZ:Od obećavajuće saradnje do prekida odnosa	99
3.2.2.SRJ/SCG i EZ/EU:Od produženog nasleđenog nedostatka komunikacije do formalne normalizacije odnosa	101

4. Od proglašenja vojne neutralnosti Srbije do dobijanja statusa države pridružene EU (od 2007. do 2013. godine)

104-131

Uvod	105
4.1. Proglašenje vojne neutralnosti Srbije kao pokušaj da se spreči nezavisnost Kosova i Metohije i politika za pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema vojnoj neutralnoj Srbiji	106
4.1.1. Definisane neutralnosti i shvatanje vojne neutralnosti Srbije kao pokušaj da se spreči nezavisnost Kosova i Metohije	106
4.1.2. Politika za pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema vojnoj neutralnoj Srbiji	110
4.2. Politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije u vezi nezavisnosti Kosova i Metohije– Da li se radi o predsedanu ili jedinstvenim slučajem?	113
4.3. Početak i razvoj politike “ zamora od proširenja“ EU	124
4.3.1. Rigorozniji zahtevi za članstvo zemalja Zapadnog Balkana kao izgovor odugovlačenja za pristupanjem Evropskoj uniji	124
4.3.2. Politika „uslovljavanja“ EU kroz proces pregovora o pristupanju Srbije u EU bez Kosova i Metohije ali zavisna od odnosa sa njim	126

5. Politika sa pozicije moći SAD, EU i Ruske Federacije od prve međunarodne konferencije između Srbije i EU o otvaranju poglavlja za pristupanje Uniji do prve polovine mandata predsednika SAD Donalda Trampa

(od 2014. do 2018. godine)

132-173

Uvod	133
5.1. Uslovljeno članstvo Srbije u EU već zamorenoj od proširenja	
- koliko je daleko 2025. godina	140
5.1.2. Zamor od proširenja	
- opadajući optimizam politike proširenja Evropske unije	140
5.1.3. Srbija i njen proces integracije u Evropsku uniju - od Berlinskog procesa do Strategije o proširenju iz februara 2018. godine	146
5.1.3.1. Značaj Berlinskog procesa	146
5.1.3.2. Dokle je Srbija stigla sa pregovaranjem o članstvu sa EU- politika Evropske unije prema Srbiji po modelu „štapa i šargarepe“	147
5.1.3.3. Strategija Evropske komisije o proširenju iz 2018. godine kao još jedan putokaz za Srbiju u neizvesnoj politici proširenja	150
5.1.4. Šta posle Strategije Evropske komisije o proširenju iz 2018. godine? Koliko je daleko 2025. godina?	151
5.2. Politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji kao nedefinisanoj vojnoj neutralnoj zemlji koja se i dalje suočava sa nerešenim kosovskom pitanjem dok čeka članstvo u EU	152
5.2.1. Politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji kao nedefinisanoj vojno neutralnoj zemlji	152
5.2.2. Politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u vezi nerešenog pitanja Kosova i Metohije	160
5.2.3. Politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u vezi članstva u EU	171
6. Merenje politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine	174-206
Uvod	175
6.1. Merenje politike sa pozicije „tvrde“ i „meke“ moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine na osnovu indikatora merenja bezbednosne i ekonomske hijerarhije teoretičara realističke škole Dejvida Lejka	179

6.2. Merenje politike sa pozicije „tvrde“ i „meke“ moći uz indikatore deskriptivnog karaktera odnosno putem službenih statističkih podataka o vojnoj, ekonomskoj, kulturnoj i religijskoj pomoći i aktivnosti SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine. 189

7. Zaključak	207-217
7.1. Potvrda postavljenih hipoteza i zaključna razmatranja	208
7.2. Ostvareni naučni i društveni doprinos	217
8. Literatura	218
9. Biografija kandidatkinje	245
10. Administrativni prilozi	248

Poglavlje 1

UVOD

1.1. Formulacija problema

Politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država (SAD), Ruske Federacije i Evropske unije (EU) prema Republici Srbiji nije nova pojava. Posle završetka Hladnog rata, takva politika je imala značajnu ulogu u sudbini Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) i Savezne Republike Jugoslavije (SRJ), zatim državne zajednice Srbije i Crne Gore (SCG).

SFRJ je prvenstveno nestala zbog nedostatka interesa SAD, Evropske zajednice (EZ) i Ruske Federacije za njeno postojanje.

Kraj Hladnog rata je stvorio novi svetski poredak kome očigledno uloga SFRJ kao tampon zona između istoka i zapada nije više bila potrebna. SAD su izašle kao pobednik nakon okončanja Hladnog rata i kao supersila koja je mogla da znatno utiče na delovanje Organizacije severnoatlantskog ugovora (NATO). Raspadom SSSR, njen naslednik Ruska Federacija je više bila okupirana sobom i nije bila dovoljno jaka da se upliće u konflikt sa SAD zbog SFRJ, odnosno zemlje koja nije bila prioritet njene spoljne politike. U slučaju EZ, nestanak SFRJ je bio irelevantan naspram ujedinjenja Nemačke (posle pada Berlinskog zida 1989.) i perspektive transformacije EZ u EU.

SRJ kao država sukcesor SFRJ koja je bila manja i znatno nebitnija od SFRJ nije mogla da ima drugačiju sudbinu sem dezintegracije. Bombardovanje SRJ 1999. godine od NATO snaga čiji su članovi SAD i većina zemalja današnje Evropske unije započelo proces raspada SRJ i stvaranje nove države – „Kosovo“. Transformisana SRJ u državnu zajednicu SCG je bila kratkog veka, ostavljajući Republiku Srbiju da se sama suočava sa priznanjem nezavisnosti Kosova i Metohije od strane SAD i većine zemalja EU. Period koji sledi, je samo utvrdio politiku sa pozicije moći gore pomenutih aktera koja će i dalje nastaviti da utiče na sudbinu državnosti Republike Srbije.

SAD i EZ/EU su se držale iste politike sa pozicije moći prema SFRJ i SRJ pa čak i SCG koja se sprovodila putem izjava i delovanja vezanih za podršku teritorijalnog integriteta da bi se posle pretvorila u politici podrške secesije zatim i raspada.

Vojna neutralnost Srbije iz 2007. godine (kao eventualna namera da se spreči jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova i Metohije godinu dana kasnije), nerešeno pitanje statusa Kosova i Metohije ((imajući u vidu da nisu sve zemlje Ujedinjenih nacija (UN) i EU)) priznale njenu nezavisnost ali i neizvesno članstvo Srbije u EU, omogućili su SAD, Ruskoj Federaciji i EU da nastave sa sprovođenjem politike sa pozicije moći prema Srbiji.

Politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u periodu od 2007. godine do 2018. godine (a i pre toga) se sprovodila putem nekoliko pokazatelja koje ćemo detaljno izložiti tokom naše disertacije i koji su nas doveli do sledećih stavova:

Od perioda posle Hladnog rata do bombardovanja SRJ 1999. godine, politika sa pozicije moći SAD i EZ se više oslanjala na poluge „tvrde“ moći odnosno sprovela se kroz pretnju, ekonomske sankcije i bombardovanja dok su poluge „meke“ moći SSSR bile beznačajna podrška srpskim interesima.

Period nakon toga ne beleži pomenute poluge „tvrde“ moći u politici SAD i EZ/EU kad su u pitanju ekonomske sankcije i bombardovanja ali pretnje nisu isključene.

Politika sa pozicije „meke“ moći Rusije dolazi više do izražaja u periodu od 2007. do 2018. godine nego u periodu posle Hladnog rata.

Od 2007. do 2018. godine politika sa pozicije moći SAD zajedno sa NATO¹ se sprovodi prvenstveno kroz „tvrdu“ moć insistiranja na nezavisnosti Kosova i Metohije koje je za Srbiju deo njene teritorije ali i putem „meke“ moći intenziviranja političke, ekonomske i vojne saradnje, finansijske pomoći i donacija kao i poseta od strane visokih državnih predstavnika.

Politika sa pozicije „meke“ moći SAD se sprovodi i kroz prihvatanje vojne neutralnosti Srbije i želje da se i sama Srbija ponaša u skladu sa tim.

U pomenutom periodu, politika sa pozicije moći Ruske Federacije uglavnom se oslanja na „meku“ moć. koja se sprovodi kroz intenziviranje političke, ekonomske, vojne, kulturne i verske saradnje, kroz finansijsku pomoć kao i kroz intenziviranje poseta od strane izuzetno visokih državnih predstavnika. Rusija se zalaže za nepriznavanje nezavisnosti Kosova i Metohije što je deo njene politike sa pozicije „meke“ moći prema Srbiji koja takođe ne priznaje tu nezavisnost. Politika Rusije u podržavanju Srbije kao vojnu-neutralne zemlje takođe predstavlja sprovođenje politike sa pozicije „meke“ moći Rusije prema Srbiji.

U međuvremenu, EU koja nema nameru da uskoro prihvati zemlje Zapadnog Balkana kao njene članove (poslednja zemlja koja je pristupila uniji je bila Hrvatska 2013. godine) se služi politikom „štapa i šargarepe“ („tvrda“ moć) koja, prema našem mišljenju, u slučaju Srbije znači politiku uslovljavanja kroz implicitno priznanje nezavisnosti Kosova i Metohije i suprotstavljanje Rusiji sa nagradom povećane ekonomske pomoći.

1.2. Predmet disertacije

Formulacijom problema smo naznačili i predmet istraživanja našeg rada, a to je „***Politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine***“.

Svesni smo činjenice da postojanje politike sa pozicije moći ostalih država i institucija nije isključeno prema Srbiji. Međutim, ova studija se bavila samo politikom sa pozicije moći gore pomenutih aktera koji po našem mišljenju imaju vrlo značajan uticaj u definisanju unutrašnje i spoljne politike Srbije. Period od 2007. do 2018. godine je izabran kako bismo analizirali sprovođenje politike sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji koja je postala vojno neutralna nekoliko meseci pre nego što je deo njene teritorije, Kosovo i Metohija proglasilo nezavisnost .

Glavno istraživačko pitanje našeg rada glasi: *Kako se sprovodila politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine ?*

Pored osnovnog istraživačkog pitanja nastojali smo da ponudimo odgovore i na sledeća pitanja.

- Kakva je bila politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske zajednice u tokom raspada SFRJ i SRJ
- Kakvi su bili odnosi SFRJ i SRJ i EZ/EU?
- Kakva je politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Države, Ruske Federacije i Evropske unije prema Kosovu i Metohiji– Da li se radi o presedanu ili jedinstvenom slučaju?

---

¹ Iako nije deo naslova naše teze, bavićemo se i politikom sa pozicije moći NATO s obzirom da smatramo da je NATO instrument spoljne politike prvenstveno SAD i imajući u vidu da se ovaj savez sastoji od većine zemalja Evropske unije.

- Da li je proglašenje vojne neutralnosti Srbije bio pokušaj da se spreči nezavisnost Kosova i Metohije?
- Kakva je politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji kao nedefinisanoj vojnoj neutralnoj zemlji koja se i dalje suočava sa nerešenim kosovskom pitanjem dok čeka članstvo u EU?
- Kakva je politika EU sa pozicije moći prema Srbiji ? Koje su perspektive Srbije u EU koja je već zamorena od proširenja?
- Kako meriti politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske Unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine ?

Predmet našeg istraživanja **vremenski** se odnosi na period od 2007. do 2018.godine.

Naše istraživanje smo podeliti na dva perioda:

-period od 2007. do 2013. godine koji se odnosi na politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji od proglašenja vojne neutralnosti Srbije do dobijanja statusa države pridružene EU.

-period od 2014. godine do kraja 2018. godine koji se odnosi na politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji od prve međunarodne konferencije između Srbije i EU o otvaranju poglavlja za pristupanje uniji do prve polovine mandata bivšeg predsednika SAD Donalda Trampa (Donald Trump).

Radi boljeg shvatanja teme naše disertacije osvrnuli smo se i na odnose između Srbije, SAD, Ruske Federacije i Evropske zajednice nakon završetka Hladnog rata.

Prostor koji je ovo istraživanje obuhvatilo je Republika Srbija dok su ostale zemlje Zapadnog Balkana generalno tretirane.

Kada je reč o **naučnom-disciplinarnom određenju** predmeta istraživanja, u okviru istraživanja koristili smo saznanja iz vojnih, istorijskih i političkih nauka. Takođe, uzeli smo u obzir i saznanja savremene političke istorije Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije, Evropske unije i zemalja Zapadnog Balkana posle završetka Hladnog rata.

Kada je reč **teorijskom određenju predmeta istraživanja** u nameri naše disertacije da analiziramo politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine, od izuzetnog značaja nam je bilo shvatanje pojma moći u međunarodnim odnosima. Odgovore o tome šta je moć, koje su njene vrste, kakvog je sadržaja i kako može da se meri pronašli smo kroz analizu i shvatanju pojma moći **kod teoretičara realizama, liberalizma i konstruktivizma**. Između određenja moći kao jedini način opstanka država i koji zauzima centralno mesto u shvatanju međunarodnih odnosa iz perspektive teoretičara tzv. realističke škole i prepoznanja važnosti ovog pojma bez izričitog prenaplašavanja u odnosu na druge pojmove, iz perspektive teoretičara liberalizma i konstruktivizma, mi smo dali prednost teoretičarima realizma.

Mišljenja smo da proučavanje politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji može najbolje da se razume uz shvatanja moći kako je teoretičari realizma vide. Mi smatramo da je moć način opstanka države i da se odnosi među državama određuju na osnovu veličine njihove moći.

Na osnovu analiza mišljenja teoretičara realizma koje su dostupne u poglavlju 2 ove disertacije, ustanovili smo da moć kao relacionala kategorija postoji u slučaju kad subjekat moći može da nametne svoju volju objektom moći jedino ako je subjekat moćan u pogledu resursa koji poseduje i koje može da pretvori u moć. Sem toga, moć kao relacionala kategorija se primenjuje kad subjekat moći nametne svoju volju objektom moći tako što naređuje promenu ponašanja koja je omogućena kroz poluge „tvrde“ moći, kako ih je liberalni realista Džosef Naj (Joseph Nye) objasnio ali i uz kontrolisanje ciljeva koje se sprovode kroz poluge „tvrde“ ali „meke“ moći ili kroz ustanovljavanje želja i težnji koje se odnose na „meku“ moć.

Proučavanje politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji smo tretirali kao oblik relacione kategorije moći. Takođe u skladu sa shvatanjima teoretičara realizma, posebno Naja o „tvrdoj“ i „mekoj“ moći kao relacione kategorije i mogućnostima njenog merenja bili smo u stanju da analiziramo politiku sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU od 2007. do 2018. godine ali u periodu prošle hladnog rata.

Cela naša disertacija se sastoji od primera putem kojih se jasno vidi način na koji se stalno sprovodi politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji tokom pomenutog perioda.

Za nas je takođe bilo važno **meriti moć** kao relacionu kategoriju radi jasnije slike o sprovođenju politike sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji.

Politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji, izračunali smo uz pomoć indikatora bezbednosne (prisustvo vojnih snaga dominantne države na teritoriji podređene države, i savezništvo) i ekonomske hijerarhije (stepen autonomije monetarne politike i trgovinska zavisnost) koji su prisutni kod neorealiste Dejvida Lejka (David Lake).²

S obzirom da Lejkovi indikatori o merenju moći se odnose samo na bezbednosnu i ekonomsku hijerarhiju koje spadaju u -poluge „tvrde“ moći, radi preciznijih podataka o merenju moći, dodali smo i indikatore o vojnoj i ekonomskoj pomoći ali i međusobne aktivnosti u vojnom i ekonomskom planu u našem slučaju od strane SAD, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji. Takvi indikatori su spadali u poluge „meke“ moći, bili su deskriptivnog karaktera i bazirali su se na službene statističke podatke. Takođe, dodali smo i ostale indikatore deskriptivnog karaktera koje spadaju u polugama „meke“ moći poput saradnje u oblasti kulture, religije, medija, političkih izjava i posetama podrške kao i potpisanih sporazuma od strane SAD, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji.

1.2. Ciljevi disertacije

Shodno opšteprihvaćenoj metodologiji politikološkog istraživanja ciljeve našeg istraživanja smo podelili u naučne i društvene. Naučni ciljevi istraživanja se sastoje od sticanja naučnog saznanja o navedenoj temi, dok su društveni ciljevi usmereni na praktičnu upotrebljivost saznanja.

Naučni ciljevi našeg istraživanja su višestruki, a najvažniji su bili:

- naučna deskripcija i objašnjenje pojma i pojave, sadržanja i merenje moći i njenog značaja u 20. i 21. veku,
- objašnjavanje i tumačenje politike sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine uz osvrt na period posle Hladnog rata,
- praktična primena politike sa pozicije „tvrde“ i „meke“ moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine.

Društveni ciljevi ovog istraživanja uključili su dublje upoznavanje i shvatanja značaja učenja o moći i primene politike sa pozicije „tvrde“ i „meke“ moći u međunarodnim odnosima. Sem toga, društveni ciljevi ovog istraživanja su bili i upoznavanje javnog mnjenja (prvenstveno Srbije) sa načinom sprovođenja politike sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije, i Evropske unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine. Uostalom, smatrali smo da znanje stečeno ovim istraživanjem može biti korisno i političkim akterima jer će imati uvid u načine sprovođenja pomenute politike sa pozicije moći.

---

² David A. Lake, *Hierarchy in International Relations*, Cornell University Press, New York, 2009, p. 65.

1.4. Hipotetički okvir

Odgovor na naše istraživačko pitanje „Kako se sprovodila politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine?“ smo dali utvrđivanjem naše glavne to jest opšte hipoteze i ostalih posebnih i pojedinačnih hipoteza koje se nadovezuju sa tom hipotezom.

Kako bismo bolje argumentovali naše hipoteze analizirali smo i različita shvatanja o uticaju Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbije. Takva mišljenja smo podeliti na osnovu shvatanja o interesovanju ili ne o sprovođenju politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji. To se u slučaju SAD i Rusije prema Srbiji vidi kroz stalno prisustvo ili povratak dok se sa pozicije politike sa pozicije moći EU prema Srbiji znači „zamor“ ili „mamurluk“ od proširenja naspram politike uslovljavanja.

U nedostatku nama zadovoljavajućih shvatanja kad je u pitanju politika sa pozicije moći SAD prema Srbiji, morali smo da uzmemo u obzir mišljenja o politici sa pozicije moći SAD prema Balkanu u koji spada i Srbija. Prema tome, postoji tvrdnja da je „Balkan i dalje prostor američkog interesa ali bez značajnijeg vojnog i ekonomskog angažovanja“³ i da „SAD nastoje da ovu regiju sve više prepuste EU u okviru NATO odlučivanja.“⁴ Postoji i mišljenje da kad je u pitanju Zapadni Balkan, „SAD su se oslonile na Evropu u napredovanju regiona.“⁵ Prema našim saznanjima, stalno prisustvo ili povratak SAD na Balkanu pa time i u Srbiji nije bio u fokusu pomenutih rasprava.

U vezi Rusije, interesantno je primetiti shvatanje da „NATO intervencija vođena od strane SAD u Jugoslaviji 1999. godine i proglašenje nezavisnosti Kosova i Metohije 2008. godine predstavljaju snažne momentume za rusku spoljnu politiku prema Zapadu, a posebno prema SAD i da je od tada, Kremlj razvio mnogo agresivniju spoljnu politiku.“⁶

Sličan je i stav da „kritika NATO bombardovanja Srbije 1999. godine i zapadne podrške nezavisnosti Kosova i Metohije 2008. godine čine centralni deo ruske naracije u ovoj zemlji.“⁷ Ovde se čak dodaje da „uticaj Rusije prema Srbiji se ostvaruje kroz „meku“ moć koja je visoka, to jest kroz medijsku propagandu, ekonomsku zavisnost zbog uvoza prirodnog gasa i nafte kao vojno i spoljno političkog partnerstva.“⁸

Sa druge strane, postoji i shvatanje da je „Rusija izgubila sposobnost da projektuje svoju vojnu snagu ka Dunavu i Jadranskom moru ubrzo nakon završetka Hladnog rata, kada je NATO kompletirao

---

³ Simeon Pobulić, *Promena u konstelaciji odnosa velikih sila, Granice američke moći*, izvor: internet: <http://www.republika.co.rs/546-547/28.html>; (pristupljeno 18.12.2020.)

⁴ Ibid.

⁵ više o tome: Graham Thomas E., Levitsky Jonathan E., Ambassador Munter Cameron P., Ambassador Wisner Frank G., *Time for Action in the Western Balkans- Policy Prescriptions for American Diplomacy*, p.2., izvor: internet: <https://www.eastwest.ngo/sites/default/files/Time-for-Action-in-the-Western-Balkans.pdf>; (pristupljeno 15. 12.2020.)

⁶ više u tome: Heler Daniel, *Belgrade-Pristina Dialogue and the Russian Factor: Opportunity for Cheap Points*, izvor: internet: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/11/09/belgrade-pristina-dialogue-russian-factor-opportunity-cheap-points/> (pristupljeno 18. 12. 2020.)

⁷ Francisco de Borja Lasheras, Vessela Tcherneva, Fredrik Wesslau, *Return to instability: How migration and great power politics threaten the Western Balkans*, p.5., izvor: internet: https://www.ecfr.eu/publications/summary/return_to_instability_6045; (pristupljeno 18.12.2020.)

⁸ Ibid., p.5.

lanac članova od Baltika do Crnog mora 2004. godine.“⁹ Od tada, „njeni napori da spreče dalje proširenje NATO-a u jugoistočnoj Evropi i barem privuku Srbiju u svoju sferu uticaja postali su sve uzaludniji.“¹⁰

Smatra se da su tri glavna instrumenta ruskog uticaja u regionu („meka“ moć, zavisnost jugoistočne Evrope od ruskih energetske zaliha, pretnja upotrebom veta Saveta bezbednosti ako Zapad pokuša da Kosovo učini članom Ujedinjenih nacija) sve manje efikasna, posebno u Srbiji.¹¹

U analizama vezanih za prisustvo Rusije na Balkanu, postoji i mišljenje da „akcije Kremlja u regionu, uključujući uplitanje u unutrašnju politiku Severne Makedonije, Bosne ili Crne Gore, i stavljanje veta na Savet bezbednosti UN-na pitanja Balkana, ili preteći da će to uraditi“, pojačale su ideju da se Rusija vratila u region.“¹² Takođe se smatra da se „Rusija vratila u region (jer ga napustila 2003. godine vojnim povlačenjem sa Kosova) sa prvom krizom gasa sa Ukrajinom, 2006. godine.“¹³ Rečeno je da „povlačenje Evropske unije sa ovog regiona zbog finansijskih, ekonomskih, institucionalnih i političkih krize koje su pogodile Uniju posle 2008. godine ostavilo mogućnost Rusiji da popuni tu prazninu.“¹⁴

Postoje i želje da Rusija treba da se vrati na Balkan radi „ostvarivanja pune konsolidacije i civilizacijske uloge u svetu metaforički izražena kroz sintagmu „Treći Rim“, odnosno kroz povezivanje i adekvatan uticaj na Ukrajinu i Balkan na svakom od kojih živi oko pedeset miliona pravoslavnih hrišćana.“¹⁵

Iako Evropska unija ne isključuje prihvatanje zemalja Zapadnog Balkana (pa time i Srbije) kao članove „svoje porodice“, stiče se utisak da nije povoljno vreme za njeno proširenje i da se zapravo radi o dugogodišnjem „zamoru“ od proširenja. Takva politika unije prema proširenju čak se shvata i kao proces „pristupanja bez članstva u kojem, države kandidati se suočavaju sa politikom uslovljavanja kroz jasno pisane uslove (kriterijumi iz Kopenhagena, 1993. godine i Madrida, 1995.godine) i nepisane uslove (*ad hoc* odluke u oblasti visoke politike, koje odražavaju geostrateške prioritete Evropske unije).“¹⁶ Sa druge strane, mišljenje o „mamurluku“ od proširenja prema kojem, „duboka kriza dugova država članica Unije nisu u potpunosti zaustavili proces proširenja,“¹⁷ iako su ga značajno usporili, je očigledno vezno za sticanje statusa kandidata¹⁸ jer se ne radi o nekom novom članstvu.

Naše je mišljenje a to predstavlja i glavnu hipotezu naše disertacije da: **U periodu od 2007. do 2018. godine, politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i Evropske uniji prema Srbiji se sprovodila stalno i to prvenstveno zbog nezavisnosti Kosova i Metohije, vojne neutralnosti Srbije i odugovlačenja EU sa članstvom Srbije.**

Hipotetički okvir ovog rada obuhvata jednu opštu i četiri posebne hipoteze.

---

⁹ Dušan Reljić, *Lavrov, Serbia, may struggle to find common ground*, izvor: internet: <http://www.balkaninsight.com/en/article/lavrov-serbia-may-struggle-to-find-common-ground-12-12-2016> (pristupljeno 18.12.2020.)

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² više u tome: Francisco de Borja Lasheras, Vessela Tcherneva, Fredrik Wesslau, *Return to instability: How migration and great power politics threaten the Western Balkans*, p.2., izvor: internet:

https://www.ecfr.eu/publications/summary/return_to_instability_6045; (pristupljeno 18.12.2020.)

¹³ Dimitar Bechev, *Rival Power: Russia in Southeast Europe*. Yale University Press, London, 2017, p. 53.

¹⁴ Ibid., p. 16.

¹⁵ Vladimir Kršljanin, *Srbija i Rusija. Argumenti za novu politiku*, Centar Akademske reči d.o.o, Šabac, 2018, str. 5.

¹⁶ više o tome Slobodan: Samardžić, *Evropska unija: Sistem u krizi; sa studijom slučaja o odnosima Srbije i EU*, Izdavačka knjižara Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci-Novu Sad, 2016., str. 334-336; str.676.

¹⁷ više o tome: Duško Lopandić, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Štampa Grafolik, Beograd, 2017. str.106-108.

¹⁸ Crna Gora vodi pregovore za članstvo od 2013. godine. Srbija je počela pregovore početkom 2014. godine. Albanija je zvanični kandidat za članstvo EU od 2014. godine. BiH podnela zahtev za članstvo Unije 2016. godine.

OPŠTA HIPOTEZA

U periodu od 2007. do 2018. godine, politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i Evropske uniji prema Srbiji se sprovodila stalno i to prvenstveno zbog nezavisnosti Kosova i Metohije, vojne neutralnosti Srbije i odugovlačenja EU sa članstvom Srbije.

1. PRVA POSEBNA HIPOTEZA

Sprovođenje stalne politike sa pozicije moći SAD prema Srbiji se oslanja na poluge „tvrde“ i „meke“, moći.

PRVA POJEDINAČNA HIPOTEZA

Politika sa pozicije „tvrde“ moći SAD se prvenstveno sprovodi kroz podržavanje nezavisnosti Kosova i Metohije koji je za Srbiju deo njene teritorije.

DRUGA POJEDINAČNA HIPOTEZA

Politika sa pozicije „meke“ moći SAD se sprovodi kroz intenziviranje političke, ekonomske i vojne saradnje, kroz finansijsku pomoć i donacija kao i kroz posete od strane visokih državnih predstavnika.

TREĆA POJEDINAČNA HIPOTEZA

Politika sa pozicije „meke“ moći SAD se sprovodi kroz prihvatanje vojne neutralnosti Srbije i želje da se i sama Srbija ponaša u skladu sa tim.

2. DRUGA POSEBNA HIPOTEZA

U posmatranom periodu, stalna politika sa pozicije moći Ruske Federacije prema Srbiji uglavnom se oslanja na poluge „meke“ moći.

PRVA POJEDINAČNA HIPOTEZA

Politika sa pozicije „meke“ moći Rusije se sprovodi kroz intenziviranje političke, ekonomske, vojne, kulturne i verske saradnje, kroz finansijsku pomoć kao i kroz intenziviranje poseta od strane izuzetno visokih državnih predstavnika.

DRUGA POJEDINAČNA HIPOTEZA

Rusija se zalaže za nepriznavanje nezavisnosti Kosova i Metohije koji je deo njene politike sa pozicije „meke“ moći prema Srbiji koja takođe ne priznaje tu nezavisnost.

TREĆA POJEDINAČNA HIPOTEZA

Rusko podržavanje Srbije kao vojnu-neutralne zemlje takođe predstavlja sprovođenje politike sa pozicije „meke“ moći Rusije prema Srbiji koja je vojno - neutralna „u odnosu na postojeće vojne saveze“¹⁹.

3. TREĆA POSEBNA HIPOTEZA

Sprovođenje stalne politike sa pozicije moći EU prema Srbiji se oslanja na poluge „tvrde“ i „meke“ moći

PRVA POJEDINAČNA HIPOTEZA

Politika sa pozicije „tvrde“ moći EU je njena politika „uslovljavanja“ koja se sprovodi kroz insistiranje EU da se problemi Srbije i Kosova i Metohije reše kroz „sveobuhvatni i pravno obavezujući sporazum o normalizaciji“²⁰ odnosa. Politika sa pozicije „tvrde“ moći EU je i odraz finansijske pomoći u slučaju ispunjavanja uslova koji su političkog karaktera.

¹⁹ više o tome: Službeni Glasnik Republike Srbije, *Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije*, tačka 6.

izvor: internet: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/reg/viewAct/5322d9df-46d7-41b1-9649-a89032370f07>, (pristupljeno 08. 12. 2020.)

²⁰ više o tome: European Commission, *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*, pp.6-8. izvor: internet: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf (pristupljeno 18.01.2021.)

DRUGA POJEDINAČNA HIPOTEZA

Politika sa pozicije „meke“ moći EU se sprovodi kroz intenziviranje ekonomske saradnje, finansijske pomoći i donacija.

4. ČETVRTA POSEBNA HIPOTEZA

Odugovlačenje EU u vezi članstva omogućava dalje sprovođenje politike sa pozicije „meke“ moći SAD i Rusije.

PRVA POJEDINAČNA HIPOTEZA

Članstvo Srbije u EU ostaje neizvesno zbog nespremnosti EU da se dalje širi.

DRUGA POJEDINAČNA HIPOTEZA

Nedostatak članstva čini Srbiju podložnijom politici sa pozicije „meke“ moći SAD i Rusije.

1.5. Metode istraživanja

Imajući u vidu naučne ciljeve rada i sam predmet istraživanja, tokom naše disertacije smo koristili više osnovnih naučno-istraživačkih metoda i metoda prikupljanja i obrade podataka. U istraživanju smo upotrebili osnovne analitičke metode, poput metoda analize sa ciljem proučavanja sastavnih delova predmeta istraživanja. Takođe je korišćena i strukturalno-funkcionalna analiza zarad osnovnih strukturalnih činioca koji su omogućili sprovođenje politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU u periodu od 2007. do 2018. godine.

Osim analize primenili smo i komparativnu metodu u upoređivanju primene politike sa pozicije „tvrde“ i „meke“ moći posle Hladnog rata i perioda koji je obuhvaćen našom istraživanjem (od 2007. do 2018. godine) od strane SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji. Komparativna metoda je upotrebljena i zarad upoređivanja upotrebe poluga „tvrde“ i „meke“ moći u oblastima vojne i ekonomske pomoći, aktivnosti i programima vojne, političke, ekonomske, kulturne i tehnološke razmene, kao i u sferi informisanja, odnosno propagande i njihovog uticaja koje se sprovode prema Srbiji od strane SAD, Ruske Federacije i EU.

U istraživanju je za prikupljanje podataka korišćena kvalitativna analiza dokumenata koja je obuhvatila studije i naučne radove, izveštaje i zvanična dokumenta američke vlade, ruske vlade, srpske vlade, jugoslovenskih vlada, kosovske vlade i institucija EZ/ EU. Sem toga, deo ovog istraživanja su bili i sporazumi i drugi dokumenti potpisani između SFRJ, SRJ, SCG, Srbije sa jedne strane i SAD, Ruske Federacije i EZ/EU. Takođe, podaci su prikupljeni i putem tekstova iz novina i časopisa, kao i zahvaljujući kvalitativnoj analizi izjava i svedočenja američkih, ruskih, srpskih diplomata, političara i analitičara kao i funkcionera EZ/EU koja su izneta u knjigama ali i u radovima autobiografskog karaktera.

Ovo istraživanje je obavljeno u Srbiji.

Tokom naše disertacije kako bismo postigli objektivniju procenu koja je nam dodatno pomogla tokom pisanja zaključka, obavili smo nekoliko intervjua i neformalne razgovore sa američkim, ruskim i srpskim profesorima i analitičarima, švajcarskim diplomatima i diplomatama EU, predstavnicima NATO, predstavnicima političkih partija i vladinih institucija u Srbiji kao i sa predstavnicima nevladinih organizacija i istraživačkih centara u Srbiji, Rusiji, Nemačkoj, Belgiji i SAD.

Intervjuisanje smo sprovodili putem neposrednih kontakata, telefonskim razgovorima ili email komunikacijom. Etičke prepreke u samom intervjuisanju vezano za ovaj rad smo eliminisali s obzirom na činjenicu da smo ispoštovali pravo na anonimnost. Iz tih razloga citirali smo odgovore ispitanika ne navodeći njihova imena.

Pitanja koja smo postavili su bila ista za sve osobe koje smo intervjuisali i prvenstveno su bila vezana za hipoteze naše studije. Pitanja su bila sledeća:

- Da li je po vašem mišljenju politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine postala izraženija?
  - Ako jeste, koji su razlozi?
  - U kom periodu je takva politika izraženija, pre ili posle Ukrajinske krize?
- Zašto je Srbija proglasila vojnu neutralnost i zašto je Srbija i dalje ostala neutralna zemlja?
- Da li mislite da političko uslovljavanje od strane EU prema Srbiji implicitno zahteva priznanje nezavisnosti Kosova i Metohije i suprotstavljanje Rusiji?
  - Da li se slažete da ispunjavanje takvih uslova nije garancija da će Srbija postati član EU?

Osnovni materijal za naše istraživanje su radovi naših poznatih domaćih i stranih autora iz oblasti političkih i bezbednosnih nauka.

Radi boljeg shvatanja politike sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih država i Ruske Federacije prema Srbiji, naredne knjige su bile značajne za našu studiju:

Prof. Dragan R. Simić u knjizi *Poredak Sveta*, iz 1999. godine se bavio svetskim poretom, njegovom poimanju, uzrocima nastanka, razvoju, odlikovanju i njegovom razmatranju kroz vreme i u prostoru. Fokus ove knjige je bio i novi svetski poredak ali i odnosi moći koji su nastali posle završetka Hladnog rata. Knjiga prof. Simića je bila važna za našu studiju radi boljeg shvatanja novog svetskog poretka, odnosa svetskih sila i njihove moći ali i jasnog razlikovanja o tome šta je „tvrda“ i „meko“ moć;

Džozef S. Naj (Joseph Samuel Nye), istaknuti stručnjak za međunarodnu politiku sa Harvardskog univerziteta u knjizi *Budućnost moći* iz 2012. godine proučavao strukture i vrste moći u savremenom svetu. Tokom ilustracije vrste moći poput "vojne", „ekonomske“, „meke“ i „tvrde“, ali i „pametne“ moći, autor se bavio i igrama moći Sjedinjenih Američkih država, Kine, Evropske unije, Rusije i zemalja BRIKS-a. Analiza moći kroz njeno definisanje, vrste i njena upotreba je značajna za našu tezu koja se bavi istraživanjem odnosa i posledicama moći SAD i Ruske Federacije i EU prema Srbiji. Naše je mišljenje da je ova knjiga vrlo korisna i može da posluži kao putokaz u daljim analizama i tumačenjima moći.

Knjiga *Srbija i Rusija. Argumenti za novu politiku*, autora Vladimira Kršljanina napisana je 2018. godine. Relevantnost ove knjige za našu studiju moglo je da se vidi po tome što je prikazivala drugačiji stav o odnosima Srbije, Rusije, Evropske unije i Sjedinjenih Američkih Država i NATO. Knjiga *Srbija i Rusija. Argumenti za novu politiku* je propagandnog karaktera (prvenstveno se odnosi na preko 200 objavljenih tekstova o aktivnostima Pokreta za Srbiju u periodu od 2008. do 2018. godine) ali zadržava i izvesnu dozu utopije i želje autora (dok predlaže stvaranje Balkanske zajednice koja bi pristupila Evroazijskom savezu). Autor knjige je predsednik Pokreta za Srbiju, ko- predsednik Narodnog fronta²¹ bivši ambasador i saradnik Slobodana Miloševića i počasni profesor Ruskog državnog trgovinskog-ekonomskog univerziteta.²² Uz naglašavanje da su Srbi i Rusi uvek ratovali na istoj strani, autor smatra da zarad stabilnosti Balkana pa i Evrope, Rusija treba da se vrati na Balkan. Njen povratak, on objašnjava „,potrebom Rusije u ostvarivanju pune konsolidacije i civilizacijske uloge u svetu metaforički izražena kroz sintagmu „Treći Rim“, to jest kroz povezivanje i adekvatan uticaj na Ukrajinu i Balkan na svakom od kojih živi oko pedeset miliona pravoslavnih hrišćana.“²³ Autor vidi Srbiju kao „pijemont Balkanske integracije jer srpski narod ima najveći integracioni potencijal zbog više razloga: zauzima centralni

²¹ Narodni front se sastoji od nekoliko nevladinih organizacija poput Pokreta za Srbiju, Zdrava Srbija, Narodni Pokret, Srpska narodna odbrana u otadžbini...koji su za savezništvo sa Rusijom, protiv NATO i za ujedinjenje svih državotvornih delova Srpskog naroda; više o tome: Vladimir Kršljanin, *Srbija i Rusija. Argumenti za novu politiku*, Centar Akademske reči d.o.o, Šabac, 2018, str. 225.

²² Ibid., str.223

²³ Ibid., str. 5.

položaj na Balkanu; nepravedno je podeljen usled rata 1990. godine na Srbiju i Republiku Srpsku; odbija da postane član NATO saveza; ima duboke istorijske vere i afinitet prema Rusiji.²⁴ Relevantnost ove knjige za našu disertaciju je u tome da prikazuje drugačiji stav o odnosima Srbije, Rusije, Evropske unije i Sjedinjenih Američkih Država i NATO. Knjiga omogućava shvatanje pomenutih odnosa od strane, po našem mišljenju, rusofilski nastrojenih ljudi i njihovih organizacija.

Knjiga ruske autorke Jelene Georgijevna Ponomarjova, *Razbojnička država, Kosovo u svetskoj politici*, iz 2017. godine se bavila osnivanjem, kako je ona nazivala, „razbojničke države Kosova.“²⁵ Ponomarjova je videla stvaranje države Kosova kao proizvod zapadnih sila, prvenstveno SAD i NATO. Iako ova knjiga se nije bavila ulogom Rusije ili onim šta je ova država trebala da uradi da bi sprečila nezavisnost Kosova i Metohije, jedan pasus je jasno definisalo mišljenje autorke o tome: „Da je tada rusko rukovodstvo 1998/1999. zauzeo drugačiji nepomirljiv i neizdajnički stav prema Srbima, pitanje nezavisnosti Kosova danas verovatno ne bi postojalo, a mi danas ne bismo razgovarali o prirodi evropske razbojničke države.“²⁶

Jedna po nama od najdetaljnijih knjiga koja je skoro napisana o uticaju Rusije na Jugoistočnoj Evropi je knjiga *Rival Power: Russia in Southeast Europe*. Knjiga je napisana 2017. godine od strane bugarskog autora Dimitra Bečeva (Dimitar Bechev).²⁷ Fokus knjige su bili odnosi Rusije sa zemljama Jugoistočne Evrope, to jest bivšim republikama Jugoslavije i sa Albanijom, Rumunijom, Bugarskom, Grčkom, Kiprom i Turskom. Slažemo se delimično sa autorovim mišljenjem, to jest zaključkom, da „„je „meka“ moć Rusije njen najjači adut u ovom regionu zahvaljujući anti-zapadnim osećanjima, nacionalizmu i pozitivnim istorijskim uspomena prema ovoj sili koje su prisutne prvenstveno u Srbiji, Grčkoj i Bugarskoj.“²⁸ Mi smatramo da su „meka“ moć uz ekonomsku (energetsku) moć Rusije važni faktori dominacije Rusije na Zapadnom Balkanu. Ostajemo skeptični pri tvrdnji autora da Rusija može samo da ometa put zemalja ka Evro-Atlantskog integraciji. Ova knjiga je značajna za našu tezu jer se bavi uticajem Rusije na Zapadnom Balkanu. Iako više u narativnom duhu, knjiga sadrži dosta korisnih podataka o uticaju i odnosima Rusije sa pomenutim zemljama. Po našem mišljenju, ono što joj nedostaje jeste viđenje o tome ko, kako i zašto ima veći uticaj na Zapadnom Balkanu, Rusija ili njen suparnik Amerika i koja je uloga Evropske unije u takvom takmičenju velikih sila.

Sa namerom daljeg shvatanja politike sa pozicije moći SAD, EU i Ruske Federacije, od izuzetnog značaja su nam bile i knjige koje su se bavile analizom događaja u Gruziji 2008. godine i u Ukrajini 2014. godine gledano sa pozicije kosovskog pitanja.

Knjiga iz 2009. godine, autora Dragana Štavljanina, *Hladni Mir-Kavkaz i Kosovo*²⁹ je analizirala rat u Gruziji upoređujući ga sa ratom i proglašenjem nezavisnosti Kosova i Metohije. Autor je argumentovano razlikovao politiku SAD, EU i Ruske Federacije u slučaju Gruzije i Kosova i Metohije. Naše je mišljenje da knjiga je vrlo jasno ukazivala na ponašanje velikih sila i EU shodno njihovim interesima.

Knjiga španskog autora Huana Espinoze (Juan Francisco Escudero Espinosa) iz 2017. godine, *Self-determination and humanitarian secession in international law of globalized world; Kosovo vs Crimea*³⁰ je analizirala značaj međunarodnog prava u slučaju nezavisnosti i secesije Kosova i Metohije i Krima. Dok je naglašavao nužnost poštovanja teritorijalnog integriteta Ukrajine, autor je u knjizi tvrdio da „Kosovo i Metohija ne može da bude presedan,“³¹ i smatrao je da se „radi o hitnosti humanitarne

²⁴ Ibid, str. 14-15.

²⁵ Jelena Georgijevna Ponomarjova, *Razbojnička država, Kosovo u svetskoj politici*, EVRO BOOK, Beograd, 2017

²⁶ Ibid, str.109.

²⁷ Dimitar Bechev, *Rival Power: Russia in Southeast Europe*, Yale University Press, London, 2017.

²⁸ Ibid, pp. 243-244.

²⁹ Dragan Štavljanin, *Hladni Mir (Kavkaz i Kosovo)*, Čigoja štampa, Beograd, 2009.

³⁰ Juan Francisco Escudero Espinosa *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017.

³¹ Ibid.

secesije kao odgovor na humanitarnu krizu.“³² Iako se nismo složili sa mišljenjem autora o Kosovu i Metohiji kao jedinstvenom slučaju, ova knjiga je bila relevantna za našu studiju radi našeg pokušaja o argumentovanom usporavanju takve tvrdnje koristeći iste historijske podatke.

U posmatranju i analiziranju politike sa pozicije moći SAD, Ruske federacije i Srbije vezano za kosovsko pitanje od izuzetnog značaja nam je bila i knjiga profesora Predraga Simića pod naslovom *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*.³³

Politiku sa pozicije moći Evropske unije prema Srbiji, su po nama vrlo dobro analizirale sledeće knjige:

Evropska unija: Sistem u krizi; sa studijom slučaja o odnosima Srbije i EU iz 2016. godine³⁴ koju je napisao profesor Slobodan Samardžić u kojoj su date detaljne i argumentovane analize politike Evropske unije kao institucije i prema Srbiji.

Knjiga *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje* iz 2017. godine³⁵ autora Duška Lopandića, zbir radova *Evropska unija, nove i stare dimenzije krize*, iz 2017. godine³⁶ urednika Slobodana Samardžića, Ivane Radić Milosavljević i zbornik radova *Evropa za mene* iz 2018. godine³⁷ urednika Dragana R. Simića, Dejan Milenkovića i Dragan Živojinovića su takođe predstavljale sveobuhvatne analize i shvatanja vezana za odnose EU i Srbije.

Interesantna nam je bila i knjiga *Posle Evrope*,³⁸ bugarskog autora Ivana Krasteva (Ivan Krastev), koja je napisana 2017. godine. Za autora, očigledno postoje dva perioda u razvoju Evropske unije: „prve decenije posle završetka Hladnog rata tokom kojih se primećuje optimizam u vezi globalizacije, demokratije i Evrope sa svetom bez granica, i današnjim periodom, koji zbog doživljenih kriza je pomenuti optimizam pretvorio u košmar.“³⁹ Knjiga je fokusirana na događaje u Evropi tokom 2016. i 2017. godine ali sadrži i izvesna predviđenja budućnosti Evrope. Iako autor tvrdi da to nije“knjiga jednog evroskeptika“⁴⁰, ipak se čitanjem knjige stvara utisak da nema mesta za optimizam pa čak ni kad je budućnost Evropske unije u pitanju. Uostalom, autor i počinje knjigu izrazom „Nadam se da se Evropa neće raspasti.“⁴¹ Ova knjiga je predstavljala dobar uvod u razmišljanje i analiziranje o tome šta se dešava i šta će biti sa Evropskom unijom, koji su njeni nedostaci i kako ih eliminisati kako bi takva institucija mogla i dalje da efikasno funkcioniše.

Naša disertacija se bavi periodom od 2007. do 2018. godine ali i odnosi posle Hladnog rata su nam polužili nam kao uvod u našu temu kroz analizu sledećih knjiga:

Knjiga *Raspad Jugoslavije: Problemi tumačenja, suočavanja i tranzicije*,⁴² profesorke Radmile Nakarade iz 2008. godine je analizirala raspad Jugoslavije na tri nivoa: makro (globalna restrukturacija), mezo (priroda intervencije Zapada) i mikro (lokalne strukture). Ne umanjujući važnost sva tri nivoa, za našu studiju je bila značajnija analiza raspada Jugoslavije gledano sa mezo nivoa. Prof. Nakarada je objasnila uticaj Evropske zajednice / Evropske unije, SAD i NATO na raspad obe Jugoslavije (SFRJ i SRJ) i njihovu promenljivu politiku od podržavanja teritorijalnog integriteta do podrške i zatim priznanja

---

³² Ibid.

³³ Predrag Simić, *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, Nea, 2000.

³⁴ Slobodan Samardžić, *Evropska unija: Sistem u krizi; sa studijom slučaja o odnosima Srbije i EU*, Izdavačka knjižara Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci-Noví Sad, 2016.

³⁵ Duško Lopandić, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Štampa Grafolik, Beograd, 2017.

³⁶ Slobodan Samardžić, Ivana Radić Milosavljević (ur.), *Evropska unija, nove i stare dimenzije krize*, Čigoja štampa, Beograd, 2017.

³⁷ Dragan R. Simić, Dejan Milenković, Dragan Živojinović (ur.), *Evropa za mene*, Čigoja štampa, Beograd, 2018

³⁸ Ivan Krastev, *Posle Evrope*, Samizdat B92, Beograd, 2018.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid., str. 23.

⁴¹ Ibid., str. 5.

⁴² Radmila Nakarada, *Raspad Jugoslavije: Problemi i tumačenja, suočavanje i tranzicije*, Službeni Glasnik, Beograd, 2008.

nezavisnosti republika koje su se otopile. Autorka je takođe tretirala i aspiracije Kosova i Metohije ka nezavisnosti uz podršku EU, SAD i NATO.

Još jedna knjiga koja je govorila o uticaju SAD na raspad Jugoslavije je bila interesantna za našu studiju. Radi se o publikaciji Živorada Kovačevića iz 2007. godine *Amerika i raspad Jugoslavije*.⁴³ Autor se bavio analizom spoljne politike SAD u nameri da objašnjava protivurečnosti u političkom ponašanju Amerike u slučaju Jugoslavije. Slično prof. Nakarade, Kovačević je govorio o „podršci očuvanja teritorijalnog integriteta Jugoslavije na početku krize od strane SAD, pa zatim o povlačenju i prepuštanju odgovornosti Evropi, da bi posle sledilo priznanje nezavisnosti Slovenije i Hrvatske, sve do bombardovanja Jugoslavije.“⁴⁴

O raspadu Jugoslavije se govori i dan danas poput knjige iz 2018. godine, autora Noama Čomskog *Yugoslavia, Peace, War and Dissolution*.⁴⁵ Knjiga se bavila jugoslovenskom krizom, raspadom i ratovima 90tih tokom kojih su evropski i međunarodni faktori zauzimali značajno mesto.

U knjizi, *Hunger and Fury*,⁴⁶ iz 2018. godine, autor iz Bosne i Hercegovine (BiH), Jasmin Mujanović, se bavio proučavanjem krize demokratije u zemljama bivše Jugoslavije. Autor tvrdi da „...proces Evro-Atlantskih integracija na Balkanu nije značajno promenio strukturalne dimenzije regiona i da sa političkog aspekta post Jugoslovenska-balkanska elita je još uvek banda oligarha u „kleptokratskom“ sistemu.“⁴⁷ Ono što je ovu knjigu činilo privlačnom za našu tezu jeste analiza stanja demokratije na Zapadnom Balkanu (uključujući i Srbiju) kao i uloga koju ima međunarodna zajednica, prvenstveno EU, SAD i Rusija po tom pitanju.

U pogledu postojećih literatura koje su pisale o našoj temi, to jest o politici sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine, primetili smo da postoje dosta akademskih radova koji su više pažnju posvetili ispoljavanju moći Ruske Federacije prema Zapadnom Balkanom (uključujući i Srbiju) dok studija o ispoljavanju moći Sjedinjenih Američkih Država prema ovom regionu od 2007. do 2018., po našem saznanju nije bilo.

Međutim, jedna knjiga koja nam je pomogla da analiziramo politiku SAD prema Srbiji je zbornik radova pod naslovom *Politika Sjedinjenih Američkih Država prema regionu zapadnog Balkana i Republici Srbiji*, urednika Dragan R. Simić i Dragan Živojinović koja predstavlja vrlo korisne analize nekoliko autora na tu temu.⁴⁸

Za pomenuti period postoji dosta radova koji analiziraju politiku Evropske unije prema Balkanu i prema Srbiji ali nisu tretirali politiku EU sa pozicije moći. Prema našem saznanju ne postoji nijedno akademski rad koje bi detaljno i istovremeno tretirao politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine.-

1.6. Naučni doprinos i očekivani rezultati

Naučni značaj i opravdanost ovog rada je pokušaj da se analizira politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji uz nameru da se pronađe način kako Republika Srbija da

⁴³ Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007.

⁴⁴ Ibid., str. 9.

⁴⁵ Noam Chomsky, *Yugoslavija, Peace, War and Dissolution*, PM Press, Oakland, CA, 2018.

⁴⁶ Jasmin Mujanović, *Hunger and Fury: The Crisis of Democracy in the Balkans*, Oxford University Press, New York, 2018.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Dragan R. Simić, Dragan Živojinović (ur.), *Politika Sjedinjenih Američkih Država prema regionu zapadnog Balkana i Republici Srbiji*, Univerzitet u Beogradu-Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, 2015.

beneficira od te politike da bi mogla da vodi politiku koja će biti u interesu njenog naroda. Slučaj Republike Srbije je naučno relevantan jer može da posluži i kao putokaz politike koje ostale zemlje regiona bi mogle da slede (na primer Republika Bosna i Hercegovina koja nije ni član EU ni NATO).

Društveni značaj i opravdanost ovog istraživanja je bilo u upoznavanju javnog mnjenja (prvenstveno Srbije) sa politikom sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije, i Evropske unije prema Srbiji. Uostalom, znanje stečeno ovim istraživanjem može biti korisno i političkim akterima u Srbiji jer će imati uvid u načine pomenute politike uticaja. Društveni značaj ovog istraživanja predstavljalo i upoznavanje sa učenjem o moći i njenog značaja prvenstveno kako su to videli teoretičari realističke škole. Pretpostavljeni doprinos predloženog rada postojećoj **naučno-istraživačkoj literaturi** ogleda se u produblivanju saznanja i dobijanju empirijskih podataka vezanih za sprovođenje politike sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Države, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji. Doprinos naše disertacije naučno-istraživačkoj literaturi jeste i u njenoj autentičnosti s obzirom da ne postoji nijedno akademsko pisanje koje bi detaljno analiziralo, merilo i istovremeno upoređivalo politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine.

1.7. Opis sadržaja disertacije

Istraživanje se sastoji od sedam poglavlja, literature i biografije kandidatkinje.

Prvo poglavlje se odnosi na uvođenje u tematiku ovog rada kroz predmet i ciljeve rada, naučnog i društvenog značaja odabrane teme, postavljenih hipoteza i metoda primenjenih tokom istraživanja.

Drugo poglavlje je posvećeno prikazu različitih stanovišta shvatanja moći u međunarodnim odnosima sa ciljem opredeljivanja za najprihvatljiviji koncept o tome šta je moć, kakvog je sadržaja i kako može najefikasnije da se meri u kvantitativnom i u kvalitativnom smislu.

Autorka daje pregled određenja moći iz perspektive teoretičara tzv. realističke škole kod kojih moć kao jedini način opstanka država zauzima centralno mesto u shvatanju međunarodnih odnosa i teoretičara liberalizma i konstruktivizma koje prepoznaju važnost ovog pojma bez izričitog prenaplašavanja u odnosu na druge pojmove. Dalje analize ovog rada razlikuju sadržaj moći kao relacionu kategoriju izraženog kao uticaj i/ili kao kontrola i kao sposobnost u vidu resursa od kojih se ona sastoji. Kvalifikacija na "dodirljivu" i "nedodirljivu" koja je dodatno razmotrena popunjavanjem sadržaj pojma moći. U radu se takođe proučava razlikovanje moći prema uticaju, autoritetu, prinudi i sili. Autorka se bavi i merenjem moći suočavajući se istovremeno sa teškoćama merenja moći kao relacione kategorije. Na kraju rada se daje adekvatna definicija moći, njegovog sadržaja i merenja koja se bazira na analizama različitih gledišta koje su bile uzete u obzir tokom istraživanja.

U **trećem poglavlju** obratili smo pažnju na politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske zajednice/Evropske unije (EZ/EU) u procesu dezintegracije Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) i Državne zajednice Srbija i Crna Gora (SCG) kao i odnosima SFRJ/SCG/SRJ prema /EZ/EU.

Završetak hladnog rata koji je bio „ozvaničen“ padom Berlinskog zida 1989. godine, izbrisao je strateški značaj SFRJ kao tampon zone između istoka i zapada. Posle raspada SFRJ, sudbina nestanka SRJ je već bila predodređena. Naslednik SRJ, SCG je apriori bila osuđena na dezintegraciju jer je njenim samim osnivanjem ostavila mogućnost raspada. Međunarodna zajednica nije eksplicitno inicirala raspad SFRJ pa ni SRJ i SCG ali se nije ni potrudila da to spreči, naprotiv. Imajući u vidu sva ova dešavanja, odnosi SFRJ/SRJ/SCG u EZ/EU su se ispoljavali kroz oblike saradnje i prekida komunikacije do uspostavljanja formalne normalizacije odnosa.

Četvrto poglavlje se bavi periodom politikom sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacija i Evropske unije prema Srbiji od 2007. do prve polovine 2014. godine.

Tokom ovog poglavlja nastojali smo da damo odgovore na pitanja: Zašto je došlo do proglašenja vojne neutralnosti Srbije? Da li je Kosovo i Metohija jedinstven slučaj ili presedan? Da li je Rusija mogla da spreči nezavisnost Kosova i Metohije? Šta znače znaci „zamora“ od proširenja EU za Srbiju?

Proglašenje vojne neutralnosti uoči proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije kao nelegitiman akt otepljenja je posledica politike sa pozicije „tvrde“ moći Sjedinjenih Američkih Države prema Srbiji kroz podršku nezavisnosti Kosova i Metohije i posledica politike sa pozicije „meke“ moći Ruske Federacija kroz suprotstavljanje nezavisnosti Kosova i Metohije kao podrška Srbiji zbog njenih interesa. Bez obzira na nameru SAD i EU da Kosovo i Metohija bude tumačeno kao jedinstven slučaj, za Rusiju je to bio presedan koji je sledila u priznanju Abhazije, Južne Osetije i secesiju Krima.

Posle proglašenja vojne neutralnosti i otepljenja Kosova i Metohije, članstvo Srbije u EU se prvenstveno povezuje sa normalizacijom odnosa Srbije prema Kosovu i Metohiji koju i nazivamo moć „uslovljavanja“ EU koja spada u „tvrdu“ moć jer se od Srbije traži ako ne eksplicitno barem implicitno da prizna nezavisnost Kosova i Metohije. Naš je stav da je početak zamora od proširenja od strane EU nedostatak želje za dalja proširenja koji je iskazan kroz rigoroznije zahteve pristupanja uniji kao deo politike sa pozicije „tvrde“ moći EU.

Peto poglavlje naše disertacije je posvećeno politici sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i EU prema Srbiji od prve međunarodne konferencije između Srbije i EU o otvaranju poglavlja za pristupanje uniji do prve polovine mandata bivšeg predsednika SAD Donalda Trampa, odnosno od 2014. godine do kraja 2018. godine.

Pitanja na koje smo nastojati da damo odgovore su: Kakav je put članstva Srbije u EU koja je već zamorena od proširenja? Koji je uopšte značaj Berlinskog procesa i Strategije Evropske komisije o proširenju iz 2018. i kakva je budućnost Srbije prema EU na osnovu tih dokumenata? Kakva je politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji kao nedefinisanoj vojnoj neutralnoj zemlji koja se i dalje suočava sa nerešenim kosovskom pitanjem dok čeka članstvo u EU?

Kroz analiziranje daljeg procesa integrisanja Srbije u EU, na osnovu nedefinisane vojne neutralnosti Srbije, nerešenog kosovskog pitanja dokazali smo da ti faktori ne samo utiču nego i jasno određuju odnose Srbije sa SAD, Ruskom Federacijom i EU nego i politiku sa pozicije moći pomenutih aktera prema Srbiji. Mi smatramo da je politika integrisanja EU u fazi „zamora“ od proširenja koji se ispoljava kroz nejasnu politiku proširenja i neizvesnom članstvu.

U slučaju Srbije, politika uslovljavanja odnosno „tvrda“ moć EU kroz implicitno zahtevanje priznanja nezavisnosti Kosova i Metohije i suprotstavljanje Rusiji nije garancija da će ova zemlja postati član EU. Nedefinisana vojna neutralnost omogućava dalje sprovođenje politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji kroz „meku“ moć razvoja političkih, vojnih, ekonomskih i kulturnih odnosa. Članstvo Srbije u EU bez obzira da li se radi o neizvesnoj integraciji ili ne, podržavaju i SAD i Ruska Federacija.

U podršci članstva Srbije u EU, SAD se služi politikom „meke“ moći ubeđivanja da Srbija treba da se okrene EU a ne i da istovremeno razvija dobre odnose sa Rusijom. Sa druge strane Rusija se takođe zalaže za članstvo Srbije u EU ali u vezi podrške članstva Srbije u EU, i Rusija se služi politikom sa pozicije „meke“ moći u ubeđivanju Srbije da je ipak Rusija bliža Srbiji nego EU.

U šestom poglavlju smo se bavili merenjem politike sa pozicije moći, Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske Unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine. Kako bismo bolje argumentovali našu glavnu hipotezu a zatim i ostale hipoteze koje su povezane sa njom uradili smo sledeće: analizirali smo različita shvatanja o uticaju Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbije, sprovodili smo nekoliko intervjua i neformalne razgovore sa američkim, ruskim i srpskim profesorima i analistima, švajcarskim diplomatima i diplomatima EU, predstavnicima NATO, predstavnicima političkih partija i vladinih institucija u Srbiji kao i sa predstavnicima nevladinih organizacija i istraživačkih centara u Srbiji, Rusiji, Nemačkoj, Belgiji i SAD,

i na kraju pokušali smo da merimo politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine kroz instrumente merenja i indikatore o prisustvu moći koje smo analizirali tokom poglavlja 2 naše disertacije koje se odnosilo na teorijski deo shvatanja moći u međunarodnim odnosima.

Na osnovu pomenutih analiza, ustanovili smo da od 2007. do 2018. godine politika sa pozicije moći SAD zajedno sa NATO se sprovodi kroz „tvrdu“ moć i „meku moć“ koja se uglavnom ispoljava kroz prisustvo u političkim odlukama, ekonomskoj pomoći i najvišim oblicima saradnje u sklopu NATO programa Partnerstvo za mir (PzM).

Sa druge strane, politika sa pozicije moći Ruske Federacije se uglavnom sprovodi kroz „meku“ moć zahvaljujući istorijskim i kulturnim odnosima prijateljstva zasnovanim na pravoslavnoj veri.

U međuvremenu, Evropska unija (EU) koja nema nameru da uskoro prihvati zemlje Zapadnog Balkana kao njene članove se služi politikom „štapa i šargarepe“ („tvrda“ moć) koja, prema našem mišljenju, u slučaju Srbije znači politiku uslovljavanja kroz implicitno priznanje nezavisnosti Kosova i suprotstavljanje Rusiji sa nagradom povećane ekonomske pomoći ali neizvesnošću o članstvu.

Sedmo poglavlje se potvrđivanju naših hipoteza i obuhvata zaključak naše disertacije.

Poglavlje 2

TEORIJSKI DEO - MOĆ U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA⁴⁹

2.1. Pojam i definisanje moći

„Moć je sposobnost da se utiče na druge kako bi se ostvarili željeni ishodi. To se može postići na tri načina: prinudom, plaćanjem i ubeđivanjem. Metaforički, ovo se može nazvati upotrebom štapa, šargarepe i meda. Kako Srbija bude uvećavala svoju sposobnost da privlači druge, tako može uštedeti na upotrebi štapa i šargarepa (...)“⁵⁰

-profesor Univerziteta Harvarda, Džozef Naj-

Zagovornik tzv. liberalnog realizma⁵¹ Džozef S. Naj nije objasnio na koji način može Srbija da uveća svoju sposobnost da privlači druge i zašto bi uopšte došlo do uštede na upotrebi „štapa“ i „šargarepe“ ukoliko bi se ta sposobnost povećala.

Njegova poruka je ipak relevantna jer nam govori o važnosti moći i njenim sposobnostima. Uostalom, svaki poredak⁵² je „senka odnosa moći, njen alter ego.“⁵³

Shvatanja o tome šta je moć i koja je njena uloga nisu od skorašnjeg datuma. Možemo da ih nađemo i od vremena antike i srednjeg veka ali bez nekih preciznijih definisanja o tome šta je moć. Primera radi, u Platonovom shvatanju moći kao „vršenje vlasti u interesu potčinjenih,“⁵⁴ ne može da se razume šta je moć dok kod Aristotela moć koja je shvaćena kao „mogućnost da se nešto učini,“⁵⁵ ne objašnjava i njenu nameru. Iako ne eksplicitno, shvatanje moći kroz „uputstva o njenom ispoljavanju“ može da se nađe kod italijanskog političkog filozofa iz 15.veka, Nikola Makijavelija (Niccolò Machiavelli), u njegovoj čuvenoj knjizi „Il Principe“ (Vladalac).⁵⁶ Bez obzira što Makijaveli nigde u knjizi ne pominje da „cilj opravdava sredstvo“, on je smatran zagovornikom te ideje i njegova knjiga se uzima kao primer „realpolitike.“⁵⁷ U svom delu „O građaninu“ (De Cive), Tomas Hobs (Thomas Hobbes), engleski filozof iz XVII veka govori o "moći države kao najvećoj moći jer je ona zbir moći

⁴⁹ Ovo poglavlje je korišćeno za odbranu otvorenog predmeta doktorskog seminara tokom doktorskih studija.

⁵⁰ Poruka profesora Univerziteta Harvarda, Džozefa Naja na korici knjige: Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, Nikola Kosović, *Meka moć država*. Udruženje za studije SAD u Srbiji, Centar za društvena istraživanja, Beograd, 2013.

⁵¹ više o tome: Joseph S Nye., *Toward a Liberal Realist Foreign Policy: A Memo for the Next President*, Harvard Magazine Inc, Cambridge, Vol. 110, No.4/ 2008, pp. 36-38.

⁵² Poredak (Ordinis) u latinskom smislu pokriva jednu celinu čiji su delovi dovedeni u odnos po unapred određenim pravilima. više o tome : Dragan R. Simić, *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999. ,str.8.

⁵³ Ibid., str 223.

⁵⁴ Mihailo Đurić, *Iz istorije antičke filozofije*, Izabrani spisi, Knjiga 1, Službeni list i Tersit, Beograd, 1996, str. 262.

⁵⁵ Aristotel, *Metafizika*, Kultura, Beograd, 1976., str. 206-224.

⁵⁶ „(...)Vladalac mora da se ponaša kao milostiv, veran, human, religiozan, pravedan ali i da ima u vidu da ne bude takav ako bude bilo potrebno(...)“; više u o tome: Nicolo Machiavelli, „*Il Principe*“ trans. W. K. Marriot, The Pennsylvania State University, Pennsylvania, 2001., p 70.

⁵⁷ „Realpolitika“ je politika zasnovana na praktičnim ciljevima, a ne na idealima. „Realpolitika“ predlaže pragmatičan, pogled i zanemarivanje etičkih razmatranja. U diplomatiji se često povezuje sa nemilosrdnim, iako realističnim, traganjem za nacionalnim interesima; više o tome u: Encyclopaedia Britannica; *Realpolitik*; izvor: internet: <https://www.britannica.com/topic/realpolitik>; (pristupljeno 27.12.2020.)

najvećeg broja ljudi.”⁵⁸ Hobsova definicija moći ipak ne objašnjava šta je moć nego samo naglašava njenu važnost. Jasnija definicija pojma moći je prisutna kod nemačkog sociologa iz 19. veka, Maksa Webera (Max Weber) koji uočava da je „moć korišćenje svake šanse da se sopstvena volja sprovodi u okviru jednog društvenog odnosa, makar i protiv otpora i bez obzira na čemu se ta šansa temelji.“⁵⁹

Objašnjenje o tome šta je moć i kako utiče na odnose između država ipak ne može da bude potpuno ukoliko se ne shvata u kontekstu i analizi međunarodne politike i njenih oblika postojanja.

U knjizi „*Kako razumevati međunarodne sukobe*“⁶⁰, Naj govori o tri osnovna sistema svetske politike: „svetski imperijalni sistem u kojim jedna vlada kontroliše najveći deo osвета sa kojim ima dodira uz pominjanje Rimskog carstva kao najznačajnijeg primera takvog sistema u zapadnom svetu, zatim“⁶¹, zatim „feudalni sistem, u kome ljudska lojalnost i političke obaveze nisu prvenstveno vezane za teritorijalne granice“⁶², i da se radi „o sistemu koji je bio zajednički oblik društvenog uređenja u Evropi posle pada Rimskog carstva“⁶³ i „anarhični sistem država, sastavljen od država koje su relativno kohezivne jedinice u sistemu, ali nemaju vrhovnu vlast nad njima.“⁶⁴ Naj smatra da današnja međunarodna politika se definiše kao „međunarodna politika u odsustvu zajedničkog suverena odnosno kao politika među entitetima bez vladara nad njima i da se to često i naziva anarhičnom i sistemom koja počiva na načelu samopomoći.“⁶⁵ Kako dalje Naj podseća, Tomas Hobs, engleski filozof iz XVII veka, nazvao je takav anarhični sistem „prirodnim stanjem u kojoj je naglašavao nebezbednost, silu i opstanak.“⁶⁶ dok je Džon Lok (John Locke), pola veka kasnije, smatrao je da u „prirodnom stanju nema zajedničkog suverena i da ljudi mogu da razvijaju veze i prave ugovore, prema tome anarhija je manje preteča.“⁶⁷

Kao što je poznato shvatanja Tomasa Hobsa i Džona Loka su filozofske preteče dva sadašnja pristupa međunarodnoj politici: realizam i liberalizam. Sem ova dva pravca, od značaja je i konstruktivizam koji po našem mišljenju više teži da popunjava nedostatke realizma i liberalizma nego da im se suprotstavlja.

Imajući u vidu da se naša disertacija bavi o politikom sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji, fokusirali smo se na shvatanja teoretičara realizma o tome šta je moć i kako se definiše dok smo ukratko objasnili i stavove teoretičara liberalizma i konstruktivističkog pristupa kojima moć ipak nije glavni instrument u određivanju međunarodnih odnosa i međunarodne politike. Odlučili smo se za detaljnu analizu shvatanja teoretičara realizma jer kako ćemo videti, za razliku od liberalizma koji se oslanjaju na mogućnosti država da ipak sarađuju prvenstveno radi ekonomskih interesa i konstruktivizma koji ne vide međunarodne odnose kao spoljnu datu realnost, realizam se oslanja na moć kao način opstanka država u anarhičnom svetu.

U svojim analizama „Što je to novo u konstruktivizmu“⁶⁸, autor Božo Kovačević jasno razlikuje shvatanja teoretičara realizma, liberalizma i konstruktivizma.

On objašnjava da dok „prema realističkom shvaćanju, države su, kao subjekti hobsovski opisanog sustava međunarodnih odnosa, nepovjerljive i neprijateljski raspoložene jedna prema drugoj“⁶⁹

⁵⁸ Dragan R. Simić, *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999., str 224.

⁵⁹ Max Weber, *Wirtschaft und Gesellschaft*, Tübingen, 1956, p.28, navedeno u: Simeunović Dragan, *Uvod u političku teoriju*, Gorapres, Zemun, 2009, str 99.

⁶⁰ Džozef S. Naj, *Kako razumevati međunarodne sukobe*, peto izdanje, Beograd, Stubovi kulture, 2006

⁶¹ više o tome: Ibid., str. 16-18.

⁶² više o tome: Ibid., str. 16-18.

⁶³ više o tome: Ibid., str. 16-18.

⁶⁴ više o tome: Ibid., str. 16-18.

⁶⁵ Ibid. str 18.

⁶⁶ Ibid. str 18-19.

⁶⁷ Ibid. str 19.

⁶⁸ Božo Kovačević, *Što je to novo u konstruktivizmu*, u: Jović Dejan, *Konstruktivizam u teorijama međunarodnih odnosa i praksi oblikovanja vanjskih politika*, Fakultet političkih znanosti, Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016., str.38.

⁶⁹ Ibid.; str.38

liberalizam „ne dovodeći u pitanje postavku o anarhičnom karakteru sustava međunarodnih odnosa, naglašava mogućnost da države, slijedeći svaka svoj ekonomski interes, zaključče da bi taj interes bilo jednostavnije ostvariti reguliranim natjecanjem u okviru dogovorno utvrđenih pravila igre nego neprestanim sumnjičenjem i pripremama za rat koje iscrpljuju resurse svih igrača”⁷⁰ dok konstruktivizam smatra da je “sistem međunarodnih odnosa društveno konstruirana stvarnost koja postoji ne samo kao spolja zadana stvarnost materijalnih predmeta nego i u obliku zajedničkih ideja, pravila, normi i institucija.”⁷¹

Tabela 1: Sažeti prikaz shvatanja uloge država u međunarodnom sistemu od strane teoretičara realizma, liberalizma i konstruktivizma.⁷²

Teoretičari	Sistem međunarodnih odnosa
Realizma	Anarhični karakter sistema međunarodnih odnosa:
	države su subjekti hobsovski opisanog sustava međunarodnih odnosa
	države su nepovjerljive i neprijateljski raspoložene jedna prema drugoj
Liberalizma	Anarhični karakter sistema međunarodnih odnosa:
	mogućnost da države, sledeći svaka svoj ekonomski interes, zaključče da bi taj interes bilo jednostavnije ostvariti regulisanom takmičenjem u okviru dogovorno utvrđenih pravila igre
Konstruktivizma	Društveno konstruisana stvarnost sistema međunarodnih odnosa u obliku zajedničkih ideja, pravila, normi i institucija

Za liberale i konstruktiviste, međunarodni sistem nije Hobsovo „prirodno stanje“ i mesto nepoverenja koje čini države da teže ka povećavanju njihove moći radi opstanka. Liberali veruju u ljudski razum i smatraju da on može da „trijumfuje nad ljudskim strahom i žudnjom za moći.“⁷³ Za njih, država nije „Machtstaat“ to jest koncentracija i instrument moći kako to realisti vide, nego „Rechtstaat“ odnosno ustavni entitet koji utemeljuje i ojačava vladavinu prava koja poštuje prava građana na život, slobodu i imovinu.⁷⁴

Liberali nisu bili pristalice ravnoteže snaga i bili su dosta kritični prema anarhičnom stanju u međunarodnim odnosima. Primera radi, za jednog od očeva liberalizma, Imanuela Kanta (Immanuel Kant), „ravnoteža snaga nije bila ništa više od izmišljotine (nem. hirngespinst).“⁷⁵ Teoretičar liberalizma Inisa Kloda (Inis L.Claude) koji iako je moć defininisao prilično kao teoretičari realizma, odnosno kao „vojnu sposobnost koja neposredno ili posredno doprinosi sposobnosti da se prinudi, ubije ili uništi“⁷⁶

⁷⁰ Ibid, str. 38.

⁷¹ Ibid, str. 38.

⁷² Izvor: navedeno prema: Božo Kovačević, *Što je to novo u konstruktivizmu*, u: Dejan Jović, *Konstruktivizam u teorijama međunarodnih odnosa i praksi oblikovanja vanjskih politika*, Fakultet političkih znanosti, Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016; str.38.

⁷³ više o tome: Robert Jackson, George Sorensen, *Introduction to International Relations, Theories and Approaches*, Fifth edition, Oxford University Press, Oxford, 2012, pp.100-101.

⁷⁴ više o tome : Ibid. p. 101.

⁷⁵ Navedeno prema: Ernst B. Haas, *The Balance of Power: Prescription, Concept, or Propaganda*. p. 451. U originalu: A. Stern, „*Das politische Gleichgewicht*“, Archiv fur Politik und Geschichte, iv, 1923, pp. 48-49.

⁷⁶ više o tome: Inis L. Claude Jr, *Power & International Relations*, Random House, New York, 1962, p5.

ipak nije prihvatao anarhično stanje u međunarodnim odnosima kao nepromenjivo, već kao stanje „koje se može i mora izmeniti.“⁷⁷

Nikolas Onuf (Nicholas Greenwood Onuf) je prvi upotrebio reč konstruktivizam, u kontekstu teorije međunarodnih odnosa, u delu *Svet našeg stvaralaštva – pravila i vladavina u društvenoj teoriji i međunarodnim odnosima*.⁷⁸ Ključna teorijska pretpostavka socijalnog konstruktivizma jeste da koncepti i objekti nemaju nepromenljivo odnosno unapred zadato značenje. Onuf smatra da „ljudi uvek konstruišu, ili konstituišu, društvenu stvarnost, čak i kad je njihovo postojanje, koje može biti jedino društveno, konstruisano za njih.“⁷⁹ U odnosu na teoretičare realizma i liberalizma koji se usredsređuju na materijalnu dimenziju moći, konstruktivisti smatraju da „moć ima i diskurzivno značenje poput kao moć kulture, jezika ili ideja.“⁸⁰

Za konstruktiviste poput Aleksandra Venta (Aleksander Wendt), značaj moći u međunarodnim odnosima nije relevantnijeg karaktera od drugih pojmova kao što su interes, identitet, sistem i institucije.⁸¹ On ne isključuje tvrdnju da su međunarodni odnosi anarhični i da je savremeni međunarodni sistem jedan suparnički sistem „samo-pomoći“⁸², ali se ne slaže sa objašnjenjem koje realisti daju o anarhiji. Vent je mišljenja da je „anarhija ono što države prave od nje“⁸³ dok je sistem „samopomoći“ „jedna intersubjektivna struktura.“⁸⁴ Vent dodaje da anarhija može da bude sistem „samopomoći“ ali može da bude i „kolektivni bezbednosni sistem koji nije „self help“ („samopomoć“) u svakom smislu.“⁸⁵ On kritikuje definiciju političke strukture vezanu za tri principa neorealiste Keneta Volca (Kenneth Waltz): „naređivanje, diferencijacije i distribucije sposobnosti“⁸⁶ naglašavajući da joj fali „četvrti princip: intersubjektivno konstruisana struktura identiteta i interesa u sistemu.“⁸⁷

U daljem objašnjenju međunarodnih odnosa, Vent se oslanja na „distribuciju znanja“ odnosno u shvatanju između sebe i ostalih umesto „distribucije moći“.⁸⁸ Kako dalje tvrdi, ako „SAD i Sovjetski Savez odluče da nisu više neprijatelji, hladni rat je završen.“⁸⁹ Takvo njihovo ponašanje Vent vidi u sklopu „kolektivnog značaja u kojem akteri steknu identitet koji je sam po sebi relacionog karaktera.“⁹⁰ Za Venta, i sistem „samo-pomoći“ je jedna od različitih struktura identiteta,⁹¹ dok je „identitet i interes

---

⁷⁷ Ibid., p5.

⁷⁸ Nicholas Greenwood Onuf, *The World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, Routledge, Routledge, New York, 2012.

⁷⁹ Ibid., p.1.

⁸⁰ Karen A. Mingst and Ivan M. Toft Arreguin, *Essentials of International Relations*, W. W. Norton & Company, New York, 2017, p. 94.

⁸¹ Alexander Wendt, *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*, International Organization, Vol. 46, No. 2, The MIT Press, 1992, pp. 388-395

⁸² Ibid., p.396.

⁸³ Ibid., str.395.

⁸⁴ Ibid., str.396.

⁸⁵ Alexander Wendt, *Collective Identity Formation and the International State*, The American Political Science Review, Vol. 88, No. 2, American Political Science Association, 1994., pp. 388.

⁸⁶ Volc se detaljno bavi razlikama između hijerarhijskog i anarhičnog sistema koje istovremeno predstavljaju i razlike između unutrašnjih i međunarodnih političkih sistema. On razlikuje međunarodni i unutrašnji sistem putem tri osnovna principa: princip naređivanja (na osnovu čega je sistem naređivan to jest organizovan, koji u slučaju unutrašnjih političkih sistema je centralizovan i hijerarhijski dok u međunarodnim sistemima je decentralizovan i anarhijski), principom karaktera jedinica (odnosi subordinacije i diferencijacije u hijerarhiji i odnosi koordinacije i jednakosti u anarhiji) i princip distribucije sposobnosti u tim jedinicama (na osnovu funkcionalne diferencijacije u hijerarhijskim odnosima i funkcionalne nediferencijacije u anarhičnim odnosima); više o tome u: Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, Reading, Massachusetts, 1979., p. 82., p. 88., p. 93., p.97.

⁸⁷ Alexander Wendt, *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*, International Organization, Vol. 46, No. 2, The MIT Press, 1992., p. 396.

⁸⁸ više o tome: Ibid., pp. 397-398.

⁸⁹ više o tome: Ibid., pp.397-398.

⁹⁰ više o tome: Ibid., p. 399.

⁹¹ više o tome : Ibid., p.399.

konstituisan od kolektivnog shvatanja koja su uvek u procesu.“⁹² Vent veruje da „interakcija na sistemskom nivou menja identitet i interes države.“⁹³

Iako je međunarodni poredak posle Prvog svetskog rata bio ustrojen prvenstveno na temeljima liberalnih mislilaca i državnika, užas Drugog svetskog rata, ne ostavlja mesto za liberalizam.

U vezi sa tim, optimizam liberalizma a kasnije i konstruktivizma u vezi ljudskog razuma i efikasnosti međunarodnih institucija i međudržavnih odnosa pokazao se neutemeljenim. Objašnje politike sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza u njihovoj borbi za dominacijom sveta je moglo da se nađe u shvatanjima teoretičara realizma koji su govori o dominantnoj ulozi moći u međunarodnim odnosima.

Slazemo sa mišljenjem profesora Dragana R. Simića da „prenaglašavanje značaja moći je naročito vidljivo kod pripadnika tzv. realističke škole u izučavanju međunarodnih odnosa“⁹⁴, i smatramo da takav fokus moći od strane teoretičara realizma zapravo omogućava i njenu detaljnu analizu pa i time i definisanje o tome šta je moć i koja je njena uloga u međunarodnoj politici.

U tom pogledu, moć je, u učenjima realista, istovremeno „sredstvo i cilj.“⁹⁵ Za realiste, „međunarodna politika je sinonim za politiku sa pozicije moći.“⁹⁶

Klasični realista Hans Morgentau (Hans Morgenthau) detaljno objašnjava šta je moć i kako se ispoljava. Težnja ka moći, je za Morgentaua „pokretačka sila suverenih država“⁹⁷ dok je „međunarodna politika kao i sve politike borba za moć.“⁹⁸ Morgentau definiše moć isključivu kao kontrolu dok govori o moći čoveka. Kad je u pitanju politička moć, ovaj američki teoretičar shvata moć kao kontrolu putem uticaja kad pominje da se radi „o moći jednog subjekta nad izvesnim akcijama i mislima drugog subjekta.“⁹⁹ Morgentau vidi ostvarenje kontrole moći ili njenog uticaja putem naredbi, pretnji, ubeđivanja ili kombinacijom svih tih elemenata.¹⁰⁰ On takođe razrađuje koncept ravnoteže snaga koji definiše kao „težnja za moći nekoliko država, pri čemu svaka od njih želi da održi ili zbac *status quo* nužno vodi stanju koje se naziva ravnoteža moći i politikama koje imaju za cilj da je očuvaju.“¹⁰¹ Smatrao je da ravnoteža snaga ima dve funkcije, „držanje stabilnosti u odnosu moći među državama i osiguranje slobode od dominacije bilo koje države u sistemu.“¹⁰² On je govorio o četiri metoda uspostavljanja i održavanja ravnoteže snaga: „zavadi pa vladaj, kompenzacija, naoružavanje, savezi i održanje kroz ”držača” ravnoteže.“¹⁰³ Morgentau je mišljenja da su „male nacije uvek dugovale njihovu nezavisnost ili ravnoteži moći (poput Belgije ili Balkanskih zemalja do Drugog svetskog rata) ili nadmoći jednoj od zaštitničkih sila (primer Portugal) ili nedostatka privlačnosti za imperijalističke svrhe (slučaj Švajcarske i Španije).“¹⁰⁴

---

⁹² više o tome: Ibid., p. 407.

⁹³ Alexander Wendt, *Collective Identity Formation and the International State*, The American Political Science Review, Vol. 88, No. 2, American Political Science Association, 1994., p.384.

⁹⁴ Dragan R. Simić, *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999., str 224.

⁹⁵ Ibid., str 224.

⁹⁶ John J. Mearsheimer, *Structural Realism*, u: Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith, eds., *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, Oxford: Oxford University Press, 2006., p. 72.

⁹⁷ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, First edition, Alfred A. Knopf Inc, New York, 1948., pp. 8-9.

⁹⁸ Ibid., p. 13.

⁹⁹ Ibid., pp. 13- 14.

¹⁰⁰ Ibid., p. 14.

¹⁰¹ Ibid., p. 125., p. 134.

¹⁰² Ibid., p. 131.

¹⁰³ Ibid., pp. 134-145.

¹⁰⁴ Ibid. p. 134.

Za neorealistu Keneta Volca (Kenneth Waltz), međunarodna politika znači postojanje moći ali i „borbe, prilagođavanja i mesto u kojem se snaga jedne države ispoljava radi njene zaštite.“¹⁰⁵ Prema Volcu, „u sistemu samopomoći jedinice strahuju za opstanak, a ta briga određuje njihovo ponašanje.“¹⁰⁶

U takvim opisanim odnosima u međunarodnoj politici, Volc tvrdi da države koje „koegzistiraju u jednom sistemu samopomoći (*self-help*), služe se unutrašnjim naporima (poput povećavanja ekonomskih i vojnih sposobnosti) ali i spoljnim naporima (poput ojačanja i povećanja njihovih saveza ili oslabljenja saveza protivnika).“¹⁰⁷ U takvom sistemu samo-pomoći, „subjekti koje ne pomažu sebi ili to čine manje nego drugi, neće moći da napreduju i izložiće se dakle opasnosti i patnje.“¹⁰⁸ Volc čak kritikuje definisanje moći kod neopluraliste Roberta Dala (Robert Dahl)¹⁰⁹ tvrdeći da je to „američko definisanje moći koje izjednačava moć sa kontrolom.“¹¹⁰ On predlaže, jednostavno definisanje moći da je „agent moćan u meri prema kojoj on više utiče na druge nego obrnuto.“¹¹¹

Za razliku od Morgentaua koji moć vidi kao kontrolu i uticaj, Volc se zalaže za shvatanje moći kao uticaj i sredstvo.¹¹² On predlaže, jednostavno definisanje moći da je „agent moćan u meri prema kojoj on više utiče na druge nego obrnuto.“¹¹³ Za Volca, „moć je sredstvo dok je ishod njene upotrebe neizvestan.“¹¹⁴ U daljem izlaganju o tome šta za pravo moć jeste ako je već ustanovio da nije kontrola, Volc smatra da „moć obezbeđuje sredstva za održavanje nečije autonomije, da velika moć dozvoljava širi domen akcija iako su ishodi tih akcija neizvesni, da onaj ko je moćniji uživa u bezbednosti dok se bavi onima koji su manje moćniji i ima šta da kaže i određuje u igri koja se vodi i da velika moć pruža onima koji je poseduju veliki ulog i sposobnost da deluju u tu svrhu.“¹¹⁵

Neorealista, Džon Miršajmer (John Mearsheimer) poput Morgentaua takođe smatra da je moć kontrola ali ne i uticaj. Miršajmer shvata moć kao „kontrolu nad materijalnim sposobnostima koje jedna država poseduje.“¹¹⁶ Na pitanja zašto države žele moć i koliko je moći dovoljno, on pominje sa jedne strane klasične realiste, kako je sam naveo, poput Morgentaua, koji tvrdi da je „odgovor u ljudskoj prirodi“¹¹⁷ odnosno i „činjenici da su velike sile vođene od ljudi koji su skloni da im država dominira protivnike ali da ne treba da teže maksimiziranju moći nego odgovarajućoj količini moći“¹¹⁸, i sa druge strane, strukturalne realiste, gde i sam pripada, koji smatraju da „želja za moć je određena od strukture međunarodnog sistema koja čini države da žele moć i da one moraju da maksimiziraju moć radi opstanka.“¹¹⁹ Prema Miršajmeru, u anarhičnom sistemu „samopomoći“, „velike sile moraju da se oslanjaju na svoje sposobnosti jer su ostale države potencijalne pretnje imajući u vidu da u anarhiji ne postoji veći autoritet kome one mogu da se obrate.“¹²⁰ U takvom anarhičnom svetu „samopomoći“,

¹⁰⁵više o tome: Waltz Kenneth, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, Reading, Massachusetts, 1979., p. 112.

¹⁰⁶ Ibid., p.105

¹⁰⁷ Ibid., pp. 118-119.

¹⁰⁸ više o tome: Ibid., pp. 118-119.

¹⁰⁹ Neopluralista Robert Dal (Robert Dahl) shvata moć kao relaciju okategoriju u kojem subjekt A ima moć nad subjektom B u onoj meri u kojoj može da natera B da radi nešto što inače on sam ne bi radio - više o tome: Dahl Robert, *The Concept of Power*, Behavioral Science, No. 2, 1957, p. 203.

¹¹⁰ više o tome: Waltz Kenneth, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, Reading, Massachusetts, 1979., p. 191.

¹¹¹ više o tome: Ibid., p. 192.

¹¹² više o tome: Ibid., p. 192

¹¹³ više o tome: Ibid., p. 192.

¹¹⁴ više o tome: Ibid., p. 192.

¹¹⁵ Ibid., pp. 194-194.

¹¹⁶ John J. Mearsheimer, *Structural Realism*, u: Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith, eds., *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, Oxford: Oxford University Press, 2006., p. 72.

¹¹⁷ više o tome: Ibid., pp.72-75

¹¹⁸ više o tome: Ibid., pp.72-75

¹¹⁹ više o tome: Ibid., pp.72-75.

¹²⁰ više o tome: Ibid., p.74.

Miršajmer prepoznaje i ravnotežu između napada i odbrane (*offence-defence balance*) koja je prisutna u odnosima između velikih sila, primera radi u objašnjenju nedostatka rata između SAD i Sovjetskog Saveza tokom Hladnog rata.¹²¹

Već se da primetiti da su shvatanja realista o međunarodnim odnosima slična Hobsevom shvatanju o „prirodnom stanju“¹²² kao jedino moguće stanje u međunarodnim odnosima koje karakteriše stalni rat zbog toga što nije moguće državi (republici) nametnuti volju neke naddržavne vlasti.¹²³

Međutim iako na primer Naj smatra da je „današnja međunarodna politika anarhični sistem koji počiva na načelu samopomoći“¹²⁴ trenutna raspodela moći u svetu, ga podseća na „trodimenzionalnu šahovsku tablu na kojoj se igra odvija istovremeno i horizontalno i vertikalno.“¹²⁵ Na vrhu šahovske table gde se nalaze vojno-politička pitanja, vojna moć je uglavnom unipolarna sa SAD kao jedinom supersilom, dok je sredina table, gde su ekonomska pitanja, polje u kojoj SAD se cenkaju sa Evropom.¹²⁶ Dno šahovske table, u kojem su transnacionalni odnosi raznovrsnih aktera poput bankara i terorista, moć se haotično raspršava.¹²⁷

Naj shvata „moć kao sposobnost da se nešto učini radi ostvarivanje određene želje“¹²⁸ ali je svestan i činjenice da „učinak se može jedino uočiti ako se poznaju želje onih nad kojima se vrši moć.“¹²⁹ On objašnjava da sposobnost da se utiče na druge često povezuje sa posedovanjem određenih resursa kao što su stanovništvo, veličina teritorije, prirodna bogatstva, ekonomska snaga, vojna moć i politička stabilnost.¹³⁰ On razlikuje moć zasnovanu na resursima i relacionu moć.¹³¹

Tabela 2: Sažeti prikaz shvatanja moći od strane najvažnijih teoretičara realizma koji vide državu kao glavni nosilac moći u međunarodnim odnosima

Teoretičari	Moć je:
Hans Morgentau	„kontrola putem uticaja“ - „moć jednog subjekta nad izvesnim akcijama i mislima drugog subjekta.“ ¹³²
Kenet Volc	„uticaj i sredstvo“ - „agent moćan u meri prema kojoj on više utiče na druge nego obrnuto.“ ¹³³
Džon Miršajmer	„kontrola nad materijalnim sposobnostima koje jedna država poseduje“ ¹³⁴

¹²¹ „(...)postojanje nuklearnog oružja je promenilo ravnotežu snaga u korist odbrane(...)“; više o tome: Ibid., p. 82.

¹²² Hobsova teorija o „prirodnom stanju“ u kome ljudi žive u odnosima koje karakteriše rat svakog protiv svih- više o tome : Vojin Dimitrijević, Radoslav Stojanović, *Međunarodni odnosi 4., izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Službeni list SRJ, Beograd, 1996., str. 18.

¹²³ Ibid., str.18.

¹²⁴ više o tome: Džozef S. Naj, *Kako razumevati međunarodne sukobe*, peto izdanje, Beograd, Stubovi kulture, 2006; str.16-19.

¹²⁵ više o tome: Joseph S. Nye, *Toward a Liberal Realist Foreign Policy: A Memo for the Next President*, Harvard Magazine Inc, Cambridge, Vol. 110, No.4/ 2008., pp. 36-37.

¹²⁶ više o tome: Ibid., pp 36-37.

¹²⁷ više o tome: Ibid., pp 36-37.

¹²⁸ više o tome: Ibid., pp 36-37.

¹²⁹ više o tome: Džozef S. Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012., str.22.

¹³⁰ Ibid., str.27-28.

¹³¹ Ibid., str.27-28.

¹³² Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, First edition, Alfred A. Knopf Inc, New York, 1948., pp. 13- 14.

¹³³ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, Reading, Massachusetts, 1979., pp. 192.

¹³⁴ John J. Mearsheimer, *Structural Realism*, u: Tim Dunne, Milja Kurki, and Steve Smith, eds., *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, Oxford: Oxford University Press, 2006., p. 72

2.2. Shvatanje sadržaja pojma moći: Moć kao relacionalna kategorija i moć kao sposobnost; „dodirljiva“ („tvrda“) i „nedodirljiva“ („meka“) moć

Ono što je relevantno za našu studiju je i tumačenje sadržaja moći, kako bismo ustanovili kakvog je sadržaja politika sa pozicije „moći“ sprovode SAD, Ruska Federacija i EU prema Srbiji.

Skoro svi teoretičari realizma kojima smo se bavili, određivali su moć kao relacionalnu kategoriju ili kao sposobnost. Jedino kod liberalnog realiste Naja je vrlo jasno spojena definisanje moći kao uticaj i moći kao sposobnost kroz pojam „konverzije moći“. Naj definiše „konverziju moći“ kao „sposobnost da se potencijalna moć koja se meri resursima pretvori u stvarnu moć koja se meri ponašanjem drugih.“¹³⁶

Jasno razlikovanje sadržaja moći smo pronašli u knjizi profesora Dragana R. Simića, *Poredak sveta* u objašnjenju o tome šta je „dodirljiva“ i „nedodirljiva“ moć. „Dodirljiva“ moć se takođe zove „teška“ moć¹³⁷ ili „tvrda“ moć¹³⁸ (*hard power*) i „uglavnom se odnosi na veličinu teritorije, prirodna bogatstva, broj stanovnika, fizičke pokazatelje vojne moći.“¹³⁹

„Dodirljiva“ moć u stvari je moć koja se ispoljava kao sposobnost dok je „nedodirljiva „ moć“ moć koja se ispoljava kao relacionalna kategorija.

Kad je reč o „tvrdoj“ moći, slažemo se sa profesorom Simićem da je „najvažniji pojedinačni pokazatelj moći jedne države njen ukupni društveni proizvod (GDP).“¹⁴⁰ Kako profesor Simić dalje objašnjava, „ukupni društveni proizvod sadrži u sebi, u obliku zbirnog preseka, gotovo sve značajne pokazatelje: od broja stanovnika do tehnološkog i proizvodnog nivoa privrede - GDP sustinski određuje i vojnu moć koja predstavlja njegov najsazetiji izraz.“¹⁴¹ Sa druge strane, „nedodirljiva“ moć ili „meka“ moć sadržani su u „nacionalnoj volji, diplomatskom umeću, podršci koju vlast jedne zemlje uživa u svom narodu.“¹⁴²

Tzv. „meka“ moć posebno dolazi do izražaja u snazi „ideja najčešće izraženoj u privlačnosti određenog pogleda na svet, kulturno-umetničkih tvorevina, ideologije, poretka vrednosti.“¹⁴³

Tabela 3: Sažeti prikaz sadržaja pojma moći¹⁴⁴

„Dodirljiva“ („tvrda“) moć	Nedodirljiva“ („meka“) moć
-moć koja se ispoljava kao sposobnost-	-moć koja se ispoljava kao relacionalna kategorija-
uglavnom se odnosi na veličinu teritorije, prirodna bogatstva, broj stanovnika, fizičke pokazatelje vojne moći	sadržana u nacionalnoj volji, diplomatskom umeću, podršci koju vlast jedne zemlje uživa u svom narodu

¹³⁵ Džozef S. Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012., str.22;

¹³⁶ više o tome: Džozef S. Naj, *Kako razumevati međunarodne sukobe*, peto izdanje, Beograd, Stubovi kulture, 2006; str.92.

¹³⁷ Dragan R. Simić, *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999, str.226.

¹³⁸ više o tome: Naj Džozef S., *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, str. 40.

¹³⁹ Dragan R. Simić, *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999, str. 226.

¹⁴⁰ Ibid., str. 226.

¹⁴¹ Ibid., str.226.

¹⁴² Ibid., str.226.

¹⁴³ Ibid., str. 226.

¹⁴⁴ Izvor: navedeno prema: Dragan R. Simić, *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999, str.226.

najvažniji pojedinačni pokazatelj moći:
ukupni društveni proizvod (GDP): sustinski
određuje i vojnu moć koja predstavlja njegov
najsazetiji izraz

dolazi do izražaja u snazi ideja najčešće
izraženoj u privlačnosti određenog pogleda na
svet, kulturno-umetničkih tvorevina, ideologije,
poretka vrednosti

Podela moći na „tvrdu“ i „meku“ moć je prisutna u shvatanjima nekoliko teoretičara realizma iako se ne prepoznaje po takvim imenima.

Recimo, Morgentauovo razlikovanje tri vrsta imperijalizma¹⁴⁵, vojnog (vojno osvajanje teritorije), ekonomskog (ekonomska eksploatacija) i kulturnog (kontrola uma putem kulturne simpatije i političkog afiniteta koja priprema teren za vojno osvajanje i ekonomski zahvat),¹⁴⁶ može da se tretira kao podela na „tvrdu“ moć (njegov vojni i ekonomski imperijalizam) i „meku“ moć (njegov kulturni imperijalizam). I Miršajmer govori o vrstama moći to jest o ravnoteži snaga koja se odnosi uglavnom na funkciju opipljivih vojnih resursa koje države poseduju kao što su oružane snage i nuklearno oružje i o latentnoj moći koja se bazira na bogatstvo države i na broj njene populacije.¹⁴⁷

Međutim, naše je mišljenje da najobuhvatnije razlikovanje sadržaja moći daje Džozef Naj. Kao što smo već pominjali, Naj razlikuje moć zasnovanu na resursima i relacionu moć koje spaja u „konverziju moći“. Naj govori o tri osnovnim dimenzijama relacione moći: naređivanje promena; kontrolisanje ciljeva; ustanovljavanje želja i težnji.¹⁴⁸

Prvu dimenziju relacione moći, Naj definiše kao „sposobnost da se nateraju drugi da promene svoje ponašanje suprotno svojim prvobitnim željama“¹⁴⁹, s tim što je prinuda osnovni princip ove dimenzije moći, dok su njena sredstva: primena vojne sile, upotreba ekonomskih sankcija ili finansijsko nagrađivanje ali i pretnja sankcijama ili obećanje nagrade.¹⁵⁰ Za nas, ova dimenzija moći predstavlja „tvrdu“ moć jer se radi o opipljivim rezultatima.

Kad je u pitanju Najeva druga dimenzija relacione moći, „ako objekat moći prihvata i prizna legitimitet institucija ili društvenog diskursa, to jest samog subjekta moći, subjekat moći će biti uspešan u kontrolisanju ciljeva“¹⁵¹. Mišljenja smo da ova dimenzija moći može da predstavlja „tvrdu“ ili „meku“ moć jer kontrola ciljeva i planova može da se sprovodi ili nateranjem ili ubeđivanjem.

Što se tiče Najove treće dimenzije relacione moći, ustanovljavanje želja i oblikovanje težnji su karakteristike „meke“ moći koja se odnosi na ubeđivanje bez pretnji, sankcija ili nagrada.¹⁵² Kao izvore „meke“ moći jedne zemlje, Naj pominje tri osnovna resursa: „njenu kulturu (tamo gde je privlačna za druge), njene političke vrednosti (kad ih se pridržava kod kuće i u inostranstvu) i njena spoljna politika (kad ih drugi vide kao legitimne i kao nosioce moralnog autoriteta).“¹⁵³

Naj razlikuje i „pametnu“ moć kao sposobnost da se resursi „tvrde“ i „meke“ moći ukrštaju u delotvorne strategije.¹⁵⁴

Najova konverzija moći je prisutna i u analiziranju moći kao resursu kroz razlikovanje „vojne“, „ekonomske“ i „kiber“ moći. Govoreći o „vojnoj“ moći, Naj elaborira da iako se pod time najčešće misli

¹⁴⁵ „Imperijalizam je politika koja teži ka promeni status quo pokretanjem odnosa moći između dve ili više nacija“- više o tome: Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, First edition, Alfred A. Knopf Inc, New York, 1948, p. 27.

¹⁴⁶ Ibid., pp. 38-42.

¹⁴⁷ više o tome: John J. Mearsheimer, *Structural Realism*, navedeno u: Tim Dunne, Milja Kurki, and Steve Smith, eds., *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, Oxford: Oxford University Press, 2006, p.72.

¹⁴⁸ više o tome: Džozef S. Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, str.10.

¹⁴⁹ Ibid., str 10-12.

¹⁵⁰ Ibid., str 10-12.

¹⁵¹ Ibid., str.12.

¹⁵² Ibid., str.12.

¹⁵³ Ibid., str. 111.

¹⁵⁴ Ibid., str. 42-43; 247-264;

u okvirima resursa koji leže u osnovi ponašanja tvrde moći sadržanog u borbi ili pretnji borbom - vojnici, tenkovi, avioni, brodovi i tako dalje, vojnu moć treba detaljnije osmotriti.¹⁵⁵ Prema njemu, „vojna“ moć „može da se koristi da pruža zaštitu saveznicima i pomoć prijateljima dok borbeno ponašanje za račun prijatelja može da proizvodi meku moć.“¹⁵⁶ U vezi „ekonomske“ moći, Naj komentariše da neki ekonomisti to poimaju kao „ekonomsku snagu koja se koristi kako bi se ostvarila dominacija ili kontrola.“¹⁵⁷ Kao i za vojne resurse, i ekonomski resursi (poput veličine i kvalitet bruto domaćeg proizvoda /BDP, prihod po glavi stanovnika, nivo tehnologije, prirodni i ljudski resursi, političke i pravne institucije tržišta) mogu prema Naju da proizvedu ponašanje „meke“ moći kao i „tvrde“ moći.¹⁵⁸ Naj definiše i „kiber“ moć¹⁵⁹ kao „resurs koji se odnosi na stvaranje, kontrolu i saopštavanje elektronskih i kompjuterskih informacija - infrastruktura, mreže, softver, ljudske veštine i relaciono u smislu sposobnosti da se postigne željeni ishod putem upotrebe elektronski uzajamno povezanih informatičkih resursa kiber-domena.“¹⁶⁰

Tabela 4: Sažeti prikaz razlikovanje sadržaja moći kod Džozefa Naja¹⁶¹

Moć zasnovana na resursima			Moć kao relациона категорија			
„Vojna“ moć	„Ekonomska“ moć	„Kiber“ moć	Prva dimenzija/ „Tvrda“ moć	Druga dimenzija/ „Tvrda“ i/ili „meka“ moć	Treća dimenzija/ „meka“ moć	„Pametna“ moć
resursi koji leže u osnovi ponašanja tvrde moći sadržanog u borbi ili pretnji borbom - vojnici,	veličina i kvalitet bruto domaćeg proizvoda /BDP, prihod po glavi stanovnika, nivo tehnologije, prirodni i	Stvaranje, kontrolu i saopštavanje elektronskih i kompjuterskih informacija - infrastruktura, mreže, softver,	Sposobnost da se nateraju drugi da promene svoje ponašanje suprotno svojim prvobitnim željama“	Objekat moći prihvata i prizna legitimitet institucija ili društvenog diskursa	ustanovljava nje želja i oblikovanje težnji	sposobnost da se resursi „tvrde“ i „meke“ moći ukrštaju u delotvorne strategije

¹⁵⁵ više o tome: Ibid., str.45.

¹⁵⁶ više o tome: Ibid., str. 45.

¹⁵⁷ Charles P. Kindleberger, *Power and Money: The Politics of International Economics and the Economics of International Politics* (New York: Basic Books, 1970), p 56., u: Džozef S. Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, str.76.

¹⁵⁸ više o tome : Džozef S. Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, str.75.

¹⁵⁹ „kiber“ je uglavnom prefiks koji označava elektronske aktivnosti i aktivnosti povezane s kompjuterima- više o tome: Ibid., str.152.

¹⁶⁰ Džozef S. Naj *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012.,str.153.

¹⁶¹ Izvor: navedeno prema: Džozef S. Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, str 10-153.

tenkovi, avioni, brodovi...	ljudski resursi, političke i pravne institucije tržišta	ljudske veštine	prinuda kao osnovni princip moći koja se manifestuje kao: vojna sila, ekonomske sankcije, finansijsko nagrađivanje, pretnja sankcijama ,obećanje nagrade	kontrola ciljeva i planova može da se sprovodi ili nateranjem ili ubeđivanje m	ubeđivanje bez pretnji, sankcija ili nagrada koja se manifestuje kroz tri osnovna resursa: kulturu. političke vrednosti, spoljna politika	
-----------------------------------	--	--------------------	--	--	--	--

Uprkos prihvatanju načina kako teoretičari realizma shvataju moć, mogli smo da ustanovimo da nijedan od njih ne definiše moć u potpunosti. Zbog toga, potrudili smo se da damo našu definiciju moći „spajajući“ shvatanja moći za koje smo smatrali da su najbitnije. Mi se slažemo shvatanjem Švarcenbergera da „moć podrazumeva nametanje sopstvene volje grupi ili volje jedne grupe drugoj, ako je moguće bez primene sile, ali, ako to nije moguće, primenom najmanje mere potrebne sile”¹⁶² ali smatramo da mu nedostaje i pojam „konverzije moći“ koji Naj prepoznaje a to je „sposobnost da se potencijalna moć koja se meri resursima pretvori u stvarnu moć koja se meri ponašanjem drugih.”¹⁶³

Uzimajući u obzir navedene definicije došli smo do sopstvene definicije moći kao relacione kategorije¹⁶⁴ kojom ćemo se rukovoditi u daljem istraživanju, koja glasi: **moć podrazumeva nametanje sopstvene volje od strane jedne države ili institucije (ili više njih) drugoj državi ili instituciji (ili više njih), primenom sile ili najmanje mere potrebne sile (poznate kao „tvrda“ moć) ili ako je to moguće bez primene sile ukoliko se sopstvena volja koja se nameće od strane jedne države ili institucije (ili više njih) se uklapa sa voljom druge države ili institucija (ili više njih) prema kojima se ta volja nameće (poznata kao „meka“ moć).**

Na osnovu svega rečenog, smatramo da moć kao relaciona kategorija postoji u slučaju kad subjekat moći može da nametne svoju volju objektom moći jedino ako je subjekat moćan u pogledu resursa koji poseduje i koje može da pretvori u moć.

Shodno gore pomenutim shvatanjima „tvrde“ i „meke“ moći kao relacione kategorije i mogućnostima njenog merenja bićemo u stanju da analiziramo politiku sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije u EU od 2007. do 2018. godine ali u periodu posle hladnog rata.

Proučavanje politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji smo tretirali kao oblik relacione kategorije moći.

U vezi toga nastojaćemo da analiziramo indikatore iz političkih, vojnih, ekonomskih, kulturnih i religioznih sfera putem kojih se sprovodi politika sa pozicije „tvrde“ i „meke“ moći SAD, Ruske Federacije u EU od 2007. do 2018. godine ali u periodu prošle Hladnog rata.

¹⁶² Schwarzenberger Georg *Civitas maxima*, “*The Year Book of World Affairs*”, 1975, pp. 338-339., navedeno u: Dimitrijević Vojin, Stojanović Radoslav, *Međunarodni odnosi 4., izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Službeni list SRJ, Beograd, 1996, str. 308.

¹⁶³ više o tome : Džozef S. Naj, *Kako razumevati međunarodne sukobe*, peto izdanje, Beograd, Stubovi kulture, 2006., str 92.

¹⁶⁴ imajući u vidu da je ispoljavanje politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji moć kao relaciona kategorija a ne moć kao resurs.

Svaki indikator u sprovođenju moći koji se odnosi na:- sposobnost da se nateraju drugi da promene svoje ponašanje suprotno svojim prvobitnim željama uz: „pretnju vojnom intervencijom, primenu vojne sile, upotrebu ekonomskih sankcija ili finansijsko nagrađivanje ali i pretnju sankcijama ili obećanje nagrade“¹⁶⁵ **tretiraćemo kao politiku sa pozicije „tvrde“ moći.**

Svaki indikator u sprovođenju moći koji se odnosi na „ustanovljavanje želja i težnji“¹⁶⁶ koje „posebno dolazi do izražaja u snazi ideja najčešće izraženoj u: privlačnosti određenog pogleda na svet, kulturno-umetničkih tvorevina, ideologije, poretka vrednosti“¹⁶⁷ „političke vrednosti (kad ih se pridržava kod kuće i u inostranstvu) i spoljne politike (kad ih drugi vide kao legitimne i kao nosioce moralnog autoriteta)“¹⁶⁸ **tretiraćemo kao politiku sa pozicije „meke“ moći.** Za nas, ekonomska podrška ukoliko nije u vidu nagrade zbog promene ponašanja spada u politici sa pozicije „meke“ moći jedne države prema drugoj odnosno kao deo spoljne politike zemlje koja tako ispoljava svoju „meku“ moć prema pomenutoj državi.

Indikatore u sprovođenju moći koje se odnose na situaciju kad „objekat moći prihvata i prizna legitimitet institucija ili društvenog diskursa“¹⁶⁹, i time subjekat moći biva uspešan u kontrolisanju ciljeva objekta moći tretiraćemo kao „tvrdu“ ili „meku“ moć zavisno od toga dali se kontrola ciljeva i planova sprovodi nateranjem ili ubeđivanjem.

„Pametna“ moć kao sposobnost da se resursi „tvrde“ i „meke“ moći ukrštaju u delotvorne strategije¹⁷⁰ koju Naj pominje nije u fokusu naše disertacije kako bismo se držali jasnog razlikovanja i primera upotrebe „tvrde“ i „meke“ moći od strane SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji.

2.3. Odnos moći prema uticaju, autoritetu, prinudi i sili

U razlikovanju moći prema prema uticaju, autoritetu, prinudi i sili treba da se ima u vidu da se radi o poimanju moći kao relacije kategorije dominacije i podređenosti između jednog ili više subjekata prema drugim subjektom ili više njih.

Postoji mišljenje da razlika između moći i uticaja se uočava u nameri da se implementira moć dok se autoritet razlikuje od moći na osnovu verovanja o legitimnosti moći.¹⁷¹

U svojoj knjizi *Uvod u političku teoriju*, profesor Dragan Simeunovića objašnjava da je „sila sredstvo ostvarenja i održanja moći, dok je nasilje način iskazivanja i sprovođenja moći kad subjekat moći svoj uticaj posreduje silom u komunikaciji s objektom moći.“¹⁷²

Kod sociologa Maksa Vebera, odlučujući kriterijum za razlikovanje moći od autoriteta je tvrdnja „o legitimnosti A i verovanje u legitimitet B.“¹⁷³ Govoreći u smislu idealnih tipova, „B koji se suočava sa moći A mora da se povinuje sa namerom A; B koji se suočava sa A autoritetom se pokorava naredbi A zato što B vjeruje u njen legitimitet.“¹⁷⁴

¹⁶⁵ Džozef S. Naj *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, pp. 10-12.

¹⁶⁶ Ibid. p.10

¹⁶⁷ Dragan R. Simić, *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999., str. 226.

¹⁶⁸ Džozef S. Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012., p. 111.

¹⁶⁹ Džozef S. Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, str. 42-43; 247-264;

¹⁷⁰ Ibid., str. 42-43; 247-264;

¹⁷¹ Bertrand Badie (ed.) *International Encyclopedia of Political Science*, SAGE Publications, Inc. 2455 Teller Road Thousand Oaks, California 91320, 2011, p. 2103.

¹⁷² Dragan Simeunović, *Uvod u političku teoriju*, Gorapres, Zemun, 2009., str 99.

¹⁷³ Max Weber, *Economy and Society* (G. Roth & C. Wittich, Eds.), University of California Press, Berkeley, 1978., p. 212., u: *International Encyclopedia of Political Science*, ed. Badie Bertrand, SAGE Publications, Inc. 2455 Teller Road Thousand Oaks, California 91320, 2011, p. 2102.

¹⁷⁴ Ibid., p. 2102.

Klasični realista Georg Švarcenberger (Georg Schwarzenberger) čak pozicionira moć između uticaja i sile. Prema njemu, mesto moći je na „pola puta između uticaja koji se vrši ubeđivanjem i sile (*force*) koja predstavlja fizički postignuto potčinjavanje volje drugoga.“¹⁷⁵ Švarcenberger tvrdi da moć podrazumeva „nametanje sopstvene volje grupi ili volje jedne grupe drugoj, ako je moguće bez primene sile, ali, ako to nije moguće, primenom najmanje mere potrebne sile.“¹⁷⁶ On silu shvata kao vrhovni „zakon“ u međunarodnom društvu ali i dodaje da to ne znači obavezno da je vladavina sile (*rule of force*) postigla ekskluzivnost s obzirom da međunarodno pravo ispunjava izvesne funkcije.¹⁷⁷ U analiziranju moći, on primećuje da kad god je „moć nekontrolisana, teži ka destrukciji i što više je tako, moć se koncentriše u jednom subjektu.“¹⁷⁸ Tajna tog fenomena leži u ljudskoj prirodi za koju nije ništa opasnije i primamljiviji nego neograničena moć.¹⁷⁹

Morgentau veruje da „kad nasilje postaje stvarnost, nastaje situacija u kojoj se politička moć povlači pred vojnom ili takozvanom vojnom moći.“¹⁸⁰

Neorealista Dejvid Lejk koji vidi današnji svet kao unipolaran¹⁸¹ se ne bavi toliko analizom moći nego mu je fokus autoritet kao oblik moći.¹⁸² On smatra da međunarodni sistem može da bude anarhičan ali tvrdi da su ti „odnosi hijerarhijski određeni i da prepoznaju autoritet dominante države nad podređenom.“¹⁸³

Za razliku od ostalih teoretičara realizama koji ne priznaju postojanje autoriteta u međunarodnim odnosima, Lejk tvrdi suprotno: „Ako je međunarodni sistem anarhičan i države nemaju autoritet jedna nad drugom, kako može nepostojeći autoritet SAD da oslabi?“¹⁸⁴ Prema njemu, „autoritet kao poseban oblik moći, je zakonito vladanje prema kome onaj koji vlada komanduje podređenima koji imaju zadatak da se slažu sa takvim naredbama.“¹⁸⁵ Koncept autoriteta, kao relacionog odnosa koji proističe iz socijalnog ugovora među državama, je po njemu „primarni izvor hijerarhije u aktuelnoj praksi današnjih međunarodnih odnosa.“¹⁸⁶ U njegovom daljem izlaganju o tome šta je relacioni autoritet, Lejk elaborira da je to „ugovor o samo-sprovođenju (*self-enforcing contract*) ili ravnoteža (*equilibrium*) između nadređenog i podređenog.“¹⁸⁷ Lejk ne pridaje značaj ostalim formama moći ali razlikuje autoritet od prinude za koju smatra da nije legitimna dok autoritet jeste.¹⁸⁸

Lejkova uzročno-posledična relacija između autoriteta i hijerarhijskih odnosa se vidi i u vrstama hijerarhije koje su po njemu moguće u međunarodnom sistemu. Lejk razlikuje tri vrste hijerarhije u međunarodnim odnosima: bezbednosnu hijerarhiju (kad bezbednosni odnosi variraju od diplomatije, na kraju anarhijskog kontinuma, do protektorata, na kraju hijerarhijskog kontinuma), ekonomsku hijerarhiju (kad ekonomski odnosi variraju od trgovinske razmene, na kraju anarhijskog kontinuma, do zavisnosti, na kraju hijerarhijskog kontinuma), i imperiju (koja podrazumeva istovremeno postojanje bezbednosne i ekonomske hijerarhije).¹⁸⁹

---

¹⁷⁵ Georg Schwarzenberger, *Civitas maxima*, “The Year Book of World Affairs”, 1975, pp. 338-339., u: Vojin Dimitrijević, Radoslav Stojanović, *Međunarodni odnosi 4., izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Službeni list SRJ, Beograd, 1996, str.308.

¹⁷⁶ Ibid., str.308

¹⁷⁷ Georg Schwarzenberger, *Power Politics: A Study of International Society*, London, Jonathan Cape, 1941, p. 138.

¹⁷⁸ Ibid., p. 430.

¹⁷⁹ Ibid., p.430.

¹⁸⁰ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, First edition, Alfred A. Knopf Inc, New York, 1948, pp. 13-14.

¹⁸¹ David A. Lake, *Hierarchy in International Relations*, Cornell University Press, New York, 2009., p. xiii.

¹⁸² Ibid., p. 8.

¹⁸³ Ibid., p. 17.

¹⁸⁴ Ibid., p. ix.

¹⁸⁵ Ibid., p. 8, p.24.

¹⁸⁶ Ibid., p. 24.

¹⁸⁷ Ibid., p. 30.

¹⁸⁸ Ibid., p. 23.

¹⁸⁹ Ibid., pp. 52-58.

Lejk tvrdi da bezbednosna i ekonomska hijerarhija imaju svoje dobre strane za podređene države. Prema tome, bezbednosna hijerarhija smanjuje nivo odbrambenih spremnosti podređene države s obzirom na njenu zavisnost od dominante države i njene garancije o zaštiti podređene države.¹⁹⁰ Sem toga, bezbednosna i ekonomska hijerarhije povećavaju trgovinsku otvorenost podređenih država¹⁹¹ ali i podstiču podređenu državu da se pridruži ratnim savezima koje vodi njihova nadređena država.¹⁹²

Za razliku od Lejka, neorealista Volc smatra da autoritet, koji je inače prisutan u unutrašnjim političkim sistemima,¹⁹³ „ne može da opstane u međunarodnim odnosima zbog nedostatka agenta koji bi imao širok spektar autoriteta, pa time i formalne relacije između nadređenih i podređenih ne mogu da se razvijaju.“¹⁹⁴ Po njemu, međunarodni sistem je sistem „samo-pomoći“ dok nacionalni sistem to nije.¹⁹⁵

Sem Švarcenbergera i Morgentaua koji moć povezuju sa upotrebom sile, i Lejka koji autoritet shvata kao oblik moći, ostali pomenuti autori moć tretiraju različito od sile, autoriteta i uticaja.

Kad je u pitanju odnos moći prema prinudi, stiče se utisak da se ovaj pojam izjednačava sa pojmom moći. Prinuda je shvaćena kao jedno od sredstava u suštinskom smislu koja se koriste u spoljnoj politici, koje „primorava jedan subjekt na određeno ponašanje ili željene postupke umesto njega preduzima prinuditelj.“¹⁹⁶

Za Roberta Arta (Robert J. Art) i Keli Grinhila (Kelly M. Greenhill), „prinuda (*coercion*) je sposobnost da se jedan akter (država, predsednik države, teroristička grupa, trans nacionalna ili međunarodna organizacija, privatno lice) natera da se uradi nešto što on sam ne bi želeo da uradi.“¹⁹⁷

Očigledno je da su ovakva definisanja prinude slična definicijama moći koje smo već spominjali bez obzira na to što se „prinuda ispoljava kroz pretnju.“¹⁹⁸

Art i Grinhil razlikuju dva vrste prinude: odvratanje (*deterrence*) koje podrazumeva „prinudnu strategiju sa ciljem da se meta sprečava od promene njenog ponašanja i prisiljavanje (*compellence*) koje podrazumeva prinudnu strategiju sa ciljem da se meta natera da primeni njeno ponašanje.“¹⁹⁹

Odvraćanje (*deterrence*) se može ispoljavati na četiri načina: odvratanje radi domovine (*homeland deterrence*) koje se odnosi na upotrebu pretnje prema protivniku sa ciljem da se odvrća od

¹⁹⁰ Ibid., p. 137.

¹⁹¹ Ibid., p. 137; pp.151-162.

¹⁹² Ibid., p. 137.

Imajući u vidu da hijerarhijske odnose u međunarodnom, po njemu unipolarnom sistemu, Lejk vidi sa ugla SAD, kao nadređena država prema ostalim državama sveta, osnovne razlike između država koje su podređene SAD (uz objašnjenje da se radi i o podređenim državama u opštem smislu) i onima koje nisu, jesu sastavni pokazatelji razlika između anarhije i hijerarhije u međunarodnim odnosima. Kao ključne razlike između anarhije i hijerarhije u međunarodnim odnosima, Lejk je naveo, za anarhiju: „samopomoć“ (*self-help*), balansiranje prema moćnim državama, povećanje odbrambenih troškova, limitiranje funkcionalne diferencijacije između država, sprečavanje trgovine među istih i podsticanje maksimalizacije moći i interesa, za hijerarhiju: promovisanje zajedničke pomoći (mutual aid), svrstavanje uz jačeg (*bangwagoing*), smanjenje troškova odbrane, ohrabrenje funkcionalne diferencijacije između država, promovisanje trgovine, podsticanje simbolične naklonjenosti (symbolic obeisance), ograničenje zloupotrebe autoriteta. Sa druge strane, u razlikovanju država koje su podređene SAD (uz objašnjenje da se radi i o podređenim državama u opštem smislu) i onima koje nisu pominje da prva grupa država manje troši na odbranu, više trguju i prati nadređene države u ratove, duke je druga grupa podložna većim troškovima za odbranu, manjoj trgovini i ne praćenja nadređene države u ratove; više o tome u: Ibid., p. 11., pp. 165-167., p. 173.

¹⁹³ više o tome: Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, Reading, Massachusetts, 1979, p. 112.

¹⁹⁴ Ibid., p. 88.

¹⁹⁵ Ibid., p. 103.

¹⁹⁶ Sredstvo je delatnost akcija i kada se ono upotrebi je jedini vidljivi deo spoljno političke odluke. Sredstva mogu biti u suštinskom smislu (ubeđivanje, obećanje, pretnja, nagrada, kazna i prinuda) i u materijalnom smislu (ljudska bića, materijalna dobra, nematerijalna dobra); više tome: Vojin Dimitrijević, Radoslav Stojanović, *Međunarodni odnosi 4., izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Službeni list SRJ, Beograd, 1996, str. 254-313.

¹⁹⁷ Robert J. Art, Kelly M. Greenhill, *Coercion: An analytical overview*, u: Kelly M. Greenhill, Peter Krause, *Coercion: The Power to Hurt in International Politics*, Oxford University Press, New York, 2018., pp. 4-5.

¹⁹⁸ Ibid., pp. 4-5.

¹⁹⁹ Ibid., pp.5.

napada teritorije i stanovništva koja pripadaju državi koja pretili; prošireno odvracanje (*extended deterrence*) koje se odnosi na upotrebu pretnje prema protivniku sa ciljem da se odvraća od napada nad saveznicom ili državom koja je pod zaštitom države koja pretili; opšte odvracanje (*general deterrence*) koje se odnosi na dugotrajno stanje vojne ravnoteže između dva protivnika i hitno odvracanje (*immediate deterrence*) se odnosi na situaciju kad izazivač pretili da poremeti *status quo*.²⁰⁰

Sa druge strane, prisiljavanje (*compellence*) može da se upotrebi za vreme rata i poznato je kao ratno prisiljavanje (*war compellence*) ili za vreme konflikata niskog intenziteta kad se takva vrsta prisiljavanja zove ili diplomatija prinude (*coercive diplomacy*).²⁰¹

U razlikovanju moći prema prema uticaju, autoritetu, prinudi i sili, mišljenja smo da se ti pojmovi međusobno dopunjuju. Autoritet može da se tretira kao oblik moći kako tvrdi Lejk ali i uticaj može da se shvata na isti način. Prinuda je takođe sredstvo koja dopunjava moć jer subjekt koji se služi prinudom mora biti istovremeno moćan ili barem da ostavlja utisak da je takav. U odnosu moći prema sili, za nas je najprihvatljivije mišljenje profesora Simeunovića da je „sila sredstvo ostvarenja i održanja moći, dok je nasilje način iskazivanja i sprovođenja moći kad subjekt moći svoj uticaj posreduje silom u komunikaciji s objektom moći.“²⁰²

2.4. Merenje moći

Za našu disertaciju je takođe važno meriti moć kao relaciju kategoriju kako bismo imali jasniju sliku o sprovođenju politike sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji.

Bez obzira na različita shvatanja moći i njene vrste, teoretičari se slažu da je moć teško meriti kad je u pitanju moć kao relaciona kategorija. Sa druge strane, moć kao resurs može da se meri na osnovu određenih parametara poput veličine zemlje, broja stanovnika i vojske, naoružanja, bruto domaćeg proizvoda (BDP), nivoa tehnologije, prirodnih i ljudskih resursa, tržišta.

Naj smatra da je „moć kao i ljubav s obzirom da je lakše iskusiti nego definisati ili izmeriti.“²⁰³

Prema Lejku postoje teškoće i u merenju autoriteta s obzirom da je teško pretpostaviti „da li onaj kome se naređuje izvršava naređenja zbog dužnosti, straha ili možda pohlepe.“²⁰⁴

Poteškoće u merenju moći kao relacione kategorije nastaju zbog toga što je teško objasniti nameru odnosa jednog subjekta prema drugom. Primera radi, kad jedna država donira neka sredstva drugoj državi teško je dokazati da li je to uradila da bi povećala njenu moć nad drugom državom i/ili zbog njene dobre namere.

Moć kao odnos dominacije i podređenosti je teško meriti i zbog činjenice da način i namera njenog ispoljavanja mogu vremenom da se menjaju. Videli smo da Naj za vojne i ekonomske resurse smatra da mogu da proizvedu ponašanje kako „meke“ moći takođe i „tvrde“ moći.

Međutim, različiti teoretičari su već napravili formule za merenje moći. Za našu disertaciju, analizirali smo formule moći neopluraliste Roberta Dala i neorealiste Dejvida Lejka.

Ove formule su važne za nas prvenstveno zbog poglavlja šest naše disertacije koja se bavi merenjem moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u periodu od 2007 do 2018. godine.

Robert Dal računa moć uzimajući u obzir verovatnoću izvršavanja moći kao takvu. Obratićemo pažnju na Dalovo izračunavanje moći kroz kalkulaciju moći kao uticaj, kao količinu i kroz upoređivanje moći između dva aktera.

²⁰⁰ Ibid., pp.5-10.

²⁰¹ Robert Dahl, *The Concept of Power*, Behavioral Science, No. 2, 1957, pp.13-17.

²⁰² Dragan Simeunović, *Uvod u političku teoriju*, Gorapres, Zemun, 2009., str 99.

²⁰³ više o tome: Džozef S. Naj, *Kako razumovati međunarodne sukobe*, peto izdanje, Beograd, Stubovi kulture, 2006, str 92.

²⁰⁴ Lake David A., *Hierarchy in International Relations*, Cornell University Press, New York, 2009, p 65.

Formula kalkulacije moći (kao uticaj) A nad a:²⁰⁵

$(A, w/\text{sredstva}) = A$ radi w ;

$(A, -w) = A$ ne radi w ;

$(a, x/\text{odgovor}) = a$ radi x . $(a, -x) = a$ ne radi x ;

$P/\text{verovatnoća} = (a, x/A, w) = p_1$

$P/\text{verovatnoća} = (a, x/A, w) = p_2$

Dal pretpostavlja da ukoliko se p_1 (verovatnoća) = 0.4 i p_2 (verovatnoća) = 0.1, interpretacija formule će biti sledeća (on je uzeo kao primer glasanje u senatu povodom obraćanja ili ne predsednika države): verovatnoća da će senat glasati da se povećaju takse ako se predsednik obraća naciji je 0.4 dok je verovatnoća o glasanju ako to predsednik ne učini 0.1.²⁰⁶

Formula kalkulacije moći kao količina:²⁰⁷

$M = \text{moć}$ (od Macht na nemačkom)

$M(A/a; w, x) = P(a, x/A, w) - P(a, x/A, -w) = p_1 - p_2$.

Prema Dalu, ako $p_1 = p_2$ onda $M = 0$ i ne postoji relaciona moć što se smatra statističkom nezavisnošću; kad je $p_1 = 1$ i $p_2 = 0$, M je u maksimumu što znači da A uspeva da B uradi nešto što on sam ne bi uradio i obrnuto, kad je $p_1 = 0$ i $p_2 = 1$, M je u minimumu i objašnjava se kao negativan moć, to jest B uradi nešto drugo u odnosu na to što je A tražio od njega.²⁰⁸

Sem toga, Dal se bavi i izračunavanjem moći kroz upoređivanje moći između dva aktera.

Formula kalkulacije moći kroz upoređivanje:²⁰⁹

$M(A/a; w, x) = p_1 - p_2$ gde $p_1 = P(a, x/A, w)$ - verovatnoća da će a da uradi x , pod akcijom w datom od A ; $p_2 = P(a, x/A, -w)$ - verovatnoća da će a da uradi x , pod akcijom w koja nije data od A

$M(B/b; y^{210}, z^{211}) = p_1^* - p_2^*$ gde $p_1^* = P(b, z/B, y)$; $p_2^* = P(b, z/B, -y)$

Prema Dalovoj formuli, moć aktera A bi bila veća od moći aktera B shodno formuli: $M(A/a; w, x) > M(B/b; y, z)$.²¹²

Formule Roberta Dala o izračunavanju moći na osnovu verovatnoće izvršavanja moći kao takvoj, deluju nam nepotpuno. Njegove formule koje se odnose na izračunavanje moći kao uticaj ili kao količina se baziraju na idealne situacije izračunavanja moći: subjekt nad kojim se izvrši moć postupa tako što ispunjava potpuno ili ne data naređenja ali ne recimo samo delimično. Sem toga i Dalova formula o upoređivanju moći dva aktera se ne odnosi na njihovu moć prema jednom akteru nego prema različitim.

²⁰⁵ više o tome: Dahl Robert, *The Concept of Power*, Behavioral Science, No. 2, 1957, pp. 204-208.

²⁰⁶ više o tome u : Ibid., pp.204-208.

²⁰⁷ više o tome u : Ibid., pp.204-208.

²⁰⁸ više o tome u : Ibid., pp.204-208.

²⁰⁹ više o tome u: Ibid., pp.204-208.

²¹⁰ Pretpostavljamo da je to sredstvo slično kao w

²¹¹ Pretpostavljamo da je to odgovor slično kao x

²¹² više o tome : Ibid., pp. 204-208.

S tim u vezi, politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji, pokušali smo da izračunamo uz pomoć indikatora bezbednosne (prisustvo vojnih snaga dominantne države na teritoriji podređene države, i savezništvo) i ekonomske hijerarhije (stepen autonomije monetarne politike i trgovinska zavisnost) koji su prisutni kod Dejvida Lejka.²¹³

Dejvid Lejk smatra da „prinuda ili moć ne mogu direktno da se mere nego putem indikatora bruto domaćeg proizvoda (BDP), vojnog personala i populacije.“²¹⁴

Treba ipak imati u vidu da Lejk meri moć putem indikatora bezbednosne i ekonomske hijerarhije u odnosu SAD prema drugim zemljama i to u rasponu od 1950. do 2000. godine.²¹⁵ Prema tome, Lejk govori o dva indikatora bezbednosne hijerarhije: prvi indikator se odnosi na autoritet koji postoji na osnovu prisustva vojnih snaga dominantne države A na teritoriji podređene države B.²¹⁶

U merenju prvog indikatora, Lejk se služi indeksom vojnog prisustva koji on kalkuliše prema broju vojnog osoblja države A, raspoređenog na teritoriji države B, podeljenog sa ukupnim brojem stanovnika države B²¹⁷ drugi indikator se odnosi na broj nezavisnih savezništva u koje spada država B, to jest saveznici države B koji nisu i saveznici države A.²¹⁸

U merenju drugog indikatora, Lejk upotrebljava indeks nezavisnih savezništva po kome nezavisna savezništva su određena kao jedan podeljeno sa brojem saveznika B koji nisu saveznici A. Više vrednosti pokazuju manjak nezavisnosti savezništva.²¹⁹ Dakle, kad A i B nisu u međusobnom savezništvu, broj nezavisnih savezništva je nula i to podrazumeva da nema hijerarhije.²²⁰ Konačan indeks bezbednosne hijerarhije bi predstavljao zbir vrednosti dva prethodna indeksa.²²¹

Lejk takođe razlikuje 2 indikatora ekonomske hijerarhije: prvi indikator se odnosi na stepen autonomije monetarne politike jedne zemlje koji se vidi po tome da li jedna država određuje kurs njene domaće valute prema jednoj zemlji ili više njih,²²² drugi indikator se odnosi na stepen trgovinske zavisnosti koji se vidi po tome da li jedna država ima jednog ili više trgovinskih partnera.²²³ Lejk navodi da se parametri ekonomske zavisnosti računaju na osnovu ukupne trgovine jedne države sa SAD, njen bruto domaći proizvod (BDP) umanjena za ukupnu trgovina države sa ostalim članicama Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija.²²⁴

Formula izračunavanja stepena trgovinske zavisnosti po Lejku je sledeća: Ukupna trgovina (UT) B sa SAD/BDP B – (UT B sa Rusijom/ BDP B +UT B sa Kinom/ BDP B + UT B sa Francuskom/ BDP B + UT B sa velikom Britanijom / BDP B).²²⁵ Indeks na nuli (nema hijerarhije) dok je jedan najveća vrednost.²²⁶ Zemlje koje trguju sa Sjedinjenim Državama više (kao procenat svog BDP-a) nego sa svim ostalim državama zajedno su relativno zavisne od trgovine, i zemlje koje više trguju sa ostalim državama nego Sjedinjene Države relativno su nezavisne.²²⁷

Za nas je prihvatljivije merenje moći uz pomoć indikatora merenja bezbednosne i ekonomske hijerarhije koji su prisutni kod Dejvida Lejka. Lejkovi indikatori o merenju moći se odnose samo na bezbednosnu i ekonomsku hijerarhiju koje spadaju u polugama „tvrde“ moći (bezbednosna hijerarhija) i

²¹³ David A. Lake, *Hierarchy in International Relations*, Cornell University Press, New York, 2009., p 65.

²¹⁴ David A. Lake, *Hierarchy in International Relations*, Cornell University Press, New York, 2009., p. 65.

²¹⁵ Autor objašnjava da takvi podatke- za druge zemlje nisu prisutni; više o tome : Ibid, p. 68.

²¹⁶ Ibid., p. 68.

²¹⁷ Ibid., pp. 68-69.

²¹⁸ Ibid., p. 69.

²¹⁹ Ibid., p. 70.

²²⁰ Ibid., p.70.

²²¹ Ibid., p.70.

²²² Ibid., pp. 71-72.

²²³ David A. Lake, *Hierarchy in International Relations*, Cornell University Press, New York, 2009, p. 74.

²²⁴ Ibid., pp. 74-75.

²²⁵ Ibid., pp. 192.

²²⁶ više o tome : David A. Lake, *Hierarchy in International Relations*, Cornell University Press, New York, 2009, p. 75.

²²⁷ Ibid. p.75.

„meke“ moći (ekonomska hijerahija).²²⁸ Ipak radi preciznijih podataka o merenju moći, dodali smo i indikatore o vojnoj i ekonomskoj pomoći ali i međusobne aktivnosti u vojnom i ekonomskom planu u našem slučaju od strane SAD, Ruske Federacije i Evropska unije prema Srbiji. Takvi indikatori spadaju u poluge „meke“ moći, deskriptivnog su karaktera i baziraju se na službene statističke podatke. kako bismo imali bolju sliku o merenju moći koje SAD, Ruske Federacije i Evropska unija ispoljavaju prema Srbiji, dodali smo i ostale indikatore deskriptivnog karaktera koje spadaju u poluge „meke“ moći poput saradnje u oblasti kulture, religije, medija, političkih izjava i poseta podrške kao i potpisanih sporazuma od strane SAD, Ruske Federacije i Evropska unije prema Srbiji.

---

²²⁸ Naveli smo da za nas, kao i ekonomska podrška i ekonomska hijerahija ukoliko nije u vidu nagrade zbog promene ponašanja takođe spada u politici sa pozicije „meke“ moći jedne države prema drugoj odnosno kao deo spoljne politike zemlje koja tako ispoljava svoju „meku“ moć prema pomenutoj državi.

Poglavlje 3

ODNOSI SRBIJE, SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA, RUSKE FEDERACIJE I EVROPSKE ZAJEDNICE (EVROPSKE UNIJE) POSLE ZAVRŠETKA HLADNOG RATA

„Više bi voleo da živim pored šest malih Irana, nego jednog velikog“²²⁹

-izjava iračkog ministara spoljnih poslova Tarika Aziza-

Uvod

Ova izjava iz 80-tih od strane iračkog ministara spoljnih poslova Tarika Aziza (Tariq Aziz) „nas je inspirisala na sledeća pitanja: Da li su možda Sjedinjene Američke Države, Ruska Federacija i EZ/EU imale sličnu želju u vezi SFRJ (pa zatim i SRJ i SCG) kao Aziz, u vezi Irana?

Uostalom čija je odgovornost za raspad SFRJ (pa zatim i SRJ i SCG)? Da li su uopšte Sjedinjene Američke Države, Ruska Federacija i EZ/EU bile zainteresovane da sačuvaju njihov integritet i koje su bile njihove uloge u procesu njihove dezintegracije? Kakvi su bili odnosi SFRJ/SRJ/SCG sa EZ/EU?

Ovo poglavlje težiće da na argumentovan način dà odgovore na navedena pitanja.

„Kraj Hladnog rata“²³⁰ je bio predmet analize mnogih knjiga koje su se tada posvetile međunarodnim odnosima. Međutim, dve poznate knjige su za nas od posebne važnosti zbog njihovih suprotnih shvatanja sveta nakon završetka Hladnog rata: knjiga *Kraj istorije i poslednji čovek* teoretičara liberalizma, Francisa Fukujame (*Francis Fukuyama*)²³¹ i knjiga *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka* teoretičara realizma, Semjuela P. Hantingtona (*Samuel P. Huntington*)²³².

Dok je Fukujama govorio da „pobeda liberalnog demokratskog poretka predstavlja neku vrstu krajnjeg rezultata ideološke i političke evolucije čovečanstva odnosno kraj istorije u hegelovskom smislu“²³³ Hantington je govorio „o postojećim i mogućim sukobima zapadne civilizacije sa nezapadnim civilizacijama odnosnom sa islamskim, rusko-pravoslavnim i azijskim civilizacijama.“²³⁴

Trijumfalizam zbog završetka Hladnog rata i euforija zbog transformacije Evropske zajednice (EZ) u Evropsku uniju (EU) odražavali su pobedu liberalne demokratije u Fukujaminom smislu, dok su

---

²²⁹ NZZ.CH, *Iran will die USA mit der Drohung eines Krieges unter Druck setzen*, sagt Experte Trita Parsi, izvor, internet: <https://nzzas.nzz.ch/international/trump-unter-druck-iran-experte-zu-teherans-kriegsdrohung-ld.1481173?reduced=true>; (pristupljeno 17.12.2020.)

²³⁰ U knjizi „*Kako razumevati međunarodne sukobe*“, autor Naj objašnjava sledeće” Imajući u vidu da je poreklo Hladnog rata veoma tesno povezan sa podelom Evrope od strane Sjedinjenih Država i Sovjetskog Saveza, kraj Hladnog rata bi mogao da datira od kraja te podele, to jest 1989.godine. Može se reći da je Hladni rat završen onda kad Sovjetski Savez nije upotrebio silu da podrži komunističku vladu u Istočnoj Nemačkoj i kada je oduševljena gomila probila Berlinski zid u novembru 1989.godine”; više u tome: Džozef S. Naj., *Kako razumevati međunarodne sukobe*, peto izdanje, Beograd, Stubovi kulture, 2006., str. 175.

²³¹ Francis Fukuyama, *The end of History and the last Man*, Avon Books, New York, 1992, p. 416., u: Duško Lopandić, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Štampa Grafolik, Beograd, 2017

²³² Semjuel P Hantington., *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka*, drugo izdanje, CID, Podgorica, 2000.

²³³ Francis Fukuyama, *The end of History and the last Man*, Avon Books, New York, 1992, p. 416., u: Duško Lopandić, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Štampa Grafolik, Beograd, 2017., str. 40.

²³⁴ više o tome: Semjuel P. Hantington, *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka*, drugo izdanje, CID, Podgorica, 2000.

sukobi u Bosni-Hercegovini izgledali, kako Huntington tvrdi, kao „sukob civilizacija.“²³⁵ Fukujamin optimizam se nije osetio u SFRJ pa ni u SRJ i SCG koje su se dezintegrisale otvarajući prostor za različita mišljenja o tome zašto je došlo do njihovog nestanka kao države. U takvoj situaciji „jugoslovenski ratovi su bili šok za mnoge i stvorili su utisak fantoma koji potiče iz najmračnijih (evropskih) noćnih mora.“²³⁶

Priča o brutalnim sukobima na tlu Evrope krajem dvadesetog veka nije baš odgovarala optimističnoj i idealizovanoj slici sveta posle Hladnog rata i njegove (svetle) budućnosti.²³⁷

U svojoj knjizi *The Balkans, Nationalism, War, and the Great Powers 1804-2012*²³⁸ Miša Gleni (Misha Glenny) smatra da „Sjedinjene Američke Države, Ruska Federacije i EZ/EU nisu prouzrokovale ratove u SFRJ (odnosno u Hrvatskoj, Bosni) i u SRJ (odnosno na Kosovu i Metohiju)“²³⁹ ali kad su „intervenisale od 1991. godine pa nadalje, su često pogoršavale stvari.“²⁴⁰

Za razliku od Glenia, Danijel Serwer (Daniel Serwer), u knjizi *From War to Peace in the Balkans, the Middle East and Ukraine, Palgrave Critical Studies in Post-Conflict Recovery*²⁴¹ objašnjava da „Sjedinjene Države i Evropa u početku nisu uspele da ulože resurse neophodne za sprečavanje rata, ali da su na kraju intervenisale u dobrom efektu i vojnim i civilnim sredstvima kako bi okončale sukobe i izgradile mir.“²⁴² Jasmin Mujanović u knjizi *Hunger and Fury: The Crisis of Democracy in the Balkans*²⁴³ komentariše da „od sporazuma u Dejtonu 1995. godine do sporazuma u Ohridu 2002. godine, Amerikanci i Evropejci su predsedavali nad procesom mira u regionu a ne nad strukturalnom transformacijom regionalnih politika.“²⁴⁴

Sem toga, faktori koji su doveli to raspada SFRJ²⁴⁵ su takođe predmet različitih shvatanja poput navođenja tri glavna faktora raspada: „krize centralne savezne vlasti zbog decentralizacije i porasta nacionalizma posle smrti Josifa Broza Tita; preuranjenog međunarodnog priznavanja nezavisnosti Hrvatske (u decembru 1991.) što je bio je recept za rat i pitanja duga uzrokovana stranim zaduživanjem koja su započela u Titovo vreme“²⁴⁶ kako Noam Čomski (Noam Chomsky) navodi u njegovoj knjizi *Yugoslavija, Peace, War and Dissolution* ali i stava da se „raspad SRJ ne može do kraja razumeti ako analiza ne obuhvata tri nivoa: makro (globalnu restrukturaciju sveta i unutar toga pojedinih regiona); mezo (prirodu intervencije Zapada) i mikro (lokalne strukture i aktere.)“²⁴⁷),“ kako profesorka Radmila Nakarada objašnjava u njenoj knjizi *Raspad Jugoslavije: Problemi i tumačenja, suočavanje i tranzicije*.

Prihvatajući shvatanja da je reč o raspadu SFRJ (i SRJ) koji ima višestruke unutrašnje i spoljašnje faktore, zarad karaktera naše teme, usredredićemo se na ulogu ključnih globalnih aktera (EZ/EU, SAD, NATO i Ruske Federacije).

---

²³⁵ „Muslimanske države i organizacije okupile su se iza bosanskih muslimana i suprotstavile Hrvatima i Srbima. Pravoslavne zemlje i organizacije podržale su Srbe i suprotstavile se Hrvatima i muslimanima. Zapadne vlade i elite podržale su Hrvate, kaznile Srbe i uopšteno bile indiferentne ili se plašile muslimana“, više o tom : Semjuel P. Huntington, *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka*, drugo izdanje, CID, Podgorica, 2000., str. 320.

²³⁶ Noam Chomsky, *Yugoslavija, Peace, War and Dissolution*, PM Press, Oakland, CA, 2018, p.50.

²³⁷ Ibid., p.50.

²³⁸ Glenny Misha, *The Balkans, Nationalism, War, and the Great Powers 1804-2012*, Second Edition, House of Anansi Press Inc., Toronto, 2012

²³⁹ više o tome Ibid., p.636.

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ Daniel Serwer, *From War to Peace in the Balkans, the Middle East and Ukraine, Palgrave Critical Studies in Post-Conflict Recovery*, Palgrave Pivot, Cham, 2019

²⁴² Ibid., pp. 5-6.

²⁴³ Jasmin Mujanović, *Hunger and Fury: The Crisis of Democracy in the Balkans*. Oxford University Press, New York, 2018.

²⁴⁴ Ibid.p.93.

²⁴⁵ Faktori raspada SFRJ su značajni jer kako smo već pominjali, raspadi SRJ i SCG su neizbežan nastavak procesa nestanka SFRJ

²⁴⁶ više o tome: Noam Chomsky, *Yugoslavija, Peace, War and Dissolution*, PM Press, Oakland, CA, 2018, pp.51-55.

²⁴⁷ Radmila Nakarada, *Raspad Jugoslavije: Problemi i tumačenja, suočavanje i tranzicije*, Službeni Glasnik, Beograd, 2008.,str 18.

Naše je mišljenje da su unutrašnji konflikti i ratovi u „Jugoslavijama“²⁴⁸ postali meta ispoljavanja moći SAD, Ruske Federacije i EZ/EU koji nisu imali interes da čuvaju integritet te zemlje.

Treba da se ima u vidu da „jugoslovenski strateški značaj hladnog rata kao tampon između istoka i zapada brzo je ispario nakon pada Berlinskog zida 1989.“²⁴⁹ Više nije bilo geopolitičkog smisla u politici nesvrstavanja Jugoslavije ili u strateškom smislu u snažnoj američkoj podršci socijalističkoj Jugoslaviji.²⁵⁰

Takođe smatramo da su raspadi „Jugoslavija“²⁵¹ potvrdili delovanje tzv. „diplomacije prinude“²⁵² (*coercive diplomacy*), odnosno diplomatije praćene upotrebom sile i pritiska²⁵³ koja spada u politici sa pozicije „tvrde“ moći.

„Realpolitika“²⁵⁴ i „diplomacija prinude“ upotrebe sile kao oblici politike sa pozicije „tvrde“ moći Sjedinjenih Američkih Država su bile vidljive i u izjavi bivšeg sekretara SAD Medlin Olbrajt (Madeleine Albright) o spoljnoj politici SAD: „Mi smo promovisali demokratiju, ali smo takođe, kad je bilo potrebno, radili sa nedemokratskim državama(...). Svaka situacija je drugačija i, kad se problem pojavi, našim vođama je potreban najširi mogući opseg opcija. One uključuju sve od umetnosti verbalnog ubeđivanja do različitih gradacija u upotrebi sile.“²⁵⁵

Slažemo se sa mišljenjem da kada je u „Bosni i Hercegovini nakon priznanja izbio građanski rat, glavni međunarodni akter u ovoj krizi bila je Evropska zajednica jer su SAD smatrale da je to lokalni sukob, kojim treba da se bavi Evropa i koji ne predstavlja opasnost po američke nacionalne interese.“²⁵⁶

Međutim kao u slučaju nemira u SFRJ (otcepljenje i ratovi u Sloveniji, Hrvatskoj, zatim u Bosni i Hercegovini) pa i u SRJ i SCG (vezano za zaplet na Kosovu i Metohiji), EZ/EU nije umela sama da rešava te konflikte.

Kako profesorka Radmila Nakarada, navodi u svojoj knjizi, *Raspad Jugoslavije: Problemi i tumačenja, suočavanje i tranzicije*, „prvi akter na jugoslovenskoj sceni je bila EZ/EU i šest meseci ona se zalagala za celovitu, demokratsku Jugoslaviju i za mirno rešavanje sporova.“²⁵⁷ Nakon rata u Sloveniji, EZ je pozvala na dijalog na osnovu Završnog Helsinškog akta, poštovanja teritorijalnog integriteta i zaštite manjina.²⁵⁸ Brionskom deklaracijom (7. jula 1991.) zahtevala je tromesečni moratorijum i povratak na stanje koje je prethodilo sukobu, potvrđujući legitimitet federalnih vlasti i insistirajući da narodi treba da odluče o budućnosti Jugoslavije.²⁵⁹ Nakon samo pola godine njen stav se menja i umesto

²⁴⁸ Radi lakšeg izražavanja u pomenuti pojam smo uključili SFRJ, SRJ

²⁴⁹ Danie Serwer I, *From War to Peace in the Balkans, the Middle East and Ukraine*, Palgrave Critical Studies in Post-Conflict Recovery, Palgrave Pivot, Cham, 2019, p 15.

²⁵⁰ Ibid., p. 15.

²⁵¹ Ibid.

²⁵² Komentarisali smo u poglavlju 2 naše studije da za Roberta Arta (Robert J. Art) i Keli Grinhila (Kelly M. Greenhill), prinuda (coercion) je sposobnost da se jedan akter (država, predsednik države, teroristička grupa, trans nacionalna ili međunarodna organizacija, privatno lice) natera da se uradi nešto što on sam ne bi želeo da uradi; više o tome :Art, Robert J. Greenhill Kelly M., *Coercion: An analytical overview*, navedeno u Greenhill Kelly M., Krause Peter, *Coercion: The Power to Hurt in International Politics*, Oxford University Press, New York, 2018., pp. 4-5.

²⁵³ više o diplomatiji prinude: Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, IP „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.167.

²⁵⁴ U poglavlju 2 naše studije smo naveli da je „realpolitika“ politika zasnovana na praktičnim ciljevima, a ne na idealima. „Realpolitika“ predlaže pragmatičan, pogled i zanemarivanje etičkih razmatranja. U diplomatiji se često povezuje sa nemilosrdnim, iako realističnim, traganjem za nacionalnim interesima; više o tome u: Encyclopaedia Britannica; *Realpolitik*; izvor: internet: <https://www.britannica.com/topic/realpolitik>; (pristupljeno 27.12.2020.)

²⁵⁵ Madeleine Albright, *Madam Secretary*, Miramax Books, New York, 2003. p. 505, u: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.178.

²⁵⁶ Željko Budimir, *Nastavak i razvoj odnose između Bosne i Hercegovine i Sjedinjenih Američkih država*, u: Dragan R. Simić, Dragan Živojinović (ur.), *Politika Sjedinjenih Američkih Država prema regionu zapadnog Balkana i Republici Srbiji*, Univerzitet u Beogradu-Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, 2015., str.174.

²⁵⁷ Radmila Nakarada, *Raspad Jugoslavije: Problemi i tumačenja, suočavanje i tranzicije*, Službeni Glasnik, Beograd, 2008, str.26.

²⁵⁸ Ibid., str.26.

²⁵⁹ Ibid., str.26.

naroda počinju da se pominju republike kao glavni akteri i čime se i „priroda sukoba redefiniše - od međudržavnog postaje međurepublički, uvodi se pitanje poštovanja unutrašnjih (administrativnih) granica, napuštaju se obaveze Brionske deklaracije koje su predviđene za Sloveniju.“²⁶⁰

Sjedinjene Države su svoju politiku prema SFRJ dosta dugo zasnivale na uglavnom na polugama „meke“ moći kroz aktivnu podršku celovitosti, teritorijalnom integritetu i nezavisnosti Jugoslavije pa čak i kroz prepuštanje terena evropskoj zajednici odnosno uniji, da bi na kraju, ponovo preuzele vodeću i (odlučujuću) ulogu kroz sprovođenje politike sa pozicije „tvrde“ moći (koju su i ranije s vremena na vreme pokazivali kroz različitim ekonomskih sankcija) sa Dejtonom i Rambujeom i intervencijama protiv Jugoslavije.²⁶¹ „Politika SAD prema jugoslovenskoj krizi bila je stoga smesa doslednosti i nedoslednosti, jasnog sagledavanja situacije i pogrešnih procena, kontinuiteta i zaokreta, principa i pragmatizma, punog angažovanja i pasivnosti.“²⁶² Amerika nije navijala za raspad zemlje, ali nije ni bila spremna da se previse angažuje u situaciji koja je za nju bila suviše složena i nejasna.²⁶³

SAD i NATO su intervenisale u Bosni i Hercegovini (BiH), i onda na Kosovu i Metohiji kad je postalo očigledno da Evropa nije uspela da reši problem. Evropa je, zabavljena pregovorima u Matrihtu i impresionirana ujedinjenjem Nemačke, podcenila sukobe na Balkanu.²⁶⁴

Politika sa pozicije „tvrde“ moći SAD i NATO se sprovodila kroz bombardovanje i BiH i Kosovo i Metohije, uz neke formalne pokušaje Rusije da to spreči. Što se tiče NATO, njenim angažovanjem na prostoru bivše Jugoslavije bez zvanične odluke praktično redefinisala čl.5 Povelje NATO koji joj „ograničava odbrambena dejstva na prostoru njegovih članica u slučaju agresije“²⁶⁵ i istovremeno pokazala da politika sa pozicije „tvrde“ moći ima glavnu reč u rešavanju problema na tom prostoru.

U proučavanju politike sa pozicije moći, ono što je po nama zajedničko u politici EZ/EU, SAD, NATO prema SFRJ/SRJ/SCG je politika sa pozicije „meke“ moći u vidu podrške očuvanju teritorijalnog integriteta na početku konflikta i zatim sprovođenje politike „tvrde“ moći kroz zalaganje za dezintegraciju uz pretnje i prinudu kad su procenili da će se konflikt možda pretvoriti ili je već poprimio oblike etničkog čišćenja.

U slučaju Ruske Federacije, uprkos sprovođenja politike sa pozicije „meke“ moći u očuvanju integracije SFRJ, SRJ i SCG, njena uloga nije bila uspešna. Čak se smatra da je „rusko rukovodstvo 1998-1999. godine zauzelo drugačiji, nepomirljiv i neizdajnički stav prema Srbima, pitanje nezavisnosti Kosova i Metohije danas verovatno ne bi postojalo.“²⁶⁶

Tretirati „smrt Jugoslavije (a)“²⁶⁷ kao slučaj „samoubistva“²⁶⁸ za nas je neprihvatljiv stav. Do nestanka SFRJ (pa zatim SRJ i SCG) je došlo kao rezultat „smrti“ zbog „amputacije delova“ koje su SAD, EZ/EU i Ruska Federacija preuzele na sebe da „izleće“. Pod takvim okolnostima, odnosi SFRJ /SRJ/SCG prema EZ/EU su se razvijali kroz saradnju, prekid i formalnu normalizaciju odnosa dok je članstvo u EU ostalo u perspektivi.

---

²⁶⁰ Ibid., str.26.

²⁶¹ više o tome: Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.41.

²⁶² Ibid., str.41.

²⁶³ Ibid., str.41.; str.80-81.

²⁶⁴ Ibid., str.43.

²⁶⁵ Radmila Nakarada, *Raspad Jugoslavije: Problemi i tumačenja, suočavanje i tranzicije*, Službeni Glasnik, Beograd, 2008., str.28.

²⁶⁶ više o tome: Jelena Georgijevna Ponomarjova, *Razbojnička država, Kosovo u svetskoj politici*, EVRO BOOK, Beograd, 2017., str.109.

²⁶⁷ Dodatak sa naše strane kako bismo objasnili da mislimo na SFRJ, SRJ, SCG što nije bilo slučaj kod autora koga smo citirali

²⁶⁸ kako je naveo Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.373.

3.1. Politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske zajednice (EZ)²⁶⁹ u procesu dezintegracije Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) i Državne zajednice Srbija i Crna Gora (SCG)

3.1.1. Raspad SFRJ sa podrškom teritorijalnom integritetu i očepljenja od strane Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske zajednice

Iako ne postoje dokazi da su Sjedinjene Američke Države, Ruska Federacija odnosno Sovjetski Savez i EZ prouzrokovale ratove i raspad SFRJ, Centralna obaveštajna agencija SAD, CIA (Central Intelligence Agency) je ipak to sve predvidela. Njen dokumenat iz 1990. godine je detaljno opisivao sudbinu SFRJ po „sledećem rasporedu“: „Jugoslavija će prestati da funkcioniše kao federalna država u roku od jedne godine i verovatno će se raspasti za dve godine. Srbija će blokirati slovenačke i hrvatske pokušaje da se formira sve-jugoslovenska konfederacija. Biće produženog oružanog ustanka Albanaca na Kosovu i Metohiji. Međudržavni rat u punoj razmeri nije verovatan, ali ozbiljan međuetnički sukob pratiće raspad i nastaviće se nakon toga.“²⁷⁰

Interesantna je i konstatacija CIA u vezi uloge SAD, Evrope i Sovjetskog Saveza u svemu tome: „Sjedinjene Države i njeni evropski saveznici mogu malo učiniti da sačuvaju jedinstvo Jugoslavije. Sovjetski Savez će imati samo indirektan uticaj na ishod u Jugoslaviji, na primer, putem multinacionalnih foruma. Evropljani imaju neke poluge, ali neće ih koristiti da bi staru Jugoslaviju držali na okupu. Većina njih, uključujući Nemce, daće prednost ideji jugoslovenskog integriteta, ali će mirno prihvatiti raspuštanje savezne države.“²⁷¹

Analiza CIA je dokumenat koji se pojavljuje u vreme kad su se SAD, SSSR i EZ zalagale za čuvanje integriteta SFRJ. Dezintegracija SFRJ je išla shodno izveštaju CIA koja izgleda je dobro shvatila poredak sveta nakon završetka Hladnog rata.

Međutim, po našem mišljenju formalni pokušaji o čuvanju jedinstva Jugoslavije su još uvek bili deo politike SAD, Sovjetskog Saveza i Evropske zajednice.

Shodno tome, politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i EZ prema SFRJ se sprovodila uglavnom kroz poluge „meke“ moći ubeđivanja čuvanja integriteta Jugoslavije ali samo na kratko. Primera radi, zamenik državnog sekretara SAD Lorens Iglberger (Lawrence Eagleburger) je posetio Jugoslaviju krajem februara 1990. godine.²⁷² Po povratku Iglbergera, Stejt department (State Department) je poslao instrukciju američkim ambasadama u Zapadnoj i Istočnoj Evropi, kojom im je naloženo da prenesu tamošnjim vladama uverenje Vašingtona da „raspad Jugoslavije

---

²⁶⁹ Mi ćemo koristiti naziv Evropska zajednica i za period pre 1992.

Nakon uspostavljanja Evropske unije, pojam Evropska zajednica koristi se kao naziv za nekadašnju Evropsku ekonomsku zajednicu. Naime, Ugovorom o Evropskoj uniji (1992./1993.) Evropska ekonomska zajednica preimenovana je u Evropsku zajednicu (Ugovor o Evropskoj ekonomskoj zajednici preimenovana je u Ugovor o Evropskoj zajednici) i postala je dio prvog stuba Evropske unije – stub Zajednica. Dio ovog stuba postale su i preostale dvije zajednice: Evropska zajednica za uglj i čelik i Euratom. Nakon isteka Ugovora kojim je uspostavljena Evropska zajednica za uglj i čelik (Ugovor o Evropskoj zajednici za uglj i čelik 2002. godine), nadležnosti koje je obuhvatala prenesene su na Evropsku zajednicu. više o tome u: Bosna i Hercegovina, Direkcija za evropske integracije, *Evropska zajednica*, izvor: internet: <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4622&langTag=bs-BA>; (pristupljeno 15.12.2020.)

²⁷⁰ više o tome u: Central Intelligence Agency, *Yugoslavia Transformed, 18 October 1990, National Intelligence Estimates*; izvor: internet: <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1990-10-01.pdf>; (pristupljeno 16.12.2020.)

²⁷¹ Ibid.

²⁷² Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.43.

nije u interesu ni jugoslovenskih naroda ni bezbednosti Evrope i da zahtevaju od Evropljana da izbegavaju akcije koje bi mogle ohrabriti secesiju.²⁷³

Krajem iste godine, ipak je došlo do pomeranja američkog fokusa sa podrške jedinstvu Jugoslavije na isprečavanje upotrebe sile implicitno nagoveštavajući napuštanje prvobitne politike očuvanja integriteta Jugoslavije. U saopštenju Stejt departmenta od 25. decembra 1990. se naglašava da "SAD će se snažno usprotiviti svakoj upotrebi sile ili zastrašivanju koje bi blokiralo demokratske promene ili dovelo do uspostavljanja nedemokratskog jedinstva u Jugoslaviji."²⁷⁴

Međutim i početak 1991. godine može i dalje da se računa kao period podrške jedinstvu SFRJ.

U martu 1991. godine u izjavi Saveta ministara EZ data je jasna podrška jedinstvu zemlje: „Prema mišljenju dvanaestorice, ujedinjena i demokratska Jugoslavija ima najbolje šanse da se integriše u novu Evropu.“²⁷⁵ U međuvremenu, NATO je više puta razmatrao situaciju u SFR Jugoslaviji da bi u aprilu 1991. zaključio da se „zalaže za teritorijalni integritet i jedinstvenu Jugoslavije i za dijalog bez upotrebe sile.“²⁷⁶

Uoči najavljenih odluka o otepljenju Slovenije i Hrvatske, maja 1991. godine, predsedavajući Saveta Evropske zajednice, Žak Santer (Jacques Santer), predsednik Evropske komisije, Žak Delor (Jacques Delors), i Hans Van den Bruk (Hans van den Broek), ministar inostranih poslova Holandije zvanično su posetili SFRJ.²⁷⁷

U ovom slučaju, politika EZ sa pozicije „tvrde“ moći se mogla prepoznati kao politika „šargarepe“ jer se radilo o nagradi odnosno o predlozima o većoj finansijskoj pomoći i ubrzanju integracije Jugoslavije u EZ, koje ipak „nisu ostavljali nikakav efekat na nacionalne vođe.“²⁷⁸

Prema svedočenju pokojnog predsednika Makedonije Kire Gligorova, „...predlog EU koji su „trojka iz Evropske zajednice“²⁷⁹ doneli je prevideo da će političkom odlukom Jugoslavija biti odmah primljena u EU i drugo kako bi reforma jugoslovenskog premijera Ante Markovića uspela, Jugoslavija bi dobila iz budžeta EU pet i po milijardi dolara. ""²⁸⁰ Gligorov je dalje govorio da predsednik Srbije Slobodan Milošević i predsednik Hrvatske i Franje Tuđman nisu prihvatili predlog jer Milošević je insistirao na "čvrstu i modernu federaciju sa centrom u Beogradu dok je Tuđman govorio o obnovi hrvatskog kraljevstva."²⁸¹

Sem nedostatka zajedničkog jezika između jugoslovenskih političara, moramo primetiti da „šargarepa“ nije bila primaljiva i zbog činjenice da je u to vreme Evropa bila podeljena u vezi dešavanja u SFRJ. Francuska i Velika Britanija, zajedno sa Rusijom, uglavnom su podržavale napore da se zemlja održi na okupu i na taj način izgledale suosećajno sa Srbima, koji su bili najveća zajednica u SFRJ i politički dominirali.²⁸² Nemačka, Austrija i Mađarska suprotstavile su se Srbima i podržale Hrvate i Slovence, kao i čitav vek, predlažući potpuno, rano priznanje Hrvatske i drugih otepljenih republika.²⁸³

²⁷³ Ibid., str.43.

²⁷⁴ Ibid., str.53.

²⁷⁵ Lopandić Duško, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Grafolik, Beograd, 2017., str. 40-41.

²⁷⁶ Jović Borisav, *Poslednji dani SFRJ*, B.Jovic, Beograd, 1996., str. 317-8,342, u: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.59.

²⁷⁷ Lopandić Duško, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Grafolik, Beograd, 2017., str. 41.

²⁷⁸ Ibid., str.41.

²⁷⁹ predsedavajući Saveta Evropske zajednice, Žak Santer, predsednik Evropske komisije, Žak Delor i Hans Van den Bruk, ministar inostranih poslova Holandije

²⁸⁰ više o tome: BLIC, *Zašto je bivša SFRJ odbila ponudu za brzi ulazak u EU i 5 milijardi pomoći, a šta su želeli MILOŠEVIĆ I TUĐMAN*, izvor: internet: [https://www.blic.rs/vesti/politika/zasto-je-bivsa-sfrj-odbila-ponudu-za-brzi-ulazak-u-eu-i-5-milijardi-pomoci-a-sta-su/m3391q6](https://www.blic.rs/vesti/politika/zasto-je-bivsa-sfrj-odbila-ponudu-za-brzi-ulazak-u-eu-i-5-milijardi-pomoci-a-sta-su-zeleli-milosevic-i-tudman) ; (pristupljeno 15.12.2020)

²⁸¹ više o tome: Ibid.

²⁸² David Harland, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.7, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

²⁸³ Ibid., p. 7

Jedina odluka koju su ministri spoljnih poslova EZ doneli bila je da ne priznaju bilo kakve teritorijalne promene u SFRJ Jugoslaviji koje su ostvarene silom²⁸⁴ ali EZ nije bila protiv mirnog razlaza. Prema rečima pokojnog predsednika Makedonije Gligorova, „Predsednik Evropske komisije Delor je rekao da svaka republika koja želi da bude nezavisna treba da ide na referendum, i ako to potvrdi narod biće primljena u UN.“²⁸⁵

Sasvim je jasno da su SAD i EZ delile sličnu politiku sa pozicije moći kad je u pitanju sudbina SFRJ: putem poluga „meke“ moći odnosno od zvaničnih izjava o podršci integriteta i nekakvom dijalogu bez upotrebe sile, pa do nepriznavanja teritorijalnih promena upotrebom sile i uz pomoć poluga „tvrde“ moći odnosno pretnji o ekonomskim sankcijama i vojnim akcijama zarad primirja.

Prema našem mišljenju takva politika samo je podsticala aspiracije neposlušnosti lokalnih političara bilo da su bili za jedinstvo ili raspad SFRJ. Igra izjavama dok su se borbe na terenu nastavile može da se tumači kao nedostatak volje SAD i EZ da se ozbiljno pozabave rešenjem problema dok barem taj isti problem ne preti da poprimi oblike humanitarne katastrofe.

Četiri dana pre nego što će Hrvatska i Slovenija proglasiti nezavisnost, 21. juna 1991., državni sekretar SAD Džejms Bejker (James Baker), došao u posetu Jugoslaviji. Bejker je imao sastanke sa zvaničnom Ljubljanom (Milanom Kučanom) u kojim je zahtevao da „Slovenija odustane od ideje samostalnosti“²⁸⁶ sa Zagrebom (Franjom Tuđmanom), tokom kojeg se založio za „jednaka prava srpske manjine“²⁸⁷ i Beogradom (Slobodanom Miloševićem) gde je objasnio da „Sjedinjene Države gledaju na srpsku politiku Miloševića kao glavni uzrok jugoslovenske krize.“²⁸⁸

²⁸⁴O'Shea Brendan, *The Modern Yugoslav Conflict 1991-1995; Perception, deception and dishonesty*, Taylor&Francis e-Library, London, 2015., p.17.

²⁸⁵ više o tome: BLIC, *Zašto je bivša SFRJ odbila ponudu za brzi ulazak u EU i 5 milijardi pomoći, a šta su želeli MILOŠEVIĆ I TUĐMAN*, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/zasto-je-bivsa-sfrj-odbila-ponudu-za-brzi-ulazak-u-eu-i-5-milijardi-pomoci-a-sta-su/m3391q6>; (pristupljeno 15.12.2020)

²⁸⁶ Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str. 62.

²⁸⁷ Baker James A., *The Politics of Diplomacy*, G.P. Putnam's Sons, New York, 1995., p.481, navedeno u: Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str. 63.

²⁸⁸ Ibid., str.63.

Slika 1²⁸⁹: Predsednik vlade SFRJ Ante Marković, ministar spoljnih poslova SFRJ Budimir Lončar i Džejms Bejker prilikom susreta u Beogradu 21. juna 1991, tokom čega postaje jasno da SAD napuštaju politiku sa pozicije „meke“ moći podrške teritorijalnog integriteta SFRJ.

Na kraju Bejker je obavestio jugoslovenskog premijera Antu Markovića o slabim rezultatima pregovora koje je imao, da bi dodao da “Ako nas primoravate da biramo između jedinstva i demokratije, Sjedinjene Države će uvek izabrati demokratiju.”²⁹⁰ Ta izjava je bila očigledan dokaz da su SAD napustile politiku sa pozicije „meke“ moći podrške teritorijalnog integriteta SFRJ.

Uostalom i izjava Džejmsa Bejkera, državnog sekretara SAD posle putovanja u SFR Jugoslaviju „Mi nemamo tamo šta da tražimo (*We dont' have a dog in this fight*)“²⁹¹ je podrazumevala da SAD nemaju nameru da se bave rešavanjem problema nego će to prepustiti Evropskoj zajednici.

U međuvremenu, EZ je požurila da se hvali da će ona sama rešiti problem. Isto, u junu 1991. godine, Žak Pos (Jacques Poos), ministar spoljnih poslova Luksemburga, koji je u to vreme predsedavao Evropskom zajednicom je izjavio: “Kucnuo je čas Evrope!”²⁹² i dodao da: “Ako jedan problem mogu rešiti Evropljani, to je jugoslovenski problem. To je evropska zemlja i to nije stvar Amerikanaca niti bilo koga drugog.”²⁹³

Međutim, takve optimističke izjave EZ nisu se pokazale tačnim. Četiri dana posle Bejkerove posete, parlamenti Hrvatske i Slovenije proglasili su nezavisnost, a sutradan je otpočeo rat.²⁹⁴ Šest meseci nakon izbijanja rata, jugoslovenska kriza je poprimila ozbiljne međunarodne dimenzije.²⁹⁵

Priznavanje Slovenije i Hrvatske je bilo sve očiglednije za zemlje EZ a ne još uvek i za SAD.

Američki ambasador u SFRJ, Voren Zimmerman (Warren Zimmermann) je krajem 1991. godine pokušao da objasni (hrvatskom političaru) Mati Graniću zašto SAD nisu spremne da priznaju Hrvatsku “Svjesni smo da su Milošević i Srbija agresori na Hrvatsku i budite sigurni da ih ne podupiremo. Ali ne možemo priznati Hrvatsku i Sloveniju jer Bosna i Makedonija ne mogu opstati kao samostalne države.”²⁹⁶

Stvar sa EZ je bila drugačija. Predstojao je u decembru 1991. samit u Mastroihu na kome je trebalo doneti odluku o prerastanju Zajednice u Evropsku uniju, što nije bilo moguće postići bez saglasnosti Nemačke²⁹⁷ koja kao što ćemo videti je htela da Slovenija i Hrvatska budu priznate što pre.

EZ nije imala kud sem da ispuni želju Nemačke. Odlukom ministara spoljnih poslova EZ 16. decembra 1991.godine je odlučeno da Slovenija i Hrvatska budu priznate posle 15. januara 1992., pod uslovom da su obe republike prihvatile Povelju Ujedinjenih nacija (UN) i Helsinški sporazum Konferencije za evropsku bezbednost i saradnju (KEBS), zagarantovale prava etničkih manjina,

---

²⁸⁹ Preuzeto iz: Dragan Bisenić, *Uloga Amerike u raspadu Jugoslavije: Tri decenije od posete Džejmsa Bejkera Beogradu*, izvor:internet:<https://www.rts.rs/page/oko/sr/story/3205/politika/4418283/bejker-u-beogradu.html> (pristupljeno 05.01.2021)

²⁹⁰ Ibid., str. 65.

²⁹¹ Adam LeBor, *Milosevic*, Bloomsbury, London, 2003., p. 300, u: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str. 30, str.79.

²⁹² ITN News, June 28.1991, navedeno u: d KovačevićŽivora, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str. 83.

²⁹³ Ibid., str 83.

²⁹⁴ Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.65.

²⁹⁵ više o tome: Glenny Misha, *The Balkans, Nationalism, War, and the Great Powers 1804-2012*, Second Edition, House of Anansi Press Inc., Toronto, 2012, p. 638.

²⁹⁶ više o tome: Granić Mate, *Vanjski poslovi*, Algortam, Zagreb, 2005, str 41, u:Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.85.

²⁹⁷ više o tome: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.87.

poštovale međunarodno priznate granice, podržale ugovore o kontroli naoružanja i razoružanja i podržale političko rešavanje sporova.²⁹⁸

Ipak, su 17. decembra 1991. godine „jedanaestorica EZ podlegli nečemu što je bilo jednako ultimatumu Nemačke i prihvatili da pozovu sve jugoslovenske republike koje žele da se prijave za priznavanje da to učine u roku od nedelju dana.“²⁹⁹ Prijave je trebalo da razmotri Badinterova komisija³⁰⁰ koja će o svojim stavovima u pogledu zadovoljavanja utvrđenih kriterija obavestiti EZ 15. januara 1992. godine.³⁰¹ Četiri republike su se prijavile za priznavanje nezavisnosti: Slovenija, Hrvatska, Makedonija i Bosna i Hercegovina.³⁰²

Badinterova komisija je zaključila da samo Slovenija i Makedonija ispunjavaju sve kriterije i preporučila da se njima prizna nezavisnost dok je takođe preporučila da i Hrvatska bude priznata, uz rezervu da nije ozakonila sporazum koji je prethodno prihvatila u pogledu garantovanja prava manjina.³⁰³

Ni odluka ministara spoljnih poslova EZ iz 16. decembra 1991. godine, pa ni preporuke Badinterove komisije nisu uzete u obzir od strane Nemačke koja je 19. decembra zvanično priznala Hrvatsku i Sloveniju ne obazrevši se ni na konstatacije da samo Slovenija i Makedonija (a ne i Hrvatska) ispunjavaju sve uslove da budu priznate kao nezavisne države. Inače je Badinterska komisije svoja otkrića objavila tek dan pre nemačke najave.³⁰⁴ Evropska zajednica je prihvatila da i Hrvatska bez posebnih uslova dobije nezavisnost, ali ne i Makedonija, na čiju je kandidaturu stavila veto Grčka sa obrazloženjem da ime zemlje implicira teritorijalne pretenzije prema severnoj grčkoj oblasti koja ima isto ime.³⁰⁵

Ostaće nejasno zašto je bilo uopšte potrebno da se formira Badinterova komisija ako je u svemu tome ipak odlučila Nemačka. Međutim, Nemačka i EZ nisu ipak uspele da ubede SAD koja je vodila politiku svojih interesa. Američka administracija je odbila da se pridruži Evropskoj zajednici u

---

²⁹⁸ Brendan O'Shea, *The Modern Yugoslav Conflict 1991-1995; Perception, deception and dishonesty*, Taylor&Francis e-Library, London, 2015, p.17.

²⁹⁹ Laura Sibler, Allan Little, *Yugoslavia-Death of Nation*, Penguin Books, New York, 1997, p. 200, navedeno u: Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.87.

³⁰⁰ 27. avgusta 1991. godine, Evropska zajednica i njene države članice, istovremeno sa sazivanjem mirovne konferencije o Jugoslaviji, stvorile su Arbitražnu komisiju. Komisijom je predsedavao g. Robert Badinter (Robert Badinter), predsednik Francuskog ustavnog saveta, dok su članovi bili predsednici nemačkog i italijanskog ustavnog suda, belgijskog arbitražnog suda i španskog ustavnog suda. više o tome: Alain Pellet, *The Opinions of the Badinter Arbitration Committee A Second Breath for the Self-Determination of Peoples*, p. 178; izvor: internet: <http://ejil.org/pdfs/3/1/1175.pdf> (pristupljeno 06.01.2021); PEŠČANIK, *10 mišljenja Badinterove komisije*, izvor: internet: <https://pescanik.net/10-misljenja-badinterove-komisije/>, (pristupljeno 23.12.2020.)

³⁰¹ više o tome: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.87.

³⁰² Ibid., str.87.

³⁰³ Mandat Komisije bio je donekle neodređen. Na početku je bilo predviđeno da će donositi obavezujuće odluke na zahtev „važećih jugoslovenskih vlasti“. Iako formalno nije uspostavljen nikakav konsultativni postupak, Komisija je u stvari pozvana da da jedno mišljenje na zahtev lorda Karingtona, predsednika Mirovne konferencije (Mišljenje br. 1); slične zahteve su naknadno podneli Srpska Republika, koristeći Konferenciju (mišljenja br. 2 i 3) i Veće ministara EEZ-a (mišljenja br. 4 do 7). Konačna četiri mišljenja dostavljena su 14. januara 1991. Ona su se bavila pitanjem da li su Republike Hrvatske, Makedonija i Slovenija, koje su formalno zatražile priznanje od Evropske zajednice i njenih država članica, zadovoljile uslove propisane od strane Savet ministara Evropske zajednice 16. decembra 1991. Uslovi ovog „ispitivanja“ bili su relativno popustljivi i Komisija je presudila da dve republike, Makedonija i Slovenija, ispunjavaju sve uslove. U slučaju Hrvatske napravljena je rezerva u odnosu na prava manjina. Zahtev za priznanje koji je podnijela Bosna i Hercegovina je odbijen zbog nedostatka referenduma., više o tome: Alain Pellet, *The Opinions of the Badinter Arbitration Committee A Second Breath for the Self-Determination of Peoples*, p. 178; izvor: internet: <http://ejil.org/pdfs/3/1/1175.pdf> (pristupljeno 06.01.2021); Peter Radan, *Post-Secession International Borders: A Critical Analysis of the Opinions of the Badinter Arbitration Commission*, izvor: internet: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/MULR/2000/3.html> (pristupljeno 08.01.2021);

Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.87-88.

³⁰⁴ Brendan O'Shea, *The Modern Yugoslav Conflict 1991-1995; Perception, deception and dishonesty*, Taylor&Francis e-Library, London, 2015., str. 22-23.

³⁰⁵ više o tome: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.87-88.

priznavanju Slovenije i Hrvatske³⁰⁶ ali ne za dugo. Kako je moglo biti očekivano, posle pomenutih priznanja, stvari su krenule „nizbrdo“.

Kako su se borbe nastavile u Hrvatskoj i sa BiH na ivici rata, Badinterova komisija izdala je još jedno mišljenje, napominjući da pitanje priznanja BiH još treba utvrditi „putem referenduma svih građana BiH.“³⁰⁷

Takvo mišljenje je očigledno podstaklo nekoliko referenduma. Bosanski Srbi organizovali su prvo glasanje u novembru 1991. godine, potvrđujući svoju nameru da ostanu deo onoga što je ostalo od Jugoslavije dok su 9. januara 1992. godine, proglasili su osnivanje bosanske srpske „republike“ koja će postati nezavisna od BiH ako BiH pokuša da se osamostali od Jugoslavije.³⁰⁸ Sa druge strane, Bosanski muslimani i Hrvati su tada počeli da organizuju referendum za Bosnu u celini, znajući da njihove kombinovane populacije obezbedile bi većinu za one koji žele da se odvoje od Jugoslavije.³⁰⁹ Referendum se održao 29. februara i 1. marta 1992. Muslimani i Hrvati većinski su glasali za nezavisnost dok su Srbi bojkotovali.³¹⁰

U međuvremenu, očigledno bez podrške SAD, Evropska zajednica je ponudila nekoliko rešenja u vezi sudbine BiH ali bez uspeha.

Prvi mirovni plan za BiH, iznesen u ime Evropske zajednice u martu 1992. godine, bio je Kutiljerov mirovni plan za BiH³¹¹ koji je odbijen prvo od bošnjačke pa zatim i od hrvatske strane.

Tadašnji portugalski ministar inostranih poslova Žoze Kutiljero (Jose Cutileiro) je zajedno sa lordom Piterom Karingtonom (Peter Carington) 1992. godine predložio mirovni plan za rešavanje krize u BiH poznat kao „Kutiljerov plan“.³¹² Plan je propao, a predviđao je mirnu podelu BiH na bošnjačku, srpsku i hrvatsku teritoriju, što je predsednik RS Radovan Karadžić prihvatio.³¹³ Kutiljerov mirovni plan potpisali su vođe Srba, Hrvata i Bošnjaka u Lisabonu 18. marta 1992.³¹⁴ Prema ovom Lisabonskom sporazumu 109 bosanskih opština trebalo bi da bude dodeljeno jednoj ili drugoj od tri zajednice.³¹⁵ Posrednici su izjavili da će se raspodela „zasnivati na nacionalnim principima i uzimajući u obzir ekonomske, geografske i druge kriterijume“³¹⁶ ali preliminarni predlozi su u velikoj meri pratili

---

³⁰⁶ Ibid., str.88.

³⁰⁷ više o tome: Conference on Yugoslavia, Badinter Arbitration Commission, *Opinion nr. 4., published in Paris on 11 January 1992*, p. 1503, point 4; izvor: internet: http://www.pf.uni-lj.si/media/skrk_mnenja.badinterjeve.arbitrazne.komisije.1_10.pdf

³⁰⁸ David Harland, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.8, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021.)

³⁰⁹ Ibid., p.8

³¹⁰ David Harland, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.8, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021); Jasmin Medić, *Plebiscit i referendum*, izvor: internet :

<https://vijesti.ba/clanak/327088/plebiscit-i-referendum> (pristupljeno 20.01.2021); United Nations International Residual Mechanism for Criminal Tribunals, *The Conflicts*, izvor: internet: <https://www.icty.org/en/about/what-former-yugoslavia/conflicts> (pristupljeno 15.01.2021.)

³¹¹ Ovaj mirovni plan za BiH dobio je naziv po portugalskom ministru inostranih poslova Žoze Kutiljeru (Jose Cutileiro). Portugal je u to vreme bila zemlja predsedavajuća Evropske zajednice.

³¹² DANAS, *Kutiljero hteo mirnu podelu BiH*, izvor: internet: <https://www.danas.rs/svet/kutiljero-hteo-mirnu-podelu-bih/> (pristupljeno 15.01.2021.)

³¹³ Ibid.

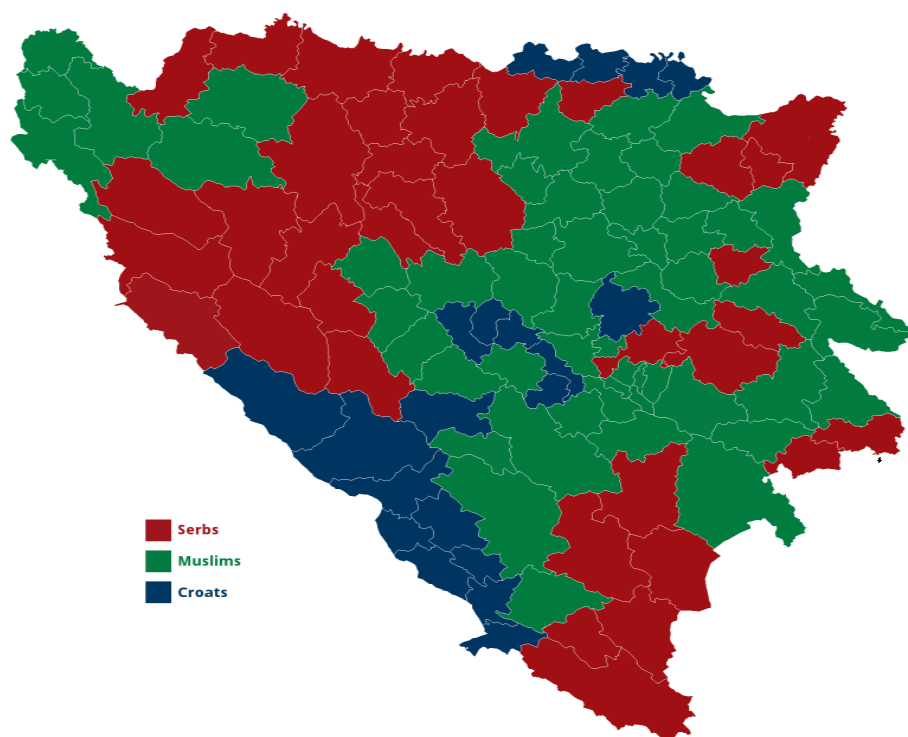
³¹⁴ David Harland, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, pp. 9-10, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021.)

³¹⁵ Ibid., pp. 9-10.

³¹⁶ Mladen Klemenčić, *Territorial Proposals for the Settlement of the War in Bosnia-Herzegovina*. Edited by Pratt, Martin and Schofield, Clive. *Boundary & Territory Briefings*, Vol. 1, Issue 3, Europe, 1994, p.37. navedeno u. Harland: David, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, pp. 9-10 izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

rezultate nedavno završenog popisa. Muslimanski i srpski kanton pokrili bi po 44% teritorije, a hrvatski kanton preostalih 12% na nevolju rukovodstva te zajednice.³¹⁷ Dogovor je, međutim, propao pre nego što je mogao biti u potpunosti razvijen, kada je bošnjački lider Alija Izetbegović povukao svoj potpis. Izetbegović se sastao sa američkim ambasadorom Varenom Zimmermanom (Warren Zimmermann) po povratku u Sarajevo, pre nego što je 28. marta 1992. godine objavio da se „sada protivi planu koji je potpisao nešto više od nedelju dana ranije i bilo kojoj podeli Bosne.“³¹⁸ Iako je Zimmerman negirao da je Izetbegoviću savetovao da povuče svoj potpis ili da je dao uveravanja da će SAD priznati BiH bez obzira da li postoji sporazum, nesporno je da muslimanima više nikada neće biti ponuđeno toliko.³¹⁹

Mapa 1: Podela BiH prema Kutiljerovom mirovnom planu iz 1992. godine³²⁰
(Srbima je pripadalo teritorija u crvenoj boji, muslimanima je pripadala teritorija u zelenoj boji dok su Hrvati trebali da dobiju teritoriju u teget boji.)

Bošnjaci, očigledno ohrabreni od Amerikanaca (što se moglo videti dan posle u odluci SAD i EZ u priznanju BiH), se odlučili za nezavisnost Bosne i Hercegovine 5. aprila 1992. dok su bosanski Srbi

³¹⁷ Ibid., pp. 9-10

³¹⁸ Ibid., pp. 9-10

³¹⁹ Warren Zimmerman, *Origins of a Catastrophe: Yugoslavia and its Destroyers – America's Last Ambassador Tells What Happened and Why*. Three Rivers Press, 1999., u: David Harland, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.10, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

³²⁰ Izvor: Mladen Klemenčić, *Territorial Proposals for the Settlement of the War in Bosnia-Herzegovina*. Edited by Pratt, Martin and Schofield, Clive. *Boundary & Territory Briefings*, Vol. 1, Issue 3, Europe, 1994, p.37., u: David Harland, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p. 9, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

odbili tu deklaraciju.³²¹ Evropska zajednica je priznala BiH, 6. aprila. 1992, a sutradan su SAD priznale Sloveniju, Hrvatsku ali i BiH.³²²

SAD su priznale Sloveniju, Hrvatsku i BiH (a ne i Makedoniju) u aprilu 1992. godine samo par meseci posle, kao smo već pomenuli, objašnjenja američkog ambasadora u SFRJ, Zimermana (hrvatskom političaru) Mati Graniću da „SAD ne mogu da priznaju Hrvatsku i Sloveniju jer Bosna i Makedonija ne bi mogle da opstanu kao samostalne države.“³²³

Za Rusiju se govori da se protivila politici priznavanja Hrvatske, Bosne i ostalih republika³²⁴ ali očigledno bezuspešno.

Posle međunarodnog priznavanja Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Savezno veće SFRJ je 27. aprila 1992. godine usvojilo Ustav Savezne Republike Jugoslavije (SRJ).³²⁵ SRJ su sačinjavale Republika Srbija³²⁶ i Republika Crna Gora.³²⁷ Rezolucijama Saveta bezbednosti 753 i 754 donete 18. maja 1992. omogućen je prijem Hrvatske i Slovenije u Ujedinjene nacije, a dva dana kasnije (Rezolucijom 755) i BiH.³²⁸

Politikom priznanja secesije išlo se korak dalje u politici sa pozicije „tvrde“ moći kroz kažnjavanje sukcesora SFRJ. Savet bezbednosti je 30. maja 1992. godine, uz uzdržavanje Kine i Zimbabvea, a ne i Rusije, doneo Rezoluciju 757, kojom je, na osnovu glave VII Povelje (pretnja regionalnoj i globalnoj bezbednosti) uveden potpun ekonomski embargo prema Srbiji, zabranjeni letovi iz i prema Beogradu, smanjen na minimum osoblje diplomatskih i konzularnih misija u Beogradu, zabranjeno učesće ekipa i pojedinaca iz SRJ na međunarodnim sportskim takmičenjima i suspendovana naučno-tehnička i kulturna saradnja sa Jugoslavijom.³²⁹

Što to se NATO tiče, još uvek nije bilo potrebno pokazivanje njihove politike sa pozicije „tvrde“ moći kroz njihovu intervenciju. Na samitu NATO-a u Oslu 5. juna 1992. je zaključeno da NATO neće biti uključen u sukob.³³⁰

Rat u Sloveniji je kratko trajao od 27. juna do 6. jula 1991. godine. Prekid vatre je proglašen nakon pet dana sukoba i na kraju se Jugoslovenska Narodna Armija (JNA) povukla iz Slovenije.³³¹

U slučaju Hrvatske, ne ulazeći u detalje konflikata između JNA i hrvatskih trupa (jer to nije u fokusu naše disertacije), naglasimo da je krajem 1991. godine specijalni izaslanik generalnog sekretara UN Sajrus Vens (Cyrus Vance) predložio mirovni plan za Hrvatsku koji je predvideo dolazak mirovnih

---

³²¹ više o tome : Misha Glenny, *The Balkans, Nationalism, War, and the Great Powers 1804-2012*, Second Edition, House of Anansi Press Inc., Toronto, 2012., p. 638.

³²² više o tome : Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.94.

³²³ više o tome: Mate Granić, *Vanjski poslovi*, Algortam, Zagreb, 2005, str 41, navedeno u: Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.85.

³²⁴ Misha Glenny, *The Balkans, Nationalism, War, and the Great Powers 1804-2012*, Second Edition, House of Anansi Press Inc., Toronto, 2012., str.639.

³²⁵ ARHIV JUGOSLAVIJE, *Ustav Savezne Republike Jugoslavije, 27. april 1992*, izvor: internet:

http://www.arhivju.gov.rs/active/srlatin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_srj_1992.html; (pristupljeno 04.12.2020.)

³²⁶ Kosovo i Vojvodina su bile autonomne pokrajine u sastavu Srbije.

³²⁷ ARHIV JUGOSLAVIJE, *Ustav Savezne Republike Jugoslavije, 27. april 1992*, izvor: internet:

http://www.arhivju.gov.rs/active/srlatin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_srj_1992.html ; (pristupljeno 04.12.2020.)

³²⁸ više o tome: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str. 95.

³²⁹ UNSCR, *Resolution 757 Bosnia and Herzegovina (30 May)*, izvor: internet: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/757>; (pristupljeno 12.12.2020.); Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.100.

³³⁰ „Regionalni sukobi i etničke tenzije još nisu eliminisani iz regiona KEBS-a. Oni ... moraju se rešiti mirnim putem u skladu sa međunarodnim pravom i principima ugrađenim u Helsinški završni akt...“; više o tome : NATO, *Ministerial Communiquis*, Oslo, June 5. 1992, tačka 5, izvor: internet: <https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c920605a.htm>; (pristupljeno 08.12.2020.)

³³¹ više o tome: Miljenko Antić, *Teorija nadmoći i rat na teritoriju bivše Jugoslavije (1991.- 1995.)*, izvor: internet: <https://bib.irb.hr/datoteka/438722.164.pdf>; (pristupljeno 24.12.2020), str 128.

snaga UN.³³² Tadašnji predsednik Srbije, Slobodan Milošević je prihvatio plan, ali su se pobunjeni Srbi u Hrvatskoj, koji su 19. decembra 1991. proglasili Republiku Srpsku Krajinu (RSK), tome oduprli jer je celo područje RSK trebalo da se demilitarizuje.³³³

Nakon mnogih razmena mišljenja između Beograda i lidera RSK, lideri RSK su pristali na Vensov plan i Savet bezbednosti 24. februara 1992. godine donosi Rezoluciju 743 o pokretanju mirovne operacije i slanju multinacionalnih zaštitnih snaga (UNPROFOR).³³⁴ U proleće 1992. godine pristigli su kontingenti UNPROFOR-a koji su brojali 10.000 vojnika dok je JNA napustila Hrvatsku.³³⁵

Izbijanjem rata u Bosni i Hercegovini (BiH), 6. aprila 1992. godine, težište operacija iz Hrvatske preneseno je na BiH.³³⁶ Hrvatska je pomogla naoružavanje i organizovanje hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini koji je osim svojih političkih organizacija stvorio i oružane snage, Hrvatsko vijeće obrane (HVO), koje je početkom rata zajedno sa Bošnjacima i njihovom vojskom (Armija Bosne i Hercegovine, ABiH) ratovala protiv Srba.³³⁷

Iako Hantington u njegovoj knjizi, *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka* tvrdi da „Američki idealizam, moralizam, humanitarni instinkti, naivnost i nepoznavanje Balkana doveli su Amerikance do toga da budu uz Bosance, a protiv Srba“³³⁸ naše je mišljenje da su SAD ipak postupile kako je njima najviše odgovaralo. Tokom rata u bivšoj SFRJ, SAD, zemlje EU i Ruska Federacija su sprovodile politiku sa pozicije moći ne samo zvanično (izjavama i pretnjama) nego i nezvanično (snabdevanjem oružjem uprkos embargu na oružje).

Situacija u Bosni i Hercegovini je postala predmet rasprave tokom kampanje za izbor američkog predsednika na izborima 1992. godine. Tadašnji guverner Bil Klinton (Bill Clinton) je 26. jula 1992. godine, kao predsednički kandidat, kritikovao administraciju Džordža Buša (George Herbert Walker Bush) zbog kako je rekao “okretanja leđa kršenju osnovnih ljudskih prava i našim sopstvenim demokratskim vrednostima.”³³⁹ Tokom pomenute kampanje, kandidat Klinton predložio je ukidanje međunarodnog embarga na oružje protiv bosanskih Muslimana, uspostavljajući okvir politike „lift and strike“ (ukidanje embarga i sprovođenje vazdušnih napada)³⁴⁰ koja je očigledno i bila američka preferirana opcija za tu regiju do kraja 1994.³⁴¹

Nastavak rata u BiH je doprineo da UN pokrenu velike humanitarne operacije. Da bi zaštitio svoju humanitarnu operaciju na terenu, Savet bezbednosti UN proširio je svoju mirovnu operaciju iz Hrvatske u BiH. Rezolucijom 770 Saveta bezbednosti UN iz avgusta 1992. UNPROFOR-u je dodeljen mandat da preduzme „sve neophodne mere kako bi se olakšala dostava humanitarne pomoći u Sarajevo

---

³³² Ozren Žunec, *Rat u Hrvatskoj 1991.- 1995.*, 2. Dio: *Od sarajevskog primirja do završnih operacija*, str. 3, izvor: internet: https://studentski.net/gradivo/ulj_fif_zg1_szj_sno_vojna_na_hrvaskem_02 ;(pristupljeno 23.12.2020.)

³³³ Ibid.,str 3.

³³⁴ Ibid., str.3.

³³⁵ Ibid., str.3.

³³⁶ Konflikti u Hrvatskoj su se okončali tek proleće 1995. godine. Za razliku od prve operacije (Bljesak, 1. i 2. maja. 1995. godine) kojom će Hrvatska osloboditi zapadnu Slavoniju, operacijom Oluja (4. avgusta 1995. godine), Republika Srpska Krajina (RSK) će biti faktički dokrajčena; više o tome: Žunec Ozren, *Rat u Hrvatskoj 1991.-1995.*, 2. Dio: *Od sarajevskog primirja do završnih operacija*, izvor: internet: https://studentski.net/gradivo/ulj_fif_zg1_szj_sno_vojna_na_hrvaskem_02 (pristupljeno 23.12.2020.)

³³⁷ Ibid.

³³⁸ više o tome : Semjuel P. Hantington, *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka*, drugo izdanje, CID, Podgorica, 2000., str. 322.

³³⁹ Elizabeth Drew, *On the edge: Clinton Presidency*, Tuschstone, New York, 1994, p.138, u: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.103.

³⁴⁰ više o tome: Sébastien Barthe, David Charles-Philippe, *Foreign Policy-Making in the Clinton Administration; Reassessing Bosnia and the “Turning Point” of 1995*, Occasional Paper No2, p. 6. izvor: internet: http://www.ieim.uqam.ca/IMG/pdf/foreign_policy.pdf (pristupljeno 15.12.2020.)

³⁴¹ Misha Glenny, *The Balkans, Nationalism, War, and the Great Powers 1804.-2012.*, Second Edition, House of Anansi Press Inc., Toronto, 2012., p. 640.

i drugde.³⁴² Mesec dana kasnije, rezolucijom 776 Saveta bezbednosti UN odobreno je širenje snaga kako bi se omogućilo pružanje podrške konvojima pomoći u većem delu zemlje.³⁴³

Krajem 1992. godine počinju međusobni sukobi dotadašnjih saveznika, Hrvata i Bošnjaka što će 1993. godine prerasti u ogorčeni hrvatsko-bošnjački rat u Bosni.³⁴⁴ Sa Zagrebom povezano rukovodstvo hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini po uzoru na Republiku Srpska Krajina (RSK) u Hrvatskoj i Republiku Srpsku (RS), u Bosni i Hercegovini, proglašava Hrvatsku Republiku Herceg Bosnu (HRHB) koja nastoji i formalno da se izdvoji iz Bosne i Hercegovine.³⁴⁵

U međuveremnu, Evropska zajednica je pokrenula još jedan mirovni plan sa namerom da se okončaju konflikti u BiH, ovaj put uz podršku bivšeg američkog državnog sekretara Sajrusa Vensa (Cirus Vance) koji predstavljao je UN zajedno sa bivšim ministrom spoljnih poslova Ujedinjenog Kraljevstva lorda Dejvid Ovena (Lord David Owen) koji je predstavljao Evropsku zajednicu.

Početakom 1993. godine, u Ženevi je predstavljen Vens-Ovenov plan (Vance-Owne plan).³⁴⁶ Predlozi plana su se odnosili na reorganizaciju Bosne u deset pokrajina, od kojih muslimani i Srbi bi imali apsolutnu većinu u tri, bosanski Hrvati bi bili jednako dominantni u dve, jedna pokrajina bi dala običnu većinu muslimansko-hrvatskoj kombinaciji, dok bi poslednja pokrajina, Sarajevo, trebala postati otvoren grad.³⁴⁷ Srbima, koji su i dalje držali nekih 70% bosanske teritorije, trebalo je dodeliti kontrolu nad kantonima koji su činili samo 43% teritorije.³⁴⁸ (dok će im u Dejtonu pripasti 49%). Štaviše, kako ne bi nagradili srpsko etničko čišćenje i isključili mogućnost podele zemlje, Srbi su bili podeljeni u pet izolovanih blokova teritorije, od kojih je najveći bio najudaljeniji od Srbije.³⁴⁹

Plan je napadnut sa svih strana. Suprotstavili su mu se bosanski Srbi koji su smatrali da mogu više da dobiju; a suprotstavilo mu se liberalno zapadno mišljenje, posebno u SAD gde su Vance i Owen optuženi za „moralno smirenje i rezanje Bosne i osuđeni zbog pregovora sa Miloševićem i Karadžićem.“³⁵⁰

Posledice primene politike sa pozicije „tvrde“ moći SAD u odnosu na neprihvatanje politike sa pozicije „meke“ moći EU se mogle primetiti kroz ponašanje Srba, muslimana i Hrvata na terenu. SAD su jasno dale do znanja da neće učiniti ništa da pomognu primenu ovog plana. Klintonov savetnik za nacionalnu bezbednost, Antoni Lejk (Anthony Lake), u februaru 1993. godine informisao je evropske ambasadore da „SAD podržavaju Vens-Ovenov plan ali da su nastojale da bosanskim Muslimanima onemogućće bilo kakvu ideju da će američka vojna intervencija biti izvršena. u njihovo ime.“³⁵¹ Bosanski Srbi su to tumačili kao nespemnost da im nametnu nagodbu i odbili su dogovor.³⁵²

Vens i Owen nisu mogli da obezbede podršku SAD. Njihov pokušaj da podršku planu dobiju preko rezolucije Saveta bezbednosti nije prošao jer su četiri njegove stalne članice (zajedno sa Rusijom) podržale Plan, ali su ga SAD odbile.³⁵³

³⁴² UN, *Resolution 770 (1992) / adopted by the Security Council at its 3106th meeting, on 13 August 1992*, izvor: internet: <https://digitallibrary.un.org/record/148183?ln=en> (pristupljeno 12.01.2021.)

³⁴³ UNSCR, *S/RES/776 (1992), 14 September 1992, RESOLUTION 776 (1992), Adopted by the Security Council at its 3114th meeting, on 14 September 1992*, izvor: internet: <http://unscr.com/en/resolutions/776> (pristupljeno 12.01.2021)

³⁴⁴ više o tome: Ozren Žunec, *Rat u Hrvatskoj 1991.-1995., 2. Dio: Od sarajevskog primirja do završnih operacija*, str. 1, izvor: internet: https://studentski.net/gradivo/ulj_fif_zg1_szj_sno_vojna_na_hrvaskem_02; (pristupljeno 23.12.2020.)

³⁴⁵ Ibid. str1.

³⁴⁶ Brendan O'Shea, *The Modern Yugoslav Conflict 1991-1995; Perception, deception and dishonesty*, Taylor&Francis e-Library, London, 2015., p.55.

³⁴⁷ Ibid., p.55.

³⁴⁸ David Harland, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p. 14, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

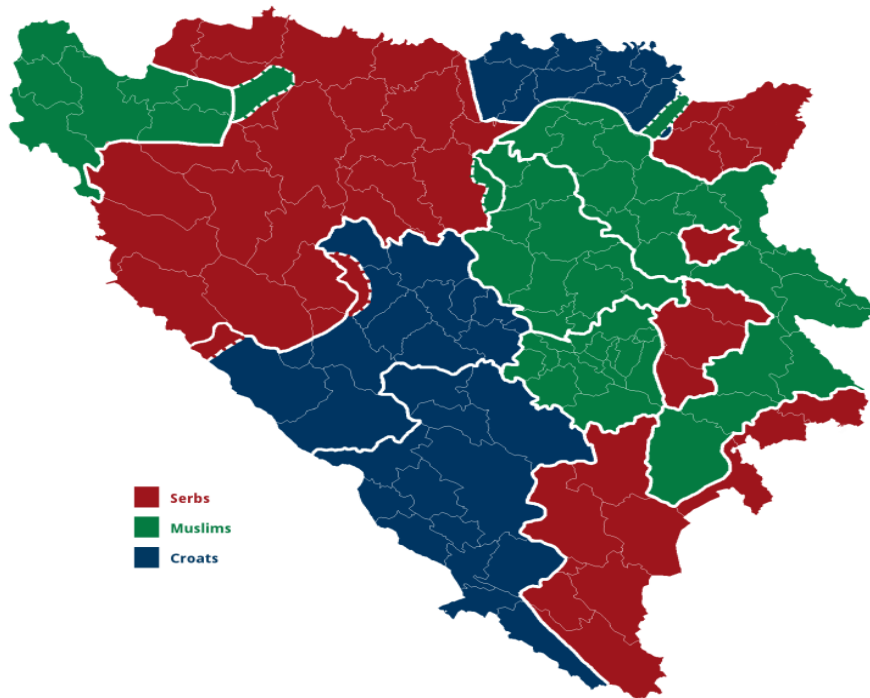
³⁴⁹ Ibid., p. 14

³⁵⁰ Ibid., p. 14

³⁵¹ Ibid., p.15

³⁵² Ibid., p.15.

³⁵³ Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.112.

**Mapa 2: Reorganizacija BiH na osnovu Vens-Ovenovog mirovnog plana iz 1993. godine³⁵⁴
(Srbima je pripadalo teritorija u crvenoj boji, muslimanima je pripadala teritorija u zelenoj boji
dok su Hrvati trebali da dobiju teritoriju u teget boji.)**

SAD su ipak imale njihov plan odnosno odlučile su da sarađuju sa Francuskom, Rusijom, Španijom i Ujedinjenim Kraljevstvom kako bi pronašle nove ideje i kako bi upravljale situacijom na terenu pojačanom upotrebom mirovnih snaga UN-a, kojima je ne bi doprineo sopstvenim snagama.³⁵⁵ „Zajednički akcioni plan“ (Join Action Plan) bio je diplomatski kompromis koji je možda imao smisla za one koji su ga napravili, ali je samo pogoršao situaciju na terenu.“³⁵⁶ Njegova osnovna ideja bila je uspostavljanje „sigurnih područja“ za šest područja koja su Srbi držali pod opsadom - Bihać, Goražde, Tuzla, Sarajevo, Srebrenica i Žepa. UNPROFOR je trebao imati mandat da zaštiti ove oblasti.³⁵⁷

Savet bezbednosti UN je 6. maja 1993. godine stvorio „sigurna područja“ i produžio je mandat UNPROFOR da „odvraća napade“ na šest sigurnih područja i pozivajući na dodatne trupe.³⁵⁸ Generalni sekretar Butro butro Gali (Boutros Boutros-Ghali) insistirao je da će za novu misiju UNPROFOR biti potrebno 34.000 dodatnih vojnika, što je podstaklo sukob sa Sjedinjenim Državama.³⁵⁹ Dodatnih 7000

³⁵⁴ Izvor: Mladen Klemenčić, *Territorial Proposals for the Settlement of the War in Bosnia-Herzegovina*. Edited by Pratt, Martin and Schofield, Clive. *Boundary & Territory Briefings*, Vol. 1, Issue 3, Europe, 1994, p.37., u: David Harland, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p. 14, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

³⁵⁵ Ibid., p.15.

³⁵⁶ Ibid. p. 15.

³⁵⁷ Ibid. p. 15.

³⁵⁸ UNSCR, *S/RES/836 (1993)*, 4 June 1993, *RESOLUTION 836 (1993) Adopted by the Security Council at its 3228th meeting*, izvor:internet: <http://unscr.com/en/resolutions/836> (pristupljeno 12.01.2021)

³⁵⁹ Harland David, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.16, izvor: internet:

vojnika na kraju je obezbedila, uglavnom Francuska.¹ Oven je kasnije novi pristup opisao kao „neosmišljenu i opasnu politiku [koja] ... je otvorila put predviđenoj katastrofi u Srebrenici.“³⁶⁰

Pored uspostavljanja „sigurnih područja“, SAD su takođe predvodile Savet bezbednosti u uspostavljanju Međunarodnog suda „samo u svrhu krivičnog gonjenja osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije.“³⁶¹ U rezoluciji o osnivanju optimistično se tvrdi da će „krivično gonjenje osoba odgovornih za gore pomenuta kršenja međunarodnog humanitarnog prava doprineti da se takva kršenja zaustave.“³⁶²

U međuvremenu, predstavnici EU su nastavljali da bezuspešno predlažu planove za mirno rešavanje situacije u BiH. Oven, kome se sada pridružio bivši norveški ministar spoljnih poslova Torvald Stoltenberg (Thorvald Stoltenberg), predložio je plan "Uniju tri republika."³⁶³

Umesto da podeli Srbe na rasejana područja u kojima su živeli pre rata, nova mapa se bazirala na stvarnosti na bojnopolju tako da bi Srbima i bio dodeljen jedan veliki deo teritorije, uključujući celu granicu sa Srbijom; Hrvatima bi bile dodeljene dve manje teritorije, obe uz Republiku Hrvatsku; a muslimanima bi se obezbedile putne veze koje bi povezivale glavninu njihove teritorije sa izolovanim muslimanskim gradovima u istočnoj BiH.³⁶⁴

Veliki sarajevski okrug u centru zemlje služio bi kao zajednička prestonica.³⁶⁵

Mirovni plan „Unija tri republike“, koji nazivaju i „Oven-Stoltenbergovim“ je bio je korak unazad u odnosu na Vens-Ovenov, jer je praktično odustao od severne Bosne i Hercegovine utvrdivši podelu bosanske konfederacije na tri posebne nacionalne države.³⁶⁶ Privremeni sporazum je postignut 20. septembra 1993. na brodu britanskog ratnog broda *HMS Invincible* (Nepobedljivi).³⁶⁷

<https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

³⁶⁰ Ibid., p.16

³⁶¹ Ibid., p.16

³⁶² UNSC, *Resolution 827 (1993), Adopted by the Security Council at its 3217th meeting on 25 May 1993*, izvor: internet: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IJ%20SRES827.pdf> (pristupljeno 12.01.2021); David Harland for Centre for Humanitarian Dialogue (HD Centre), *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.16, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

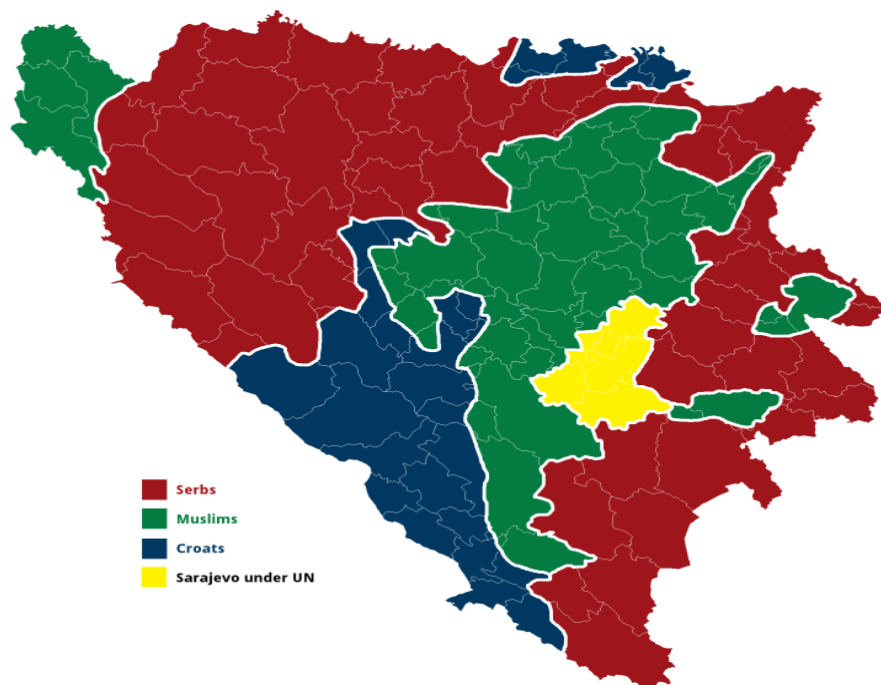
³⁶³ David Harland, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.17, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

³⁶⁴ Ibid., p.17.

³⁶⁵ Ibid. p.17.

³⁶⁶ Paul Lewis, *Two Leaders Propose Dividing Bosna into Three Areas*, New York Times, June 17.1993, u: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.112; Agreement relating to Bosnia and Herzegovina, *Owen-Stoltenberg Peace Plan, or 'Invincible plan'*, izvor: internet: [https://www.peaceagreements.org/wview/472/Agreement%20relating%20to%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20\(Owen-Stoltenberg%20Peace%20Plan.%20or%20%27Invincible%20plan%27\)](https://www.peaceagreements.org/wview/472/Agreement%20relating%20to%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20(Owen-Stoltenberg%20Peace%20Plan.%20or%20%27Invincible%20plan%27)) (pristupljeno 09.12.2020.)

³⁶⁷ David Harland, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.18, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

Mapa 3: Oven-Stoltenbergov plan iz 1993. godine koji je postavio temelje za podelu BiH³⁶⁸ (Srbima je pripadalo teritorija u crvenoj boji, muslimanima je pripadala teritorija u zelenoj boji dok su Hrvati trebali da dobiju teritoriju u teget boji. Veliki sarajevski okrug, pod otkriljem UN, služio bi kao zajednička prestonica je teritorija obeležena žutom bojom.)

Prema Oven-Stoltenbergovom planu iz 1993. godine muslimani bi držali nešto više od 33% kopna, uključujući pristup reci Savi na severu i Jadranskom moru na jugu; Hrvati bi držali skoro 18%, a Srbi 49%.³⁶⁹ Predsednici Milošević i Tuđman, kao i predstavnici bosanskih Srba i bosanskih Hrvata složili su se sa predlogom, a predsednik Izetbegović je obavestio posrednike da će tražiti da se glasa za prihvatanje plana.³⁷⁰ Međutim, samo dva dana kasnije, Izetbegović je rekao medijima da nije sklon da prihvati paket koji je muslimanska skupština potom odbila i rat se nastavio.³⁷¹

Godinu dana kasnije, dok se rat dešavao na terenu zapadne sile formirale su „Kontakt grupu“ iz pet zemalja Francuska, Nemačka, Rusija, Ujedinjeno Kraljevstvo i SAD, u nadi da će uspostaviti zajedničku poziciju posredovanja.³⁷² Jednom formirana, Kontakt grupa je razvila svoj mirovni plan.

³⁶⁸ Izvor: Mladen Klemenčić, *Territorial Proposals for the Settlement of the War in Bosnia-Herzegovina*. Edited by Pratt, Martin and Schofield, Clive. *Boundary & Territory Briefings*, Vol. 1, Issue 3, Europe, 1994, p.37. navedeno u: Harland David *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p. 17, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

³⁶⁹ Ibid., p.18

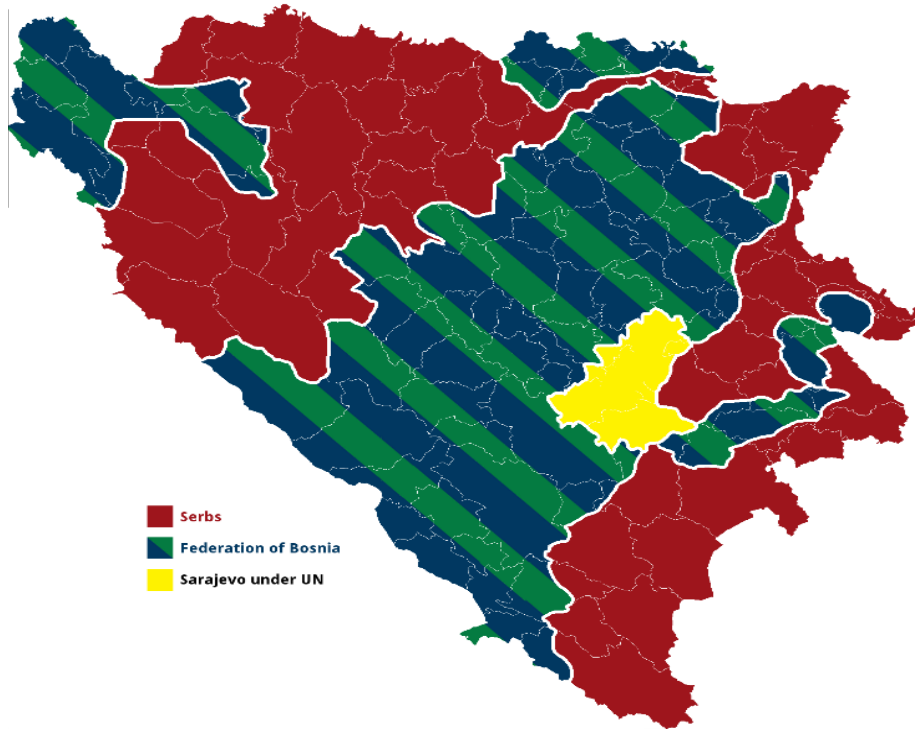
³⁷⁰ Paul Lewis, *Two Leaders Propose Dividing Bosna into Three Areas*, New York Times, June 17.1993, navedeno u: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.112; Harland David, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.18, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

³⁷¹ David Harland, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.18, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

³⁷² David Harland, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.19, izvor: internet:

Novina u odnosu na prethodne planove je bila predložena podela zemlje ne na tri etno-verske zone, već na dve: Bošnjačko-hrvatska federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska.³⁷³

Pošto su dalje držali 70% zemlje, Srbi su osećali mali pritisak da naprave velike ustupke sa ponudom of 49% teritorije.³⁷⁴ Uprkos tome što je Miloševićeva vlada u Beogradu podržala plan, bosanski Srbi su odbili dogovor podsećajući da su podržali prethodni predlog.³⁷⁵ Tada su pooštrene sankcije UN-a protiv bosanskih Srba, dok su sankcije protiv same Srbije ublažene, pod uslovom da Srbija primeni sopstvene sankcije na bosanske Srbe što je Beograd izbegavao da to učini tamo gde je mogao.³⁷⁶

Mapa 4: „Plan Kontakt grupe“ iz 1994. godine koji je predložio podelu zemlje na dve etno-verske zone: Bošnjačko-hrvatska federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska.³⁷⁷

<https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021); Slobodan Kostić, *Od Karingtona do Ahtisarija; Raspadanje do Kosova*, izvor: internet <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=487261> (pristupljeno 12.01.2021)

³⁷³ Harland David *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.19, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021);

³⁷⁴ Harland David, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.20, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021); Slobodan Kostić, *Od Karingtona do Ahtisarija; Raspadanje do Kosova*, izvor: internet <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=487261> (pristupljeno 12.01.2021)

³⁷⁵ Harland David, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p.20, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021);

³⁷⁶ Ibid., p.20

³⁷⁷ Izvor: Klemenčić Mladen. *Territorial Proposals for the Settlement of the War in Bosnia-Herzegovina*. Edited by Pratt, Martin and Schofield, Clive. *Boundary & Territory Briefings*, Vol. 1, Issue 3, Europe, 1994, p.37. navedeno u: Harland David, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, p. 20, izvor: internet:

(Srbima je i dalje pripadalo teritorija u crvenoj boji, muslimanima -Hrvatima je pripadala teritorija u zeleno-plavoj boji. Veliki sarajevski okrug, pod otkriljem UN, služio bi i dalje kao zajednička prestonica je teritorija obeležena žutom bojom.)

Te iste godine predložen je i plan Z-4 koji je dobio ime po prvom slovu grada Zagreb gde je pripremljen i po četvoročlanom sastavu grupe nazvanom "Mini-Kontakt grupa" koju su činili ambasadori SAD, Velike Britanije, Francuske i Rusije u Zagrebu.³⁷⁸ Krajem oktobra (1994.) se pojavio tekst tog plana koji je predviđao mirnu reintegraciju okupiranih područja, kontrolu međunarodnih granica i široku političku autonomiju na područjima sa predratnom srpskom većinom, poštovanje manjinskih i ljudskih prava.³⁷⁹ Kninski Srbi su odbili plan 3. januara 1995, jer je predviđao reintegraciju Krajine u Hrvatsku.³⁸⁰

Neuspeli planovi nisu mogli da promene situaciju na terenu gde se rat nastavio da bih 5. februara 1994. došlo do masakra na sarajevskoj tržnici „Markale“ kad je artiljerijska granata, kako se tvrdi, usmrtila 68 i ranila oko 200 ljudi.³⁸¹ Pet dana kasnije, usledio je ultimatum od strane NATO bosanskim Srbima, koji je za nas još jedan dokaz poluge „tvrde“ moći NATO i SAD. Na američku inicijativu, NATO je uputio 9. februara 1994. zahtev bosanskim Srbima da „obustave opsadu Sarajeva i u roku od deset dana povuku ili pregrupišu svoje teško naoružanje u krugu od dvadeset kilometara od grada jer će u protivnom doći do vazdušnog udara po njihovim snagama.“³⁸²

Amerikanci su se odlučili za direktnu intervenciju radi promene ravnoteže snaga na frontu, kako bi se vojnička prednost srpske strane u ratu poremetila, čime bi se ona prinudila na pregovore.³⁸³

Prvi korak u tom pravcu bilo je zaustavljanje „rata u ratu“ odnosno sukoba između Bošnjaka i Hrvata.³⁸⁴ SAD kombinacijom diplomatije i pretnje su zaustavljali taj sukob nametanjem sporazuma u Vašingtonu. U nedostatku ubedljivog rešenja od strane EU, hrvatsko-bošnjački rat je prekinut američkom inicijativom 18. marta 1994. godine u Vašingtonu potpisivanjem sporazuma o uspostavljanju federacije bosanskih Hrvata i Muslimana, u prisustvu američkog predsednika Klintonu i ministra inostranih poslova zemalja Evropske unije i Ruske Federacije.³⁸⁵ Republika Srpska je u tom trenutku imala pod svojom kontrolom od 70% do 72% teritorije Bosne i Hercegovine i vojnički dominira od početka sukoba.³⁸⁶

Politika sa pozicije „meke“ moći od strane SAD se sprovodila 1994. godine i kroz podršku izgradnje hrvatske armije. Ignorišući ogromna kršenja embarga UN na uvoz oružja, SAD su pružile vojnu obuku Hrvatima.³⁸⁷ Čak se tvrdi da su među bivšim oficirima američke vojske koji su održavali kurseve za hrvatske vojnike bili general Džozef J. Vent (Joseph J. Vent) zadužen za gerilsko ratovanje, pukovnik

---

<https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021.)

³⁷⁸ Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.122.

³⁷⁹ Ibid. str.122.

³⁸⁰ Bez obzira na to što je Galbrajto plan Z-4 predviđao davanje Srbima u Hrvatskoj najšire političke autonomije, predsednik RSK (Republike Srpske Krajine) Milan Martić nije hteo ni da uzme u ruke dokument koji su mu doneli u Knin.; više o tome: Slobodan Kostić, *Od Karingtona do Ahtisarija; Raspadanje do Kosova*, izvor: internet <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=487261> (pristupljeno 12.01.2021); Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.122.

³⁸¹ Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.116.

³⁸² Ibid. str 166.

³⁸³ Budimir Željko, *Nastavak i razvoj odnose između Bosne i Hercegovine i Sjedinjenih Američkih država*, u: Dragan R. Simić, Dragan Živojinović (ur.), *Politika Sjedinjenih Američkih Država prema regionu zapadnog Balkana i Republici Srbiji*, Univerzitet u Beogradu-Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, 2015., str.175

³⁸⁴ Ibid., str.175

³⁸⁵ više o tome: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str. 119.

³⁸⁶ Budimir Željko, *Nastavak i razvoj odnose između Bosne i Hercegovine i Sjedinjenih Američkih država*, u: Dragan R. Simić, Dragan Živojinović (ur.), *Politika Sjedinjenih Američkih Država prema regionu zapadnog Balkana i Republici Srbiji*, Univerzitet u Beogradu-Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, 2015., str.175

³⁸⁷ više o tome: Semjuel P. Huntington, *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka*, drugo izdanje, CID, Podgorica, 2000., str. 314.

Robert Vud (Robert Vood) zadužen za protivtenkovsko ratovanje i general Džejms Linsdej (James Lindsai) zadužen za strategiju ratovanja smanjenog intenziteta.³⁸⁸

Sem toga, smatra se da su „Američka i nemačka vlada dale su zelene svetlo za hrvatsku ofanzivu iz 1995. koja je izvedena i uz pomoć informacija dobijenih od strane američkih špijunskih satelita.“³⁸⁹ Postoji čak i mišljenje da su „ojačavanje hrvatskih borbenih snaga omogućili finansijski sponzori te zemlje u inostranstvu, uglavnom Nemačka i bogati Hrvati u egzilu, i očigledno uz prećutni dogovor zemalja članica NATO-a da se u zemlju prokrijumčari 1,3 milijarde dolara oružja.“³⁹⁰

Sa druge strane, i ruska strana je sprovodila politiku sa pozicije „meke“ moći time što se tvrdi da „su ruske vojne i obaveštajne organizacije prodale Srbima tenkove T-55, protivraketne i protivvazdušne rakete u vrednosti od 300 miliona dolara.“³⁹¹

Ono što se može primetiti u sprovođenju politike sa pozicije moći, kao i u slučaju Hrvatsko-bošnjačkog rata Evropska unija je pokazala da nije sposobna da reši konflikte ni u Bosni-Hercegovini bez podrške SAD. Svi planovi EU su propali sem onih za koje su Amerikanci odlučili da će biti prihvaćeni. Očigledno EU nije mogla da uspeva u njenim planovima jer nije raspolagala polugama „tvrde“ moći poput pretnje o vojnim intervencijama kao što su bile u stanju SAD zahvaljujući NATO.

Uprkos zabrinutosti, ni Rusija nije mogla mnogo da utiče na situaciju u SFRJ jer bilo koje vojno uplitanje sa njene strane, kao dokaz politike sa pozicije „tvrde“ moći, ne bi odgovaralo njenim državnim interesima. Imajući to u vidu, politika sa pozicije moći Rusije se sprovodila putem poluge „meke“ moći aktivne politike diplomatskog karaktera. Rusija se zalagala za pooštavanje embarga na oružje protiv muslimana i uvođenje ekonomskih sankcija protiv Hrvatske i insistirala je na slabljenju ekonomskih sankcija kako bi Srbiju mogla da snadbeva prirodnim gasom za zimu ali taj predlog su odbile SAD i Velika Britanija.³⁹² Rusija se 1994. i 1995. suprotstavila vazдушnim napadima NATO na bosanske Srbe dok je ruska Duma skoro jednoglasno osudila bombardovanje i zahtevala ostavku ministra spoljnih poslova Andreja Kozrijeva (Andrey Kozyrev) zbog njegove neuspešne odbrane ruskih nacionalnih interesa na Balkanu.³⁹³ U aprilu 1994. godine Rusija je odbila rezoluciju UN koja je osuđivala Srbe za etničko čišćenje.³⁹⁴

Nekoliko meseci kasnije, 11. jula 1995. godine, komandant Glavnog štaba Vojske Republike Srpske (VRS) Ratko Mladić je napao sigurno muslimansko utočište (safe Muslim haven) Srebrenicu.³⁹⁵ Kako se tvrdi, trupe bosanskih Srba ušle su u grad i počele da izvrše najveći pojedinačni zločin rata u Bosni³⁹⁶ ubijajući veliki broj nenaoružanih muškaraca muslimana. Danima kasnije, Mladić je uperio oružje prema sledećem bezbednom prostoru, Žepi, i taj grad je pao.³⁹⁷ Ali na trećoj meti, Goražde, Mladić je stao pod pritiskom i Beograda i neposrednom pretnjom vazдушnih napada NATO.³⁹⁸

---

³⁸⁸ Uli Schmetzer, Tribune Staff Writer, *How West Let Croatia Sneak Arms*, izvor: internet: <https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-1995-08-20-9508200215-story.html>, (pristupljeno 18.12.2020.)

³⁸⁸ više o tome : Hantington Semjuel P., *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka*, drugo izdanje, CID, Podgorica, 2000., str. 314.

³⁸⁹ Schmetzer Uli, Tribune Staff Writer, *How West Let Croatia Sneak Arms*, izvor: internet: <https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-1995-08-20-9508200215-story.html>, (pristupljeno 18.12.2020.)

³⁹⁰ Ibid.

³⁹¹ više o tome : Semjuel P Hantington., *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka*, drugo izdanje, CID, Podgorica, 2000. str. 314.

³⁹² Ibid.,str. 315.

³⁹³ Ibid. str. 315.

³⁹⁴ Ibid. str. 316.

³⁹⁵ Misha Glenny, *The Balkans, Nationalism, War, and the Great Powers 1804-2012*, Second Edition, House of Anansi Press Inc., Toronto, 2012., pp. 649-650.

³⁹⁶ Ibid. pp. 649-650.

³⁹⁷ Ibid. pp. 649-650.

³⁹⁸ Ibid. pp. 649-650.

Masakr u Srebrenici se nije desilo samo zato što je to Ratko Mladić tako htelo. Ako Mladić nije mogao da stavi pod kontrolom Goražde, zbog pritiska iz Beograda i pretnje NATO postavlja se pitanje gde su bile njihove reakcije pa i reakcije SAD, Rusije i EU u vezi Srebrenice?

Masakr u Srebrenici nije sprečen ali je po našem mišljenju bio dobar izgovor SAD da preuzme vođstvo u rešavanju krize u BiH i još jednom pokazuje svoju „tvrdu“ moć naspram EU koja se nije se pokazala uspešnom u tome. To potvrđuje i objašnjenje bivše američke državne sekretarke Medlin Olbrajt nekoliko godina kasnije da je ona u to vreme tvrdila „da će američke trupe na kraju biti u Bosni (...)“³⁹⁹ i da „Evropa nije uspela da reši krizu (...)“⁴⁰⁰ Sem toga „gađanje položaja bosanskih Srba oko Sarajeva 30. avgusta 1995. godine sa više od šezdeset aviona, koji su leteli iz baza u Italiji i nosača aviona USS “Theodore Roosevelt” na Jadranu kojima se pridružila i francuska i britanska artiljerija“⁴⁰¹ je bilo opisano od Olbrajtove kao „najveća vojna akcija NATO ikada.“⁴⁰²

Nekoliko meseci kasnije, uz saglasnost SAD, Rusije i EU, došlo je do potpisivanja Dejtonskog sporazuma kojim se rat u BiH okončava. Za Medlin Olbrajt takav „ishod je između ostalog potvrdio da ograničena upotreba sile, čak i samo vazduhoplovstvo, može doneti presudnu razliku“⁴⁰³ dok je za nas bio još jedan dokaz poluge „tvrde“ moći SAD.

Predsednici Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine potpisali su Dejtonski sporazum 21. novembra 1995. godine.⁴⁰⁴ Sporazum je ispregovaran tokom novembra 1995. godine u Dejtonu (Ohajo, SAD), dok je zvanično potpisan 14. decembra 1995. godine u Jelisejskoj palati, u Parizu.

---

³⁹⁹ više o tome: *CIA.GOV, Bosnia, Intelligence and the Clinton Presidency- Former U.S. secretary of State Madeleine Albright*; p11; (This article is excerpted from Madeleine Albright, Madam Secretary, New York: Harper Collins Publishers, 2003, p. 189-191); izvor: internet: <https://www.cia.gov/static/f4025525ff9e8e2d2e0877765eaad05b/Bosnia-Intelligence-and-the-Clinton-Presidency.pdf> (pristupljeno 15.01.2021)

⁴⁰⁰ Ibid. p.11

⁴⁰¹ Ibid. p.13

⁴⁰² Ibid. p.13

⁴⁰³ Ibid., p.13

⁴⁰⁴ Misha Glenny, *The Balkans, Nationalism, War, and the Great Powers 1804-2012*, Second Edition, House of Anansi Press Inc., Toronto, 2012., pp. 651-652.

Slika 2⁴⁰⁵: Čuvena slika ceremonije potpisivanja sporazuma, gde Slobodan Milošević, Alija Izetbegović i Franje Tuđman sede za stolom, a iznad njih stoje Bil Klinton (Bill Clinton), Helmut Kol (Helmut Kohl), Žak Širak (Jacques Chirac), Džon Mejdžor (John Major), Felipe Gonzales (Felipe Gonzalez Marquez) i Viktor Černomirdin (Viktor Chernomyrdin), jasno manifestuje politiku sa pozicije „tvrde“ moći SAD, Ruske Federacije i EU velikih sila u rešavanja sukoba. Međutim, kao i na slici, svi osim američkog predsednika Klintona, su više bili posmatrači nego aktivni pregovarači u procesu pregovora Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini koji su određivali amerikanci.

Dokument od 149 strana (poslednjih 20-tak se odnose na pisma o prihvatanju sporazuma potpisanih od strane srpskih, hrvatskih i bošnjačkih predstavnika) je prevideo podelu BiH tako što je razdvojio Federaciju i Republiku Srpsku graničnom linijom.⁴⁰⁶ Prema Dejtonu, na osnovu plana Kontakt grupe za Bosnu i Hercegovinu⁴⁰⁷ bosanski Srbi su dobili 49 % teritorije BiH dok je bošnjačkoj-hrvatskoj

⁴⁰⁵ Preuzeto iz: Klinker.info, *Objavljeni dokumenti otkrivaju: Potpisivanje Dejtona bilo u Parizu zbog Miloševića*; dostupno na: <https://kliker.info/objavljeni-dokumento-otkrivaju-potpisivanje-dejtona-bilo-u-parizu-zbog-milosevica/> (pristupljeno 20.12.2020)

⁴⁰⁶ više o tome : UNITED NATIONS, *Peacemakers, General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (Dayton Agreement)*, 21.11.1995, izvor: internet: <https://peacemaker.un.org/bosniadaytonagreement95>; https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf ; (pristupljeno 19.12.2020.)

⁴⁰⁷ Kontakt-grupu o Bosni i Hercegovini osnovali su 25. aprila 1994. godine ministarstva spoljnih poslova Francuske, Nemačke, Ruske Federacije, Ujedinjenog Kraljevstva, Sjedinjenih Američkih Država, komesar Evropske unije za spoljne poslove i dva stalna kopredsedavajuća Upravnog odbora Međunarodne konferencije bivše Jugoslavije (ICFI). Od maja 1996. nadalje pridružila se i Italija. Prisustvovali su i predstavnici predsedavanja Savetom EU, predsedavajućim OEBS-om i kancelarijom visokog predstavnika koji je uspostavljen Dejtonskim mirovnim sporazumom; više o tome u: Espinosa Juan

federaciji pripadao 51%.⁴⁰⁸ Status Brčkog, nije rešen Dejtonskim sporazumom, već je odluka ostavljena arbitraži.⁴⁰⁹

Govor američkog predsednika Bila Klintona o BiH nekoliko dana posle potpisivanja dejtonskog sporazuma je svakako bio vredan naše pažnje. Njegove reči su još jednom utvrdile prvenstveno politiku sa pozicije „tvrde“ ali „meke“ moći SAD uz istovremeno pokazivanje slabosti te iste politike od strane Evropske zajednice u rešavanju konflikta u Bosni Hercegovini: „Odlučio sam da američke kopnene trupe ne ratuju u Bosni jer Sjedinjene Države nisu mogle da prisile mir na zaraćene bosanske etničke grupe, Srbe, Hrvate i Muslimane. Umesto toga, Amerika je radila sa našim evropskim saveznicima u potrazi za mirom koji zaustavlja širenje rata i ublažavanje patnji bosanskog naroda. Uveli smo oštre ekonomske sankcije Srbiji. Koristili smo svoju vazдушnu silu za obavljanje najdužeg humanitarnog vazdušnog prevoza u istoriji i za sprovođenje zone zabranjenog leta koja je odnela rat sa neba. Pomogli smo da se postigne mir između dve od tri zaraćene strane - Muslimana i Hrvata. Ali kako su se meseci rata pretvarali u godine, postalo je jasno da sama Evropa ne može da okonča sukob (...). Kao odgovor, Sjedinjene Države su predvodile teške i neprekidne vazdušne napade NATO, kojima su leteli vešti i hrabri američki piloti. Ti vazdušni napadi, zajedno sa obnovljenom odlučnošću naših evropskih partnera, i bosanskim i hrvatskim dobicima na bojnopolju, su ubedili Srbe da konačno počnu da razmišljaju o sklapanju mira (...). Jedina sila koja može da obavi ovaj posao je NATO, moćni vojni savez demokratija koji već pola veka garantuje našu sigurnost. A kao vođa NATO-a i primarni posrednik u mirovnom sporazumu, Sjedinjene Države moraju biti suštinski deo misije. Ako nismo tamo, NATO neće biti tamo (...).“⁴¹⁰

Francisco Escudero, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017., p. 57.

⁴⁰⁸ Dejtonski mirovni sporazum iz 1995. godine obuhvatio je novi ustav i utvrdio uslove za međunarodno učešće u BiH. Prema ustavu, svaki od dva entiteta je imao svog predsednika, vladu, parlament, policiju i druga tela. Vlada centralne Bosne i rotirajuće predsedništvo su nadvladali oba entiteta; više o tome : European Parliament, *note on the main elements of the Dayton Agreement for Bosnia and Herzegovina*, 28 September 2005, p.3, izvor: internet:

https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/afet_111005_0/afet_111005_004.pdf (pristupljeno 10.01.2021); UNITED NATIONS, *Peacemakers, General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (Dayton Agreement)*, 21.11.1995, izvor: internet: <https://peacemaker.un.org/bosniadaytonagreement95>; https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf; (pristupljeno 19.12.2020.)

⁴⁰⁹ UNITED NATIONS, *Peacemakers, General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (Dayton Agreement)*, 21.11.1995, izvor: internet: <https://peacemaker.un.org/bosniadaytonagreement95>; https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf; (pristupljeno 19.12.2020.)

⁴¹⁰ više o tome: CNN, Transcript of President Clinton's speech on Bosnia, November 27, 1995., izvor: internet: http://edition.cnn.com/US/9511/bosnia_speech/speech.html; (pristupljeno 28.12.2020.)

Mapa 5: Mapa BiH kako je predviđeno Dejtonskim sporazumom⁴¹¹

Republika Srpska (teritorija obeležena žutom bojom) i bošnjačka-hrvatska federacija (obeležena zelenom bojom); kako smo pominjali, status Brčkog, nije rešen Dejtonskim sporazumom, već je odluka ostavljena arbitraži.

Kao rezultat rata od aprila 1992. do novembra 1995.godine kada je parafiran mirovni sporazum u Dejtonu procenjuje se da je više od 100.000 ljudi ubijeno, dok su dva miliona njih, odnosno više od polovine stanovništva u BiH, bilo prisiljeno da napusti svoje domove.⁴¹²

Dejton nije samo rešio konflikte u Bosni i Hercegovini, nego je promenio i pristup SAD prema Miloševiću ali izgleda samo na kratko. U skladu sa tim, politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU se opet „prilagođavala“ novonastaloj situaciji.

U februaru 1996. godine, Ričard Holbruk (Richard Holbrook) odgovarajući na pitanje novinara u Vašingtonu kako SAD mogu da saraduju u tekućem mirovnom procesu sa Slobodanom Miloševićem, koji se, kao inicijator ratova u bivšoj Jugoslaviji, smatra najodgovornijim i za ratne zločine u Bosni i

⁴¹¹ Izvor: European Parliament, *Note on the main elements of the Dayton Agreement for Bosnia and Herzegovina*, 28 September 2005, p.11, izvor: internet:

https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/afet_111005_0/afet_111005_004.pdf (pristupljeno 10.01.2021)

⁴¹² United Nations International Residual Mechanism for Criminal Tribunals, *The Conflicts*, izvor: internet: <https://www.icty.org/en/about/what-former-yugoslavia/conflicts> (pristupljeno 15.01.2021)

Hercegovini, odgovorio: “(...)Predsednik Milošević čini ono što smatra da je u političkom i nacionalnom interesu, kao što i mi činimo(...)”⁴¹³.

Za to vreme, Rusija je ojačala njenu ekonomsku poziciju u Srbiji. jer je 7. februara 1995. godine potpisan rusko-srpski međuvladin sporazum koji je imao za cilj da ojača ulogu “Gasproma” u regionu.⁴¹⁴ Sem toga, 11. aprila 1996. godine međudržavnim sporazumom formirano je zajedničko rusko-srpsko akcionarsko društvo “Jugorosgas”.⁴¹⁵

Građanski i studentski protesti u zimu 1996.-1997. godine promeniće opet stav Amerike pa i EU prema Miloševiću. Tih dana su održani savezni i lokalni izbori na kojima je Milošević dobio 64 mesta od ukupno 138 mesta u Saveznoj skupštini.⁴¹⁶ Ali na lokalnim izborima opozicija je postigla neočekivano dobar rezultat pobedivši u preko trideset gradova Srbije, uključujući Beograd, Niš i Kragujevac.⁴¹⁷

Milošević je naredio Republičkoj izbornoj komisiji da ne prizna rezultate zbog “brojnih izveštaja sa terena o kršenju izborne procedure i ona je 27. novembra poništila rezultate izbora u onim gradovima u kojim je pobedila opozicija i raspisala treći izborni krug.”⁴¹⁸ Demonstracije su sledile zbog nezadovoljstva opozicije. EU i SAD su sa negodovanjem reagovali na ovakvo ponašanje Miloševića. U vezi toga, EU je „aktivirala“ svoju po nama najjaču „pretnju“ kao deo njene politike sa pozicije „tvrde“ moći odnosno dovođenje u pitanju budućih odnosa sa njom.⁴¹⁹ Na samitu Evropske unije u Dablinu usvojena je deklaracija u kojoj se naglašava se da će “stav Jugoslavije prema poštovanju ljudskih i manjinskih prava, kao i uvažavanje demokratskih normi biti ključni faktori ne samo za buduće odnose Evropske unije sa tom zemljom, već i za njenu dalju integraciju u međunarodnu zajednicu u celini.”⁴²⁰

U međuvremenu, SAD su ipak izašle sa oštrijom izjavom koja opet jasno pokazuje njihovu politiku sa pozicije „tvrde“ moći odnosno diplomatiji prinude. U vezi toga, prve naznake moguće stagnacije u normalizaciji odnosa SAD i SRJ za vreme Miloševića uočene su decembra 1996. u pismu tadašnjeg američkog državnog sekretara Vorena Kristofera (Warren Christopher) Miloševiću, koje sadrži pretnju da „manipulisanje izbornim rezultatima može značajno da umanjí napredak u bilateralnim odnosima dostignut tokom 1996. godine.”⁴²¹ Nakon toga i američka državna sekretarka Medlin Olbrajt je 8. februara 1997. uputila pismo Miloševiću, u kojem se traži da se „hitno ne samo da se usvoji nego i u potpunosti sprovede zakon kojim će se izabranim predstavnicima koalicije „Zajedno“ omogućiti da zauzmu svoja mesta na koja su izabrani i zatim da nesmetano obavljaju svoj posao, a ne da budu razvlačeni nekom zakulisnom radnjom.”⁴²² SAD su bile jasne u nameri da smenjuju Miloševića. Prema tvrdnji bivšeg američkog ambasadora u Rusiji Majkla Makfoula (Michael McFaul) „američka obavestajna Sluzba CIA je finansirala opoziciju u Srbiji 2000. godine.”⁴²³

---

⁴¹³ Naša Borba, 3-4.2.1996, navedeno u: Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.177-178.

⁴¹⁴ Nataša Anđelković, *Gasni zagrljaj*, izvor: internet: <http://www.ekspres.net/politika/gasni-zagrljaj>; (pristupljeno 28.12.2020.)

⁴¹⁵ To preduzeće trebalo je da upravlja fazama implementacije izgradnje projekta južnih grana srpskog gasovoda, gasifikacije i snabdevanje gasom potrošača na jugu Srbije, kao i da ima učešće u zajedničkim energetskim projektima; više o tome u: Anđelković Nataša, *Gasni zagrljaj*, izvor: internet: <http://www.ekspres.net/politika/gasni-zagrljaj>; (pristupljeno 28.12.2020); PARLAMENT.GOV.RS, *Zakon o potvrđivanju sporazuma između vlade Republike Srbije i vlade Ruske Federacije o isporukama prirodnog gasa iz Ruske federacije u Republiku Srbiju*, izvor: internet: http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/623-13Lat.pdf; (pristupljeno 21.12.2020.)

⁴¹⁶ više o tome: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.182-183.

⁴¹⁷ Ibid., str.182.-183.

⁴¹⁸ Ibid., str.182..183.

⁴¹⁹ Integracija u EU još uvek nije bila opcija.

⁴²⁰ Naša Borba, 14-15. decembar 1996., u: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.184.

⁴²¹ Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, Filip Višnjić, Beograd, 2007, str. 183.

⁴²² Naša Borba, 12 februar 1997., u: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.187.

⁴²³ SRPSKI TELEGRAF, Američki ambasador otkrio: CIA plaćala rušenje vlasti u Srbiji, broj 1611 ,APM Print, Beograd 2021, str.4, navedeno prema: Michael McFaul: That was a long time ago (CIA also funded opposition in Serbia in 2000)

Sjedinjene Američke Države su išle dalje u ispoljavanju politike sa pozicije „tvrde“ moći prema Srbiji, ovaj put i vidu nagrade. SAD su 4. marta 2000. godine ponudile, 5 miliona dolara za informacije koje mogu pomoći u hapšenju tadašnjeg predsednika SRJ Slobodana Miloševića, bivšeg predsednika RS Radovana Karadžića i ratnog komandanta bosanskih Srba generala Ratka Mladića, koji su bili optuženi pred Međunarodnim sudom za ratne zločine u Hagu.⁴²⁴

Sa druge strane, nije bilo jasno iza koga je stajala zvanična Moskva sem što se stvaralo utisak da je sprovodila politiku sa pozicije „meke“ moći u podržavanju Miloševića. Primera radi, biznismen Boris Sekulić, predstavnik Srpskog pokreta obnove lidera Vuka Draškovića, je u izjavi agenciji Interfaks 2000. godine insinuirao da je „Rusija dala određene ruke Miloševiću da izvrši napad na opoziciju i nezavisne medije, jer je policijska intervencija u TV Studio B usledila samo nekoliko sati posle povratka iz Moskve u Beogradu šefa jugoslovenske diplomatije Živadina Jovanovića.“⁴²⁵ Iako je to tada objavljeno da je Moskva demantovala takve insinucije u medijama je bilo komentara da „ne može od Rusije da se očekuje ništa više nego ono što je Moskva već rekla a to je da je ozbiljno zabrinuta.“⁴²⁶

Neslaganja sa opozicijom neće biti samo jedini razlog za bavljenje od strane SAD, Ruske Federacije i EU sa Miloševićem. Polako problem Kosova i Metohije se pojavljuje na vidiku, „aktivirajući“ ponovo sličnu politiku sa pozicije „tvrde“ i „meke“ moći SAD, Ruske Federacije i EU prema SRJ kao onu prema SFRJ, odnosno politiku od podrške teritorijalnog integriteta do podrške njenog raspada.

3.1.2. Slučaj Kosovo i Metohija: poreklo i razvoj krize

U daljoj analizi politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji, vrlo je važno da se bavimo slučajem Autonomne Pokrajine Kosovom i Metohijom (skraćeno: KiM ili Kosmet).

Poreklo krize na KiM i etnički sukobi Srba i Albanaca u južnoj srpskoj pokrajini datiraju vekovima unazad poput zahteva Prizrenske lige (osnovane 1878. godine) da grupiše sve zemlje naseljene Albancima u jednoj državi.⁴²⁷ Međutim, imajući u vidu da bavljenje istoriografskim analizama nije predmet našeg istraživanja, mi ćemo da se usredsredimo na odnose između SAD, Ruske Federacije i EU sa Srbijom odnosno i Kosovom i Metohijom u periodu od kraja 90tih do 2018. godine.

Kao što ćemo videti tokom naše disertacije Kosovo i Metohija će postati „slučaj“ jedino kad su počeli da se mešaju SAD, Ruska Federacija i EU ali to se neće dogoditi pre 1998. godine kad je već bilo jasno da je drugi „slučaj“ BiH rešen.

Dakle, KiM je bila autonomna pokrajina u sastavu Republike Srbije odnosno jedna od osam konstitutivnih jedinica SFR Jugoslavije koja se sastojala od šest republika (Srbija, Hrvatska, Slovenija, Crna Gora, Makedonija, Bosna i Hercegovina) i dve autonomne pokrajine u Srbiji (Vojvodina i Kosovo i Metohija). Kosovski Albanci su godinama hteli status republike Kosovo u bivšoj Jugoslaviji, i bili su protiv autonomne pokrajine nominalno unutar Srbije.⁴²⁸ U julu 1987. godine skupština Kosova i Metohije

---

(...) izvor: internet: https://twitter.com/McFaul/status/1405480911903158284?ref_src=twsrc%5Etfw (pristupljeno 18.06.2021)

⁴²⁴ više o tome: Eric Gordy, *After Mladic's verdict: Six lessons to learn from Hague Trials*, izvor: internet:

<https://balkaninsight.com/2021/06/09/after-mladics-verdict-six-lessons-to-learn-from-hague-trials/> (pristupljeno 10.01.2021)

⁴²⁵ Branko Stočić, *Da li Putin stoji iza Miloševića ?*, izvor: internet: <http://www.nin.co.rs/2000-05/25/12814.html>; (pristupljeno 18.12.2020.)

⁴²⁶ Ibid.

⁴²⁷ više o tome: Steven Woehrel, *Kosovo: Historical Background to the Current Conflict, CRS Report for Congress*, izvor: internet: <https://fas.org/sgp/crs/row/RS20213.pdf>, p3, (pristupljeno 12.01.2021)

⁴²⁸ U martu 1981. godine, nešto manje od godinu dana nakon smrti predsednika SFRJ, Josifa Broza Tita, na Kosovu i Metohiju su izbile demonstracije. Početni nemiri započeli su u kafeteriji na Univerzitetu u Prištini, čiji su studenti izrazili frustraciju i zabrinutost zbog niza pitanja koja su im bile od neposredne važnosti poput nezaposlenosti i nesposobnost savezne države da prepozna demografski bum u visokom obrazovanju na Kosovu i Metohiji. Ova nezadovoljstva su bila povezana i sa lošom hranom i loši životni uslovi na prenatrpanom i nedovoljno finansiranom univerzitetu. Na početku su se srpski studenti na

je raspuštena⁴²⁹ dok je jula 1989. godine ukidanje autonomije⁴³⁰ za nju i Vojvodinu može da se smatra kao važan izgovor u nizu događaja koji su vodili ka zahtevima za nezavisnošću od strane kosovskih Albanaca ali ne i naroda iz Vojvodine. Uz lišenje Kosova i Metohije od autonomije, albanski poslanici kosovske skupštine sastali su se u leto 1990. godine da bi Kosovo i Metohiju proglasili republikom, iako još uvek u okviru Jugoslavije.⁴³¹ Srbija je reagovala raspuštanjem skupštine i vlade KiM.⁴³²

Raspadom Jugoslavije, nakon što su Slovenija i Hrvatska napuste tu zemlju, kosovski Albanci su videli novu šansu za nezavisnost Kosova i Metohije. U vezi toga, u septembru 1991. godine održan je referendum od strane kosovskih Albanaca o nezavisnosti na Kosovu i Metohiju u kojim je učestvovalo 87% birača (bez učešća Srba ali uključujući neke manjine), od kojih 99% su bili za nezavisnost Kosova i Metohije.⁴³³ Dominantna albanska politička organizacija na KiM u to vreme je bila Savez za demokratsko Kosovo (LDK)⁴³⁴ čiji je glavni politički cilj bio nezavisnost Kosova i Metohije.⁴³⁵ Strategija za postizanje tog cilja bila je uticaj na međunarodne aktere prvenstveno SAD i EU i negiranje legitimiteta beogradskih institucija, kako kroz paralelni sistem, tako i kroz bojkotovanje izbora.⁴³⁶ U knjizi *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, dr Predrag Simić pominje da su „kosovski Albanci uporno odbijali da izađu na izbore u Srbiji jer je njihov stav bio da oni neće prihvatiti izlazak na izbore bez povratka na *status quo ante* odnosno bez ukidanja vanrednog stanja u pokrajini i povratak prava stečenih u prethodnoj Jugoslaviji.“⁴³⁷ LDK je vodio Ibrahim Rugova i njegov Demokratski savez za je bio nenasilan (sam Rugova je bio pacifista).⁴³⁸ Kao što *The Economist* navodi, pod vođstvom LDK „dva miliona kosovskih Albanaca su uspostavili paralelnu državu, sa parlamentom, predsednikom, porezom i obrazovnim sistemom.“⁴³⁹

---

univerzitetu pridružili protestima. Demonstracije su prerasle u masovne proteste širom Kosova, a čini se da je glavni cilj bio stvaranje republike, a ne secesija ili ujedinjenje sa Albanijom.; više o tome: Pavlović Momčilo, *1981 demonstrations in Kosovo*, izvor: internet: <http://www.transconflict.com/2013/04/1981-demonstrations-in-kosovo-264/> (pristupljeno 20.01.2021); Steven Woehrel, *Kosovo: Historical Background to the Current Conflict, CRS Report for Congress*, izvor: internet: <https://fas.org/sgp/crs/row/RS20213.pdf>, p4, (pristupljeno 12.01.2021)

⁴²⁹ više o tome : International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 41, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020.)

⁴³⁰ Jugoslovenski Ustav iz 1974. godine, je Kosovo, poput Vojvodine, proglasilo autonomnom pokrajinom Srbije. Glavna razlika između autonomne pokrajine i republike bila je u tome što pokrajine nisu imale pravo da se odvoje od federacije i nisu se smatrale nosiocima jugoslovenskog suvereniteta, kao što su to bile republike. Ova razlika je objašnjavana činjenicom da su Albanci, poput Mađari Vojvodine klasifikovani su kao narodnost, a ne kao narod. više o tome: Steven Woehrel, *Kosovo: Historical Background to the Current Conflict, CRS Report for Congress*, izvor: internet: <https://fas.org/sgp/crs/row/RS20213.pdf>, p5, (pristupljeno 12.01.2021)

⁴³¹ Daniel Serwer, *From War to Peace in the Balkans, the Middle East and Ukraine, Palgrave Critical Studies in Post-Conflict Recovery*, Palgrave Pivot, Cham, 2019, p. 72

⁴³² Ibid., p.72.

⁴³³ International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 44., izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020.)

⁴³⁴ Ibid., p.45.

⁴³⁵ Ibid., p. 48.

⁴³⁶ Ibid., p. 48.

⁴³⁷ Dr Simić podseća da su kosovski Albanci, naime, pet puta -1990, 1992,1993,1996 i 1997. godine-pozvani da izađu na izbore u Srbiji; više o tome: Predrag Simić, *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, Nea, 2000, str. 37.

⁴³⁸ Christopher Layne, *Miscalculations and Bludners Lead to War* u Ted Galen Carpenter, ur., *NATO's Empty victory: A post-mortem on the Balkan War*, Cato Institute, Washington, D.C., 2000, str.12.

⁴³⁹ "The Balkans Survey," *The Economist*, January 24, 1998, p. 15, u: Christopher Layne, *Miscalculations and Bludners Lead to War*, u: Ted Galen Carpenter, ur., *NATO's Empty victory: A post-mortem on the Balkan War*, Cato Institute, Washington, D.C., 2000, p.12.

U to vreme, Kosovo i Metohija je bilo daleko od bilo kakvog priznanja nezavisnosti jer je fokus međunarodne zajednice bio rat u BiH. Primera radi, 1990-te samo je Albanija priznala suverenitet i nezavisnost Kosova i Metohije.⁴⁴⁰

Kosmet će ostati unutrašnji problem Srbije sve do 1998. godine. U skladu sa tim, konferencija o Jugoslaviji od strane Evropske unije (tadašnja Evropska zajednica), održana u Hagu 1991. godine, je definisala KiM kao "unutrašnji problem SFR Jugoslavije"⁴⁴¹ dok je Evropska unija u svom Evropskom akcionom programu za SRJ iz novembra 1993. godine podržala predlog za ponovno uspostavljanje autonomije za Kosovo i Metohiju.⁴⁴²

Iako je američka administracija u čitavom periodu između 1991. i 1998. samo se jednom direktno angažovala oko problema Kosmeta putem tzv. Božićnog upozorenja (Christmas warning) od strane američkog predsednika Džordža Buša⁴⁴³ to je itekako bio jasan instrumenat politike sa pozicije „tvrde“ moći SAD prema Srbiji. Pomenuto upozorenje je upućeno zvaničnom Beogradu 25. decembra 1992. godine, od strane Roberta Rekmejsla (Robert Reckmails), otpravnika poslova ambasade SAD u Beogradu.⁴⁴⁴ Poruka je imala četiri dela. Prva tri su se odnosila na Bosnu i Hercegovinu putem kojih su SAD naglasile da su „spremne da snažno reaguju ukoliko srpske snage ne budu poštovale UN zone zabranjenog leta ili ako snage UN budu napadnute.“⁴⁴⁵ U vezi Kosova i Metohije, Bušova pretnja je bila mnogo eksplicitnija: „U slučaju sukoba na KiM izazvanog srpskom akcijom, Sjedinjene Države će biti spremne da upotrebe vojnu silu protiv Srba na Kosovu i Metohiji i u samoj Srbiji.“⁴⁴⁶

Tokom 90-tih, na Kosmetu, se pojavljuje nova formacija, prvo samo gerilska, a potom vojna na kraju i politička poznata kao Oslobođilačka vojska Kosova (OVK).⁴⁴⁷ OVK je izrasla iz marksističko-lenjinističko-enverističke partije formirane u dijaspori početkom 1980-ih koja se zvala Narodni pokret Kosova odnosno LPK (Levizija Popullore e Kosoves).⁴⁴⁸ OVK je postala poznata više po njenim nasilnim akcijama. Trojica Srba su ubijeni 22. aprila 1996. godine, od grupe maskiranih ljudi u kafiću „Čakor“ u Dečanima na zapadom delu Kosova i Metohije i time postale prve civilne žrtve OVK.⁴⁴⁹ Napadi OVK dogodili su se samo pet meseci nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma.⁴⁵⁰

Krajem 1997. i početkom 1998. godine, oružane snage iz kojih će OVK regrutovati njene pripadnike pojavile su se u Drenici, među kojima najpoznatija je bila ona koju u selu Donji Prekaz vodio

---

⁴⁴⁰ više o tome: Daniel Serwer, *From War to Peace in the Balkans, the Middle East and Ukraine*, Palgrave Critical Studies in Post-Conflict Recovery, Palgrave Pivot, Cham, 2019., p. 73.

⁴⁴¹ više o tome u: International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 57, izvor: internet: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020.)

⁴⁴² Ibid., p. 58.

⁴⁴³ Ibid., p. 56.

⁴⁴⁴ više o tome: Washington Post, April 18.1999, navedeno u: Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str. 209.

⁴⁴⁵ Ibid. str.209

⁴⁴⁶ više o tome: Tim Judah, *Kosovo's Road to War*, Survival, Summer 1999., p.74, navedeno u: International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 56, izvor: internet: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020.)

⁴⁴⁷ Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007., str.213-214.

⁴⁴⁸ Navodno je OVK dobila sredstva od nezakonite trgovine drogom; pored toga, Kosovska dijaspora je prebacila su svoju podršku za LDK-a u fond nazvan „Poziv domovine“, osnovan od OVK; više o tome : International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, pp. 51-52, izvor: internet: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020.)

⁴⁴⁹ više o tome: Misha Glenny, *The Balkans, Nationalism, War, and the Great Powers 1804-2012*, Second Edition, House of Anansi Press Inc., Toronto, 2012, p.652.

⁴⁵⁰ Ibid., p.653.

Adem Jašari.⁴⁵¹ Ipak, do kraja 1997. godine aktivne oružane grupe otpora na KiM bile su vrlo retke uz malo oružja dok je kolaps državnog sistema i institucija 1997. godine u Albaniji promenio situaciju.⁴⁵²

Pošto je propao bankarski lanac Sv. Antuna u Albaniji, posle višenedeljnih nereda, pala je desničarska vlada predsednika Albanije Saljija Beriše.⁴⁵³ U tom periodu došlo je do potpunog sloma reda i zakona, opljačkana su skladišta oružja albanske vojske, a zemlja i njeni susedi su preplavljeni s oko 700.000 opljačkanog oružja kineske, sovjetske i albanske proizvodnje.⁴⁵⁴ Smatra se da su skladišta albanske vojske i policije opljačkane, a oružje i municija stavljene na raspolaganje OVK.⁴⁵⁵ Sem toga, anarhija u Albaniji omogućila je OVK da dođu i do dela teritorije u severnoj Albaniji, na kojoj nije bilo nikakve vlasti, gde su mogli naoružavati i da obučavaju gerilce.⁴⁵⁶

Poslednjih nekoliko meseci 1997. godine, Kontakt grupa za Bosnu i Hercegovinu⁴⁵⁷ počela je da sagledava i problem kosovske krize.⁴⁵⁸ U međuvremenu, OVK je nastavila sa nasilnim akcijama. Tokom prva tri meseca 1998. OVK je pojačala pobunu protiv srpskih vlasti na Kosovu i Metohiji.⁴⁵⁹ Jedinice OVK napale su srpsku policiju, izvele atentate na srpske zvaničnike na Kosovu i Metohiji i napale razne vladine zgrade i instalacije kao i srpske civile.⁴⁶⁰ Stanje na Kosovu i Metohiju se dodatno pogoršalo početkom 1998. godine. Početkom marta iste godine, tokom oružanog sukoba između srpske policije i klana Adema Jašarija (koga je jugoslovenski sud 1997. godine, u odsustvu, osudio za terorizam), došlo do njegovog ubistva i pripadnika njegovog klana.⁴⁶¹ Ovo je bio početak šireg oružanog sukoba.⁴⁶²

⁴⁵¹ više o tome: Predrag Simić, *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, Nea, 2000, str. 58.

⁴⁵² International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 52, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020.)

⁴⁵³International Crises Group, *PANALBANIZAM: KOLIKA JE PRETNJA STABILNOSTI NA BALKANU? 25. februara 2004*, Izveštaj za Evropu br.153 Tirana/Brisel; str.5, izvor: internet: https://www.files.ethz.ch/isn/28080/153_pan_albanianism_serbian.pdf ; (pristupljeno: 12.12.2020)

⁴⁵⁴ Ibid., str.5.; Predrag Simić, *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, Nea, 2000, str.67.

⁴⁵⁵ International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 52, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020.)

⁴⁵⁶ International Crises Group, *PANALBANIZAM: KOLIKA JE PRETNJA STABILNOSTI NA BALKANU? 25. februara 2004*, Izveštaj za Evropu br.153 Tirana/Brisel; str.6, izvor: internet:

https://www.files.ethz.ch/isn/28080/153_pan_albanianism_serbian.pdf ; (pristupljeno: 12.12.2020)

⁴⁵⁷ Kako smo i ranije pominjali tokom naše disertacije, Kontakt-grupu o Bosni i Hercegovini osnovali su 25. aprila 1994. godine ministarstva spoljnih poslova Francuske, Nemačke, Ruske Federacije, Ujedinjenog Kraljevstva, Sjedinjenih Američkih Država, komesar Evropske unije za spoljne poslove i dva stalna kopredsedavajuća Upravnog odbora Međunarodne konferencije bivše Jugoslavije (ICFI). Od maja 1996. nadalje pridružila se i Italija. Prisustvovali su i predstavnici predsedavanja Savetom EU, predsedavajućim OEBS-om i kancelarijom visokog predstavnika koji je uspostavljen Dejtonskim mirovnim sporazumom; više o tome: Juan Francisco Escudero Espinosa, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017, p. 57.

⁴⁵⁸ Ibid., p.57.

⁴⁵⁹ Christophe Layne r, *Miscalculations and Bloodshed Lead to War*, u: Ted Galen Carpenter, ur., *NATO's Empty victory; A post-mortem on the Balkan War*, Cato Institute, Washington, D.C., 2000, p.12.

⁴⁶⁰ Ibid. p.13.

⁴⁶¹ International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 68, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020.); Labinot Leposhtica, *Kosovo: Pokrenuta istraga o ubistvu Adema Jašarija i njegove porodice*,

izvor: internet: <https://balkaninsight.com/2020/03/06/kosov%D0%BE-pokrenuta-istraga-o-ubistvu-adema-jasarija-i-njegove-porodice/?lang=sr> ; (pristupljeno 15.01.2020);

⁴⁶² više o tome: International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 70, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020.); Predrag Simić, *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, Nea, 2000., str. 194.

Kontakt grupa je osudila 9. marta 1998. „napade srpskih snaga i terorističke akcije Oslobođilačke vojske Kosova.”⁴⁶³ Međutim, na pomenutom sastanku Kontakt grupa je predložila mere samo protiv SRJ a ne i OVK koje su predvidele sledeće:“ a) razmatranje Saveta bezbednosti UN o sveobuhvatnom embargu na oružje protiv SRJ, uključujući Kosovo i Metohiju; b) odbijanje isporuke SRJ opreme koja bi se mogla koristiti za unutrašnju represiju ili za terorizam; c) uskraćivanje viza visokim SRJ i srpskim predstavnicima odgovornim za represivne akcije snaga bezbednosti SRJ na Kosovu; d) moratorijum na podršku izvožno-kreditne podrške za trgovinu i investicije, uključujući vladino finansiranje za privatizaciju, u Srbiji.⁴⁶⁴ Kontakt grupa je tada ustanovila da Ruska Federacija ne može da podrži mere c) i d) ali je naglašeno da ako nema napretka u koracima na koje se poziva Kontakt grupa, Ruska Federacija će tada biti spremna da razgovara o svim gore navedenim merama.”⁴⁶⁵

U vezi OVK, slično mišljenje da se radi o terorističkim akcijama su imale i SAD ali i njihovo osuđivanje je ostalo samo na izjavama. Primera radi, desetak dana pre gore pomenutog sastanka Kontakt grupe, 25. februara 1998. godine, tokom konferencije za štampu u Beogradu, specijalni predstavnik SAD, ambasador Robert Gelbard (Robert Gelbard) je opisivao OVK na sledeći način: “To je bez svake sumnje teroristička grupa (...). Imajući u vidu da sam godinama bio angažovan u anti- terorističkim aktivnostima, ja vrlo dobro znam kako da promatram jednu terorističku grupu i definišem je: otklonite retoriku i samo posmatrajte dela. A dela govore sama za sebe.”⁴⁶⁶ Ipak, terorističke akcije OVK nisu smetale državnoj sekretarki SAD, Medlin Olbrajt koja je početkom marta 1998. pozvala na „hitnu akciju kažnjavanja Beograda zbog njegovih postupaka na Kosovu i Metohiji.”⁴⁶⁷

Interesanto je primetiti da je Olbrajtova nastavila sa diplomatijom prinude poput one koja je korišćena tokom ratova u bivšoj SFRJ ali još uvek bez postupaka ili izjava koje ciljaju na uskraćivanje podrške teritorijalnom integritetu SRJ. Štaviše, 21. aprila 1998. godine američki senatori Mič Mek Konel (Mitch McConnell) i Džozef Liberman (Joseph Lieberman) podneli su predlog zakona na osnovu koga bi američka administracija sa 25 miliona dolara naoružala i finansirala 10.000 pripadnika OVK za period od osamnaest meseci.⁴⁶⁸

U narednom periodu, EU i SAD će više insistirati na sprovođenju politike sa pozicije „tvrde“ moći kroz pretnje sankcijama prvenstveno prema SRJ/Srbiji ali i prema predstavnicima albanske vlasti na Kosovu i Metohiji dok će Rusija koristiti njenu „meku“ moć ubeđivanja srpskih predstavnika da se pridržavaju dogovora kako bi se eventualno ublažavalo „tvrda moć“ EU i SAD.

Deklaracija Evropskog saveta o Kosovu i Metohiji doneta u Kardifu (Velika Britanija), 15. juna 1998. godine, je pozivala na četiri koraka koje je SRJ treba da sledi: „hitno reagovanje predsednika Miloševića da zaustavi sve operacije njegovih snaga bezbednosti koje su pogađale civilno stanovništvo; da povuče bezbednosne jedinice korišćene za civilnu represiju; da omogući efikasno i kontinuirano međunarodno nadgledanje na Kosovu i Metohiji; da olakša povratak kući izbeglica i raseljenih lica i nesmetan pristup humanitarnim organizacijama; i da brzo napređuje u političkom dijalogu sa

---

⁴⁶³ „Našu osudu delovanja srpske policije ni na koji način ne bi trebalo zameniti sa odobravanjem terorizma. Naš stav o ovome je jasan. U potpunosti osuđujemo terorističke akcije Oslobođilačke vojske Kosovo ili bilo koje druge grupe ili pojedinca”; više o tome: U.S. Department of State; *LONDON CONTACT GROUP MEETING, 9 MARCH 1998, STATEMENT ON KOSOVO*, Item 3., izvor: internet: https://1997-2001.state.gov/travels/980309_kosovo.html; (pristupljeno 23.12.2020.)

⁴⁶⁴ Ibid. Item 7

⁴⁶⁵ Ibid., Item 7.

⁴⁶⁶ International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, pp.146-147, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> (pristupljeno 23.12.2020.); Predrag Simić, *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, Nea, 2000, str.194..

⁴⁶⁷ više o tome: Christopher Layne, *Miscalculations and Blunders Lead to War*, navedeno u: Ted Galen Carpenter, ur., *NATO's Empty victory; A post-mortem on the Balkan War*, Cato Institute, Washington, D.C., 2000, p.13.

⁴⁶⁸ Predrag Simić, *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, Nea, 2000, str.53.

rukovodstvom kosovskih Albanaca.⁴⁶⁹ S obzirom na ozbiljnost situacije, Savet se složio da dopuni mere koje se već primenjivale protiv vlada SRJ i Srbije preduzimanjem koraka za uvođenje zabrane letova jugoslovenskih prevoznika između SRJ i država članica EU, Savet je takođe naglasio važnost Miloševića koji je iskoristio svoj sastanak sa ruskim predsednikom Borisom Jeljcinom (Boris Yeltsin) 16. juna iste godine kako bi se Beograd obavezao na sprovođenje četiri koraka.⁴⁷⁰

Ruska „meka“ moć je očigledno imala i svoju ulogu. Na pomenutom sastanku iz 16. juna 1998. godine u Moskvi, Milošević je obećao Jeljcinu da „neće sprovoditi represivnu akciju protiv mirnog stanovništva Kosova i Metohije i da neće biti ograničenja za diplomatsko osoblje akreditovano pri SRJ koje traži informacije o situaciji na Kosovu i Metohiju.“⁴⁷¹ Jugoslovenski predsednik Slobodan Milošević se „složio i da razgovara sa etničkim Albancima sa Kosova i Metohije radi ublažavanja tenzija u nestabilnoj provinciji.“⁴⁷²

Slika 3⁴⁷³: Politika sa pozicije „meke“ moći Rusije: Milošević se sastaje sa Jeljcinom 16 juna 1998. godine u Moskvi i obećava da će razgovarati sa etničkim Albancima sa Kosova i Metohije

Tri dana nakon srpsko-ruskog susreta, američki Savet za nacionalnu bezbednost (NSC) se sastaje kako bi se utvrdila američka politika prema Srbiji i Kosovu i Metohiji.⁴⁷⁴

⁴⁶⁹ više o tome: Select Committee on Foreign Affairs Minutes of Evidence, *Memorandum by the Foreign and Commonwealth Office*, Item 39., izvor: internet:

<https://publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmfaaff/28/9111803.htm> ; (pristupljeno 15.11.2020)

⁴⁷⁰ Ibid; Item 39

⁴⁷¹ Ibid; Item 40.

⁴⁷² kako je naveo ruski predsednik Boris Jeljcin.; više o tome: CNN, *Milosevic reportedly to hold talks with Kosovo Albanians*, izvor: internet: <http://edition.cnn.com/WORLD/europe/9806/16/kosovo/index.html> (pristupljeno 16.12.2020)

⁴⁷³ Preuzeto iz: CNN, *Milosevic reportedly to hold talks with Kosovo Albanians*, izvor: internet: <http://edition.cnn.com/WORLD/europe/9806/16/kosovo/index.html> (pristupljeno 16.12.2020)

⁴⁷⁴ Na sastanku su bili prisutni: Samujel Berger (Samuel Berger), savetnik predsednika za nacionalnu bezbednost, državni sekretari Madlin Olbrajt i Strob Talbot (Strobe Talbot), ambasador Robert Gelbard (Robert Gelbard) takođe kao predstavnik Stejt departmenta, ministar odbrane Vilijam Kohen (Villiam Cohen), Bear Mc Donald iz ministra odbrane, ambasador SAD pri UN Vilijam Ričardson (Villiam Richardson), general Hug Šelton (Hugh Shelton) kao šef zajedničkog načelnika štaba američkih vojnih snaga, DŽim Stajnberg (Jim Steinberg) i Sonald Karik (Sonald Carrick) iz Bele kuće, kao i Džek Kovej (Jack Covei) Clinton iz Saveta za nacionalnu bezbednost; više o tome: Digital Library, *Declassified Documents concerning National Security Council, Clinton Presidential Records Mandatory Declassification Review*, Summary of conclusions of

Pored spiska mera koje je trebalo primeniti poput kosovske autonomije u sastavu Republike Jugoslavije i postepenog ukidanja sankcija protiv SRJ ali primene novih sankcija ili druge kaznene mere protiv stranaka koje ometaju sprovođenje i međunarodno nadgledanje svih aspekata poštovanja propisa⁴⁷⁵ NSC je predvideo i mere, kako ih sam nazvao „štap“ i „šargarepu“ prema Miloševiću ali i prema kosovskim- albanskim predstavnicima. Kako je bilo jasno navedeno: „za Miloševića: - štap: čitav niz kaznenih mera koje nisu ograničene (...) i dodatne međunarodne sankcije; - šargarepa: postepeno ukidanje sankcija i normalizacija međunarodnih odnosa povezanih sa sprovođenjem sporazuma; za kosovske Albance⁴⁷⁶ - štap: nema zaštite od proporcionalnog odgovora SRJ / Srbije na nasilne provokacije, poremećaj finansiranja i logistike za OVK, ukidanje Rezolucije 1160 UN radi omogućavanja ponovnog snabdevanja oružjem SRJ / Srbije; - šargarepa: mesto za stolom za političke predstavnike OVK.“⁴⁷⁷

Dvadesetak dana kasnije, 6. jula je pokrenuta Diplomatska posmatračka misija za Kosovo i Metohiju (KDOM). koja je bila zadužena za posmatranje i izveštavanje o opštoj slobodi kretanja i bezbednosnim uslovima širom Kosova i Metohije.⁴⁷⁸ Inače, KDOM je radila pod nadležnošću koordinacione grupe koju su činili ambasadori zemalja Kontakt grupe u Beogradu, kao i ambasadori Austrije (predsedavajuća zemlja EU) i Poljske (predsedavajuća zemlja OEBS-a). Pod KDOMsu delovali četiri različita tima: EU, američki, ruski i kanadski.⁴⁷⁹

U međuvremenu, OVK je imala dovoljno oružja da se suprostavi srpskim snagama i dovoljnu motivaciju jer se očigledno mirovna borba o nezavisnosti od strane kosovskih političkih elita pokazala neefikasnom. U julu 1998. portparol Oslobođilačke vojske Kosova, Jakup Krasnići, javno je izjavio da je „cilj OVK ujedinjenje svih zemalja gde žive Albanci.“⁴⁸⁰

Ustalom, od marta do septembra 1998. godine Savet bezbednosti UN je doneo par rezolucija poput Rezolucije 1160 (1998) kojom osuđuje „upotrebu sile srpskih policijskih snaga protiv civila i mirnih demonstranta na Kosovu i Metohiju, kao i sve terorističke akcije od strane Oslobođilačke vojske Kosova“⁴⁸¹ dok se istovremeno zalagao da se „principi za rešenje kosovskog problema treba da se zasnivaju na poštovanju teritorijalnog integritet Savezne Republike Jugoslavije uz značajno veći stepen autonomije i samouprave za Kosovu i Metohiju“⁴⁸² i Rezoluciju 1199 (1998) iz 23. septembra koja ponovo potvrdila „posvećenost svih država članica suverenitetu i teritorijalnom integritetu Savezne Republike Jugoslavije.“⁴⁸³

Rezolucija 1199 (1998) je vrlo bitna jer je ostavila mogućnost daljih akcija i mera koje bi se preduzele od strane Saveta bezbednosti radi uspostavljanja mira ali bez određivanja koje su mere u

---

Meeting of the NSC Deputies Committee, June 19, 1994, p.1., izvor: internet: <https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/16197> (pristupljeno 10.11.2020)

⁴⁷⁵ više o tome: Ibid., pp.1-2.

⁴⁷⁶ „Kosovars“ kako je navedeno u pomenutim dokumentu; više o tome: više o tome: Ibid., pp.2-3.

⁴⁷⁷ više o tome: Ibid., pp.1-2.

⁴⁷⁸ Committee of Ministers, *International monitoring of the situation in the Federal Republic of Yugoslavia (FRY) and Kosovo in particular*, Document prepared by the Directorate of Political Affairs, Strasbourg, 5 October 1998, izvor:internet: <https://rm.coe.int/168051c275> ; (pristupljeno 20.12.2020)

⁴⁷⁹ Ibid.

⁴⁸⁰ Der Spiegel, br. 28 -1998, pp. 122.-123.; navedeno u: International Crises Group, *PANALBANIZAM: KOLIKA JE PRETNJA STABILNOSTI NA BALKANU? 25. februara 2004*, Izveštaj za Evropu br.153 Tirana/Brisel; str.6., izvor: internet: https://www.files.ethz.ch/isn/28080/153_pan_albanianism_serbian.pdf ; (pristupljeno: 12.12.2020)

⁴⁸¹ UNSCR, *Resolution 1160, 31.03.1998*, izvor: internet: <http://unscr.com/en/resolutions/1160> (pristupljeno 15.12.2020)

⁴⁸² Ibid., Item 5.

⁴⁸³ više o tome: UN Security Council, *Resolution S/RES/1199, September 23.1998*, p.2, izvor: internet: <http://unscr.com/en/resolutions/1199>; (pristupljeno 23.12.2020.)

pitanju.⁴⁸⁴ Kina se suzdržala od glasanja za Rezoluciju 1199, jer je smatrala da je pitanje Kosova i Metohije interno pitanje SRJ⁴⁸⁵ ali je rezolucija podržana glasom Ruske Federacije.⁴⁸⁶

Sledećeg dana, 24. septembra, NATO odobrava odluku o aktiviranju Upozorenja (ACTWARN - Activation Warning) o mogućnosti sprovođenja „ograničene vazdušne opcije i fazne vazdušne kampanje na Kosovu i Metohiju“⁴⁸⁷ što predstavlja očiglednu politiku sa pozicije „tvrde“ moći.

U međuvremenu, poluge „meke“ moći ubeđivanja su nastavile da se sprovode iako su bile formalnog karaktera. Podržavajući Rezoluciji 1199, Kontakt grupa je odlučila da naloži specijalnom izaslaniku Sjedinjenih Država na Balkanu Ričardu Holbruku (Richard Holbrooke) da ode u Beograd kako bi se ispunili zahtevi te Rezolucije.⁴⁸⁸

Ovakva politika sa pozicije „meke“ moći odnosno napredak tokom pregovora nije očigledno zadovoljavalo NATO koji se i dalje oslanjao na politiku sa pozicije „tvrde“ moći povećavanja pretnje prema SRJ. NATO je 13. oktobra 1998., usred pregovora Holbruka i Miloševića, odluku o Upozorenju (ACTWARN- Activation Warning) zamenio Naredbom o aktiviranju (ACTORD-Activation Order).⁴⁸⁹ Izjava za novinare tadašnjeg generalnog sekretara NATO-a Haviera Solane (Javier Solana) nakon odluke o ACTORD-u glasi: “Pre nekoliko sati ambasador Holbruk nas je upoznao sa njegovim naporima da reši krizu na Kosovu i Metohiji. Ambasador Holbruk je izvestio da je došlo do napretka. Naglasio je da je proces najvećim delom posledica pritiska Alijanse u poslednjih nekoliko dana i da moramo da održimo taj pritisak da bismo osigurali da se proces nastavi. Kao odgovor, pre samo nekoliko trenutaka, Severno atlantski savez je doneo odredbu za aktiviranje - ACTORD - za ograničene vazdušne napade i za postepenu vazdušnu kampanju u Jugoslaviji, čije će sprovođenje početi za oko 96 sati.”⁴⁹⁰

Nakon perioda intenzivnih pregovora, specijalni izaslanik SAD-a Holbruk i predsednik Srbije Slobodan Milošević su postigli sporazum, zasnovan na zahtevima Rezolucije 1199, i to očigledno pod pretnjom naredbe o aktiviranju (ACTORD).⁴⁹¹ Na dan kad je ACTORD stupio na snagu, 13. oktobra 1998. godine, Milošević je prihvatio Sporazum.⁴⁹² Milošević i Holbruk su se sporazumeli oko jedanaest tačaka koje su između ostalog predvidele mirno i političko rešenje za Kosovu i Metohiju koje bi se postiglo dijalogom, da SRJ povuče snage bezbednosti sa KiM i da omogući pristup grupama za pomoć i prihvati verifikacionu misiju OEBS-a na KiM (OSCE Kosovo Verification Mission, OSCE-KVM), odnosno 2000 civilnih posmatrača koji bi nadgledali sprovođenje sporazuma.⁴⁹³ Milošević je prihvatio i

---

⁴⁸⁴ Savet bezbednosti „odlučuje da, ukoliko konkretne mere koje se zahtevaju ovom rezolucijom i Rezolucijom 1160 (1998) ne budu preduzete, preduzme dalju akciju i dodatne mere da održi ili ponovo uspostavi mir i stabilnost u regionu“; više o tome u: Ibid., p.5.

⁴⁸⁵ Intervention of Mr. Qin Huasun (China), UN Doc. S/PV.3930, of 23 September 1998, 5, p. 3, u: Juan Francisco Escudero Espinosa, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017., p. 62.

⁴⁸⁶ više o tome : Intervention of Mr. Lavrov (Russian Federation), UN Doc. S/PV.3930, 23 September 1998, 5, p. 3, navedeno u: Ibid., p.62.

⁴⁸⁷ NATO, *Statement by the Secretary General following the ACT WARM Decision*, Vilamoura, 24 September 1998; izvor: internet <http://nato.int/docu/pr/1998/p980924e.htm>; (pristupljeno 23.12.2020.)

⁴⁸⁸ Juan Francisco Escudero Espinosa, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017, str. 62.

⁴⁸⁹ Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.223.

⁴⁹⁰ više o tome: NATO, *13 October 1998, Statement to the Press by the Secretary General Following Decision on the ACTORD*; izvor: internet: <https://www.nato.int/docu/speech/1998/s981013a.htm>; (pristupljeno 23.12.2020.)

⁴⁹¹ International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 76, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020);

⁴⁹² više o tome : Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.223.

⁴⁹³ International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 76, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020); Predrag Simić, *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, Nea, 2000, str.204.

“neograničen nadzor vazdušnog prostora nad Kosovom i Metohijom od strane NATO-a i da sistemi protivvazdušne odbrane budu uklonjeni sa Kosmeta.”⁴⁹⁴ Sporazum je istog dana prihvatila i Vlada Srbije.⁴⁹⁵ Srbija je na početku primenila sporazum i povukla svoje snage u skladu sa tim.⁴⁹⁶

Nasuprot tome, OVK je iskoristila novonastalu situaciju i obnovila vojnu akciju i njene su snage prešle na pozicije koje su bile upražnjene od strane premeštenih srpskih snaga.⁴⁹⁷ Nasilje je na Kosovu i Metohiji ponovo eskaliralo u decembru 1998. godine nakon što su se premeštene srpske snage (prema unutrašnjosti Srbije) ponovo vratile u pokrajinu.⁴⁹⁸ Sem toga, OVK nije ni u jednom trenutku odustala od secesionističkih izjava. Na novogodišnje veče 1998. članovi štaba OVK su na albanskoj televiziji izjavili da će "1998. i 1999. biti godine ujedinjenja Albanaca i slobode i nezavisnosti Kosova i Metohije."⁴⁹⁹

Situacija se vidno pogoršala početkom 1999. godine. U oružanom sukobu između srpske policije i albanskih terorista 15. januara 1999. godine u selu Račak ubijeno je 45 kosovskih Albanaca.⁵⁰⁰ Tadašnji šef OEBS-KVM (OSCE Kosovo Verification Mission, OSCE-KVM), ambasador Vilijam Voker (William Walker), se pridružio timu na mestu pronalaska dokaza.⁵⁰¹ Direktno nakon toga, javno je osudio masakr, i pozvao Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju da istraži zverstva i zatražio od srpskih vlasti da dostave imena oficira koji su komandovali akcijom.⁵⁰² Srpske vlasti su negirale da su civili ubijeni, navodeći da je to bila akcija protiv OVK.⁵⁰³ Član tima za obdukciju leševa terorista OVK iz Račka Budimir Gudžić je tada tvrdio da je „nekoliko leševa terorista OVK bilo presvučeno u civilnu odeću, i da je organizator te farse zaboravio da sa leševa skine potkošulje, donji veš, čarape i vojničke čizme jer se ispostavilo da su ti takozvani civili imali svi do jednog isti veš, iste čarape, iste potkošulje i bili su u vojničkim čizmama.“⁵⁰⁴

---

⁴⁹⁴ Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, *Međunarodna zajednica i Kosovo*, Zbirka relevantnih dokumenata, Beograd, 1998, str.38, u: Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.223.;

⁴⁹⁵ Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.223.; Simić Predrag, *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, Nea, 2000, str.205.

⁴⁹⁶ International Independent Comission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 78, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020);

⁴⁹⁷ Ibid., p.78

⁴⁹⁸ Ibid., p. 3.

⁴⁹⁹ Politička deklaracija Oslobođilačke vojske Kosova, br. 22, televizijska mreža TVSH (Tirana), 31. decembar 1998.; navedeno u: International Crises Group, *PANALBANIZAM: KOLIKA JE PRETNJA STABILNOSTI NA BALKANU? 25. februara 2004*, Izveštaj za Evropu br.153 Tirana/Brisel; str.6., izvor: internet: https://www.files.ethz.ch/isn/28080/153_pan_albanianism_serbian.pdf ; (pristupljeno: 12.12.2020)

⁵⁰⁰ Novosti.rs, *SLUČAJ RAČAK: 22 godine od Vokerove laži koja je omogućila bombardovanje Jugoslavije*; izvor: internet: <https://www.novosti.rs/vesti/politika/954856/slucaj-racak-22-godine-vokerove-lazi-koja-omogucila-bombardovanje-jugoslavije> (pristupljeno 10.12.2020)

⁵⁰¹ Office of the Prosecutor, Press Release, CC/PIU/379-E, 20 January 1999, navedeno u: International Independent Comission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 81, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020);

⁵⁰² Ibid. p81.

⁵⁰³ Ibid., p.81; Novosti.rs, *SLUČAJ RAČAK: 22 godine od Vokerove laži koja je omogućila bombardovanje Jugoslavije*; izvor: internet: <https://www.novosti.rs/vesti/politika/954856/slucaj-racak-22-godine-vokerove-lazi-koja-omogucila-bombardovanje-jugoslavije> (pristupljeno 10.12.2020)

⁵⁰⁴ više o tome: Novosti.rs, "TERORISTE SU PRESVUKLI U CIVILNU ODEĆU": Član tima za obdukciju iz Račka tvrdi da je Voker znao za zločine nad Srbima u Klečkoj, izvor: internet <https://www.novosti.rs/vesti/politika/984718/teroriste-presvukli-civilnu-odecu-clan-tima-obdukciju-racka-tvrdi-voker-znao-zlocine-nad-srbima-kleckoj> (pristupljeno 10.01.2021)

Slika 4⁵⁰⁵: Šef posmatračke-verifikacione Misije OEBS-a Vilijam Voker na mestu pronalaska dokaza u Račku, kao jedan od izgovora za bombardovanje SRJ od strane NATO

Bez obzira na objašnjenja srpskih vlasti, događaj u Račku izgleda je uznemirio ne samo SAD nego i Rusiju. U njihovom zajedničkom saopštenju 26. januara 1999. se navodi da "Sjedinjene Države i Rusija izražavaju svoje zgražavanje zbog masakra nad kosovskim Albancima u Račku, za koji nema opravdavanja".⁵⁰⁶ Ne ulazeći u detalje ovog događaja jer nije tema naše disertacije, smatramo da gubitak života 40-tak ljudi u oružanom sukobu ne može biti razlog za bombardovanje jedne zemlje i da bombardovanje sama po sebi je dokaz politike sa pozicije „tvrde“ moći. Vojna intervencija je bila planirana barem pet meseci pre nego što je počelo bombardovanje NATO-a (setimo se naredbe o aktiviranju, ACTWAR, iz oktobra 1998. godine.), samo je falio izgovor.

Pre nego što se odlučila za sprovođenje politike sa pozicije „tvrde“ moći kroz bombardovanje, SAD i EU su dale još jednu šansu politici za pozicije „meke“ moći pregovaranja, iako ne može sa sigurnošću da se utvrdi da li su njene namere zaista bile takve. Na sednici Kontakt grupe održanoj 29. januara 1999. godine doneta je odluka da se sazove pregovaračka konferencija u Rambujeu, letnjoj rezidenciji predsednika Francuske.⁵⁰⁷

Bilo je očigledno da ti pregovori nisu imali za cilj da reše situaciju nego da njihova neuspešnost bude još jedan izgovor (sem slučaja „Račak“) za bombardovanje. Uoči pregovora u Rambujeu, američka državna sekretarka Olbrajt je izjavila da postoje samo tri moguća ishoda pregovora: „,,prvo, ukoliko Srbi kažu „ne“ ponuđenom dokumentu, a Albanci „da“, NATO će bombardovati Srbe; ukoliko obe strane

⁵⁰⁵ Preuzeto iz: Novosti.rs, "TERORISTE SU PRESVUKLI U CIVILNU ODEĆU": Član tima za obdukciju iz Račka tvrdi da je Voker znao za zločine nad Srbima u Klečkoj, izvor: internet <https://www.novosti.rs/vesti/politika/984718/teroriste-presvukli-civilnu-odecu-clan-tima-obdukciju-racka-tvrdi-voker-znao-zlocine-nad-srbima-kleckoj> (pristupljeno 10.01.2021)

⁵⁰⁶ vise o tome : Department of State, *Press Release*, January 26.1999, navedeno u: Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.230.

⁵⁰⁷ Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.230.

kažu „da“ na Kosovu i Metohiju će biti raspoređeno 28.000 vojnika NATO; u slučaju da Srbi kažu „da“ a Albanci „ne“ Sjedinjene Države će prestati da podržavaju OVK.“⁵⁰⁸

Kontakt grupa sastavljena od Francuske, Nemačke, Velike Britanije, Italije, Rusije i Sjedinjenih Država⁵⁰⁹ je bila ne samo inicijator, već i osnovni nosilac usaglašavanja teksta predloženog sporazuma o Kosovu i Metohiji.⁵¹⁰ Kontakt grupa je istovremeno utvrdila 26 principa koji ne mogu biti predmet pregovora (poznati kao: *Contact Group Non-negotiable Principles*), uključujući i princip: teritorijalni integritet SRJ i njenih suseda ali i princip: prelazni sporazum odnosno mehanizam za konačno rešenje kosovskog pitanja nakon prelaznog perioda od tri godine.⁵¹¹ Sporazum iz Rambujea predvideo je između ostalog i povlačenje većine jugoslovenskih vojnih i paravojnih snaga sa Kosova.⁵¹²

U Rambujeu, delegacija SRJ je "pregovarala sa pištoljem na glavu jer SAD i zapadna Evropa uopšte nisu pregovarali sa Beogradom."⁵¹³ Beogradu je predočen ultimatum i izbor za potpis ili bombardovanje.⁵¹⁴ Jedan od tadašnjih učesnika sprske delegacije, profesor Ratko Marković objašnjava da su pregovori u Rambujeu bili „samo predstava za spoljni svet (...)“⁵¹⁵ i dodaje da „iako je skup u Rambujeu bio nazvan pregovorima, takvih nije ni bilo jer su se učesnici mogli sresti samo pukom slučajnošću u hodnicima, prolazeći jedan pored drugog bez reči.“⁵¹⁶ Američki diplomata i političar, Henri Kisindžer nazvao je ove pregovore, zbog načina na koji su vođeni, „provokacijom za Srbiju.“⁵¹⁷ Živorad Kovačević, Kisindžerov učenik na Harvardu i ambasador Jugoslavije u SAD krajem osamdesetih godina dvadesetog veka, smatrao je u vezi tih pregovora da je bilo u pitanju primena „alibi diplomatije u kojoj nije postojala prava namera faktički nijedne strane da se dođe do rešenja, a naročito ne SAD kao glavnog medijatora.“⁵¹⁸

Tokom tih pregovaranja, politika sa pozicije „tvrde“ moći SAD i EU je bila uočljiva u pogledu korišćenja stava o bombardovanju istovremeno kao „štap“ za Beograd (ukoliko ne potpiše sporazum) ali i kao „šargarepa“ za Prištinu (ukoliko potpiše sporazum a Beograd ga ne potpiše).

---

⁵⁰⁸ više o tome : Predrag Simić , *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, Nea, 2000, str. 209.; quoted in Dahlburg John - Thor and Marshall Tyler, "U.S. to Pressure Sides at Kosovo Peace Talks," *Los Angeles Times*, February 14, 1999, p. Al., u: Christopher Layne, *Miscalculations and Bludners Lead to War*, u: Ted Galen Carpenter, ur., *NATO's Empty victory; A post-mortem on the Balkan War*, Cato Institute, Washington, D.C., 2000., p. 15.

⁵⁰⁹ Razgovorima su predsedavale Francuska i Velika Britanija, zajedno sa trojicom posrednika ((Kris Hil (Chris Hill), Wolfgang Petritšić (Wolfgang Petritsch) koji je imenovan za specijalnog izaslanika EU za Kosovo u oktobru 1998. i Boris Maiorski iz Ruske Federacija)), predvodili su pregovore. Tim SRJ / Srbije predvodio je Ratko Marković, potpredsednik Vlade Srbije, uz redovno prisustvo Milana Milutinovića, predsednika Srbije i bliskog Miloševićevog saradnika. Predsedavajući delegacije kosovskih Albanaca bio je Hashim Tači, koji se pojavio kao politički lider OVK.; albansku su delegaciju činili: Azem Sulja, Bajram Kosumi, Bljerim Šalja, Bujar Bukoši, Edita Tahiri, Fehmi Agani, Hašim Tači, Hidajet Hiseni, Ibrahim Rugova, Idriz Ajeti, Jakup Krasnići, Mehmet Hajrizi, Ram Buja, Redžep Čosja, Veton Suroji i Džavit Haliti.

više o tome u: Select Committee on Foreign Affairs Minutes of Evidence, *Memorandum by the Foreign and Commonwealth Office*, Item 59. izvor:internet: <https://publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmfa/28/9111803.htm>; (pristupljeno 15.11.2020); BLIC.RS, *Iza kulisa Rambujea: 20 godina od početka mirovnog debakla koji je bio uvod u bombardovanje Srbije*, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/iza-kulisa-rambujea-20-godina-od-pocetka-mirovnog-debakla-koji-je-bio-uvod-u/k216hc7> (pristupljeno 10.12.2020)

⁵¹⁰ Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str. 233.

⁵¹¹ Ibid., str.234-235.

⁵¹² Christopher Layne, *Miscalculations and Bludners Lead to War*, navedeno u: Ted Galen Carpenter, ur., *NATO's Empty victory; A post-mortem on the Balkan War*, Cato Institute, Washington, D.C., 2000, pp.14-15.

⁵¹³ Ibid., pp. 14-15

⁵¹⁴ Ted Galen Carpenter, ur, *NATO's Empty victory; A post-mortem on the Balkan War*, Cato Institute, Washington, D.C., 2000, p. 16.

⁵¹⁵ Ratko Marković, *Tri krupne laži o navodnim pregovorima u Rambujeu*, izvor: internet:

<https://www.politika.rs/sr/clanak/422419/Tri-krupne-lazi-o-navodnim-pregovorima-u-Rambujeu> (pristupljeno 10.12.2020.)

⁵¹⁶ Ibid.

⁵¹⁷ Milan Krstić, *Zašto smo odbili Rambuje: pogled na ključne argumente dve decenije kasnije*, izvor:internet: <https://talas.rs/2019/03/15/rambujee-argumenti-protiv-prihvatanja/> (pristupljeno 15.11.2020.)

⁵¹⁸ Živorad Kovačević, *Međunarodno pregovarnje*, Albatros Plus, Beograd, 2010.,str 257.

Kao i tokom ratova u bivšoj SFRJ, Rusi su bili prisutni ali ne i spremni da eventualno prete i vojno intervenišu radi rešavanja problema već su se ponovo prihvatili politike sa pozicije „meke“ moći diplomatskih aktivnosti. Ruski predstavnici su ponudili dva alternativna predloga: prva alternativa da oni nemaju ništa protiv toga da se vojni i bezbednosni aneksi predlože pregovaračkim stranama u ime Kontakt grupe, ali tako da se zna da Rusija ne stoji iza toga i da ona je spremna da potpiše takav sporazum uz naznaku da se od toga izuzimaju sporni aneksi.⁵¹⁹ Rusi bi bili spremni da se slože i sa drugom rešenjemto jest uslovom da Rusija prihvati ove delove je da vojnu operaciju odobri Savet bezbednosti, ali na osnovu Poglavlja VI Povelje, a ne Poglavlja VII (da bude „Peace-keeping“ a ne „Peace-Making-Operation“, to jest da održava a ne da nametne mir).⁵²⁰ Drugi predlog nije bio prihvatljiv Zapadu⁵²¹ dok su Amerikanci bili skloni da prihvate prvu varijantu.⁵²²

Pregovori su se vodili u Rambujeu u Francuskoj od 6. do 23. februara 1999. godine i u Parizu od 15. do 19. marta 1999. godine.⁵²³ Dva ključna zahteva kosovskih Albanaca se odnosila na obavezujućim referendumom o nezavisnosti nakon trogodišnjeg prelaznog perioda, i za prisustvo kopnenih snaga NATO na Kosovu i Metohiji što su bile i najteže tačke za srpsku delegaciju.⁵²⁴ SAD su poslale pismo delegaciji kosovskih Albanaca, napominjući da SAD smatraju da sporazum potvrđuje pravo naroda Kosova i Metohije da održi referendum, u skladu sa odredbama sporazuma iz Rambujea, o konačnom statusu Kosova i Metohije.⁵²⁵ Iako je Plan iz Rambujea predviđao da Kosovo i Metohija nominalno ostane deo Jugoslavije naredne tri godine, već je bilo jasno da će u eventualnom referendumu o pitanju statusa, Kosmet da traži nezavisnost. Sem toga, dodatak sporazumu, Aneks B, iz Rambujea omogućio bi da NATO rasporedi svoje snage po jugoslovenskoj teritoriji što nije bilo prihvatljivo za jugoslovensku stranu.⁵²⁶ U stvari, Aneks B je tzv. Sporazum o statusu snaga za održavanje mira (*SOFA-Status of Forces Agreement*)⁵²⁷ koji NATO i SAD ugovaraju u slučajevima kad njihove snage treba da obezbede implementaciju nekog mirovnog sporazuma.⁵²⁸ Primera radi, u junu 1999. NATO nije ni predlagao da odredbe SOFA uđu u Kumanovski sporazum, već je ostavljeno da se strane o tome kasnije dogovore (tačka 3, Kumanovskog sporazuma). Razgovori su trajali do 23. februara, pri čemu nijedna strana nije potpisala sporazum iz Rambujea, ali je postignut konsenzus o značajnoj autonomiji Kosova i Metohije i obe strane su se obavezale da će prisustvovati naknadnoj konferenciji o nastavku pregovora.⁵²⁹

Dvadesetak dana kasnije, dve delegacije su 18. marta potpisale različite sporazume: delegacija kosovskih Albanaca potpisala je sporazum koji su ponudili međunarodni pregovarači, dok je državna

---

⁵¹⁹ Ibid., str.250.

⁵²⁰ Ibid. str. 250.

⁵²¹ Ibid., str. 250.

⁵²² Ibid., str.250.

⁵²³ Juan Francisco Escudero Espinosa, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017, p. 64.

⁵²⁴ Select Committee on Foreign Affairs Minutes of Evidence, *Memorandum by the Foreign and Commonwealth Office*, Item 60;, izvor: internet: <https://publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmfaaff/28/9111803.htm> ; (pristupljeno 15.11.2020)

⁵²⁵ Ibid, Item 60.

⁵²⁶ Poglavlje 8, Aneks B, Odeljak 8: “NATO osoblje uživaće, zajedno sa svojim vozilima, plovilima, vazduhoplovima i opremom, slobodan i neograničen prolaz i nesmetan pristup širom SRJ (Savezna Republika Jugoslavija) uključujući pripadajući vazdušni prostor i teritorijalne vode...”, više o tome : UNSC, *Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo (Rambouillet agreement)*, izvor: internet:

https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_RambouilletAccord.pdf ; (pristupljeno 03.12.2020.)

⁵²⁷ Takav sporazum kako ćemo kasnije tokom naše disertacije videti, Srbija je potpisala u januaru 2015. godine.

⁵²⁸ Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.252.

⁵²⁹ više o tome: Select Committee on Foreign Affairs Minutes of Evidence, *Memorandum by the Foreign and Commonwealth Office*, Item 60;, izvor: internet: <https://publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmfaaff/28/9111803.htm> ; (pristupljeno 15.11.2020)

delegacija Srbije potpisala sopstveni predlog političkog sporazuma - Sporazum o samoupravi na Kosovu i Metohiji.⁵³⁰

Slika 5⁵³¹:Albanska delegacija (Suroi, Rugova, Tači i Ćosja) prilikom potpisivanja predloga u Rambujeu, 18. marta 1999. godine na pregovorima koje su vodili Hil, Petrić i Majorski, kao rezultat politike sa pozicije „tvrde“ moći SAD i EU u pogledu korišćenja stava o bombardovanju istovremeno kao „štap“ za Beograd (ukoliko ne potpiše sporazum) ali i kao „šargarepa“ za Prištinu (ukoliko potpiše sporazum a Beograd ga ne potpiše).

Delegacija Vlade Srbije, je načelno prihvatila predlog ali uz uslov da se ne dozvoli prolazak kroz zemlju trupama NATO-a i da međunarodne snage na Kosovu i Metohiji budu pod okriljem Ujedinjenih nacija.⁵³² Ni u poslednjem pokušaju, 22. marta, specijalni izaslanik SAD Ričard Holbruk nije uspeo da ubedi tadašnjeg predsednika Savezne Republike Jugoslavije Slobodana Miloševića da prihvati sporazum o Kosovu i Metohiji i razmeštanje stranih trupa u pokrajini.⁵³³

Takvo postupanje srpske strane je otvorio put ka realizaciju plana o bombardovanju koje Ruska Federacija nije mogla da spreči upotrebom bilo koje poluge „meke“ moći.

Rezolucija kojom se Predsednik SAD ovlašćuje „da preduzme vojne vazdušne operacije i raketne napade u saradnji sa NATO-om protiv SRJ“ usvojena je 23. marta 1999. u Senatu SAD.⁵³⁴ Podrška bombardovanju SRJ je data i od strane Francuske i Velike Britanije ali ne i Rusije i Kine.

⁵³⁰ BLIC.RS, *Iza kulisa Rambujea:20 godina od početka mirovnog debakla koji je bio uvod u bombardovanje Srbije*, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/iza-kulisa-rambujea-20-godina-od-pocetka-mirovnog-debakla-koji-je-bio-uvod-u/k2l6hc7> (pristupljeno 10.12.2020)

⁵³¹ Preuzeto iz: Kristofer Hil: *Kosovo nije moglo preko noći*, izvor:internet: <https://www.dw.com/sr/kristofer-hil-kosovo-nije-moglo-preko-no%C4%87i/a-49018511>(pristupljeno 05.12.2020)

⁵³² Ibid.

⁵³³ Ibid.

⁵³⁴ više o tome : Congressional Record, March 23.1999, navedeno u: Hil Kristofer: *Kosovo nije moglo preko noći*, izvor:internet: <https://www.dw.com/sr/kristofer-hil-kosovo-nije-moglo-preko-no%C4%87i/a-49018511>(pristupljeno 05.12.2020); Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.262.

Britanski premijer Bler (Tony Blair) izjavio je 22. marta, da je „Britanija spremna da, zajedno sa svojim saveznicima u NATO, preduzme vojnu akciju“⁵³⁵ dok je Francuski premijer Žospen (Lionel Jospin) govorio da je „Francuska odlučna da uzme puno učešće u vojnoj akciji koja postaje neizbežna i koja će uključivati francuske i druge evropske snage, a ne, kao što se govori, isključivo američke trupe.“⁵³⁶

Sa druge strane, ruski ministar spoljnih poslova Igor Ivanov je naglasio između ostalog da „NATO je unilateralno doneo odluku da preduzme vojnu akciju i da je to velika greška“⁵³⁷ dok je kineski ambasador u UN Kin Huasun tvrdio da „Bilo kakva vojna akcija protiv SRJ bez ovlašćenja Saveta bezbednosti UN bi predstavljala grubo kršenje Povelje UN i ustanovljenih načela međunarodnog prava.“⁵³⁸

Bez obzira na različita shvatanja stalnih članova Saveta bezbednosti UN, NATO je ipak 24. marta počeo vazdušne napade protiv ciljeva u SRJ.⁵³⁹

Iako se od početka Vlada Ruske Federacije usprotivila NATO operaciji⁵⁴⁰ njeno suprotstavljanje nije smetalo NATO saveznicima da nastave sa bombardovanjem. Ruski predsednik Boris Jeljcin- je tada obavestio svetsku javnost da je izdao sledeće instrukcije, kao odgovor na intervenciju: da se premijer Jevgenij Primakov (Yevgeny Primakov) odmah vrati sa puta u SAD⁵⁴¹, da se zatraži hitna sednica Saveta bezbednosti i momentalan prestanak vojnih akcija NATO-a, da se povuče vojni predstavnik Rusije u NATO-u, da se prekine učešće Rusije u programu Partnerstvo za mir i implementacija programa Rusija-NATO⁵⁴² i da se odlože pregovori o otvaranju misije za komunikaciju u Moskvi.⁵⁴³

Nakon dva dana, od početka bombardovanja Belorusija, Indija i Ruska Federacija su predstavile nacrt rezolucije kojom su osuđivale akcije NATO i pozivale na „obustavu upotrebe sile protiv SRJ i hitno obnavljanje pregovora.“⁵⁴⁴ Međutim, na sastanku Saveta bezbednosti koji je održan 26. marta 1999.godine, nacrt rezolucije je odbijen sa 12 glasova „protiv“ i 3 glasa „za.“⁵⁴⁵

Kako smo već pomenuli, Rusija je uradila ono što je smatrala ispravnom ali samo u diplomatskom smislu s obzirom da nije moglo da se očekuje da će biti i vojno uključena u sukob jer to ne bilo u skladu

---

⁵³⁵ United Kingdom Foreign and Commonwealth Office, March 23.1999, u: Ibid., str. 262.

⁵³⁶ Ministère des Affaires étrangères de France, Communiqué de presse, 23 Mars 1999, navedeno u: Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str. 262.

⁵³⁷ više o tome: Federal News Service, Washington DC, March 23.1999, navedeno u: Ibid., str.263.

⁵³⁸ Mission of the People's Republic of China to the UN, March 23.1999, navedeno u: Ibid., str.263.

⁵³⁹ Juan Francisco Escudero Espinosa, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017., p. 64.

⁵⁴⁰ Ibid., p. 65.

⁵⁴¹ Premijer Jevgenij Primakov (Yevgenii Primakov) otkazao je 23. marta 1999.godine svoje putovanje u SAD u znak protesta protiv bombardovanja Jugoslavije od strane NATO. Primakov avion je leteo ka Sjedinjenim Državama kada je nakon 15-minutnog telefonskog razgovora sa potpredsednikom Al Goreom, Primakov naredio da se avion vrati u Moskvu. Primakov je rekao novinarima nakon sletanja da je rekao Al Goreu: "Razmislite još jednom, gospodine potpredsedniče. Imam utisak da ne razmatrate sve posledice", prenela je NTV. Kao rezultat otkazivanja, odložena je ceremonija otkrivanja dva nova velika projekta koje je američka kompanija sponzorovala u ruskom naftnom sektoru(...);više o tome u: Radio Free Europe, Radio Liberty, *Primakov's U.S. Trip Cancelled*, izvor: internet: <https://www.rferl.org/a/1141870.html> (pristupljeno 25.12.2020.)

⁵⁴² Rusija je obnovila formalne odnose sa NATO-om tek u februaru 2000., što je tadašnji ruski ministar Spoljnih poslova Igor Ivanov objasnio rečima:“ Što je bilo, bilo je. Ostavimo to istoriji. Moramo ići napred. Imamo nove izazove, postoje i novi problemi, i te probleme moramo zajednički rešavati“; više o tome : LaFraniere, *Russia Mends Broken ties with NATO*, Washington Post, February 2000, izvor: internet: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/WPcap/2000-02/17/077r-021700-idx.html>; (pristupljeno: 25.12.2020.)

⁵⁴³ Boris Jelcin, *Predsednički maraton*, BMG, Beograd, 2002, str 270-2, u: Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.305.

⁵⁴⁴ UN Doc. S/1999/328, of 26 March, at para. 1, navedeno u: Espinosa Juan Francisco Escudero, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017., p 65.

⁵⁴⁵ Glasovi za, su bili iz Kine, Namibije i Ruske Federacije; oni protiv bili su iz Argentine, Bahreina, Brazila, Kanade, Francuske, Gabona, Gambije, Malezije, Holandije, Slovenije, Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske i Sjedinjenih Američkih Država; više o tome : UN Doc. S/PV.3989, of 26 March, 16, p. 6, navedeno u: Ibid., pp. 65-66.

sa njenim interesima. Profesor Predrag Simić je smatrao da „ruska reakcija na ultimatum NATO, nije bila u prvom redu motivisana simpatijama za Srbe, već strahom od marginalizacije.“⁵⁴⁶ U svojoj knjizi, *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, profesor Simić citira i Stivena Larabia (Steven Larrabee), direktora za evropska pitanja u američkoj RAND korporaciji koji je tim povodom primetio da „Rusija je bila protiv vazduhoplovnih napada NATO, jer bi oni značili da Rusija ne bi igrala nikakvu ulogu u mirovnom procesu.“⁵⁴⁷

Par dana posle početka bombardovanja, u aprilu je u sedištu NATO-a počelo planiranje kopnene invazije ali u nekoliko zemalja NATO-a, uključujući Sjedinjene Države, postojao je snažan politički otpor protiv upotrebe kopnenih trupa.⁵⁴⁸ Konačna runda pregovora, početkom juna, sprečila je upotrebu kopnenih trupa.⁵⁴⁹

Posle takve politike sa pozicije „tvrde“ moći SAD i NATO nasilne promene ponašanja SRJ, EU i Rusija se pojavljuju kao i predstavnici politike sa pozicije „tvrde“ moći ubeđivanja u daljoj promeni ponašanja te iste zemlje. Izaslanik EU Marti Ahtisari (Martti Ahtisaari) i ruski izaslanik Viktor Černomirdin (Viktor Chernomyrdin) izneli su u Beogradu plan koji je bio zasnovan na principima grupe G8 (koja se sastoji od Ujedinjenog Kraljevstva, Kanade, Francuske, Nemačke, Italije, Japana, Sjedinjenih Država i Rusije).⁵⁵⁰ Ovi principi su zahtevali momentalno okončanje nasilja na Kosovu i Metohiji; povlačenje vojske, policije i paravojskih snaga SRJ; raspoređivanje međunarodno civilnih i bezbednosnih predstavnika i povratka svih izbeglica.⁵⁵¹

Plan je predvideo između ostalog rešavanje kosovskog pitanja uz "uspostavljanje privremene administracije za Kosovo i Metohiju o kojoj će odlučiti Savet bezbednosti UN i pod kojom će narod Kosova i Metohije uživati značajnu autonomiju u okviru Savezne Republike Jugoslavije."⁵⁵² Na sastanku G-8, 6. maja, Rusija se saglasila da učestvuje u snagama za očuvanje mira na Kosmetu.⁵⁵³

Nakon 78 dana bombardovanja, 3. juna 1999.godine, srpski parlament je formalno odobrio mirovni plan zasnovan na principima G8.⁵⁵⁴ Rat je završen ali će njegove posledice nastaviti da budu prisutne i dalje.

3.1.3. Intervencija zbog etničkog čišćenja koja je prouzrokovala dodatne ljudske i materijalne gubitke

Politika sa pozicije „tvrde“ moći NATO i SAD uz podršku zemalja EU (koje su i NATO članice) kroz bombardovanje SRJ je ostavila dugotrajne posledice. Takva politika nije bila u skladu sa međunarodnom pravom i nije bila neophodna da se sprovedi.

⁵⁴⁶ Predrag Simić, *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, Nea, 2000, str.150.

⁵⁴⁷ Ibid., str.150.

⁵⁴⁸ više o tome u: International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 95, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020.);

⁵⁴⁹ Ibid., pp. 95-96.

⁵⁵⁰ Ibid., pp.95-96

⁵⁵¹ Associated Press, *Text of Kosovo Peace Plan*, izvor: internet: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/daily/june99/plantext03.htm>; (pristupljeno: 25.12.2020.)

⁵⁵² Ibid.

⁵⁵³ United Nations Press Release (S/1999/516), May 6.1999, navedeno u: Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str.310.

⁵⁵⁴ International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 96, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> (pristupljeno 23.12.2020.)

Bombardovanje kao poluga „tvrde“ moći koje imao za cilj da spreči etničko čišćenje je zapravo prouzrokovala dodatne ljudske i materijalne gubitke. Ruska Federacija nije mogla da spreči bombardovanje ali je iskoristila tu situaciju radi sprovođenja njene politike sa pozicije „meke“ moći prema SRJ.

NATO je počeo bombardovanje Jugoslavije 24. marta 1999. godine. Tadašnji generalni sekretar Havijer Solana je istog dana izjavio: „Dozvolite mi da objasnim, NATO ne vodi rat protiv Jugoslavije. Mi nismo u svađi sa narodom Jugoslavije (...). Naše akcije su uperene protiv represivne politike jugoslovenskog vodstva.“⁵⁵⁵ Sutradan Solana je dodao: „Sinoć oko 20 časova vazдушna operacija je počela. Sinoćna operacija je sprovedena uz široko učešće saveznika (...). Odgovornost za tekuću krizu leži na predsedniku Miloševiću (...).“⁵⁵⁶

Takođe, na dan početka bombardovanja Savezne Republike Jugoslavije, američki predsednik Bil Klinton obratio se naciji i između ostalog je naglasio da je „Rat je usmeren protiv zlobne kampanje etničkog čišćenja.“⁵⁵⁷

Bombardovanje nije imao legitimitet jer nije bilo u skladu sa Poveljom UN, članom 53, paragrafom 1 koji predviđa da: „Nijedna akcija nasilja neće biti preduzeta u okviru regionalnih aranžmana ili od strane regionalnih agencija bez ovlašćenja Saveta bezbednosti s izuzetkom mera protiv bilo koje neprijateljske države.“⁵⁵⁸

Podsećamo da ni Rezolucija 1199 (1998) nije predvidela bombardovanje već je navela da „ukoliko konkretni zahtevi ne budu ispunjeni, Savet bezbednosti će razmotriti dalju akciju i dodatne mere da održi ili obnovi mir i stabilnost u regionu.“⁵⁵⁹

Sem toga, bazirajući se na gore pomenutim izjavama, ako su razlozi za bombardovanje SRJ od strane SAD i NATO bili prvenstveno zbog sprečavanja agresija i represija civila na Kosovu i Metohiju od strane jugoslovenskih snaga, postavlja se pitanje da li je SRJ bila jedina država koju je trebalo bombardovati ili se ipak radi o nekom „selektivnom bombardovanju“?

Primeru radi, u Turskoj je 14 godina besneo gerilski rat dok su se Kurdi borili za samoopredeljenje.⁵⁶⁰ Desila se masovna ubistva u Burundiju, Kambodži, Ruandi, Sudanu i Ugandi; do brutalnih pobuna u Angoli, Demokratskoj republici Kongo (ranije Zair), Etiopiji, Liberiji, Mozambiku, Sijera Leoneu i Šri Lanki; krvavi ratovi između Jermenije i Azerbejdžana, Etiopije i Eritreje, te Indije i Pakistana; građanski rat u Avganistanu; nasilne separatističke kampanje u Gruziji (Abhazi i Osetijanci), Indoneziji (Istočni Timorese), Iraku (Kurdi), Meksiku (Chiapanima), Severnoj Irskoj (Irski katolici), Rusiji (Čečeni), Španiji (Baskiji), i svađa iz različitih razloga u Alžiru, Burmi, Gvatemali, Indiji, Moldaviji, Tadžikistanu, Tibetu i drugde.⁵⁶¹

---

⁵⁵⁵ NATO, *Item PRESS RELEASE (1999)41 - PRESS STATEMENT BY DR. JAVIER SOLANA, NATO SECRETARY GENERAL 24 MARCH 1999*, izvor: internet: <http://archives.nato.int/press-statement-by-dr-javier-solana-nato-secretary-general-following-commencement-of-air-operations-24-march-1999>; (pristupljeno 25.12.2020.)

⁵⁵⁶ Ibid.

⁵⁵⁷ William Jefferson Clinton, "A Just and Necessary War," *New York Times*, May 23, 1999, p. WK 17 in Bando Doug v, *NATO's Hypocritical Humanitarianism*, u: Ted Galen Carpenter, ur., *NATO's Empty victory; A post-mortem on the Balkan War*, Cato Institute, Washington, D.C., 2000, p. 32.

⁵⁵⁸ Isti član objašnjava da se izraz neprijateljska država odnosi na svaku državu koja je tokom Drugog svetskog rata bila neprijatelj bilo kog potpisnika ove Povelje.“; više o tome: UNITED NATIONS, *Charter of the United Nations*, Article 53, izvor: internet: <https://www.un.org/en/charter-united-nations/>; (pristupljeno 25.12.2020.)

⁵⁵⁹ UNSCR, *Resolution 1199, September 23.1998*, izvor: internet: <http://unscr.com/en/resolutions/1199>; (pristupljeno 25.12.2020.)

⁵⁶⁰ Doug Bandov, *NATO's Hypocritical Humanitarianism*, navedeno u: Carpenter Ted Galen, ur., *NATO's Empty victory; A post-mortem on the Balkan War*, Cato Institute, Washington, D.C., 2000, p. 35.

⁵⁶¹ Ibid., p. 33.

Uostalom, izjava od 20. marta 1999., predsednika Klintona upućena Beogradu: „Ne pravite grešku, iako mi i naši saveznici nemamo volju za akciju, biće više masakra (...)”⁵⁶² daje jasno do znanja da neće doći do smanjenja ljudskih žrtava, naprotiv.

Vazдушna kampanja NATO-a protiv Jugoslavije je izvedena u periodu od 24. marta 1999. do 10. juna 1999. ne samo što nije sprečila etničko čišćenje nego čak je i pogoršala situaciju. Intervencija NATO je prisilila srpsku vladu da povuče svoju vojsku i policiju sa Kosova i Metohije i da potpiše sporazum po uzoru na poništeni sporazum iz Rambujea.⁵⁶³

Međutim, intervencija nije uspela da postigne svoj cilj sprečavanja masovnog etničkog čišćenja. Nemogućnost zaustavljanja novog talasa etničkog čišćenja na Kosmetu, uprkos prisustvu 40.000 naoružanih vojnika⁵⁶⁴ je bio po nama veliki propust od strane SAD, EU i Ruske Federacije. Prema izveštaju OEBS, nasilje nad albansko-kosovskim stanovništvom od 20. marta do juna 1999. godine dovelo je do toga da je 863.000 ljudi napustilo pokrajinu Kosmeta⁵⁶⁵ i da oko 10.000 je izgubilo život.⁵⁶⁶ Prema NATO podacima iz 1999. godine na Kosovu i Metohiji je ostalo 97.000 Srba, odnosno polovine predratnog srpskog stanovništva i da je oko 100.000 Srba je pobešlo iz pokrajine dok su mnogi ubijeni.⁵⁶⁷ NATO avioni iz 13 zemalja su imali 38.400 borbenih letova, uključujući 10.484 gađanja u kojima je oslobođeno 26.614 vazdušnih municija.⁵⁶⁸ Uništeno je 59 mostova (sedam na Dunavu), devet glavnih autoputeva (uključujući Beograd – Niš i Beograd – Zagreb) i sedam aerodroma.⁵⁶⁹ Oštećen je veći deo glavnih telekomunikacionih predajnika, dve trećine glavnih industrijskih postrojenja gotovo su uništene, 70% proizvodnog kapaciteta električne energije i 80% kapaciteta nafte je uništeno.⁵⁷⁰ Gađanje u te ciljeve je imalo ljudske gubitke što je bilo u suprotnosti s početnim uverenjima NATO-a da rat nije bio usmeren na srpski narod.⁵⁷¹ U svom izveštaju “Smrti civila u vazduhoplovnoj kampanji NATO”⁵⁷², Hjuman Rajts Voč (Human Rights Watch) dokumentovao je oko 500 smrtnih slučajeva civila u 90

---

⁵⁶² quoted in John M. Broder, "Clinton Says Force Is Needed to Halt Kosovo Bloodshed," *New York Times*, March 20, 1999, p. A1 u: Christopher Layne, *Collateral Damage in Yugoslavia*, u: Ted Galen Carpenter, ur., *NATO's Empty victory: A post-mortem on the Balkan War*, Cato Institute, Washington, D.C., 2000, p.51.

⁵⁶³ International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 5, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf>

(pristupljeno 23.12.2020.)

⁵⁶⁴ više o tome : Ibid., p. 7.

⁵⁶⁵ OSCE (1999), p. 167, <http://www.osce.org/odihr/17772?download=true>. Hodge (2000), p. 47, u: Juan Francisco Escudero Espinosa, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017, p.67.

⁵⁶⁶ više o tome : International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 97, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf>;

(pristupljeno 23.12.2020);

⁵⁶⁷ ICG Balkans Report N°78, *Violence in Kosovo: Who's Killing Whom?*, Prishtinë/Pristina - London - Washington, 2 November 1999; p.1, izvor: internet: https://www.files.ethz.ch/isn/27990/078_violence_in_kosovo.pdf (pristupljeno 02.12.2020)

⁵⁶⁸ Figures from NATO quoted in ICTY, Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign against the Federal Republic of Yugoslavia, op. cit., p.17., navedeno u: International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 92, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf>;

(pristupljeno 23.12.2020);

⁵⁶⁹ Europe Information Service, Brussels, Euro-Est, op. cit., July 1999, navedeno u: Ibid., p 93.

⁵⁷⁰ Ibid., p 93.

⁵⁷¹ Ibid., p.93

⁵⁷² International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf>;

(pristupljeno 23.12.2020);

incidenata. U zaključku je navedeno da: „između 488 i 527 jugoslovenskih civila ubijeno je kao rezultat NATO bombardovanja.”⁵⁷³

Raspon civilnih meta koje su napadnute od NATO municija bio je širok: od kineske ambasade u Beogradu i putničkog voza u Grdelici do staračkog doma u Surdulici i pijace na otvorenom u Varvarvinu.⁵⁷⁴ NATO su bombama slučajno ubili 79 albanskih izbeglica na putu blizu Đakovice 14. aprila, 47 civila u putničkom autobusu koji je 1. maja putovao severno od Prištine, 87 izbeglica u blizini sela Koriša 13. maja, i 19 logoraša i stražara u zatvoru u Prištini 2. Maja.⁵⁷⁵

Primeri NATO intervencije zbog etničkog čišćenja koja je prouzrokovala dodatne ljudske i materijalne gubitke i istovremeno pokazala politiku „tvrde“ moći SAD, EU i NATO prema Srbiji:

Slika 6⁵⁷⁶: Slika putničkog voza u Grdelici: Avioni NATO-a su 12. aprila 1999.godine u 11 i 40 sati kod Grdeličke klisure, 18 kilometara južno od Leskovca, sa nekoliko raketnih projektila direktno gađali i pogodili međunarodni putnički voz broj 393 Beograd - Solun. Kada su novinari stigli na teren gde je voz uništen mogli su samo da konstatuju da su beživotna tela bila razbacana po terenu, da je bilo najmanje desetoro ubijeno, dosta povređeno dok se pretpostavljalo se da je Južna Morava sa sobom odnela još neka tela putnika.⁵⁷⁷

Povodom direktnog gađanja međunarodnog putničkog voza u Grdelici, tadašnji vrhovni komandant NATO, general Vesli Klark (Wesley Clark) izjavio je da "zadatak pilota je bio da sruši most

⁵⁷³ Ibid., p.94.

⁵⁷⁴ Layne Christopher, *Collateral Damage in Yugoslavia*, navedeno u: Ted Galen Carpenter, ur., *NATO's Empty victory: A post-mortem on the Balkan War*, Cato Institute, Washington, D.C., 2000, p.54.

⁵⁷⁵ "NATO Today Admitted That Its Warplanes Bombed Convoy in Kosovo," Associated Press, April 15, 1999; Goldschlag William, "Bombing Kills 79: Refugees' Deaths Blamed on NATO," *New York Daily News*, May 15, 1999, p. 2; and "NATO Mistakenly Bombs Rebel Stronghold," *Seattle Times*, May 23, 1999, p. A3, navedeno u: Ibid., p.55.

⁵⁷⁶ Preuzeto iz: PINK.RS, *SEĆANJE NA TRAGEDIJU! Most u Grdeličkoj klisuri je simbol stradanja tokom NATO bombardovanja!*, izvor: internet: <https://pink.rs/drustvo/125621/secanje-na-tragediju-most-u-grdelickoj-klisuri-je-simbol-stradanja-tokom-nato-bombardovanja> (pristupljeno 18.12.2020)

⁵⁷⁷ više o tome: Ibid.

i da on, kad je u poslednjem delu sekunde shvatio da na most ulazi voz više nije mogao da zaustavi raketu."⁵⁷⁸

Slika 7⁵⁷⁹: Odlazak civila od uništenih zgrada nakon što su NATO vazdušni napadi pogodili centar Prištine, tokom bombardovanja 1999. godine.

3.1.4. Završetak rata između NATO-a i SR Jugoslavije - nezavisnost Kosova i Metohije nije opcija ali samo privremeno

Nakon politike sa pozicije „tvrde“ moći sprovedenoj kroz instrumenata prinude od strane NATO i SAD uz podršku zemalja EU (koje su i NATO članice) prema SRJ, nastupa politika sa pozicije „tvrde“ moći prema već sada „ubeđenoj“ strani SRJ kroz potpisivanja sporazuma o prekidu bombardovanja i ograničavanja prisustva SRJ vlasti na Kosovu i Metohiju.

Ti sporazumi su priznali teritorijalni integritet SRJ ali samo u formalnom smislu. Vojno-tehničkim sporazumom poznatim kao „Kumanovski sporazum“ koji je potpisan 9. juna 1999. godine u Kumanovu, SRJ se saglasila da „međunarodne bezbednosne snage (KFOR) budu raspoređene po usvajanju rezolucije Saveta bezbednosti UN, da neometano funkcionišu u okviru Kosova i Metohije i da budu ovlašćene da preduzimaju sve neophodne akcije u cilju uspostavljanja i održavanja bezbednog okruženja za sve građane Kosova i Metohije.”⁵⁸⁰ Sem toga, snagama SRJ je sporazumom bilo naređeno da se povlače iz KiM prema Centralnoj Srbiji i bilo im je takođe i zabranjeno da ponovo ulaze na teritoriju

---

⁵⁷⁸ više o tome: Ibid.

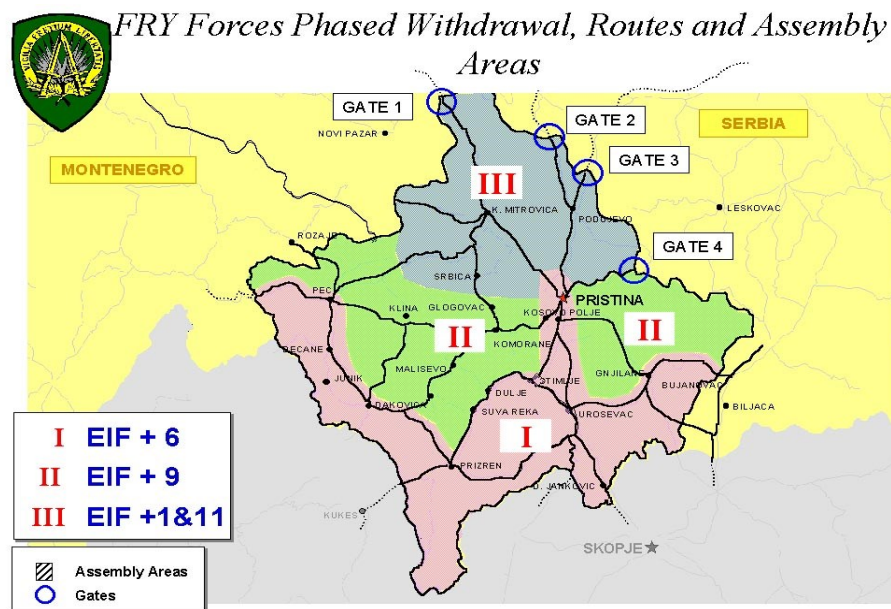
⁵⁷⁹ Preuzeto iz: Brett Wilkins, *Killing for Credibility: A Look Back at the 1999 NATO Air War on Serbia*, izvor: internet: <https://www.commondreams.org/views/2019/03/24/killing-credibility-look-back-1999-nato-air-war-serbia> (pristupljeno 08.01.2021)

⁵⁸⁰ Vlada Republike Srbije, *Vojno-tehnički sporazum*, član 1, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947>; (pristupljeno 07.12.2020.)

KiM ili u zonu kopnene bezbednosti odnosno zonu vazdušne bezbednosti⁵⁸¹ bez prethodne izričite saglasnosti komandanta KFOR.⁵⁸² Sporazumom je predviđeno i “dogovoreni povratak na KiM osoblja SRJ i Srbije koje će biti predmet naknadnog sporazuma”⁵⁸³ koji do trenutka pisanja naše disertacije nije se desio niti ima nagoveštaja da će se to ikad desiti. Mišljenja smo da je povlačenje (i zabrana povratka) bezbednosnih snaga SRJ sa Kosova i Metohije koje je bilo predviđeno da se sprovodi u fazama odnosno u periodu od 1 do 11 dana istovremeno je i dokaz politike sa pozicije „tvrde“ moći NATO prema ovoj zemlji imajući u vidu da su vazdušni napadi NATO bi bili suspendovani nakon verifikacije da su se SRJ snage povukle u skladu sa zahtevima pomenutog sporazuma.

Na osnovu „Kumanovskog sporazuma“ do dana stupanja na snagu sporazuma i jedan dan nakon toga (na **Mapi 6** prikazano kao legenda sa objašnjenjem: III EIF +1 & 11), snage SRJ locirane u zoni 3 (na **Mapi 6** prikazano kao III) će napustiti, označenim putnim pravcima, tu zonu kako bi pokazale poštovanje Sporazuma. Nakon što se verifikuje da su snage SRJ postupile u skladu sa ovim stavom kao i tačkom 1 ovog člana, vazdušni napadi NATO će biti suspendovani.⁵⁸⁴ Sem toga, do dana stupanja na snagu pomenutog sporazuma i šest dana nakon toga (na **Mapi 6** prikazano kao legenda sa objašnjenjem: I EIF +6), sve snage SRJ na Kosovu i Metohiji će napustiti zonu 1 (na mapi prikazano kao III).⁵⁸⁵

„Kumanovski sporazum“ je takođe predvideo da do dana stupanja na snagu ovog sporazuma i devet dana nakon toga, sve snage SRJ na Kosovu i Metohiji će napustiti zonu 2 (u crtanu na **Mapi 6** u Dodatku A Sporazuma)⁵⁸⁶ kao i do dana stupanja na snagu ovog sporazuma i jedanaest dana nakon toga (na **Mapi 6** prikazano kao legenda sa objašnjenjem: III EIF +1 & 11), sve snage SRJ na Kosovu i Metohiji će napustiti zonu 3 (na **Mapi 6** prikazano kao III).⁵⁸⁷

⁵⁸¹ Zona vazdušne bezbednosti (ASZ) je definisana kao zona od 25 km koja se proteže izvan granice pokrajine Kosova unutar ostalog dela teritorije SRJ. Ona uključuje vazdušni prostor iznad te zone od 25 km. Zona kopnene bezbednosti (GSZ) je definisana kao zona od 5 km koja se proteže izvan granice pokrajine Kosova unutar ostalog dela teritorije SRJ. Ona uključuje teritoriju u okviru te zone od 5 km; više o tome: Ibid.

⁵⁸² Ibid.

⁵⁸³ Ibid.

⁵⁸⁴ Vlada Republike Srbije, *Vojno-tehnički sporazum, član 2*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947>; (pristupljeno 07.12.2020.);

⁵⁸⁵ Ibid., član 2

⁵⁸⁶ Ibid., član 2

⁵⁸⁷ Ibid., član 2

Mapa 6: Povlačenje snaga SRJ sa Kosova i Metohije⁵⁸⁸ kao dokaz politike sa pozicije „tvrde“ moći NATO prema ovoj zemlji.

NATO je 10. juna 1999. godine obustavio svoje vazdušne napade istog dana kad je Savet bezbednosti UN usvojio Rezoluciju 1244 (1999). Rezolucija 1244 navodi da ponovo potvrđuje “posvećenost svih država članica suverenitetu i teritorijalnom integritetu Savezne Republike Jugoslavije i ostalih država regiona kao i značajnu autonomiju i samoupravu za Kosovo i Metohiju.”⁵⁸⁹ Rezoluciju je podržala Ruska Federacija, dok je Kina bila uzdržana.⁵⁹⁰ Rezolucijom 1244 stvoren je jedinstveni institucionalni hibrid, protektorat UN sa neograničenom moći predstavnika ove organizacije.⁵⁹¹

Odluka SAD, NATO i EU o povlačenju snaga vojske SRJ sa Kosova i Metohije je bila praćena i transformacijom terorističke OVK u Kosovski zaštitni korpus par meseci kasnije. Tadašnji politički lider OVK Hašim Tači, komandant OVK Agim Čeku, specijalni predstavnik UN Bernar Kušner (Bernard Kouchner) i komandant KFOR general Majkl Džekson (Michael Jackson) potpisali su u septembru 1999. godine sporazum o razoružanju i demilitarizaciji Oslobođilačke vojske Kosova.⁵⁹² Pomenuti sporazum je predvideo transformaciju OVK u Kosovski zaštitni korpus od 5.000 članova sa ograničenjem na najviše 200 oružja za stražarske zadatke, pod komandom bivšeg vođe OVK, generala Agima Čekua. Kosovski zaštitni korpus je bio predviđen da deluje pod nadzorom komandanta KFOR.⁵⁹³

⁵⁸⁸ Izvor: NATO, *Military Technical Agreement between the International Security Force ("KFOR") and the Governments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia*, izvor: internet: <https://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> (pristupljeno 07.12.2020.)

⁵⁸⁹ više o tome: UN Security Council, *RESOLUTION 1244 (1999)*, Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999, p. 2., izvor: internet:

https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990610_SCR1244%281999%29.pdf; (pristupljeno 23.12.2020.)

⁵⁹⁰ Cfr. UN S/PV.4011, of 10 June 1999, 21, p. 9., nevedeno u: Espinosa Juan Francisco Escudero, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017., p.68.

⁵⁹¹ više o tome: International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, pp. 9-10, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2019.)

⁵⁹² BBC News, *KLA deal a 'milestone' for peace*, izvor: internet <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/453244.stm> (pristupljeno 10.01.2021)

⁵⁹³ Ibid.

Slika 8⁵⁹⁴:(na slici: od leve do desne strane) Politički lider OVK Tači, specijalni predstavnik UN Kušner, komandant KFOR general Džekson, komandant OVK Čeku i glavnokomandujući evropskih snaga NATO Vesli Klark povodom potpisivanja sporazuma o razoružanju i demilitarizaciji OVK iz septembra 1999. godine, koji je ipak samo transformisao OVK u Kosovski zaštitni korpus.

Međutim, ni u tom trenutku niko, sem kosovskih Albanaca, nije bio za nezavisnost Kosova i Metohije.⁵⁹⁵ Američki predsednik Bil Klinton nedostatak podrške SAD za nezavisnošću Kosova i Metohije je tada objasnio rečima: „Ono što većina kosovskih Albanaca želi je nezavisnost ali ja i dalje mislim da to nije najbolji odgovor. Kosovu i Metohiji nedostaju resursi i infrastruktura da bi bilo sposobno za samostalan život. Pored toga, susedi Jugoslavije koji su toliko propatili strahuju da bi nezavisno Kosovo i Metohija bilo nestabilno i da bi sama nestabilnost bila lako prenosiva na duže staze, naš cilj za KiM ne treba da bude nezavisno, već međuzavisno.“⁵⁹⁶ Takođe i tadašnji francuski predsednik Žak Širak je objasnio suprotstavljanje nezavisnosti Kosova i Metohije na sledeći način „Mi ne želimo nezavisnost Kosova i Metohije. I, u stvari, Rezolucija to jasno odbacuje. Bilo bi vrlo opasno, jer bi moglo dovesti u pitanje stabilnost ovog regiona.“⁵⁹⁷ Ove izjave nas podsećaju na objašnjenje američkog ambasadora u SFRJ, Vorena Zimmermana (hrvatskom političaru) Mati Graniću krajem 1991. godine da „SAD nisu spremne da priznaju Hrvatsku, jer BiH i Makedonija ne bi mogle opstati kao samostalne države“⁵⁹⁸ da bi kako smo videli par meseci kasnije, 7. aprila 1992. godine, SAD ipak priznale Sloveniju, Hrvatsku i BiH.⁵⁹⁹

Kao i u slučaju SFRJ, i za SRJ, SAD, EU i Ruska Federacija na početku se zalagale za čuvanje integriteta ali samo privremeno.

3.1.5. „Blic“ uloga Rusije na Kosovu i Metohiji i Srbiji posle završetka bombardovanja

Iako nije sprečila bombardovanje Ruska Federacija je vrlo brzo pokazala da nema nameru da stoji sa strane dok NATO ulazi na Kosovo i Metohiji. Za takvo prisustvo Rusija je svakako računala na politiku sa pozicije njene „meke“ moći prema Srbiji.

NATO je odmah pošto je Milošević prihvatio ultimatum utvrdio obim i strukturu snaga KFOR. Radilo se o ukupnom 50.000 vojnika, od čega su 7.000 bili američki.⁶⁰⁰ Iako u teoriji Rezolucija 1244 dopušta bilo kojoj državi članici UN da smešta trupe na Kosovu i Metohiji, u praksi se pretpostavljalo da će KFOR biti jedina prisutna međunarodna snaga.⁶⁰¹ Ipak, 12. juna 1999. godine, ruski vojnici iz

---

⁵⁹⁴ Preuzeto iz: BBC News, *KLA deal a 'milestone' for peace*, izvor: internet <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/453244.stm> (pristupljeno 10.01.2021)

⁵⁹⁵ Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007, str. 350.

⁵⁹⁶ više o tome: Department of State, Press Release, April 15.1999, navedeno u: Ibid., str. 351.

⁵⁹⁷ Ministère des Affaires étrangères de France, Communiqué de presse, 10 juin 1999, u: Ibid., str.351.

⁵⁹⁸ Mate Granić, *Vanjski poslovi*, Algortam, Zagreb, 2005, str 41, u: Ibid., str.85.

⁵⁹⁹ više o tome: Ibid., str.94.

⁶⁰⁰ Ibid., str. 352.

⁶⁰¹ International Independent Comission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 102, izvor: internet:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020);

sastava SFOR⁶⁰² u BiH su osporili pomenutu pretpostavku, brzo napredujući u zauzimanju Prištinskog aerodroma pre dolaska KFOR.⁶⁰³

Članice NATO i njihovi aspiranti odbili su dozvolu preleta za ruski avion, sprečili ih da stignu u Prištinu i na kraju ponudili Rusima ulogu spasavanja lica u KFOR.⁶⁰⁴ Ovo potencijalno sučeljavanje je rešeno sporazumom potpisanim u Helsinkiju 18. juna iste godine, kojim su utvrđena dogovorena načela za rusko učešće u operacijama KFOR.⁶⁰⁵ Dogovor o ruskom učešću u KFOR-u je uspostavljen dokumentom nazivanim *Agreed Points on Russian Participation in KFOR* (dogovorena pravila o ruskom učešću u KFOR-u).⁶⁰⁶ U pomenutom dokumentu između ostalog se navodi „da ruske vojne snage na Kosovu i Metohiji neće prelaziti pet bataljona ukupne snage do 2850 trupa, plus dodatnih 750 vojnika za vazdušne i logističke operacije.“⁶⁰⁷ Takvo učešće je bilo znatno manje od zapadnih zemalja pogotovo od američkih ali prisustvo je bilo bitno za Rusiju i Srbiju koja je smatrala Rusku Federaciju njenim saveznikom.

Stiče se utisak da je Rusija zauzela prištinski aerodrom više da bi pokazala SAD, EU i NATO da one moraju i nju da uzimaju u obzir nego da bi zaista pružala pravu zaštitu Srbima na Kosovu i Metohiji.⁶⁰⁸ Ruska Federacija nije imala nameru da dugo ostane na Kosovu i Metohiji. To će se i pokazati odlukom Rusije da napušta Kosovo i Metohiju četiri godine kasnije iako je tamošnjim Srbima ruska zaštita bila potrebna i dalje. Dvadeset godina kasnije, govoreći o zauzimanju prištinskog aerodroma predsednik Rusije Vladimir Putin je rekao „da su od njega tražili mišljenje o mogućnosti izvođenja te operacije, a da je on odgovorio da je, ako je svrsishodno, treba sprovesti.“⁶⁰⁹ Putin je ispričao da „...je tada bio sekretar Saveta bezbednosti i da mu je tadašnji načelnik Generalštaba ruske vojske general Anatolij Kvašnjin rekao da postoji ideja da bude zauzet aerodrom Slatina dodavši da na njegovo "Zašto?", dobio je' odgovor je da je očigledno da će Rusi odatle jednom morati da odu, ali će imati nešto za pregovaranje.“⁶¹⁰

---

⁶⁰² NATO vođene Stabilizacijske snage (SFOR) u BiH; više o tome : Allied Joint Forces Command Naples, *NATO i Bosna i Hercegovina*, izvor: internet: <https://jfcnaples.nato.int/hqsarajevo/jezici-bosne-i-hercegovine/nato-i-bosna-i-hercegovina>; (pristupljeno 12.12.2020.)

⁶⁰³ više o tome : International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 102, izvor: internet: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf>; (pristupljeno 23.12.2020.); Milan D. Milenković, *Deset godina od odlaska velikog brata: Kako je stavljena tačka na rusko učešće u mirovnoj misiji na Kosovu*, izvor: internet: <https://milanmilenkovic.wordpress.com/2013/07/24/deset-godina-od-odlaska-velikog-brata-kako-je-stavljena-tacka-na-rusko-ucesce-u-mirovnoj-misiji-na-kosovu/>; (pristupljeno 17.01.2021.)

⁶⁰⁴ Daniel Serwer, *From War to Peace in the Balkans, the Middle East and Ukraine, Palgrave Critical Studies in Post-Conflict Recovery*, Palgrave Pivot, Cham, 2019., pp.79-80.

⁶⁰⁵ International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, p. 102, izvor: internet: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020.)

⁶⁰⁶ NATO, *Agreed Points on Russian Participation in KFOR*, 18 June 1999, izvor: internet: <https://www.nato.int/kosovo/docu/a990618a.htm>; (pristupljeno: 17.12.2020.)

⁶⁰⁷ Ibid.

⁶⁰⁸ “Rusija ima moć i volju da na Balkanu demonstrira snagu, kao što smo devedesetih godina prošlog veka to pokazali na primeru Kosova i Metohije, desantom na aerodrom Slatina kod Prištine“ – rekao je u intervjuu za Raša Tudej (Russia Today) penzionisani general Georgij Špak, bivši komandant vazdušno-desantnih snaga vojske Rusije, koji je na toj dužnosti bio u periodu između 1996. i 2003. godine; više o tome: SrbijaDanas.com, *Ruski general otkrio istinu o zauzimanju Slatine: "Otišli smo na Kosovo da pobedimo ili poginemo”*, izvor: internet: <https://www.srbijadanas.com/vesti/kosovo/ruski-general-otkrio-istinu-o-zauzimanju-slatine-otisli-smo-na-kosovo-da-pobedimo-ili-poginemo-2019-06-21> (pristupljeno 08.11.2020.)

⁶⁰⁹ Telegraf.rs, *Putin otkrio: Kako je doneta odluka o zauzimanju aerodroma Slatina u Prištini 1999. godine*; izvor: internet: <https://www.telegraf.rs/vesti/svet/3201732-putin-otkrio-kako-je-doneta-odluka-o-zauzimanju-erodroma-slatina-u-pristini-1999-godine> (pristupljeno 08.11.2020.)

⁶¹⁰ Ibid.

Slika 9⁶¹¹: Ruski mirovnjaci na prištinskom aerodromu 12. juna 1999. godine, kao jasna poruka Ruske Federacije da nema nameru da stoji sa strane dok NATO ulazi na Kosovo i Metohiji.

Stanje na terenu ostaće nepovoljno za ruske snage od 1999. godine do njihovog odlaska sa Kosova i Metohije. Dva meseca posle potpisivanja sporazuma o učešću u KFOR iz 1999. godine došlo je do blokade grada Orahovac na Kosovu i Metohiji kao jasan pokazatelj neprijateljskog stava kosovskih Albanaca prema Rusima. Albanci su postavili barikade na prilazu grada 23. avgusta, protestujući zbog najave da ruski vojnici treba da preuzmu kontrolu tog grada.⁶¹² Ruski vojnici nisu poslani u Orahovac.⁶¹³

Rusija je ipak u to vreme iskoristila situaciju na Kosovu i Metohiji da intenzivirala njenu politiku sa pozicije „meke“ moći prema prema SRJ, odnosno prema Srbiji.

Prva poseta jednog ruskog predsednika Srbiji je održana 16. juna 2001. godine kada je Vladimir Putin došao u zvaničnu posetu Beogradu.⁶¹⁴ Dan kasnije, Putin je posetio i ruske mirovne snage u Prištini i održao govor u kome je naglasio potrebu da se pojača rusko- vojno prisustvo u strateški važnom regionu Jugoistočne Evrope, kako bi se učvrstio autoritet Rusije na Balkanu i na međunarodnoj sceni.⁶¹⁵ Da bi

---

⁶¹¹ Preuzeto iz: RT.COM, *Pristina stand-off: How Moscow blindsided NATO with secret Kosovo airport raid 20 years ago*, izvor: internet: <https://www.rt.com/news/461603-russian-raid-pristina-airport/> (pristupljeno 08.11.2020.)

⁶¹² B92, *Nastavljena blokada Orahovca*, izvor: internet: https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=1999&mm=10&dd=24&nav_category=1&nav_id=2610; (pristupljeno: 17.12.2020.)

⁶¹³ Ibid.

⁶¹⁴ Milan D. Milenković, *Deset godina od odlaska velikog brata: Kako je stavljena tačka na rusko učešće u mirovnoj misiji na Kosovu*, izvor: internet: <https://milanmilenkovic.wordpress.com/2013/07/24/deset-godina-od-odlaska-velikog-brata-kako-je-stavljena-tacka-na-rusko-ucesce-u-mirovnoj-misiji-na-kosovu/>; (pristupljeno 17.01.2021.)

⁶¹⁵ KREMLIN.RU, *President Vladimir Putin presented government awards to Russian peacekeepers in Kosovo*, izvor, internet: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/41681>; (pristupljeno 17.12.2020); Milan D. Milenković, *Deset godina od odlaska velikog brata: Kako je stavljena tačka na rusko učešće u mirovnoj misiji na Kosovu*, izvor: internet: <https://milanmilenkovic.wordpress.com/2013/07/24/deset-godina-od-odlaska-velikog-brata-kako-je-stavljena-tacka-na-rusko-ucesce-u-mirovnoj-misiji-na-kosovu/>; (pristupljeno 17.01.2021.)

pokazivao važnost misije ruskih predstavnika na Kosovu i Metohiji, Putin je u ime vlade Ruske Federacije uručio nagrade šestorici vojnika koji su se istakli u obavljanju svojih mirovnih dužnosti.⁶¹⁶

Slika 10⁶¹⁷: Predsednik Putin tokom posete na Kosovu i Metohiji uručuje Orden za vojne zasluge kapetanu Konstantinu Kharlamovu da bi pokazivao važnost misije ruskih predstavnika na Kosovu i Metohiji.

Međutim Putinova želja za pojačanjem rusko- vojnog prisustva i time intezivniji politike sa pozicije „meke“ moći prema SRJ je bila kratkog roka barem kad je rusko prisustvo na Kosovu i Metohiju u pitanju. Dve godine kasnije, na isti dan kad je Putin posetio KiM (17. juna 2003. godine) ruski mirotvorci iz sastava KFOR otpočeli su svoje povlačenje sa Kosova i Metohije.

Posle povlačenja ruskih snaga sa Kosova i Metohije, odnosi Moskve i Beograda nisu bili na zapaženom nivou, a naročito posle izručenja predsednika SRJ Slobodana Miloševića Tribunalu u Hagu što je izazvalo oštre reakcije u Rusiji⁶¹⁸ dok su zapad i Amerika pozdravili izručenje.⁶¹⁹ Dan pre izručenja, 27. juna 2001. godine, ruski parlament je izglasao rezoluciju kojom je pozvao jugoslovenske vlasti da ne izruče bivšeg jugoslovenskog predsednika Haškom tribunalu.⁶²⁰ Ali kako je bilo i sa prethodnim događajima, nezadovoljstvo Moskve je ostalo samo na izjavama.

⁶¹⁶ KREMLIN.RU, *President Vladimir Putin presented government awards to Russian peacekeepers in Kosovo*, izvor, internet: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/41681>; (pristupljeno 17.12.2020);

⁶¹⁷ Preuzeto iz: KREMLIN.RU, *President Vladimir Putin presented government awards to Russian peacekeepers in Kosovo*, izvor, internet: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/41681>; (pristupljeno 17.12.2020);

⁶¹⁸ Milenković Milan D., *Deset godina od odlaska velikog brata: Kako je stavljena tačka na rusko učesće u mirovnoj misiji na Kosovu*, izvor: internet: <https://milanmilenkovic.wordpress.com/2013/07/24/deset-godina-od-odlaska-velikog-brata-kako-je-stavljena-tacka-na-rusko-ucesce-u-mirovnoj-misiji-na-kosovu/>; (pristupljeno 17.01.2021.)

⁶¹⁹ Opisujući prebacivanje Miloševića u Hag kao "izvanredan razvoj (događaja)", nekadašnji portparol Stej departmenta Filip Riker (Philip Reeker) rekao je, 29 jula, da bi predsednik Srbije Milan Milutinović i ostali koje je Haški tribunal optužio trebalo da se nađu pred tim sudom. On je ukazao da su SAD dodale više od 70 miliona dolara na prethodno obećanih 106 miliona pomoći za SRJ na Donatorskoj konferenciji u Briselu, delimično kao rezultat Miloševićevog izručenja. Generalni sekretar UN-a Kofi Anan je takođe ocenio da je izručenje bivšeg jugoslovenskog predsednika Slobodana Miloševića Hagu pobjeda pravde; više o tome: VREME, *Kraj vrdanju*, izvor:internet: <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=291441> (pristupljeno 04.12.2020.)

⁶²⁰ Ibid.

3.1.6. SRJ i SCG u nasleđivanju iste sudbine kao SFRJ

U slučaju raspada SRJ, politika sa pozicije moći SAD, EU i Ruske Federacije se sprovodila uglavnom kroz poluge „meke“ moći diplomatskih aktivnosti priznanja Crne Gore kao nezavisne države i ocuvanja dobrih odnosa sa Srbijom.

Pad režima Slobodana Miloševića i promena vlasti u Srbiji dolaskom demokratskih snaga je značilo i transformaciju SRJ u Državnu zajednicu Srbija i Crna Gora čiji je rok trajanja već bio određen.

Na osnovu Polaznih osnova za preuređenje odnosa Srbije i Crne Gore koje su potpisane 14. marta 2002. u Beogradu, Savezna skupština je 4. februara 2003. proglasila Ustavnu povelju Državne zajednice Srbija i Crna Gora (SCG).⁶²¹ U Ustavnoj povelji je istaknuto da "po isteku perioda od tri godine države članice imaju pravo da pokrenu postupak za promenu državnog statusa, odnosno za istupanje iz Državne zajednice Srbija i Crna Gora."⁶²²

U ovom slučaju ni SAD, ni EU pa ni Rusija nisu morale da se potruže sa sprovođenjem poluga politike sa pozicije „tvrde“ i/ili „meke“ moći eventualnog očuvanja ili raspada SCG jer je to već bilo određeno. SCG se formirala sa namerom da se raspada.

Iako je sudbina SCG kao takve bila izvesna samo tri godine, SAD su ipak imale interesantan stav. Vašington je pozdravio potpisivanje sporazuma o budućim odnosima Srbije i Crne Gore, ocenjujući da je „on u skladu sa stavom SAD da Crna Gora ne bi trebalo da se otcepi od demokratske Jugoslavije.“⁶²³

U to vreme SCG je čak omogućeno da uživa u nekim beneficijama kao dokaz popravljenja odnosa SAD i novoformirane SCG odlaskom Miloševića. Primera radi, status nacije koja ugrožava nacionalne interese SAD (National Emergency Clause) bio je ukinut uredbom američkog predsednika Buša u proleće 2003. godine.⁶²⁴ Približno je u isto vreme, predsedničkom uredbom od strane SAD, ukinuta zabrana izvoza oružja u Srbiju i Crnu Goru, čime je zemlja faktički skinuta sa liste takozvanih država otpadnika (rogue states).⁶²⁵ U jesen 2004. godine SCG je odobrena Generalna šema preferencijala (General System of Preferences), koja je omogućavala izvoz u SAD oko 4.000 proizvoda iz Srbije i Crne Gore bez carinskih dažbina.⁶²⁶

Tokom pripremanja naše disertacije nismo mogli da nađemo neku zvaničnu izjavu od strane Ruske Federacije u vezi formiranja SCG.

Evropska unija je takođe tada pozdravila formiranje državne zajednice ocenjujući ga kao "izvanredan korak kada je reč o stabilizaciji, racionalizaciji i miru na Balkanu, kao i veliki uspeh EU."⁶²⁷

---

⁶²¹ ARHIV JUGOSLAVIJE, *Ustavna povelja Državne zajednice Srbija i Crna Gora, 4. februar 2003*, izvor:internet: http://www.arhivju.gov.rs/active/srlatin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustavna_povelja_dzscg_2003.html; (pristupljeno 04.12.2020.)

⁶²² Ibid.

⁶²³ Iz izjave portparola Stejt departmenta Ričard Bučer (Richard Bucher); više o tome : Ministarstvo spoljnih poslova, *Bilten vesti, mart 2002*, izvor: internet: http://www.mfa.gov.rs/Srpski/Bilteni/Srpski/b150302_s.html; (pristupljeno 04.12.2020.)

⁶²⁴ Ivan Vujačić, *Odnosi Srbije i SAD u periodu 2002-2012.godine-novi početak i nasleđe prošlosti*, u: Dragan R. Simić, Dragan Živojinović (ur.), *Politika Sjedinjenih Američkih Država prema regionu zapadnog Balkana i Republici Srbiji*, Univerzitet u Beogradu-Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, 2015., str 210.

⁶²⁵ Ibid. str 210.

⁶²⁶ Ibid., str 211.

⁶²⁷ Iz izjave Visokog predstavnika Evropske unije (EU) za spoljnu i bezbednosnu politiku Havijer Solana; više o tome : Ministarstvo spoljnih poslova, *Bilten vesti, mart 2002*, izvor: internet: http://www.mfa.gov.rs/Srpski/Bilteni/Srpski/b150302_s.html; (pristupljeno 04.12.2020.)

EU je ipak objasnila da taj sporazum „neće imati zakonske posledice na aktuelni proces na Kosovu i Metohiji koji se nastavlja na osnovu Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti UN.“⁶²⁸ Slažemo se da pomenuti Sporazum nije mogao da utiče na Kosovu i Metohiju, jer je ta autonomna pokrajina „išla svojim putem ka nezavisnosti“. Primera radi, tokom posete Velikoj Britaniji u aprilu 2002. godine, tadašnji srpski premijer, Zoran Đinđić je pokušao da objasni barem tri negativne posledice nezavisnog Kosova i Metohije ne samo za Srbiju nego i za region: "Prva posledica bi bila kriza u Makedoniji i mogući nestanak makedonske države. Druga posledica bi bila Bosna i budućnost bosanske države. Treća posledica bi bila velika kriza demokratskih snaga u Srbiji. Postavlja se pitanje, da li bi korist od druge albanske države na Balkanu bila vredna rizika svih navedenih posledica?"⁶²⁹ Njegov naslednik, Zoran Živković, je takođe upozorio da bi secesija Kosova i Metohije "stvorila opasan presedan jer u tom slučaju sve granice na čitavom prostoru Balkana bi se ponovo morale preurediti."⁶³⁰ EU, SAD pa ni Rusija nisu očigledno obraćali pažnju ne samo na pomenute izjave srpskih političara nego očigledno ni na eventualnu eskalaciju nasilja na Kosovu i Metohiji. Uostalom, ni KFOR pa ni i novo kosovsko političko rukovodstvo nisu preduzeli ozbiljne korake da zaustave nasilje na Kosovu i Metohiji.⁶³¹ Kao rezultat toga, nasilje se nastavilo i eskaliralo je u martu 2004. godine, kada su mnogi Srbi širom Kosova i Metohije bili primorani da napuste svoje domove.⁶³² Poginulo je osam Srba i jedanaest Albanaca.⁶³³ Pogrom 2004. doveo je i do uništenja mnogih lokaliteta srpske kulturne baštine, uključujući mnoge srednjovekovne crkve.⁶³⁴ Takva frustracija Albanaca je učinila svoje jer su UN započele pregovore o konačnom statusu predviđene Rezolucijom 1244, kojom je predsedavao specijalni izaslanik UN-a Marti Ahtisari, bivši predsednik Finske, uz podršku profesionalnih diplomata Franka Wisnera (Frank Wisner) iz SAD i Wolfganga Išingera (Wolfgang Ischinger) iz EU.⁶³⁵

U novembru 2005. godine, generalni sekretar UN Kofi Anan (Kofi Annan) imenovao je Ahtisarija za specijalnog izaslanika za proces utvrđivanja budućeg statusa Kosova i Metohije.⁶³⁶ Kosovo i Metohija se polako kreće ka nezavisnosti koja će biti omogućena, kako ćemo videti, zahvaljujući planu specijalnog izaslanika za status Kosova i Metohije Martija Ahtisarija, iz februara 2007. godine koji će biti samo unutrašnji problem države Srbije a ne i Državne zajednice Srbija i Crna Gora koja će prestati da postoji 2006. godine. Skupština Crne Gore je 3. juna pomenute godine proglasila nezavisnost, nakon što je 55,5 odsto glasača izašlih na referendum o državnom statusu 21. maja, podržalo samostalnost.⁶³⁷

Ruska Federacija je očigledno požurila sa priznanjem Crne Gore. Za razliku od SAD, Nemačke i Francuske, Rusija nije marila da eventualno sačeka da barem Srbija prizna Crnu Goru nego je čak bila treća zemlja (posle Islanda i Švajcarske) koja je to uradila.⁶³⁸

---

⁶²⁸ Ibid.

⁶²⁹ Intervju BBC-a sa Zoranom Đinđićem, 15. april 2002; navedeno u: International Crises Group, *PANALBANIZAM: KOLIKA JE PRETNJA STABILNOSTI NA BALKANU?* 25. februara 2004, Izveštaj za Evropu br.153 Tirana/Brisel; str.17., izvor: internet: https://www.files.ethz.ch/isn/28080/153_pan_albanianism_serbian.pdf; (pristupljeno: 12.12.2020)

⁶³⁰ Der Spiegel, 17. maj 2003, p.128; navedeno u: Ibid., str 17.

⁶³¹ Noam Chomsky, *Yugoslavija, Peace, War and Dissolution*, PM Press, Oakland, CA, 2018, p. 82.

⁶³² Ibid., p. 82.

⁶³³ Daniel Serwer, *From War to Peace in the Balkans, the Middle East and Ukraine, Palgrave Critical Studies in Post-Conflict Recovery*, Palgrave Pivot, Cham, 2019, p.81.

⁶³⁴ Chomsky Noam, *Yugoslavija, Peace, War and Dissolution*, PM Press, Oakland, CA, 2018, p. 82.

⁶³⁵ Daniel Serwer, *From War to Peace in the Balkans, the Middle East and Ukraine, Palgrave Critical Studies in Post-Conflict Recovery*, Palgrave Pivot, Cham, 2019, p.81.

⁶³⁶ Secretary-General Appoints Former President Martti Ahtisaari of Finland as Special Envoy for Future Status Process for Kosovo', 15 November 2005, <http://www.un.org/press/en/2005/sga955.doc.htm>; u: Juan Francisco Escuder Espinosa o, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017, p.70.

⁶³⁷ MONDO.RS, *Rusija priznala nezavisnost Crne Gore*, izvor: internet: <https://mondo.rs/Info/Srbija/a25749/Rusija-priznala-nezavisnost-Crne-Gore.html>; (pristupljeno 16. 12.2020)

⁶³⁸ Priznanje Crne Gore kao nezavisne države: Island (08.06.2006.); Švajcarska (09.06.2006.); Ruska Federacija (10.06.2006.); SAD (12.06.2006); Francuska (13.06.2006); Nemačka (14.06.2006); Srbija (15.06.2006.); više o tome:

3.2. Odnosi SFRJ/SRJ/SCG i EEZ/EZ/EU

3.2.1. SFRJ i EZ: Od obećavajuće saradnje do prekida odnosa

Od svih Jugoslavija (SFRJ, SRJ, SCG), SFRJ je razvila najbolje odnose sa EZ a kako ćemo i tokom naše disertacije primetiti čak je uspostavila znatno naprednije odnose nego Srbija do 2018. godine sa EU.

Međutim, partnerstvo SFRJ i EZ je trajalo do završetka Hladnog rata i početka rata u SFRJ.

Ne ulazeći u detalje odnosa između EZ i SFRJ pre završetka Hladnog rata jer se ne odnosi na period koji je predviđen za analizu u našoj disertaciji navešćemo nekoliko primera saradnje EZ i SFRJ kako bismo shvatili razliku u odnosima EZ i SFRJ a i time i politiku sa pozicije moći pomenute institucije pre (uglavnom se radi o politici EZ prema SFRJ sa pozicije „meke“ moći) i posle Hladnog rata (uglavnom se radi o politici EZ prema SRJ sa pozicije „tvrde“ moći).

Od 1967. do 1980. godine SFRJ je uspela da ostvaruje institucionalizovane odnose sa EZ.

Važan napredak u formalnom definisanju odnosa SFRJ i EZ je postignut krajem šezdesetih godina uspostavljanjem diplomatskih odnosa SFRJ i Evropske zajednice. SFRJ je donela odluku o uspostavljanju diplomatskog predstavištva pri EZ, aprila 1968. godine.⁶³⁹ Dve godine kasnije (februara 1970) usledilo je sklapanje trgovinskog sporazuma Jugoslavije i EZ, u čijem fokusu je bilo pitanje izvoza jugoslovenskog mesa na područje Evropske zajednice.⁶⁴⁰

Tabela 5: Jugoslovenska trgovinska razmena sa EEZ 1968–1970. godine⁶⁴¹

	Izvoz u milionima \$	%	Uvoz u milionima \$	%
1968	353	28	701	37
1969	472	32	836	39
1970	552	33	1145	40

MONDO.RS, *Rusija priznala nezavisnost Crne Gore*, izvor: internet: <https://mondo.rs/Info/Srbija/a25749/Rusija-priznala-nezavisnost-Crne-Gore.html>; (pristupljeno 16. 12.2020); Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore, *Tabela priznanja i uspostavljanja diplomatskih odnosa*, izvor: internet: <http://www.mvpei.gov.me/rubrike/bilateralni-odnosi/Tabela-priznanja-i-uspostavljanja-diplomatskih-odn>; (pristupljeno 04.12.2020.)

⁶³⁹ Dragišić Petar, *Jugoslovenski pogledi na Evropsku ekonomsku zajednicu 1957-1973*, izvor: internet: https://www.researchgate.net/publication/322867067_Jugoslovenski_pogledi_na_Evropsku_ekonomsku_zajednicu_1957-1973, str.148, (pristupljeno 01.12.2020)

⁶⁴⁰ Ibid., str. 148-149.

⁶⁴¹ Izvor: AJ, KPR, 837, I-3-b/38, Grupa za ekonomska pitanja, *Informacija o odnosima SFRJ i Evropske ekonomske zajednice*, 23. 6. 1971, navedeno u: Dragišić Petar, *Jugoslovenski pogledi na Evropsku ekonomsku zajednicu 1957-1973*, str.155., izvor: internet:https://www.researchgate.net/publication/322867067_Jugoslovenski_pogledi_na_Evropsku_ekonomsku_zajednicu_1957-1973 (pristupljeno 01.12.2020.)

Privrednu zavisnost Jugoslavije od EEZ potvrđivali su i drugi ekonomski parametri poput dugovanja. Krajem 1969. godine SFRJ je zemljama EEZ dugovala 642 miliona dolara u dugoročnim i 178 miliona dolara u kratkoročnim kreditima.⁶⁴²

Budući da je ugovor iz 1970. godine bio oročen na tri godine, maja 1973. godine dve strane su zaključile novi, petogodišnji, trgovinski ugovor.⁶⁴³ Ipak, Jugoslavija nije bila zadovoljna načinom na koji je Zajednica primjenjivala ugovor, čime je tokom 1974. godine znatno povećan jugoslovenski deficit u razmeni sa EZ.⁶⁴⁴ Novi ugovor o saradnji između SFRJ i EZ potpisan je skoro mesec dana pre smrti Josipa Broza Tita. U pitanju je bio novi Sporazum o saradnji SFR Jugoslavije i EZ koji je SFRJ dao preferencijalni položaj je potpisan 2. aprila 1980. godine.⁶⁴⁵ Ugovor je predviđao značajne podsticaje unapređenju jugoslovenskog izvoza u EZ, odnosno povećanje kvota za uvoz govedine, duvana i vina iz Jugoslavije, te uvoz većine jugoslovenskih industrijskih proizvoda bez kvota i carina.⁶⁴⁶ Krajem iste godine, odnosno 2. decembra 1980. godine u Beogradu počela sa radom i Stalna delegacija Komisije Evropske ekonomske zajednice, što je predstavljalo značajnu institucionalnu podršku saradnji.⁶⁴⁷

Sporazum o saradnji između SFRJ i EEZ-a, od 2. aprila 1980. godine je dopunjen 1987.godine, kada se uspostavlja novi trgovinski režim između EEZ-a i Jugoslavije i usklađuje se sa pristupanjem Španije i Portugala.⁶⁴⁸

Posle okončanja Hladnog rata, 17. decembra 1990. godine potpisan je i Okvirni sporazum PHARE između SFRJ i EZ, kojim se međusobna saradnja proširuje i na oblast pomoći za socijalne i ekonomske reforme korišćenjem finansijskih i tehničkih mera.⁶⁴⁹ PHARE program je podrazumevao značajnu finansijsku podršku u predstojećoj tranziciji i teškim socijalnim i ekonomskim reformama.⁶⁵⁰

Krajem maja 1991. godine Evropska komisija je ponudila tadašnjoj Jugoslaviji posebne političke i finansijske aranžmane, koji su podrazumevali pridruživanje Evropskoj zajednici kao i izdašnu finansijsku pomoć (5,5 milijardi dolara)⁶⁵¹ ali već je bilo kasno. Samo godinu dana nakon uključivanja u program PHARE, 1991. godine, u uslovima kada je SFRJ institucionalno i finansijski bila povezana sa EZ-om, i kada je imala status koji bi se mogao smatrati čak i povoljnijim od statusa koji će dobiti buduće

---

⁶⁴² Ibid., str.156.

⁶⁴³ Ibid., str 148-149.

⁶⁴⁴ Ugovor je olakšao jugoslovenski izvoz junećeg i govedeg mesa, ali s druge strane nije favorizovao izvoz svinjskog mesa, vina, duvana, kukuruza i ribe.; više o tome:Ibid., str. 148-149.

⁶⁴⁵ više o tome: Radovan Vukadinović, „Pravni okviri ekonomske saradnje prethodne Jugoslavije sa Evropskom unijom i preporuke za SRJ“, u: Blagoje Babić, Gordana Ilić (urs), Jugoslavija i Evropska unija, IMPP, Beobanka a. d., Beograd, 1996, str. 39–48, navedeno u: *SFR Jugoslavija i Evropska ekonomska zajednica: od uspešne saradnje i potencijalnog članstva do suspenzije svih sporazuma*, izvor: internet: http://www.yuhistorija.com/serbian/medj_politika_txt00c1.html; (pristupljeno 17.12.2020).

⁶⁴⁶ Kessler Karlo Ruzicic, Petar Dragišić, „Zwischen Chance und Bedrohung: Die jugoslawischen Kommunisten und die westeuropäische Integration“, in: *Kommunismus und Europa*. Europapolitik und-vorstellung kommunistischer Parteien im Kalten Krieg, Hg., Francesco di Palma, Wolfgang Mueller (Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2016), 138–155., u: Petar Dragišić, *Jugoslovenski pogledi na Evropsku ekonomsku zajednicu 1957-1973*, str.148-149., izvor: internet: https://www.researchgate.net/publication/322867067_Jugoslovenski_pogledi_na_Evropsku_ekonomsku_zajednicu_1957-1973 (pristupljeno 01.12.2020.)

⁶⁴⁷ Dragan Đukanović, *SFR Jugoslavija i Evropska ekonomska zajednica: od uspešne saradnje i potencijalnog članstva do suspenzije svih sporazuma*, izvor: internet: http://www.yuhistorija.com/serbian/medj_politika_txt00c1.html; (pristupljeno 17.12.2020.).

⁶⁴⁸ Milan Milošević, *Čekanje potpisa koji prethodi potpisu*, izvor: internet: <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=574375> (pristupljeno 03.12.2020.)

⁶⁴⁹ Ibid.

⁶⁵⁰ Dragan, Đukanović *SFR Jugoslavija i Evropska ekonomska zajednica: od uspešne saradnje i potencijalnog članstva do suspenzije svih sporazuma*, izvor: internet: http://www.yuhistorija.com/serbian/medj_politika_txt00c1.html; (pristupljeno 17.12.2020).

⁶⁵¹ Dragan Štavljanjin, „Sličnosti i razlike: 1991–2008.“, Radio Slobodna Evropa, Balkanski servis, Prag, 10. mart 2008. Internet, <http://www.slobodnaevropa.org/a/1046920.html>, 22/12/2016, navedeno u: Ibid.

pridružene države Centralne i Istočne Evrope, dolazi do sukoba na njenoj teritoriji, a zatim i do uvođenja sankcija od strane EZ-a i otkazivanja Sporazuma o saradnji SFRJ i EEZ.⁶⁵²

Zbog početka oružanih sukoba u Sloveniji, a potom u Hrvatskoj, 25. novembra 1991. godine otkazani su svi sporazumi o saradnji između EZ i SFR Jugoslavije.⁶⁵³

Nakon toga, kako smo i ranije pominjali politika sa pozicije moći EZ/EU prema SFRJ koja je bila u procesu raspadanja se sprovodila kroz poluge „meke“ moći podrške teritorijalnog integriteta da bi se kasnije pretvorila u politiku sa pozicije „tvrde“ moći pretnje i kazne za nasilje korišćene protiv secesionističkih snaga.

3.2.2. SRJ/SCG i EU: Od produženog nasleđenog nedostatka komunikacije do formalne normalizacije odnosa⁶⁵⁴

Posle transformacije Evropske zajednice u Evropsku uniju, i nakon ratifikacije Ugovora iz Mاستrihta 1993. godine,⁶⁵⁵ do 2006. godine ni SRJ pa ni države nastale na tlu bivše Jugoslavije (sem Slovenije i Hrvatske) nisu imale značajnu saradnju s ovom organizacijom. U tom smislu, politika sa pozicije moći EU je bila na dalekom „štapu“ „meke“ moći jer EU nije obećavala SRJ ništa drugo sem neku evropsku budućnost koja nije bila jasno definisana.

EU je donela stratešku odluku o perspektivi daljeg širenja EU na istok i o uslovima tog proširenja, 1993. godine, u Kopenhagenu.⁶⁵⁶ Između 1994. i 1996. godine, deset zemalja centralne i istočne Evrope podnele su zahtev da postanu članice EU.⁶⁵⁷ Ipak, sav taj optimizam u proširenju se nije odnosio na zemlje Zapadnog Balkana⁶⁵⁸ ili na naslednika SFRJ, to jest SRJ.

Evropska unija je tek nakon okončanja sukoba između zemalja bivšeg SFRJ, tokom 1996. godine definisala regionalni pristup prema državama Zapadnog Balkana, a od 1999. godine i Proces stabilizacije

---

⁶⁵² Milan Milošević, *Čekanje potpisa koji prethodi potpisu*, izvor: internet: <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=574375> (pristupljeno 03.12.2020.)

⁶⁵³ Radovan Vukadinović, „Pravni okviri ekonomske saradnje prethodne Jugoslavije sa Evropskom unijom i preporuke za SRJ“, u: Blagoje Babić, Gordana, Ilić (urs), *Jugoslavija i Evropska unija*, op. cit., str. 39–48, navedeno u: Dragan Đukanović, *SFR Jugoslavija i Evropska ekonomska zajednica: od uspešne saradnje i potencijalnog članstva do suspenzije svih sporazuma*, izvor: internet: http://www.yuhistorija.com/serbian/medj_politika_txt00e1.html; (pristupljeno 17.12.2020).

⁶⁵⁴ Nekoliko pasusa iz teksta od strane 101 do strane 103 ove disertacije su takođe objavljeni u: VOJNO DELO, INTERDISCIPLINARNI NAUČNI ČASOPIS, 7/2019 GODINA LXXI, *Uslovljeno članstvo Srbije u EU već zamorenoj od proširenja - koliko je daleko 2025. godina*, UDK 355/359 YU ISSN 0042-8426, DOI: 10.5937/vojdela1907009J; str.9-27 dostupno na http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2019-7/71-2019-7-00-Ceo_broj_VD.pdf ;

⁶⁵⁵ Ugovor iz Mاستrihta (dogovoren krajem 1991. godine, potpisan 7. februara 1992, stupio na snagu 1. novembra 1993. godine) je ključni sporazum u istoriji razvoja evropskih integracija, uporediv po značaju sa Šumanovom deklaracijom iz 1950. i Rimskim ugovorima iz 1957. godine. Ugovor iz Mاستrihta je trebalo da pomiri i zaokruži dotadašnja dostignuća u evoluciji EEZ-a (ekonomska i monetarna unija, jedinstveno tržište) sa perspektivom buduće ujedinjene Evrope (politička unija); više o tome : Duško Lopandić, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Štampa Grafolik, Beograd, 2017, str. 37.

⁶⁵⁶ Podsetili su na osnovni kriterijum da svaka evropska zemlja može podneti zahtev za članstvo, kao i da se pod uslovima podrazumevaju: (1) poštovanje vladavine prava i demokratskog poretka, (2) postojanje tržišne privrede i dovoljna konkurentnost privreda zemalja kandidata, kao i (3) volja i sposobnost zemalja kandidata da preuzmu sve „pravne tekovine“ (aquis communautaire) EU; više o tome: Duško Lopandić, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Štampa Grafolik, Beograd, 2017, str. 41.

⁶⁵⁷ Poljska, Češka, Slovačka, Mađarska, Litvanija, Letonija, Estonija, Rumunija, Bugarska i Slovenija.

⁶⁵⁸ Pod Zapadnim Balkanom misli se na prostor bivše SFRJ zajedno sa Albanijom bez Slovenije i Hrvatske

i pridruživanja (PSP).⁶⁵⁹ PSP za Zapadni Balkan je aktiviran u junu 1999. godine ali SRJ nije bila uključena.⁶⁶⁰

Period koji sledi, omogućioće EU da počinje da jasnije definiše njenu politiku sa pozicije moći prema Srbiji. Petoctobarskim promenama i učešćem Srbije na samitu koji je novembra 2000. godine okupio šefove država i vlada država članica Evropske unije i Zapadnog Balkana u Zagrebu, označen je početak normalizacije odnosa između Srbije i EU.⁶⁶¹ Deklaracija⁶⁶² koja je izdata tom prilikom potvrđuje evropsku perspektivu država, koje su obuhvaćene Procesom stabilizacije i pridruživanja, kao i status potencijalnih kandidata, koje su ove države dobile na samitu Evropskog saveta koje je bio odžan u Santa Maria da Feiri juna 2000. godine.⁶⁶³ Takođe, na pomenutom samitu u Zagrebu je doneta i odluka da se obrazuje zajednička Konsultativna radna grupa SRJ-EU, čime je otvorena perspektiva zaključenja sporazuma o stabilizaciji i pridruživanja sa Evropskom unijom.⁶⁶⁴ Mesec dana kasnije, u decembru 2000. godine, EU ukida carinu na uvoz robe iz SRJ odnosno proširuje i na SRJ Autonomne trgovinske mere koje su još ranije važile za ceo Zapadni Balkan.⁶⁶⁵

Evropska budućnost (ali očigledno ne i članstvo) zemalja Zapadnog Balkana pa time i Srbije, je istaknuta u tački 2, Solunske deklaracije iz juna 2003. godine: “EU ponavlja svoju nedvosmisleni podršku evropskoj perspektivi zemalja zapadnog Balkana. Budućnost Balkana je unutar Evropske unije.”⁶⁶⁶ Ipak, ma koliko ta izjava zvučala optimistička, napredak svake zemlje prema EU zavisi od njenih vlastitih zasluga u ispunjavanju Kopenhaških kriterijuma i uslova postavljenih Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju (SSP).⁶⁶⁷ U vezi Srbije se govorilo i o podržavanju Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti UN o Kosovu i politike UNMIK „standardi pre statusa.”⁶⁶⁸

---

⁶⁵⁹ Dragan Đukanović, *SFR Jugoslavija i Evropska ekonomska zajednica: od uspešne saradnje i potencijalnog članstva do suspenzije svih sporazuma*, izvor: internet: http://www.yuhistorija.com/serbian/medj_politika_txt00c1.html; (pristupljeno 17.12.2020).

⁶⁶⁰ Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije, *Istorijat odnosa Srbije i EU*, izvor: internet: <http://www.mei.gov.rs/srl/srbija-i-eu/istorijat-odnosa-srbije-i-eu/>; (pristupljeno 07.01.2021.)

⁶⁶¹ Tokom samita Evropskog saveta u Santa Maria da Fiera, je pozdravljeno pokretanje pristupnih pregovora sa Bugarskom, Letonijom, Litvanijom, Maltom, Rumunijom i Slovačkom; više o tome: Consilium.europa.eu, *Presidency Conclusions, Santa Maria da Fiera European Council 19 and 20 June 2000*, Item 13, izvor: internet: https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00200-r1.en0.htm (pristupljeno 02.12.2020); Branko Budimir, Vladimir Međak, *Vodič kroz pridruživanje Srbije Evropskoj uniji*, Colorgrafx, Beograd, 2008., str 45.

⁶⁶² U Deklaraciji je istaknuto da perspektive integracije zemalja Zapadnog Balkanu u EU su omogućene na osnovu „poštovanja kriterijuma definisanih na Evropskom savetu u Kopenhagenu u junu 1993. godine i napretka postignutog u primeni sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, posebno u vezi sa regionalnom saradnjom“; više o tome: EUROPEAN COMMISSION, *Zagreb Summit 24 November 2000 Final Declaration*, izvor: internet: <https://www.esiweb.org/pdf/bridges/bosnia/ZagrebSummit24Nov2000.pdf> Item 4, Paragraph 4, (pristupljeno 02.12.2020)

⁶⁶³ Branko Budimir, Vladimir Međak, *Vodič kroz pridruživanje Srbije Evropskoj uniji*, Colorgrafx, Beograd, 2008., str.45.

⁶⁶⁴ Kako navode, Branko Budimir i Vladimir Međak u publikaciji “*Vodič kroz pridruživanje Srbije Evropskoj uniji*“, „konsultativna radna grupa SRJ-EU, kao radno-tehničko telo, koja je sakupljala strukturalna lica u brojnim oblastima iz Srbije / SRJ i Evropske komisije u periodu od jula 2001. do jula 2002. godine, održavala je pet sastanaka, na kojima su razmatrani tekući opštedruštveni i sektorski reformski procesi i njihova usaglašenost sa evropskim, političkim i ekonomskim kriterijumima. Osnovni rezultat ovih sastanaka ogleđa se u Zajedničkim preporukama kojima se dalje usmeravaju reformski procesi u Srbiji / SRJ i obezbeđuje njen dalji napredak na putu ka EU.“; više o tome: Budimir Branko, Međak Vladimir, *Vodič kroz pridruživanje Srbije Evropskoj uniji*, Colorgrafx, Beograd, 2008., str.45.

⁶⁶⁵ Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbija, *Istorijat odnosa Srbije i EU*, izvor: internet: <http://www.mei.gov.rs/srl/srbija-i-eu/istorijat-odnosa-srbije-i-eu/>; (pristupljeno 07.01.2021.)

⁶⁶⁶ više o tome : European Commission, *10229/03 (Presse 163), EU-Western Balkans Summit , Thessaloniki, 21 June 2003*, Item 2, izvor: internet: http://europa.eu/rapid/press-release PRES-03-163_en.htm; (pristupljeno 17.01.2021.)

⁶⁶⁷ Ibid; Item 4.

⁶⁶⁸ Ibid, Item 5.

U međuvremenu, zajedničku Konsultativnu radnu grupu SRJ-EU je jula 2003. godine nasledio Unapređeni stalni dijalog, kao primereniji okvir za politički i tehnički dijalog između predstavnika SCG (kao što smo pominjali SCG je osnovana 4. februara 2003. godine) i Evropske komisije (EK).⁶⁶⁹

Očigledno neusklađeni odnosi između Srbije i Crne Gore, su uticali na odnose između EU i SCG, zbog čega je EU morala da promoviše novi pristup. U decembru 2004. godine, EU usvaja pristup „dvostrukog koloseka“ (*twin-track*) po kome će Crna Gora i Srbija zasebno pregovarati trgovinski deo Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) a SCG kao država jedinstveno pregovarati politički deo SSP.⁶⁷⁰ Naredna godina, 2005., je delovala obećavajuće za dalji razvoj odnosa između SCG i EU jer 10. oktobar te iste godine označio početak pregovora Evropske unije i Srbije i Crne Gore o zaključenju SSP da bi petnaestak dana kasnije, 26. oktobra bio potpisan i Ugovor o osnivanju Regionalne energetske zajednice jugoistočne Evrope.⁶⁷¹

Zbog politike sa pozicije „tvrde“ moći EU, SCG nije mogla daleko da dogura na putu ka evropskim integracijama. U tom pogledu, 3 maja 2006. godine, zbog nedovoljne saradnje sa Haškim Tribunalom, došlo je do otkazivanja (*called-off*) pregovora EU sa SCG.⁶⁷² „Štap“ EU nije dugo „visio“ nad SCG s obzirom da je mesec dana kasnije, „rok trajanja“ državne zajednice SCG „istekao“ kad je skupština Crne Gore 3. juna 2006. proglasila nezavisnost ove zemlje.

Posle istupanja Crne Gore iz državne zajednice, Srbija je sama nastavila njen dug i neizvestan put ka evropskoj integraciji.

---

⁶⁶⁹ Branko Budimir, Vladimir Međak, *Vodič kroz pridruživanje Srbije Evropskoj uniji*, Colorgrafx, Beograd, 2008, str 45.

⁶⁷⁰ Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbija, *Istorijat odnosa Srbije i EU*, izvor: internet: <http://www.mei.gov.rs/sr/srbija-i-eu/istorijat-odnosa-srbije-i-eu/>; (pristupljeno 07.01.2021.)

⁶⁷¹ Ibid.

⁶⁷² Ibid.

Poglavlje 4

OD PROGLAŠENJA VOJNE NEUTRALNOSTI SRBIJE DO DOBIJANJA STATUSA DRŽAVE PRIDRUŽENE EU (OD 2007. DO 2013. GODINE)

Uvod

Tokom ovog poglavlja nastojaćemo da damo odgovore na pitanja: Zašto je došlo do proglašenja vojne neutralnosti Srbije? Da li je Kosovo i Metohija jedinstven slučaj ili presedan? Da li je Rusija mogla da spreči nezavisnost Kosova i Metohije? Šta znače znaci zamora od proširenja EU za Srbiju?

Odluka privremenih institucija Kosova i Metohije o jednostranom proglašenju nezavisnosti Kosmeta je prouzrokovala posledice čak i pre nego što je doneta. Dva meseca pre proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije, Republika Srbija je proglasila vojnu neutralnost 26. decembra 2007. godine, Rezolucijom Narodne Skupštine Srbije o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka.⁶⁷³ Srbija je postala vojno neutralna zemlja zbog opasnosti od oцепljenja Kosova i Metohije i odlučila je da zbog toga ne pristupi postojećim vojnim savezima.⁶⁷⁴ Ipak, vojna neutralnost će ostati samo deo te rezolucije da bi tek krajem 2019. godine postala deo Strategije Nacionalne bezbednosti i Strategije odbrane Republike Srbije.⁶⁷⁵ Međutim, kako ćemo dalje videti, bez obzira na vojnu neutralnost Srbije, vojna saradnja sa SAD i Rusijom je unapređena.

SAD nisu insistirale na vojnoj neutralnosti ali su kroz sprovođenje politike sa pozicije „meke“ moći zahtevale od Srbije da se toga pridržava. Ruska Federacija je sprovodila politiku sa pozicije „meke“ moći podrške neutralnosti zbog njene namere da Srbija ne pristupi NATO. Vojna neutralnost nije bila prepreka ni za EU u odnosima prema Srbiji nego ostali rigorozni zahtevi Unije koji spadaju pod politikom „uslovljavanja“, odnosno pod politikom „tvrde“ moć EU.

Kad je u pitanju nezavisnost Kosova i Metohije, politika sa pozicije moći SAD prema Srbiji se sprovodila kroz „tvrdu“ moć u priznanju i podršci te nezavisnosti i time ograničavanja pristupa vlasti Republike Srbije tom delu njene teritorije. U međuvremenu, EU je vodila politiku „uslovljavanja“ uz naglašenu potrebu ka normalizaciji odnosa između Srbije i Kosova i Metohije čiju su nezavisnost priznale 22 od 27⁶⁷⁶ njenih članova. Ruska Federacija je sprovodila politiku sa pozicije „meke“ moći nepriznavanja nezavisnosti Kosova i Metohije i koju je ona iskoristila za njene interese.

Podrška nezavisnosti Kosova i Metohije od strane SAD i većine zemalja EU se sprovodila i kroz politiku sa pozicije „meke“ moći u ubeđivanju da je proglašenje bilo opravdano i da se radi o

---

⁶⁷³ Službeni Glasnik Republike Srbije, *Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije*, izvor: internet: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/rezolucija/2007/125/1/reg> (pristupljeno 08. 12. 2020.)

⁶⁷⁴ Ibid., tačka 6

⁶⁷⁵ Strategija Nacionalne bezbednosti Republike Srbije i Strategija Odbrane Republike Srbije su usvojene u decembru 2019. godine; više o tome: Republika Srbija, *Strategija Nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategija%20nacionalne%20bezbednosti%20RS.pdf (pristupljeno 19.5.2020); Republika Srbija, *Strategija Odbrane Republike Srbije*, izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2021/Prilog3-StrategijaOdbraneRS-SRP.pdf (pristupljeno 19.12.2020);

⁶⁷⁶ Odluku da se otvore pristupni pregovori sa Srbijom Evropski savet je doneo 28. juna 2013. godine. Hrvatska je pristupila EU tek 1. jula 2013. godine.

jedinstvenom slučaju. Sa druge strane Ruska Federacija je sprovodila politiku „meke“ moći kroz podršku teritorijalnom integritetu Srbije i nepriznanju nezavisnosti Kosova i Metohije. Rusija se suprotstavila nezavisnosti Kosova i Metohije ali je priznala secesiju Južne Osetije, Abhazije i Krima (koje nisu neposredno tema naše disertacije ali su ipak vrlo bitne u razumevanju sprovođenja politike sa pozicije moći Ruske Federacije prema Srbiji).

4.1. Proglašenje vojne neutralnosti Srbije kao pokušaj da se spreči nezavisnost Kosova i Metohije i politika za pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema vojnoj neutralnoj Srbiji

4.1.2. Definisane neutralnosti i shvatanje vojne neutralnosti Srbije kao pokušaj da se spreči nezavisnost Kosova i Metohije

Pre nego što se bavimo analizom proglašenja vojne neutralnosti od strane Republike Srbije, ukratko ćemo objasniti šta je to neutralnost i šta znači biti neutralna zemlja. Kao što je poznato, reč neutralnost vodi poreklo iz latinskog *neuter* (nijedan od dvojice). Pravo neutralnosti se svodi uglavnom na postulate i odredbe V i XIII Haske konvencije iz 1907.⁶⁷⁷ Zahvaljujući Haškim konvencijama, neutralna država je stekla pravo na poštovanje teritorijalnog integriteta, što znači da celokupno državno područje kao i vazdušni prostor, nije smelo biti poprište ratnih sukoba.⁶⁷⁸

Neutralnost u smislu međunarodnog prava znači „suzdržavanje jedne države od određenih čina, u prvom redu od same borbe, a zatim od drugih čina koji se zavisno od istorijskih razdoblja smatraju nespojivim sa neutralnošću.“⁶⁷⁹ Da bi jedna država postala neutralna mora da ispuni dva glavna uslova: „da postoji jednostrana izjava države u pitanju da se opredeljuje za neutralnost i da postoji ugovor kojim treće države izjavljaju da će priznati ili garantovati stalnu neutralnost određene države.“⁶⁸⁰

Glavno pravilo glasi da je neutralna država obavezna da sprovodi politiku neutralnosti u miru i u ratu.⁶⁸¹

Kao pravne obaveze i dužnosti stalno neutralne države se smatraju:⁶⁸²

1. Stalno neutralna država ne može da stupi u vojne saveze, ugovore o vojnoj pomoći, ugovore o garantovanju stalne neutralnosti druge države.⁶⁸³

---

⁶⁷⁷ Ranko Petković “Teorijski pojmovi neutralnosti“, Beograd, 1982, str. 61; Goran Grlić Radman “Neutralnost i nova evropska sigurnost“, Zagreb, 2009, str. 23., u: Fakultet Političkih Nauka, Master rad, *Vojna neutralnost Srbije*, Anila Marković, Beograd, 2010., str.3.

⁶⁷⁸ Goran Grlić Radman “Neutralnost i nova evropska sigurnost“, Zagreb, 2009, str. 26. u: Fakultet Političkih Nauka, Master rad, *Vojna neutralnost Srbije*, Anila Marković, Beograd, 2010., str. 8,

⁶⁷⁹ Goran Grlić Radman “Neutralnost Švicarske i njezino članstvo u UN-u” Politička misao, Vol XXXIX, br. 3, Zagreb, 2002, str. 151, u: Anila Jelesijević, *Vojna neutralnost Srbije*, u Dragan R. Simić, *Integracija Zapadnog Balkan u mrežu globalne bezbednosti*, Čigoja štampa, Beograd, 2011., str.404.

⁶⁸⁰ Ranko Petković, “Teorijski pojmovi neutralnosti“, Beograd, 1982, str. 56.; u: Anila Jelesijević, *Vojna neutralnost Srbije*, u Dragan R. Simić, *Integracija Zapadnog Balkan u mrežu globalne bezbednosti*, Čigoja štampa, Beograd, 2011., str.404.

⁶⁸¹ Goran Grlić Radman “Neutralnost i nova evropska sigurnost“, Zagreb, 2009, str. 30. u : Fakultet Političkih Nauka, Master rad, *Vojna neutralnost Srbije*, Anila Marković, Beograd, 2010., str. 9-10.

⁶⁸² Ranko Petković “Teorijski pojmovi neutralnosti“, Beograd, 1982, str. 60-68; u: Ibid., str.9-10.

⁶⁸³ Ibid., str.9-10.

2. Stalno neutralna država ne može dozvoliti drugim državama da konstruišu vojne baze na njenoj teritoriji, niti da njenu teritoriju koriste u bilo kakve ratne svrhe.⁶⁸⁴
3. Stalno neutralna država ne sme učiniti ni preuzeti bilo šta što bi je vezalo za silu ili grupu koje se mogu pojaviti u ulozi jedne od zaraćenih strana u eventualnom sukobu.⁶⁸⁵
4. Stalno neutralna država ne može započeti rat, niti učestovati u ratu, ali u stanju nužne samoodbrane ima pravo i dužnost da oružjem brani svoj teritorijalni integritet od napada spolja.⁶⁸⁶
5. Stalno neutralna država ne može u doba mira preuzeti obaveze koje bi mogle da je uvuku u rat ili koje bi mogle da se u vreme rata shvate kao favorizovanje bilo koje zaraćene strane.⁶⁸⁷
6. Stalno neutralna država ima sva svojstva, dužnosti i prava suverene države, izuzev navedenih ograničenja.⁶⁸⁸

Republika Srbija je proglasila vojnu neutralnost 26. decembra 2007. godine, Rezolucijom Narodne Skupštine Srbije o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka.⁶⁸⁹ Ovaj dokumenat je donet dva meseca pre nego što su privremene institucije na Kosovu i Metohiju proglasile jednostranu nezavisnost Kosova i Metohije. Kao što je navedeno na tom dokumentu, rezolucija je doneta „imajući u vidu realnu opasnost po suverenitet i teritorijalni integritet Republike Srbije koja proističe iz pretnji jednostranim proglašenjem nezavisnosti Kosova i Metohije od strane privremenih institucija samouprave u pokrajini, kao i iz izjava nekih država da će priznati jednostranu nezavisnost Kosmeta.“⁶⁹⁰ Prema tom dokumentu „opasnost po suverenitet teritorije Srbije je jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova i Metohije.“⁶⁹¹

Rezolucija je imala podršku skoro svih članova Narodne skupštine Republike Srbije. Od ukupno 250 poslanika u Narodne skupštine Republike Srbije, 220 su glasali za (uključujući i tadašnju vladajuću koaliciju DS – DSS – G17).⁶⁹² Predlagač rezolucije kojom se proglašava vojna neutralnost Srbije je bila Demokratska Stranka Srbije (DSS) Vojislava Koštunice koja je dva meseca pre toga donela sličnu deklaraciju o neutralnosti.⁶⁹³ Međutim, suštinska razlika između deklaracije o neutralnosti DSS i rezolucije kojom se proglašava vojna neutralnost Srbije je o tome da deklaracija u svim njenim članovima (ima ih ukupno 7) se bavi isključivo vojnom neutralnošću odnosno “vojnu neutralnost u odnosu na postojeće vojne saveze”⁶⁹⁴ dok Kosovo i Metohiju ili opasnost njegovog otepljenja od Srbije uopšte ne pominje.

Sem toga, dok je deklaracija DSS zapravo dokumenat o vojnoj neutralnosti, rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije ne zadrži pojam vojne neutralnosti ni na njenom naslovu, nego samo u tački 6. tog dokumenta koji ukupno ima osam tačaka.⁶⁹⁵ Kao glavni motiv za vojnu neutralnost pomenuta tačka 6 navodi bombardovanje SRJ 1999. godine, i aktuelnu ulogu NATO na Kosovu i Metohiji i to sledećim konstatacijama: „Zbog ukupne uloge NATO-a, od protivpravnog bombardovanja Srbije 1999 godine bez

⁶⁸⁴ Ranko Petković “*Teorijski pojmovi neutralnosti*“, Beograd, 1982, str. 60-68; u: *Ibid.*, str.9-10.

⁶⁸⁵ *Ibid.*, str.9-10.

⁶⁸⁶ *Ibid.*, str.9-10.

⁶⁸⁷ *Ibid.*, str.9-10.

⁶⁸⁸ *Ibid.*, str.9-10.

⁶⁸⁹ Službeni Glasnik Republike Srbije, *Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije*, izvor: internet: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/rezolucija/2007/125/1/reg> (pristupljeno 08. 12. 2020.)

⁶⁹⁰ *Ibid.*

⁶⁹¹ *Ibid.*

⁶⁹² *Ibid.*

⁶⁹³ DSS, *Deklaracija o vojnoj neutralnosti Srbije*, izvor: internet: http://starisajt.nspm.rs/debate_2007/2007_dss1_nato.htm ; (pristupljeno 08.12.2020.)

⁶⁹⁴ *Ibid.*

⁶⁹⁵ Službeni Glasnik Republike Srbije, *Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije*, tačka 6. izvor: internet: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/rezolucija/2007/125/1/reg> (pristupljeno 08. 12. 2020.)

odluke Saveta bezbednosti do Aneksa 11 odbačenog Ahtisarijevog plana, u kome se određuje da je NATO 'konačan organ' vlasti u 'nezavisnom Kosovu', Narodna skupština Republike Srbije donosi odluku o proglašavanju vojne neutralnosti Republike Srbije u odnosu na postojeće vojne saveze do eventualnog raspisivanja referenduma na kojem bi se donela konačna odluka o tom pitanju."⁶⁹⁶

Godinu dana pre usvajanja pomenute rezolucije, novousvojeni ustav Srbije naglašava kroz preambulu da je Kosovo i Metohija sastavni deo teritorije Srbije, ali ni u preambuli pa ni na čitavom dokumentu neutralnost se ne pominje.⁶⁹⁷ Takođe, dva najvažnija strateška dokumenta Republike Srbije, Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije⁶⁹⁸ i Strategija odbrane Republike Srbije⁶⁹⁹ iz oktobra 2009. godine, ne spominju vojnu neutralnost. Primera radi, pomenuta strategija odbrane Republike Srbije dozvoljava i „privremeno stacioniranje stranih oružanih snaga na svojoj teritoriji (Republike Srbije) ali samo u okviru multinacionalnih operacija, na osnovu rezolucija UN i međunarodnih ugovora koje je potvrdila Narodna skupština Republike Srbije.“⁷⁰⁰

Naše je mišljenje da je rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije kojom se proglašava vojna neutralnost Republike Srbije doneta sa ciljem da se ukaže na opasnost od očiglednog i neizbežnog proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije koje su strogo podržale SAD i aminovala većina zemalja EU. Uostalom, proglašenje vojne neutralnosti je tada bio i potez pokazivanja ljutnje prema NATO. Vojna neutralnost nije bila opcija do usvajanja pomenute rezolucije. NATO je bombardovao Srbiju 1999. godine dok je rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije kojom se proglašava vojna neutralnost Republike Srbije doneta doneta 8 godina kasnije. Srbija je osuđivala bombardovanje od strane NATO ali ni u jednom trenutku nije pokazivala namere da ne saraduje sa tom Alijansom, naprotiv. Primera radi, u Strategiji odbrane SCG-a iz 2004. godine se navodi da Srbija i Crna Gora „,,potvrđuju novo opredeljenje za članstvo u međunarodnim bezbednosnim strukturama, prvenstveno za priključenje Programu "Partnerstvo za mir" Severnoatlantskog saveza (NATO), NATO savezu zasnovanom na demokratskoj volji građana i drugim evropskim i evroatlantskim integracijama.“⁷⁰¹ Dve godine kasnije, u svom govoru u fondaciji Heritidž (Heritage) u Vašingtonu, 7. septembra 2006. godine, tadašnji predsednik Srbije Boris Tadić je izjavio: “Moja filozofija je veoma jasna. Novo mesto Srbije u svetu usredsređeno je na to da bude stožer kolektivne i bezbednosne arhitekture NATO-a na Balkanu.”⁷⁰²

Do donošenja rezolucije kojom se proglašava vojna neutralnost Srbije, SAD i NATO su intenzivirale odnose saradnje sa Srbijom a pre toga i sa državnom zajednicom SCG. U tom periodu politika sa pozicije moći SAD (i NATO) prema Srbiji se sprovodi kroz poluge „meke“ moći putem potpisivanja sporazuma o saradnji, multinacionalnih obuka, vežbi i raznovrsnih drugih aktivnosti. Tu treba naglasiti sporazum SOFA⁷⁰³ između Vlade Republike Srbije i Vlade Sjedinjenih Američkih Država o zaštiti statusa i

---

⁶⁹⁶ Ibid., tačka 6

⁶⁹⁷ Narodna Skupštine Republike Srbije, *Ustav Republike Srbije*, izvor:internet: <http://www.parlament.gov.rs/akti/doneti-zakoni/u-sazivu-od-27-januara-2004.1035.html>; (pristupljeno 08.12.2020.)

⁶⁹⁸ Republika Srbija, *Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, oktobra 2009., izvor:internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/Strategija%20nacionalne%20bezbednosti%20Republike%20Srbije.pdf; (pristupljeno 09.12.2020.)

⁶⁹⁹ Republika Srbija, *Strategija odbrane Republike Srbije*, Beograd, oktobra 2009., izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2021/Prilog3-StrategijaOdbraneRS-SRP.pdf ;(pristupljeno 09.12.2020.)

⁷⁰⁰ Ibid. str.11.

⁷⁰¹ Službeni glasnik SCG, *Strategija Odbrane Srbije i Crne Gore, Beograd, 2004*, str. 1, izvor: internet: <http://arhiva.emins.org/uploads/useruploads/dokumenti/odbrana.pdf>; (pristupljeno 08.12.2020.)

⁷⁰² S. Sikavica: *Zablude, poluistine i izandale fraze, Helsinška povelja, br.111-112, septembar-oktobar 2007.*; navedeno u: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, *Samoizolacija, realnost i cilj, godišnji izveštaj: Srbija 2007*, str. 158., izvor: internet: <https://www.yumpu.com/xx/document/read/21787508/acrobat-pdf-459mb-helsinki-committee-for-human-rights-in->

⁷⁰³ Status of Forces Agreement - SOFA

pristupu i korišćenju vojne infrastrukture potpisan u septembru 2006. godine⁷⁰⁴ ali dugogodisnju saradnju sa Nacionalnom gardom američke države Ohajo.⁷⁰⁵

Slika 11⁷⁰⁶: **Predsednik Srbije Boris Tadić i državna sekretarka SAD Kondoliza Rajs nakon potpisivanja sporazuma SOFA 7. septembra 2006. godine u Vašingtonu, koji je jedan od indikatora politike sa pozicije „meke“ moći SAD prema Srbiji.**

Poznat kao SOFA sporazum o zaštiti statusa i pristupu i korišćenju vojne infrastrukture omogućava pravo na slobodno kretanje osoblja Sjedinjenih Država u Republici Srbiji⁷⁰⁷ čiji je status ekvivalentan statusu administrativnog i tehničkog osoblja Ambasade Sjedinjenih Država u skladu sa

⁷⁰⁴ više o tome: U.S. Department of State, *Remarks With Serbian President Boris Tadic After Their Meeting, Washington, Dc, September 7, 2006*; izvor: internet: <https://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2006/71901.htm> (pristupljeno 04.01.2021) Službeni Glasnik Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Sjedinjenih Američkih Država o zaštiti statusa i pristupu i korišćenju vojne infrastrukture u Republici Srbiji*, Međunarodni ugovori, br. 42, Štampa Državne Štampanije, Beograd, 2. jun 2009

⁷⁰⁵ Program državnog partnerstva Nacionalne garde SAD promovisan je 1993. godine s ciljem uspostavljanja i intenziviranja saradnje u oblasti odbrane između Nacionalne garde SAD i država nastalih raspadom SSSR. Program državnog partnerstva Srbije i Ohaja realizuje se na osnovu potpisanog Sporazuma o statusu snaga (Status of Forces Agreement – SOFA), koji su 7. septembra 2006. godine u Vašingtonu potpisali tadašnji predsednik Republike Srbije Boris Tadić i tadašnja državna sekretarka SAD Kondoliza Rajs (Condoleezza Rice). Za zvaničan početak saradnje u oblasti odbrane uzima se prva poseta komandanta Nacionalne garde Ohaja general-majora Gregorija Vejta (Gregory White) i 40 pripadnika Nacionalne garde Ohaja Republici Srbiji od 15. do 21. septembra 2007. godine.; više o tome: Vojska Srbije, *Program državnog partnerstva Srbije i Ohaja*, izvor: internet: http://www.vs.rs/sr_lat/medjunarodna-saradnja/saradnja-sa-ohajom/program-drzavnog-partnerstva (pristupljeno 06.12.2020)

⁷⁰⁶ Preuzeto iz: U.S. Department of State, *Remarks With Serbian President Boris Tadic After Their Meeting, Washington, Dc, September 7, 2006*; izvor: internet: <https://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2006/71901.htm> (pristupljeno 04.01.2021)

⁷⁰⁷ Službeni Glasnik Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Sjedinjenih Američkih Država o zaštiti statusa i pristupu i korišćenju vojne infrastrukture u Republici Srbiji*, Međunarodni ugovori, br. 42, Štampa Državne Štampanije, Beograd, 2. jun 2009. član 4.

Bečkom konvencijom o diplomatskim odnosima od 18. aprila 1961. godine.⁷⁰⁸ Sem prava na slobodno kretanje i diplomatski imunitet, Oružane snage Sjedinjenih Država i osoblje Sjedinjenih Država oslobođeno je od plaćanja poreza i drugih sličnih dažbina koje se primenjuju u Republici Srbiji.⁷⁰⁹ Ovaj dokument takođe štiti američku stranu od procesuiranja pred organima vlasti Srbije kad su u pitanju zahtevi trećih lica koji se odnose na štetu ili gubitak koje je prouzrokovalo osoblje Sjedinjenih Država koji ce se resiti od strane Sjedinjenih Država u skladu sa zakonima i propisima Sjedinjenih Država.⁷¹⁰

U međuvremenu, NATO i SCG, pa zatim Srbija, su potpisivale i značajne sporazume poput: Sporazuma o tranzitu NATO trupa iz 2005. godine.⁷¹¹ Uostalom, od kada je Srbija decembra 2006. godine pristupila programu Partnerstvo za mir i Savetu evroatlantskog partnerstva, NATO i Srbija su „istrajno razvijale saradnju i dijalog.“⁷¹² Takođe, 2006. godine Srbija otvorila i NATO vojnu kancelariju za vezu u Beogradu. Na prolećnom zasedanju NATO Parlamentarne skupštine na Maderi (Portugal), maja 2007. godine, Srbiji je odobren status pridruženog člana.⁷¹³ Srbija je iste godine pristupila i Procesu planiranja i pregleda (PARP) koji daje strukturisanu osnovu za identifikovanje partnerskih snaga i kapaciteta kojima Alijansa može da raspolaže u sklopu multinacionalnih obuka, vežbi i operacija.⁷¹⁴

Što se tiče odnosa sa Rusijom, neposredno pre proglašenja nezavisnosti⁷¹⁵ Kosova i Metohije a i posle toga, Rusija je intenzivirala saradnju sa Srbijom kao deo njene politike sa pozicije „meke“ moći kroz podršku teritorijalnom integritetu Srbije.

4.1.2. Politika za pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema vojnoj neutralnoj Srbiji

Status vojne neutralnosti za Srbiju „u odnosu na postojeće vojne saveze do eventualnog raspisivanja referenduma“⁷¹⁶ je samo *de jure* uključio volju naroda o eventualnom uclanjenju u postojećim vojnim savezima ali *de facto* nije sprečio Srbiju da intenzivira odnose sa NATO.

---

⁷⁰⁸ Ibid., član 5.

⁷⁰⁹ Ibid., član 7.

⁷¹⁰ Ibid., član 9.

⁷¹¹ Sporazum o tranzitnim aranžmanima potpisan je od strane ministra spoljnih poslova Srbije i Crne Gore, i generalnog sekretara NATO 18. jula 2005. godine u Beogradu i ratifikovan je u Skupštini državne zajednice Srbija i Crna Gora, 4. novembra 2005. godine. Navedenim sporazumom utvrđuje se status snaga NATO, kao i država koje doprinose operacijama, prilikom tranzita preko teritorije Srbije i Crne Gore, a u cilju obavljanja mirovnih operacija u regionu Balkana. Po svom sadržaju veoma je sličan standardizovanom Sporazumu o statusu snaga (eng. Status of Forces Agreement, SOFA), koji zaključuju države članice NATO i Partnerstva za mir, za potrebe održavanja zajedničkih vojnih vežbi i obuke. Međutim, za razliku od SOFA, ovaj sporazum ne predviđa privremeno stacioniranje snaga, već isključivo njihov tranzit; više o tome u: ISAC, *Šta je Partnerstvo za mir?*, izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/mvs/Sta_je_PzM_-_1by1.pdf; str 61., (pristupljeno 09.12.2020.)

⁷¹² Vojna kancelarija za vezu, *Odnosi NATO-a i Srbije*, izvor: internet:

https://jfcnaples.nato.int/vkv_beograd/o-nama/rukovodstvo/odnosi-natoa-i-srbije; (pristupljeno 08.12.2020.)

⁷¹³ ISAC, *Šta je Partnerstvo za mir?*, izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/mvs/Sta_je_PzM_-_1by1.pdf; str 64., (pristupljeno 09.12.2020.)

⁷¹⁴ Vojna kancelarija za vezu, *Odnosi NATO-a i Srbije*, izvor: internet:

https://jfcnaples.nato.int/vkv_beograd/o-nama/rukovodstvo/odnosi-natoa-i-srbije; (pristupljeno 08.12.2020.)

⁷¹⁵ O tome ćemo više govoriti u potpoglavlju 4.2. naše disertacije

⁷¹⁶ Službeni glasnik Republike Srbije, *Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije*, tačka 6.

izvor: internet: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/rezolucija/2007/125/1/reg> (pristupljeno 08. 12. 2020.)

Čak i nekoliko meseci posle proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije, odnosno 1. oktobra 2008. godine Srbija i NATO su potpisale Sporazum o bezbednosti informacija. (tzv. Bezbednosni sporazum).⁷¹⁷

Od 2011. godine Srbija koristi Koncept operativnih sposobnosti, koji služi za razvoj i obuku partnerskih snaga u cilju dostizanja standarda NATO-a.⁷¹⁸ Vlada Republike Srbije je, u februaru 2011. godine, usvojila i Zaključak o pokretanju procedure za izradu Individualnog akcionog plana partnerstva (IPAP) između RS i NATO, kao intenzivnijeg oblika saradnje u okviru Partnerstva za mir.⁷¹⁹

Kad je u pitanju politika sa pozicije moći Ruske Federacije prema vojnoj neutralnoj Srbiji može da se primeti da je podrška vojne neutralnost od strane Rusiju bio dodatni faktor intenziviranja njene „meke“ moći prema Srbiji. U sprovođenju njene „meke“ moći, Rusija je vešto iskoristila i nezavisnost Kosova i Metohije ali i dugotrajni proces integracije Srbije u EU.

Rusija i Srbija su potpisale 25. januara 2008. godine „Krovni međuvladin sporazum za projekat Južni tok i postrojenje za UGS Banatski Dvor.“⁷²⁰ Kako smo i ranije pominjali, dokumenat koji je potpisan dvadesetak dana pre jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije od strane privremenih institucija na Kosmetu, se odnosio na potpisaniu međuvladinog sporazum o saradnji u naftnom i gasnom sektoru i protokol o uslovima za sticanje 51 odsto akcija Gazprom Neft kompanije u srpskoj kompaniji Naftna industrija Srbije.⁷²¹ Gazprom i Srbijagas su potpisali 15. maja 2009. godine Osnovni sporazum o saradnji na projektu Južni tok u Srbiji.⁷²² da bi u novembru te iste godine izvršili registraciju zajedničke projektne kompanije, Južni tok (South Stream) Serbia AG.⁷²³

Ruski zvaničnici su otvorili 17. oktobra 2011. godine Srpsko-ruski humanitarni centar u Nišu, na 100 km od Kosova i Metohije.⁷²⁴ Svečano otvaranje humanitarne baze u Nišu dogodila se manje od nedelju dana nakon izveštaja Evropske komisije o napretku ka pristupanju EU, kojim nije data saglasnost za početak pregovora o pristupanju iako je Srbija uhapsila i predala Hagu poslednja dva begunaca za ratne zločine, Ratka Mladića i Gorana Hadžića.⁷²⁵ Par meseci kasnije, rukovodeći se Sporazumom između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o saradnji u oblasti vanrednog humanitarnog reagovanja, sprečavanja elementarnih nepogoda i tehnogenih havarija i uklanjanja njihovih posledica od 20. oktobra 2009. godine, Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije su potpisale u Nišu, 25. aprila 2012. godine, Sporazum o osnivanju Srpskog-ruskog humanitarnog centara radi obavljanja zadataka humanitarnog reagovanja u vanrednim situacijama na teritoriji Republike Srbije i drugih zemalja u

⁷¹⁷ više o tome : ISAC, *Šta je Partnerstvo za mir?*, izvor:internet:

http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/mvs/Sta_je_PzM_-_1by1.pdf; str 65., (pristupljeno 09.12.2020.);

Ministartvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Učešće Republike Srbije u programu Partnerstvo za mir (PzM)*, izvor: internet: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/sbp/partnerstvo-za-mir?lang=lat>; (pristupljeno 09.12.2020.)

⁷¹⁸ više o tome : Vojna kancelarija za vezu, *Odnosi NATO-a i Srbije*, izvor: internet:

https://jfcnaples.nato.int/vkv_beograd/o-nama/rukovodstvo/odnosi-natoa-i-srbije; (pristupljeno 08.12.2020.)

⁷¹⁹ Prvi Individualni program partnerstva - IPP (Individual Partnership Programme) između Republike Srbije i NATO za 2009-2010. godinu usvojen je krajem 2008. godine, čime je konkretizovano učešće Republike Srbije u programu Partnerstvo za mir, shodno ciljevima i oblastima saradnje navedenim u Prezentacionom dokumentu. Drugi Individualni plan program partnerstva obuhvatao je period 2010-2011. godinu, a treći period 2011-2012.; više o tome : Ministartvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Učešće Republike Srbije u programu Partnerstvo za mir (PzM)*, izvor: internet: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/sbp/partnerstvo-za-mir?lang=lat>; (pristupljeno 09.12.2020.)

⁷²⁰ Gazprom, *Gazprom and Srbijagas commission South Stream's first facility – Banatski Dvor UGS*, Release, November 21.2011, izvor: internet:<https://www.gazprom.com/press/news/2011/november/article123918/>; (pristupljeno 21.12.2020.)

⁷²¹ President of Russia, *President Vladimir Putin met at the Kremlin with Serbian President Boris Tadic and Serbian Prime Minister Vojislav Kostunica*, izvor: internet: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/43702>; (pristupljeno 22.12.2020.)

⁷²² Gazprom, *Gazprom and Srbijagas commission South Stream's first facility – Banatski Dvor UGS*, Release, November 21.2011, izvor: internet:<https://www.gazprom.com/press/news/2011/november/article123918/>; (pristupljeno 21.12.2020.)

⁷²³ Gazprom ima 51 odsto u kompaniji, a Srbijagas 49 odsto; više o tome : Ibid.

⁷²⁴ EurActiv, *Russia opens 'humanitarian' base in Serbia*, izvor: internet:

<http://www.euractiv.com/section/global-europe/news/russia-opens-humanitarian-base-in-serbia/> (pristupljeno 05.01.2021.)

⁷²⁵ Ibid.

okruženju.⁷²⁶ Inače, Srpsko-ruski humanitarni centar u Nišu je počeo da funkcioniše u aprilu iste godine međuvladinim sporazumom koji su potpisali tadašnji zamenik premijera i ministar unutrašnjih poslova Srbije Ivica Dačić i zamenik ruskog ministra za vanredne situacije Vladimir Pučkov (Vladimir Puckov).⁷²⁷

Slika 12⁷²⁸: Zamenik premijera i ministar unutrašnjih poslova Srbije Ivica Dačić i zamenik ruskog ministra za vanredne situacije Vladimir Pučkov tokom posete u humanitarnom centru u Nišu u aprilu 2012. godine, kao jedan od indikatora politike sa pozicije „meke“ moći Rusije prema Srbiji.

Iste te godine, 13. oktobra, između Rusije i Srbije potpisan je i sporazum o snabdevanju prirodnim gasom u periodu 2012-2021., koji predviđa povećanje snabdevanja gasom na pet milijardi kubnih metara godišnje.⁷²⁹ U nastavku saradnje sa Rusijom, u aprilu 2013. godine, kad je Srbiji dato zeleno svetlo od strane EU u vezi sa otvaranjem pregovora o članstvu⁷³⁰ Srbija je dobila i status posmatrača pri

⁷²⁶ više o tome: Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o osnivanju Srpsko-ruskog humanitarnog centra*, izvor: internet:

<http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2012/4123-12Lat.pdf> (pristupljeno 10.12.2020.)

⁷²⁷ AA.COM, *Otvoren Srpsko-ruski humanitarni centar. Brza reakcija u slučaju požara, poplava i zemljotresa*, izvor:internet: <https://www.aa.com.tr/ba/arhiva/otvoren-srpsko-ruski-humanitarni-centar/371426> (pristupljeno 24.12.2020)

⁷²⁸ Preuzeto iz: AA.COM, *Otvoren Srpsko-ruski humanitarni centar. Brza reakcija u slučaju požara, poplava i zemljotresa*, izvor:internet: <https://www.aa.com.tr/ba/arhiva/otvoren-srpsko-ruski-humanitarni-centar/371426> (pristupljeno 24.12.2020)

⁷²⁹ više o tome: Anđelković Nataša, *Gasni zagrljaj*, izvor: internet: <http://www.ekspres.net/politika/gasni-zagrljaj>; (pristupljeno 28.02.2020); PARLAMENT.GOV.RS, *Zakon o potvrđivanju sporazuma između vlade Republike Srbije i vlade Ruske Federacije o isporukama prirodnog gasa iz Ruske federacije u Republiku Srbiju*, izvor: internet: http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/623-13Lat.pdf; (pristupljeno 21.12.2020.)

⁷³⁰ Beograd i Priština su potpisali u Briselu Sporazum o normalizaciji odnosa; više o tome u daljim izlaganjima naše studije

Parlamentarnoj skupštini Organizacije sporazuma o kolektivnoj bezbednosti (PS ODKB).⁷³¹ Nakon mesec dana, 24. maja 2013. godine, u Sočiju, predsednici Srbije i Rusije, Tomislav Nikolić i Vladimir Putin su potpisali Deklaraciju o strateškom partnerstvu.⁷³²

Kada su u pitanju odnosi Srbije kao neutralne Srbije prema EU, Unija ne vidi neutralnost Srbije kao prepreku za saradnju i za eventualno učlanjene nego nerešeno pitanje Kosova i Metohije.⁷³³ Članom J.4 Ugovora iz Maastrichta, EU je implicitno zaštitila neutralnost u tvrdnji da „Politika Unije u skladu sa ovim članom ne dovodi u pitanje specifičan karakter bezbednosne i odbrambene politike određenih država članica.“⁷³⁴

4.2. Politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Države, Ruske Federacije i Evropske unije u vezi nezavisnosti Kosova i Metohije– Da li se radi o presedanu ili jedinstvenim slučajem?⁷³⁵

Profesor međunarodnog prava i međunarodnih ustavnih studija na Univerzitetu Kembridž (Cambridge University) u Engleskoj Mark Veler (Marc Weller) navodi da je „Kosovo i Metohija prvi primer korektivne secesije (remedial secession) kao izraz krajnje nužde da se zaštiti etnička grupa od drastičnog kršenja ljudskih prava“⁷³⁶ ali dodaje da je i „Rusija podržala primer korektivne secesije u slučaju Abhazije i Južne Osetije.“⁷³⁷ U svojoj knjizi, profesor Javnog prava, Univerzeta u Leonu (University of León) u Španiji Huan Francisco Eskudero Espinosa (Juan Francisco Escudero Espinosa) komentariše da bi se „korektivna secesija mogla upotrebiti kada su svi pokušaji postizanja unutrašnjeg samoopredeljenja onemogućeni od strane državne administracije, uz kršenje ljudskih prava.“⁷³⁸

Moramo da primetimo da je Kosovo i Metohija proglasilo nezavisnost odnosno secesiju dok je bilo pod protektoratom UNMIK, što nije slučaj sa Južnom Osetijom, Abhazijom i Krimom. Prema toj

---

⁷³¹ “Delegacija Srbije dobila je status posmatrača pri Parlamentarnoj skupštini Organizacije sporazuma o kolektivnoj bezbednosti (PS ODKB), saopštio je danas njen predsednik i predsednik ruske Dume Sergej Nariškin. Savet PS razmotrio je molbe naših srpskih i avganistanskih kolega o uključenju njihovih delegacija u svojstvu posmatrača i doneo je pozitivnu odluku ,rekao je Nariškin posle zasedanja.“ više o tome : BLIC, *Srbija dobila status posmatrača u PS OSKB*, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/srbija-dobila-status-posmatraca-u-ps-oskb/9eq8e3b> (pristupljeno 10.01.2021.)

⁷³² Mihajlović Branka, *Nikolić i Putin potpisali Deklaraciju o strateškom partnerstvu*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nikolic-i-putin-potpisali-deklaraciju-o-strateskom-partnerstvu/24996484.html> (pristupljeno 14.12.2020.)

⁷³³ Kao nagradu za sklapanje Briselskog sporazuma o normalizaciji odnosa sa Kosovom, u aprilu 2013. godine, Srbija zvanično otvara pretprijetne pregovore sa EU krajem iste godine; više o tome u daljim izlaganjima naše studije

⁷³⁴ više o tome : European Communities – Council, Treaty on the European Union, Maastricht , 7 February 1992., Article J.4, paragraph 4, p. 126, izvor: internet: https://europa.eu/european-union/sites/default/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf (pristupljeno 24.12.2020.)

⁷³⁵ opširnija verzija ove teme je objavljena u: Anila Jelesijević, *Upotreba argumenta o „kosovskom otcepljenju“ u slučajevima Južne Osetije, Abhazije i Krima*, u: Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, *Godišnjak 2020, Godina XIV / Broj 24 / Decembar 2020*, Čigoja štampa, Beograd UDC 327.5(321.001); ISSN 1820-6700, str.73-103.

⁷³⁶ više u tome: Marc Weller, *Negotiating the Final Status of Kosovo*, EU Institute for Security Studies, Chaillot Paper, No 114, December 2008., p. 86., izvor: internet: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp114.pdf>; (pristupljeno 17.02.2020.)

⁷³⁷ više u tome : Ibid., p. 86.

⁷³⁸ više o tome: Juan Francisco Escudero Espinosa, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017, p.159.

logici, Južna Osetija, Abhazija i Krim imaju više pravo na „korektivnu secesiju“ nego Kosovo i Metohija u kojoj je u trenutku proglašenja nezavisnosti glavnu ulogu imao međunarodni faktor.

Kao što je poznato, Kosovo i Metohija je sledilo plan nezavisnosti finskog diplomate Martija Ahtisarija. U martu 2007. godine, posle godinu i po pregovora sa stranama čiji je cilj bio postizanje kompromisa, specijalni izaslanik UN za status Kosova i Metohije Ahtisari predstavio je svoj plan za rešavanje problema u kojem je konstatovano da „je došlo vreme da se reši status Kosova i Metohije i da je jedina održiva opcija za Kosovo i Metohiju nezavisnost, koju će u početnom periodu nadgledati međunarodna zajednica“⁷³⁹ ali je i primećeno da „Kosovo i Metohija je jedinstven slučaj koji zahteva jedinstveno rešenje i ne stvara presedan za ostale nerešene sukobe.“⁷⁴⁰ Mesec dana kasnije, u aprilu, plan koji je predložio Marti Ahtisari nije usvojen u Savetu bezbednosti UN-a zbog nejedinstvenog stava⁷⁴¹ dok je Srbija odbila pomenuti plan tražeći da se imenuje novi izaslanik koji bi uzeo u obzir Rezoluciju 1244 Saveta bezbednosti UN-a.⁷⁴² Da je Kosovo i Metohija recimo proglasilo nezavisnost 1998. godine, bila bi drugačija priča jer bi u tom slučaju pojam „korektivne secesije“ mogao da se upotrebi a ne posle potpisivanja Kumanovskog sporazuma iz 1999. godine i 9 godina posle bombardovanja kad je Srbija *de facto* izgubila kontrolu nad njenom provincijom.

Mi smatramo da ako proglašenje nezavisnosti Kosova i Metohije nije bilo u suprotnosti s međunarodnim pravom⁷⁴³ onda bi isto pravilo trebalo da važi i u slučaju proglašenja nezavisnosti Južne Osetije, Abhazije i Krima.

Da bismo to utvrdili bilo bi neophodno pozabaviti se i pitanjem da li su to zaista slične situacije, odnosno da li je slučaj Kosova i Metohije presedan koji otvara vrata i drugim slučajevima poput Kosova i Metohije ili je to jedinstven slučaj koji ne treba da se sledi.

Prema Rezoluciji UN 2625 (XXV) iz 1970. godine „uspostavljanje suverene i nezavisne države, slobodno udruživanje ili integracija sa nezavisnom državom ili pojavom bilo kojeg drugog političkog statusa koji je slobodno prihvaćeno od strane naroda predstavlja načine sprovođenja prava na samoopredeljenje od strane tog naroda.“⁷⁴⁴ Po tom principu Kosovo i Metohija ne treba da bude nezavisno (kao pravo na samoopredeljenje) jer je srpski narod koji je deo naroda na Kosovu i Metohiju bio protiv toga. Uostalom i da je bio za nezavisnost, to ne možemo da znamo jer na Kosovu i Metohiji nije održan referendum u vezi sa proglašenjem nezavisnosti iz 2008. godine. Svesni smo činjenice da nedostatak referenduma nije suštinski razlog za nepostojanje prava na secesiju ali ukoliko referenduma nema onda se postavlja pitanje kako dokazati da je samoopredeljenje volja naroda. Uostalom volja naroda nije ispoštovana ni u slučaju Južne Osetije i Abhazije s obzirom da ni one nisu prošle kroz referendum

---

⁷³⁹ više tome : UNSC, *Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's future status, S/2007/168, of 26 March 2007, Item 5,* izvor: internet: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/4BF3EA59396D0797852572AA007977D0-Full_Report.pdf; (pristupljeno 22.01.2021.)

⁷⁴⁰ Ibid., Item 15.

⁷⁴¹ UN.ORG, *Official communiqué of the 5654th (closed) meeting of the Security Council, Held in private at Headquarters, New York, on Tuesday, 3 April 2007;* izvor: internet: <https://digitallibrary.un.org/record/596183>; (pristupljeno 13.12.2020.)

⁷⁴² RELIEFWEB, *Serbia rejects Ahtisari's proposal before UN Security Council and requests new international mediator;* izvor: internet: <https://reliefweb.int/report/serbia/serbia-rejects-ahtisaaris-proposal-un-security-council-and-requests-new-international>; (pristupljeno 22.12.2020.)

⁷⁴³ „Međunarodni sud pravde je zaključio da usvajanje Deklaracije o nezavisnosti od 17. februara 2008. nije kršilo opšte međunarodno pravo, Rezoluciju Saveta bezbednosti 1244 (1999) ili ustavni okvir. Shodno tome, usvajanje te izjave nije prekršilo nijedno primenljivo pravilo međunarodnog prava.“; više o tome: International Court of Justice, *Reports of judgments, advisory opinions and orders accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo advisory opinion of 22 July 2010, General Conclusion, Item 122,* p. 53., izvor: internet: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf>; (pristupljeno 12.12.2020.)

⁷⁴⁴ UN.ORG, *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the UN Charter' UN Doc. A/RES/2625 (XXV), Annex, 24 October 1970,* izvor: internet: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/3dda1f104.pdf>; (pristupljeno 19.12.2020.)

(ali su bile priznate od strane Rusije zbog ruske percepcije o agresiji Gruzije nad njihovim narodom), dok je Krim ipak organizovao referendum o nezavisnosti.

Parlament Južne Osetije je usvojio početkom marta 2008. deklaraciju u kojoj se ističe da „kosovski presedan predstavlja ubedljiv argument za priznavanje njene sopstvene nezavisnosti.“⁷⁴⁵ Sem toga, i mišljenje Međunarodnog suda pravde u vezi Kosova i Metohije od 22. jula 2010. na koga, se poziva Deklaracija o nezavisnosti Autonomne Republike Krim i Sevastopolja⁷⁴⁶ je da „Međunarodni sud pravde smatra da opšte međunarodno pravo ne sadrži primenljivu zabranu proglašenja nezavisnosti i da shodno tome, zaključuje se da proglašenje nezavisnosti od 17. februara 2008. godine nije prekršilo opšte međunarodno pravo.“⁷⁴⁷ Ipak, iz navedene izjave Međunarodnog suda pravde može da se primeti da je ta institucija samo konstatovala da međunarodno pravo ne zabranjuje deklaracije o proglašenju nezavisnosti dok nije eksplicitno potvrdila pravo Kosova i Metohije na secesiju. Treba takođe da se ima u vidu da je Međunarodni sud pravde naglasio „da nekoliko učesnika u postupku pred Sudom tvrdilo je da je zabrana jednostranih proglašenja nezavisnosti implicitna u principu teritorijalnog integriteta“⁷⁴⁸ i da je podsetio da je „princip teritorijalnog integriteta važan deo međunarodnog pravnog poretka koji je sadržan je u Povelji Ujedinjenih nacija.“⁷⁴⁹ U istom smislu, i Završni akt Helsinške konferencije o bezbednosti i saradnji u Evropi iz 1. avgusta 1975. (Helsinška konferencija) predviđao je da će „države učesnice poštovati teritorijalni integritet svake države učesnice (Čl. IV).“⁷⁵⁰

Naše je mišljenje da se tu ne radi o nekim postupcima po pravima međunarodnog prava koji garantuju nepovredivost granica suverenim državama, nego o politici sa pozicije moći glavnih aktera, SAD, Rusije i EU i njihovoj volji da se njihovi interesi prihvataju.

Primeru radi, u oktobru 2006. godine, pomoćnik američkog državnog sekretara za odnose sa evropskim i evroazijskim zemljama Danijel Frid (Daniel Fried) objasnio je da je „pogrešno napraviti analogiju između Kosova i Metohije i slučaja Gruzije jer je Kosovo i Metohija jedinstven slučaj.“⁷⁵¹ Američki diplomata ipak nije obrazložio po čemu je Kosovo i Metohija jedinstven slučaj.

Bez obzira na stav SAD i EU, u to vreme, Rusija je ipak dala do znanja da bi eventualna nezavisnost Kosova i Metohije mogla da ima dalekosežne posledice. Krajem januara 2006. godine, ruski predsednik Putin je izjavio da: „Ako neko verujete da bi Kosovo i Metohija trebalo da dobija nezavisnost kao država, zašto bismo onda to porekli Abhazima i Južnim Osetijama?“⁷⁵² dok je naglasio i sledeće „Znamo da je Turska, na primer, priznala Republiku Severni Kipar. Ne želim da kažem da će Rusija odmah priznati Abhaziju ili Južnu Osetiju kao nezavisne i suverene države, ali takvi predsedani postoje u međunarodnoj praksi.“⁷⁵³

Izjava iz 13.jula. 2007. godine ambasadora SAD pri UN, Zalmaj Kalilzad (Zalmay Khalilzad) da će „slučaj Kosova i Metohije, koji traži nezavisnost od Srbije, biti tretiran van Saveta bezbednosti bez

---

⁷⁴⁵ Štavljanin Dragan, *Hladni Mir (Kavkaz i Kosovo)*, Čigoja štampa, Beograd, 2009, str. 227.

⁷⁴⁶ više o tome : Espinosa Juan Francisco Escudero, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017, p. 96.

⁷⁴⁷ više o tome: International Court of Justice, *Reports of judgments, advisory opinions and orders accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo advisory opinion of 22 July 2010, General Conclusion, Item 122*, pp. 39-40., izvor: internet: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf>; (pristupljeno 12.12.2020.)

⁷⁴⁸ više o tome u: Ibid.; p 38.

⁷⁴⁹ Ibid., p.38.

⁷⁵⁰ Ibid., p.38

⁷⁵¹ U.S. Department of State, *Press Briefing on Turnover of Russians to OSCE, Daniel Fried, Assistant Secretary of State for European and Eurasian Affairs*, Washington, DC, October 2, 2006, izvor: internet: <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/rm/73492.htm>; (pristupljeno 17.12.2020.)

⁷⁵² Robert Parsons, *Russia: Is Putin Looking To Impose Solutions To Frozen Conflicts?*, izvor: internet: <https://www.rferl.org/a/1065363.html>; (pristupljeno 17.12.2020.)

⁷⁵³ Ibid

obzira da li Rusija prihvata tu rezoluciju ili ne⁷⁵⁴ je jasan indikator da se ne radi o poštovanju međunarodnog prava nego o politici sa pozicije „tvrde“ moći SAD.

Čak i tri dana uoči proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije, predsednik Rusije Vladimir Putin je odbacio argumente Zapada da je Kosovo i Metohija "poseban slučaj" u traženju nezavisnosti i optužio te zemlje da koriste dvostruke standarde po tom pitanju.⁷⁵⁵ Putin je takođe podsetio da je „teritorijalni integritet Srbije utvrđen Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti UN, usvojenom 1999. godine posle bombardovanja Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) od strane NATO, tako da sve države članice UN moraju slediti njene odredbe.“⁷⁵⁶ Međutim, Putin je dodao da, „ako zapadne zemlje priznaju nezavisnost Kosova i Metohije, Rusija nema planove da traži nelegalnu osvetu.“⁷⁵⁷ Ruski predsednik nije objasnio o kakvoj „nelegalnoj“ osveti bi moglo da se radi ali je po našem mišljenju implicitno dao do znanja da Ruska Federacija neće sprečiti nezavisnost Kosova i Metohije. Zahvaljujući Ahtisarijevom planu i američkoj politici sa pozicije „tvrde“ moći podrške tom planu, kosovski Albanci su ostvarili njihov plan o nezavisnosti Kosova i Metohije. Skupština privremenih kosovskih institucija je proglasila nezavisnost 17. februara 2008. godine dok su SAD i zemlje EU nastavile da opravdaju njihovu podršku za pomenutu nezavisnost. Dva dana posle proglašenja nezavisnosti, predsednik SAD Džordž Buš (George Walker Bush) je izjavio da „će istorija dokazati da je nezavisnost Kosova i Metohije bila opravdana“⁷⁵⁸ ali do trenutka pisanja naše disertacije takva opravdanost još uvek nije dokazana. U pismu koju je američki predsednik Buš poslao kosovskom predsedniku dan posle proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije, je navedeno da „predsednik SAD priznaje Kosovo i Metohiju kao nezavisnu i suverenu državu istovremeno najavljujući i uspostavljanje diplomatskih odnosa između dveju država.“⁷⁵⁹

Interesantno je takođe pominjati da je u zaključku Saveta ministra EU dan posle proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije, konstatovano da „kad su u pitanju odnosi prema Kosovi i Metohiji, države članice će odlučiti, u skladu sa nacionalnom praksom i međunarodnim pravom“⁷⁶⁰ ali je i pomenuto da „Kosovo i Metohija predstavlja slučaj *sui generis*“⁷⁶¹ odnosno da se radi o jedinstvenom slučaju. Par meseci kasnije, isti Savet ima drugačiji stav povodom slične situacije odnosno secesije Abhazije i Južne Osetije iz Gruzije. U tom kontekstu, kako se između ostalog navodi u izjavi za štampu „Savet je potvrdio svoju punu posvećenost principima suvereniteta, nezavisnosti i teritorijalnog integriteta Gruzije u okviru međunarodno priznatih granica.“⁷⁶²

---

⁷⁵⁴ Ibid.

⁷⁵⁵ „Ne želim nikoga uvrediti, ali Severni Kipar je faktički nezavisna republika već 40 godina. Zašto ga ne priznate? Zar se vi, Evropljani, ne stidite primene dvostrukih standarda u rešavanju identičnih problema u različitim delovima sveta? “; više o tome: RIA Novosti , *Putin scolds Europe over double standards on Kosovo*, izvor: internet: <https://sputniknews.com/russia/2008021499212987/>; (pristupljeno 17.12.2020.)

⁷⁵⁶ Ibid.

⁷⁵⁷ Ibid.

⁷⁵⁸ BBC, *Bush salutes Kosovo independence*, izvor: internet: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7252033.stm>; (pristupljeno 17.12.2020.)

⁷⁵⁹ „U ime američkog naroda, priznajem Kosovo kao nezavisnu i suverenu državu. Čestitam vama i građanima Kosova što su preduzeli ovaj važan korak u vašem demokratskom i nacionalnom razvoju ... U zahtevu za uspostavljanjem diplomatskih odnosa sa Sjedinjenim Državama, izrazili ste želju Kosova da postigne najviše standarde demokratije i slobode. U potpunosti pozdravljam ovo osećanje(...)“; više o tome : White House; *Text of a Letter from the President to the President of Kosovo of 18 February 2008*, izvor: internet: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/02/20080218-3.html>; (pristupljeno 18.12.2020.)

⁷⁶⁰ Council of European Union, *Council Conclusions on Kosovo 2851st EXTERNAL RELATIONS Council meeting Brussels, 18 February 2008*, p. 1, izvor: internet: http://www.eu2008.si/en/News_and_Documents/Council_Conclusions/February/0218_GAERC5.pdf; (pristupljeno 26.12.2020.)

⁷⁶¹ Ibid. p.2

⁷⁶² Council of the European Union, *PRESS RELEASE 2870th Council meeting General Affairs and External Relations Brussels, 26-27 May 2008*, izvor: internet: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_08_141; (pristupljeno 26.01.2021.)

Sa druge strane Rusija je iskoristila slučaj Kosova i Metohije za njene interese i da povećava njenu „meku“ moć prema Srbiji koja nije želela da izgubi Kosmet. Postoji čak i mišljenje da je „Rusija računala da ako Kosovo i Metohija ostaje deo Srbije onda će ova sila postići diplomatski uspeh, u suprotnom, Kosovo i Metohija će da posluži kao dobar presedan za Abhaziju, Južnu Osetiju.“⁷⁶³ Mi smo pomalo skeptični na takvo „rusko kalkulisanje“. Rusija je svakako bila u dobitnoj situaciji ali nije računala na nepriznavanje nezavisnosti Kosova i Metohije jer je bilo očigledno da će do priznanja doći.

Pitanje koje bismo u ovom slučaju postavili je da li je Rusija mogla (ili htela) da spreči nezavisnost Kosova i Metohije. Primera radi, tokom posete Moskvi predsednika Srbije Borisa Tadića i premijera Vojislava Koštunice, 25. januara 2008. godine, ruski predsednik Vladimir Putin je rekao da se „Rusija i dalje odlučno protivi bilo kakvoj jednostranoj proglašenju nezavisnosti Kosova i Metohije.“⁷⁶⁴

Ipak i nakon takvih izjava, Kosovo i Metohija je postalo nezavisno dok je posle razgovora srpskih i ruskih političara u Moskvi potpisan međuvladin sporazum o saradnji u naftnom i gasnom sektoru i protokol o uslovima za sticanje 51 odsto akcija Gazprom Neft kompanije u srpskoj kompaniji Naftna industrija Srbije.⁷⁶⁵

Slika 13⁷⁶⁶: Vojislav Koštunica, Vladimir Putin i Boris Tadić u Kremlju, 25. januara 2008. godine povodom potpisivanja međuvladinog sporazuma o saradnji u naftnom i gasnom sektoru i protokol o uslovima za sticanje 51 odsto akcija Gazprom Neft kompanije u srpskoj kompaniji Naftna industrija Srbije, dvadesetak dana pre nego što su privremene vlasti u Prištini proglasile nezavisnost Kosova i Metohije.

⁷⁶³ Dimitar Bechev, *Rival Power: Russia in Southeast Europe*. Yale University Press, London, 2017, p. 60.

⁷⁶⁴ President of Russia, *President Vladimir Putin met at the Kremlin with Serbian President Boris Tadic and Serbian Prime Minister Vojislav Kostunica*, izvor: internet: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/43702>; (pristupljeno 22.12.2020.)

⁷⁶⁵ Ibid.

⁷⁶⁶ Preuzeto iz: Nebojša Bugarinović, *Naftna industrija Srbije prodana Rusima*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/872190.html> (pristupljeno 15.01.2021)

Ostavljajući pod uticajem „meke“ moći Rusije koja je pokazala samo verbalno protivljenje prema odluci o proglašenju nezavisnosti Kosova i Metohije, srpskim vlastima u to vreme nije očigledno ostalo ništa drugo sem da pokazuju njihovo nezadovoljstvo. Neslaganje u vezi jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije od strane privremenih vlasti u Prištini, tadašnja srpska vlada Vojislava Koštunice je pokazala organizovanjem u Beogradu mitinga „Kosovo je Srbija“, 21. februara 2008. godine u kojem je učestvovalo stotine hiljada ljudi. Moleban za Kosovo i Metohiju je služio vladika crnogorsko-primorski Amfilohije, a prisustvovali su premijer Srbije Vojislav Koštunica, predsednici SRS-a i SPS-a Tomislav Nikolić i Ivica Dačić, brojni ministri u Vladi Srbije, premijer Republike Srpske Milorad Dodik dok je predsednik Boris Tadić bio na državnoj poseti u Rumuniji koja nije priznala nezavisnost Kosova i Metohije.⁷⁶⁷ Tokom mitinga, premijer Koštunica se ponovo zahvalio Rusiji na podršku, iako doduše „principijelnu“⁷⁶⁸ Posle mitinga „Kosovo je Srbija“, kosovsko pitanje i dalje ostalo nerešeno ali je došlo je do napada na ambasade SAD, Nemačke, Turske i Hrvatske s tim što je zgrada američke ambasade i zapaljena.⁷⁶⁹

---

⁷⁶⁷ B92.NET, *Održan miting "Kosovo je Srbija"*, izvor: internet:

https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=02&dd=21&nav_category=640&nav_id=285780 (pristupljeno 15.01.2021)

⁷⁶⁸ "Srpski narod neće zaboraviti prijateljstvo i principijelnu podršku koju je predsednik Putin, na čelu Rusije, pružio Srbiji. Nećemo zaboraviti ni podršku svih država koje se protive urušavanju postojećeg međunarodnog poretka", rekao je tada Koštunica; više o tome: B92.NET, *Održan miting "Kosovo je Srbija"*, izvor: internet:

https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=02&dd=21&nav_category=640&nav_id=285780 (pristupljeno 15.01.2021)

⁷⁶⁹ Divljanje i piromaniju je životom platio dvadesetogodišnji Zoran Vujović koji se prema dostupnim podacima, ugušio ugljen-monoksidom u zapaljenoj ambasadi SAD. Nakon diplomatskog pritiska (po nama politike sa pozicije „tvrde“ moći, Vašingtona i Berlina, 2012. godine počeo je postupak protiv dvanaestorice mladića, uglavnom iz Novog Sada, za koje je dokazano da su veče proveli u blizini zgrada stranih ambasada u Kneza Miloša. politika sa pozicije moći prema Srbiji u vezi paljenja ambasada će se i dalje nastaviti; Andreas Šokenhof koje je u nemačkoj Hrišćansko-demokratskoj uniji (CDU) bio zadužen za jugoistok Evrope i bio je deo parlamentarne delegacije koja je u Beogradu jula 2014. godine, u dokumentu od sedam tačaka, kao jedan od uslova na evropskom putu (pored zahteva da Srbija pokaže jasno vidljivu volju za pravno obavezujuću normalizaciju odnosa sa Kosovom i Metohijom) postavila rasvetljavanje napada na nemačku ambasadu; više o tome: DW, *Dan kad je gorela Ulica Kneza Miloša*, izvor: internet:

<https://www.dw.com/sr/dan-kada-je-gorela-ulica-kneza-milo%C5%A1a/a-17444842> (pristupljeno 10.01.2021)

Radio Slobodna Evropa, *Nemačka ostaje pri sedam uslova za Srbiju*, izvor: internet:

<https://www.slobodnaevropa.org/a/nemacka-ostaje-pri-sedam-uslova-za-srbiju/25452573.html> (pristupljeno 10.01.2021);

Milan Milošević, *Lavirinti produžene krize*, izvor: internet:

<https://www.vreme.com/cms/view.php?id=592014> (pristupljeno 10.01.2021)

Slika 14⁷⁷⁰: Paljenje američke ambasade u Beogradu nakon mitinga „Kosovo je Srbija“, 21.februara 2008. godine, događaj koji ipak nije promenio odluku o nezavisnosti Kosmeta.

Samo dvadesetak dana nakon proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije, 6. marta 2008. godine, Rusija je ukinula ekonomske sankcije Abhaziji i Južnoj Osetiji, koje je Zajednica nezavisnih država (ZND) uvela davne 1996. godine. Rusko ministarstvo spoljnih poslova je izdalo saopštenje u kome je najavilo izlazak zemlje iz sporazuma iz 1996. godine, pozivajući se na "promenjene okolnosti."⁷⁷¹ Važno je ponovo naglasiti da je parlament Južne Osetije usvojio početkom marta 2008. deklaraciju u kojoj se ističe da „kosovski presedan predstavlja ubedljiv argument za priznanje njene sopstvene nezavisnosti.“⁷⁷²

Rusija nije samo vodila računa o ukidanju sankcija nego je izabrala i dan kad će to da uradi. Ukidanje sankcija se za tadašnjeg predsednika gruzijskog parlamenta Nino Burjanadze (Nino Burjanadze) desilo u pravom vremenu s obzirom da se podudaralo sa raspravom NATO-a istog dana (6. marta) u Briselu o tome da li će Gruziji odobriti Akcioni plan za članstvo (MAP).⁷⁷³ Rusija čak nije mnogo ni čekala sa daljim aktivnostima o secesiji Abhazije i Južne Osetije.

⁷⁷⁰ Preuzeto iz: DW, *Dan kad je gorela Ulica Kneza Miloša*, izvor: internet:

<https://www.dw.com/sr/dan-kada-je-gorela-ulica-kneza-milo%C5%A1a-a-17444842> (pristupljeno 10.01.2021)

⁷⁷¹ Sporazum koji zabranjuje trgovinske, ekonomske, finansijske, saobraćajne i druge veze s Abhazijom potpisalo je 12 članica ZND. U izjavi Izvršnom komitetu ZND-a 6. marta Rusija je rekla da je obrazloženje svoje odluke da se povuče iz sporazuma trebalo da utiče na Abhaziju na zauzimanje fleksibilnijeg stava u pogledu povratka raseljenih Gruzijaca u njihove domove u Abhaziji. U izjavi je takođe navedeno da je većina Gruzijaca koji su želeli da se vrate to učinila i da je glavna prepreka drugima to da učine odbijanje Gruzije da pristane na pravila o njihovoj registraciji koja je predložio Visoki komesar UN za izbeglice; više o tome : Lobjakas Ahto, *Georgia: Tbilisi Outraged At Moscow Withdrawal From Abkhaz Sanctions Treaty*, izvor: internet: <https://www.globalsecurity.org/military/library/news/2008/03/mil-080307-rfer101.htm>; (pristupljeno 14.12.2020.)

⁷⁷² Dragan Štavljanin, *Hladni Mir (Kavkaz i Kosovo)*, Čigoja štampa, Beograd, 2009, str.227.

⁷⁷³ NATO je tada samo formalno obećao članstvo i Gruziji i Ukrajini dok je potpisivanje Akcionog plana za članstvo (MAP) Gruzije je ostalo da sačeka; više o tome : „NATO pozdravlja evroatlantske težnje Ukrajine i Gruzije za članstvom u NATO-u. Danas smo se dogovorili da će te zemlje postati članice NATO-a.“, u: NATO, *Bucharest Summit Declaration*, Press Release (2008) 049, issued on 03 Apr. 2008, izvor:internet: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm; (pristupljeno 10.12.2020.); Lobjakas Ahto, *Georgia: Tbilisi Outraged At Moscow Withdrawal From Abkhaz Sanctions Treaty*, izvor: internet: <https://www.globalsecurity.org/military/library/news/2008/03/mil-080307-rfer101.htm>; (pristupljeno 14.12.2020.)

Pet meseci kasnije, nelegalna nezavisnost Kosova i Metohije će „pasti u zaborav“ zbog ruske intervencije u Gruziji. Rusija je vojno intervenisala u Gruziji 8. avgusta 2008. godine,⁷⁷⁴ nakon završetka NATO samita u aprilu, u Bukureštu iste godine na kome zbog protivljenja pojedinih evropskih članica, pre svega Nemačke i Francuske, nije dodeljen Akcioni plan članstva (MAP) Gruziji i Ukrajini.⁷⁷⁵

Rusija je intervenisala u Gruziji pod istim izgovorom kao i SAD i EU na Kosovu i Metohiji. Rusija nije želela da njena akcija izgleda kao otimanje teritorije, već kao „sprečavanje genocida i zaštita malih naroda, odnosno njenih građana.“⁷⁷⁶ Tadašnji ruski premijer Vladimir Putin je tada i objasnio da „Ono što se dešava u Južnoj Osetiji jeste genocid nad narodom Osetije.“⁷⁷⁷ Jedan od mnogih izgovora Rusije za invaziju na Gruziju, odnosno njena tvrdnja da sprečava genocid je da je sledila stav međunarodne zajednice o genocidnim delovima iz 2005. godine.⁷⁷⁸

U međuvremenu, podrška nezavisnosti Kosova i Metohije od proglašenja pa nadalje od strane SAD je ostala nesporna. Tokom posete u Srbiji i na Kosovu i Metohiji, maja 2009. godine, tadašnji američki potpredsednik Džozef Bajden (Joseph Robinette „Joe“ Biden) je naglasio u Beogradu da SAD „ne očekuje da će Srbija uskoro priznati Kosovo i Metohiju“⁷⁷⁹ dok je tokom obraćanja kosovskoj skupštini u Prištini izjavio da je „uspeh nezavisnosti Kosova i Metohije prioritet američke administracije.“⁷⁸⁰

---

⁷⁷⁴ Dragan Štavljanin, *Hladni Mir (Kavkaz i Kosovo)*, Čigoja štampa, Beograd, 2009, str. 19.

⁷⁷⁵ Ibid., str. 26.

⁷⁷⁶ Ibid., str. 24.

⁷⁷⁷ INTERFAX.RU, *Путин: происходящее в Южной Осетии – это геноцид осетинского народа, 9 August 2008*; izvor: internet: <https://www.interfax.ru/russia/26152>; (pristupljeno 10.12.2020.)

⁷⁷⁸ 2005. godine članice UN su se složile da međunarodna zajednica mora da interveniše u zemljama koje trpe masovna zlodela. U paragrafima 138 i 139 dokumenta o ishodu Svetskog samita 2005. (A / RES / 60/1) šefovi država i vlada potvrdili su svoju odgovornost da zaštite sopstveno stanovništvo od genocida, ratnih zločina, etničkog čišćenja i zločina protiv čovečnosti i prihvatili kolektivnu odgovornost da ohrabruju i pomažu jedni drugima da se pridržavaju ove posvećenosti; više o tome u: United Nations Office, *Responsibility to Protect*, izvor: internet: <https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml> (pristupljeno 15.12.2020.)

⁷⁷⁹ Aljazeera, *Biden visit sparks anger in Serbia*, izvor: internet:

<https://www.aljazeera.com/news/2009/5/20/biden-visit-sparks-anger-in-serbia> (pristupljeno 09.01.2021)

⁷⁸⁰ DW.Com, *Biden ends Balkans tour with message of cautious hope*, izvor: internet:

<https://www.dw.com/en/biden-ends-balkans-tour-with-message-of-cautious-hope/a-4270933>

(pristupljeno 10.01.2021)

Slika 15⁷⁸¹:Kosovski premijer Hašim Tači (levo), potpredsednik SAD Džo Bajden (na sredini) i kosovski predsednik Fatmir Sejdiu (desno) držeći Deklaraciju o nezavisnosti Kosova i Metohije, u skupštini Kosova i Metohije tokom posete Bajdena u Prištini, 21 maja 2009. godine, kao podrška nezavisnosti Kosova i Metohije od strane SAD.

Podrška SAD u vezi nezavisnosti Kosova i Metohije se može videti i u izjavi iz septembra 2012. godine, američkog predsednika Baraka Obame (Barack Obama) da „podržava najavu Međunarodne upravljačke grupe (International Steering Group) da je međunarodni nadzor nezavisnosti Kosova i Metohije okončan.“⁷⁸² Takođe, tokom njene posete Prištini, dva meseca kasnije, tadašnja američka državna sekretarka Hilari Klinton (Hillary Clinton) je naglasila da „nezavisnost Kosova i Metohije, kojoj se Srbija žestoko protivi, nije diskutabilna i pozvala je kosovske lidere da pokažu hrabrost.“⁷⁸³

Sem toga, američka podrška nezavisnosti Kosova i Metohije se nije promenila bez obzira da li su na čelu Amerike bili republikanci ili demokrate, ali ponekad shvatanja američkih najviših predstavnika o opravdanju te odluke su ostavljali u čudu čak i zvaničnu Moskvu. „Kosovo i Metohija je napustilo Srbiju tek nakon što je organizovan referendum ne izvan granica međunarodnog prava, već uz pažljivu saradnju sa Ujedinjenim nacijama i sa kosovskim susedima“⁷⁸⁴ rekao je predsednik SAD Obama u martu 2014. godine tokom govora u Palati lepih umetnosti (Palais des Beaux-Arts) u Briselu. Ubrzo je usledio komentar ruskog Ministarstva spoljnih poslova. Portparol ruskog Ministarstva spoljnih poslova je izjavio

⁷⁸¹ Preuzeto iz: Zyra e Kryeministrit, Kryeministri Thaçi: *Për Kosovën do të ketë vetëm suksese – Populli ynë krenohet me ju dhe me Shtetet e Bashkuara të Amerikës*, izvor:internet.

<https://kryeministri-ks.net/kryeministri-thaci-per-kosoven-do-te-kete-vetem-suksese-populli-yne-krenohet-me-ju-dhe-me-shtetet-e-bashkuara-te-amerikes/> (pristupljeno 08.12.2020)

⁷⁸² više o tome: White House, Office of the Press Secretary, *Statement by the President on the End of Kosovo's Supervised Independence*, izvor: internet: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2012/09/10/statement-president-end-kosovo-s-supervised-independence> (pristupljeno 09.12.2020.)

⁷⁸³ više o tome: UNPO.ORG, *Kosova: Hillary Clinton Expresses Strong Support To Pristina*, izvor: internet: <https://unpo.org/article/15074> (pristupljeno 09.12.2020.)

⁷⁸⁴ TASS.COM, *Moscow astonished by Obama's claims that decision on Kosovo was taken at referendum*, izvor:internet: <https://tass.com/russia/725736> (pristupljeno 09.12.2020.)

da je „Zvanična Moskva primetila da je predsednik Obama opravdao takozvanu nezavisnost Kosova i Metohije od Srbije, zaobilazeći Rezoluciju 1244 Saveta bezbednosti UN i pomenuvši referendum koji navodno održan je uz saglasnost UN-a i susednih zemalja“⁷⁸⁵, i objasnio da „tvrdnja američkog predsednika izaziva iznenađenje s obzirom da na Kosovu i Metohiji nije bilo plebiscita jer je odluku o razdvajanju Kosova i Metohije od Srbije doneo parlament u Prištini 2008. godine.“⁷⁸⁶ Ipak, bez obzira na ovakve stavove podrške teritorijalnog integriteta Srbije, posle uspeha sa priznanjem Abhazije i Južne Osetije, kosovski predsednik je itekako poslužio Rusiji i u priznanju oцепljenja Krima od Ukrajine.

U obraćanju poslanicima Državne Dume članovima Saveta Federacije, šefovima ruskih regiona i predstavnicima civilnog društva 18. marta 2014. godine, u Kremlju, ruski predsednik Vladimir Putin naglasio je sledeće: „Na Krimu je 16. marta održan referendum u potpunosti u skladu sa demokratskim procedurama i međunarodnim normama. Preko 96 odsto njih izjasnilo se za ponovno ujedinjenje sa Rusijom. Staviše, krimske vlasti pozvale su se na poznati kosovski predsednik koji su naše zapadne kolege stvorile sopstvenim rukama u vrlo sličnoj situaciji, kada su se složile da je jednostrano odvajanje Kosova i Metohije od Srbije, upravo ono što Krim radi sada, legitimno i da nije bilo potrebno odobrenje republičkih vlasti zemlje.“⁷⁸⁷ Kako je Putin dalje tada naveo „U skladu sa članom 2, poglavlje 1 Povelje UN“⁷⁸⁸ Međunarodni sud pravde se složio s ovim pristupom i u svojoj presudi od 22. jula 2010. godine dao sledeći komentar: Savet bezbednosti u pogledu proglašenja nezavisnosti i opšte međunarodno pravo ne sadrži zabranu proglašenja nezavisnosti.“⁷⁸⁹

Deklaracijom o nezavisnosti Autonomne Republike Krim i Sevastopolja se proglašava nezavisnost Krima i Sevastopolja zbog mišljenja Međunarodnog suda pravde u vezi Kosova i Metohije. Ova deklaracija počinje sledećim rečima: „Mi, članovi parlamenta Autonomne Republike Krim i Gradskog veća Sevastopolja, u skladu sa poveljom Ujedinjenih nacija i drugim međunarodnim dokumentima, uzimajući u obzir potvrdu statusa Kosova od strane Međunarodnog suda pravde iz 22. jula 2010. godine, koji kaže da jednostrano proglašavanje nezavisnosti dela zemlje ne krši nijednu međunarodnu normu, doneli smo sledeću odluku: 1. Ako se odluka o ujedinjenju sa Rusijom bude doneta referendumom iz 16. marta 2014. godine, Krim uključujući Autonomnu Republiku Krim i grad Sevastopolj biće proglašen za nezavisnu i suverenu državu.“⁷⁹⁰ Ipak potrebno je ponovo naglasiti da je Međunarodni sud pravde samo konstatovao da međunarodno pravo ne zabranjuje deklaracije o proglašenju nezavisnosti a ne i da je eksplicitno potvrdio pravo na secesiju.

S obzirom da je Rusija smatrala da je sve urađeno u skladu sa međunarodnom praksom, ova zemlja nije samo priznala nezavisnost Krima nego je otišla korak dalje aneksijom tog dela Ukrajine.

Kako je obrazloženo, „u skladu sa članom 84 ruskog Ustava i Saveznim zakonom o međunarodnim ugovorima Ruske Federacije, predsednik Vladimir Putin podneo je Državnoj dumi na ratifikaciju Sporazum između Ruske Federacije i Republike Krim o pristupanju Republike Krima Ruskoj

⁷⁸⁵ više o tome: TASS.COM, *Moscow astonished by Obama's claims that decision on Kosovo was taken at referendum*, izvor: internet: <https://tass.com/russia/725736> (pristupljeno 09.12.2020.)

⁷⁸⁶ Ibid.

⁷⁸⁷ više o tome : President of Russia, *Address by President of the Russian Federation*, izvor: internet: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>; (pristupljeno 19.12.2020.)

⁷⁸⁸ više o tome: UN, United Nations Charter, Chapter 1, Article 2; izvor: internet: <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html>; (pristupljeno 25.12.2020.)

⁷⁸⁹ više o tome : President of Russia, *Address by President of the Russian Federation*, izvor: internet: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>; (pristupljeno 19.12.2020.)

Putin je citirao sledeće: „Međunarodni sud pravde je zaključio da usvajanje Deklaracije o nezavisnosti od 17. februara 2008. nije kršilo opšte međunarodno pravo, Rezoluciju Saveta bezbednosti 1244 (1999) ili ustavni okvir. Shodno tome, usvajanje te izjave nije prekršilo nijedno primenljivo pravilo međunarodnog prava.“; više o tome : International Court of Justice, *Reports of judgments, advisory opinions and orders accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo advisory opinion of 22 July 2010, General Conclusion, Item 122*, p. 53., izvor: internet: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf>; (pristupljeno 12.12.2020.)

⁷⁹⁰ više o tome: Juan Francisco Escudero Espinosa, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017, p. 96.

Federaciji i stvaranje novih konstitutivnih entiteta unutar Ruske federacije, potpisanog 18. marta 2014. u Moskvi.⁷⁹¹

Ipak na međunarodnom planu, očigledno je da je politika EU i SAD u podržavanju Kosova i Metohije kao samostalne države je bila ubedljivija u odnosu na ulogu Rusije u dobijanju podrške za Južnu Osetiju, Abhaziju i Krim jer je broj država koje su priznale nezavisnost Kosova i Metohije je bio znatno veći.

Primeri radi, zemlje koje su do 2018. godine priznale nezavisnost Južne Osetije i Abhazije su Nikaragva, Venecuela i Nauru.⁷⁹² U vezi sa Krimom, prema iz novembra 2017. godine,⁷⁹³ 11 zemalja, uključujući Kubu, Severnu Koreju, Južni Sudan, Sudan, Siriju, Venecuelu, prihvatilo je krimski referendum i tako pristalo da je Krim deo Rusije, dok su nekih 100 zemalja bile protiv.⁷⁹⁴ Što se tiče Kosova i Metohije, njegove privremene institucije smatraju da je nezavisnost Kosmeta priznato od 114 država⁷⁹⁵ od ukupno 193 zemlje članica Ujedinjenih nacija, među njima i tri stalne članice Saveta bezbednosti (Francuska, Velika Britanija i SAD). Međutim, upitno je da li je ova cifra ikad bila ovolika, a sada je daleko manja, nakon kampanje „otpriznavanja“ nezavisnosti Kosova“ te čini je manje od polovine⁷⁹⁶ ali svakako je više nego broj država koje su priznale nezavisnost Južne Osetije, Abhazije i Krima. Kad je u pitanju EU, 22 države članice su priznale nezavisnost Kosova i Metohije dok njih 5 (Grčka, Kipar, Rumunija, Slovačka i Španija) nisu.

Iako je kršeno međunarodno pravo, za Krim se smatra da je jako teško da se isključi iz Ruske Federacije.⁷⁹⁷ Neaktivnost Ukrajine, koja, izgleda, pokazuje prećutno prihvatanje novog statusa, može biti najrealnija opcija uz široku toleranciju od strane međunarodne zajednice za ovaj akt secesije.⁷⁹⁸

U slučaju Južne Abhazije i Osetije, i tamo je davno zastupila „nova stvarnost“. Osam godina po okončanju konflikta u Gruziji 12. avgusta 2016. godine, Ministarstvo spoljnih poslova Ruske Federacije objavilo je saopštenje u kome se navodi da Rusija nikada nije potpisala sporazum o prekidu vatre sa Gruzijom 2008. godine.⁷⁹⁹ Rusko ministarstvo je naglasilo da je „Sporazum o prekidu vatre 12. avgusta

---

⁷⁹¹ President of Russia, *Agreement on the Accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation submitted to State Duma for ratification*, izvor: internet: <http://en.kremlin.ru/acts/news/20616>; (pristupljeno 16.12.2020.)

⁷⁹² Nikaragva je 5. septembra 2008. godine izdala zvanične uredbe o priznavanju nezavisnosti obe zemlje. 10. septembra 2009. godine, tokom posete Moskvi, predsednik Venecuele Hugo Čavez (Hugo Chavez) rekao je tadašnjem ruskom predsedniku Dmitriju Medvedevu da će priznati nezavisnost obe republike (prema Venecuelanskom ustavu spoljna politika je prerogativ šefa države i ne zahteva odobrenje parlamenta). Nauru je priznao nezavisnost Abhazije i Južne Osetije 2009. godine potpisivanjem sporazuma o uspostavljanju diplomatskih odnosa.; više o tome : TASS.COM, *Countries that recognized South Ossetia's and Abkhazia's independence*; izvor: internet: <https://tass.com/world/1007058>; (pristupljeno 17.01.2021.)

⁷⁹³ noviji podaci nisu nam bili dostupni

⁷⁹⁴ Alexander Churanov, *What is the political standing of Crimea? Is Crimea now a recognized country, a part of Russia, or something else?*, izvor: internet: <https://www.quora.com/What-is-the-political-standing-of-Crimea-Is-Crimea-now-a-recognized-country-a-part-of-Russia-or-something-else>; (pristupljeno 14.12.2020.)

⁷⁹⁵ Ministry of Foreign Affairs of Republic of Kosovo, *International Recognitions of the Republic of Kosovo*, izvor: internet: <http://www.mfa-ks.net/subdomain/oldwebsite/?page=2,224>; (pristupljeno 19.12.2020.)

⁷⁹⁶ Šef srpske diplomatije kaže da trenutno, od 193 članice UN-a, 92 zemlje priznaju nezavisno Kosovo, 96 zemalja ne priznaje Kosovo; više o tome u: Ministarstvo spoljnih poslova Srbije, *Dačić: „Sijera Leone je 18. država koja je povukla priznanje tzv. Kosova“*, izvor: internet: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/pres-servis/saopstenja/22340--18-k-sl03032020?lang=lat> (pristupljeno 20.01.2020.)

⁷⁹⁷ više o tome: Juan Francisco Escudero Espinosa, *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017, p. 184.

⁷⁹⁸ Ibid., p.184.

⁷⁹⁹ Министерство иностранных дел Российской Федерации, *Комментарий МИД России в связи с грузинскими и украинскими заявлениями к годовщине событий августа 2008 года*, izvor: internet: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2391051; (pristupljeno 14.01.2021.)

2008. mitski dogovor koji se često pominje od Gruzije, zemlje koja nije uspjela da se navikne na novu stvarnost postojanja dve nezavisne države na njenoj bivšoj teritoriji."⁸⁰⁰

Svakako to nije slučaj sa Srbijom koja je aktivna u sprečavanju nezavisnosti Kosova i Metohije. Srbija uvek opisuje proglašenje nezavisnosti Kosova i Metohije u februaru 2008. godine kao jednostrani akt priznanja, i vodi jasnu politiku protiv toga.⁸⁰¹

4.3. Početak i razvoj politike “ zamora od proširenja“ EU

4.3.1. Rigorozniji zahtevi za članstvo zemalja Zapadnog Balkana kao izgovor odugovlačenja za pristupanjem Evropskoj uniji⁸⁰²

Mogućnost apliciranja za članstvo u Evropsku uniju je regulisano članom 49⁸⁰³ Ugovora o funkcionisanju EU: „Svaka evropska država koja poštuje vrednosti navedene u članu 2⁸⁰⁴ i koja se zalaže za njihovo promovisanje, može podneti zahtev za članstvo u Uniji(...).“⁸⁰⁵

Budućnost Balkana i time Srbije godinama se nagoveštava da je u EU ali uz poštovanju politike „uslovljavanja“ koja spada u politiku sa pozicije moći EU prema tom regionu. Mišljenja smo da je razlog pomenute politike EU vezan sa nedostatkom volje o daljem proširenju.

Kako „zamor od proširenja“ biva sve veći, i politika „uslovljavanja“ biva sve rigoroznija. Dakle, optimizam Evropske unije o proširenju je bio vidljiv samo tokom procesa takozvanog „big bang enlargement“ (proširenje „veliki prasak“) iz 2004. godine, kad su EU pristupili 10 novih članova da bi se u godinama koje dolaze pretvorio o „zamoru od proširenja“.

Zemlje Zapadnog Balkana zajedno sa Srbijom su bile prisutne u strategijama EU o proširenju od 2000. godine, ali Evropska unija će početi da više obraća pažnju prema njima od 2004. godine pa nadalje iako će zemlje Zapadnog Balkana (sem Hrvatske) biti na očiglednom jako dugom putu ka članstvu.

---

⁸⁰⁰ „Prinudeni smo da još jednom podsetimo Gruziju da takav sporazum ne postoji. U stvari to je bio dokumenat sa šest principima o načinu na koji mogu da se regulišu sukobi, a koje su sačinili predsednici Rusije i Francuske i odvojeno su poslali gruzijskoj, abhazijskoj i južno-osetskoj strani da se potpišu“, kaže se u saopštenju ruskog ministarstva spoljnih poslova.; više o tome: Ibid.

⁸⁰¹ Prema izjavama za medije prvog potpredsednika Vlade i ministra spoljnih poslova Ivica Dačić, do kraja decembra 2018. godine, 12 zemalja su povukle priznanje nezavisnosti Kosova i Metohije. Priznanje Kosova i Metohije povukli Madagaskar Unija Komora, Grenada, Komonvelt Dominika, Surinam, Liberija, Sao Tome i Principe, Gvineja Bisao, Burundi, Papua Nova Gvineja, Lesoto i Solomska Ostrva. više o tome: RTS, *I Madagaskar povukao priznanje Kosova*, izvor:internet:<https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3346904/i-madagaskar-povukao-priznanje-kosova.html> (pristupljeno 05.01.2021.)

⁸⁰² Nekoliko pasusa iz teksta od strane 124 do strane 131 ove disertacije su objavljeni u: VOJNO DELO, INTERDISCIPLINARNI NAUČNI ČASOPIS, 7/2019 GODINA LXXI, *Uslovljeno članstvo Srbije u EU već zamorenoj od proširenja - koliko je daleko 2025. godina*, UDK 355/359 YU ISSN 0042-8426, DOI: 10.5937/vojdelo1907009J; str.9-27 dostupno na http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2019-7/71-2019-7-00-Ceo_broj_VD.pdf ;.

⁸⁰³ Official Journal of the European Union, *CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ON THE FUNCTIONING OF THE EUROPEAN UNION*, 26.10.2012. izvor: internet: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=EN> ; (pristupljeno 17.01.2021.)

⁸⁰⁴ Član 2: Unija se zasniva na vrednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući prava pripadnika manjina. Ove vrednosti su zajedničke državama članicama u društvu u kojem prevladava pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i jednakost između žena i muškaraca; Ibid.

⁸⁰⁵ Ibid.

Primeru radi, izjava tadašnjeg predsednika Srbije Borisa Tadića, iz 2008. godine da „se stiče utisak da Evropska unija u ovom trenutku nije spremna da prihvati zemlje Zapadnog Balkana tempom kojim bi svi voleli da imaju“⁸⁰⁶ pokazuje da je čak i tada „optimizam o proširenju“ već bio stvar prošlosti.

Osećaj „umora od proširenja“ postao je sve jači nakon pristupanja Bugarske i Rumunije EU 2007. Tvrdilo se da EU ne može priuštiti više da prihvati institucionalno slabe države, što je nažalost karakteristično za nekoliko država zapadnog Balkana koje teže da postanu članice EU.⁸⁰⁷ Uz opravdanje da EU mora uvesti institucionalne promene pre bilo kakvog daljnjeg proširenja, neuspeh referenduma o u Irskoj vezan za Lisabonski sporazumu 2008. godine doprineo je usporavanju dinamike proširenja EU prema zapadnom Balkanu.⁸⁰⁸

Odugovlačenje EU u prihvatanju novih članova uglavnom se pripisuje i stavu da je „prijem 12 zemalja 2004. i 2007. i još jedne 2013. godine predstavljao preveliko opterećenje za EU koja nije bila u stanju da se nosi sa novim, dodatnim članicama.“⁸⁰⁹ Za razliku od Bugarske (i Rumunije) koja je imala isti proces pristupanja kao prethodnih 10 zemalja centralne i istočne Evrope, već se kod Hrvatske primećivao rigorozniji pristup. Evropska unija je zahtevala da napredak u pregovorima bude potpuno zavisan od političkih reformi i ispunjenja obaveza Hrvatske u pogledu regionalne saradnje sa zemljama bivše Jugoslavije i ostalim međunarodnim obavezama poput saradnje sa Haškim tribunalom.⁸¹⁰

Srbija je bila u obavezi da potpuno saraduje sa Haškim tribunalom radi zaključivanja Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) ali za razliku od, kako smo naveli zahteva iz 2003. godine „o podržavanju Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti UN o Kosovu i Metohiji i politike UNMIK-a standardi pre statusa“⁸¹¹ Srbija je morala par godina kasnije da zauzme konstruktivni stav po pitanju Kosova i Metohije.⁸¹²

Iako je članstvo u Evropskoj uniji nije bila opcija, EU je uvek bila spremna za finansijsku pomoć prema zemljama koje su u procesu pridruživanja gde spada i Srbija, koja može da se tretira kao politika sa pozicije „meke“ moći EU s obzirom da se radi o aktivnostima u domenu spoljne politike. U tom smislu, pomoć Evropske unije za zemlje koje su u procesu pridruživanja kroz Instrument prepristupne pomoći (eng. Instrument for Pre-Accession Assistance, IPA) je bio 11.6 milijardi evra za period od 2007. do 2013. godine.⁸¹³

---

⁸⁰⁶ Boris Tadić in an interview published in the daily *Blic*, 10 May 2009; navedeno u: Teokarević Jovan, *Western Balkan's EU integration: How to overcome the remaining obstacles*, izvor: internet: https://drive.google.com/drive/mobile/folders/0B3p2GDMDp-RbF96NFpUZ2NuRIU?usp=sharing_eip&invite=CKTK2-gL&ts=5c0a2601 ; (pristupljeno 17.12.2020.)

⁸⁰⁷ Tanja Mišćević, Mojmir Mrak, *The EU Accession Process: Western Balkans vs EU-10*, Croatian Political Science Review, Vol. 54, No. 4, 2017, p. 192., izvor: internet: <https://hrcak.srce.hr/190343>; (pristupljeno 28.12.2020.)

⁸⁰⁸ Ibid.

⁸⁰⁹ Suzana Grubješić, *Dometi Zapadnobalkanske Agende*, u: Simić Dragan R, Milenković Dejan, Živojinović Dragan (ur.), *Evropa za mene*, Čigoja štampa, Beograd, 2018., str. 685-687.

⁸¹⁰ više o tome: European Commission, *Strategy Paper of the European Commission on progress in the enlargement process, 2004*, pp. 6-7., izvor: internet: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0657:FIN:EN:PDF>; (pristupljeno 13.12.2020.)

⁸¹¹ više o tome: European Commission, *10229/03 (Presse 163), EU-Western Balkans Summit, Thessaloniki, 21 June 2003*, Item 5, izvor: internet: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-03-163_en.htm ; (pristupljeno 17.01.2021.)

⁸¹² više o tome: European Commission, *Enlargement Strategy and Main Challenges 2006 – 2007*; p. 14., https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2006/nov/com_649_strategy_paper_en.pdf ; (pristupljeno 13.12.2020.)

⁸¹³ European Commission, *Enlargement Strategy and Main Challenges 2010-2011*, p. 11, izvor: internet: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2010/package/strategy_paper_2010_en.pdf ; (pristupljeno 13.01.2021.).

4.3.2. Politika „uslovljavanja“ EU kroz proces pregovora o pristupanju Srbije u EU bez Kosova i Metohije ali zavisian od odnosa sa njim

Uprkos znacima „zamora od proširenja“, za Srbiju, Evropska unija je bila prvi stub spoljne politike te zemlje pored Rusije, SAD i Kine.⁸¹⁴ Sa srpske strane, politika učlanjena u EU je bila jasna, dok se ne može reći isto i za EU koja je proces pregovaranja sa Srbijom uglavnom uslovljavala saradnjom sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) ali prvenstveno odnosima Srbije prema Kosovu i Metohiji. U slučaju Srbije „zamor od proširenja EU“ je bio „kamufliiran“ kroz te dve vrste „uslovne“ saradnje odnosno politike sa pozicije „tvrde“ moći EU prema toj zemlji.

Dva meseca posle proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije, 29. aprila 2008. godine, Republika Srbija je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) sa Evropskom unijom koji se nije odnosio na Kosovo i Metohiji.⁸¹⁵ Stav 1 člana 135 Sporazuma o Stabilizaciji i pridruživanju (SSP) predviđa da se ovaj Sporazum primenjuje na teritoriji EU (tj. njenih država članica), sa jedne, i na teritoriji Srbije, s druge strane ali u drugom stavu ovog člana utvrđuje izuzetak po kome se SSP „ne primenjuje na Kosovo i Metohiji koje je trenutno pod međunarodnom upravom u skladu sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244 od 10. juna 1999. godine.“⁸¹⁶ Politika sa pozicije „tvrde“ moći EU prema Srbiji je vidljiva u načinu sastavljena SSP koji je isključio Kosovo i Metohiju, što je Srbija morala da prihvati da bi se očigledno što više približila EU. S tim u vezi, Srbija je podnela i zahtev za članstvo u EU 22. decembra 2009. godine.⁸¹⁷

Ipak, od novembra 2009. godine (kada je EU donela odluku o ukidanju viza za građane Srbije) do 2012. godine, između Srbije i EU nije bilo nekog značajnog napretka prema članstvu u EU jer Beograd i Priština nisu mogli da nađu zajednički jezik koji bi zadovoljavao EU bez obzira na napredak Srbije u vezi saradnje sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju. Iako značajan korak napred u saradnji Srbije sa MKSJ je bio vidljiv tokom 2008. godine, hapšenjem haških optuženika Stojana Župljanina (u junu) i Radovana Karadžića (u julu), EU je odlučila da „primeni Privremeni sporazum čim Evropski Savet odluči da Srbija u potpunosti saraduje sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ)“⁸¹⁸ uz konstataciju da „uprkos poboljšanoj saradnji i pretresima koji su se dogodili, haških optuženici Ratko Mladić i Goran Hadžić su i dalje na slobodi.“⁸¹⁹ Ni posle hapšenja Ratka Mladića (u maju 2011. godine) i Gorana Hadžića (u julu 2011. godine), SSP nije stupio na snagu odnosno nije ratifikovan od strane zemalja EU niti je Evropska unija otvorila pristupne pregovore sa Srbijom⁸²⁰ nego

---

⁸¹⁴ Predsednik Srbije Boris Tadić je izjavio 2009. godine da Srbija ima četiri stuba spoljne politike: Evropska unija, Rusija, SAD i Kina, i da će to u dužem periodu biti osnovna doktrina spoljne politike. više o tome : RTS, *Četiri stuba srpske spoljne politike*, izvor: internet: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/123751/cetiri-stuba-srpske-spoljne-politike.html>; (pristupljeno 24.12.2020.)

⁸¹⁵ Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije, *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica, sa jedne strane, i Republike Srbije, sa druge strane*, izvor: internet: http://www.mei.gov.rs/upload/documents/sporazumi_sa_eu/ssp_prevod_sa_anexima.pdf; (pristupljeno 26.01.2021.)

⁸¹⁶ Ibid., str. 34.

⁸¹⁷ više o tome: Lopandić Duško, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Štampa Grafolik, Beograd, 2017., str 117;

⁸¹⁸ više o tome : Commission of the European Communities, *Serbia 2009 Progress Report, Brussels 14.10.2009*, p.5.izvor: internet: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/gi/sr_rapport_2009_en.pdf (pristupljeno 10.01.2021)

⁸¹⁹ Ibid. pp.19-20.

⁸²⁰ „Uslovi u vezi implementacije SSP su definisani od strane Evropskog saveta 31. maja 1999. godine. Oni uključuju saradnju sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (ICTY) i regionalnu saradnju. Kao osnovni element SSP a, ovi uslovi su integrisani u Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) sa Srbijom, koji je trenutno na ratifikaciji, kao i u Privremeni sporazum (IA) o trgovini i trgovinskim pitanjima, koji je stupio na snagu 1. februara 2010.“; više o tome : Ibid., p.4.

je samo pohvalila Srbiju.⁸²¹ EU je nastavila i dalje da se fokusira na napredak odnosa između Beograda i Prištine.⁸²²

Prvi sastanak predstavnika Beograda i Prištine, od jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije, uz posredovanje EU održan je 8. marta 2011. godine u Briselu.⁸²³ Teme dvodnevni razgovora, su bile regionalna saradnja, sloboda kretanja i vladavina prava i dijalog se vodio isključivo uz posredovanje Evropske unije, ali i uz prisustvo Sjedinjenih Američkih Država.⁸²⁴ Ti razgovori očigledno nisu dali pozitivne rezultate. Nekoliko meseci kasnije, 23. avgusta 2011. godine, nemačka kancelarka Angela Merkel (Angela Merkel je posetila Beograd.

Slika 16⁸²⁵: Predsednik Srbije Boris Tadić i nemačka kancelarka Angela Merkel prilikom susreta u Beogradu, 23. avgusta 2011, tokom kojeg je ona jasno dala do znanja da Srbija neće skoro postati članica EU.

⁸²¹ „Saradnja sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) znatno se poboljšala od 2008. godine. Nakon pada Miloševića, Savezna Republika Jugoslavija se u početku aktivno uključila u saradnju sa MKSJ; potraga za beguncima bila je uglavnom neefikasna u godinama koje su usledile nakon ubistva premijera Đinđića, iako se nekoliko begunaca dobrovoljno predao. Od 2008. godine, Srbija je značajno pojačala saradnju na sada potpuno zadovoljavajući nivo, jer je odgovorila na ukupno 46 zahteva MKSJ-a za predaju optuženika, uključujući hapšenja i primopredaju Radovana Karadžića u julu 2008., Ratka Mladića u maju 2011. i Goran Hadžić u julu 2011.“, više o tome: Ibid., p.33.

⁸²² „Srbija treba da aktivno saraduje sa EULEKS kako bi EULEKS mogao da vrši svoje funkcije u svim delovima Kosova. (...) Srbija održava svoje strukture na Kosovu i organizuje paralelne opštinske dopunske izbore u maju 2008. godine, što je u suprotnosti sa Rezolucijom SB UN 1244/1999.“, više o tome : Ibid., p.34.

⁸²³ više o tome: RTS, *Dijalog Beograda i Prištine*, izvor: internet: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/854480/dijalog-beograda-i-pristine.html>; (pristupljeno 14.12.2020.)

⁸²⁴ Ibid.

⁸²⁵ Preuzeto iz: Miloš Teodorović, *Merkel: Ukinuti paralelne vlasti, omogućiti rad EULEX-u*, izvor:internet: https://www.slobodnaevropa.org/a/merkel_vidimo_buducnost_srbije_u_eu_/24305369.html (pristupljeno 09.01.2021)

Tokom pomenute posete u Beogradu, upitana je da li se plaši da bi Srbija pri izboru između Evropske unije i zadržavanja svoje kosovske politike izabrala Kosovo i Metohiju, Merkel nije komentarisala pomenuti izbor Srbije ali je objasnila da „Evropska unija ima dovoljno problema zbog nerešenog problema na Kipru“⁸²⁶ i dodala da to „ne znači da ne žele Srbiju u Evropskoj uniji ali ne treba da se bude lažna očekivanja.“⁸²⁷ Takvom izjavom Nemačka kancelarka Merkel je jasno dala do znanja da Srbija neće skoro postati članica EU. Međutim, Merkel je objasnila i uslove koje Srbija treba da ispuni da bi stekla status kandidata za članstvo u Evropsku uniju: „Beograd mora da učini napredak u dijalogu sa Kosovom i Metohijom, da omogući EULEKS-u da svoju misiju vrši u svim delovima Kosova i Metohije, kao i da ukine svoje paralelne administrativne organe na Kosovu i Metohiju.“⁸²⁸

Pod tutorstvom EU, Priština i Beograd su uspeli da postignu dogovore oko „tehničkih“ pitanja, dok politička reintegracija severa sa dominacijom Srba, u skladu sa Ahtisarijevim planom, kao i stvaranjem zajednice srpskih opština, nije sprovedena.⁸²⁹ Bez obzira na te pregovore, EU nije bila željna da „nagradi“ Srbiju na putu normalizaciju odnosa sa Prištinom, ali se pridržavala politike sa pozicije „tvrde“ moći kažnjavanja kroz odugovlačenja članstva.

Srbija će biti „nagrađena“ tek 2013. godine. Odluku da se otvore pristupni pregovori sa Srbijom, Evropski savet će doneti 28. juna 2013. godine,⁸³⁰ odnosno dva meseca posle potpisivanja Briselskog sporazuma između Beograda i Prištine čiji je zvanični naziv „Prvi sporazum o principima koji regulišu normalizaciju odnosa“ (First agreement of principles governing the normalisation of relations).⁸³¹ Dokument od 15 tačaka predvideo između ostalog formiranje Asocijacije/Zajednice opština u kojima Srbi čine većinsko stanovništvo na Kosovu i Metohiji⁸³² ali i dogovor da nijedna strana neće blokirati, ili podsticati druge da blokiraju napredak druge strane na njenom putu ka EU.⁸³³ Postoji mišljenje da „iako je daleko od toga da je sve rešio, Briselski sporazum iz 2013. godine je značajno smanjio strasti i neizvesnosti na obe strane.“⁸³⁴

---

⁸²⁶ više o tome: Miloš Teodorović, *Merkel: Ukinuti paralelne vlasti, omogućiti rad EULEX-u*, izvor: internet: https://www.slobodnaevropa.org/a/merkel_vidimo_buducnost_srbije_u_eu_/24305369.html (pristupljeno 09.01.2021)

⁸²⁷ Ibid.

⁸²⁸ Andrej Isaković, *Angela Merkel smrvila nadanja prozapadnih Srba*, izvor: internet: <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/angela-merkel-smrvila-nadanja-prozapadnih-srba.html?alphabet=1> (pristupljeno 09.01.2021)

⁸²⁹ Daniel Serwer, *From War to Peace in the Balkans, the Middle East and Ukraine*, Palgrave Critical Studies in Post-Conflict Recovery, Palgrave Pivot, Cham, 2019, p 83.

⁸³⁰ Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Proces EU integracija i regionalna saradnja*, izvor: internet: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php teme/proces-pristupanja-republike-srbije-eu?lang=lat>; (pristupljeno 26.12.2020.)

⁸³¹ više o tome: European Commission, *Joint report to the European parliament and the Council on Kosovo's progress in addressing issues set out in the Council Conclusions of December 2012 in view of a possible decision on the opening of negotiations on the Stabilisation and Association Agreement*, Brussels 22.04.2013., p.7 izvor: internet: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2013/ks_spring_report_2013_en.pdf (pristupljeno 10.01.2021)

⁸³² više o tome: Vlada Republike Srbije, *Briselski sporazum*, tačke 1-6, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/283757>, (pristupljeno 14.12.2020.)

⁸³³ više o tome: Ibid., tačka 15.

⁸³⁴ Daniel Serwer, *From War to Peace in the Balkans, the Middle East and Ukraine*, Palgrave Critical Studies in Post-Conflict Recovery, Palgrave Pivot, Cham, 2019, p. 84.

Slika 17⁸³⁵: Srpski i kosovski premijer Ivica Dačić i Hašim Tači postigli su Briselski sporazum uz posredovanje visoke predstavnice Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost lejdi Ketrin Ešton (Catherine Margaret Ashton, Baroness Ashton of Upholland). Parafiranje sporazuma Beograda i Prištine u Briselu, 19. aprila. 2013. godine uz prosredovanje Evropske unije koji je omogućio dalji napredak Srbije na putu ka evropskim integracijama ali ne i članstvo u EU.

Naše je mišljenje da je napredak Beograda u odnosima sa Prištinom rezultirao u sprovođenju politike sa pozicije „tvrde“ moći „nagrađivanja“ od strane EU prema Srbiji. S tim u vezi, zahtev za prijem u članstvo u EU, Srbija je, kako smo naveli, podnela je 2009. godine, dok je odluku da se otvore pristupni pregovori sa Srbijom Evropski savet doneo tek 28. juna 2013. godine⁸³⁶ a prva međuvladina konferencija o pristupanju Srbije Evropskoj uniji održana je 21. januara 2014. godine.⁸³⁷

⁸³⁵ Preuzeto iz: Radio Slobodna Evropa, Brisel: Beograd i Pristina parafirali sporazum o severu Kosova, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/eston-beograd-i-pristina-parafirali-sporazum-o-severu-kosova/24962174.html> (pristupljeno 10.01.2021)

⁸³⁶ Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Proces EU integracija i regionalna saradnja*, izvor: internet: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/teme/proces-pristupanja-republike-srbije-eu?lang=lat>; (pristupljeno 26.12.2020.)

⁸³⁷ više o tome: Narodna banka Srbije, *Saradnja sa Evropskom unijom*, izvor: internet: https://www.nbs.rs/internet/latinica/40/40_2/index.html (pristupljeno 19.01.2021.)

Slika 18⁸³⁸: Prva međuvladina konferencija o pristupanju Srbije Evropskoj uniji iz 21. januara 2014. godine, kao indikator politike sa pozicije „tvrde“ moći EU prema Srbiji u smislu „nagrade“ za potpisivanje Briselskog sporazuma između Beograda i Prištine, u aprilu 2013. godine.

((na slici: prvi potpredsednik Vlade Republike Srbije Aleksandar Vučić, predsednik Vlade Republike Srbije Ivica Dačić, predsednik Evropske komisije Žoze Manuel Barozo (Jose Manuel Barroso), komesar EU za proširenje i politiku susedstva, Štefan File (Štefan Füle)).

Uslovljavanje evropskih integracija Srbije pregovorima normalizaciji odnosa sa Prištinom je vidljivo i izjavom tadašnjeg predsednika Evropske komisije Žoze Manuel Barozo povodom odluke Evropskog saveta da otvori pristupne pregovore sa Srbijom: „Ovo je istorijska stvar. Ne smemo da zaboravimo šta se ne tako davno dešavalo u tom delu Evrope, u jednom od najstrašnijih radova koje smo videli. A sada evo počinjemo pregovore o članstvu sa Srbijom. Počinju i pregovori o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa Kosovom i Metohijom. Sve to je priznanje procesu dijaloga u kome su dve strane učestvovala, ali i demonstracija snage privlačnosti EU.“⁸³⁹

Sem toga, i SSP je stupio na snagu 5 godina nakon njegovog potpisivanja to jest 1. septembra 2013. godine čime je Srbija dobila status države pridružene Evropskoj uniji.⁸⁴⁰ Sve se to desilo posle potpisivanja Briselskog sporazuma o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine.

⁸³⁸ Preuzeto iz: VREME.COM, *Početak pregovora o pridruživanju*, izvor: internet:

<https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1167553> (pristupljeno 15.01.2021)

⁸³⁹ DW, EU otvara pregovore sa Srbijom, izvor: internet:

<https://www.dw.com/bs/eu-otvara-pregovore-sa-srbijom/a-16914439> (pristupljeno 15.01.2021)

⁸⁴⁰ Evropski parlament ratifikovao je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa Srbijom 19. januara 2011. godine, a proces ratifikacije u zemljama članicama Evropske unije završen je 18. juna 2013. godine nakon ratifikacije Litvanije; više o tome : Ministarstvo za evropske integracije Republika Srbija, *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju*, izvor: internet: <http://www.mei.gov.rs/sr/srbija-i-eu/sporazum-o-stabilizaciji-i-pridruzivanju/>; (pristupljeno 26.01.2021.)

Očigledno je da je 2013. godina bila važna za proces pridruživanja Srbije u EU ali još uvek daleko od članstva. Jedini očigledno opipljiv rezultat procesa stabilizacije i pridruživanja za Srbiju jeste njeno uključanje u Instrument EU za pretpristupnu pomoć (IPA program).⁸⁴¹ Srbija je bila uključena za finansijski period 2008.- 2013. godine, i u tom periodu planirano je bilo da dobije 1,183 milijardi evra.⁸⁴²

---

⁸⁴¹ više o tome: Slobodan Samardžić, *Evropska unija: Sistem u krizi; sa studijom slučaja o odnosima Srbije i EU*, Izdavačka knjižara Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci-Noví Sad, 2016., str.289.

⁸⁴² Ibid., str.289.

Poglavlje 5

POLITIKA SA POZICIJE MOĆI SAD, EU I RUSKE FEDERACIJE OD PRVE MEĐUNARODNE KONFERENCIJE IZMEĐU SRBIJE I EU O OTVARANJU POGLAVLJA ZA PRISTUPANJE UNIJI DO PRVE POLOVINE MANDATA PREDSEDNIKA SAD DONALDA TRAMPA

Uvod⁸⁴³

Kroz analiziranje daljeg procesa integracije Srbije u EU, na osnovu nedovoljno nedefinisane vojne neutralnosti Srbije, nerešenog kosovskog pitanja pokušaćemo da dokažemo da ovi faktori ne samo utiču nego i jasno određuju odnose Srbije sa SAD, Ruskom Federacijom i EU nego i politiku sa pozicije moći pomenutih aktera prema Srbiji.

Pitanja na koja ćemo ovde nastojati da damo odgovore su: Kakav je put članstva Srbije u EU koja je već zamorena od proširenja? Koji je uopšte značaj Berlinskog procesa i Strategije Evropske komisije o proširenju iz 2018. godine i kakva je budućnost Srbije prema EU na osnovu tih dokumenata? Na koji način i u kojoj meri nedefinisana vojna neutralnost Srbije, nerešeno kosovsko pitanje i neizvesno članstvo u EU utiču na određivanje odnosa SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji?

Članstvo u Evropskoj uniji svakako doprinosi razvoju određene zemlje. Prethodni talasi proširenja, a posebno oni koji su obuhvatili zemlje juga (Mediteran) i istoka Evrope doprineli su geopolitičkoj stabilnosti, kao i ekonomskom prosperitetu tih evropskih oblasti.⁸⁴⁴ Uostalom, EU pruža stabilan bezbednosni, politički i ekonomski okvir za položaj i razvoj manjih i srednjih zemalja (pa time i Srbije) koji je povoljniji od međunarodnih okolnosti u kojim vladaju klasični odnosi ravnoteže snaga i uticaja na koji male i slabe zemlje ne mogu mnogo uticati.⁸⁴⁵

Kako smo videli, od 2003. godine pa na dalje, kad je Zapadni Balkan ušao u fokus interesovanja Evropske unije, EU je pokazala da je bila željna da finansijski pomogne daljem razvoju zemalja ovog regiona ali njena politika o proširenju nije sledila tu „finansijsku euforiju“. Evropska unija je u martu 2014. godine uspostavila novi instrument podrške državama koje se nalaze u procesu pridruživanja i pristupanja EU – Instrument za prepristupnu pomoć II.⁸⁴⁶ Za period od 2014. do 2020. godine određeno

---

⁸⁴³ Nekoliko pasusa iz teksta od strane 133 do strane 138 ove disertacije su objavljeni u: VOJNO DELO, INTERDISCIPLINARNI NAUČNI ČASOPIS, 7/2019 GODINA LXXI, *Uslovljeno članstvo Srbije u EU već zamorenoj od proširenja - koliko je daleko 2025. godina*, UDK 355/359 YU ISSN 0042-8426, DOI: 10.5937/vojdela1907009J; str.9-27 dostupno na http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2019-7/71-2019-7-00-Ceo_broj_VD.pdf ;

⁸⁴⁴ Duško Lopandić, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Štampa Grafolik, Beograd, 2017., str.106-108.

⁸⁴⁵ Ibid., str.120.

⁸⁴⁶ Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije, Instrument za prepristupnu pomoć 2014-2020., izvor: internet: <http://www.mei.gov.rs/sr/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-prepristupnu-pomoc/instrument-za-prepristupnu-pomoc-2014-2020/> ; (pristupljeno 25.01.2021.)

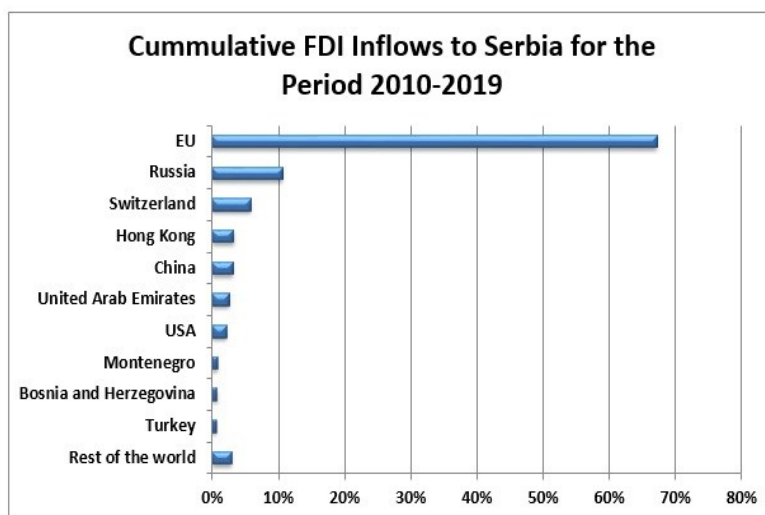
je ukupno 11,7 milijardi evra za zemlje Zapadnog Balkana, od čega okvirno 1,5 milijardi evra za Srbiju.⁸⁴⁷ Sem toga, od 2007. do 2017. godine, Evropska unija je bila glavni trgovinski partner država Zapadnog Balkana sa skoro 72% trgovinske razmene tih zemalja⁸⁴⁸.

U slučaju Srbije, od 2010. do 2019.godine, EU je takođe i najveći investitor. Prema podacima iz Evropske komisije, strane direktne investicije u Srbiji za period 2010.-2019 su sledeće: EU = 15.388 miliona evra ili 67.2 %; Rusija = 2.432 miliona evra ili 10.6%; Švajcarska = 1.345 miliona evra ili 5.8%; Hong Kong = 744 miliona evra ili 3.2 %; Kina = 718 miliona evra ili 3.1 %; UAE = 598 miliona ili 2.6%; SAD = 511 ili 2.2%; Crna Gora = 174 miliona evra ili 0.8%; Bosna i Hercegovina = 159 miliona evra ili 0.7%;Turska = 146 miliona evra ili 0.6%; ostatak sveta = 684 miliona evra ili 2.9 %.⁸⁴⁹ (videti: **Tabela 6 i Grafikon 1.**)

Tabela 6: Strane direktne investicije (Foreign Direct Investment – FDI) u Srbiji za period 2010.-2019⁸⁵⁰ gde može jasno da se vidi da je EU najveći investitor Srbije.

FDIs to Serbia (2010-2019)											
	EU	Russia	Switzerland	Hong Kong	China	United Arab Emirates	USA	Montenegro	Bosnia and Herzegovina	Turkey	Rest of the world
EUR million	15 388	2 432	1 345	744	718	598	511	174	159	146	684
%	67.2%	10.6%	5.8%	3.2%	3.1%	2.6%	2.2%	0.8%	0.7%	0.6%	2.9%

Grafikon 1: Strane direktne investicije (Foreign Direct Investment – FDI) u Srbiji za period 2010.-2019⁸⁵¹

⁸⁴⁷ Ibid.

⁸⁴⁸ Glavni trgovinski partneri zemalja zapadnog Balkana od 2007 do 2017. godine su: EU 28- 71.9%; Kina -5.8%; Rusija – 4.7%; Turska 4.2%; SAD 2.0%; navedeno u: European Commission, *European Union Trade in goods with Western Balkans 6, 2007-2017*, p.8. izvor: internet: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/region/details_western-balkans-6_en.pdf (pristupljeno 19.01.2021),

⁸⁴⁹ Preuzeto iz: Delegation of the European Union to the Republic of Serbia, *FDI to Serbia*, izvor: internet: <https://europa.rs/serbia-and-the-eu/trade/fdi-in-serbia/?lang=en> ; (pristupljeno 20.01.2021.)

⁸⁵⁰ Ibid.

⁸⁵¹ Ibid.

Iako Evropska unija ne isključuje prihvatanje zemalja Zapadnog Balkana kao članove „svoje porodice“, još uvek nije vreme za njeno proširenje jer se radi o dugogodišnjem zamoru od proširenja.

Takva politika unije prema proširenju je čak i shvaćena kao proces pristupanja bez članstva u kojem, države kandidati se suočavaju sa politikom uslovljavanja kroz jasno pisanih uslova (kriterijumi iz Kopenhagena, 1993. godine i Madrida, 1995. godine) i nepisanih uslova (*ad hoc* odluke u oblasti visoke politike, koje odražavaju geostrateške prioritete Evropske unije).⁸⁵²

Postoji i mišljenje o „mamurluku od proširenja“ prema kojem, „duboka kriza dugova nisu u potpunosti zaustavili proces proširenja, iako su ga značajno usporili.“⁸⁵³ Ipak „mamurlučki optimizam“ je očigledno vezan za sticanje statusa kandidata⁸⁵⁴ jer se ne radi o nekom novom članstvu.

U međuvremenu, prema shvatanju Evropske unije, „politika proširenja nastavlja da daje rezultate i reforme napreduju u većini zemalja, mada različitim tempom.“⁸⁵⁵ Evropska unija takođe priznaje da se radi o dugoročnom procesu s obzirom na složenu prirodu potrebnih reformi tokom kojih strukturni nedostaci opstaju, naročito u ključnim oblastima vladavine prava i u ekonomiji.⁸⁵⁶ EU dalje naglašava i „dobrosusedske odnose i regionalnu saradnju Zapadnobalkanske šestorke (WB6) kao ključni delovi procesa proširenja i procesa stabilizacije i pridruživanja“ uz tvrdnju da „bilateralni sporovi ne smeju da sputavaju proces pristupanja.“⁸⁵⁷

Međutim, odugovlačenje EU u prihvatanju novih članova uglavnom se pripisuje stavu da je prijem 12 zemalja 2004. i 2007. i još jedne 2013. godine predstavljao preveliko opterećenje za Evropsku uniju koja nije u stanju da se nosi sa novim, dodatnim članicama.⁸⁵⁸

Krize sa kojima se EU suočava su očigledno stavljale proširenje u drugi plan. Ipak, od njenog osnivanja, Evropska unija se pridržavala politike proširenja dok se istovremeno suočavala i sa različitim izazovima. Kad su države Evrope počele da saraduju u ekonomskom planu davne 1951. godine prvo formirajući Evropsku zajednicu za uglj i čelik, a zatim, 1957. godine, Evropsku ekonomsku zajednicu i Evropsku zajednicu za atomsku energiju, broj članica je bio samo šest (Belgija, Nemačka, Francuska, Italija, Luksemburg i Holandija). Od tada pa do danas, Evropska unija broji 27 države članica koje su joj pristupile kroz nekoliko faza proširenja.⁸⁵⁹

Sa druge strane, tokom svih ovih godina, razvoj EU je „prošao“, kroz nekoliko ozbiljnih kriza: od odbijanja francuskog parlamenta da prihvati Ugovor o osnivanju odbrambene zajednice (između Francuske, Nemačke i zemalja Beneluksa) tokom pedesetih godina prošlog veka, do suočavanja EU sa De Golovom upornom odbijanjem kandidature Velike Britanije u šesdesetim, kroz naftne krize i njihove

---

⁸⁵² više o tome: Slobodan Samardžić, *Evropska unija: Sistem u krizi; sa studijom slučaja o odnosima Srbije i EU*, Izdavačka knjižara Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci-Novı Sad, 2016., str. 334-336; str.676

⁸⁵³ više o tome u: Duško Lopandić, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Štampa Grafolik, Beograd, 2017. str.106-108.

⁸⁵⁴ Crna Gora vodi pregovore za članstvo od 2013. godine. Srbija je počela pregovore početkom 2014. godine. Albanija je zvanični kandidat za članstvo EU od 2014. godine. BiH podnela zahtev za članstvo Unije 2016. godine.

⁸⁵⁵ Evropska komisija, *Saopštenje o politici proširenja za 2016. godinu*, str.2, izvor: internet:

http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/saopstenje_ek_o_politici_prosir_enja_16.pdf; (pristupljeno 19.01.2021.)

⁸⁵⁶ Ibid., str.2

⁸⁵⁷ Ibid., str. 2

⁸⁵⁸ Suzana Grubješić, *Dometi Zapadnobalkanske Agende* u: Dragan R. Simić, Dejan Milenković, Dragan Živojinović (ur.), *Evropa za mene*, Čigoja štampa, Beograd, 2018., str. 685-687.

⁸⁵⁹ 1973. godine: prvo proširenje EU – Danska, Irska i Velika Britanija; 1981. godine: drugo proširenje EU - Grčka; 1986. godine : treće proširenje EU - Španija i Portugal; 1995. godine: četvrto proširenje- Austrija, Finska i Švedska; 2004. godine: peto proširenje EU odnosno proširenje „veliki prasak“- najveće proširenje EU do sad- Češka, Estonija, Kipar, Letonija, Litvanija, Mađarska, Malta, Poljska, Slovačka i Slovenija; 2007. godine: šesto proširenje EU-Bugarska i Rumunija; 2013. godine: sedmo proširenje EU- Hrvatska; prvo napuštanje EU-Velika Britanija je prva država koja je dobrovoljno prekinula članstvo u EU 31. januara 2020. godine nakon održavanja referenduma 2016. godine na kojem 51,9% birača se opredelilo za napuštanje Evropske unije.

posledice u sedamdesetim godinama pa do raspada i ratova u Jugoslaviji (1991-1999.) tokom poslednje decenije prošlog veka.⁸⁶⁰ Zatim, prvu deceniju dvadeset prvog veka, je obeležio neuspeh predloga o „ustavnom ugovoru“, pa zatim institucionalne krize Unije nakon negativnih referenduma u Francuskoj i Holandiji (2004-2007), ekonomska kriza i kriza javnih dugova u nekim zemljama EU (2009. godine i kasnije)⁸⁶¹ pa do migrantske krize koja je eskalirala 2015. godine.

Ako nije problem u krizama, onda se postavlja pitanje zašto EU odugovlači sa članstvom zemalja zapadnog Balkana? Bugarskoj je trebalo 12 godina da pristupi Evropskoj uniji (aplicirala je 1995. godine) dok je Hrvatskoj trebalo 10 godina (aplicirala 2003. godine). U međuvremenu, Srbija (aplicirala 2009. godine), Crna Gora (aplicirala 2008. godine), Severna Makedonija (aplicirala davne 2004. godine), Bosna i Hercegovina (aplicirala 2016. godine), još uvek čekaju da pristupe Evropskoj uniji.

Slažemo se da zemlje Zapadnog Balkana nemaju isti svestrani razvoj poput 10 zemalja centralne i istočne Evrope koje su pristupile Uniji 2004. godine, ali ipak smatramo da ulazak Bugarske i Hrvatske u EU koje su imale slične ekonomske performanse i probleme kao većina zemalja zapadnog Balkana, je jedan od indikatora da Evropska unija još uvek ne želi da prihvati zapadni Balkan. Primera radi, Bugarska u trenutku pristupanja EU je imala bruto domaći proizvod/BDP po glavi stanovnika 5.900 evra i stopu nezaposlenosti 18.1%⁸⁶² otprilike koliko je Crna Gora imala BDP i stopu nezaposlenosti 2015. godine (BDP po glavi stanovnika 5.800 evra; stopa nezaposlenost 17.5 %).⁸⁶³ Hrvatska, do trenutka pristupanja „vukla“ iste „izazove“ koje je imala godinama (nezavisnost pravosuđa, borba protiv organizovanog kriminala i korupcije, poštovanje i zaštite manjina, povratak izbeglica, suđenje za ratne zločine i potpuna saradnja sa Haškim tribunalom, dobri odnosi sa susedima i pitanje granica)⁸⁶⁴ koji su isti problemi sa kojim se suočavaju i zemlje zapadnog Balkana.

Objašnjenja o čekanju za pristupanje EU zbog toga što da Srbija mora da reši problem sa Kosovom i Metohijom, da Severna Makedonija je morala da reši spor oko njenog imena sa Grčkom (koji je rešen sredinom 2018. godine⁸⁶⁵) da Bosna i Hercegovina mora da reši problem političke konsolidacije, svakako ne važe za Crnu Goru koja iako nema takvih problema mora da čeka barem do 2025. godine da bi eventualno pristupila Evropskoj uniji.

---

⁸⁶⁰ više o tome : Duško Lopandić, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Štampa Grafolik, Beograd, 2017, str.48-49.

⁸⁶¹ Ibid., str.48.-49.

⁸⁶² European Commission, *2003 Continuing enlargement - Strategy paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by Bulgaria, Romania and Turkey*, pp. 42-43., izvor: internet: <https://www.esiweb.org/enlargement/wp-content/uploads/2009/02/ec-2003-strategy-paper.pdf> (pristupljeno 26.01.2021.)

⁸⁶³ European Commission, *Communication on EU Enlargement Policy 2016*, pp. 31-32. izvor: internet: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20161109_strategy_paper_en.pdf (pristupljeno 08.01.2021.)

⁸⁶⁴ „(...) Hrvatska mora da ispuni preostale uslove za zatvaranje poglavlja u oblasti pravosuđa i osnovnih prava, i posebno obezbediti neophodne podatke o nezavisnosti i efikasnosti pravosuđa, borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, poštovanju i zaštiti manjina, uključujući povratak izbeglica, suđenja za ratne zločine i punu saradnju sa Haškim tribunalom, uključujući rešavanje pitanja pristupa Haškog tribunala dokumentima (...). Očekuje se da će Hrvatska nastaviti da igra aktivnu ulogu u regionalnoj saradnji na Zapadnom Balkanu (...)”, više o tome: European Commission, *Enlargement Strategy and Main Challenges 2010-2011*. p.15. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2010/package/strategy_paper_2010_en.pdf (pristupljeno 13.01.2021.)

⁸⁶⁵ Pitanje je kad će Severna Makedonija da pristupi EU zbog odnosa sa Bugarskom. Početkom 2021.godine, bugarski vicepremijer Krasimir Karakačanov upozorio je vlasti u Skoplju da će, „ukoliko nastave da pretenduju na bugarsku istoriju, dugo čekati početak pregovora sa Evropskom unijom.“ Bugarska i Severna Makedonija su 2017. godine potpisale Ugovor o prijateljstvu, dobrosusedskim odnosima i saradnji, koji Skoplje smatra jednim preduslovom za početak pregovora sa EU. Vlasti u Sofiji pak smatraju da je pre početka pregovora potrebno rešiti pitanja koja se odnose na makedonski nacionalni identitet, odnosno pitanje jezika i identiteta nacionalnih heroja, među kojima je Goce Delčev. Bugarska navodi i da je "makedonski jezik nastao 1944. godine", te da može da se računa jedino kao "pisana regionalna forma bugarskog jezika". više o tome: RTS.RS, *Bugarska: Severna Makedonija će dugo čekati pred vratima EU*, izvor: internet: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/region/4213105/makedonija-bugarska-istorija-spor-goce-delcev.html> (pristupljeno 18.01.2021.)

Ipak, cilj ovog rada nije da se bavi sudbinom svih zemalja zapadnog Balkan na putu ka evropskim integracijama nego da pokušava da ustanovimo kako se politika sa pozicije moći EU (pored politike sa pozicije moći SAD i Ruske Federacije) prema Srbiji ispoljava kroz odugovlačenje EU u vezi članstva Srbije. Period koji ćemo uzeti u razmatranju u ovom poglavlju su odnosi Srbije i Evropske unije od 2014. do 2018. godine.

Po našem mišljenju, 2014. godina je važna za Srbiju zbog početka zvaničnog otvaranja pregovora o pristupanju Evropskoj uniji, kao prvi korak najvećem približavanju integraciji ka EU. Sam početak Berlinskog procesa, avgusta iste godine, kao pokazatelj da EU nije napustila zemlje zapadnog Balkana, čine ovu godinu bitnu za analiziranje. Naredne četiri godine će nam pokazati kakav je tempo kretanja Zapadnog Balkana (sa fokusom prema Srbiji) u procesu Evropskih integracija.

Za razliku od EU koja je uključila zapadni Balkan pa time i Srbiju u svojim strategijama jer je to neophodno zbog procesa njegovog integrisanja u Uniji, Ruska federacija i SAD imaju drugačiji pristup.

Iako ni Srbija pa ni zapadni Balkan nisu deo koncepta spoljne politike Ruske Federacije iz 2016. godine⁸⁶⁶ pa ni iz 2008. godine⁸⁶⁷ zapadni Balkan se pominje na sličnom dokumentu iz 2013. godine kao region od velikog strateškog značaja za Rusiju⁸⁶⁸ što je po našem mišljenju jedan od pokazatelja o ruskom interesu na tom području.

Kad su u pitanju SAD, Evropa kao opšti pojam jeste u njihovom fokusu ali ne i zapadni Balkan pa time ni Srbija.⁸⁶⁹

Međutim, bez obzira na njihove glavne dokumente, obe zemlje su zainteresovane da budu što prisutnije na zapadnom Balkanu i time u Srbiji.

Naše je mišljenje da Evropska unija još uvek nije željna da prihvati Srbiju kao ravnopravnog člana i da je njena politika „uslovljavanja“ samo izgovor za odugovlačenje i neizvesnost ka članstvu u Uniji. EU i dalje nedostaje konkretizacija pojma o tome kad budućnost u EU zastupa za Srbiju (i celi Balkan).⁸⁷⁰ Za Srbiju, „Evropske integracije i članstvo u Evropskoj uniji jesu nacionalni interes i

---

⁸⁶⁶ više u tome : The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, *Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016)*, izvor: internet: http://www.mid.ru/en_GB/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICk6BZ29/content/id/2542248; (pristupljeno 17.12.2020.);

⁸⁶⁷ President of Russia, *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation, January 12, 2008*, izvor: internet: <http://en.kremlin.ru/supplement/4116>; (pristupljeno 18.12.2020.)

⁸⁶⁸ više u tome: Voltairnet.org, *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2013*, item 66., izvor: internet: <https://www.voltairenet.org/article202037.html> (pristupljeno 18.12.2020.)

⁸⁶⁹ To se da primetiti u strategiji Nacionalne bezbednosni SAD iz decembra 2017.godine i u strategiji Nacionalne odbrane Sad iz february 2018.godine:

„Rusija koristi subverzivne mere za slabljenje kredibiliteta američke posvećenosti Evropi, potkopanjem transatlantsko jedinstva i oslabljenjem evropskih institucija i vladama. Sa svojim invazijama Gruzije i Ukrajine, Rusija je demonstrirala spremnost da krši suverenitet država u regionu...“⁸⁶⁹ više o tome: White House, *National Security Strategy of the United States, December 2017*, p.47., izvor: internet: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>; (pristupljeno 21.12.2020.)

„Snažna i slobodna Evropa, vezana zajedničkim principima demokratije, nacionalnog suvereniteta i posvećenosti članu 5 Severnoatlantske povelje od vitalnog je značaja za našu bezbednost. Alijansa će odvratiti ruski avanturizam, pobediti teroriste koji nastoje ubiti nedužne i baviti se lukom nestabilnosti koji se gradi na periferiji NATO“ više o tome: Department of Defense, *National Defence Strategy of the United States, February 2018*, p. 9., izvor: internet: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>; (pristupljeno 21.12.2020.)

⁸⁷⁰ Ni u godinama koje slede EU neće promeniti takvu politiku; primera radi, predsednica Evropske komisije (EK) Ursula von der Leyen (Ursula von der Leyen) je nagovestila u svom prvom govoru o stanju u Uniji 16. septembra 2020. godine da budućnost zapadnog Balkana leži u Evropskoj uniji (EU). „Delimo istu istoriju i istu sudbinu, Zapadni Balkan nije samo usputno zaustavljanje na putu svile“, rekla je ona pred Evropskim parlamentom, obećavajući da će Komisija predstaviti plan za revitalizaciju regiona vredan preko milijardu evra.“više o tome: European Western Balkans, President of the EC Ursula von der Leyen: *The future of the WB lay in the EU*, izvor:internet: <https://europeanwesternbalkans.com/2020/09/16/von-der-leyen-western-balkans-are-part-of-europe-not-just-a-stopover-on-the-silk-road/>; (pristupljeno 16.01.2021.) Njena izjava bi

strateško opredeljenje Republike Srbije⁸⁷¹ dok je „razvoj partnerske saradnje Republike Srbije sa NATO, na osnovu politike vojne neutralnosti i kroz program Partnerstvo za mir, kao i posmatračka pozicija u Organizaciji Ugovora o kolektivnoj bezbednosti (ODKB) doprinosi stabilnosti Republike Srbije.”⁸⁷²

Sem toga, „za Republiku Srbiju značajno je unapređenje odnosa sa Sjedinjenim Američkim Državama, Ruskom Federacijom, Narodnom Republikom Kinom, kao i sa ostalim tradicionalnim partnerima i značajnim faktorima međunarodne zajednice.”⁸⁷³

Srbija sprovodi „vojnu neutralnost koja podrazumeva odsustvo članstva u vojnopoličkim savezima”⁸⁷⁴ i „nema nameru da postane članica NATO, niti drugog vojno-političkog saveza, ali želi da sa svim partnerima u svetu unapređuje međusobno poverenje i ostvaruje zajedničke ciljeve.”⁸⁷⁵

U procesu integracije EU Srbija nastavlja da učestvuje kao vojno neutralna zemlja. Kako je do kraja 2018.godine⁸⁷⁶ vojna neutralnost Srbije još uvek bila definisana samo tačkom 6, Rezolucije o Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije, možemo da konstatujemo da je i dalje nedovoljno definisan pojam koji zajedno sa nerešenom pitanjem Kosova i Metohije i neizvesnom članstvom Srbije u EU, i dalje čine Srbiju predmet politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU.

SAD, Ruska Federacija i EU su tokom perioda od 2014. do 2018. sprovodile prema Srbiji politiku sa pozicije „meke“ moći izraženoj kroz potpisivanja niz sporazuma o vojnoj saradnji (kad su u pitanju SAD, NATO i Ruska Federacija) i ekonomske pomoći i saradnji (kad su u pitanju SAD, Ruska Federacija i EU), putem „tvrde“ moći podrške SAD, NATO i zemalja EU u vezi nezavisnosti Kosova i Metohije⁸⁷⁷

---

bila svakako ohrabrujuća kad bismo zaboravili na sličnu izjavu iz samita u Solunu 2003. godine u kojoj kako smo ranije pominjali se naglašava da je „budućnost Balkana u EU.” European Commission, 10229/03 (Presse 163), EU-Western Balkans Summit, Thessaloniki, 21 June 2003, Item 2, izvor: internet: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-03-163_en.htm ; (pristupljeno 17.01.2021.)

⁸⁷¹ više o tome u: Ministarstvo odbrane Republike Srbije, *Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, str.12, 24, izvor: internet:

http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategija%20nacionalne%20bezbednosti%20RS.pdf; (pristupljeno 08.01.2021.)

⁸⁷² više o tome : Ibid., str.6-7.

⁸⁷³ Ibid. str.6-7.

⁸⁷⁴ Ibid. str. 23.

⁸⁷⁵ Ibid. str.23

⁸⁷⁶ Kako smo i ranije pominjali, 12 godina nakon donošenja Rezolucije o Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije 2007. godine, pojam i definisanje vojne neutralnosti su uključeni u Strategiju Nacionalne bezbednosti Republike Srbije i Strategiju Odbrane Republike Srbije koje su ratifikovane 2019.godine.; pomenuti dokumenti su dostupni na :Republika Srbija, *Strategija Nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, izvor: internet:

http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategija%20nacionalne%20bezbednosti%20RS.pdf; (pristupljeno 19.12.2020); Republika Srbija, *Strategija Odbrane Republike Srbije*, izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2021/Prilog3-StrategijaOdbraneRS-SRP.pdf (pristupljeno 19.12.2020);

⁸⁷⁷ Politika sa pozicije „tvrde moći“ SAD i EU prema Srbiji u vezi Kosova i Metohije nastaviće se i kasnije i to kroz jasne izjave o neophodnosti priznanja nezavisnosti Kosovo i Metohije od strane Srbije. ne treba da se zaboravi izjava specijalnog izaslanika Stejt departmenta za zapadni Balkan Metju Palmer (Mathew Palmer) u Prištini, novembra 2019. godine da” Srbija nikada neće ući u Evropsku uniju bez priznavanja Kosova“;više o tome : BLIC, "SRBIJA NE MOŽE U EU AKO NE PRIZNA KOSOVO" Palmer uputio nedvosmislenu poruku iz Prištine, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/srbija-ne-moze-u-eu-ako-ne-prizna-kosovo-palmer-uputio-nedvosmislenu-poruku-iz-q4p1zy7> ;(pristupljeno 01.01.2021.)

Sličan stav je imao i nemački diplomata Wolfgang Išinger (Wolfgang Ischinger) koji je je u maju 2019. godine izjavio da „Srbija ne bi trebalo da bude prihvaćena u Evropskoj uniji bez priznavanja nezavisnosti Kosova i Metohije.“ više o tome: Radio Televizija Vojvodine, Išinger: Srbija ne može u EU dok ne prizna Kosovo, izvor: internet: http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/isinger-srbija-ne-moze-u-eu-dok-ne-prizna-kosovo_1014778.html; (pristupljeno 07.01.2021.)

ali ostalim polugama „meke“ moći Ruske Federacije prvenstveno kroz podršku teritorijalnog integriteta Srbije ali i kroz kulturni, istorijski i duhovni uticaj. Primera radi, društveni patriotski pokret iz Rusije „Besmrtni puk“ od 2011. godine svakog 9. maja na Dan pobeđe nad fašizmom u Rusiji organizuje marš „Besmrtni puk“ za žrtve ratova⁸⁷⁸ koji se proširio i na druge države odnosno u SAD, Nemačkoj, Velikoj Britaniji, Francuskoj, Austriji, Italiji i Kini.⁸⁷⁹ U Srbiji, marš „Besmrtni puk“ je stigao 2016. godine putem Međunarodnog centra za očuvanje i istraživanje kulturno-istorijskog nasleđa Istočne Evrope „Memorijal“.⁸⁸⁰ Ipak, u Srbiji marš „Besmrtni puk“ nije samo podsećanje na borce i žrtve Prvog i Drugog svetskog rata nego i na one koji su branili Jugoslaviju od NATO agresije od 1999. godine.⁸⁸¹

Politika sa pozicije „meke“ moći Rusije prema Srbiji mogla je da se vidi i tokom parade u Moskvi 2018. godine povodom dana pobeđe, maršom „Besmrtni puk“ koji su predvodili ruski predsednik Vladimir Putin, izraelski premijer Benjamin Netanijahu i srpski predsednik Aleksandar Vučić.⁸⁸²

---

⁸⁷⁸ Ideja "Besmrtnog puka" rodila se među trojicom prijatelja u blizini Spomenika večitoj vatri u sibirskom gradu Tomsku 2011. godine. "Ideja se prvi javila mom kolegi Igoru Dimitrijevu", izjavio je novinar Sergej Lapenkov, jedan od idejnih tvoraca "Besmrtnog puka" za ruski servis Radija Slobodna Evropa (RSE). "Dan pobeđe nam je oduvek bio veoma važan. Svi smo mi unuci vojnika, naši dedovi su se borili u ratu. Igor je opazio kako je vreme prolazilo – sve je bilo manje veterana a sve više pompeznih govora. I onda je rekao: 'Hajde da sledeće godine organizujemo paradu sa portretima naših dedova'. Želeli smo da praznik vratimo glavnim herojima – ljudima koji su iskusili rat i kojima smo, na kraju krajeva, zahvalni na tome što smo danas živi. Možda zvuči patetično, ali tako smo se tada osećali", kaže Lapenkov.; više o tome: Sonja Gočanin, Mila Đurđević, *Srbija kao domaćin i ispostava ruskog 'Besmrtnog puka'*, izvor:internet:

<https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-besmrtni-puk/30183562.html> (pristupljeno: 05.01.2021)

⁸⁷⁹više o tome: J.Matijević, *Prada Besmrtnog puka 9.maja u Beogradu*, izvor: internet:

<https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:788784-Parada-Besmrtnog-puka-9-maja-u-Beogradu>

(pristupljeno 28.12.2020); *Rusija i Balkan-ekspanzija i potiskivanje*, spoljne političke sveske 2/2019, str.11, izvor:internet:

http://www.emins.org/wp-content/uploads/2017/03/Spoljnopoliticke-sveske-02_2019-web.pdf (pristupljeno 28.12.2020)

⁸⁸⁰ Opšteruski društveni građansko-patriotski pokret „Besmrtni puk Rusija“ i Međunarodni centar za očuvanje i istraživanje kulturno-istorijskog nasleđa Istočne Evrope „Memorijal“, potpisali su 2019.godine sporazum o saradnji, kojim je „Memorijal“ ovlašćen za glavnog koordinatora puka u Srbiji. više o tome: RS.SPUTNIK, „*Besmrtni puk*“ Rusije ovlastio i naznačio glavnog organizatora Srbije, izvor: internet:<https://rs.sputniknews.com/vesti/201903191119192741-besmrtni-puk-rusija-srbija/> (pristupljeno 28.12.2020); Nikola Joksimović, *Gradani Beograda marširali u čast svojih predaka*, izvor: internet:

<https://rs.sputniknews.com/politika/201905091119737353-besmrtni-puk/> (pristupljeno 15.01.2021)

⁸⁸¹ U maršu iz 2018. godine, medije su između ostalog pisale da „Organizatori pozivaju učesnike akcije da ponesu fotografije svojih rođaka koji su učestvovali u odbrani Srbije u Prvom svetskom ratu ili su se borili protiv fašističke okupacije Jugoslavije u Drugom svetskom ratu, kao i fotografije onih koji su branili Jugoslaviju od NATO agresije 1999. godine.“; više o tome: RS.SPUTNIK, „Besmrtni puk“ a dan pobeđe u više gradova, izvor: internet:

<https://rs.sputniknews.com/politika/201805031115477214-besmrtni-puk-srbija-rs/> (pristupljeno 15.01.2021)

⁸⁸² Jelena Cerovina, *Putin, Vučić i Netanijahu predvodili Besmrtni puk*, izvor: internet:

<http://www.politika.rs/scc/clanak/403397/Vucic-s-Putinom-i-Netanijahuom-na-celu-kolone-Besmrtni-puk> (pristupljeno 14.01.2021)

Slika 19⁸⁸³: Politika sa pozicije „meke“ moći Rusije prema Srbiji: Ruski predsednik Vladimir Putin, izraelski premijer Benjamin Netanjahu i srpski predsednik Aleksandar Vučić u maršu „Besmrtni puk“ koji je bio održan 9. maja 2018. godine u Moskvi.

5.1. Uslovljeno članstvo Srbije u EU već zamorenoj od proširenja - koliko je daleko 2025. godina⁸⁸⁴

5.1.2. Zamor od proširenja- Opadajući optimizam politike proširenja Evropske unije

Da bismo bolje razumeli politiku sa pozicije moći EU prema Srbiji, potrebno je da nastavimo i dalje da analiziramo politiku proširenja Unije imajući u vidu da „članstvo u Evropskoj uniji ostaje spoljnopolitički prioritet Srbije.“⁸⁸⁵

Međutim, po našem mišljenju, poslednjih godina, takozvani „optimizam o proširenju“ se transformisao u takozvani „optimizam o perspektivi proširenja“ koji je u suštini neizvesna politika proširenja. Primera radi, jedina zajednička „stavka“ svih strategija Evropske unije o proširenju jeste o tome da se zovu strategije o proširenju dok proširenje ostaje na dalekom štapu. Sem toga, uočljiva je razlika između strategija o proširenju vezanih za pristupanje zemalja centralne i istočne Evrope i

⁸⁸³ Preuzeto iz: Jelena Cerovina, *Putin, Vučić i Netanjahu predvodili Besmrtni puk*, izvor: internet:

<http://www.politika.rs/scc/clanak/403397/Vucic-s-Putinom-i-Netanjahuom-na-celu-kolone-Besmrtni-puk> (pristupljeno 14.01.2021)

⁸⁸⁴ Ovaj deo pod istim naslovom je objavljen u: VOJNO DELO, INTERDISCIPLINARNI NAUČNI ČASOPIS, 7/2019 GODINA LXXI, UDK 355/359 YU ISSN 0042-8426, DOI: 10.5937/vojdela1907009J; str.9-27 dostupno na http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2019-7/71-2019-7-00-Ceo_broj_VD.pdf ;

⁸⁸⁵ RTS, *Aleksandar Vučić: "Članstvo u EU spoljnopolitički prioritet Srbije"*, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3304233/clanstvo-u-eu-spoljnopoliticki-prioritet-srbije.html>; (pristupljeno 25.12.2020.)

strategija o zemljama zapadnog Balkana. Dok su strategije o proširenju centralne i istočne Evrope sa optimizmom i jasno vodile do pristupanja tih zemalja u EU, strategije o proširenju zapadnog Balkan su dosta skeptične. Analizom tih strategije može da se primeti da se godinama optimizam o proširenju smanjuje. Pomenuli smo da optimizam Evropske unije o proširenju je praktično trajao tokom procesa takozvanog „big bang enlargement“ (proširenje „veliki prašak“) iz 2004. godine, kad su ovoj Uniji pristupilo deset novih članova. Od tada pa do 2018. godine, optimizam o proširenju više liči na nostalgiju o „big bang enlargement“ nego na želju za proširenjem. Primera radi, 2014. godine, novoizabrana Evropska komisija, na čelu sa Žan Klod Junckerom (Jean Claude Juncker), izjavila je da tokom njenog petogodišnjeg mandata neće biti proširenja Evropske unije: „Evropska unija će zamrznuti proširenje narednih pet godina.“⁸⁸⁶ Ni Globalna strategija EU iz 2016. godine, ne tretira politiku proširenja prema zapadnom Balkanu kao glavni prioritet.⁸⁸⁷ Ovaj dokument koji je usvojen junu 2016. godine nakon referenduma o izlasku Velike Britanije iz EU ukazuje na „potrebu jake Evropske unije čije postojanje je dovedeno u pitanje.“⁸⁸⁸ Iako ova strategija posvećuje posebno mesto politici proširenja, prvo kao prioritetu broj dva od ukupno pet prioriteta spoljne politike EU⁸⁸⁹ godina pristupanja EU ili eventualno predviđanje vremena proširenja su izostavljene. Zemlje zapadnog Balkana se i dalje pominju u okviru „kredibilnog procesa pridruživanja.“⁸⁹⁰ Međutim, može da se kaže da je ovaj dokument više ohrabrujući za zemlje zapadnog Balkana nego recimo Bezbednosna strategija EU iz „zlatne godine“⁸⁹¹ to jest 2003. godine. Iako se u Bezbednosnoj strategiji Unije iz 2003. godine naglašava da „Evropa nikad nije bila tako prosperitetna, tako bezbedna ni tako slobodna“⁸⁹² region zapadnog Balkana se očigledno tretira kao sveže sanirano mesto zahvaljujući pomoći SAD, Rusije, NATO i drugih međunarodnih partnera.⁸⁹³ Uostalom, ni proširenje koje se tada definisalo kao „sukcesivno proširenje“ nije se odnosilo na zapadni Balkan.⁸⁹⁴

Takođe, poslednja u Strategija o proširenju Evropske komisije iz 2018. godine je dokaz tzv. optimizma o perspektivi proširenja koji smo odredili kao neizvesnu politiku proširenja. Dokument počinje citiranjem izjave iz 2017. godine, predsednika Evropske komisije Žan Klod Junkera koji je ponovo potvrdio evropsku budućnost zemalja Zapadnog Balkana.⁸⁹⁵ Već se da primetiti da optimizam o perspektivi proširenja se dopunjuje „izjavom o izostanku proširenja“ takođe izrečenoj tri godine ranije: "Ako želimo veću stabilnost u našem susedstvu, onda moramo održati verodostojnu perspektivu proširenja za Zapadni Balkan. Jasno je da neće biti proširenja tokom mandata ove komisije i ovog parlamenta."⁸⁹⁶ Ipak, u želji da pokaže spremnost Evropske unije ka daljem proširenju, pomenuta strategija predviđa da će Evropska komisija tokom 2018. godine izložiti niz inicijativa usmerenih na poboljšanje demokratskog, institucionalnog i političkog okvira za uniju 2025. godine, zasnovane na trenutnim ugovorima dok se naglašava da do tog datuma, EU bi mogla postati veća od 27 članova.⁸⁹⁷

---

⁸⁸⁶ EU business, *Juncker to halt enlargement as EU Commission head*, izvor: internet: <https://www.eubusiness.com/news-eu/politics-juncker.x29>; (pristupljeno 19.01.2021.)

⁸⁸⁷ više o tome : European Union External Action, *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe; A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, June 2016.*, izvor: internet: http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf (pristupljeno 19.01.2021.)

⁸⁸⁸ više o tome : Ibid., p.3

⁸⁸⁹ Ibid., p.3

⁸⁹⁰ Ibid., pp.9-10.; p.24.

⁸⁹¹ zadržavamo pravo da je tako nazovemo zbog pomenute optimističke deklaracije iz Soluna iz 2003.godine.

⁸⁹² European Council, *A Secure Europe in a better world-European Security Strategy, Brussels, 12 December 2003*, p. 1, izvor: internet: http://eclan.eu/files/attachments/.1615/doc_10184_290_en.pdf; (pristupljeno 08.01.2021.)

⁸⁹³ Ibid., p. 1, 6, 8.

⁸⁹⁴ Ibid., p. 1

⁸⁹⁵ European Comission, *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*, p.1., izvor: internet: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf ; (pristupljeno 18.01.2021.),

⁸⁹⁶ Ibid., p.1.

⁸⁹⁷ Ibid., pp.1-2.

Optimizma o proširenju ili perspektivi proširenja recimo nema uopšte u izjavama francuskog predsednika Emanuela Makrona (Emmanuel Macron) koji je samo dva meseca posle gorepomenute „obećavajuće strategije“ izjavio da „Evropska unija ne treba da prihvati nijednu novu članicu sve dok se taj blok ne bude dublje integrisao i sproveo temeljne reforme.“⁸⁹⁸ Najvažniji francuski zvaničnik nije propustio priliku da to ponovi i tokom samita EU - Zapadnih zemalja u Sofiji, 17. maja 2018. godine, događaj koji je čak izbegavao da u rutinskoj deklaraciji uključi optimističke pojmove poput „integracije i proširenje.“⁸⁹⁹

U Sofijskoj deklaraciji sa tog samita, se govori samo o nedvosmislenoj podršci evropskoj perspektivi zapadnog Balkana pozivajući se na Solunski samit iz 2003. godine⁹⁰⁰ ali proširenje nije na vidiku. Da su rešavanja preostalih bilateralnih pitanja važna stavka EU a ne proširenje potvrđuju i ishodi Londonskog samita iz jula 2018. godine. Ni tamošnja zajednička deklaracija o regionalnoj saradnji i dobrosusedskim odnosima u okviru Berlinskog procesa ne govori o proširenju nego ističe obavezu zemalja potpisnica da će hitno rešiti preostala bilateralna pitanja i suzdržati se od zloupotrebe bilateralnih sporova koji bi blokirali put ka EU.⁹⁰¹

Uostalom, zamor od proširenja je odavno postao „normalna“ pojava i među običnim građanima zemalja EU. Prema Eurobarometru iz 2007. godine, skoro svaki drugi Evropljanin je bio za dalje proširenje EU (49%).⁹⁰² Tada, u devet zemalja EU, procenat građana koji ne podržava dalje proširenje je bio ispod 50 posto; među njima Italija (48%), Velika Britanija (41%), Nemačka (34%) i Francuska (32%).⁹⁰³ Šest godina kasnije, 53% građana EU se protivilo proširenju i samo 37 % ga je podržalo.⁹⁰⁴ Najveće protivljenje je tada obeleženo u Nemačkoj (75%), Francuskoj (71%), Finskoj (70%) i Austriji (69 %).⁹⁰⁵ Trend „zamora“ je nastavljen i 2017. godine sa podacima da samo 42% Evropljana podržavaju ideju prihvatanja novih članova.⁹⁰⁶ U međuvremenu, u zemljama zapadnog Balkana prisutan je zamor od čekanja. Kad je Srbija u pitanju, optimizam o članstvu iz novembra 2009. godine (73% građana su bili za ulazak u EU) nije se zadržao do kraja 2018. godine (55% građana su bili za ulazak u EU).⁹⁰⁷ Zamor od čekanja se najviše primećuje u periodu od decembra 2012. do decembra 2017. kad je

⁸⁹⁸ B92, *French president: EU must first reform, Balkans can wait.* Izvor:internet: https://www.b92.net/eng/news/world.php?yyyy=2018&mm=04&dd=17&nav_id=103956; (pristupljeno 26.01.2021.)

⁸⁹⁹ BALKAN INSIGHT, *Enlargement Stays off Agenda at Sofia Summit,* izvor: internet: <http://www.balkaninsight.com/en/article/sofia-summit-balkans-meet-europe-for-the-first-time-in-15-years-05-17-2018>; (pristupljeno 26.01.2021.)

⁹⁰⁰ (...)pozivajući se na samit u Solunu 2003. godine, EU ponovo potvrđuje svoju nedvosmislenu podršku evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana(...); više o tome: EU-Western Balkans Summit, *Sofijska deklaracija, 17. maj 2018. godine,* Item 2, p. 1, izvor: internet: https://www.consilium.europa.eu/media/34805/sofia-declaration_bs.pdf (pristupljeno 19.01.2021.)

⁹⁰¹ više o tome : Western Balkans Summit, London 2018, *Joint Declaration on Regional Cooperation and Good Neighbourly Relations in the Frame of the Berlin Process,* izvor: internet: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/724294/180710_WBS_Joint_Declarations.pdf (pristupljeno 18.01.2021.); Nechev Zoran, Nikolovski Ivan, Minić Jelica, Qesaraku Mariola, Čerimagić Adnan, *2018 Western Balkans Summit: 3 key takeaways from London;* pp.3-6., izvor: internet: <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2018/12/Финална-верзија-на-бриф-веб-2.pdf>; (pristupljeno 18.01.2021.)

⁹⁰² European Commission, *Eurobarometer 67, November 2007, Public opinion in the European Union,* pp. 188-190., izvor: internet: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb67/eb67_en.pdf; (pristupljeno 18.01.2021.);

⁹⁰³ Ibid., pp.188-190.

⁹⁰⁴ European Commission, *Standard Eurobarometer, No. 79, Spring 2013,* izvor: internet: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb79/eb79_anx_en.pdf, p. T84, (pristupljeno 18.01.2021.)

⁹⁰⁵ Ibid., p. T84

⁹⁰⁶ European Commission, *Europeans views on the priorities of the European Union, Standard Eurobarometer 88, November 2017,* navedeno u: Lazarević Milena, *Away with the enlargement bogeyman,* p.4., izvor: internet: https://cep.org.rs/wp-content/uploads/2018/07/Away-with-the-Enlargement-Bogeyman_CEP.pdf; (pristupljeno 19.01.2021.)

⁹⁰⁷ više o tome: Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije, *Evropska orijentacija građana Srbije, Ispitivanje javnog mnjenja, decembar 2018 .godine,* str.3-5., izvor: internet: http://www.mei.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/istrazivanja_javnog_mnjenja/javno_mnjenje_decembar_18.pdf (pristupljeno 18.01.2021.)

podrška o članstvu u EU između 40% i 50 %.⁹⁰⁸ Prema podacima iz 2018. godine, kao najveći uzrok usporavanja ulaska Srbije u EU građani su identifikovali politiku uslovljavanja i ucene koju EU primenjuje prema Srbiji.⁹⁰⁹ U međuvremenu, u Srbiji simpatije prema integraciji sa Rusijom su u porastu. Prema istraživanju časopisa Nova srpska politička misao (NSPM), 60.80 % ispitanika izrazio podršku saveza sa Rusijom.⁹¹⁰ Prema tom istraživanju, 27.60 % građana podržava ulazak Srbije u političko-ekonomski savez sa Rusijom dok samo 15 odsto sa EU.⁹¹¹

Crtež 1⁹¹²: Ilustracija članstva u Evropskoj uniji koji po našem mišljenju najbolje opisuje politiku EU o takozvanoj „perspektivi proširenja.“

Evropska unija je Srbiji dala do znanja da treba da se reši kosovsko pitanje međutim ne samo da nije bilo pomaka u Briselskom sporazumu između Beograda i Prištine nego privremene vlasti Kosova i Metohije nisu se pridržavale obaveza koje su bile predviđene pomenutim sporazumom. Ustavni sud Kosova i Metohije presudom objavljenom 23. decembra 2015. godine, je po nama na kontradiktoran način ustanovio da osnivanje ZSO (Zajednica opština u kojima Srbi čine većinsko stanovništvo na Kosovu i Metohiji) nije u skladu sa Ustavom Kosova i Metohije⁹¹³ i time je praktički onemogućio implementaciju prvih šest tačaka Briselskog sporazuma koji su se odnosili na ZSO.

⁹⁰⁸ Ibid., str.3-5.

⁹⁰⁹ Ibid., str. 3-5.

⁹¹⁰ U pitanju je telefonsko istraživanje na 1000 ispitanika u period od 12 do 19. jula 2018. godine; vise o tome: Nova srpska politička misao, *Istraživanja javnog mnjenja, Srbija leto 2018. godine*, , izvor: internet: <http://www.nspm.rs/istrazivanja-javnog-mnjenja/srbija-leto-2018.html?alphabet=1> (pristupljeno 14.01.2021)

⁹¹¹ Ibid.

⁹¹² Preuzeto iz: Saša Dimitrijević, *novine Politika*, Politika Stamparija d.o.o, Beograd, 28.10.2018, str.1.

⁹¹³ “(...)Ustavni sud je potvrdio da prvi Sporazum o načelima koji reguliše normalizaciju odnosa između Republike Kosova i Republike Srbije potpisan od strane premijera Republike Kosova i Premijera Republike Srbije, 19. aprila 2013. godine, i

U međuvremenu, stav Unije po pitanju Kosova i Metohije ostaje i dalje konfuzan. Za predsednika Srbije, Aleksandra Vučica, nema sumnje da je „najveći problem evrointegracija Kosovo i Metohija, a ne vladavina prava.“⁹¹⁴ U roku od dva dana, u oktobru 2018. godine, Srbiji su preneti dva, u prvom pogledu, različita pristupa od strane Evropske unije i njenih država članica. Sudeći po izjavama poslanika nemačkog Bundestaga Petera Bajera (Peter Beyer), inače člana Hrišćanske-demokratske unije (CDU) Angele Merkel i koordinatora transatlantske saradnje u nemačkom Bundestagu, “Kosovo i Metohija je faktički teritorijalno nezavisno i Srbija treba da prizna *de jure* suverenu državu Republiku Kosovo, jer u suprotnom neće ući u Evropsku uniju.“⁹¹⁵ Međutim, za tadašnjeg evropskog komesara za proširenje Johanesa Hana (Johannes Hahn), “rešenje kosovskog pitanja nije jedini preduslov na putu Srbije ka EU jer sprovođenje reformi u oblasti vladavine prava, osnovnih prava i dobrog upravljanja ostaje u srži procesa proširenja.“⁹¹⁶ Upitan o tome kakve su šanse Srbije da postane članica do 2025. godine, Han je objasnio da je predsednik Evropske komisije Junker u više navrata jasno stavio do znanja da „nijedna nova država članica ne može da pristupi EU bez rešavanja otvorenih bilateralnih pitanja“⁹¹⁷ što u suštini podrazumeva i rešavanje kosovskog pitanja.

Kako bismo stekli bolju predstavu o politici sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine, tokom našeg istraživanja intervjuisali smo nekoliko predstavnika relevantnih domaćih i međunarodnih institucija i organizacija koji su istakli povezanost kosovskog problema i članstva Srbije u EU kao glavni elementi u politici sa pozicije „tvrde“ moći Unije poznatom i kao politiku uslovljavanja prema Srbiji. Predstavnik iz Ministarstva odbrane Srbije vidi priznanje nezavisnosti Kosova i Metohije kao implicitan zahtev EU u vidu normalizacije odnosa Pristina i Beograda ali i dodaje da takvo priznanje nije nikakva garancija da će Srbija postati članica EU.⁹¹⁸ On je takođe mišljenja da uslovljavanje EU prema Srbiji zarad članstva u toj organizaciji povlači i zahtev za solidarisanje i priključivanje Srbije sankcijama i deklaracijama EU prema Ruskoj Federaciji.⁹¹⁹ Predstavnik iz Ministarstva spoljnih poslova smatra da se od Srbije traži da postepeno normalizuje odnose sa Prištinom ali u pregovorima se uvek pojavljuje neko novo pitanje poput: saradnje sa Haškim tribunalom, pa zatim Kosovo i Metohija i tako dalje.⁹²⁰ Drugi predstavnik iz istog ministarstva naglašava da priznanje nezavisnosti Kosova i Metohije nije nikakva garancija je jer uslovi za pristupanje Uniji postaju sve složeniji.⁹²¹

Predstavnici dve nevladine organizacije iz Srbije koji se zalažu za prisustvo i dalji razvoj odnosa između Srbije i Rusije su nam rekli da je priznanje nezavisnosti Kosova i Metohije eksplicitan zahtev

---

ratifikovan od strane Skupštine Republike Kosovo 27. juna 2013. godine, kao međunarodni sporazum, postaje deo unutrašnjeg pravnog sistema, i da bi se sproveo zahtevalo je osnivanje Zajednice opština sa većinskim srpskim stanovništvom. (...) Ustavni sud potvrdio da je osnivanje Zajednice u skladu sa ustavnim zahtevima i kao takva, ona je deo ustavnog poretka Republike Kosova. Međutim, Ustavni sud, nakon procene opštih principa – ključnih elemenata Zajednice, dogovorenih sporazumom od 25. avgusta 2015. godine, o usklađenosti odredbi svakog poglavlja koja se odnose na ustavne odredbe, zaključio da ovi principi nisu u potpunosti u skladu sa duhom Ustava. (...)“; više o tome: Kancelarija Premijera, *Govor Premijera Isa Mustafe na sastanku Vlade Kosova, 24.12.2015*, izvor: internet: <https://kryeministri-ks.net/sr/govor-premijera-isa-mustafe-na-sastanku-vlade-kosova/> (pristupljeno 15.01.2021)

⁹¹⁴ DANAS, *Vučić: Najveći problem evrointegracija je Kosovo, ne vladavina prava*, izvor: internet: <https://www.danas.rs/politika/vucic-najveci-problem-evrointegracija-je-kosovo-ne-vladavina-prava/>; (pristupljeno 20.01.2021.)

⁹¹⁵ BLIC, *HLADAN TUŠ BERLINA Bajer Bez priznanja Kosova Srbija NEĆE UĆI U EU*, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/hladan-tus-berlina-bajer-bez-priznanja-kosova-srbija-nee-uci-u-eu/hcj7ffg>; (pristupljeno 20.01.2021.)

⁹¹⁶ B92, *Mnogi misle da je jedini uslov za EU Kosovo. Nije.*, izvor: internet: https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2018&mm=10&dd=22&nav_category=1262&nav_id=1458960; (pristupljeno 20.12.2020.)

⁹¹⁷ Ibid.

⁹¹⁸ Intervjuisanje je obavljeno putem mejla 20. maja 2020. godine

⁹¹⁹ Ibid.

⁹²⁰ Intervjuisanje je obavljeno uživo 10. juna 2020. godine.

⁹²¹ Intervjuisanje je obavljeno uživo 10. juna 2020. godine.

EU dok su izražavali skepticizam u vezi članstva zbog sporosti EU sa prihvatanjem novih članova uz istovremeno povećavanje zahteva za prijem u tu organizaciju.⁹²² Sa druge strane, mišljenja predstavnika dve nevladine organizacije iz Srbije koji se zalažu za prisustvo i dalji razvoj odnosa između Srbije i SAD ali i NATO se razlikuju u stavovima u vezi priznanja nezavisnosti Kosova i Metohije koja za jednog od njih nije zahtev EU vezan za članstvo jer pet njenih članica ne priznaju tu nezavisnost, dok drugi smatra da to jeste zahtev ali na duge staze.⁹²³ Oba predstavnika su nam pritvrdili da priznanje nezavisnosti Kosova i Metohija nije nikakva garancija za Srbiju u vezi njenog članstva u EU.⁹²⁴

Predstavnik iz Instituta za bezbednosne studije EU u Briselu nam je rekao Unija ne želi da uvozi probleme i dodaje da EU želi da se pitanje Kosova i Metohije reši njegovim priznanjem.⁹²⁵

Tokom naše studije smo intervjuisali i tri profesora sa Fakulteta političkih nauka u Beogradu. Pitanje eventualnog priznanja nezavisnosti Kosova i Metohije i članstva Srbije u EU je podelilo naše profesore; dok jedan misli da će Srbija imati poteškoće sa priznatom Kosovom i Metohijom čija nezavisnost ne mora da bude eksplicitna i da priznaje nije garancija nego ipak već sansa za pristupanje EU, drugi profesor tvrdi da EU nema jedinstven stav po pitanju priznanja Kosova i Metohije i da priznanje nije garancija, treći smatra da ipak EU traži eksplicitno priznanje nezavisnosti Kosova i Metohije i dodaje da njeno priznanje bi značilo suprotstavljanje Rusiji i predstavljalo bi nepisani zahtev za ulazak u NATO.⁹²⁶

Bivši američki diplomata⁹²⁷ nam je rekao da članstvo u EU jeste uslovno dok je predstavnik iz NATO kancelarije za vezu u Srbiji⁹²⁸ smatrao da EU ne želi da uvozi probleme dok nam je predstavnik Evropske unije objasnio da će ukupni tempo pregovora Srbije o pristupanju EU i dalje da zavisi od napretka u normalizaciji odnosa sa Kosovom i Metohijom ali i od progresivnog usklađivanja spoljne politike sa politikom Unije.⁹²⁹

U vezi priznanja ili ne nezavisnosti Kosova i Metohije kao uslov za članstvo u EU švajcarski diplomati su imali podeljeno mišljenje: od toga da je priznanje neka vrsta garancije da se Srbija pridruži Zapadu do toga da EU ne može da traži priznanje nezavisnosti od Srbije jer nisu sve članice EU ni priznale nezavisnost Kosova i Metohije.⁹³⁰

Trazili smo i mišljenje od jednog ruskog i jednog američkog profesora. Ruski profesor je govorio da EU ne želi da uvozi nove probleme ali i dodao da EU se neće proširiti pre 2025. godine.⁹³¹ Američki profesor je smatrao da priznanje nezavisnosti jeste uslov za članstvo u EU ali ne i garancija i dodaje objašnjava da EU mora da preispita njene zahteve u vezi odnosa Srbije i Rusije ako bude Srbija i dalje bila zavisna od ruskog gasa.⁹³²

U razgovoru sa predstavnicima političkih stranka u Srbiji, članstvo Srbije u EU, predstavnik SNS vidi kao implicitno uslovljavanje EU priznanjem nezavisnosti Kosova i Metohije ali ne smatra da je to garancija za članstvo,⁹³³ predstavnik SPS govori o eventualnom priznanju kao uslov za pristupanja EU

---

⁹²² Intervjuisanja su obavljena uživo 11. decembra 2019.godine i 17. januara 2020.godine.

⁹²³ Intervjuisanja su obavljena uživo 27. novembra 2019.godine i 2. februara 2020.godine.

⁹²⁴ Ibid.

⁹²⁵ Intervjuisanje je obavljeno putem mejla 20.januara 2020.godine.

⁹²⁶ Intervjuisanja su obavljena uživo 26. novembra 2019.godine, 16.decembra 2019. godine i 18.decembra 2019.godine.

⁹²⁷ Intervjuisanje je obavljeno uživo 3.decembra 2019.godine.

⁹²⁸ Intervjuisanje je obavljeno uživo 25. oktobra 2019.godine.

⁹²⁹ Intervjuisanje je obavljeno putem mejla 11.juna 2020.godine

⁹³⁰ Intervjuisanja su obavljena uživo 19.novembra 2019.godine i putem mejla 25.decembra 2019.godine i 6.decembra 2019.godine.

⁹³¹ Intervjuisanje je obavljeno putem mejla 21.novembra 2019.godine.

⁹³² Intervjuisanje je obavljeno putem mejla 31.decembra 2019.godine.

⁹³³ Intervjuisanje je obavljeno uživo 15.novembra 2019.godine.

uz objašnjenje da to svakako nije garancija,⁹³⁴ dok predstavnik DS vidi između ostalog pitanje rešenja odnosa Beograda i Prištine kao preduslov za dalje integracije u EU.⁹³⁵

Putem naših intervjuisanja smo i dalje potvrdili naše mišljenje da Evropska unija još uvek nije željna da prihvati Srbiju kao ravnopravnog člana i da je njena politika uslovljavanja samo izgovor za odugovlačenje i neizvesnost ka članstvu u Uniji. Međutim, za nas je bilo relevantno da to i dokažemo putem dodatnih argumenata i događaja koje smo dalje izložili u ovom poglavlju.

5.1.3. Srbija i njen proces integracije u Evropsku uniju

-od Berlinskog procesa do Strategije o proširenju iz februara 2018. godine-

5.1.3.1. Značaj Berlinskog procesa

Berlinski proces je „lansiran“ na samitu od 28. avgusta 2014. godine u Berlinu između predsednika vlada, ministra spoljnih poslova i ministra ekonomije Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova i Metohije, Makedonije, Crne Gore, Srbije, Slovenije, Austrije, Francuske, i predstavnika Evropske komisije, na inicijativu nemačke kancelarke Angele Merkel.⁹³⁶ Cilj ovog samita je bio postizanje zajedničkog dogovora o jačanju regionalne saradnje na zapadnom Balkanu i utvrđivanje četvorogodišnjeg okvira (2014. - 2018. godina) za rešavanje preostalih otvorenih pitanja u regionu.⁹³⁷ U finalnoj deklaraciji samita je navedeno da će „sve zemlje zapadnog Balkana imati priliku da se pridruže Evropskoj uniji ako ispune uslove za pristupanje.“⁹³⁸

Jasno je da Berlinski proces ne omogućava ubrzavanje procedure pristupanja EU jer ne obećava nikakvo proširenje nego samo konstatuje ono što je i drugim prilikama rečeno da će zapadni Balkan postati deo EU jedino ako ispuni uslove za pristupanje. Čak ni tri godine kasnije nakon Berlinskog procesa, novi plan za zapadni Balkan – agenda „Berlin plus“ kao dodatni podsticaj Berlinskom procesu koji je 31. maja 2017. godine u Berlinu predstavio tadašnji nemački ministar spoljnih poslova Sigmar Gabriel (Sigmar Gabriel) nije takođe prevideo proširenje EU sa zemljama zapadnog Balkana.⁹³⁹ „Berlin plus“ je samo prevideo dodatne napore ali i finansijska sredstva kako bi se ubrzalo napredovanje regiona ka EU.⁹⁴⁰

S obzirom da ni takav paket nije pokazivao neke znake proširenja, „Berlin plus“ je sa pravom izazvao dozu skepticizma u Srbiji. Tadašnji vršilac dužnosti premijera i ministar spoljnih poslova Srbije Ivica Dačić je ocenio da „nemački plan za Zapadni Balkan - Berlin plus, ne sme postati politički izgovor za EU da Srbiju ostavi u svojoj čekaonici.“⁹⁴¹

⁹³⁴ Intervjuisanje je obavljeno uživo 10. juna 2020. godine.

⁹³⁵ Intervjuisanje je obavljeno putem mejla 23. novembra 2019. godine.

⁹³⁶ Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Berlinski proces*, izvor: internet:

<http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/regionalna-saradnja/2016-11-04-09-04-26?lang=lat> ; (pristupljeno 21.01.2021.)

⁹³⁷ Ibid.

⁹³⁸ Die Bundesregierung, *Press release, Final Declaration by the Chair of the Conference on the Western Balkans, 28 August 2014*, izvor: internet: <https://archiv.bundesregierung.de/archiv-de/meta/startseite/final-declaration-by-the-chair-of-the-conference-on-the-western-balkans-754634> ; (pristupljeno 20.01.2021.)

⁹³⁹ INTERMAGAZIN.RS, *Nemačka objavila plan za Balkan – „BERLIN PLUS“*, izvor: internet: <https://www.intermagazin.rs/nemacka-objavila-plan-za-balkan-berlin-plus/> ; (pristupljeno 27.01.2021.)

⁹⁴⁰ Ibid.

⁹⁴¹ N1, *Dačić: Zbog plana Berlin plus da ne ostanemo u čekaonici EU*, izvor: internet: <http://rs.n1info.com/Vesti/a274280/Dacic-o-planu-Berlin-plus.html> (pristupljeno 27.01.2021.)

Ipak „*de facto* čekaonica“ za EU odnosno Berlinski proces pa i „Berlin plus“ su očigledno nastavak politike neizvesnog proširenja Evropske unije. Sam taj proces stavlja u prvi red jačanje regionalne saradnje za rešavanje preostalih otvorenih pitanja u regionu dok će pristupanje EU nastaviti da zavisi od politike „tvrde“ moći odnosno od politike uslovljavanja Unije po modelu „štapa i šargarepe“.

5.1.3.2. Dokle je Srbija stigla sa pregovaranjem o članstvu sa EU- Politika Evropske unije prema Srbiji po modelu „štapa i šargarepe“

Kada je u pitanju proces integracije Srbije u Evropsku uniju, mišljenja smo da Unija primjenjuje prema Srbiji politiku sa pozicije „tvrde“ moći odnosno politiku uslovljavanja po modelu „štapa i šargarepe“.

Takva politika se ispoljava kroz faze proširenja i u okviru Zajedničke spoljne i bezbednosne politike unije/ZSBP i sastoji se od višestrukog uslovljavanja čiji se prioriteti vremenom menjaju.

Za Srbiju, kredibilna politika proširenja EU je politika uslovljavanja prvenstveno rešavanjem kosovskog pitanja. Dokument iz prve međunarodne konferencije iz 2014. godine između Srbije i EU o otvaranju poglavlja za pristupanje Uniji naglašava da je „kredibilna politika proširenja ključna za održavanje reformi i javna podrška proširenju u državama članicama.“⁹⁴² Kako je dalje navedeno, od Srbije se očekuje da će kontinuirano da: a) sprovoditi u dobroj veri sve dogovore postignute u dijalogu sa Kosovom i Metohijom; b) u potpunosti poštuje principe inkluzivne regionalne saradnje; c) dijalogom i duhom kompromisa reši druga otvorena pitanja, na osnovu praktičnih i održivih rešenja i saraduje u tehničkim i pravnim pitanjima vezanih za Kosovo i Metohiju; d) efektivno saraduje sa EULEKS.⁹⁴³ Takođe je navedeno da će pitanje normalizacije odnosa između Beograda i Prištine biti obrađeno u poglavlju 35: "ostala pitanja" kao posebna stavka, koja treba da se reši tokom procesa pregovora o pristupanju.⁹⁴⁴

Važno je pomenuti i „klauzulu ravnoteže“ odnosno paragraf 24 ovog dokumenta koji određuje otvaranje ili zatvaranje poglavlja na osnovu procene napretka u poglavljima 23 i 24 odnosno "pravosuđe i osnovna prava" i "pravda, sloboda i sigurnost".⁹⁴⁵ Međutim, „klauzula ravnoteže“ se očigledno „uravnotežuje“ prema slučaju Kosovo i Metohija. Prema dokumentu iz prve međunarodne konferencije iz 2014. godine između Srbije i EU o otvaranju poglavlja za pristupanje Uniji, „klauzula ravnoteže“ će se primenjivati *mutatis mutandis* u slučaju da napredak u normalizaciji odnosa sa Prištinom, koji se razmatra u poglavlju 35, značajno zaostaje za napretkom u pregovorima u celini.⁹⁴⁶

Od prve Međuvladine konferencije 21. Januara 2014. godine do kraja 2018. godine, Srbija je otvorila 16, a privremeno zatvorila samo 2 poglavlja.⁹⁴⁷ Treba imati u vidu da je dinamika otvaranja i zatvaranja poglavlja povezana sa gore pomenutom „klauzulom o ravnoteži“. U slučaju da Srbija namerava da 2025. postane članica EU, sva poglavlja treba da se otvore i zatvore do kraja 2023., kako bi se tada potpisao Ugovor o pristupanju, čija ratifikacija u zemljama članicama traje 18–24 meseca.⁹⁴⁸

⁹⁴²više o tome: Council of the European Union, *Conference of the accession to the European Union - Serbia, Accession Document, Brussels, 9 January 2014*, p. 4. izvor :internet: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&t=PDF&gc=true&sc=false&f=AD%201%202014%20INIT>; (pristupljeno 21.01.2021.)

⁹⁴³ Ibid. pp. 10-11.

⁹⁴⁴ Ibid. pp. 10-11.

⁹⁴⁵ Ibid. p. 12.

⁹⁴⁶ Ibid. p.12

⁹⁴⁷European Commission, *Serbia 2019 Report, Brussels, 29.5.2019 SWD*, p.3., izvor: internet: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-serbia-report.pdf>; (pristupljeno 27.01.2021);

⁹⁴⁸ Suzana Grubješić, *Dugi marš do Evropske unije*; u Simić Dragan R., Milenković Dejan, Živojinović Dragan (ur.), *Evropa za mene*, Čigoja štampa, Beograd, 2018., str.528.

Ako je u ranijim godinama, to jest posle potpisivanja SSP akcenat više stavljen na punu saradnju sa Haškim tribunalom, poslednjih godina, rešenje statusa Kosova i Metohije je najjači imperativ. To se može videti i kroz strategija o proširenju Evropske komisije koje do 2013. godine stavljaju u prvi red „nastavak pune saradnje sa Haškim tribunalom“ pa onda govore o „vidljivom i održivom poboljšanju odnosa sa Kosovom i Metohijom“⁹⁴⁹ Od 2014. godine pa nadalje, njene strategije o proširenju naglašavaju potrebu nastavka dijaloga sa Prištinom, i usklađivanje spoljne i bezbednosne politike Srbije sa politikom Evropske unije.⁹⁵⁰

Ne treba zaboraviti da Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) Srbije sa EU, koji je bio potpisan 2008. godine, stupio na snagu tek 1. septembra 2013. godine, odnosno samo nekoliko meseci posle potpisivanja 19. aprila Sporazuma o principima normalizacije odnosa između Beograda i Prištine (poznat kao Briselski sporazum- što je dokaz politike „nagrađivanja“ poznata kao „šargarepa“ kao jedna od najvažnijih poluga sa pozicije „tvrde“ moći EU prema Srbiji.

Takva politika EU se nastavila do kraja iste godine kad je na sastanku Evropskog saveta krajem decembra, Srbija je dobila zeleno svetlo da formalno počne pregovore o pristupanju.⁹⁵¹ Od prve Međuvladine konferencije EU i Srbije iz januara 2014. godine do decembra 2015. nije otvoreno nijedno od 35 poglavlja pristupnih pregovora. U tom periodu, Srbija je sa Kosovom i Metohijom ipak zaključila još četiri sporazuma - o zajednici srpskih opština, energetici, telekomunikacijama i prohodnosti mitrovačkog mosta⁹⁵² ali to nije bio dovoljan „podsticaj“ za EU da nastavi sa politikom „nagrađivanja“ Srbije.

Kad je u pitanju odnos Srbije prema ZSBP, odnosno otvaranje poglavlja 31 (spoljna, bezbednosna i odbrambena politika), politika sa pozicije „tvrde“ moći EU poznata kao „štap“ ili „kažnjavanje“ jasno dolazi do izražaja. To se da primetiti po tome da Savet Evropske unije ne namerava da usvoji izveštaj sa skrininga za ovo poglavlje. Glavna prepreka u vezi napretka poglavlja 31 ostaje neusklađivanje politike Srbije prema politici sankcionisanja koje EU koristi protiv Rusije zbog krize u Ukrajini. Usklađivanje spoljne politike Srbije sa EU je predviđeno od potpisivanja SSP Srbije sa EU. Član 10, SSP je precizirao obaveze Republike Srbije kada je reč o ZSBP kroz „veće približavanje stavova strana o međunarodnim pitanjima, uključujući pitanja u vezi sa ZSBP.“⁹⁵³ Obaveza usklađivanja sa EU u oblasti spoljne i bezbednosne politike je takođe deo dokumenta o pristupanju iz prve Međuvladine konferenciji EU i Srbije iz januara 2014. godine. U članu 26 stoji da će do trenutka pristupanja Uniji od Srbije da se traži da postupno usklađuje svoje politike u odnosu na treće države, kao i svoje stavove u okviru

---

⁹⁴⁹više o tome: European Commission, *Enlargement Strategy and Main Challenges 2012-2013*, izvor: internet:

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2012/package/strategy_paper_2012_en.pdf (pristupljeno 08.01.2021.)

⁹⁵⁰ više o tome: European Commission, *EU Enlargement strategy 2015*, izvor: internet: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20151110_strategy_paper_en.pdf ; (pristupljeno 08.01.2021.); European Commission, *Communication on EU Enlargement Policy 2016*, izvor: internet: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20161109_strategy_paper_en.pdf (pristupljeno 08.01.2021.); European Commission, *EU Enlargement Strategy 2016-2017*, izvor: internet: <http://edz.bib.uni-mannheim.de/edz/doku/adr/2017/cdr-2017-0093-en.pdf> (pristupljeno 08.01.2021.); European Commission, *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*, izvor: internet: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf ;(pristupljeno 18.01.2021.)

⁹⁵¹ više o tome : Slobodan Samarđžić, *Evropska unija: Sistem u krizi; sa studijom slučaja o odnosima Srbije i EU*, Izdavačka knjižara Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci-Novi Sad, 2016., str. 341-342.

⁹⁵² Ibid., str. 341-342.

⁹⁵³ više o tome : Ministarstvo za evropske integracije, Republika Srbija, *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između evropskih zajednica i njihovih državnih članica sa jedne strane, i republike Srbije, sa druge strane*, str.11., izvor: internet:http://www.mei.gov.rs/upload/documents/sporazumi_sa_eu/ssp_prevod_sa_anexima.pdf; (pristupljeno 21.01.2021.); Marin Jovičević a, *Srbija i Zajednička spoljna i bezbednosna politika*; u: Đurković Miša, Igrtinović Milan (ur.), *Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU*, Zuhra, Beograd, 2016., str.25-26.

međunarodnih organizacija sa politikama i stavovima koje usvoji Unija i njene države članice.⁹⁵⁴ Na osnovu objavljenih izveštaja Evropske komisije o napretku Srbije na putu ka EU, od 2014. godine (kada je počela kriza u Ukrajini), do 2018.godine može da se vidi da je Srbija imala prosečnu stopu pridruživanja ZSBP negde između 55-60 % kad su u pitanju deklaracije EU i odluke Saveta ali nije se nijedne godine pridružila restriktivnim merama EU prema Rusiji.⁹⁵⁵

EU (kao i SAD⁹⁵⁶) smeta i prisustvo Rusije u Srbiji kao sto je slučaj funkcionisanja Srpskog-ruskog humanitarnog centra u Nišu. Brisel upozorava na EU pravila u vezi pomenutog humanitarnog centra uz objašnjenje da „Svaka nova inicijativa mora da bude komplementarna sa postojećim Civilnim mehanizmom Evropske unije za upravljanje katastrofama, koji je Srbija potpisala 16. aprila 2015. godine“⁹⁵⁷ i „da svako preklapanje ili dupliranje bi trebalo da se izbegne.“⁹⁵⁸

---

⁹⁵⁴ Council of the European Union, *Conference of the accession to the European Union-Serbia*, Accession Document, Brussels, 9 January 2014, p. 12., izvor: internet: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&t=PDF&gc=true&sc=false&f=AD%201%202014%20INIT> (pristupljeno 21.01.2021.)

⁹⁵⁵ *Izveštaj o napretku Srbije za 2018. godinu*: Srbija se pridružila 34 od 65 deklaracija EU i odluka Saveta, što predstavlja stopu pridruživanja od blizu 52% u izveštajnom periodu. Srbija se, između ostalog, nije pridružila restriktivnim merama EU prema Rusiji; više o tome u: Evropska komisija, *Izveštaj o napretku Srbije za 2018. godinu*, str 94., izvor: internet: [http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_o_srbiji\(1\).pdf](http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_o_srbiji(1).pdf) ; (pristupljeno 19.01.2021.); *Izveštaj o napretku Srbije za 2016. godinu*: Srbija se nije pridružila odlukama Saveta koje uključuju restriktivne mere EU koje se odnose na Rusiju ili pitanja koja se tiču interesa Rusije, kao ni odlukama Saveta o Kini, Bosni i Hercegovini, Moldaviji i Zimbabveu. Srbija se pridružila, kada je pozvana da to učini, 24 od 41 deklaracije EU i odluke Saveta, što predstavlja stopu pridruživanja od oko 59%; više o tome u: Evropska komisija, *Izveštaj o napretku Srbije za 2016. godinu*, str 95., izvor: internet: http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_srbija_2016.pdf; (pristupljeno 19.01.2021.); *Izveštaj o napretku Srbije za 2015. godinu*: Srbija se, kada je bila pozvana da to učini, pridružila 26 od 40 deklaracija EU i odluka Saveta (što predstavlja stopu pridruživanja od 65% u odnosu na 62% u prošlogodišnjem izveštaju). Srbija se nije pridružila odlukama Saveta, uključujući restriktivne mere EU u vezi sa nezakonitim otepljenjem Krima od strane Rusije i događajima u istočnoj Ukrajini; više o tome u: Evropska komisija, *Izveštaj o napretku Srbije za 2015. godinu*, str.83-84., izvor: internet: http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/godisnji_izvestaj_15_final.pdf ; (pristupljeno 19.01.2021.); *Izveštaj o napretku Srbije za 2014. godinu*: U pogledu zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP), kada je pozvana da to učini, Srbija se pridružila 28 od 45 EU deklaracija i odluka Saveta (pridruživanje od 62% u odnosu na 89% tokom referentnog perioda iz Izveštaja o napretku za 2013. godinu)(...)Srbija se nije pridružila odlukama Saveta kojima se uvode restriktivne mere u kontekstu nezakonitog pripajanja Krima Rusiji i dešavanja u istočnom delu Ukrajine. više o tome u: Evropska komisija, *Izveštaj o napretku Srbije za 2014. godinu*, str.108-109., izvor: internet: http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/Izvestaj_o_napretku_dec14.pdf ; (pristupljeno 19.01.2021.)

⁹⁵⁶ „Brine me takozvani humanitarni centar, ne zbog onoga što je sada, nego zbog onoga što bi mogao da postane. Pogotovo ako Srbija ispuni ono što je Rusija tražila: specijalni status i imunitet za svoje osoblje. Ne verujemo da Rusija ima dobre namere da pomogne Balkanu da ide ka EU“ rekao je u maju 2017.godine tadašnji zamenik pomoćnika američkog državnog sekretara zadužen za Evropu i Evroaziju Hoyt Brajan Ji; (Hoyt Brian Yee); više o tome:

Lana Gedošević, *Ruski humanitarci u Nišu ugostili Amerikance: Nismo dobili nikakve primedbe*, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/ruski-humanitarci-u-nisu-ugostili-amerikance-nismo-dobili-nikakve-primedbe/5w1f11m> (pristupljeno 15.12.2020)

⁹⁵⁷ rečeno je u decembru 2016.godine, Radiju Slobodna Evropa u beogradskoj kancelariji Evropske komisije na pitanje da li Brisel od Srbije traži da zatvori Srpski- ruski humanitarni centar u Nišu; više o tome: Ognjen Zorić, *Brisel upozorava na EU pravila oko ruskog centra u Nišu*, izvor: internet <https://www.slobodnaevropa.org/a/brisel-ne-trayi-zatvaranje-rusko-srpskog-humanitarnog-centra/28178624.html>

(pristupljeno 15.12.2020)

⁹⁵⁸ Ibid.

5.1.3.3. Strategija Evropske komisije o proširenju iz 2018. godine kao još jedan putokaz za Srbiju u neizvesnoj politici proširenja

Kredibilna perspektiva proširenja se smatra određujućim pravcem politike Evropske unije prema zemljama Zapadnog Balkana pa time i Srbiji barem na osnovu Strategije o proširenju Evropske komisije iz 2018.godine.⁹⁵⁹ Strategija o proširenju iz 2018. godine koja se zove „Kredibilna perspektiva proširenja za pojačan angažman EU prema Zapadnom Balkanom“⁹⁶⁰ dolazi kao neka vrsta putokaza ka pristupanju Evropskoj uniji koji je ipak i dalje neizvestan.

Kao što smo i ranije pomenuli, dokument počinje citiranjem izjave iz 2017. godine predsednika Evropske komisije Junkera, koji je ponovo potvrdio evropsku budućnost zemalja Zapadnog Balkana ali i uz konstataciju da „neće biti proširenja tokom mandata te komisije i parlamenta“⁹⁶¹ Dalje kako smo takođe naveli vezanu za ovu strategiju, Evropska komisija je obećala da će tokom 2018. izložiti niz inicijativa usmerenih na poboljšanje demokratskog, institucionalnog i političkog okvira za uniju 2025. godine, dok se naglašava da do tog datuma, EU bi mogla postati veća od 27 članova.⁹⁶² Kao potencijalni kandidati za pristupanje Uniji te godine se navode Srbija i Crna Gora s obzirom da je konstatovano da su pregovori o pristupanju na dobrom putu.⁹⁶³ Takođe je rečeno da je između 2007 - 2017. godine, EU uložila više od 8,9 milijardi evra kroz Instrument pretpriprustne pomoći (IPA) dok je za 2018. godinu predviđeno 1,07 milijardi evra.⁹⁶⁴

Kad je u pitanju Srbija, ono što pada u oči u ovoj strategiji jeste potreba Evropske komisije da ponavlja rečenicu da je „sveobuhvatni, pravno obavezujući sporazum o normalizaciji hitan i od odlučujućeg značaja, kako bi Srbija i Kosovo i Metohija mogle da napreduju na svojim evropskim putevima.“⁹⁶⁵

Crna Gora očigledno nema takvih prepreka, ali EU je neće primiti kao njenog člana pre 2025. godine. Za ostale zemlje, ova strategija nije baš puno ponudila sem konstatacija da Albanija i Severna Makedonija ostvaruju značajan napredak na svom evropskom putu i da je Evropska komisija spremna da pripremi preporuke za otvaranje pregovora o pristupanju, na osnovu ispunjenih uslova.⁹⁶⁶

U pogledu obaveza prema Evropskoj uniji ali istovremeno i podrške Unije o njihovom ispunjavanju, ova strategija nije ponudila ništa novo sem niz reprezentativnih inicijativa (*range of flagship initiatives*) među kojima spadaju već poznati „stari“ uslovi: jačanje vladavine prava, dalje angažovanje u bezbednosnim imigracionim pitanjima, socijalno-ekonomski razvoj, povećavanje povezanosti među zemlja (u infrastrukturnom i energetsom smislu), pomirenje i dobrosusedski odnosi.⁹⁶⁷

---

⁹⁵⁹ European Comission, *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*, izvor: internet: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf (pristupljeno 18.01.2021.)

⁹⁶⁰ Ibid., cover page

⁹⁶¹ Ibid. p.1.

⁹⁶² Ibid. pp.1-2.

⁹⁶³ Ibid., pp. 1-2.

⁹⁶⁴ Ibid. pp.15-16.

⁹⁶⁵ Ibid. pp.6-8.

⁹⁶⁶ Ibid. str. 7.

⁹⁶⁷ Ibid. str. 9-16.

5.1.4. Šta posle Strategije Evropske komisije o proširenju iz 2018. godine? Koliko je daleko 2025.godina?

„Nadam se da se Evropa neće raspasti“⁹⁶⁸ piše Ivan Krastev u njegovoj knjizi „Posle Evrope“. Autor pomenute knjige pretpostavlja da ako dođe do raspada Unije to će pre biti „nehotična posledica dugoročne disfunkcionalnosti.“⁹⁶⁹ Kao mogućnost opstanka Evrope, Krastev u knjizi pominje fleksibilnost (duh kompromisa, pregovore, prihvatanje ponešto od politike neprijatelja) a ne rigidnost. Ipak autorov „optimistički trenutak nade“ o opstanku Evropske unije se ponovo završava skepticizmom. Na kraju, poruka knjige glasi da je „preživljavanje kao pisanje pesme, čak ni pesnik ne zna kako će se završiti.“⁹⁷⁰

Još jedno skeptično mišljenje ali u ovom slučaju vezano za perspektivu Zapadnog Balkana u EU, može da se nađe u knjizi „Glad i bes“ autora Jasmina Mujanovića koji nije siguran da li „Brisel namerava da apsorbira region kao takav ili samo da upravlja njegovom post-konfliktnom situacijom.“⁹⁷¹ Zemlje zapadnog Balkana zajedno sa Srbijom ipak se nadaju da se Evropska unija neće raspasti dok ciljaju ka pristupanju Uniji. Postoje čak raznovrsna mišljenja o tome kako olakšati pristup pridruživanju i eventualno ubrzavati članstvo u Evropskoj uniji. Primera radi, tri alternativna koncepta koji uključuju različite nivoe pridruživanja i integracije: udruživanje plus (association plus) - (EU proširuje nivo saradnje sa susednim zemljama, ali očigledno ostaje unutar paradigme asocijacije), delimično članstvo (partial membership) - (države postaju *de facto* članice EU u određenim oblastima) i ograničeno članstvo (limited membership) - (nova zemlja EU ne uživa sve prednosti članstva jer je isključena iz određenih oblasti politike) su već predložena 2008. godine uz napomenu da bi to moglo da dovede do eventualne kategorizacije „drugorazrednog članstva“ (second class membership).⁹⁷²

Kasnije, kao opcije ka brzom proširenju se pominju i predlozi o Balkanskom „velikom prašku“⁹⁷³ ili preoblikovanje pristupa EU proširenju integracijom post-pristupnog mehanizma uslovljavanja koji bi osigurao da se vlade tih zemalja drže pod kontrolom na verodostojan način nakon što postanu članice EU.⁹⁷⁴ Malo skromniji predlog (jer ne predviđa neposredno članstvo) je i taj da se uvedu mape puta (RM/road maps) sa jasnim rokovima za identifikovanje ključnih prekretnica za dostizanje sledeće faze u procesu pridruživanja: dobijanje statusa kandidata; otvaranje pregovora; uspešno okončanje procesa pregovora.⁹⁷⁵ Pesimistično rešenje koji se ipak bazira na načelu reciprociteta jeste predlog prema kome oslanjajući se na praksu diferencirane integracije, Srbija bi mogla da odgovori inicijativom za diferencirano pridruživanje.⁹⁷⁶ Interesantan je i predlog o „resetovanju“ politike EU prema zemljama Zapadnog Balkana u smislu redizajniranja mreže podržavajućih ili komplementarnih politika koje bi trebalo da podrže reforme vezane za pristupanje i punu demokratizaciju politika u regionu.⁹⁷⁷

⁹⁶⁸ Ivan Krastev, *Posle Evrope*, Samizdat B92, Beograd, 2018., str.5.

⁹⁶⁹ Ibid. str 23.

⁹⁷⁰ Ibid. str. 106.

⁹⁷¹ Jasmin Mujanović, *Hunger and Fury: The Crisis of Democracy in the Balkans*. Oxford University Press, New York, 2018. p. 105.

⁹⁷² više o tome: Emmanouilidis Janis A., *Alternatives between Full Membership and Non-Membership– Fata Morgana or Silver Bullet?*, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, Athens, 2008., pp.11-22.

⁹⁷³ više o tome : Centre for Southeast European Studies, *Balkans in Europe Policy Advisory Group, THE UNFULFILLED PROMISE: COMPLETING THE BALKAN ENLARGEMENT*, policy paper, 2014., pp. 6-22.

⁹⁷⁴ više o tome: Milena Lazarević, *Away with the enlargement bogeyman*, pp.1-10., izvor: internet: https://cep.org.rs/wp-content/uploads/2018/07/Away-with-the-Enlargement-Bogeyman_CEP.pdf; (pristupljeno 19.06.2019.)

⁹⁷⁵ Vladimir Međak, Duško Lopandić, Maja Bobić, Ivan Knežević, *Twelve proposals for EU enlargement from the Western Balkans*, Grafolik, Belgrade, 2018., str. 11.

⁹⁷⁶ Slobodan Samarđžić, *Evropska unija: Sistem u krizi; sa studijom slučaja o odnosima Srbije i EU*, Izdavačka knjižara Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci-Novi Sad, 2016., str. 347.

⁹⁷⁷ više o tome : Toby Vogel, *Beyond Enlargement, Why the EU's Western Balkans Policy Needs a Reset*, str 19.,

Dok nijedan od gore navedenih predloga nije do sada prihvaćen, pristupni pregovori se odvijaju na osnovu politike kredibilnog proširenja koja kako smo videli predstavlja politiku sa pozicije „tvrde“ moći EU prema zemljama koje se zalažu za članstvu u Uniju. U Srbiji, domaći političari ne prestaju sa licitiranjem godine pristupanja – od 2007 (premijer Zoran Živković), preko 2012 (premijer Zoran Đinđić) 2014 (zamenik premijera Božidar Đelić), 2018 (premijer Vučić) do 2025–27 (ponovo Vučić).⁹⁷⁸ Dok Evropska komisija načelno podržava proširenje, pojedine zemlje članice imaju drugačiji stav. U tome prednjači Francuska, koja nije naklonjena proširenju.⁹⁷⁹

Kredibilna politika proširenja koja svakoj zemlji Zapadnog Balkana određuje uslove koje treba da ispunjava, bi mogla da bude fleksibilnija ukoliko Unija zaista misli da prihvati ove zemlje kao njene članove. Videli smo da krize sa kojima se suočavala Evropska unija od njenog osnivanja nisu je sprečile da se proširi. Nedovoljno izvršene reforme nisu sprečile ni Bugarsku pa ni Hrvatsku da se pridruže Evropskoj uniji.

Politika sa pozicije „tvrde“ moći EU koja se sprovodi kroz političko uslovljavanje koja u slučaju Srbije implicitno znači priznavanje nezavisnosti Kosova i Metohije i suprotstavljanje Rusiji nije nikakva garancija da će Srbija postati član Evropske unije. Kako stvari stoje, ni Severna Makedonija koja je rešila spor oko imena sa Grčkom i time se otarasila „političkog uslovljavanja“ neće skoro u EU zbog novog „političkog uslovljavanja.“⁹⁸⁰ U vezi Crne Gore nije jasno zašto ne može u EU pre 2025. godine (recimo po modelu Bugarske) iako ova zemlja nema takvih „glavobolja“ poput njenih suseda, Srbije ili do skora Severne Makedonije.

5.2. Politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji kao nedefinisanoj vojnoj neutralnoj zemlji koja se i dalje suočava sa nerešenim kosovskom pitanjem dok čeka članstvo u EU

5.2.1. Politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji kao nedefinisanoj vojno neutralnoj zemlji

Srbija po oceni 60 odsto građana treba da ostane vojno neutralna i da se sama, kao i do sada, brine o svojoj bezbenosti, dok 30 odsto građana sigurnost zemlje vidi u približavanju Rusiji, rezultat je istraživanja koje je u decembru 2018. godine sproveo Centar za evroatlantske studije (CEAS) u saradnji sa Centrom za slobodne izbore i demokratiju (Cesid).⁹⁸¹ Na osnovu istraživanja, za pristup NATO-u ako bi se tada raspisivao referendum, bilo bi 11 odsto građana, dok bi njih 68 odsto bilo protiv.⁹⁸²

---

izvor: internet: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/14368.pdf> (pristupljeno 19.01.2021.),

⁹⁷⁸ više o tome: Slobodan Samardžić, *Da li je evropska unija naša sudbina* u u Slobodan Samardžić, Ivana Radić Milosavljević (ur.), *Evropska unija, nove i stare dimenzije krize*, Čigoja štampa, Beograd, 2017., str.110-111.

⁹⁷⁹ Suzana Grubješić, *Dometi Zapadnobalkanske Agende* u: Dragan R. Simić, Dejan Milenković, Dragan Živojinović (ur.), *Evropa za mene*, Čigoja štampa, Beograd, 2018., str. 688-689.

⁹⁸⁰ Kako smo ranije komentarisali pitanje je kad će Severna Makedonija da pristupi EU zbog nesalaganja oko pitanja makedonskog identiteta u odnosima sa Bugarskom.

⁹⁸¹ Centar za evroatlantske studije, *Za vojnu neutralnost 60 odsto građana*, izvor: internet:

<https://www.ceas-serbia.org/sr/aktuelno/ceas-u-medijima/7740-istrazivanje-za-vojnu-neutralnost-60-odsto-gradana> : (pristupljeno 21.01.2021.); Centar za evroatlantske studije (CEAS), Centar za slobodne izbore i demokratiju (Cesid), *Istraživanje javnog mnjenja: Evroatlantske integracije i dijalog između Beograda i Prištine*, izvor: internet: https://www.ceas-serbia.org/images/2018/Prezentacija_CeSID_CEAS_27_12_2018.pdf (pristupljeno 21.01.2021.)

⁹⁸² Ibid.

Bez obzira na želju većine građana Srbije da njihova država ostane vojno neutralna, možemo sa pravom da konstatujemo da od 2007. godine kad je odluka o vojnoj neutralnosti doneta do danas, vojna neutralnost Republike Srbije je i dalje nedovoljno definisan koncept. Slažemo se mišljenjem da „vojna neutralnost Srbije se ne može razlikovati od stalne neutralnosti ukoliko želi da bude shvaćena ozbiljno, odnosno da ne može da bude vremenski ograničena na postojeće vojne saveze“⁹⁸³ kako glasi, kako smo videli i rezolucija o neutralnosti iz 2007.godine kojom je doneta. Problem u vezi sa odlukom o prihvatanju vojne neutralnosti jeste da parlamentarne rezolucije nisu pravno obavezujući dokumenti.⁹⁸⁴

Takva manjkavost je pratila odluku o definisanju vojne neutralnosti do usvajanja Strategije Nacionalne bezbednosti Republike Srbije (i Strategije Odbrane Republike Srbije) dvanaest godina kasnije. Strategija Nacionalne bezbednosti Republike Srbije⁹⁸⁵ prepoznaje vojnu neutralnost Srbije kao jedno od njenih polazišta pored „očuvanja suverenosti i teritorijalne celovitosti, brige o srpskom narodu van granica Republike Srbije, evropske integracije i efikasne pravne države.“⁹⁸⁶ Takođe se pominje da „Razvoj partnerske saradnje Republike Srbije sa NATO, na osnovu politike vojne neutralnosti i kroz program Partnerstvo za mir, kao i posmatračka pozicija u Organizaciji Ugovora o kolektivnoj bezbednosti (ODKB) doprinosi stabilnosti Republike Srbije.“⁹⁸⁷ Međutim, sem objašnjenja da „Srbija nema nameru da postane članica NATO, niti drugog vojno-političkog saveza“⁹⁸⁸ ovaj dokumenat ne elaborira dalje pojam vojne neutralnosti.⁹⁸⁹

Neutralnost jedne zemlje da bi bila efikasna mora da bude priznata i od drugih zemalja. Do trenutka pisanja naše disertacije, vojna neutralnost Srbije nije službeno priznata ni od jedne druge države. Na primer, kao što je poznato neutralnost Švajcarske su garantovale evropske sile-pobednice u ratovima protiv Napoleona, na Bečkom kongresu, 1815. godine, dok je Austrija 1955. godine posebnim ustavnim zakonom proglasila „stalnu neutralnost“ nakon što je Sovjetski Savez tada uslovio odlazak svojih vojnih snaga iz Austrije opredeljenjem Austrije za neutralnošću, a SAD, Velika Britanija i Francuska su se složile s tim.⁹⁹⁰

---

⁹⁸³ više o tome: Igor Novaković, *Kompatibilnosti neutralnog statusa sa članstvom u Evropskoj uniji*; u: Dragan R. Simić, Igor Novaković, Nataša Dragojlović, *Srbija i EU: Bezbednost i politika neutralnosti*, Evropske sveske, br. 3/2017, str.18., izvor:internet:

https://bos.rs/politikas/uploaded/Bezbednosna%20politika%20EU_Raskorak%20izme%C4%91u%20individualne%20odgovornosti%20i%20globalne%20bezbednosti.pdf
(pristupljeno 29.02.2020.)

⁹⁸⁴ više o tome: Jovan Teokarević, *Da li Srbija može da bude neutralna država?*, u: Dragan R. Simić., Dejan Milenković, Dragan Živojinović (ur.), *Neutralnost u međunarodnim odnosima. Šta možemo da naučimo iz iskustva Švajcarske*, Fakultet političkih Nauka, Čigoja Štampa, Beograd, 2016, str. 88.

⁹⁸⁵ Strategija Nacionalne bezbednosti Republike Srbije i Strategija Odbrane Republike Srbije su usvojene u decembru 2019. godine; više o tome: Republika Srbija, *Strategija Nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, izvor:internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategija%20nacionalne%20bezbednosti%20RS.pdf (pristupljeno 19.5.2020); više o tome : Republika Srbija, *Strategija Odbrane Republike Srbije*, izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2021/Prilog3-StrategijaOdbraneRS-SRP.pdf (pristupljeno 19.12.2020);

⁹⁸⁶ više o tome : Republika Srbija, *Strategija Nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, str.1., izvor:internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategija%20nacionalne%20bezbednosti%20RS.pdf (pristupljeno 19.5.2020);

⁹⁸⁷ Ibid., str. 6.

⁹⁸⁸ Ibid., str. 23.

⁹⁸⁹ Ni Strategija Odbrane Republike Srbije se ne bavi definisanjem pojma vojne neutralnosti nego vojnu neutralnost tumači kao odbrambeni interes Republike Srbije koji se ostvaruje kroz nepristupanje vojno-političkim savezima, integralnom angažovanju subjekata odbrane i odbrambenih potencijala i kroz stvaranje uslova za odbranu osloncem na sopstvene snage i potencijale; više o tome : Republika Srbija, *Strategija Odbrane Republike Srbije*, str. 17., izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2021/Prilog3-StrategijaOdbraneRS-SRP.pdf (pristupljeno 19.12.2020);

⁹⁹⁰ Jovan Teokarević, *Da li Srbija može da bude neutralna država?*, u: Dragan R. Simić, Dejan Milenković, Dragan Živojinović (ur.), *Neutralnost u međunarodnim odnosima. Šta možemo da naučimo iz iskustva Švajcarske*, Fakultet političkih nauka, Čigoja Štampa, Beograd, 2016, str. 89.

Ne treba ni da se zaboravi da je Rezolucija kojom se proglašava neutralnost Srbije doneta bez ijedne javne rasprave bez obzira što ta ista predviđa da se odluka o ukidanju vojne neutralnosti bude doneta referendumom.⁹⁹¹

U pogledu obaveza Srbije kao neutralne zemlje, za razliku od Strategije odbrane Republike Srbije iz 2009. godine koja nije prepoznala vojnu neutralnost i kako smo ranije naveli, dozvoljavala „privremeno stacioniranje stranih oružanih snaga na svojoj teritoriji (Republike Srbije) samo u okviru multinacionalnih operacija, na osnovu rezolucija OUN i međunarodnih ugovora koje je potvrdila Narodna skupština Republike Srbije“⁹⁹² Strategija odbrane iz 2019. godine takvu obavezu ne pominje.⁹⁹³

Tako da više nije jasno da li Republika Srbije dozvoljava ili ne privremeno stacioniranje pomenutih stranih oružanih snaga.

U programima glavnih političkih stranka Srbiji, shvatanje politike vojne neutralnosti se uglavnom povezuje sa očuvanjem Kosova i Metohije kao deo Srbije. Ni ovi programi se ne bave detaljno objašnjenjem o tome šta je vojna neutralnost. Srpska napredna stranka (SNS) u svom programu koji datira iz oktobra 2011. godine, navodi da ova stranka „ne može i neće da prizna nezavisnost Kosova i Metohije“⁹⁹⁴ dok se zalaže za “članstvo Srbije u Evropskoj uniji i vojnu neutralnost uz intenziviranje saradnje sa Ruskom federacijom, NR Kinom i Japanom ali uz najbolje moguće odnose sa SAD.”⁹⁹⁵

Prema programu Socijalističke partije Srbije (SPS) iz decembra 2010. godine „za socijaliste Srbije Autonomna Pokrajina Kosovo i Metohija je nerazdvojni deo Republike Srbije, a rešavanje problema izazvanih nasilnom secesijom, nelegalnom i nelegitimnom agresijom NATO-a i jednostranim proglašavanjem nezavisnosti najvažnije je državno, nacionalno, istorijsko, moralno i duhovno pitanje srpskog naroda i Republike Srbije.“⁹⁹⁶ Što se neutralnosti tiče, SPS u svom programu iz decembra 2010. godine, navodi da vojnu neutralnost vidi kao „izraz iskrene opredeljenosti Republike Srbije za politiku mira, dobrosusedske saradnje, bezbednosti i stabilnosti u regionu Balkana, Evrope i u svetu uz objašnjenju da je ipak Republika Srbija opredeljena za pridruživanje Evropskoj uniji.“⁹⁹⁷

Dveri koji su postali su politička partija 2015. a bili su pokret od 1999. godine su protiv članstva Srbije u NATO i u EU⁹⁹⁸, zalažu se za savez sa Rusijom i protiv su nezavisnosti Kosova i Metohije.⁹⁹⁹

---

⁹⁹¹ „Zbog ukupne uloge NATO-a, od protivpravnog bombardovanja Srbije 1999 godine bez odluke Saveta bezbednosti do Aneksa 11 odbačenog Ahtisarijevog plana, u kome se određuje da je NATO 'konačan organ' vlasti u 'nezavisnom Kosovu', Narodna Skupština Republike Srbije donosi odluku o proglašavanju vojne neutralnosti Republike Srbije u odnosu na postojeće vojne saveze do eventualnog raspisivanja referenduma na kojem bi se donela konačna odluka o tom pitanju”; više u tome : Službeni Glasnik Republike Srbije, *Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije*, tačka 6. izvor: internet: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/reg/viewAct/5322d9df-46d7-41b1-9649-a89032370f07>, (pristupljeno 08. 12. 2020.)

⁹⁹² Republika Srbija, *Strategija odbrane Republike Srbije*, Beograd, oktobra 2009., str.11., izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/Strategija%20odbrane%20Republike%20Srbije.pdf (pristupljeno 09.12.2020.)

⁹⁹³ više o tome: Republika Srbija, *Strategija Odbrane Republike Srbije*, str. 17., izvor: internet:

http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2021/Prilog3-StrategijaOdbraneRS-SRP.pdf (pristupljeno 19.12.2020);

⁹⁹⁴ više o tome: Srpska Napredna Stranka, *Bela Knjiga "Programom do promena"*, oktobar 2011., str.37, izvor: internet:https://www.sns.org.rs/sites/default/files/bela-knjiga_0.pdf; (pristupljeno 07.12.2020.)

⁹⁹⁵ Ibid., str.39.

⁹⁹⁶ više o tome : Socijalistička partija Srbije, Glavni odbor, *Program Socijalističke partije Srbije*, tačka 13, str. 21, izvor: internet: <https://www.sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf>; (pristupljeno 25.12.2020.)

⁹⁹⁷ više o tome : Ibid., tačka 14, str. 22.

⁹⁹⁸ više o tome: Dveri, *Sigurnost za državu*, izvor, internet: <https://dveri.rs/zasto-dveri/program/sigurnost-za-drzavu/>; (pristupljeno: 25.12.2020.)

⁹⁹⁹ „Više od 15 godina nalazimo se na pogubnom putu u EU po svaku nacionalnu cenu. Srbija je postala ekonomska i politička kolonija onih koji su nas bombardovali 1999. godine. Na tom EU-čorsokaku od nas se zahteva i pravno priznanje Kosova, dozvola uvoza GMO hrane, uvođenje sankcija Rusiji i ulazak u NATO(...). U EU nećemo ući još najmanje 10 godina, a pitanje je da li će EU tada i postojati.“; više o tome : Dveri, *Van EU i u savez sa Rusijom*, izvor: internet: <https://dveri.rs/zasto-dveri/program/van-eu-savez-sa-rusijom/>; (pristupljeno: 25.12.2020.)

Program Demokratske stranke (DS), predviđa da „Evropske integracije moraju biti spoljnopolitički prioritet Srbije“¹⁰⁰⁰ ali i da „Srbija mora usaglasiti spoljnu i bezbednosnu politiku sa politikom EU u procesu pristupanja.“¹⁰⁰¹ U vezi Kosova i Metohije, DS „pruža podršku dijalogu između Beograda i Prištine i zalaže se za njegovo intenziviranje.“¹⁰⁰² Iako je DS glasalo za rezoluciju kojom se proglašava vojna neutralnost Srbije, u svom programu ne pominje neutralnost već se navodi da „sve preuzete obaveze iz programa Partnerstva za mir moraju biti ispunjene, a mora biti ostvarena i saradnja sa sektorima odbrane država članica EU i članica NATO.“¹⁰⁰³

Demokratska stranka Srbije (DSS) čiji je lider od osnivanja 1992. do 2014. godine bio Vojislav Koštunica¹⁰⁰⁴ je bila inicijator rezolucije kojom se proglašava vojna neutralnost dok je istovremeno bila i protiv učlanjena Srbije u EU.¹⁰⁰⁵

Kako bismo bolje razumeli politiku sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji kao nedefinisanoj vojnoj neutralnoj zemlji, nastavili smo sa intervjuisanjem nekoliko predstavnika vladinih i nevladinih institucija u Srbiji i inostranstvu.¹⁰⁰⁶

Zanimalo je nas njihovo mišljenje u vezi toga zašto je Srbija postala ali i zašto ostala neutralna zemlja kako bismo eventualno potvrdili i naš stav iznet u poglavlju 4 ove studije da je „rezolucija kojom se proglašava vojna neutralnost Srbije“¹⁰⁰⁷ doneta sa ciljem da se ukazuje na opasnost očiglednog i neizbežnog proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije koje su strogo podržale SAD i aminovale većina zemalja EU“¹⁰⁰⁸ ali i naš stav da je „Srbija ostala neutralna zbog politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji kao nedefinisanoj vojnoj neutralnoj zemlji.“¹⁰⁰⁹

Za predstavnika iz Ministarstva odbrane Srbije, Srbija je postala vojno neutralna jer se radi o uslovljenom političkom potezu srpskih vlasti odnosno odluke donete kao zakasnila reakcija na događaje koji su se već desili.¹⁰¹⁰ On smatra da je Srbija ostala vojno neutralna zbog pragmatične opredeljenosti da se ta neutralnost kao legitiman alat za zaštitu i ostvarivanje svojih nacionalnih i odbrambenih interesa.¹⁰¹¹

---

¹⁰⁰⁰ više o tome u: Demokratska stranka, *Spoljna politika i evropske integracije*, izvor: internet:

<https://ds.org.rs/vest/spoljna-politika-i-evropske-integracije>; (pristupljeno 25.12.2020.)

¹⁰⁰¹ Ibid.

¹⁰⁰² Ibid.

¹⁰⁰³ više o tome : Demokratska stranka, *Odbrana*, izvor: internet: <https://ds.org.rs/vest/odbrana>; (pristupljeno 25.12.2020.)

¹⁰⁰⁴ Bivši premijer Vojislav Koštunica podneo ostavku nakon što njegova Demokratska stranka Srbije (DSS) nije uspela da dostigne 5% cenzusa za ulazak u parlament tokom izbora 16. marta 2014.godine. više o tome: Mitrović Miloš, *Koštunica's resignation: Political retirement of last Serbian Euro-skeptic*, izvor: internet: <https://balkan.eu.com/kostunicas-resignation-political-retirement-serbian-euro-skeptic/>; (pristupljeno 26.12.2020.)

¹⁰⁰⁵ „Evropska unija je postavila razbijanje Srbije kao najbitniji uslov za nastavak evropskih integracija. Sadašnja vlast je odgovorna jer je postala neposredan saučesnik Evropske unije u razbijanju Srbije...; Načelo vojne neutralnosti Srbije sadržano je u rezoluciji Narodne skupštine od 26. decembra 2007. godine najviše zahvaljujući činjenici da je u to vreme DSS predvodila vladu Srbije. Polazeći od vojne tradicije moderne Srbije, rezolucijom potvrđeni stav o vojnoj neutralnosti imao je svoj praktični smisao u strateškom odbijanju Srbije da postane članica NATO saveza. Donošenje ove skupštinske rezolucije bilo je zvaničan politički odgovor na nastojanja da se evropske integracije tumače kao evroatlantske integracije. Takav državni stav posebno je vodio računa o činjenici da je otimanje Kosova i Metohije od Srbije bilo pravi cilj agresije NATO-a 1999. godine. Vojna neutralnost Srbije i danas je zvanična državna politika. Ali, ta neutralnost ugrožena je evropskim integracijama“; više o tome: Demokratska stranka Srbije, *Program stranke*, izvor: internet: <http://www.dss.rs/srp/program-dss-izbliza-program-stranke/>; (pristupljeno: 25.12.2020.)

¹⁰⁰⁶ Intervjuisanja su obavljena komunikacijom putem mejla, uživo ili putem telefonskog razgovora

¹⁰⁰⁷ Pominjali smo da “Republika Srbija je proglasila vojnu neutralnost 26-tog decembra 2007. godine, Rezolucijom Narodne Skupštine Srbije o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka“

¹⁰⁰⁸ više o tome u poglavlju 4 ovog istraživanja

¹⁰⁰⁹ Ibid.

¹⁰¹⁰ Intervjuisanje je obavljeno komunikacijom putem mejla

¹⁰¹¹ Ibid.

Predstavnik iz Ministarstva spoljnih poslova Srbije nam je ipak rekao da je Srbija postala neutralna zbog bombardovanja NATO 1999. godine i da je Srbija ostala neutralna prvenstveno zbog toga što narod ne želi da se pridruži toj alijansi.¹⁰¹²

Predstavnici dve nevladine organizacije iz Srbije koji se zalažu za prisustvo i dalji razvoj odnosa između Srbije i Rusije su delili slično mišljenje o povezivanju vojne neutralnosti i uloge NATO prema Srbiji.¹⁰¹³ Dok je jedan predstavnik video proglašenje vojne neutralnosti i nastavak te iste politike kao dokaz o nesleđivanju puta Srbije u NATO koji bi značio priznavanje Kosova i Metohije, drugi je izjavio da je Srbija proglasila vojnu neutralnosti i ostala takva da bi izbegla guranje ka NATO.¹⁰¹⁴

Mišljenja predstavnika dve nevladine organizacije iz Srbije koji se zalažu za prisustvo i dalji razvoj odnosa između Srbije i SAD ali i NATO se dosta razlikuju od prethodnih kolega. Dok je jedan predstavnik tvrdio da je vojna neutralnost neozbiljna priča i da je Srbija ostala vojno neutralna jer su sprske vlasti ruski nastrojene, drugi predstavnik je takođe video neutralnost kao pritisak od Rusije dok razlog zašto je Srbija i dalje neutralna objašnjava razlozima objektivne prirode odnosno kosovskom pitanjem.¹⁰¹⁵

Tokom razgovora sa predstavnikom nevladine organizacije koja je fokusirana na razvijanje odnose Srbije sa EU, on je objasnio da vojna neutralnosti je proglašena samo jednom rečenicom iz Rezolucije iz 2007. godine i dodao da će Srbija prestati biti vojno neutralna čim se pitanje Kosova i Metohije bude rešilo.¹⁰¹⁶

Predstavnik nemačkog instituta za međunarodna i bezbednosna pitanja u Berlinu, nam je objasnio da je Srbija postala i ostala vojno neutralna zbog dobijanja velikog dela stanovništva da prihvati mogućnost pristupanja NATO.¹⁰¹⁷

Tokom intervjuisanja tri profesora sa Fakulteta političkih nauka u Beogradu,¹⁰¹⁸ na pitanje zašto je Srbija postala i ostala vojno neutralna, jedan profesor nam je odgovorio da se i jedno i drugo desilo zbog proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije i ruske podrške teritorijalnog integriteta Srbije ali i zbog nepopularnosti članstva NATO u Srbiji.¹⁰¹⁹ Drugi profesor je razlog proglašenja video kao čin ljutnje prema NATO u vezi uloge te alijanse na Kosovu i Metohiju gde se očekivao da će da nadgleda nezavisnost dok nastavak politike vojne neutralnosti vidi u vrlo maloj podršci naroda da Srbija postane njen član.¹⁰²⁰ Treći profesor nam je rekao da proglašenjem vojne neutralnosti Srbija neće priznati Kosovo i Metohiju neće pristupiti alijansi koja krši njen teritorijalni integritet i dodao da nastavkom politike vojne neutralnosti Srbija poštuje volju birača.¹⁰²¹

U vezi vojne neutralnosti, bivši američki diplomata nam je objasnio da je Srbija postala neutralna prvenstveno zbog reakcije Zapada u vezi Kosova i Metohije ali je dodao da je Srbija ostala neutralna zbog politike ruske privrženosti.¹⁰²² Predstavnik NATO je naglasio da je Srbija postala vojno neutralna zbog bombardovanja NATO ali je izrazio sumnju u nastavku te iste politike jer je smatrao da je vojna neutralna finansijski skupa.¹⁰²³ Diplomata iz EU nije obrazložilo razloge zašto je Srbija postala i ostala vojno neutralna jer nas je podsetio da je to suveren izbor Srbije.¹⁰²⁴ Švajcarski diplomati su uglavnom

---

¹⁰¹² Intervjuisanje je obavljeno uživo 10. juna 2020. godine.

¹⁰¹³ Intervjuisanje je obavljeno uživo 17. januara 2020.godine i komunikacijom putem mejla 26. novembra 2019.godine.

¹⁰¹⁴ Ibid.

¹⁰¹⁵ Intervjuisanje je obavljeno uživo 27. novembra 2019.godine i 3.februara 2020. godine.

¹⁰¹⁶ Intervjuisanje je obavljeno uživo 11. decembra 2019.godine.

¹⁰¹⁷ Intervjuisanje je obavljeno komunikacijom putem mejla 22. januara 2020.godine.

¹⁰¹⁸ Intervjuisanja su obavljena uživo 26. novembra 2019.godine, 16.decembra 2019. godine i 18.decembra 2019.godine.

¹⁰¹⁹ Ibid.

¹⁰²⁰ Ibid.

¹⁰²¹ Ibid.

¹⁰²² Intervjuisanje je obavljeno uživo 3.decembra 2019.godine.

¹⁰²³ Intervjuisanje je obavljeno uživo 25. oktobra 2019.godine.

¹⁰²⁴ Intervjuisanje je obavljeno komunikacijom putem mejla 11. juna 2020. godine.

bili mišljenja da je Srbija postala i ostala vojno neutralna da bi balansirala pritisak Zapada i Istoka ali i da bi popravila sliku u regionu kao vojne neutralne zemlje a ne kao zemlje agresora.¹⁰²⁵

Američki profesor nam je rekao da je Srbija postala vojno neutralna da bi sprečila njeno članstvo u NATO ali smatra da ova zemlja nije njenu vojnu neutralnost ozvaničila i zakonskim aktima.¹⁰²⁶ Sem toga, američki profesor je mišljenja da je Srbija ostala vojno neutralna zbog nedostatka želje njenog naroda da pristupi toj alijansi.¹⁰²⁷ Ruski profesor smatra da je Srbija postala vojno neutralna u nameri da sprečava secesiju Kosova a time i invaziju od strane NATO i dodaje da uključivanje Srbije u vojne i političke saveze zapad ali istoka značilo bi gubitaka suverenog identiteta ove zemlje.¹⁰²⁸

Smatrali smo da bi nam bilo od koristi ukoliko bismo saznali i mišljenje naših srpskih političara. Predstavnik SNS nam je rekao da je Srbija postala vojno neutralna zbog bombardovanja od strane NATO ali je ostala vojno neutralna jer je to jedina racionalna politika čuvanja Kosova i Metohije.¹⁰²⁹ Predstavnik DS izražavao nezadovoljstvo vojnom neutralnošću Srbije podsećajući da se radi samo o jednoj rečeni iz Rezolucije iz 2007. godine ali je dalje objasnio da je Srbija ostala neutralna u pokušaju da izbegne pritisak koji bi nastao sa Istoka ukoliko bi pristupila Zapadu.¹⁰³⁰ Predstavnik DS nije ipak govorio o drugom vrstu pritiska odnosno kad bi Srbija pristupila Istoku. Predstavnik SPS je odgovore u vezi postojanja i ostajanja Srbije kao vojna neutralne zemlje u činjenicu da Srbija nije nikad bila ni član varšavskog pa ni NATO pakta.¹⁰³¹

Iz svega rečenog ovako nedovoljno definisan koncept neutralnosti kao lutnja prema NATO u želji da se sačuva Kosovo i Metohija računajući na podršku Rusije, očigledno ne predstavlja prepreku za Srbiju da i dalje razvije odnose sa EU, SAD i Rusijom kroz politiku balansiranja tih odnosa koja je ipak podložna promenama zavisno od međusobnih interesa.

EU, SAD i Rusija skeptično gledaju na zvanični stav Srbije da je vojno neutralna zemlja i da kao takva može da saraduje sa svojim partnerima i na Istoku i na Zapadu¹⁰³².

Kako smo tokom naše disertacije pominjali, za EU, vojna neutralnost ne predstavlja problem u određivanju odnosa niti pristupanju Srbije uniji, ukoliko Srbija bude nastavila da usklađuje njenu spoljnu i odbrambenu politiku sa politikom Evropske unije, shodno poglavlja 31 iz pregovora EU i Srbije. EU sem politike uslovljavanja koju smo tretirali kao „tvrdu“ moć, primenjuje i poluge „meke“ moći poput zajedničkih aktivnosti u okviru Zajedničke bezbednosne odbrambene politike (ZBOP) odnosno u vojnim misijama EU.¹⁰³³ Od septembra 2017. godine Srbija je zvanično postala deo borbene grupe EU Helbrok (HELBROK) koju čine Rumunija, Bugarska, Kipar, Grčka i Ukrajina.¹⁰³⁴

Vojna neutralnost nije sporna ni za Sjedinjene Američke Države a ni za Rusku Federaciju ukoliko se budu poštovali određeni zahtevi od strane Srbije.

---

¹⁰²⁵ Intervjuisanje je obavljeno uživo 19.decembra 2019.godine i komunikacijom putem mejla 19. novembra 2019.godine i 6.decembra 2019.godine.

¹⁰²⁶ Intervjuisanje je obavljeno komunikacijom putem mejla 31.decembra 2019.godine.

¹⁰²⁷ Ibid.

¹⁰²⁸ Intervjuisanje je obavljeno komunikacijom putem mejla 21.novembra 2019.godine.

¹⁰²⁹ Intervjuisanje je obavljeno uživo 15. decembra 2019.godine.

¹⁰³⁰ Intervjuisanje je obavljeno komunikacijom putem mejla 23. novembra 2019.godine

¹⁰³¹ Intervjuisanje je obavljeno uživo 10.juna 2020.godine.

¹⁰³² Ministar odbrane Aleksandar Vulin, koji se nalazi u poseti Evropskoj odbrambenoj agenciji u Briselu, izjavio je da je Srbija vojno neutralna zemlja i da kao takva može da saraduje sa svojim partnerima i na Istoku i na Zapadu. više o tome : N1, Vulin: Srbija neutralna zemlja, može da saraduje sa svima, izvor: internet: <http://rs.n1info.com/Vesti/a387848/Vulin-Srbija-neutralna-zemlja.html>; (pristupljeno 20.12.2020.)

¹⁰³³ više o tome: Igor Novaković, *Kompatibilnosti neutralnog statusa sa članstvom u Evropskoj uniji*, u: Dragan R. Simić, Igor Novaković, Nataša Dragojlović, *Srbija i EU: Bezbednost i politika neutralnosti*, Evropske sveske, br. 3/2017, str. 18-19., izvor: internet:

https://bos.rs/politikas/uploaded/Bezbednosna%20politika%20EU_Raskorak%20izme%20C4%91u%20individualne%20odgovornosti%20i%20globalne%20bezbednosti.pdf

(pristupljeno 29.12.2020.)

¹⁰³⁴ Ibid., str. 18-19.

SAD (i NATO), poštuju vojnu neutralnost Srbije ali traže da u Srbiji postoji racionalna debata o NATO jer kako tvrde „ima mnogo dezinformacija o tom vojnom savezu i saradnji sa Srbijom.“¹⁰³⁵ SAD takođe smatraju da članstvo Srbije u NATO zavisi od odluke Srbije i njenog naroda.¹⁰³⁶ Iako nije poznato da su SAD otvoreno protiv vojne neutralnosti Srbije, politika o saradnji Srbije sa Rusijom se ne uklapa u interese Amerike. U tom pogledu, politika sa pozicije moći SAD prema vojnoj neutralnosti Srbiji se oslanja na poluge „meke“ moći podrške vojne neutralnosti ali uz što ograničenije saradnje sa Rusijom ali što intenzivnije saradnje sa SAD i NATO u okviru Partnerstva za mir (PzM). Primera radi, iako to nije službeno potvrđeno od strane SAD postoji mišljenje da „nabavka borbenih helikoptera i raketnog sistema od Rusije moglo bi Srbiju koštala sankcija od Sjedinjenih Američkih Država.“¹⁰³⁷ Potencijalni problem Srbije sadržan je u Zakonu o suprotstavljanju američkim protivnicima kroz sankcije (CAATSA).¹⁰³⁸ Predsednik SAD je 2. avgusta 2017. godine, potpisao zakon „Suprotstavljanje protivnicima Amerike putem sankcija“ (Public Law 115-44, CAATSA), koji nameće nove sankcije Iranu, Rusiji i Severnoj Koreji prvenstveno u vojnom i obaveštajnom sektoru.¹⁰³⁹ Član 231 (d) pomenutog zakona koji predviđa sankcije prema 36 najznačajnijih ruskih vojnih entiteta obuhvata i ruske vojne kompanije koje saraduju sa Srbijom.¹⁰⁴⁰

Sa druge strane, Rusija podržava poziciju Srbije u vezi sa vojnom neutralnošću koja bi trebala da podrazumeva balansiranje između dva saveza: ODKB i NATO,¹⁰⁴¹ jer ako ništa drugo „neutralnost odgovara interesima Srba.“¹⁰⁴² Stav Rusije prema vojne neutralnosti Srbije se bazira isključivo na nečlanstvo Srbije u NATO i time politika sa pozicije moći Rusije prema Srbiji po tom pitanju se sprovodi

¹⁰³⁵ Izjava ambasadora SAD u Beogradu Kaji Skot (Kyle Scott) u novembru 2017. godine: Ambasador SAD u Beogradu Kaji Skot izjavio je danas da SAD i NATO poštuju vojnu neutralnost Srbije, koja oblikuje prirodu tog partnerstva. "Srbija ne traži članstvo u NATO, ona je vojno neutralna i to nije kontraindikacija za saradnju Srbije i NATO", rekao je Skot u Beogradu na otvaranju "Pete beogradske NATO nedelje" u organizaciji Centra za evroatlantske studije. On je rekao da je veoma važno da u Srbiji postoji racionalna debata o NATO-u jer ima veoma mnogo dezinformacija o tom vojnom savezu i saradnji sa Srbijom. više o tome u: Beta, Ambasador Skot: *SAD i NATO poštuju vojnu neutralnost Srbije*, izvor: internet: <https://beta.rs/politika/77830-ambasador-skot-sad-i-nato-postuju-vojni-neutralnost-srbije> (pristupljeno 19.12.2020.)

¹⁰³⁶ Početkom februara 2016.godine, delegacija američkog kongresa sastavljena od senatora Boba Corkera (Robert Phillips „Bob“ Corker) i Džona Mekejnja je boravila u Beogradu i imala sastanak sa premijerom Aleksandarom Vučićem. Na konferenciji za novinare, republikanac Mekejn govoreći o eventualnom članstvu u NATO je rekao da je to pitanje o kojem odlučuju Srbija i srpski narod; više o tome: Ranković Rade, *Vučić: Nema napretka bez pomoći SAD*, izvor: internet: <https://www.glasamerike.net/a/american-senators-visit-serbia-mccain-corker/3188762.html>; (pristupljeno 13.12.2020.); B92, *Američki senatori u Beogradu*, izvor: internet: https://www.b92.net/video/vesti.php?yyyy=2016&mm=02&dd=12&nav_id=1096185 (pristupljeno 13.12.2020.)

¹⁰³⁷ Jeremić Vuk. *Da li će Srbiju rusko oružje koštati američkih sankcija*, izvor: internet: <https://www.danas.rs/nedelja/da-li-ce-srbiju-rusko-oruzje-kostati-americkih-sankcija/> (pristupljeno 05.12.2020.)

¹⁰³⁸ Ibid.

¹⁰³⁹ U.S. Government, *Countering America's Adversaries Through Sanctions Act*, izvor: internet: <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/caatsa.aspx>; (pristupljeno 09.12.2020.)

¹⁰⁴⁰ U.S. Department of State, *CAATSA Section 231(d) Defense and Intelligence Sectors of the Government of the Russian Federation*, October 27.2017, izvor:internet: https://www.millerchevalier.com/sites/default/files/resources/General_Alerts/CAATSA_Section-231d.pdf (pristupljeno 09.12.2020.); U.S. Department of State, *Section 231 of the Countering America's Adversaries Through Sanctions Act of 2017*, izvor:internet: <https://www.state.gov/section-231-of-the-countering-americas-adversaries-through-sanctions-act-of-2017/>; (pristupljeno 09.12.2020.)

¹⁰⁴¹ više o tome: Izjava tadašnjeg ruskog ambasadora u Srbiji, Aleksandra Čepurina na konferenciji ODKB u Narodnoj skupštini Srbije, 7.aprila 2015. godine: „Rusija podržava poziciju Srbije u vezi sa vojnom neutralnošću, jer je to osnovno polazište srpske spoljne politike, kao što je bilo i polazište jugoslovenske. Rusija je svesna da NATO snažno saraduje sa Srbijom i da vrši aktivnu propagandu imajući u vidu nedavno potpisan IPAP sporazum“, rekao je ruski ambasador zaključujući: „Da bi Srbija ostala izbalansirana ona mora da podržava oba saveza“. *Центар за геостратешке студије, Конференција ОДКБ у Народној скупштини Србије*, izvor:internet: <https://geostrategy.rs/rs/bezbednost/120-nf-r-nci-d-b-u-n-r-dn-s-ups-ini-srbi> (pristupljeno 05.12.2020.)

¹⁰⁴² Izjava tadašnjeg ruskog ambasadora u Srbiji, Aleksandra Čepurina; više o tome: Milašinović,Dragan *Rusija i vojna neutralnost Srbije*, izvor:internet: <http://www.koreni.rs/rusija-i-vojna-neutralnost-srbije/>; (pristupljeno 26.12.2020.)

kroz poluge „meke“ moći podrške te neutralnosti. Zvanična Moskva „uočava da Srbija razvija odnose sa NATO“¹⁰⁴³ ali očigledno nema primedbi jer „polazi od toga da će se Beograd, kako su višekratno izjavljivali srpski zvaničnici, pridržavati politike neutralnosti što je potvrđeno odlukom Skupštine Srbije.“¹⁰⁴⁴ Rusija je i podsetila da su im „srpski prijatelji potvrdili da će svoje učešće u bilo kojim događajima odrediti na osnovu svog usmeravanja i da neće učestvovati u onima koji su antiruski raspložene.“¹⁰⁴⁵

Ni Rusija poput SAD i EU nije zvanično priznala vojnu neutralnost Srbije iako bih htela da se taj koncept širi čak i po regionu. SNS, DSS, Dveri i SNP su bile među 10 partija iz pet Balkanskih zemalja (Srbije, BiH, Makedonije, Bugarske i Crne Gore) koje su sredinom 2016. godine, potpisale sa „Jedinstvenom Rusijom“ Vladimira Putina Deklaraciju o međunarodnoj i međupartijskoj saradnji saradnji kojom se potpisnici zalažu za formiranje vojno neutralne teritorije na Balkanu.¹⁰⁴⁶ Zamenik sekretara Generalnog saveta Jedinstvene Rusije Sergej Železnjak (*Сергей Железняк*) je tim povodom naglasio da je od posebnog značaja za jugoistočnu Evropu razvoj inicijative brojnih balkanskih političara za formiranje suverenih neutralnih država u regionu, u kojima učestvuju Srbija, Crna Gora, Severna Makedonija, Bosna i Hercegovina.¹⁰⁴⁷ Pod takvim okolnostima, Srbija kao nedovoljno nedefinisana vojno neutralna zemlja ostaje podložna politici sa pozicije moći sa EU, SAD i Rusije.

Tabela 7: Sažeti pregled politike sa pozicije „meke“ i „tvrde“ moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji kao nedefinisanoj vojno neutralnoj zemlji, na osnovu gore navedenih izjava predstavnika SAD, Ruske Federacije i EU koje su nam omogućile kvalifikaciju pomenute politike.

---

¹⁰⁴³ izjava zvanične predstavnice MIP-a Rusije Marije Zaharove, više o tome u: Ibid.

¹⁰⁴⁴ Ibid.

¹⁰⁴⁵ više o tome : Министерство иностранных дел Российской Федерации, *Выступление и ответы на вопросы СМИ Министра иностранных дел России С.В.Лаврова в ходе совместной пресс-конференции по итогам переговоров с Первым заместителем Председателя Правительства, Министром иностранных дел Республики Сербии И.Дачичем, Москва, 1 апреля 2016 года*; izvor:internet: https://www.mid.ru/web/guest/maps/rs/-/asset_publisher/GLz7aPgDnSfP/content/id/2196346; (pristupljeno 18.0.2021.)

¹⁰⁴⁶ više o tome: Единая Россия, Декларация с политическими партиями стран Балканского региона подписана на втором этапе XV Съезда Партии, izvor:internet: <https://er.ru/news/143678/>; (pristupljeno 08.12.2020); N1, *DSS, Dveri i SNP potpisale deklaraciju o vojnoj neutralnosti*, izvor: internet: <http://rs.n1info.com/Vesti/a172485/DSS-Dveri-i-SNP-potpisale-deklaraciju-o-vojnoj-neutralnosti.html>; (pristupljeno 08.12.2020); Branka Mihajlović, *Šta je SNS potpisao sa Putinovom strankom?*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/sta-je-sns-potpisao-sa-putinovom-strankom/27825603.html>; (pristupljeno 08.12.2020.);

¹⁰⁴⁷ više o tome: Единая Россия, Декларация с политическими партиями стран Балканского региона подписана на втором этапе XV Съезда Партии, izvor:internet: <https://er.ru/news/143678/>; (pristupljeno 08.12.2020);

	Vojna neutralnost Srbije	
	„meka“ moć	„tvrda“ moć
SAD	podrška vojne neutralnosti uz racionalnu debatu o odnosima Srbije i NATO i ograničene vojne saradnje sa Ruskom Federacijom	nije uočena
EU	podrška saradnje u okviru ZBOP	nije uočena
Ruska Federacija	podrška vojne neutralnosti uz balansiranje odnosa srbije sa ODKB i NATO; protiv članstva Srbije u NATO	nije uočena

5.2.2. Politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u vezi nerešenog pitanja Kosova i Metohije

Beograd i Priština nikako da pronadu zajednički jezik koji bi omogućio normalizaciju njihovih odnosa..

Od potpisivanja sporazuma o normalizaciji odnosa između Beograda i Prištine 2013. godine, nekoliko incidenata je nagoveštavalo da do skorog usaglašavanja njihovih stavova ipak neće doći.

Šest dana pre inauguracije predsednika SAD, Donalda Trampa (Donald Trump), 14. januara 2017. godine, voz koji je Srbija kupila od Rusije, sa natpisom "Kosovo je Srbija", ispisanom na 21 jezika, među kojima i albanski, i čija je unutrašnjost bila ukrašena freskama, krenuo je iz Beograda za Kosovsku Mitrovicu, ali na krajnje odredište nikada nije stigao.¹⁰⁴⁸

¹⁰⁴⁸ INSAJDER.NET, *Voz koji je gotovo doveo do vanrednog stanja: Parole „Kosovo je Srbija“ ispucale, freske oštećene*, izvor:internet: <https://insajder.net/sr/sajt/tema/9388/>; (pristupljeno 09.12.2020.) Iva Martinović, Maja Fićović, Amra Zejneli Loxha, *Voz se iz Raške vratio u Beograd*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/voz-it-srbije-krenuo-ka-kosovskoj-mitrovici/28233078.html> (pristupljeno 05.01.2021)

Slika 18¹⁰⁴⁹: Voz koji je Srbija kupila od Rusije, sa natpisom "Kosovo je Srbija", koji krenuo je iz Beograda za Kosovsku Mitrovicu ali stigao samo do Raške.

Promotivna vožnja pomenutog voza organizovana je, kako je saopšteno, prvog dana srpske Nove godine, koja se obeležava po starom gregorijanskom kalendaru.¹⁰⁵⁰ Tadašnji predsednik Vlade Srbije Aleksandar Vučić je izjavio da je „doneo odluku da se voz koji je krenuo iz Beograda zaustavi u Raškoj da bi se, kako je rekao, sačuvala bezbednost putnika i da bi se izbegli sukobi.“¹⁰⁵¹ Vučić nije tada rekao zašto je promotivna vožnja voza uopšte bila prema Kosovskoj Mitrovici dok je premijer Kosova i Metohije Isa Mustafa to objasnio kao "nepotrebnu situaciju koju je prouzrokovala Srbija u okviru svojih nepravednih igara."¹⁰⁵²

U svemu tome, SAD, EU i Ruska Federacija su ponovo pokazale njihovu politiku sa pozicije moći odnosno od američkog poziva na uzdržanost od strane tadašnjeg američkog ambasadora na Kosovu i Metohiji Grega Delavi (Greg Delawie) da "upućuje poziv na uzdržanost svim stranama"¹⁰⁵³ jer očigledno je, potrebna normalizacija a ne sukobi¹⁰⁵⁴, preko izjave EU o „krajnjoj“ zabrinutosti odnosno od strane visoke predstavnice Evropske unije Federike Mogerini da je bila "krajnje zabrinuta zbog opasnosti da incident s vozom između Prištine i Beograda može lako dovesti do zaoštavanja"¹⁰⁵⁵ do

¹⁰⁴⁹ Preuzeto iz: BBC.COM, *Srbija i Kosovo: Olako obećana brzina*, izvor: internet:

[//www.bbc.com/serbian/lat/43390608](http://www.bbc.com/serbian/lat/43390608) (pristupljeno 09.01.2021)

¹⁰⁵⁰ Iva Martinović, Maja Fićović, Amra Zejneli Loxha, *Voz se iz Raške vratio u Beograd*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/voz-it-srbije-krenuo-ka-kosovskoj-mitrovici/28233078.html> (pristupljeno 05.01.2021.)

¹⁰⁵¹ Ibid.

¹⁰⁵² Ibid.

¹⁰⁵³ Ibid.

¹⁰⁵⁴ Ibid

¹⁰⁵⁵ više o tome: RS.N1.INFO.COM, *Mogerini bila krajnje zabrinuta zbog voza, zahvaljuje Vučiću*, izvor: internet: <https://rs.n1info.com/vesti/a221653-mogerini-o-vozu-za-kosovo/> (pristupljeno 05.01.2021)

ruskog upozorenja o potrebi da se „izbegava novi rat na Balkanu“¹⁰⁵⁶ po mišljenju ruskog ministar spoljnih poslova Sergeja Lavrova.

Ipak „varnice“ između Beograda i Prištine su postojale i nekoliko dana pre nego što je voz poslat. Beograd je tada bio nezadovoljan odlukom francuskog suda da sedam dana nakon hapšenja pusti lidera Alijanse za budućnost Ramuša Haradinaja da se brani sa slobode, koji je bio priveden je po nalogu za hapšenje iz 2006. godine, zbog sumnji da je tokom 1998. i 1999. godine počinio ratne zločine nad Srbima i nealbancima.¹⁰⁵⁷

SAD, EU i Rusija koje ne dele isti stav oko načina vođenja sporazuma između Beograda i Pristine nastavile su da sprovode politiku sa pozicije moći prema Srbiji; SAD i EU kroz podršku nezavisnosti Kosova i Metohije dok se Rusija suprostavljala te nezavisnosti.

Insistirajući na rezoluciji 1244 SB UN, Rusija se zalaže za očuvanje teritorijalnog integriteta Srbije što podrazumeva da je Kosovo i Metohija deo Srbije, vodeći tako politiku sa pozicije „meke“ moći prema Srbiji koja Kosovo i Metohiju smatra svojom teritorijom. Uoči posete Srbiji, u februaru 2018. godine, ruski ministar spoljnih poslova Sergej Lavrov je ponovio da će „Rusija nastaviti da sprečava Kosovo i Metohiju da dobije priznanje u Ujedinjenim nacijama sve dok Beograd i Priština ne pregovaraju o kompromisu po pitanju suvereniteta, za šta se zalažu srpski lideri.“¹⁰⁵⁸

Sa druge strane, zemlje EU¹⁰⁵⁹ i SAD koje su priznale nezavisnost Kosova i Metohije¹⁰⁶⁰ i time sprovode politiku „tvrde“ moći kroz ograničavanje prava Srbije da vrši jurisdikciju i nad Kosovom i Metohijom ipak dogovor Beograda i Priština ne vide na isti način.

Pre nego što se bavimo različitošću stavova SAD i EU u rešavanju kosovskog pitanja, moramo da primetimo da dok je tokom prve polovine svog mandata američki predsednik Trump bio manje fokusiran problemima na Balkanu i time i odnosima Beograda i Prištine, već tokom drugom polovine svoje dužnosti je ipak došlo do intenzivnijeg bavljenja SAD kosovskom pitanjem.

Mišljenja smo da je narod Srbije bio zadovoljan Trampovom izbornom pobedom, najmanje zbog dva razloga: Tramp je pobedio Hilari Klinton koja je bila supruga njihovog neprijatelja iz 1990-ih, odnosno američkog predsednika Bila Klintona, koji je vodio NATO bombardovanje protiv srpskih snaga u Bosni i Hercegovini i na Kosovu i Metohiji a i zbog činjenice da je Trampova supruga Melanija slovenskog porekla. Moglo bi se reći da je Trump srpskom narodu bio drag „skoro“ kao i Putin (**videti sliku 20.**).

---

¹⁰⁵⁶ „Snage kosovskih Albanaca ne bi trebalo da budu prisutne na severu Kosova i Metohije, koje naseljavaju Srbi. (...) Nadam se da svi razumeju da se ne sme dozvoliti da se dogodi novi oružani sukob na Balkanu. (...) EU mora da smiri ovu situaciju i deluje tako da se ispune dogovori postignuti između Beograda i Prištine uz posredovanje Brisela“, rekao je Lavrov.

više o tome: B92.NET, Lavrov: *K. Albanian forces should not be in northern Kosovo*, izvor: internet:

https://www.b92.net/eng/news/world.php?yyyy=2017&mm=01&dd=17&nav_id=100254 (pristupljeno 05.01.2021)

¹⁰⁵⁷ više o tome: DANAS.RS, *Ramuš Haradinaj uhapšen u Francuskoj*, izvor: internet: <https://www.danas.rs/politika/ramus-haradinaj-uhapsen-u-francuskoj/> (pristupljeno 05.01.2021); Radišić Nikola, *Francuski sud pustio Ramuša Haradinaja*, izvor: internet: <https://rs.n1info.com/vesti/a220749-pusten-ramus-haradinaj/> (pristupljeno 05.01.2021.)

¹⁰⁵⁸ više o tome: RFE/RTL., *Russia's Lavrov Blames West For 'Increasing Tensions' In Balkans*, izvor: internet: <https://www.rferl.org/a/lavrov-blames-west-increasing-tensions-balkans-ahead-serbia-visit/29049698.html> (pristupljeno 09.01.2021)

¹⁰⁵⁹ O detaljnoj politici EU prema Srbiji kad je u pitanju Kosovo i Metohija bilo je reči u našem delu studije: 5.1. Uslovljeno članstvo Srbije u EU već zamorenoj od proširenja - koliko je daleko 2025. godina.

¹⁰⁶⁰ u vezi EU, kako smi i ranije pominjali 22 od 27 država priznaju nezavisnost Kosova i Metohije.

Slika 20¹⁰⁶¹:Američka i ruska „meka“ moć: Poruka na fresci na srpskom, ruskom i engleskom jeziku „Kosovo je Srbija“.
Neimenovani muškarac prolazi pored freske na kojoj su ruski predsednik Vladimir Putin (levo) i novoizabrani predsednik SAD Donald Tramp (desno) u Beogradu, 5. decembra 2016.

Tramp je čak i poslao delegaciju koju je prevodio Hoyt Li (Hoyt Brian Yee), zamenik pomoćnika američkog državnog sekretara za Evropu i Evroaziju, za prisustvovanje Inaugurativnom prijemu njegove ekscelencije Aleksandra Vučića, predsednika Republike Srbije, u Beogradu 23. juna 2017.¹⁰⁶²

Tokom posete u SAD u septembru 2017.godine, nakon sastanka sa američkim predsednikom Donaldom Trampom, predsednik Srbije Aleksandar Vučić je izjavio da je Tramp prihvatio njegov poziv da poseti Srbiju.¹⁰⁶³ Vučićeva očekivanja o dolasku predsednika Trampa u Srbiji ipak neće nikad biti ispunjena.¹⁰⁶⁴

¹⁰⁶¹ Preuzeto iz: Vladimir Krulj, *EU's Balkan enlargement policy must now be guided by geopolitics*, izvor: internet: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/mon-eus-balkan-enlargement-policy-must-now-be-guided-by-geopolitics/>, (pristupljeno 14.12.2020.)

¹⁰⁶² više o tome: U.S. Embassy in Serbia, *President Donald J. Trump Announces Presidential Delegation to Serbia to Attend the Inaugural Reception of His Excellency Aleksandar Vučić*, izvor: internet: <https://rs.usembassy.gov/president-donald-j-trump-announces-presidential-delegation-serbia-attend-inaugural-reception-excellency-aleksandar-vucic/> (pristupljeno 12.01.2021.)

¹⁰⁶³ Filip Čukanović, *Vucic says Trump accepted his invitation to visit Serbia*, izvor: internet: https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2017&mm=09&dd=21&nav_id=102364 (pristupljeno 11.01.2021)

¹⁰⁶⁴ Nakon tri godine od Vučićeve izjave, tadašnji izaslanik predsednika SAD za dijalog Beograda i Prištine Ričard Grenel je izjavio da predsednik Tramp planira da dođe u Srbiju, ali da još uvek ne postoji datum posete. „Kada smo bili u Ovalnoj sobi, i kada je predsednik Vučić predložio da predsednik Tramp poseti Srbiju, ja znam kakva je reakcija predsednika Trampa kada se na nešto obaveže.(...)“, kazao je Grenel posle sastanka sa predsednikom i premijerkom Srbije, Aleksandrom Vučićem i Anom Brnabić; više o tome: Petar, *Grenel: Tramp planira da dođe u Srbiju, znam kakav je kad se na nešto obaveže*, izvor: internet: <https://rs.n1info.com/vesti/a652551-grenel-tramp-planira-da-dodje-u-srbiju-znam-kakav-je-kad-se-na-neshto-obaveze/> (pristupljeno 20.12.2020.)

Slika 21¹⁰⁶⁵:Predsednik Srbije Aleksandar Vučić, američki predsednik Donald Tramp i njegova supruga Melanija Tramp (Melania Trump) tokom posete predsednika Vučića u Beloj kući u septembru 2017. godine u kojoj je Tramp prihvatio poziv da poseti Srbiju,¹⁰⁶⁶ ali nikad nije došao.

Uostalom, i sama turneja tadašnjeg pomoćnika državnog sekretara za Evropu i Aziju Vesa Mičela (Wess Mitchel) po Balkanu u martu 2018. godine je predstavljala jasan signal da Vašington obraća veću pažnju na region.¹⁰⁶⁷

Kao pomoćnik državnog sekretara za Evropu i Aziju, Mičel je bio i najviši predstavnik administracije predsednika Donalda Trampa otkad je ovaj stupio na dužnost koji je bio u poseti Balkanu.¹⁰⁶⁸ I ovaj put SAD će ipak pokazati politiku „tvrde“ moći prema Srbiji izjavom Mičela u Beogradu da "Kosovo i Metohija ima pravo da formira profesionalne snage koje će se baviti bezbednošću i koje bi uključile i kosovske Srbe i niko nema pravo da zabrani Kosovu i Metohiju da razvija takve strukture."¹⁰⁶⁹

¹⁰⁶⁵ Preuzeto iz: Filip Čukanović, *Vucic says Trump accepted his invitation to visit Serbia*, izvor: internet: https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2017&mm=09&dd=21&nav_id=102364 (pristupljeno 11.01.2021)

¹⁰⁶⁶ Preuzeto iz: Čukanović Filip, *Vucic says Trump accepted his invitation to visit Serbia*, izvor: internet: https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2017&mm=09&dd=21&nav_id=102364 (pristupljeno 11.01.2021)

¹⁰⁶⁷ više o tome: *BBC.COM, Srbija i Kosovo: Olako obećana brzina*, izvor: internet: [://www.bbc.com/serbian/lat/43390608](http://www.bbc.com/serbian/lat/43390608) (pristupljeno 09.01.2021)

¹⁰⁶⁸ Ibid.

¹⁰⁶⁹ više o tome: Dušan Komarčević, Ognjen Zorić, *Mičel: Kosovska vojska nije pretnja Srbiji*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/ves-micel-i-aleksandar-vucic-/29098968.html> (pristupljeno 20.01.2020)

Slika 22 ¹⁰⁷⁰: Pomoćnik američkog državnog sekretara za Evropu i Evroaziju Ves Mičel i predsednik Srbije Aleksandar Vučić, tokom sastanka u Beogradu, 14. marta 2018 u kojem je američki funkcioner izjavio između ostalog da "Kosovo i Metohija ima pravo da formira profesionalne snage koje će se baviti bezbednošću i koje bi uključile i kosovske Srbe i niko nema pravo da zabrani Kosovu i Metohiju da razvija takve strukture"¹⁰⁷¹

Desetak dana kasnije nakon posete pomoćnika državnog sekretara za Evropu i Aziju Vesa Mičela u Beogradu, 26. marta 2018.godine, odnosi Beograda i Pristina postaju ponovo napeti.

Pripadnici specijalne jedinice Kosovske policije su uhapsili direktora Kancelarije za KiM Marka Đurića u Kosovskoj Mitrovici i sproveli ga na ispitivanje u policijsku stanicu u Prištini, nakon čega je proteran sa Kosova i Metohije.¹⁰⁷² Kao i sa vozom „Kosovo je Srbija“, SAD, Ruska Federacija i EU su ponovo reagovali samo izjavama koje su opet pokazivale njihovu politiku sa pozicije moći iako jer se situacija (kao i sa vozom) opet smirila posle par sati. Tim povodom tadašnji ambasador SAD u Srbiji Kajl Skat (Kyle Scott) ocenio je da su „događaji na Kosovu i Metohiji veliki korak unazad“¹⁰⁷³, tadašnji ambasador Rusije Aleksandar Čepurin je izjavio da je „Rusija ogorčena grubom provokacijom Prištine“¹⁰⁷⁴ dok je tadašnja visoka predstavnica Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost Federika Mogerini napisala da „žali zbog današnjih dešavanja na Kosovu i Metohiju i pozvala na očuvanje mira i dijaloga.“¹⁰⁷⁵

¹⁰⁷⁰ Preuzeto iz: Rade Ranković, *Šta je Ves Mičel doneo u Beograd i na Balkan*, izvor: internet:

<https://www.glasamerike.net/a/sta-je-ves-micel-doneo-u-beograd-i-na-balkan/4305255.html> (pristupljeno 17.12.2020)

¹⁰⁷¹ više o tome: Dušan Komarčević, Ognjen Zorić, *Mičel: Kosovska vojska nije pretnja Srbiji*, izvor: internet:

<https://www.slobodnaevropa.org/a/ves-micel-i-aleksandar-vucic-/29098968.html> (pristupljeno 20.01.2020)

¹⁰⁷² više o tome: N1, *BLOG UŽIVO: Nakon ispitivanja u Prištini, Đurić proteran*, izvor: internet: <https://rs.n1info.com/vesti/a374729-uhapsen-marko-djuric-u-kosovskoj-mitrovici/> (pristupljeno 15.01.2021)

¹⁰⁷³ Ibid.

¹⁰⁷⁴ Ibid.

¹⁰⁷⁵ Ibid.

Pod takvim uslovima, sporazum o normalizaciji odnosa iz 2013. godine, koji je Brisel sponzoriseo i SAD podržao očigledno se pretvorio u nekoliko monologa između Beograda i Prištine ali i između EU, SAD i Rusije.

Iako je Beograd do sada pokazao izvesnu spremnost da učini ustupke u vezi integracija bezbednosnih snaga i pravosuđa severa Kosova i Metohije u državne vladine i pravne strukture na Kosovu i Metohiju, nema napretka u uspostavljanju Zajednice srpskih većinskih opština¹⁰⁷⁶ koje se očekuje da se realizuje od strane privremenih vlasti Kosova i Metohije.¹⁰⁷⁷ U međuvremenu, naponi Beograda u normalizaciji odnosa sa Prištinom su bili cenjeni i od strane SAD. U pismu iz marta 2018. godine koje je Tramp poslao tadašnjem predsedniku Vlade Republike Srbije Aleksandaru Vučiću američki predsednik je između ostalog naglasio da „Naponi Srbije da u potpunosti normalizuje odnose sa Kosovom i Metohijom takođe predstavljaju dodatno svedočanstvo o tome kako zajedničke težnje za mirom mogu prevazići i najteže izazove.“¹⁰⁷⁸ Ipak, pomaka u pregovorima skoro i nije bilo.

EU i SAD nisu odustale od podrške nezavisnosti Kosova i Metohije ali su imali različita shvatanja te podrške. Predsednik Srbije Aleksandar Vučić je čak naglasio 26. juna 2018. godine da „Svaki Srbin zna da je Kosovo i Metohija izgubljeno, ali učiniće sve da vratim ono što se može vratiti.“¹⁰⁷⁹ Takav u prvom pogledu defetizam od strane predsednika Vučića, na osnovu čega može da se pokušava da se vrati barem nešto od očigledno izgubljenog, značio je moguću zamenu teritorija između Kosova i Metohije i Srbije.

Ipak, eventualna diskusija o teritorijalnoj razmeni je eksplicitno odbačena od strane Nemačke ali ne i SAD. U avgustu 2018., nemačka kancelarka Angela Merkel odbacila je bilo kakve promene granica na Balkanu¹⁰⁸⁰ da bi par dana kasnije Savetnik za nacionalnu bezbednost Bele kuće, Džon Bolton (John Bolton) objasnio da se „Sjedinjene Države neće suprotstaviti teritorijalnoj razmeni između Kosova i Metohije i Srbije da bi rešili njihov dugogodišnji spor pod uslovom da Priština i Beograd razviju obostrano zadovoljavajuće rešenje.“¹⁰⁸¹ Američki službenik čak je govorio i u ime Evrope, podrazumevajući tako i Nemačku, kada je rekao da "Ne bismo im stali na put i mislim da niko u Evropi ne bi stao na put kada bi dve strane u sporu postigle obostrano zadovoljavajuće rešenje."¹⁰⁸²

---

¹⁰⁷⁶ Daniel Heler, *Belgrade-Pristina Dialogue and the Russian Factor: Opportunity for Cheap Points*, izvor: internet: <https://www.esjnews.com/belgrade-pristina-dialogue/>; (pristupljeno 18.12.2020.)

¹⁰⁷⁷ više o tome u: Vlada Republike Srbije, *Briselski sporazum*, tačke 1-6, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/283757>; (pristupljeno 14.12.2020.)

¹⁰⁷⁸ više o tome: EWB, *Trump writes to Vučić, backs close US-Serbia ties*, izvor: internet: <https://europeanwesternbalkans.com/2017/03/30/trump-writes-to-vucic-backs-close-us-serbia-ties/>; (pristupljeno 09.01.2021)

¹⁰⁷⁹ više o tome u: NI, *Serbs know Kosovo is lost, Serbian president says*, izvor: internet: <http://ba.n1info.com/English/NEWS/a275535/Serbs-know-Kosovo-is-lost-Serbian-president-says.html>; (pristupljeno 05.12.2020.)

¹⁰⁸⁰ "Teritorijalni integritet država Zapadnog Balkana uspostavljen je i neprikosnoven", rekla je nemačka kancelarka Angela Merkel na početku konferencije za novinare u Berlinu sa Denisom Zvizdićem, premijerom Bosne i Hercegovine; više o tome: Andrey Graw, *Angela Merkel: No Balkan border changes*, izvor: internet: <https://www.politico.eu/article/angela-merkel-no-balkan-border-changes-kosovo-serbia-vucic-thaci/>; (pristupljeno 05.12.2020.)

¹⁰⁸¹ Tadašnji kosovski predsednik Hašim Tači je predložio da bi ideja o objedinjavanju najjužnijeg regiona Preševske doline Srbije sa Kosovom i Metohijom trebalo da se pokrene tokom sledeće runde razgovora Prištine i Beograda uz posredovanje EU, koji bi trebalo da se održe u Briselu u septembru., 2018.godine. Tači je 6. avgusta iste godine branio svoj predlog - rekavši da je otvoren za raspravu o onome što je nazvao „korekcijom granica“ u cilju normalizacije odnosa sa Srbijom. Ali kosovski predsednik odbacio je ideju podele kosovske teritorije po etničkim linijama - uključujući region severnog Kosova sa pretežno etničkim Srbima. Posle takvih izjava, srpski ministar spoljnih poslova Ivica Dačić rekao je da bi Tačijev predlog mogao biti prilika za postizanje kompromisa i rešavanje dugoročnih razlika Beograda sa Kosovom.; više o tome:

Radio Free Europe/ Radio Liberty, *Bolton Says U.S. Won't Oppose Kosovo-Serbia Land Swap Deal*, izvor: internet: <https://www.rferl.org/a/bolton-says-u-s-won-t-oppose-kosovo-serbia-land-swap-deal/29451395.html>; (pristupljeno: 06.12.2020.)

¹⁰⁸² Ibid.

Na „Evropskom forumu Alpbach 2018“, u Austriji, avgusta 2018. godine, predsednik Srbije Aleksandra Vučić i predsednik Kosova i Metohije Hašim Tači jasno su rekli da razmatraju promene granica kako bi postigli istorijsko mirovno rešenje i pozvali Evropsku uniju da pruži ključnu podršku njihovim naporima.¹⁰⁸³ Čak i ne isključujući promene granica, tadašnji komesar EU za susedsku politiku i pregovore o proširenju Johannes Han je zauzeo drugačiji stav od nemačke kancelarke Angele Merkel, koja je kako smo videli izričito odbacila tu ideju ranije istog meseca.¹⁰⁸⁴

Slika 23¹⁰⁸⁵:Predsednik Austrije Aleksander Van der Belen (Alexander Van der Bellen), predsednik Srbije Aleksandar Vučić, predsednik Kosova Hašim Tači i predsednik Slovenije Borut Pahor na „Evropskom forumu Alpbach 2018“ održanog 25. avgusta 2018 u Austriji tokom kojeg je raspravljeno o korekciji granica.

Stav Nemačke o suprotstavljanju teritorijalnoj razmeni je bio prihvatljiv za SAD i donegde i za predstavnike EU ali nije bio prihvatljiv ni za Rusiju koja je podržavala svaku obostrano prihvatljivu odluku koju Beograd i Priština donesu ali na osnovu dijaloga između strana u skladu sa rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti UN.¹⁰⁸⁶ Moskva je čak podržavala napore EU za dijalog jer je Briselu ukazano

¹⁰⁸³ „Kosovo je odlučno da postigne obavezujući pravni sporazum sa Srbijom. Vreme je da se ovo uradi sada“ rekao je tada kosovski predsednik i dodao da „zemlje našeg regiona, države članice EU ili druge zemlje u svetu ne bi trebalo da se usprotive ili da se plaše potencijalnog mirnog sporazuma između Kosova i Srbije, čak iako takav dogovor može da uključuje korekciju granica.“ više o tome: Andrew Gray, Ryan Heath, *Serbia, Kosovo presidents broach border changes for historic deal*, izvor: internet: <https://www.politico.eu/article/aleksandar-vucic-hashim-thaci-serbia-kosovo-balkans-eu-enlargement-alpbach-forum/> (pristupljeno 15.1.2020.) Sa druge strane, predsednik Vučić je rekao da zapadne sile žele da nametnu svoju volju protiv želja Srba i Albanaca: „Sad kad smo konačno počeli da razgovaramo o suštinskim pitanjima između Beograda i Prištine, svi ostali, znate, [govore].; U redu, momci, šta radite tamo?“ „Ako uspeemo da postignemo neku vrstu kompromisa i rešenja, moći ćemo da ga postignemo samo ako dobijemo podršku Evropske unije“, dodao je Vučić.; više o tome: Ibid.

¹⁰⁸⁴ „Potrebna nam je stabilnost čitavog regiona“, rekao je. „Ovde međunarodnoj zajednici treba vaše uverenje.“; više o tome: Ibid.

¹⁰⁸⁵ Ibid.

¹⁰⁸⁶ Izjava predsednika Ruske federacije Vladimira Putina; više o tome: President of Russia, *Press statements following Russian-Serbian talks*, izvor: internet: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/56418> (pristupljeno 06.12.2020.)

poverenje od koga se očekuje da to poverenje i opravda.¹⁰⁸⁷ Sem toga, ni sama EU u kojoj Nemačka ima značajnu reč nije kategorično protiv promene granica ukoliko je to u skladu sa međunarodnim pravom i *acquis* (pravnim poreklom) Evropske unije.¹⁰⁸⁸

Mišljenja smo da sem većeg angažovanja bavljenja Balkanom i rešavanjem kosovskog pitanja, Trampova administracija je delovala dosta fleksibilno u razmatranju i „drugacijih rešenja“ poput razmene teritorija vezanih za kosovski spor u odnosu na recimo čvrste stavove prethodnih administracija prema kojima bi Srbija trebalo da „prihvati stvarnost“¹⁰⁸⁹ u vezi nezavisnosti Kosova i Metohije.

Iako je Evropska unija pozdravila, (po nama, veće) interesovanje Sjedinjenih Američkih Država da se uključe u proces razgovora za normalizaciju odnosa između Beograda i Prištine¹⁰⁹⁰ bilo je očigledno da namere SAD nisu samo da se uključe nego i da vode dijalog. Setimo se jedne od izjava iz septembra 2018. godine Metjua Palmera (Matthew Palmer), vršilaca dužnosti zamenika pomoćnika američkog državnog sekretara o tome kako može doći do dogovora između Beograda i Prištine: „Ono što bismo želeli da vidimo je sveobuhvatan, lokalno utemeljen sporazum. Ono što mi pokušavamo učiniti je da sami strankama pružimo prostor da pregovaraju o najboljoj ponudi koju mogu. Želimo da stranke imaju prostora za pregovore o najboljoj ponudi koju mogu. Zatim ćemo to razmotriti i, ako postoje nedoumice, mi ćemo da artikuliramo određenu zabrinutost zbog određenog sporazuma.“¹⁰⁹¹ Palmer svakako nije mislio na EU nego na SAD kad je govorio o tome šta bi oni želeli, šta će da pokušati ili šta će razmotriti jer je jasno da on predstavlja stavove Amerike a ne i Evropske unije.

Amerikanci su nastavili i dalje da nagoveštavaju da je potpisivanje sporazuma mogu biti blizu ali nisu objasnili na koji način. U decembru 2018. godine u pismu koje je Tramp poslao predsedniku Kosova i Metohije Hašimu Tačiu naglašeno je „da su SAD spremne da pomognu naporima se postigne sporazum koji uravnotežuje interese i Kosova i Metohije i Srbije.“¹⁰⁹²

---

¹⁰⁸⁷ Izjava ministra spoljnih poslova Rusije, Sergeja Lavrova; više o tome : RTV, *Vučić sa Lavrovom: Srbija i Rusija nikada nisu išle jedna protiv druge*, izvor: internet: http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/sergej-lavrov-stigao-u-posetu-beogradu_894918.html; (pristupljeno 08.12.2020.)

¹⁰⁸⁸ "Kakav god ishod da je obostrano dogovoren dobio bi našu podršku pod uslovom da je - kako se trenutno raspravlja - u skladu sa međunarodnim pravom i *acquis* (pravnim poreklom) Evropske unije," izjavila je šefica spoljne politike Evropske unije Federica Mogherini; više o tome : Jacopo Barigazzi, *Mogherini defends Kosovo border change talks*, izvor: internet: <https://www.politico.eu/article/federica-mogherini-kosovo-serbia-defends-border-change-talks/> (pristupljeno 25.12.2020.)

¹⁰⁸⁹ Primera radi 2008. godine, bivši američki izaslanik za Balkan Ričard Holbruk (Richard Holbrooke) izjavio je u Prištini „da je nezavisnost Kosova i Metohije nepovratna činjenica i da članstvo Srbije u Evropskoj uniji treba da bude uslovljeno njenim priznanjem Kosova i Metohije.“ više o tome: DW, *Srbija u EU, samo ako prizna Kosovo*, izvor: internet: <https://www.dw.com/sr/srbija-u-eu-samo-ako-prizna-kosovo/a-3626899>; (pristupljeno 27.12.2020.)

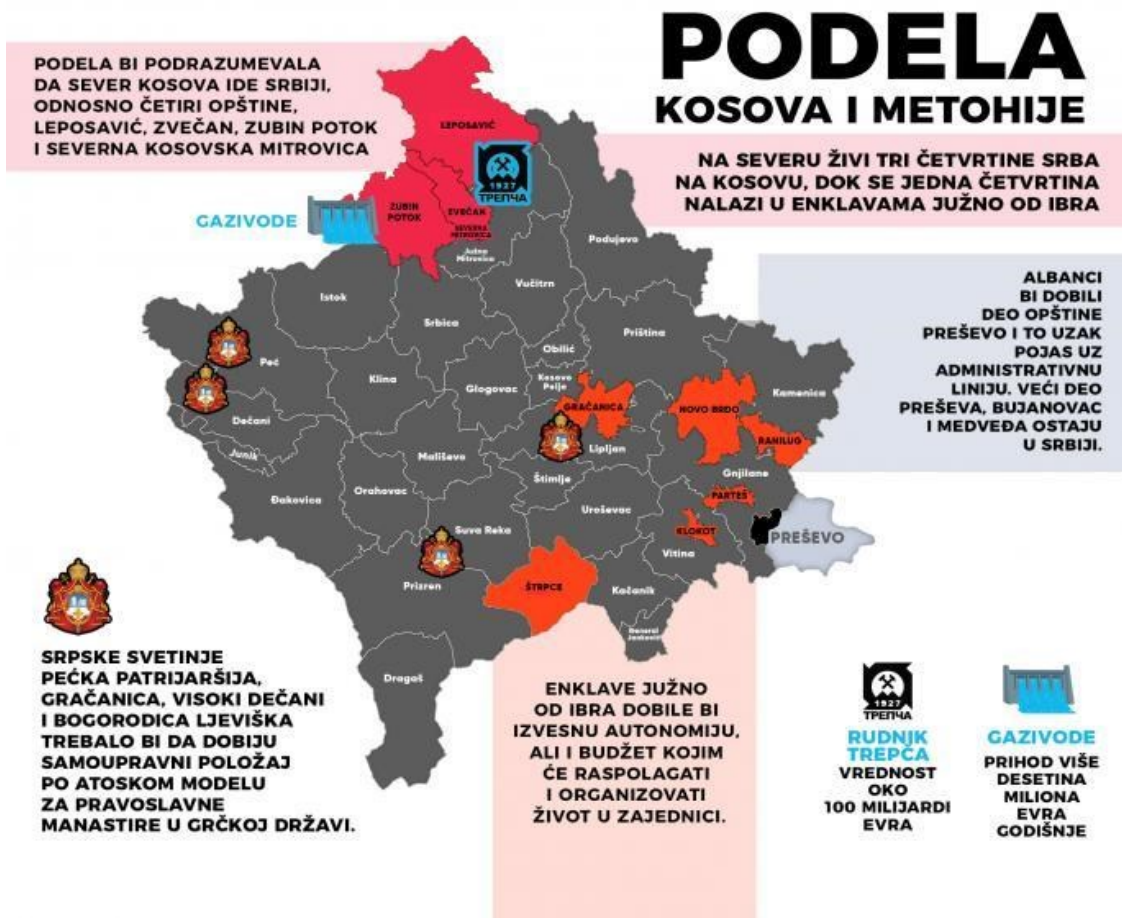
¹⁰⁹⁰ Portparolka EU Maja Kocijančić: "SAD su sada važan partner u ovom važnom procesu dijaloga Beograda i Prištine koji predstavljaju predsednici Vučić i Thaci, a pomaže im visoka predstavnica EU Federica Mogherini"; više o tome : Muhamer Pajaziti, *EU hails the involvement of the US in the talks between Kosovo and Serbia*, izvor: internet: <https://www.balkan.eu.com/eu-hails-the-involvement-of-the-us-in-the-talks-between-kosovo-and-serbia/> (pristupljeno 06.12.2020.)

¹⁰⁹¹ više o tome : Nikola Burazer, *Palmer: Serbia and Kosovo should be given space to reach best possible agreement*, izvor: internet: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/09/12/ewb-interview-palmer-serbia-kosovo-given-space-reach-best-possible-agreement/> (pristupljeno 04.12.2020.)

¹⁰⁹² „Takav dogovor je nadohvat ruke. Radujem se što ću vas i predsednika Aleksandra Vučića ugostiti u Beloj kući da proslavite takav bi bilo istorijski sporazum.“; više o tome: President of Republic of Kosovo, *President Thaçi received a letter from the President of the USA, Donald Trump*, izvor: internet: <https://www.president-ksgov.net/en/news/president-thaci-received-a-letter-from-the-president-of-the-usa-donald-trump> (pristupljeno 15.01.2021.)

Kosovo

Mapa 7¹⁰⁹³: Ilustracija podele Kosova i Metohije kako se spekulisalo u medijama tokom 2018. godine koja je previdela da Seve Kosova ide Srbiji dok bi albanska strana dobila deo opštine Preševo.

Interesantno je i pominjati i da su kosovski poreski obveznici navodno platili čak 168.000 evra pariskoj PR kompaniji „Majorelle PR & Events“ preko Ministarstva za evropske integracije Kosova i Metohije da oblikuje evropsko mišljenje u korist onoga što je opisano kao „položaj Kosova koji podržava teritorijalnu modifikaciju kao sredstvo za postizanje mirovnog sporazuma između Kosova i Srbije.“¹⁰⁹⁴

Dok je konačni dogovor između Beograda i Prištine još uvek daleko, EU i SAD su nastoje da dalje konsoliduju državnost Kosova i Metohije dok je Rusija pokušavala da to uspori kad kod joj se ukazuje prilika.

¹⁰⁹³ Izvor: SRBIJA DANAS, *Trampovo pismo poslednja američka ponuda za Srbe i Albance: podela Kosova i stvaranje velike Albanije*, izvor: internet:

<https://www.srbijadanas.com/vesti/kosovo/trampovo-pismo-poslednja-americka-ponuda-za-srbe-i-albance-podela-kosova-i-stvaranje-velike-srbije-2018-12-19> (pristupljeno 15.12.2020)

¹⁰⁹⁴ Ugovor sa „Majorelle“ potpisao je i pregovarao 2018. godine Dhurata Hodža, PDK-ov ministar za evropske integracije u vladi predvođenom Ramušom Haradinajem. Ovaj ugovor je zatim produžen u martu 2019. godine. Izveštaj kompanije jasno pokazuje da je promena granica bila agenda koju je sprovodio njen kosovski klijent i da ti pokušaji nisu presečeni.; više o tome: Jeta Xharra, *Border changes promoted with taxpayer money*, izvor: internet:

<https://prishtinainsight.com/border-changes-promoted-with-taxpayer-money/> (pristupljeno 10.01.2021.)

Uz podršku Rusije, u novembru 2018. godine, Srbija je lobirala protiv ulaska Kosova i Metohije u Interpol (Međunarodna organizacija kriminalističke policije).¹⁰⁹⁵ Posle neuspešnih prijavi za članstvo u Interpolu 2015. i 2016. godine¹⁰⁹⁶, ni 2018. godine, Kosovo i Metohija nije uspeo da obezbedi potrebnu podršku dve trećine¹⁰⁹⁷ od 192 države članice Interpola u nameri da se pridruži toj organizaciji.¹⁰⁹⁸ Zbog toga što Beograd nije podržao članstvo Kosova i Metohije u Interpolu, Priština je reagovala uvodeći 100% carine na svu srpsku robu,¹⁰⁹⁹ i time su pregovori o normalizaciji odnosa sa Beogradom bili prekinuti do daljeg.

SAD nisu omogućile članstvo Kosova i Metohije u Interpol (od EU se tu nije ni očekivala neka pomoć) ali su nastavile da daju podršku u transformaciji Kosovskih bezbednosnih snaga. Skupština Kosova i Metohije je 14. decembra 2018. godine usvojila tri zakona koji obezbeđuju suštinske promene mandata, uloge i snage Kosovskih bezbednosnih snaga.¹¹⁰⁰ Tim povodom, tokom Sednice Saveta bezbednosti UN, Ruski ambasador pri UN, Vasili Nebenzija (Vasily Nebenzya) rekao je da „Rusija deli ozbiljnu zabrinutost Srbije zbog situacije na Kosovu i Metohiji i bezakonja njene odluke koja se tiče njenih oružanih snaga.“¹¹⁰¹ Ni Francuska nije bila za transformaciju oružanih snaga s obzirom da je smatrala da „ne dolazi u pravo vreme i pretilo da potkopa dijalog.“¹¹⁰² Međutim, SAD nisu videle ništa sporno po tom pitanju, čak je naglašeno da Kosovo i Metohija ima suvereno pravo na uspostavljanje i održavanje oružanih snaga i da je navedeno zakonodavstvo u potpunosti u skladu sa rezolucijom 1244. Američki predstavnik Rodni Hanter (Rodney Hunter) je izjavio da je „navedeno zakonodavstvo u potpunosti u skladu sa rezolucijom 1244 i Kosovo i Metohija ima suvereno pravo na uspostavljanje i održavanje oružanih snaga i pozvao je Kosovo i Metohiju da nastavi blisku koordinaciju sa NATO saveznicima i partnerima.“¹¹⁰³ Interesantno je da stav Amerike nije bio u skladu sa politikom NATO saveza koji podržava razvoj kosovskih bezbednosnih snaga u svom trenutnom mandatu jer smatra da „promenom mandata, Severnoatlantski savet će morati da preispita nivo NATO-ovog angažovanja sa kosovskim bezbednosnim snagama.“¹¹⁰⁴

---

¹⁰⁹⁵ Euronews, *Kosovo denied entry to Interpol*, izvor: internet: <https://www.euronews.com/2018/11/20/kosovo-denied-entry-to-interpol/>; (pristupljeno 04.12.2020.)

¹⁰⁹⁶ 2017. godine Kosovo je povuklo svoju prijavu uoči opšteg sastanka skupštine u Kini; više o tome : Sputnik Srbija, *Zapadni mediji: Srbija je pobedila uz pomoć Rusije*, izvor: internet: <https://rs-lat.sputniknews.com/politika/20181120117893744-Srbija-Rusija-Interpol/>; (pristupljeno 15.12.2020.)

¹⁰⁹⁷ Prema srpskom nacionalnom RTV servisu, od zemalja koje su glasale, 51 je bilo protiv članstva Kosova, 68 je bilo za, a 16 je bilo suzdržano. Kosovu je bilo potrebno da obezbedi 115 glasova za pridruživanje; više o tome : Plator Gashi, Eveanne Travers, Filip Rudić, *Kosovo's Bid to Join Interpol Fails*, izvor: internet: <https://balkaninsight.com/2018/11/20/kosovo-s-bid-to-join-interpol-fails-11-20-2018/>; (pristupljeno 04.12.2020.)

¹⁰⁹⁸ Ibid.

¹⁰⁹⁹ Vladimir Krulj, *EU's Balkan Enlargement Policy Must Now Be Guided by Geopolitics, November 2018*, izvor: internet: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/mon-eus-balkan-enlargement-policy-must-now-be-guided-by-geopolitics/>; (pristupljeno 21.12.2020); United Nations, *MEETINGS COVERAGE , SC/13626, 17 DECEMBER 2018, SECURITY COUNCIL 8427TH MEETING (PM), Peacekeeping Chief Urges Serbia, Kosovo to Avoid Exacerbating Tensions after Decision to Transform Security Force into National Armed Forces*, izvor: internet: <https://www.un.org/press/en/2018/sc13626.doc.htm> (pristupljeno 15.12.2020.)

¹¹⁰⁰ United Nations, *MEETINGS COVERAGE , SC/13626, 17 DECEMBER 2018, SECURITY COUNCIL 8427TH MEETING (PM), Peacekeeping Chief Urges Serbia, Kosovo to Avoid Exacerbating Tensions after Decision to Transform Security Force into National Armed Forces*, izvor: internet: <https://www.un.org/press/en/2018/sc13626.doc.htm> (pristupljeno 15.12.2020.)

¹¹⁰¹ „Ta odluka predstavlja grubu povredu rezolucije 1244 Saveta bezbednosti (1999), koja sadrži jasan zahtev za demilitarizacijom bilo koje naoružane grupe kosovskih Albanaca“, primetio je on; više o tome : Ibid.

¹¹⁰² Fransua Delatre (Francois Delattre), francuski ambasador pri UN-u „Francuska poštuje suverenitet Kosova, ali takođe veruje u poštovanje prerogativa KFOR-a, utvrđenih rezolucijom 1244 (1999). Dok vlada Francuske priznaje Kosovo kao državu, usvajanje novih zakona ne dolazi u pravo vreme i pretilo da potkopa dijalog, upozorio je“; više o tome : Ibid.

¹¹⁰³ Ibid.

¹¹⁰⁴ Izjava brigadnog generala Cezara Marinelia (Cesare Marinelli), šefa Kancelarije za vojnu vezu NATO-a u Beogradu, više o tome: Vukašin Živković, *EWB Interview - Marinelli: Serbia-NATO partnership is getting stronger in all areas*, izvor:

Tabela 8: Sažeti pregled politike sa pozicije „meke“ i „tvrde“ moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u vezi nerešenog pitanja Kosova i Metohije, na osnovu navedenih izjava predstavnika SAD, Ruske Federacije i EU koje su nam omogućile kvalifikaciju pomenute politike.

	Nerešeno pitanje Kosova i Metohije	
	„meke“ moć	„tvrda“ moć
SAD	Prihvatanje podele teritorije Kosmeta	podrška nezavisnosti KiM uz ograničenje prava Srba na području Kosmeta; i podrška uspostavljanja i održavanja oružanih snaga na Kosmetu
EU	nije uočena	politika uslovljavanja (poglavlje 35 pregovora o pristupanju Srbije u EU)
Ruska Federacija	podrška teritorijalnog integriteta Srbije uz poštovanje Rezolucije 1244 UN	nije uočena

5.2.3. Politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u vezi članstva u EU

Članstvo Srbije u EU bez obzira da li se radi o neizvesnoj integraciji ili ne, podržavaju i SAD i Ruska Federacija.

U podršci članstva Srbije u EU, SAD se služi politikom „meke“ moći ubeđivanja da Srbija treba da se okrene Uniji a ne Rusiji. U oktobru 2017. godine, tokom njegove posete u Beogradu, pomoćnik američkog državnog sekretara za Evropu i Euroaziju Hojt Brajan Li je objasnio da „zemlje koje žele da se pridruže EU moraju vrlo jasno pokazati tu želju jer ne možete istovremeno da sednete na dve stolice.“¹¹⁰⁵ Za američkog predstavnika nije jasna politika Srbije o istovremenom razvijanju dobrih odnosa sa Rusijom i želje da pristupi EU. „Nije jasno kako će uspostaviti takvu ravnotežu“¹¹⁰⁶ rekao je

internet:<https://europeanwesternbalkans.com/2018/12/21/ewb-interview-marinelli-serbia-nato-partnership-getting-stronger-areas/>; (pristupljeno 06.01.2021.)

¹¹⁰⁵Novinite.com, *US: Serbia cannot Sit on Two Chairs*, izvor: internet:

<https://www.novinite.com/articles/184551/US%3A+Serbia+can+not+Sit+on+Two+Chairs> (pristupljeno 06.12.2020.)

¹¹⁰⁶ Ibid.

tada Li. Za Sjedinjene Američke Države su očigledno veći problem odnosi Srbije sa Rusijom nego pitanje Kosova i Metohije za koje su oni već odavno tvrdili da Srbija mora da ga prizna ako želi da pristupi EU.

Sa druge strane Rusija se takođe zalaže za članstvo Srbije u EU jer nju ipak najviše brine, kako smo videli, eventualno članstvo Srbije u NATO. Ipak, dok tvrdi da nije protiv članstva Srbije u EU, Rusija se služi politikom sa pozicije „meke“ moći u ubeđivanju Srbije da je ipak Rusija bliža Srbiji nego EU, jer Ruska Federacija inače vidi to članstvo jedino kroz priznanje nezavisnosti Kosova i Metohije od strane Srbije. Ambasador Rusije u Srbiji Aleksandar Čepurin izjavio je u novembru 2016. godine da „Rusija nikad nije imala ništa protiv da se Srbija priključi Evropskoj uniji (EU).“¹¹⁰⁷ Dve godine kasnije, ruski ministar spoljnih poslova Sergejom Lavrov je ipak poručio da „Rusija zna da EU u pregovaračkim poglavljima sa Srbijom ima niz uslova uključujući one koje se tiču spoljne politike i sankcija protiv Rusije, ali i uslov o priznanju Kosova i Metohije.“¹¹⁰⁸

Što se tiče politike sa pozicije moći same EU prema članstvu Srbije u ovoj Uniji, tokom našeg prethodnog izlaganja o „Uslovljenom članstvu Srbije u EU već zamorenoj od proširenja - koliko je daleko 2025. godina“ konstatovali smo između ostalog da je kredibilna politika proširenja EU politika „tvrde“ moći uslovljena prvenstveno rešavanjem kosovskog pitanja (poglavlje 35) i kroz usklađivanje spoljne i bezbednosne politike Republike Srbije sa Zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom unije/ZSBP (poglavlje 31).

U vezi Kosova i Metohije, analizirali smo da stav Unije ostaje i dalje konfuzan barem kako smo naveli na osnovu različitih pristupa od strane Evropske unije i njenih država članica. Pominjali smo da sudeći po izjavama poslanika nemačkog Bundestaga Petera Bajera, inače člana Hrišćanske-demokratske unije (CDU) Angele Merkel i koordinatora transatlantske saradnje u nemačkom Bundestagu, „Kosovo i Metohija je faktički teritorijalno nezavisno i Srbija treba da prizna *de jure* „suverenu državu Republiku Kosovo“ jer u suprotnom neće ući u Evropsku uniju.“¹¹⁰⁹

Međutim, kako smo naveli, za nekadašnjeg evropskog komesara za proširenje Johanesa Hana, „rešenje kosovskog pitanja nije jedini preduslov na putu Srbije ka EU jer sprovođenje reformi u oblasti vladavine prava, osnovnih prava i dobrog upravljanja ostaje u srži procesa proširenja.“¹¹¹⁰ U vezi usklađivanja spoljne i bezbednosne politike Republike Srbije sa Zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom unije/ZSBP, primetili smo da glavna prepreka ostaje neusklađivanje politike Srbije prema politici sankcionisanja koje EU koristi protiv Rusije zbog krize u Ukrajini.

Iz svega rečenog, nije nam bilo teško da ustanovimo da članstvo Srbije u EU ostaje neizvezeno do daljeg jer i kad bi Srbija hipotetički ispunila sve uslove, ne postoji nikakva garancija da će postati član EU. EU i njene članice nastavljaju da obećavaju članstvo ali vreme pridruživanja ostaje nedefinisano.

---

¹¹⁰⁷ N1, Čepurin: Rusija nikad nije imala ništa protiv Srbije u EU, izvor:internet:

<http://rs.n1info.com/Vesti/a210950/Cepurin-Rusija-nikad-nije-imala-nista-protiv-da-se-Srbija-prikljucci-EU.html> (pristupljeno 13.12.2020.)

¹¹⁰⁸ RTV, Vučić sa Lavrovom: Srbija i Rusija nikada nisu išle jedna protiv druge, izvor: internet:

http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/sergej-lavrov-stigao-u-posetu-beogradu_894918.html; (pristupljeno 08.12.2020.)

¹¹⁰⁹ Blic, HLADAN TUŠ BERLINA Bajer Bez priznanja Kosova Srbija NEĆE UĆI U EU, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/hladan-tus-berlina-bajer-bez-priznanja-kosova-srbija-nece-uci-u-eu/hcj7ffg>; (pristupljeno 20.12.2020.)

¹¹¹⁰ B92, Mnogi misle da je jedini uslov za EU Kosovo. Nije., izvor: internet:

https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2018&mm=10&dd=22&nav_category=1262&nav_id=1458960; (pristupljeno 20.12.2020.)

Tabela 9: Sažeti pregled politike sa pozicije „meke“ i „tvrde“ moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u vezi u vezi članstva u EU, na osnovu navedenih izjava predstavnika SAD, Ruske Federacije i EU koje su nam omogućile kvalifikaciju pomenute politike.

	Članstvo Srbije u EU	
	„meka“ moć	„tvrda“ moć
SAD	podrška članstvu Srbije u EU a ne i opredjeljenje za dublje odnose sa Ruskom Federacijom	nije uočena
EU	nije uočena	politika uslovljavanja (Poglavlje 35, poglavlje 31 pregovora o pristupanju Srbije u EU)
Ruska Federacija	podrška članstvu Srbije u EU uz podsećanje da je to teško izvoditi bez priznanja nezavisnosti Kosova i Metohije od strane Srbije	nije uočena

Poglavlje 6

MERENJE POLITIKE SA POZICIJE MOĆI SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA, RUSKE FEDERACIJE I EVROPSKE UNIJE PREMA SRBIJI U PERIODU OD 2007. DO 2018. GODINE

Uvod

Odgovor na naše istraživačko pitanje „Kako se sprovodila politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine?“ dajemo potvrđivanjem naše glavne to jest opšte hipoteze i ostalih posebnih i pojedinačnih hipoteza koje se nadovezuju sa tom hipotezom. Kako smo naveli, naše je mišljenje je a to predstavlja i glavnu hipotezu naše disertacije da: U periodu od 2007. do 2018. godine, politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i Evropske uniji prema Srbiji se sprovodila stalno i to prvenstveno zbog nezavisnosti Kosova, vojne neutralnosti Srbije i odugovlačenja EU sa članstvom Srbije.

Kako bismo bolje argumentovali našu glavnu hipotezu a zatim i ostale hipoteze koje su povezane sa njom uradili smo sledeće: analizirali smo različita shvatanja o uticaju Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbije, intervjuisali američke, ruske i srpske profesore i analitičare, švajcarske diplomate i diplomate iz EU, predstavnike NATO, predstavnike političkih partija i vladinih institucija u Srbiji kao i predstavnike nevladinih organizacija i istraživačkih centara u Srbiji, Rusiji, Nemačkoj, Belgiji i SAD¹¹¹¹ i pokušali da merimo politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine kroz instrumente merenja i indikatore o prisustvu moći koje smo analizirali tokom poglavlja 2 iz naše disertacije koje se odnosilo na teorijski deo shvatanja moći u međunarodnim odnosima.

Različita shvatanja o uticaju Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbije, smo podeliti na osnovu shvatanja o stalnom, povremenom ili privremenom prisustvu politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji.

U nedostatku nama zadovoljavajućih shvatanja kad je u pitanju politika sa pozicije moći SAD prema Srbiji, morali smo da uzmemo u obzir mišljenje o politici sa pozicije moći SAD prema Balkanu u koji spada i Srbija. Prema tome, u publikaciji pod naslovom *Promena u konstelaciji odnosa velikih sila, Granice američke moći*, autor Simeon Pobulić smatra da je „Balkan i dalje prostor američkog interesa ali bez značajnijeg vojnog i ekonomskog angažovanja“¹¹¹² i da „SAD nastoje da ovu regiju sve više prepuste EU u okviru NATO odlučivanja.“¹¹¹³ Za autore publikacije *Time for Action in the Western*

---

¹¹¹¹ Kako smo i ranije pominjali tokom naše studije, intervjuisanje smo sprovodili uživo, telefonskim razgovorima ili mejlom komunikacijom. Etičke prepreke u samom intervjuisanju vezane za ovaj rad smo eliminisali s obzirom na činjenicu da smo ispoštovali pravo na anonimnost.

¹¹¹² Simeon Pobulić, *Promena u konstelaciji odnosa velikih sila, Granice američke moći*, izvor: internet: <http://www.republika.co.rs/546-547/28.html> (pristupljeno 18.12.2020.)

¹¹¹³ Ibid.

Balkans - Policy Prescriptions for American Diplomacy kad je u pitanju Zapadni Balkan, „SAD su se oslonile na Evropu u napredovanju regiona.“¹¹¹⁴ Prema našim saznanjima, stalno prisustvo ili povratak SAD na Balkanu pa time i u Srbiji nije bio u fokusu pomenutih rasprava.

U vezi Rusije, interesantno je primetiti shvatanje Danijela Helera (Daniel Heler) u publikaciji *Belgrade-Pristina Dialogue and the Russian Factor: Opportunity for Cheap Points* da „bombardovanje SRJ od strane NATO 1999. godine i proglašenje nezavisnosti Kosova i Metohije 2008. godine predstavljaju snažne momentume za rusku spoljnu politiku prema Zapadu, a posebno prema SAD“¹¹¹⁵ i da od tada, „Kremlj je razvio mnogo agresivniju spoljnu politiku.“¹¹¹⁶ Sličan je i stav Franciska De Borja Lašerasa (Francisco de Borja Lasheras) autora teksta, *Return to instability: How migration and great power politics threaten the Western Balkans* da „kritika NATO bombardovanja Srbije 1999. godine i zapadne podrške nezavisnosti Kosova i Metohije 2008. godine čine centralni deo ruske naracije u ovoj zemlji.“¹¹¹⁷ Čak se dodaje da „uticaj Rusije prema Srbiji se ostvaruje kroz „meku“ moć koja je velika, to jest kroz medijsku propagandu, ekonomsku zavisnost zbog uvoza prirodnog gasa i nafte kao vojno i spoljno političkog partnerstva.“¹¹¹⁸ Sa druge strane, autor Dušan Reljić u tekstu *Lavrov, Serbia, may struggle to find common ground*, smatra da je „Rusija izgubila sposobnost da projektuje svoju vojnu snagu ka Dunavu i Jadranskom moru ubrzo nakon završetka Hladnog rata, kada je NATO kompletirao lanac članova od Baltika do Crnog mora 2004. godine.“¹¹¹⁹ Prema Reljiću, od tada „njeni naponi da spreče dalje proširenje NATO-a u jugoistočnoj Evropi i barem privuku Srbiju u svoju sferu uticaja postali su sve uzaludniji.“¹¹²⁰ Reljić tvrdi da su „tri glavna instrumenta ruskog uticaja u regionu („meka“ moć, zavisnost jugoistočne Evrope od ruskih energetske zaliha, pretnja upotrebom veta Saveta bezbednosti ako Zapad pokuša da Kosovo i Metohiju učini članom Ujedinjenih nacija) sve manje efikasna, posebno u Srbiji.“¹¹²¹

U analizama vezanim za prisustvo Rusije na Balkanu, autori teksta, *Return to instability: How migration and great power politics threaten the Western Balkans* su mišljenja da „akcije Kremlja u regionu, uključujući uplitanje u unutrašnju politiku Severne Makedonije, Bosne ili Crne Gore, i stavljanje veta na Savet bezbednosti UN-na pitanja Balkana, ili preteći da će to uraditi, pojačale su ideju da se Rusija vratila u region.“¹¹²²

U svojoj čuvenoj knjizi, *Rival Power: Russia in Southeast Europe*,. Dimitar Bechev smatra da se „Rusija vratila u region (jer ga napustila 2003. godine vojnim povlačenjem sa Kosova i Metohije) sa prvim krizama gasa sa Ukrajinom, 2006. godine.“¹¹²³ Kako Bechev dalje tvrdi „povlačenje Evropske unije sa ovog regiona zbog finansijskih, ekonomskih, institucionalnih i političkih krize koje su pogodile

---

¹¹¹⁴ više o tome: Thomas E. Graham, Jonathan E Levitsky., Ambassador Cameron P. Munter, Ambassador Frank G. Wisner, *Time for Action in the Western Balkans - Policy Prescriptions for American Diplomacy*, p.2., izvor: internet: <https://www.eastwest.ngo/sites/default/files/Time-for-Action-in-the-Western-Balkans.pdf>, (pristupljeno 15. 01. 2020.)

¹¹¹⁵ više u tome: Heler Daniel, *Belgrade-Pristina Dialogue and the Russian Factor: Opportunity for Cheap Points*, izvor: internet: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/11/09/belgrade-pristina-dialogue-russian-factor-opportunity-cheap-points/> (pristupljeno 18. 12. 2020.)

¹¹¹⁶ Ibid.

¹¹¹⁷ Francisco de Borja Lasheras, Vessela Tcherneva, Fredrik Wesslau, *Return to instability: How migration and great power politics threaten the Western Balkans*, p. 5., izvor: internet: https://www.ecfr.eu/publications/summary/return_to_instability_6045; (pristupljeno 18.12.2020.)

¹¹¹⁸ Ibid., p.5.

¹¹¹⁹ Dušan Reljić, *Lavrov, Serbia, may struggle to find common ground*, izvor: internet:

<http://www.balkaninsight.com/en/article/lavrov-serbia-may-struggle-to-find-common-ground-12-12-2016;> (pristupljeno 18.12.2020.)

¹¹²⁰ Ibid.

¹¹²¹ Ibid.

¹¹²² više u tome: Francisco de Borja Lasheras, Vessela Tcherneva, Fredrik Wesslau, *Return to instability: How migration and great power politics threaten the Western Balkans*, p.2., izvor: internet: https://www.ecfr.eu/publications/summary/return_to_instability_6045; (pristupljeno 18.12.2020.)

¹¹²³ Bechev Dimitar, *Rival Power: Russia in Southeast Europe*. Yale University Press, London, 2017, p. 53

Uniju posle 2008. godine ostavilo mogućnost Rusiji da popuni tu prazninu.¹¹²⁴ Postoje i želje poput one koje autor Vladimir Kršljanin izražava u svojoj knjizi *Srbija i Rusija. Argumenti za novu politiku*, da Rusija treba da se vrati na Balkan radi „ostvarivanja pune konsolidacije i civilizacijske uloge u svetu kroz sintagmu „Treći Rim“, odnosno kroz povezivanje i adekvatan uticaj na Ukrajinu i Balkan na svakom od kojih živi oko pedeset miliona pravoslavnih hrišćana.“¹¹²⁵

U vezi EU, naveli smo da iako Evropska unija ne isključuje prihvatanje zemalja Zapadnog Balkana (pa time i Srbije) kao članove „svoje porodice“, stiče se utisak da nije povoljno vreme za njeno proširenje i da se zapravo radi o dugogodišnjem „zamoru“ od proširenja. Za profesora Slobodana Samardžića, takva politika unije prema proširenju čak se shvata i kao proces „pristupanja bez članstva u kojem, države kandidati se suočavaju sa politikom uslovljavanja kroz jasno pisane uslove (kriterijumi iz Kopenhagena, 1993. godine i Madrida, 1995.godine) i nepisane uslove (ad hoc odluke u oblasti visoke politike, koje odražavaju geostrateške prioritete Evropske unije).“¹¹²⁶ Sa druge strane, mišljenje dugogodišnjeg sprskog diplomata dr Duška Lopandića o „mamurluku od proširenja prema kojem, duboka kriza dugova nisu u potpunosti zaustavili proces proširenja, iako su ga značajno usporili“¹¹²⁷ je očigledno vezno za sticanje statusa kandidata¹¹²⁸ jer se ne radi o nekom novom članstvu.

Uz našu primedbu da su gore navedena shvatanja dosta različita i da zbog toga ne predstavljaju dovoljne argumente koje bi mogle da podržavaju ili ne naše hipoteze, sprovedi smo nekoliko intervjuua i neformalne razgovore sa američkim, ruskim i srpskim profesorima i analistima, švajcarskim diplomatima i diplomatima EU, predstavnicima NATO, predstavnicima političkih partija i vladinih institucija u Srbiji kao i sa predstavnicima nevladinih organizacija i istraživačkih centara u Srbiji, Rusiji, Nemačkoj, Belgiji i SAD. Iako smo očekivali da njihovi stavovi mogli su da budu objektivniji jer su intervjuisani bili obavešteni da ćemo ispoštovali pravo na anonimnost, ustanovili smo da bez obzira na poštovanje njihove anonimnosti, odgovori naših intervjuisanih su ipak bili u većini slučajeva odražavanje politike institucija koje su oni predstavljali.¹¹²⁹

Za predstavnike vladinih institucija Republike Srbije koje smo intervjuisali (iz Ministarstva spoljnih poslova i Ministarstva odbrane), pitanje Kosova i Metohije ne samo uslovljava pristupanje Srbije u EU (kako smatra predstavnik Ministarstva odbrane ali i predstavnici Ministarstva spoljnih poslova) ali i definiše odnose Srbije sa SAD, EU i Rusijom (kako smatraju predstavnici Ministarstva spoljnih poslova).¹¹³⁰ Sem toga, ruski uticaj je ojačao kroz podršku Srbije u vezi kosovskog pitanja dok fokus SAD i EU opada posle nezavisnosti Kosova i Metohije (mišljenja su predstavnici Ministarstva spoljnih poslova).¹¹³¹ Za njih, ukrajinska kriza nije uticala u definisanju odnosa SAD, Rusije i EU prema Srbiji.

Predstavnici dve nevladine organizacije iz Srbije koji se zalažu za prisustvo i dalji razvoj odnosa između Srbije i Rusije, ne smatraju da je došlo do povećanja uticaja Rusije u Srbiji. Dok je za predstavnika jedne nevladine organizacije ključni događaj u definisanju odnosa aktera naše studije prema Srbiji insistiranje SAD i EU na jednostranom priznanju nezavisnosti Kosova i Metohije a ne ukrajinska kriza, drugi smatra da su se Amerikanci vratili na Balkan (i time i u Srbiju) neposredno pre ukrajinske krize.¹¹³²

---

¹¹²⁴ Ibid., p. 16

¹¹²⁵ Kršljanin Vladimir, *Srbija i Rusija. Argumenti za novu politiku*, Centar Akademske reči d.o.o, Šabac, 2018, str. 5.

¹¹²⁶ više o tome: Samardžić Slobodan, *Evropska unija: Sistem u krizi; sa studijom slučaja o odnosima Srbije i EU*, Izdavačka knjižara Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci-Novi Sad, 2016., str. 334-336; str.676

¹¹²⁷ više o tome: Lopandić Duško, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Štampa Grafolik, Beograd, 2017. str.106-108.

¹¹²⁸ Da podsetimo:Crna Gora vodi pregovore za članstvo od 2013. godine. Srbija je počela pregovore početkom 2014. godine. Albanija je zvanični kandidat za članstvo EU od 2014. godine. BiH podnela zahtev za članstvo Unije 2016. godine.

¹¹²⁹ Intervjuisanje smo sprovodili uživo, telefonskim razgovorima ili mejlom u periodu od 2019. do 2020.godine.

¹¹³⁰ Intervjuisanje smo sprovodili uživo 10.juna 2020.godine i mejlom 25. maja 2020.godine.

¹¹³¹ Intervjuisanje smo sprovodili uživo10.juna 2020.godine

¹¹³² Intervjuisanje smo sprovodili uživo i mejlom 17.january 2020.godine i 26.novembra 2019.godine.

Mišljenja predstavnika dve nevladine organizacije iz Srbije koji se zalažu za prisustvo i dalji razvoj odnosa između Srbije i SAD ali i NATO, su bila podeljena. Jedan je smatrao da je ruska politika postala izraženija zbog povlačenja SAD dok je drugi smatrao da se politika SAD, Rusije i EU je ipak postala izraženija zbog nezavisnosti Kosova i Metohije dok je ukrajinska kriza dovela do većeg angažovanja u regionu SAD i EU zbog Rusije koja je tražila partnere u tom regionu.¹¹³³

Tokom razgovora sa predstavnikom nevladine organizacije koja je fokusirana na razvijanje odnose Srbije sa EU, rečeno nam je da su se SAD povukle sa ovih prostorija ali da i dalje deluju iza scene dok nije to slučaj sa rusima koji su bili neprimetni do 2007. godine kad je došlo do privatizacije Naftne industrije Srbije u kojoj su oni postali većinski vlasnici.¹¹³⁴

Što se tiče predstavnika Nemačkog instituta za međunarodna i bezbednosna pitanja u Berlinu, spor oko Ukrajine nije imao posebnog značaja za Srbiju ali priznanje nezavisnosti Kosova i Metohije 2008. godine je uticalo na tome da se svi spoljni činioци politički i diplomatski kao i propagandno takmiče oko uticaja u regionu.¹¹³⁵ Za predstavnika iz Instituta za bezbednosne studije EU u Briselu, Rusija je iskoristila Srbiju zbog Kosova i Metohije dok je ukrajinska kriza samo deo te njene politike.¹¹³⁶

Tokom našeg istraživanja kako smo pominjali, intervjuisali smo i tri profesora sa Fakulteta političkih nauka u Beogradu. Dok su nam dva profesora rekli da su se SAD odavno povukle sa Balkana a time i iz Srbije i da je to Rusija iskoristila da ojača njeno prisustvo posle sukoba sa Zapadom, treći je tvrdio da je politika sa pozicije moći ova tri aktera izraženija i to naročito posle ukrajinske krize ali ne i pojačana.¹¹³⁷

Mišljenja diplomata iz SAD, NATO, EU i Švajcarske su nastavila da budu vredna naše pažnje. Za američkog predstavnika, uticaj Amerike je dramatično smanjen dok nije to slučaj sa Rusijom koja je popunjavala taj vakum.¹¹³⁸ Razlog smanjenja uticaja SAD u regionu pa time i u Srbiji, ovaj bivši američki diplomata vezuje sa smanjenjem interesa SAD prema tom regionu.¹¹³⁹ Predstavnik NATO ipak tvrdi da se ne radi o promeni uticaja SAD, EU i Rusije prema Srbiji jer je njihova politika sa pozicije moći prema Srbiji konstanta.¹¹⁴⁰ Predstavnik Evropske unije se nije bavio politikom sa pozicije moći SAD i Rusije ali je naglasio da je kredibilna politika proširenja unije geostrateška investicija u mir, stabilnost, sigurnost i ekonomski rast u celoj Evropi.¹¹⁴¹

Tokom razgovora, sa troje švajcarskih diplomata dobili smo izjave koje se međusobno dopunjuju: od toga da Rusija nije nikad napustila Balkan pa time ni Srbiju i da je iskoristila Krim i Kosovo i Metohiju za njene interese, tvrdnje da sukob u Ukrajini nije sam po sebi promenio stav EU, SAD ili Ruske Federacije prema Srbiji i izjave da je povlačenje SAD sa Balkana, Rusija pokušala da iskoristi za njene interese dok je EU vodila nekoordinisanu strategiju za uključivanje Srbije i drugih zemalja u EU.¹¹⁴²

Takođe nam je bilo zanimljivo da uporedimo odgovore profesora iz Rusije i njegove kolege iz SAD. Dok ruski profesor objašnjava politiku sa pozicije moći aktera naše studije tvrdnjom da Srbija spada među zemljama koja ima značajan integracioni potencijal i versko je središte hrišćanskih jugoslovenskih naroda pa zbog toga globalni lideri intenziviraju njihove napore uticaja prema Srbiji, američki profesor smatra da nisu ni američka pa ni ruska politika nužno postale izraženije nego što je to postala politika EU prema Srbiji.¹¹⁴³

¹¹³³ Intervjuisanje smo sprovodili uživo 27. novembra 2019.godine i 3.februara 2020.godine.

¹¹³⁴ Intervjuisanje smo sprovodili uživo 11.decembra 2019.godine.

¹¹³⁵ Intervjuisanje smo sprovodili mejlom 22. januara 2020.godine.

¹¹³⁶ Intervjuisanje smo sprovodili mejlom i telefonskim razgovorom 20. januara 2020.godine.

¹¹³⁷ Intervjuisanje smo sprovodili uživo 26.novembra 2019.godine, 16.decembra 2019.godine i 18.decembra 2019.godine.

¹¹³⁸ Intervjuisanje smo sprovodili uživo 3.decembra 2019.godine.

¹¹³⁹ Ibid.

¹¹⁴⁰ Intervjuisanje smo sprovodili uživo 25.oktobra 2019.godine.

¹¹⁴¹ Intervjuisanje smo sprovodili mejlom 10.juna 2020.godine.

¹¹⁴² Intervjuisanje smo sprovodili uživo 19.decembra 2019.godine, telefonskim razgovorima 6.decembra 2019.godine i mejlom 25.novembra 2019.godine.

¹¹⁴³ Intervjuisanje smo sprovodili mejlom 21.novembra 2019.godine i 31.decembra 2019.godine.

Iako mišljenja srpskih političara uglavnom se razlikuju na osnovu toga kojoj političkoj stranci oni pripadaju, primetili smo da su njihovi stavovi ipak dosta slični kad je u pitanju shvatanje o politici sa pozicije moći SAD, Rusije i EU prema Srbiji. Mi smo intervjuisali predstavnike tri značajnih političkih stranaka u Srbiji: Srpske napredne stranke (SNS), Socijalističke partije Srbije (SPS) i Demokratske stranke (DS). Dok je predstavnik SNS govorio da se politika sa pozicije moći SAD, Rusije i EU postala izraženija zbog nezavisnosti Kosova i Metohije, predstavnik DS ali i SPS su smatrali da su velike sile uvek imale ulogu u regionu s tim što predstavnik DS je smatrao da se pritisak nad Srbijom povećava kako se bliži mogućnost rešavanja kosovskog pitanja.¹¹⁴⁴

U vezi intervjuja i neformalnih razgovora sa američkim, ruskim i srpskim profesorima i analitičarima, švajcarskim diplomatima i diplomatima EU, predstavnicima NATO, predstavnicima političkih partija i vladinih institucija u Srbiji kao i sa predstavnicima nevladinih organizacija i istraživačkih centara u Srbiji, Rusiji, Nemačkoj, Belgiji i SAD, na osnovu njihovih odgovora primetili da se oni slažu da postoji politika sa pozicije moći SAD, Rusije i EU prema Srbiji ali da je tumače na različite načine: od toga da su se SAD povlačile sa Balkana, do većeg prisustva Rusije i EU ali i do stava da je politika sa pozicije moći SAD, Rusije i EU prema Srbiji ipak konstantna.

Posle upoređivanja i analiziranja svih iznetih mišljenja, bavili smo se i merenjem politike sa aspekta moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske Unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine.

6.1. Merenje politike sa pozicije „tvrde“ i „meke“ moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine na osnovu- indikatora merenja bezbednosne i ekonomske hijerarhije teoretičara realističke škole Dejvida Lejka

Ono što je relevantno za naš postupak merenja politike sa aspekta moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske Unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine je definisanje, sadržaj i vrste moći koje smo proučavali u poglavlji dva ove disertacije.

Za našu analizu, s obzirom da se radi o politici sa pozicije moći, Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske Unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine, bila nam je potrebna moć kao relaciona kategorija odnosno „kvalitativno“ shvatanje moći u smislu politike sa pozicije „tvrde“ i „meke“ moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske Unije prema Srbiji a ne i njihova moć kao resurs jer nije tema našeg istraživanja. U poglavlji 2 naše disertacije smo se složili da moć kao relaciona kategorija postoji u slučaju kad subjekat moći može da nametne svoju volju objektom moći jedino ako je subjekat moćan u pogledu resursa koji poseduje i koje može da pretvori u moć. Sem toga, pominjali smo da moć kao relaciona kategorija se primenjuje kad subjekat moći nametne svoju volju objektu- moći tako što naređuje promenu ponašanja koja je omogućena kroz poluge „tvrde“ moći kako ih je Naj objasnio ali i uz kontrolisanje ciljeva koje se sprovodi kroz poluge „tvrde“ ali „meke“ moći ili kroz ustanovljavanje želja i težnji koje se odnose na „meku“ moć.

Takođe smo govorili da svaki indikator u sprovođenju moći koji se odnosi na:- sposobnost da se nateraju drugi da promene svoje ponašanje suprotno svojim prvobitnim željama uz: „pretnju vojnom intervencijom, primenu vojne sile, upotrebu ekonomskih sankcija ili finansijsko nagrađivanje ali i pretnju sankcijama ili obećanje nagrade“¹¹⁴⁵ tretiraćemo kao politiku sa pozicije „tvrde“ moći. Rekli smo da i

---

¹¹⁴⁴ Intervjuisanje smo sprovodili uživo 15.decembra 2019.godine i 10.juna 2020.godine i komunikacijom putem mejla 23.novembra 2019.godine.

¹¹⁴⁵ Joseph Nye, *The Future of Power*, Public Affairs, New York, 2011. pp. 10-12.

svaki indikator u sprovođenju moći koji se odnosi na: „ustanovljavanje želja i težnji“¹¹⁴⁶ koje „posebno dolazi do izražaja u snazi ideja najčešće izraženoj u: privlačnosti određenog pogleda na svet, kulturno-umetničkih tvorevina, ideologije, poretka vrednosti“¹¹⁴⁷ „političke vrednosti (kad ih se pridržava kod kuće i u inostranstvu) i spoljne politike (kad ih drugi vide kao legitimne i kao nosioce moralnog autoriteta)“¹¹⁴⁸ tretiraćemo kao politiku sa pozicije „meke“ moći.

Za nas, kao smo i ranije naveli, ekonomska pomoć ukoliko nije u vidu nagrade zbog promene ponašanja spada u politici sa pozicije „meke“ moći jedne države prema drugoj odnosno kao deo spoljne politike zemlje koja tako ispoljava svoju „meku“ moć prema pomenutoj državi.

Podsećamo da smo se takođe složili da indikatore u sprovođenju moći koje se odnose na situaciju kad „objekat moći prihvata i prizna legitimitet institucija ili društvenog diskursa“¹¹⁴⁹, i time subjekat moći biva uspešan u kontrolisanju ciljeva objekta moći tretiraćemo kao „tvrdu“ ili „meku“ moć zavisno od toga dali se kontrola ciljeva i planova sprovodi nateranjem ili ubeđivanjem.

Kad je u pitanju merenje „tvrde“ moći kao relaciona kategorija, pored analize promene ponašanja protivno njihovim preferencijama i koja može da se sprovodi kroz obećanje nagrade (šargarepa) ili kroz pretnju (štap), pomenuli smo da ćemo dodati i merenje moći uz pomoć indikatora merenja bezbednosne i ekonomske hijerarhije koji su prisutni kod teoretičara realizma Lejka. Podsećamo da je Lejk merio moć uz pomoć indikatora merenja bezbednosne i ekonomske hijerarhije jedne države isključivo prema SAD.

Mi ćemo ipak koristiti njegove parametre i za Rusku Federaciju i EU u izračunavanju politike sa pozicije njihove moći prema Srbiji. Ustanovili smo da Lejkovi indikatori o merenju moći se odnose samo na bezbednosnu i ekonomsku hijerarhiju koje spadaju u poluge „tvrde“ moći (bezbednosna hijerarhiju) i „meke“ moći (ekonomska hijerarhija).¹¹⁵⁰

Ipak radi preciznijih podataka o merenju moći, kako smo objasnili, dodali smo i indikatore „meke“ moći o vojnoj i ekonomskoj pomoći ali i međusobne aktivnosti u vojnom i ekonomskom planu u našem slučaju od strane SAD, Ruske Federacije i Evropska unije prema Srbiji. Takvi indikatori su deskriptivnog karaktera i baziraju se na službenim statističkim podacima. Sem toga, dodali smo i ostale indikatore deskriptivnog karaktera koje spadaju u polugama „meke“ moći poput saradnje u oblasti kulture, religije, medija, političkih izjava i poseta podrške kao i potpisanih sporazuma od strane SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji.

Imajući u vidu da je Srbija vojno neutralna zemlja, indikatori bezbednosne hijerarhije SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji, su nula kad su u pitanju prisustva stranih vojnih snaga na teritoriji Srbije¹¹⁵¹ kao i postojanje vojnih savezništva Srbije sa SAD, Ruskom Federacijom u EU. Iako smo ustanovili da ne postoji bezbednosna hijerarhija, sprovođenje „tvrde“ moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji ne može da se isključi.

Videli smo da Lejk takođe razlikuje dva indikatora ekonomske hijerarhije: prvi indikator se odnosi na stepen autonomije monetarne politike jedne zemlje koji se vidi po tome da li jedna država određuje kurs njene domaće valute prema jednoj zemlji ili više njih¹¹⁵² dok se drugi indikator odnosi na

¹¹⁴⁶više o tome: Joseph Nye, *The Future of Power*, Public Affairs, New York, 2011, p.10.

¹¹⁴⁷ Dragan R. Simić, *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999, str.226.

¹¹⁴⁸: Joseph Nye, *The Future of Power*, Public Affairs, New York, 2011, p.10.

¹¹⁴⁹ Ibid., p.12

¹¹⁵⁰ Podsećamo da za nas, kao i ekonomska podrška i ekonomska hijerarhija ukoliko nije u vidu nagrade zbog promene ponašanja takođe spada u politici sa pozicije „meke“ moći jedne države prema drugoj odnosno kao deo spoljne politike zemlje koja tako ispoljava svoju „meku“ moć prema pomenutoj državi.

¹¹⁵¹ Vojna neutralnost Srbije se ne odnosi i na Kosovo i Metohiju za koju smo tokom naše disertacije ustanovili da je protektorat UN shodno Rezoluciji 1244 Saveta bezbednosti UN. Imajući to u vidu, teritoriju Kosova i Metohije nećemo uključivati u merenju moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji jer se radi o protektoratu koji *de facto* nije pod ingerencijama Republike Srbije.

¹¹⁵² David A Lake., *Hierarchy in International Relations*, Cornell University Press, New York, 2009, pp. 71-72.

stepen trgovinske zavisnosti koji se vidi po tome da li jedna država ima jednog ili više trgovinskih partnera.¹¹⁵³

Podsećamo da Lejk navodi da se parametri ekonomske zavisnosti računaju na osnovu ukupne trgovine jedne države sa SAD, njen bruto domaći proizvod (BDP) umanjena sa ukupnom trgovinom države sa ostalim stalnim članicama Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija.¹¹⁵⁴ Formula izračunavanja stepena trgovinske zavisnosti po Lejku je sledeća: $UT B \text{ sa SAD} / BDP B - (UT B \text{ sa Rusijom} / BDP B + UT B \text{ sa Kinom} / BDP B + UT B \text{ sa Francuskom} / BDP B + UT B \text{ sa velikom Britanijom} / BDP B)$.¹¹⁵⁵ Indeks na nuli (nema hijerarhije) dok je jedan najveća vrednost.¹¹⁵⁶ Zemlje koje trguju sa Sjedinjenim Državama više (kao procenat svog BDP-a) nego sa svim ostalim državama zajedno su relativno zavisne od trgovine, i zemlje koje više trguju sa ostalim državama nego Sjedinjene Države relativno su nezavisne.¹¹⁵⁷

U vezi prvog indikatora, imajući u vidu da Narodna banka Srbije sprovodi režim rukovođenog plivajućeg deviznog kursa koji se formira slobodno, na osnovu ponude i tražnje deviza¹¹⁵⁸ stepen autonomije monetarne politike je visok jer se kurs domaće valute određuje prema više država.

U vezi drugog indikatora pokušaćemo da izračunavamo stepen trgovinske zavisnosti Srbije prema SAD i prema Ruskoj Federaciji. Da bismo to postigli napravili smo tabele i grafikone sa potrebnim podacima:

Tabela 9: Bruto domaći proizvod (BDP) Republike Srbije, u milionima USD¹¹⁵⁹

Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
BDP	4321	5215	4523	4172	4925	4323	4838	4699	3961	4062	4422	5054
	5.4	6.2	4.8	4.1	4.9	8.7	6.2	0.2	2.9	5.9	7.2	5.2

Grafikon 2: Bruto domaći proizvod (BDP) Republike Srbije, u milionima USD¹¹⁶⁰

¹¹⁵³ Ibid. p. 74.

¹¹⁵⁴ Ibid, pp. 74-75.

¹¹⁵⁵ Ibid, p. 192.

¹¹⁵⁶ Ibid., p. 75.

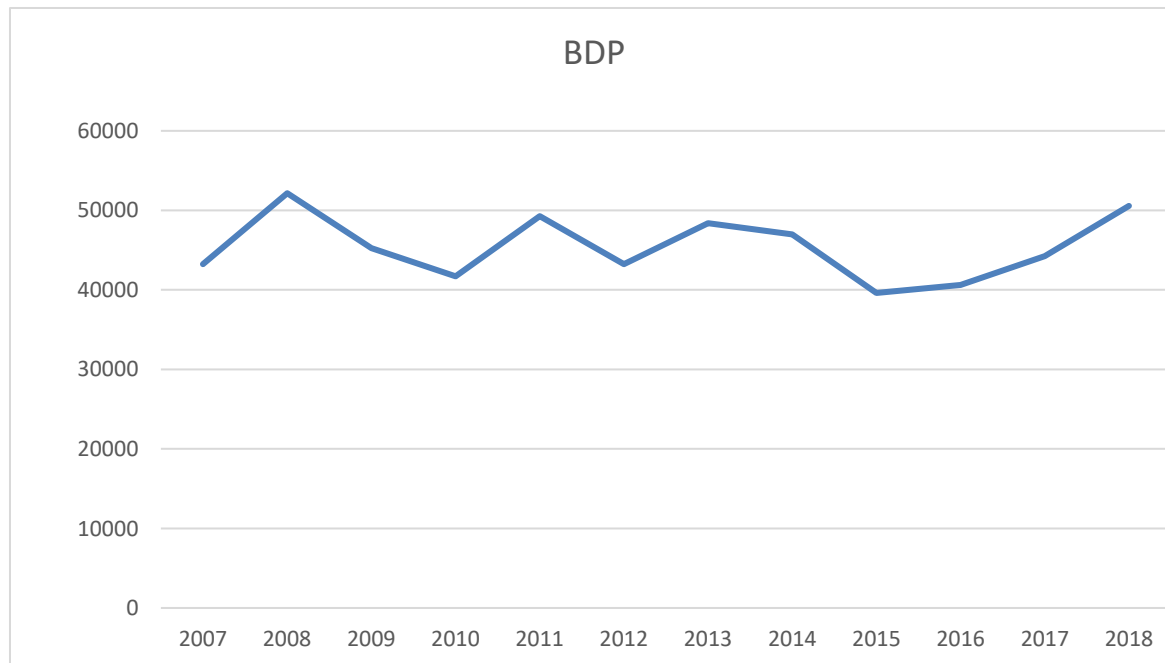
¹¹⁵⁷ Ibid., p. 75

¹¹⁵⁸ Narodna banka Srbije, *Operacije Narodne banke Srbije na deviznom tržištu – saopštenja*, izvor: internet:

https://www.nbs.rs/internet/latinica/33/33_1/odt/index.html; (pristupljeno 23.01.2021.)

¹¹⁵⁹ Izvor: Tabela je napravljena koristeći potrebne indikatore pod opcijom „Promeni izbor“ kako je bilo navedeno u: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Bruto domaći proizvod, ukupno*, izvor: internet: <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/09020101?languageCode=sr-Cyrl>; (pristupljeno 23.01.2021.)

¹¹⁶⁰ Napravljen na osnovu podataka iz Tabele 1 radi bolje ilustracije navedenih podataka

Tabela 10: Spoljna trgovina Republike Srbije sa EU, Velikom Britanijom, Ruskom Federacijom, Francuskom, Kinom i SAD, u USD milionima¹¹⁶¹:

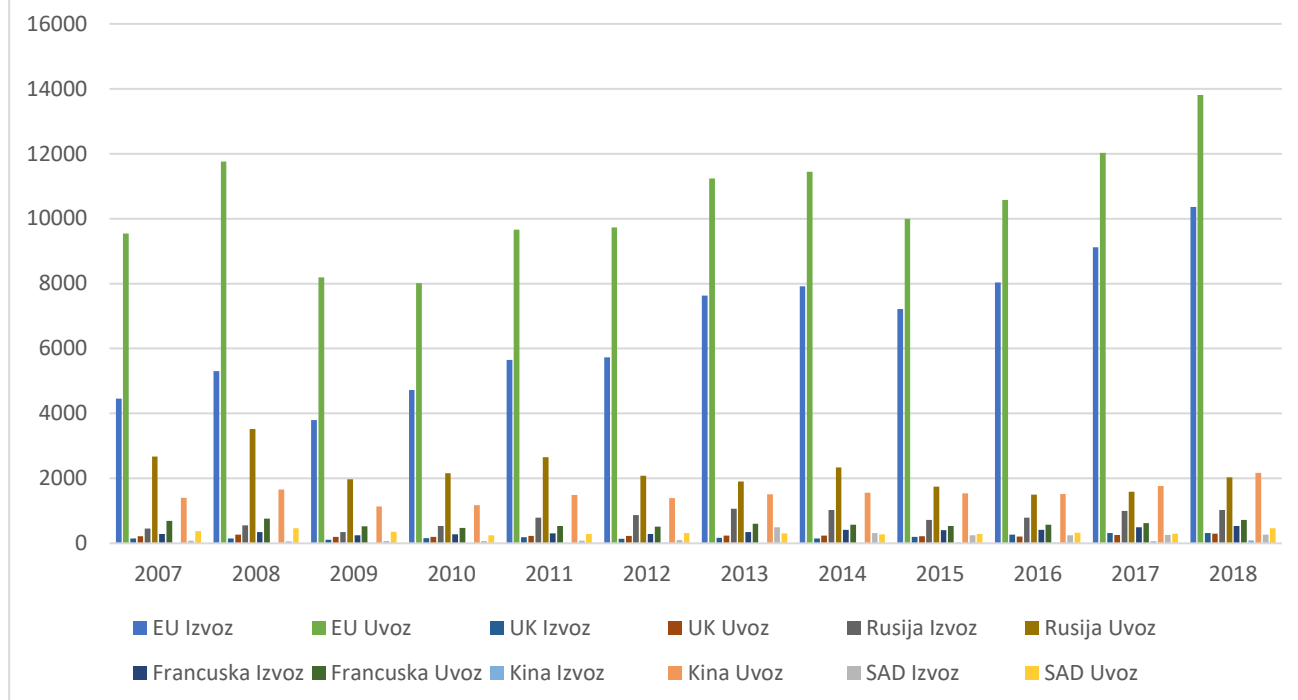
¹¹⁶¹ Tabela je napravljena koristeći podatke iz više dostupnih tabela navedenih u više u: Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Statistički Godišnjak 2019.*, str. 300-302., izvor: internet: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G20192052.pdf>; (pristupljeno 23.01.2021.); Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Statistički Godišnjak 2016.*, str. 312-314., izvor: internet: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2016/Pdf/G20162019.pdf>; (pristupljeno 23.01.2021.); Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Statistički Godišnjak 2013.*, str. 294-296., izvor: internet: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2013/Pdf/G20132010.pdf>; (pristupljeno 23.01.2021.); Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Statistički Godišnjak 2010.*, str. 290-292., izvor: internet: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2010/Pdf/G20102002.pdf>; (pristupljeno 23.01.2021.)

Godina / → Države ↓	Trgovina ↓	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EU	Izvoz	4452	5305	3797	4723	5653	5731	7628	7921	7221	8034	9114	10356
	Uvoz	9543	11762	8194	8010	9662	9730	11235	11447	9995	10576	12025	13811
UK	Izvoz	150	152	107	155	185	144	170	154	197	266	316	319
	Uvoz	217	268	203	194	227	230	239	242	222	205	259	293
Rusija	Izvoz	451	551	349	535	792	867	1063	1029	725	795	995	1024
	Uvoz	2674	3523	1970	2156	2654	2079	1904	2340	1749	1503	1586	2037
Francuska	Izvoz	290	346	249	277	309	285	351	418	410	413	494	530
	Uvoz	695	761	522	477	537	517	605	575	534	570	626	721
Kina	Izvoz	6	6	9	7	15	20	9	14	20	25	62	92
	Uvoz	1403	1657	1135	1173	1488	1387	1509	1561	1540	1522	1768	2168
SAD	Izvoz	80	65	68	70	79	98	490	313	251	246	258	266
	Uvoz	377	462	356	252	288	317	306	279	289	325	302	468

Grafikon 3: Spoljna trgovina Republike Srbije sa EU, Velikom Britanijom, Ruskom Federacijom, Francuskom, Kinom i SAD, u USD milionima¹¹⁶²

¹¹⁶² Izvor: Grafikon je napravljen na osnovu podataka iz Tabele 2 radi bolje ilustracije navedenih podataka

Spoljna trgovina Republike Srbije sa EU, Velikom Britanijom, Ruskom Federacijom, Francuskom, Kinom i SAD, u USD milionima

Služeći Lejkovom formulom o merenju parametara ekonomske zavisnosti, parametre ekonomske zavisnosti Srbije prema SAD računamo formulom: ukupna trgovina (UT) Srbije sa SAD/BDP Srbije – (UT Srbije sa Rusijom/ BDP Srbije+ UT Srbije sa Kinom/ BDP Srbije+ UT Srbije sa Francuskom/ BDP Srbije+ UT Srbije sa Velikom Britanijom / BDP Srbije);

Imajući u vidu da nam je period praćenja tih parametara od 2007. godine do 2018. godine, pomenutu formule smo koristili za svaku godinu.

Tabela 11: Izračunavanje parametara ekonomske zavisnosti Srbije prema SAD služeći se Lejkovom formulom¹¹⁶³

Godina	Parametri ekonomske zavisnosti (u USD milionima)
2007	$(80 + 377) / 43215.4 - ((451 + 2674) / 43215.4 + (6 + 1403) / 43215.4 + (290 + 695) / 43215.4 + (150 + 217) / 43215.4) = -0.12562651277$
2008	$(65 + 462) / 52156.2 - ((551 + 3523) / 52156.2 + (6 + 1657) / 52156.2 + (346 + 761) / 52156.2 + (152 + 268) / 52156.2) = -0.00684482381$
2009	$(68 + 356) / 45234.8 - ((349 + 1970) / 45234.8 + (9 + 1135) / 45234.8 + (249 + 522) / 45234.8 + (107 + 203) / 45234.8 + (349 + 1970) / 45234.8) = -0.05856110781$

¹¹⁶³ Izvor: Tabela je napravljena služeći se Lejkovom formulom

2010	$(70+252)/41724.1 - ((535+2156)/41724.17+1173)/41724.1 + (277+477)/41724.1 + (155+194)/41724.1) = -0.00603812916$
2011	$(79+288)/49254.9 - ((792+2645)/49254.9) + (15+1488)/49254.9 + (309+537)/49254.9 + (185+227)/49254.9) = -0.00627348751$
2012	$(98+317)/43238.7 - ((867+2079)/43238.7 + (20+1387)/43238.7 + (285+517)/43238.7 + (144+230)/43238.7) = -0.11827367612$
2013	$(490+306)/48386.2 - ((1063+1904)/48386.2 + (9+1509)/48386.2 + (351+605)/48386.2 + (170+239)/48386.2) = 0.10445126916$
2014	$(313+279)/46990.2 - ((1029+2340)/46990.2 + (14+1561)/46990.2 + (418+575)/46990.2 + (154+242)/46990.2) = -0.12217441083$
2015	$(251+289)/39612.9 - ((725+1749)/39612.9 + (20+1540)/39612.9 + (410+534)/39612.9 + (197+222)/39612.9) = -0.1226115735$
2016	$(246+325)/40625.9 - ((795+1053)/40625.9 + (25+1522)/40625.9 + (413+570)/40625.9 + (266+205)/40625.9) = -0.10530228253$
2017	$(258+302)/44227.2 - ((995+1586)/44227.2 + (62+1768)/44227.2 + (494+626)/44227.2 + (316+259)/44227.2) = -0.12539794515$
2018	$(266+468)/50545.2 - ((1024+2037)/50545.2 + (92+2168)/50545.2 + (530+721)/50545.2 + (319+293)/50545.2) = -0.1276085563$

Parametre ekonomske zavisnosti Srbije prema Ruskoj Federaciji računamo formulom: ukupna trgovina (UT) Srbije sa Rusijom/BDP Srbije – (UT Srbije sa SAD/BDP Srbije + UT Srbije sa Kinom/BDP Srbije+ UT Srbije sa Francuskom/BDP Srbije+ UT Srbije sa Velikom Britanijom). kao i za parametre ekonomske zavisnosti Srbije prema SAD, pomenutu formulu smo koristili za period od 2007. do 2018. godine.

Tabela 12: Izračunavanje parametara ekonomske zavisnosti Srbije prema Ruskoj Federaciji služeći se Lejkovom formulom¹¹⁶⁴

Godina	Parametri ekonomske zavisnosti (u USD milionima)
2007	$(451 + 2674) / 43215.4 - ((80 + 377) / 43215.4 + (451 + 2674) / 43215.4 + (6 + 1403) / 43215.4 + (290 + 695) / 43215.4 + 150 + 217) / 43215.4) = -0.06381664212$
2008	$(551+3523)/52156.2 - ((65+462)/52156.2 + (6+1657)/52156.2 + (346+761)/52156.2 + (152+268)/52156.2) = -0.00684482381$
2009	$(349+1970)/45234.8 - ((68+356)/45234.8 + (9+1135)/45234.8 + (249+522)/45234.8 + (107+203)/45234.8 + (349+1970)/45234.8) = -0.05856110781$

¹¹⁶⁴ Izvor: Tabela je napravljena služeći se Lejkovom formulom

2010	$(535+2156)/41724.1 - ((70+252)/41724.17+1173)/41724.1 + (277+477)/41724.1 + (155+194)/41724.1) = -0.06281722751$
2011	$(792+2645)/49254.9 - ((79+288)/49254.9) + (15+1488)/49254.9 + (309+537)/49254.9 + (185+227)/49254.9) = -0.11838416076$
2012	$(867+2079)/43238.7 - ((98+317)/43238.7 + (20+1387)/43238.7 + (285+517)/43238.7 + (144+230)/43238.7) = -0.00120262635$
2013	$(490+306)/48386.2 - ((1063+1904)/48386.2 + (9+1509)/48386.2 + (351+605)/48386.2 + (170+239)/48386.2) = -0.10445126916$
2014	$(1029+2340)/46990.2 - ((313+279)/46990.2 + (14+1561)/46990.2 + (418+575)/46990.2 + (154+242)/46990.2) = 0.00397955318$
2015	$(725+1749)/39612.9 - ((251+289)/39612.9 + (20+1540)/39612.9 + (410+534)/39612.9 + (197+222)/39612.9) = -0.02496661441$
2016	$(795+1053)/40625.9 - ((246+325)/40625.9 + (25+1522)/40625.9 + (413+570)/40625.9 + (266+205)/40625.9) = -0.04243598295$
2017	$(995+1586)/44227.2 - ((258+302)/44227.2 + (62+1768)/44227.2 + (494+626)/44227.2 + (316+259)/44227.2) = -0.03400622241$
2018	$(1024+2037)/50545.2 - ((266+468)/50545.2 + (92+2168)/50545.2 + (530+721)/50545.2 + (319+293)/50545.2) = -0.03553255304$

U vezi EU, smatramo da parametre ekonomske zavisnosti Srbije prema uniji ne možemo u potpunosti da izračunavamo putem Lejkove formule jer je ukupna trgovina Srbije prema Francuskoj i Velikoj Britaniji deo ukupne trgovine Srbije prema EU, pa bi u tom slučaju Lejkova formula bila neadekvatna. U proceni ekonomske zavisnosti Srbije prema EU možemo jedno da uzmemo u obzir ukupno trgovinu EU sa Srbijom izuzimajući iz te ukupne trgovine, ukupnu trgovinu Francuske i Velike Britanije. Parametre ekonomske zavisnosti Srbije prema EU bismo na takav način merili formulom: ukupna trgovina (UT) Srbije sa EU (- UT Srbije sa Francuskom - UT Srbije sa Velikom Britanijom)/BDP Srbije – (UT Srbije sa SAD/BDP Srbije + UT Srbije sa Rusijom/BDP Srbije + UT Srbije sa Kinom/BDP Srbije + UT Srbije sa Francuskom/BDP Srbije + UT Srbije sa Velikom Britanijom /BDP Srbije); Period praćenja navedenih parametara i u ovom slučaju ostaje isti: od 2007. do 2018. godine.

Tabela 13: Izračunavanje parametara ekonomske zavisnosti Srbije prema EU služeći se Lejkovom formulom¹¹⁶⁵

Godina	Parametri ekonomske zavisnosti (u USD milionima)
2007	$((4452+9543)-(290+695)-(150+217))/43215.4 - ((80 + 377)/43215.4 + (451 + 2674)/43215.4 + (6 + 1403)/43215.4 + (290 + 695)/43215.4 + (150+ 217)/43215.4) = 0.14578136497$

¹¹⁶⁵ Izvor: Tabela je napravljena služeći se Lejkovom formulom

2008	$\frac{((5305+11762)-(346+761)-(152+268))/52156.2-((65+462)/52156.2+(551+3523)/52156.2)+(6+1657)/52156.2+(346+761)/52156.2+(152+268)/52156.2}{1} =$ 0.27089780313
2009	$\frac{((3797+8194)-(107+203)-(349+1970))/45234.8-((68+356)/45234.8)+(349+1970)/45234.8+(9+1135)/45234.8+(249+522)/45234.8+(107+203)/45234.8+(349+1970)/45234.8}{1} =$ 0.34931070768
2010	$\frac{((4723+8010)-(277+477)-(155+194))/41724.1-((70+252)/41724.1+(535+2156)/41724.17+1173)/41724.1+(277+477)/41724.1+(155+194)/41724.1}{1} =$ 0.2770563724
2011	$\frac{((5653+9662)-(309+537)-(185+227))/49254.9-((79+288)/49254.9+(792+2645)/49254.9)+(15+1488)/49254.9+(309+537)/49254.9+(185+227)/49254.9}{1} =$ 0.2642173672
2012	$\frac{((5731+9730)-(285+517)-(144+230))/43238.7-((98+317)/43238.7+(867+2079)/43238.7+(20+1387)/43238.7+(285+517)/43238.7+(144+230)/43238.7}{1} =$ 0.19290589217
2013	$\frac{((7628+11235)-(351+605)-(170+239))/48386.2-((490+306)/48386.2+(1063+1904)/48386.2+(9+1509)/48386.2+(351+605)/48386.2+(170+239)/48386.2}{1} =$ 0.2242788233
2014	$\frac{((7921+11447)-(418+575)-(154+242))/46990.2-((313+279)/46990.2+(1029+2340)/46990.2+(14+1561)/46990.2+(418+575)/46990.2+(154+242)/46990.2}{1} =$ 0.23524053951
2015	$\frac{((7221+9995)-(410+534)-(197+222))/39612.9-((251+289)/39612.9+(725+1749)/39612.9+(20+1540)/39612.9+(410+534)/39612.9+(197+222)/39612.9}{1} =$ 0.2162305642
2016	$\frac{((8034+10576)-(413+570)-(266+205))/40625.9-((246+325)/40625.9+(795+1053)/40625.9+(25+1522)/40625.9+(413+570)/40625.9+(266+205)/40625.9}{1} =$ 0.28887975404
2017	$\frac{((9114+12025)-(494+626)-(316+259))/44227.2-((258+302)/44227.2+(995+1586)/44227.2+(62+1768)/44227.2+(494+626)/44227.2+(316+259)/44227.2}{1} =$ 0.56503690036
2018	$\frac{((10356+13811)-(530+721)-(319+293))/50545.2-((266+468)/50545.2+(1024+2037)/50545.2+(92+2168)/50545.2+(530+721)/50545.2+(319+293)/50545.2}{1} =$ 0.28461654123

Parametri trgovinske zavisnosti Srbije prema SAD i prema Ruskoj Federaciji su manji od nule što je pokazatelj da nema hijerarhije ekonomske zavisnosti Srbije u odnosu na te dve zemlje.

Parametri trgovinske zavisnosti Srbije prema EU variraju od 0.1 do čak 0.5 (2017.godine) što pokazuje postojanje konstantne hijerarhije ekonomske zavisnosti Srbije prema EU koja prosečno ne pada ispod 0.2.

Kako smo i ranije pretpostavljali, Lejkove formule o bezbednosnoj i ekonomskoj hijerarhiji nisu dovoljne da za merenje politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije u EU prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018.godine putem. služeći se pomenutim formulama, smo mogli da ustanovimo da ne postoji bezbednosna hijerarhija između SAD, Ruske Federacije u EU prema Srbiji koju smo tretirali kao deo politike „tvrde“ moći.

U međuvremenu, saznali smo da postoji samo ekonomska hijerarhija (parametar: trgovinske zavisnosti), Srbije prema EU ali ne i prema SAD i Ruskoj Federaciji koja bi mogla takođe da posluži kao deo politike „meke“ moći EU prema Srbiji.

6.2. Merenje politike sa pozicije „tvrde“ i „meke“ moći uz indikatore deskriptivnog karaktera odnosno putem službenih statističkih podataka o vojnoj, ekonomskoj, kulturnoj i religijskoj pomoći i aktivnosti SAD, Ruska Federacija i EU prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine

Lejkovim parametrima smo saznali da ne postoji bezbednosna pa ni ekonomska hijerarhija Srbije prema SAD i Rusiji dok je očigledna ekonomska hijerarhija Srbije u odnosu na EU samo na osnovu parametra trgovinske zavisnosti.

Međutim, Lejkove formule su samo jedan način merenja „tvrde“ moći dok nemogu da se koriste za merenje „meke“ moći. Sem toga, eventualni nedostatak ili delimično postojanje bezbednosne i ekonomske hijerarhije ne znači da SAD, Ruska Federacija i EU ne spovode politiku sa pozicije „tvrde“ moć prema Srbiji. Imajući to u vidu sprovođenje politike sa pozicije „tvrde“ ali i „meke“ moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u periodu od 2007. godine do 2018. godine smo mogli da pratimo kroz nekoliko pokazatelja koje smo izložili u daljem izlaganju.

Odnosi između SAD i Srbije bivaju zategnuti kada su Sjedinjene Američke Države priznale nezavisnost Kosova i Metohije 2008. godine. Funkcionisanje Kosova i Metohije kao nezavisne države i ograničeno delovanje srpskih vlasti na ovom delu sprske teritorije je omogućeno po našem mišljenju zahvaljujući politici sa pozicije „tvrde“ moći od strane SAD ali i većine EU zemalja.

U pogledu sprovođenja politike sa pozicije „meke“ moći, američki Stejt department (*State Department*) je posvetio poseban link odnosima SAD i Srbije koji ukazuje na pruženu finansijsku pomoć u nekoliko oblasti.¹¹⁶⁶ Navodi se da su od 2001. godine, SAD obezbedile milijardu dolara kao pomoć Srbije u ojačavanju vladavine prava, ekonomskog rasta, kulture i ostalo dok je američki *FDI* (strane direktne investicije) u Srbiji za 2018. godinu, 1,7 milijardi dolara.¹¹⁶⁷ Američka finansijska pomoć Srbiji je prisutna na godišnjoj bazi. SAD su obezbedile 22,9 miliona dolara pomoći Srbiji za 2014. godinu, 14,2 miliona dolara u 2015, i 16,8 miliona dolara u 2016.¹¹⁶⁸ Za 2017. godinu, administracija Baraka Obame je tražila oko 23 miliona dolara, uključujući 16 miliona dolara u finansiranju ekonomske podrške, 1,8 miliona dolara u stranom vojnom finansiranju (*Foreign Military Financing /FMF*) i milion dolara u međunarodnom vojnom obrazovanju i obuci (*International Military Education and Training /IMET*).¹¹⁶⁹ Tokom podnošenja budžeta za 2018. godinu, administracija Donalda Trampa je tražila 12,1 milion dolara pomoći za Srbiju, uključujući 8 miliona dolara u ekonomskoj podršci i pomoći za razvoj i milion dolara u IMET.¹¹⁷⁰

SAD su razvijale i vojnu saradnju sa Srbijom, koja takođe spada u politiku sa pozicije „meke“ moć. Od 2011. do 2018. godine, Amerika je plasirala 8.6 miliona dolara pomoći vezano za modernizaciju i treniranje i donirala je 40 vozila marke „Hamer“ (*HMMWVs/Humvees*) radi podrške učešća Srbije u

---

¹¹⁶⁶ US department of State, *U.S. Relations with Serbia*, izvor: internet: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-serbia/> (pristupljeno 16.12.2020.)

¹¹⁶⁷ Ibid.

¹¹⁶⁸ Congressional Research Service, *Serbia: Background and U.S. Relations -Updated November 16, 2018*, CRS report prepared for mebers of Committees and Congress, pp. 14-15, izvor: internet: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44955.pdf> (pristupljeno 16.01.2021.)

¹¹⁶⁹ Ibid.

¹¹⁷⁰ Ibid.

operacijama UN po svetu.¹¹⁷¹ Činjenica da su tokom dvanaest godina partnerstva, Nacionalna garda Ohaja i Oružane snage Srbije zajedno radile na poboljšanju mogućnosti zajedničkog treninga i imali u proseku oko 20 događaja godišnje¹¹⁷² takođe spada u američkoj politici sa pozicije „meke moći“.

U tom pogledu, treba naglasiti i sporazum između Vlade Republike Srbije i Vlade Sjedinjenih Američkih Država o zaštiti statusa i pristupu i korišćenju vojne infrastrukture iz 2009. godine. Poznat kao SOFA¹¹⁷³ sporazum sa SAD, ovaj dokument omogućava pravo na slobodno kretanje osoblja Sjedinjenih Država u Republici Srbiji.¹¹⁷⁴

Kad je u pitanju politika sa pozicije „tvrde“ i „meke“ moći NATO (u kojoj glavnu reč imaju SAD) prema Srbiji, kao „nova era“ poboljšavanja odnosa istovremeno i deo politike „meke“ moći ali nedostatak „tvrde“ moći, može da se navodi 2015. godina koja označava veće prisustvo Alijanse u Srbiji (u odnosu na period pre 2015. godine) kroz potpisivanja raznovrsnih sporazuma i međusobnih aktivnosti. Srbija je potpisala sa NATO Individualni akcioni plan partnerstva (IPAP) u januaru 2015. godine¹¹⁷⁵ kao najveći stepen saradnje sa alijansom gledano sa pozicije jedne vojno-neutralne zemlje poput Srbije. Zatim, sporazum između Vlade Republike Srbije i NATO o zaštiti statusa i pristupu i korišćenju vojne infrastrukture u Republici Srbiji (SOFA) sa NATO koji je ratifikovan u julu 2015. godine omogućava slobodu kretanja NATO trupa i korišćenje vojne infrastrukture Srbije.¹¹⁷⁶ U skladu sa tim, odobrenje NATO da Srbija ima punu kontrolu nad svojim vazдушnim prostorom, je bio i povod prve posete generalnog sekretara Severnoatlantske alijanse Jensa Stoltenberga (Jean Stoltenberg) u novembru iste godine, u Beogradu.¹¹⁷⁷ To je značilo da su prestale da postoje restrikcije za delove srpskog vazdušnog prostora koje su Srbiji uvedene 1999. godine.¹¹⁷⁸

Još jedan važan sporazum između NATO i Srbije je i Sporazum o saradnji u oblasti logističke podrške iz februara 2016. godine koji predviđa da članovi NATO da imaju isti imunitet i privilegije koje imaju diplomati shodno Bečkoj konvenciji.¹¹⁷⁹ Prema izjavi brigadnog generala Ćezare Marinellija (Cesare Marinelli), tadašnjeg šefa NATO vojne kancelarije za vezu u Beogradu, Srbija i NATO imaju više od 150 zajedničkih aktivnosti godišnje.¹¹⁸⁰

---

¹¹⁷¹ US department of State, *U.S. Relations with Serbia* izvor: internet: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-serbia/> (pristupljeno 16.01.2020.)

¹¹⁷² Congressional Research Service, *Serbia: Background and U.S. Relations* -Updated November 16, 2018, CRS report prepared for members of Committees and Congress, pp. 14-15, izvor: internet: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44955.pdf> (pristupljeno 16.01.2021.)

¹¹⁷³ Status of Forces Agreement - SOFA

¹¹⁷⁴ Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Sjedinjenih Američkih Država o zaštiti statusa i pristupu i korišćenju vojne infrastrukture u Republici Srbiji*, član 4., Međunarodni ugovori, br. 42, Štampa Državne Štampanije, Beograd, 2. jun 2009.

¹¹⁷⁵ Republika Srbija, Ministarstvo spoljnih poslova, *Partnerstvo za mir*, izvor: internet: <https://www.mfa.gov.rs/lat/spoljna-politika/bezbednosna-politika/partnerstvo-za-mir> (pristupljeno 18.01.2021)

¹¹⁷⁶ Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između država članica Severnoatlantskog ugovora i ostalih država učesnica u Partnerstvu za mir o statusu njihovih snaga, sa Dodatnim protokolom Sporazuma između država članica Severnoatlantskog ugovora i ostalih država učesnica u Partnerstvu za mir o statusu njihovih snaga*, Službeni glasnik RS-Međunarodni ugovori 014/2015.

¹¹⁷⁷ više u tome : Zoran Glavonjić, *Stoltenberg u Beogradu: NATO Srbiji ukinuo ograničenja vazdušnog prostora*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/stoltenberg-u-beogradu-nato-srbiji-ukinuo-ogranicenja-vazdusnog-prostora/27377415.html>; (pristupljeno 16.12.2020.)

¹¹⁷⁸ Ibid.

¹¹⁷⁹ više u tome : Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i organizacije NATO sa podršku i nabavku (NSPO) o saradnji u oblasti logističke podrške*, Službeni glasnik RS-Međunarodni ugovori 003/2016.

¹¹⁸⁰ EWB, *Interview - Marinelli: Serbia-NATO partnership is getting stronger in all areas*, izvor: internet: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/12/21/ewb-interview-marinelli-serbia-nato-partnership-getting-stronger-areas/> ; (pristupljeno: 17.01.2021.)

Tabela 14: Prikazivanje politike sa pozicije moći SAD (zajedno sa NATO) prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine uporedno po tipovima „tvrde“ i „meke“ moći i instrumentima primene kako smo ih do sada naveli tokom naše analize.¹¹⁸¹

Tipovi moći	Instrumenti primene	
„Tvrda“ moć	Podrška nezavisnosti Kosova i Metohije ¹¹⁸²	Ograničeno delovanje srpskih vlasti na KiM odnosno na ovom delu srpske teritorije
„Meka“ moć U periodu od 2000. do 2015. godine, Srbija i SAD su potpisale 23 sporazuma o saradnji od kojih 17 su bili potpisani u periodu od 2000. do 2006. godine dok je	Politička podrška ¹¹⁸⁴	Potpredsednik SAD Džozef Bajden posetio je Srbiju dva puta: maja 2009. i avgusta 2016. godine. ¹¹⁸⁵
		Državna sekretarka SAD Hilari Klinton (Hillary Clinton) je posetila Beograd oktobra 2010. godine i oktobra 2012. godine. ¹¹⁸⁶
		U periodu od 2013. do 2018. godine, Beograd je bio posećivan namanje 12 puta od raznovrsnih zamenika i pomoćnika državnih sekretara SAD. ¹¹⁸⁷

¹¹⁸¹ Izvor: Tabela je napravljena služeći se gore navedenim podacima

¹¹⁸² Podrška nezavisnosti Kosova i Metohije zahteva pomenu ponašanja (osnov „tvrde“ moći) od strane Srbije koja ne prihvata otepljenje ovog dela njene teritorije .

¹¹⁸⁴ Politička podrška, ukoliko ne zahteva promenu ponašanja od strane države prema kojoj se ispoljava, predstavlja deo spoljne politike jedne države kroz poluge „meke“ moći.

¹¹⁸⁵ Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Bilateralni odnosi SAD i Srbije*, izvor: internet

<http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11520-sad?lang=lat> ; (pristupljeno 16.01.2021.)

¹¹⁸⁶ Ibid.

¹¹⁸⁷ više o tome: Predsednik Republike Srbije, *Sastanak sa pomoćnikom državnog sekretara SAD za Evropu i Evroaziju*, izvor: internet: <https://www.predsednik.rs/lat/pres-centar/vesti/sastanak-sa-pomocnikom-drzavnog-sekretara-sad-za-evropu-i-evroaziju-25927>; (pristupljeno 24.01.2021.); Predsednik Republike Srbije, *Sastanak sa zamenikom pomoćnika državnog sekretara Sjedinjenih Američkih Država*, izvor: internet: <https://www.predsednik.rs/lat/pres-centar/vesti/sastanak-sa-zamenikom-pomocnika-drzavnog-sekretara-sjedinjenih-americkih-drzava> (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Značajan prostor za unapređenje ukupnih bilateralnih odnosa sa SAD*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/305743/znacajan-prostor-za-unapredjenje-ukupnih-bilateralnih-odnosa-sa-sad.php> ;(pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Dobri odnosi sa SAD od izuzetnog značaja za Srbiju*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/293720/dobri-odnosi-sa-sad-od-izuzetnog-znacaja-za-srbiju.php> (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Bilateralni odnosi Srbije i SAD postavljeni na snažnim temeljima*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/285631/bilateralni-odnosi-srbije-i-sad-postavljeni-na-snaznim-temeljima.php> (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Razgovori sa SAD o važnim pitanjima iz oblasti energetike*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/272859/razgovori-sa-sad-o-vaznim-pitanjima-iz-oblasti-energetike.php>; (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *SAD cene ulogu Srbije u procesu pomirenja u regionu*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/269134/sad-cene-ulogu-srbije-u-procesu-pomirenja-u-regionu.php>; (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Dobra saradnja sa SAD u oblasti bezbednosti*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/259929/dobra-saradnja-sa-sad-u-oblasti-bezbednosti.php> (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Podrška SAD evropskom putu Srbije*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/253537/podraska-sad-evropskom-putu-srbije.php> (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Čvrsta podrška SAD putu Srbije ka EU*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/242445/cvrsta-podraska-sad-putu-srbije-ka-eu.php> (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Ekonomski rezultati Srbije ohrabrujući*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/241736/ekonomski-rezultati-srbije-ohrabrujuci.php> ;(pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Brojne mogućnosti intenziviranja ekonomske*

ostatak, bilo potpisano u periodu između 2006 i 2015. godine ¹¹⁸³	Ekonomska podrška¹¹⁸⁸	Od 2001. godine, SAD obezbedile milijardu dolara kao pomoć Srbije u ojačavanju vladavine prava, ekonomskog rasta, kulture i ostalo dok je američki <i>FDI</i> (strane direktne investicije) u Srbiji za 2018. godinu, 1.7 milijardi dolara. ¹¹⁸⁹
		22,9 miliona dolara pomoći Srbiji za 2014. godinu, 14,2 miliona dolara u 2015, i 16,8 miliona dolara u 2016. ¹¹⁹⁰
		Za 2017. godinu, administracija Baraka Obame je tražila oko 23 miliona dolara, uključujući 16 miliona dolara u finansiranju ekonomske podrške, 1,8 miliona dolara u stranom vojnom finansiranju i milion dolara u međunarodnom vojnom obrazovanju i obuci (IMET). ¹¹⁹¹
		Tokom podnošenja budžeta za 2018. godinu, administracija Donalda Trampa je tražila 12,1 milion dolara pomoći za Srbiju, uključujući 8 miliona dolara u ekonomskoj podršci i pomoći za razvoj i milion dolara u IMET. ¹¹⁹²
	Vojna podrška¹¹⁹³	Od 2011. do 2018. godine, Amerika je plasirala 8.6 miliona dolara pomoći vezano za modernizaciju i treniranje i donirala je 40 vozila marke „Hamer“ (<i>HMMWVs/Humvees</i>) radi podrške učešća Srbije u operacijama UN po svetu. ¹¹⁹⁴
	Od 2007. do 2018. godine, SAD su donirale Srbiji opremu u vrednosti od najmanje 20 miliona evra od kojih skoro 17 miliona evra tokom poslednjih četiri godina. ¹¹⁹⁵	

saradnje Srbije i SAD, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/200193/brojne-mogucnosti-intenziviranja-ekonomske-saradnje-srbije-i-sad.php>; (pristupljeno 24.01.2021.)

¹¹⁸³ više o tome : Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Međunarodni bilateralni ugovori*, izvor: internet: http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateralne_ugovori/sad.pdf (pristupljeno 25.01.2021.)

¹¹⁸⁸ Ekonomska podrška ukoliko nije u vidu nagrade zbog promene ponašanja spada u politici sa pozicije „meke“ moći jedne države prema drugoj odnosno je deo spoljne politike zemlje koja tako ispoljava svoju „meku“ moć prema pomenutoj državi.

¹¹⁸⁹ Ibid.

¹¹⁹⁰ Congressional Research Service, *Serbia: Background and U.S. Relations -Updated November 16, 2018*, CRS report prepared for members of Committees and Congress, pp. 14-15, izvor: internet: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44955.pdf> (pristupljeno 16.01.2021.)

¹¹⁹¹ Ibid.

¹¹⁹² Ibid.

¹¹⁹³ Vojna podrška ukoliko nije u vidu nagrade zbog promene ponašanja spada u politici sa pozicije „meke“ moći jedne države prema drugoj odnosno je deo spoljne politike zemlje koja tako ispoljava svoju „meku“ moć prema pomenutoj državi.

¹¹⁹⁴ US department of State, *U.S. Relations with Serbia* izvor: internet: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-serbia/> (pristupljeno 16.01.2020.)

¹¹⁹⁵ Republika Srbija Ministarstvo odbrane, Sekretarijat, *Informator o radu Ministarstva odbrane 2008-2019*; str. 88-133., izvor: internet:

http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/informator/2019/avgust/Informator_o_radu_jul_2019_cirilica.pdf; (pristupljeno 12.01.2021.)

		Sporazum između Vlade Republike Srbije i Vlade Sjedinjenih Američkih Država o zaštiti statusa i pristupu i korišćenju vojne infrastrukture iz 2009. godine (poznat kao SOFA). ¹¹⁹⁶
		Tokom dvanaest godina partnerstva, Nacionalna garda Ohaja i Oružane snage Srbije zajedno radile na poboljšanju mogućnosti zajedničkog treninga, i imali su u proseku oko 20 događaja godišnje. ¹¹⁹⁷
		Srbija i NATO imaju više od 150 zajedničkih aktivnosti godišnje. ¹¹⁹⁸
		NATO Individualni akcioni plan partnerstva (IPAP) u januaru 2015. godine ¹¹⁹⁹ kao najveći stepen saradnje sa alijansom gledano sa pozicije jedne vojno-neutralne zemlje poput Srbije
		Sporazum između Vlade Republike Srbije i NATO o zaštiti statusa i pristupu i korišćenju vojne infrastrukture u Republici Srbiji (SOFA) sa NATO koji je ratifikovan u julu 2015. godine omogućava slobodu kretanja NATO trupa i korišćenje vojne infrastrukture Srbije. ¹²⁰⁰
		Odobrenje NATO da Srbija ima punu kontrolu nad svojim vazдушnim prostorom, je bio i povod prve posete generalnog sekretara Severnoatlantske alijanse Jensa Stoltenberga u novembru 2015. godine, u Beogradu. ¹²⁰¹
		Sporazum o saradnji u oblasti logističke podrške između NATO i Srbije iz februara 2016. godine koji predviđa da članovi NATO

¹¹⁹⁶ Status of Forces Agreement - SOFA

¹¹⁹⁷ Congressional Research Service, Serbia: Background and U.S. Relations -Updated November 16, 2018, CRS report prepared for members of Committees and Congress, pp. 14-15, izvor: internet: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44955.pdf> (pristupljeno 16.01.2021.)

¹¹⁹⁸ EWB, *Interview - Marinelli: Serbia-NATO partnership is getting stronger in all areas*, izvor: internet: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/12/21/ewb-interview-marinelli-serbia-nato-partnership-getting-stronger-areas/> ; (pristupljeno: 17.01.2021.)

¹¹⁹⁹ Republika Srbija, Ministarstvo spoljnih poslova, Partnerstvo za mir, izvor: internet: <https://www.mfa.gov.rs/lat/spoljna-politika/bezbednosna-politika/partnerstvo-za-mir> (pristupljeno 18.01.2021)

¹²⁰⁰ Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između država članica Severnoatlantskog ugovora i ostalih država učesnica u Partnerstvu za mir o statusu njihovih snaga, sa Dodatnim protokolom Sporazuma između država članica Severnoatlantskog ugovora i ostalih država učesnica u Partnerstvu za mir o statusu njihovih snaga*, Službeni glasnik RS- Međunarodni ugovori 014/2015.

¹²⁰¹ više u tome: Glavonjić Zoran, *Stoltenberg u Beogradu: NATO Srbiji ukinuo ograničenja vazdušnog prostora*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/stoltenberg-u-beogradu-nato-srbiji-ukinuo-ogranicenja-vazdusnog-prostora/27377415.html>; (pristupljeno 16.12.2020.)

		da imaju isti imunitet i privilegije koje imaju diplomati shodno Bečkoj konvenciji. ¹²⁰²
		Generalni sekretar NATO Jens Stoltenberg je bio dva puta gost u Beogradu, 2017. i 2018. godine ¹²⁰³
	Kulturna i religiozna podrška	Nije dokazana primena instrumenata „meke“ moći

Što se tiče sprovođenja politike sa pozicije „meke“ moći Ruske Federacije, to se može takođe dokazati putem nekoliko indikatora dok politika sa pozicije „tvrde“ moći, po našem mišljenju, nije bila izražena u posmatranom periodu od 2007. do 2018. godine.

Smatramo da je podrška Rusije prema Srbiji u slučaju Kosova i Metohije i generalno na međunarodnom planu naspram raznovrsnih beneficija koje Srbija ustupila Rusiji radi te podrške pokazatelj politike sa pozicije „meke“ moći Ruske Federacije prema Srbiji.

Ruska Federacija nije mogla da spreči proglašenje nezavisnosti Kosova i Metohije ali je izjavila da je protiv toga. Ostaje nejasno da li se radilo o slučajnosti ili o nadi Srbije da se ta nezavisnost spreči kad je 25. januara 2008. godine, u Moskvi, petnaestak dana pre proglašenja nezavisnosti potpisan energetski sporazum između Srbije i Rusije¹²⁰⁴. Kako smo i ranije naveli, pomenuti dokument nije sprečio nezavisnost Kosova i Metohije ali je omogućio prodaju 51 odsto Naftne industrije Srbije (NIS) ruskom Gazpromu (*Gasprom njeft*), kao i većinski udeo u jedinom skladištu gasa u zemlji, Banatski dvor, za ukupno 400 miliona dolara¹²⁰⁵ (trenutno, ruska kompanija Gazprom poseduje 56,15 % akcijskog kapitala NIS, 29,87 % akcija u vlasništvu Republike Srbije dok ostatak pripada građanima, zaposlenima, bivšim zaposlenima i drugim manjinskim akcionarima).¹²⁰⁶

Sa druge strane, nedelju dana posle proglašenja nezavisnosti Kosova i Metohije, Srbiju je posetio prvi potpredsednik vlade Ruske Federacije Dimitrij Medvedev (Dimitrij Medvedev). Medvedev i tadašnji premijer Srbije Vojislav Koštunica najavili su u Beogradu da će „Rusija i Srbija nastaviti zajedničku politiku prema Kosovu i Metohiji“¹²⁰⁷ dok je Medvedev takođe naglasio da se „jednostranim proglašenjem nezavisnosti Kosova i Metohije krše suverenitet i osnovna prava Srbije i ugrožava međunarodni sistem bezbednosti i međunarodno pravo.“¹²⁰⁸

¹²⁰²više u tome : Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i organizacije NATO sa podršku i nabavku (NSPO) o saradnji u oblasti logističke podrške*, Službeni glasnik RS-Međunarodni ugovori 003/2016.

¹²⁰³ RTS, *Stoltenberg u Beogradu, priseća se detinjstva*, izvor: internet: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3280797/stoltenberg-u-beogradu-priseca-se-detinjstva.html> ;(pristupljeno: 26.01.2021.); Predsednik Republike Srbije, *Sastanak sa zamenicom generalnog sekretara NATO Rouz Gotemeler*, izvor: internet: <https://www.predsednik.rs/lat/pres-centar/vesti/sastanak-sa-zamenicom-generalnog-sekretara-nato-rouz-gotemeler> ; (pristupljeno: 26.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Vučić dočeka generalnog sekretara NATO*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/252520/vucic-docekao-generalnog-sekretara-nato.php> (pristupljeno: 22.01.2021.)

¹²⁰⁴ Vlada Republike Srbije, *Od izuzetne važnosti da Vlada potvrdi energetski sporazum između Srbije i Rusije*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/88065/od-izuzetne-vaznosti-da-vlada-potvrdi-energetski-sporazum-izmedju-srbije-i-rusije.php>; (pristupljeno 26.12.2020)

¹²⁰⁵ Center for the Study of Democracy, *Assessing Russia's Economic Footprint in Serbia*, Policy Brief No. 72, January 2018, p.7., izvor: internet: <http://www.csd.bg/artShow.php?id=18118>; (pristupljeno 17.01.2021.)

¹²⁰⁶ NIS, *Informacije o kompaniji*, izvor: internet: <https://www.nis.eu/lat/o-nama/informacije-o-kompaniji>; (pristupljeno 16.01.2021.)

¹²⁰⁷ "Dogovorili smo se da ćemo koordinirati napore za izlazak iz ove komplikovane situacije i da ćemo rešavati pitanje Kosova", rekao je Medvedev posle razgovora sa Koštunicom i potpisivanja sporazuma o izgradnji gasovoda za tranzit prirodnog gasa iz Rusije preko Srbije.; više o tome: DW.COM, *Medvedev u poseti Beogradu*, izvor: internet: <https://www.dw.com/sr/medvedev-u-poseti-beogradu/a-3148100> (pristupljeno 05.12.2020.)

¹²⁰⁸ Ibid.

Rusija je nastavila da podržava Srbiju u međunarodnoj areni ne priznajući nezavisnost Kosova i Metohije ali kako smo videli koristila je kosovski slučaj za sopstvene interese. Podsećamo da sedam dana posle Deklaracije o nezavisnosti Krima 2014. godine, Ruska Federacija je tvrdila „da je otepljenje Krima od Ukrajine isto kao i otepljenje Kosova i Metohije od Srbije.“¹²⁰⁹ Ruska Federacija je ipak jula 2015. godine blokirala usvajanje Rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija o Srebrenici kojom se osuđuje genocid u julu 1995. godine.¹²¹⁰ Takvoj odluci Rusije, sprska vlast je i dan danas zahvalna jer smatra da bi njenom usvajanjem „Srbi bili proglašeni kao genocidni narod.“¹²¹¹

Sem toga, Srbija i Rusija su potpisale nekoliko sporazuma koji omogućavaju veće prisustvo ruskih predstavnika a time i dalje sprovođenje politike sa pozicije „meke“ moći Rusije prema Srbiji kao što su Zakon o saradnji u oblasti humanitarnog reagovanja u vanrednim situacijama sprečavanja elementarnih nepogoda i tehnogenih havarija i uklanjanja njihovih posledica iz novembra 2010. godine¹²¹² zatim Zakon o osnivanju Srpsko-ruskog humanitarnog centra iz decembra 2012. godine,¹²¹³ Sporazum o vojno-tehničkoj saradnji iz juna 2015. godine,¹²¹⁴ status posmatrača Srbije u Organizaciji dogovora o kolektivnoj bezbednosti (ODKB) iz aprila 2013. godine,¹²¹⁵ a i povećavanje broja vojnih aktivnosti sa Rusijom (od 9 u 2012. godini, na 16 u 2013., 26 u 2014. i 30 u 2015. godini).¹²¹⁶

U skladu sa takvom politikom „meke“ moći, šest aviona "MiG- 29" su stigli 2017. godine u Srbiju kao donacija Ruske Federacije s tim što tri faze njihove modernizacije (uključujući i 4 domaće 29-

---

¹²⁰⁹ RT.com, *Putin: Crimea similar to Kosovo, West is rewriting its own rule book*, izvor: internet: <https://www.rt.com/news/putin-address-parliament-crimea-562/>; (pristupljeno 16. 12. 2020.)

¹²¹⁰ Rusija je blokirala usvajanje Rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija o Srebrenici kojom se osuđuje genocid u julu 1995. godine, koju je predložila Velika Britanija i podržale Sjedinjene Američke Države i zemlje Evropske unije. Rusija, jedna od pet stalnih članica Saveta, uložila je veto i time onemogućila usvajanje dokumenta. Deset zemalja glasalo je 'za', a četiri su bile uzdržane među kojima i Kina. Na sednici Saveta bezbednosti ruski ambasador Vitalij Čurkin (Vitaly Churkin) rekao je uoči glasanja da bi usvajanje ove rezolucije bilo kontraproduktivno. „Britanski nacrt nije konstruktivan i izaziva sukobe, optužuje samo jedan narod. Takav pristup je politički motivisan, nije legitiman i ne služi napretku u Bosni i Hercegovini“, rekao je Čurkin.; više o tome: Zvezdan Živković, *Ruski veto blokirao Rezoluciju o Srebrenici, oštre reakcije SAD i Britanije*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/rezolucija-o-srebrenici-nije-proslo-rusija-ulozila-veto/27116786.html> (pristupljeno 05.12.2020)

¹²¹¹ „(...)Naš narod nikad neće zaboraviti šta je Putin uradio 2015. godine kada je Rusija stavila veto na rezoluciju u Srebrenici, prema kojoj bi Srbi trebali biti proglašeni za genocidni narod. Tada je Putin zaštitio istinu i pravdu“, kazao je Vučić. više o tome: Klix.ba, *Vučić ponovo o BiH: Posebno zahvalio Putinu za ruski veto na rezoluciju o Srebrenici*, izvor: internet: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/vucic-ponovo-o-bih-posebno-zahvalio-putinu-za-ruski-veto-na-rezoluciju-o-srebrenici/190117115>; (pristupljeno 31.01.2021.)

¹²¹² više o tome : Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o saradnji u oblasti humanitarnog reagovanja u vanrednim situacijama, sprečavanja elementarnih nepogoda i tehnogenih havarija i uklanjanja njihovih posledica*, Službeni glasnik RS-Međunarodni ugovori broj 10, Štamparija „Glasnik“, Beograd, 2010.

¹²¹³ više o tome : Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o osnivanju Srpsko-ruskog humanitarnog centra*, izvor: internet:<http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2012/4123-12Lat.pdf>; (pristupljeno 10.12.2020.)

¹²¹⁴ više o tome : Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o vojnoj-tehničkoj saradnji*, Službeni glasnik RS, Međunarodni ugovori broj 12, Štamparija „Glasnik“, Beograd, 2015.

¹²¹⁵ Delegacija Srbije dobila je status posmatrača pri Parlamentarnoj skupštini Organizacije dogovora o kolektivnoj bezbednosti (PS ODKB), saopštio je u 11 aprila 2013.godine njen predsednik i predsednik ruske Dume Sergej Nariškin. "Savet PS razmotrio je molbe naših srpskih i avganistanskih kolega o uključenju njihovih delegacija u svojstvu posmatrača i doneo je pozitivnu odluku", rekao je Nariškin posle zasedanja.; više o tome:NOVOSTI.RS, *Srbija dobila status posmatrača u OSKB*, izvor: internet: <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:428945-Srbija-dobila-status-posmatraca-u-OSKB> (pristupljeno 17.01.2021)

¹²¹⁶ više o tome : Ministry of Defense of The Russian Federation, *The Russian Minister of Defence has held a meeting with the Chief of Serbian defense department Bratislav Gashich*, izvor: internet: http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12015797@egNews ; (pristupljeno 27.12.2020.)

ke) će koštati Srbiju 185 miliona evra.¹²¹⁷ Godinu dana pre toga, dva transportna vojna helikoptera „MI-17“ stigla su iz Rusije u Srbiju nakon što ih je vlada Srbije kupila od Ruske Federacije za 25.349.000 evra.¹²¹⁸

U ekonomskom pogledu Rusija pridaje značaj uvoza u vezi energetike i gasa (podaci iz 2014. godine pokazuju da Srbija uvozi 80% gasa iz Rusije).¹²¹⁹ Takva vrsta ekonomske saradnje dodatno omogućava Rusiji da sprovodi njenu politiku sa pozicije „meke“ moći nad Srbijom.

„Meka“ moć Rusije kroz finansijske pokazatelje je bila vidljiva i tokom fiskalne krize u Srbiji, 2012.-2013. godine, kad je Rusija Srbiji dala kredit u vrednosti od 500 miliona dolara radi ojačavanja njenog budžeta.¹²²⁰ Istovremeno, Srbija je pozajmila još 800 miliona dolara od Moskve za modernizaciju Železničke infrastrukture.¹²²¹ Kada se odustalo od projekta Južni gasni tok 2014. godine, po nama snažnom indikatoru „meke“ moći, zbog prigovora Evropske komisije o kršenju zakona o energetici i konkurenciji na projektu naftovoda, ruski predsednik Putin ga zamenio sa drugim sličnim indikatorom „meke“ moći: Turskim tokom iz decembra 2014. godine i predložio TESLU.¹²²²

Interesantno je takođe primetiti kako se sprovodi „meka“ moć Rusije prema Srbiji kroz potpisivanja sporazuma o saradnji. U periodu od 2000. do 2016. godine, Srbija i Rusija su potpisale 75 raznovrsnih sporazuma o saradnji od kojih samo 9 su bili potpisani u periodu od 2000. do 2006. godine dok je ostatak, to jest njih 66 bilo potpisano u periodu između 2006 i 2016. godine.¹²²³ To se ne može reći recimo za sporazume o saradnji potpisane između SAD i Srbije jer su za sličan period, odnosno od 2000 do 2015. godine potpisana 23 sporazuma od kojih većina, odnosno njih 17 su potpisani u periodu od 2000. do 2006. godine.¹²²⁴

Sprovođenje „meke“ moći Ruske Federacije prema Srbiji smo primetiti i kroz donaciju Gazproma (Gazprom) od 5 miliona evra Srpskoj pravoslavnoj crkvi koja je potrošena na crtanje mozaika u crkvi Svetog Save.¹²²⁵ Veličanstvena umetnička dela nastala su u Moskvi, rad 70 umetnika na čelu sa članom Ruske akademije umetnosti Nikolajom Mukinom (Nikolai Muchin).¹²²⁶ Trebalo je godinu dana da se

---

¹²¹⁷ više o tome: Đorđević Đina, *Ministar odbrane razjašnjava cenu MiG-ova: Aranžman košta 185 miliona evra – avioni možda polete krajem 2017*, izvor: internet: <https://tangosix.rs/2016/23/12/ministar-odbrane-razjasnjava-cenu-mig-ova-aranzman-kosta-185-miliona-evra-avioni-mozda-polete-krajem-2017/>; (pristupljeno 12.01.2021.)

¹²¹⁸ Ognjen Zorić, *Kupljeni ruski helikopteri stigli u Beograd*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/kupljeni-ruski-vojni-helikopteri-stigli-u-beograd/27825499.html>; (pristupljeno 12.12.2020.)

¹²¹⁹ International Energy Agency data, navedeno u: Bechev Dimitar, *Rival Power: Russia in Southeast Europe*. Yale University Press, London, 2017, p. 201.

¹²²⁰ Center for the Study of Democracy, *Assessing Russia's Economic Footprint in Serbia*, Policy Brief No. 72, January 2018, p.4., izvor: internet: <http://www.csd.bg/artShow.php?id=18118>; (pristupljeno 17.07.2020.),

¹²²¹ U prisustvu predsednika Srbije Tomislava Nikolića i premijera Ivice Dačića, kao i ministra saobraćaja Ruske Federacije Sokolova i generalnog direktora Ruskih državnih železnica Jakunjina, u Pančevu je marta 2014.godine ozvaničen početak temeljne obnove srpskih pruga uz pomoć ruskog kredita u iznosu od 800 miliona dolara.;

više o tome: BLIC.RS, *Glas Rusije: Srbija bi sankcijama Rusiji ostala uskraćena za 800 miliona dolara investicija*, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/glas-rusije-srbija-bi-sankcijama-rusiji-ostala-uskracena-za-800-miliona-dolara/5bx133k> (pristupljeno 26.12.2020);

Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o odobrenju državnog izvoznog kredita Vladi Republike Srbije*, Službeni glasnik RS, Međunarodni ugovori broj 3, Štamparija „Glasnik“, Beograd, 2013; Center for the Study of Democracy, *Assessing Russia's Economic Footprint in Serbia*, Policy Brief No. 72, January 2018, p.4., izvor: internet: <http://www.csd.bg/artShow.php?id=18118>; (pristupljeno 17.01.2021.),

¹²²² TESLA bi trebalo da se poveže sa projektom Turskog toka i donese ruski gas u Evropu preko Grčke, Severne Makedonije, Srbije, Mađarske i završi u Austriji.

¹²²³ više o tome: Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Međunarodni bilateralni ugovori*, izvor: internet http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/rusija.pdf; (pristupljeno 25.01.2021.)

¹²²⁴ više o tome : Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Međunarodni bilateralni ugovori*, izvor: internet: http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/sad.pdf (pristupljeno 25.01.2021.)

¹²²⁵ B92, *Magnificent mosaic in dome of St. Sava's Temple*, izvor: internet: https://www.b92.net/eng/news/society.php?yyyy=2018&mm=02&dd=20&nav_id=103529; (pristupljeno 17.01.2021.)

¹²²⁶ Ibid.

završi 40-tonski mozaik koji je zatim isečen i transportovan u Beograd specijalnim kamionima.¹²²⁷ Sporazum o donaciji je potpisan avgusta 2016. godine između Gazproma i tadašnjeg predsednika glavnog odbora kompanije za izgradnju Hrama Svetog Save koji je bio i predsednik Srbije, Tomislava Nikolića i vrhovnog poglavara Srpske pravoslavne crkve, patrijarha srpskog Irineja.¹²²⁸

U pogledu sprovođenja politike sa pozicije „meke“ moći Rusije prema Srbiji, pominjali smo da ruski marš „Besmrtni puk“ koji se održava i u Srbiji od 2016. godine od strane Međunarodnog centra za očuvanje i istraživanje kulturno-istorijskog nasleđa Istočne Evrope „Memorijal“¹²²⁹ koji nije samo podsećanje na borbe i žrtve Prvog i Drugog svetskog rata nego i na one koji su branili Jugoslaviju od NATO agresije od 1999. godine.¹²³⁰ Rusija takođe sprovodi „meku moć“ kroz medije. Na primer, Brend Sputnjik (Sputnjik) koji je lansiran na medijsko tržište 10. novembra 2014. godine, kao deo ruske medijske grupe Rusija sevodnja (Rusija sevodnja)¹²³¹ otvorio sajt u Srbiji u februaru 2015. godine¹²³² i nastavlja da bude aktivan.

Politika sa pozicije „meke“ moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji se sprovodi i putem poseta najviših funkcionera.

Učestale posete visokih ruskih funkcionera poput ministra za vanredne situacije, ministra spoljnih poslova, posete ruskih predsednika i premijera su relevantne jer su takođe i dokaz pokazivanja interesovanja prema Srbiji od strane Rusije. Od 2001. do 2018. godine, Vladimir Putin, u funkciji ili predsednika ili premijera Rusije, je posetio Srbiju tri puta i to dva puta u periodu od 2011. do 2018. godine. Prva poseta Putina Beogradu bila je juna 2001. godine kada je Vojislav Koštunica bio predsednik tadašnje SRJ.¹²³³ Sledećeg dana, Putin je posetio ruske mirovne snage u Prištini i održao govor u kome je naglasio potrebu da se pojača rusko vojno prisustvo u strateški važnom regionu Jugoistočne Evrope, kako bi se učvrstio autoritet Rusije na Balkanu i na međunarodnoj sceni (ipak, samo dve godine kasnije, na isti datum, 17. jun 2003. ruski mirotvorci iz sastava KFOR-a otpočeli su svoje povlačenje sa Kosova).¹²³⁴ Putin je posetio Srbiju tek osam godina kasnije ali je Dmitrij Medvedev je bio u Beogradu, u

---

¹²²⁷ Ibid.

¹²²⁸ NIS Press Center, *Gazprom Neft finances the creation of interior mosaic in Saint Sava Temple in Belgrade*, izvor: internet: <https://www.nis.eu/en/presscenter/gazprom-neft-finances-creation-interior-mosaic-saint-sava-temple-belgrade>; (pristupljeno 17.01.2021.)

¹²²⁹ Opšteruski društveni građansko-patriotski pokret „Besmrtni puk Rusija“ i Međunarodni centar za očuvanje i istraživanje kulturno-istorijskog nasleđa Istočne Evrope „Memorijal“, potpisali su 2019. godine sporazum o saradnji, kojim je „Memorijal“ ovlašćen za glavnog koordinatora puka u Srbiji. više o tome: RS.SPUNTIK, „*Besmrtni puk*“ Rusije ovlastio i naznačio glavnog organizatora Srbiji, izvor: internet:

<https://rs.sputniknews.com/vesti/201903191119192741-besmrtni-puk-rusija-srbija/> (pristupljeno 28.12.2020); Joksimović

Nikola, *Građani Beograda marširali u čast svojih predaka*, izvor: internet:

<https://rs.sputniknews.com/politika/201905091119737353-besmrtni-puk/> (pristupljeno 15.01.2021)

¹²³⁰ U maršu iz 2018. godine, medije su između ostalog pisale da „Organizatori pozivaju učesnike akcije da ponesu fotografije svojih rođaka koji su učestvovali u odbrani Srbije u Prvom svetskom ratu ili su se borili protiv fašističke okupacije Jugoslavije u Drugom svetskom ratu, kao i fotografije onih koji su branili Jugoslaviju od NATO agresije 1999. godine.“; više o tome: RS.SPUNTIK, „Besmrtni puk“ a dan pobeđe u više gradova, izvor: internet:

<https://rs.sputniknews.com/politika/201805031115477214-besmrtni-puk-srbija-rs/> (pristupljeno 15.01.2021)

¹²³¹ Sputnik Srbija, *O nama*, izvor: internet: https://rs-lat.sputniknews.com/docs/about/o_nama.html; (pristupljeno 17.01.2021.)

¹²³² Sputnik Srbija, *Sputnik otvorio sajt na srpskom*, izvor: internet: <https://rs-lat.sputniknews.com/rusija/2015020264062/>; (pristupljeno 17.01.2021.)

¹²³³ Telegraf, *Sve Putinove poste Srbiji: Skandal sa Koštunicom, skandirale mu Delije, odlikovao ga Irinej!* izvor: internet: <https://www.telegraf.rs/vesti/politika/1265298-sve-putinove-posete-srbiji-skandal-sa-kostunicom-skandirale-mu-delije-odlikovao-ga-irinej-foto>; (pristupljeno 17.01.2021.)

¹²³⁴ Milan D. Milenković, *Deset godina od odlaska velikog brata: Kako je stavljena tačka na rusko učešće u mirovnoj misiji na Kosovu*, izvor: internet: <https://milanmilenkovic.wordpress.com/2013/07/24/deset-godina-od-odlaska-velikog-brata-kako-je-stavljena-tacka-na-rusko-ucesce-u-mirovnoj-misiji-na-kosovu/>; (pristupljeno 17.01.2021.)

martu 2007, u funkciji prvog potpredsenika ruske vlade¹²³⁵ pa zatim u oktobru 2009. godine, tada kao ruski predesednik.¹²³⁶ Kao premijer Rusije 2011. godine Putin ponovo je došao u posetu Srbiji, a njega je tadašnji predsednik Srbije Boris Tadić ugostio u zgradi Palata Srbija dok mu je Patrijarh srpski Irinej uručio Orden Svetog Save Prvog stepena, koji predstavlja najviše crkveno odlikovanje do sada.¹²³⁷

Mesec dana posle potpisivanja Minskog protokola o prekidu vatre u Donjeckoj i Luganskoj oblasti Ukrajine¹²³⁸, u oktobru 2014. godine, Putin, u funkciji ruskog predsednika, je ponovo posetio Beograd, i učestvovao u vojnoj paradi „Korak pobednika“ kojom je obeleženo 100 godina od početka Prvog svetskog rata i 70 godina od oslobođenja Beograda. Od 2014. do 2018. godine ni Putin¹²³⁹ ni Medvedev nisu posetili Srbiju.

Slika 24¹²⁴⁰: Ruski predsednik Vladimir Putin je u oktobru 2014. godine u Beogradu učestvovao u vojnoj paradi „Korak pobednika“ kojom je obeleženo 100 godina od početka Prvog svetskog rata

¹²³⁵ DW.COM, *Medvedev u poseti Beogradu*, izvor: internet: <https://www.dw.com/sr/medvedev-u-poseti-beogradu/a-3148100> (pristupljeno 05.12.2020)

¹²³⁶ BBC Serbian.com, *Dmitrij Medvedev u poseti Beogradu*, izvor: internet: https://www.bbc.com/serbian/news/2009/10/printable/091019_medvedev_bgd (pristupljeno 10.01.2021)

¹²³⁷ Telegraf, *Sve Putinove poste Srbiji: Skandal sa Koštunicom, skandirale mu Delije, odlikovao ga Irinej!* izvor: internet: <https://www.telegraf.rs/vesti/politika/1265298-sve-putinove-posete-srbiji-skandal-sa-kostunicom-skandirale-mu-delije-odlikovao-ga-irinej-foto>; (pristupljeno 17.01.2021.)

¹²³⁸ Dokument je potpisan 5 septembra 2014. godine između Rusije, Ukrajine i OEBS-a.

¹²³⁹ Ruski predsednik Putin je posetio Beograd 17 januara 2019. godine gde svečani trenutak posete Vladimira Putina Beogradu bilo je uručjenje ordena Aleksandra Nevskog predsedniku Srbije. „Tokom 300 godina istorije ove nagrade, pored Kneza Miloša i Nikole Pašića, Aleksandar Vučić danas je odlikovan ovim priznanjem“, rekao je predsednik Putin. Državnici su obišli i Hram Svetog Save gde su ih organizovano dočekale desetine hiljada ljudi doveženih iz cele Srbije, polagali vence na grobove oslobodilaca Beograda.; više o tome: Miladinović Aleksandar, *Vladimir Putin u Beogradu: Pet stvari koje su obeležile „Putindan“*, izvor: internet: <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-46912785> (pristupljeno 10.01.2021)

¹²⁴⁰ Preuzeto iz: BIZLife, *Foto: „Koraci pobednika“ pred Putinom*, izvor: internet: <https://www.bizlife.rs/73292-foto-koraci-pobednika-pred-putinom/> (pristupljeno 15.12.2020)

i 70 godina od oslobođenja Beograda, kao jedan od indikatora politike sa pozicije „meke“ moći Rusije prema Srbiji.

Uprkos prethodnim medijskim najavama o poseti 2016. godine,¹²⁴¹ ruski premijer, Dmitrij Medvedev, nije došao u zvaničnu posetu Srbiji do oktobra 2019. godine.¹²⁴² Spekulisalo se da je 2016. godine razlog otkazivanja njegove posete mogao biti sporni status¹²⁴³ Srpsko-ruskog humanitarnog centra u Nišu.¹²⁴⁴

Za razliku od ruskih predsednika, nijedan američki predsednik nije posetio u Srbiju. Primera radi, predsednik SFRJ Josif Broz Tito je ugostio dva američka predsednika, Ričarda Niksona (Richard Nixon) i Džeralda Forda (Gerald Ford), a samo nekoliko meseci posle smrti maršala, u junu 1980. godine, Jugoslaviju je posetio i treći, Džimi Karter (Jimmy Carter).¹²⁴⁵

Međutim, SAD su slale ostale visoke funkcionere u Srbiju. Potpredsednik SAD Džozef Bajden posetio je Srbiju dva puta: maja 2009. i avgusta 2016. godine.¹²⁴⁶ Državna sekretarka SAD Hilari Klinton je posetila Beograd oktobra 2010. godine i oktobra 2012. godine, zajedno sa tadašnjom visokom predstavnicom Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost Ketrin Ešton.¹²⁴⁷ Samo u periodu od 2013. do 2018. godine, Beograd je bio posećivan namanje 12 puta od raznovrsnih zamenika i pomoćnika državnih sekretara SAD.¹²⁴⁸

---

¹²⁴¹ DANAS.RS, *Vučić i Čepurin o poseti Medvedeva*; izvor: internet: <https://www.danas.rs/politika/vucic-i-cepurin-o-poseti-medvedeva/> (pristupljeno 18.01.2021)

¹²⁴² Ruski premijer Dmitrij Medvedev je boravio u jednodnevnoj zvaničnoj poseti Srbiji, 19 oktobra 2009. godine povodom obeležavanja 75. godišnjice oslobođenja Beograda u Drugom svetskom ratu. Gost iz Rusije prisustvovao je prikazu sposobnosti vojske "Sloboda 2019" na aerodromu u Batajnici.; više o tome: RTS.RS, *Medvedev u Beogradu – obeležavanje 75 godina od oslobođenja i podrška saradnji*, izvor:internet:

<https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3704378/medvedev-stigao-u-beograd.html> (pristupljeno 05.12.2020)

¹²⁴³ Pitanje davanje diplomatskog statusa Srpsko-ruskom humanitarnom centru u Nišu nije još uvek rešeno. Primera radi, u oktobru 2019.godine, prvi obaveštajac Rusije, direktor Spoljnoobaveštajne službe Sergej Nariškin je naglasio da „davanje diplomatskog statusa Srpsko-ruskom humanitarnom centru u Nišu nije zahtev, već molba za Srbiju.“ Takođe, je tada i objasnio da je „ Rusija je svesna grubog pritiska pojedinih zapadnih zemalja koje ne žele da Centar dobije poseban status.“; više o tome: A.S.,*“Diplomatski status Humanitarnom centru u Nišu je zakonita molba Rusije”*, izvor: internet: <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Diplomatski-status-Humanitarnom-centru-u-Nisu-je-zakonita-molba-Rusije.sr.html> (pristupljeno 18.01.2021)

¹²⁴⁴ Medvedev prvobitno trebalo da poseti Srbiju još u aprilu, tokom izborne kampanje, pa je to odloženo za vreme posle izbora, odnosno za jun. Tada, međutim, nije došlo do posete jer je Vlada Srbije formirana tek u avgustu, iako je bilo najavljivano da će Medvedev doći odmah po formiranju nove vlasti. Ipak, krajem avgusta u Srbiju je došao potpredsednik SAD Džozef Bajden, pa su mediji objavili nezvanične informacije da nije bilo zgodno da se odmah potom u Srbiji pojavi i Medvedev. Šta je pravi razlog više puta odlagane posete Medvedeva Beogradu nije moguće saznati, piše Danas, ali pretpostavlja se da bi jedan od razloga mogao biti i sporni status ruskog humanitarnog centra u Nišu.; više o tome: B92.Net, *Danas: Medvedev ni u oktobru neće doći u Srbiju*, izvor: internet:

https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2016&mm=10&dd=07&nav_category=11&nav_id=1185070&version=amp (pristupljeno 18.01.2021)

¹²⁴⁵ Predrag Vasiljević, Danijela Milinković, *Dupla šopska za Džimija Kartera*, izvor: internet: http://www.novosti.rs/dodatni_sadržaj/clanci.119.html:639578-Dupla-sopska-za-Dzimija-Kartera; (pristupljeno 26.01.2021.)

¹²⁴⁶ Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Bilateralni odnosi SAD i Srbije*, izvor: internet <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11520-sad?lang=lat> ; (pristupljeno 16.01.2021.)

¹²⁴⁷ Ibid.

¹²⁴⁸ više o tome: Predsednik Republike Srbije, *Sastanak sa pomoćnikom državnog sekretara SAD za Evropu i Evroaziju*, izvor: internet: <https://www.predsednik.rs/lat/pres-centar/vesti/sastanak-sa-pomocnikom-drzavnog-sekretara-sad-za-evropu-i-evroaziju-25927;> (pristupljeno 24.01.2021.); Predsednik Republike Srbije, *Sastanak sa zamenikom pomoćnika državnog sekretara Sjedinjenih Američkih Država*, izvor: internet: <https://www.predsednik.rs/lat/pres-centar/vesti/sastanak-sa-zamenikom-pomocnika-drzavnog-sekretara-sjedinjenih-americkih-drzava> (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Značajan prostor za unapređenje ukupnih bilateralnih odnosa sa SAD*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/305743/znacajan->

Visoki zvaničnici NATO su takođe bili aktivni kroz posete. Generalni sekretar NATO Jens Stoltenberg je bio dva puta gost u Beogradu, 2017. i 2018. godine, tri godine posle njegove posete u Srbiji 2015. godine.¹²⁴⁹

Za našu analizu, interesantni su i podaci o donacijama stranih država Ministarstvu odbrane Republike Srbije. Donacije su dobrovoljnog karaktera, i smatramo ih indikatorima sprovođenja politike sa pozicije „meke“ moći. Proučavanjem Informatora o radu Ministarstva odbrane za period 2008-2019., (2007. godina je takođe obuhvaćena u pomenutom dokumentu), može da se primeti da su Sjedinjene Američke Države najveći donatori, dok su donacije Ruske Federacije skoro nevidljive.¹²⁵⁰

SAD su registrovane kao država donator skoro svake godine (sem 2007. i 2009. godine), dok je Ruska Federacija sklopila ugovore o donaciji samo u 2014. godini.¹²⁵¹ U pomenutom periodu, ostale države NATO i EU koje se ubrajaju među najvećim donatorima prema Ministarstvo odbrane Republike Srbije, su Norveška i Danska i bavile se uglavnom donacijama IT opreme.¹²⁵² Prema tim podacima od 2007. do 2018. godine, SAD su donirale Srbiji opremu u vrednosti od najmanje 20 miliona evra od kojih skoro 17 miliona evra tokom poslednjih četiri godina.¹²⁵³ Daljom analizom podataka, primetili smo da su donacije SAD fokusirane na isporukama vozila marke „Hamer“ (*Hummvee*) i njihovih rezervnih delova, opremama za bazu „Jug“ u Bujanovcu, programima za sprečavanje i prevenciju širenja virusa *HIV/AIDS*, integralnim sistemi za simulaciju pogodaka (*MILES IWS*) i na termovizijskim dvogledima i radiološkim senzorima.¹²⁵⁴ U slučaju donacija od strane Ruske Federacije, jedina dva ugovora o donaciji, oba potpisana 2014. godine, su se odnosila na pomoć u otklanjanju posledica elementarnih nepogoda u vrednosti od 23 hiljada evra i donacija 10 kompleta za padobrance, u vrednosti od 20 hiljada evra.¹²⁵⁵

[prostor-za-unapredjenje-ukupnih-bilateralnih-odnosa-sa-sad.php](https://www.srbija.gov.rs/cestna-prostor-za-unapredjenje-ukupnih-bilateralnih-odnosa-sa-sad.php) ;(pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Dobri odnosi sa SAD od izuzetnog značaja za Srbiju*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cestna-vest/293720/dobri-odnosi-sa-sad-od-izuzetnog-znacaja-za-srbiju.php> (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Bilateralni odnosi Srbije i SAD postavljeni na snažnim temeljima*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cestna-vest/285631/bilateralni-odnosi-srbije-i-sad-postavljeni-na-snaznim-temeljima.php> (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Razgovori sa SAD o važnim pitanjima iz oblasti energetike*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cestna-vest/272859/razgovori-sa-sad-o-vaznim-pitanjima-iz-oblasti-energetike.php>; (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *SAD cene ulogu Srbije u procesu pomirenja u regionu*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cestna-vest/269134/sad-cene-ulogu-srbije-u-procesu-pomirenja-u-regionu.php>; (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Dobra saradnja sa SAD u oblasti bezbednosti*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cestna-vest/259929/dobra-saradnja-sa-sad-u-oblasti-bezbednosti.php> (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Podrška SAD evropskom putu Srbije*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cestna-vest/253537/podrška-sad-evropskom-putu-srbije.php> (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Čvrsta podrška SAD putu Srbije ka EU*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cestna-vest/242445/cvrsta-podrška-sad-putu-srbije-ka-eu.php> (pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Ekonomski rezultati Srbije ohrabrujući*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cestna-vest/241736/ekonomski-rezultati-srbije-ohrabrujuci.php> ;(pristupljeno 24.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Brojne mogućnosti intenziviranja ekonomske saradnje Srbije i SAD*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cestna-vest/200193/brojne-mogucnosti-intenziviranja-ekonomske-saradnje-srbije-i-sad.php>; (pristupljeno 24.01.2021.)

¹²⁴⁹ RTS, *Stoltenberg u Beogradu, priseća se detinjstva*, izvor: internet: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3280797/stoltenberg-u-beogradu-priseca-se-detinjstva.html> ;(pristupljeno: 26.01.2021.); Predsednik Republike Srbije, *Sastanak sa zamenicom generalnog sekretara NATO Rouz Gotemeler*, izvor: internet: <https://www.predsednik.rs/lat/pres-centar/vesti/sastanak-sa-zamenicom-generalnog-sekretara-nato-rouz-gotemeler> ; (pristupljeno: 26.01.2021.); Vlada Republike Srbije, *Vučić dočeka generalnog sekretara NATO*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cestna-vest/252520/vucic-docekao-generalnog-sekretara-nato.php> (pristupljeno: 22.01.2021.)

¹²⁵⁰ više o tome : Republika Srbija Ministarstvo odbrane, Sekretarijat, *Informatore o radu Ministarstva odbrane 2008-2019*; str. 88-133., izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/informator/2019/avgust/Informator_o_radu_jul_2019_cirilica.pdf ; (pristupljeno 12.01.2021.)

¹²⁵¹ Ibid., str. 88-133.

¹²⁵² Ibid., str. 88-133.

¹²⁵³ Ibid., str. 88-133

¹²⁵⁴ Ibid., str. 88-133

¹²⁵⁵ Ibid., str. 88-133

Tabela 15: Prikazivanje politike sa pozicije moći Ruske Federacije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine uporedno po tipovima „tvrde“ i „meke“ moći i instrumentima primene kako smo ih do sad naveli tokom naše analize.¹²⁵⁶

Tipovi moći	Instrumenti primene	
„Tvrda“ moć	Nije dokazana primena instrumenata „tvrde“ moći	
„Meka“ moć	Politička podrška ¹²⁵⁸	Podrška Rusije prema Srbiji u slučaju Kosova i Metohije i generalno na međunarodnom planu
U periodu od 2000. do 2016. godine, Srbija i Rusija su potpisale 75 raznovrsnih sporazuma o saradnji od kojih samo 9 su bili potpisani u periodu od 2000. do 2006. godine dok je ostatak, to jest njih 66 bilo potpisano u periodu između 2006 i 2016. godine. ¹²⁵⁷		Od 2001. do 2018. godine, Vladimir Putin, u funkciji ili predsednika ili premijera Rusije, je posetio Srbiju tri puta i to dva puta u periodu od 2011. do 2018. godine; Prva poseta Putina Beogradu bila je juna 2001. godine ¹²⁵⁹ Putin je posetio Srbiju tek osam godina kasnije ali je Dmitrij Medvedev je bio u Beogradu, u martu 2007, u funkciji prvog potpredsenika ruske vlade ¹²⁶⁰ pa zatim u oktobru 2009. godine, tada kao ruski predesednik. ¹²⁶¹ Kao premijer Rusije 2011. godine Putin ponovo je došao u posetu Srbiji. ¹²⁶² Mesec dana posle potpisivanja Minskog protokola o prekidu vatre u Donjeckoj i Luganskoj oblasti Ukrajine ¹²⁶³ , u oktobru 2014. godine, Putin, u funkciji ruskog predsednika, je ponovo posetio Beograd, i učestvovao u vojnoj paradi „Korak pobednika“ kojom je obeleženo 100 godina od početka Prvog svetskog rata i 70 godina od oslobođenja Beograda.
		Ruska Federacija je jula 2015. godine blokirala usvajanje Rezolucije Saveta bezbednosti

¹²⁵⁶ Izvor: Tabela je napravljena služeći se gore navedenim podacima

¹²⁵⁷ više o tome: Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Međunarodni bilateralni ugovori*, izvor: internet http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/rusija.pdf; (pristupljeno 25.01.2021.)

¹²⁵⁸ Kako smo i ranije naveli, politička podrška, ukoliko ne zahteva promenu ponašanja od strane države prema kojoj se ispoljava, predstavlja deo spoljne politike jedne države kroz poluge „meke“ moći.

¹²⁵⁹ Telegraf, *Sve Putinove poste Srbiji: Skandal sa Koštunicom, skandirale mu Delije, odlikovao ga Irinej!* izvor: internet: <https://www.telegraf.rs/vesti/politika/1265298-sve-putinove-posete-srbiji-skandal-sa-kostunicom-skandirale-mu-delije-odlikovao-ga-irinej-foto>; (pristupljeno 17.01.2021.)

¹²⁶⁰ DW.COM, *Medvedev u poseti Beogradu*, izvor: internet: <https://www.dw.com/sr/medvedev-u-poseti-beogradu/a-3148100> (pristupljeno 05.12.2020)

¹²⁶¹ BBC Serbian.com, *Dmitrij Medvedev u poseti Beogradu*, izvor: internet: https://www.bbc.com/serbian/news/2009/10/printable/091019_medvedev_bgd (pristupljeno 10.01.2021)

¹²⁶² Telegraf, *Sve Putinove poste Srbiji: Skandal sa Koštunicom, skandirale mu Delije, odlikovao ga Irinej!* izvor: internet: <https://www.telegraf.rs/vesti/politika/1265298-sve-putinove-posete-srbiji-skandal-sa-kostunicom-skandirale-mu-delije-odlikovao-ga-irinej-foto>; (pristupljeno 17.01.2021.)

¹²⁶³ Dokument je potpisan 5 septembra 2014. godine između Rusije, Ukrajine i OEBS-a.

		Ujedinjenih nacija o Srebrenici kojom se osuđuje genocid u julu 1995. godine. ¹²⁶⁴
		Status posmatrača Srbije u Organizaciji dogovora o kolektivnoj bezbednosti (ODKB) iz aprila 2013. godine. ¹²⁶⁵
	Ekonomska podrška ¹²⁶⁶	25. januara 2008. godine, u Moskvi, petnaestak dana pre proglašenja nezavisnosti potpisan energetski sporazum između Srbije i Rusije. ¹²⁶⁷
		Zakon o saradnji u oblasti humanitarnog reagovanja u vanrednim situacijama sprečavanja elementarnih nepogoda i tehnogenih havarija i uklanjanja njihovih posledica iz novembra 2010. godine. ¹²⁶⁸
		Zakon o osnivanju Srpsko-ruskog humanitarnog centra iz decembra 2012. godine. ¹²⁶⁹
		Tokom fiskalne krize u Srbiji, 2012.-2013. godine, Rusija je Srbiji dala kredit u vrednosti od 500 miliona dolara radi ojačavanja njenog budžeta. ¹²⁷⁰
		Prema podacima iz 2014. godine Srbija uvozi 80% gasa iz Rusije. ¹²⁷¹
		Srbija je 2013. godine pozajmila još 800 miliona dolara od Moskve za modernizaciju Železničke infrastrukture. ¹²⁷²

¹²⁶⁴ više o tome: Živković Zvezdan, *Ruski veto blokirao Rezoluciju o Srebrenici, oštre reakcije SAD i Britanije*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/rezolucija-o-srebrenici-nije-prosla-rusija-ulozila-veto/27116786.html> (pristupljeno 05.12.2020)

¹²⁶⁵ više o tome: NOVOSTI.RS, *Srbija dobila status posmatrača u OSKB*, izvor: internet:

<https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:428945-Srbija-dobila-status-posmatraca-u-OSKB>

¹²⁶⁶ Da podsetimo: Ekonomska podrška ukoliko nije u vidu nagrade zbog promene ponašanja spada u politici sa pozicije „meke“ moći jedne države prema drugoj odnosno je deo spoljne politike zemlje koja tako ispoljava svoju „meku“ moć prema pomenutoj državi.

¹²⁶⁷ Vlada Republike Srbije, *Od izuzetne važnosti da Vlada potvrdi energetski sporazum između Srbije i Rusije*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/88065/od-izuzetne-vaznosti-da-vlada-potvrdi-energetski-sporazum-izmedju-srbije-i-rusije.php>; (pristupljeno 26.12.2020)

¹²⁶⁸ više o tome: Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o saradnji u oblasti humanitarnog reagovanja u vanrednim situacijama, sprečavanja elementarnih nepogoda i tehnogenih havarija i uklanjanja njihovih posledica*, Službeni glasnik RS-Međunarodni ugovori broj 10, Štamparija „Glasnik“, Beograd, 2010.

¹²⁶⁹ više o tome : Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o osnivanju Srpsko-ruskog humanitarnog centra*, izvor: internet: <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2012/4123-12Lat.pdf>; (pristupljeno 10.12.2020.)

¹²⁷⁰ Center for the Study of Democracy, *Assessing Russia's Economic Footprint in Serbia*, Policy Brief No. 72, January 2018, str.4., izvor: internet: <http://www.csd.bg/artShow.php?id=18118>; (pristupljeno 17.07.2020.),

¹²⁷¹ International Energy Agency data u: Dimitar Bechev, *Rival Power: Russia in Southeast Europe*. Yale University Press, London, 2017, str. 201.

¹²⁷² Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o odobrenju državnog izvoznog kredita Vladi Republike Srbije*, Službeni glasnik RS, Međunarodni ugovori broj 3, Štamparija „Glasnik“, Beograd, 2013;

		TESLA gasni tok. predstavljen 2014.godine. ¹²⁷³
		Od 2007. do 2018.godine, donacija od strane Ruske Federacije prema Ministarstvu odbrane Republike Srbije se odnosila na dva ugovora o donaciji, oba potpisana 2014. godine (pomoć u otklanjanju posledica elementarnih nepogoda u vrednosti od 23 hiljada evra i donacija 10 kompleta za padobrance, u vrednosti od 20 hiljada evra). ¹²⁷⁴
	Vojna podrška ¹²⁷⁵	Povećavanje broja vojnih aktivnosti sa Rusijom (od 9 u 2012. godini, na 16 u 2013., 26 u 2014. i 30 u 2015. godini). ¹²⁷⁶
		Sporazum o vojno-tehničkoj saradnji iz juna 2015. godine. ¹²⁷⁷
		Dva transportna vojna helikoptera „MI-17“ su stigla 2016.godine iz Rusije u Srbiju nakon što ih je vlada Srbije kupila od Ruske Federacije za 25.349.000 evra. ¹²⁷⁸
		Šest aviona "MiG- 29" su stigli 2017. godine u Srbiju kao donacija Ruske Federacije s tim što tri faze njihove modernizacije (uključujući i 4 domaće 29-ke) će koštati Srbiju 185 miliona evra. ¹²⁷⁹
	Kulturna i religiozna podrška	Donacija Gazproma (Gazprom) od 5 miliona evra Srpskoj pravoslavnoj crkvi koja je potrošena na crtanje mozaika u crkvi Svetog Save. ¹²⁸⁰
		Ruski marš „Besmrtni puk“ koji se održava i u Srbiji od 2016. godine koji nije samo podsećanje na borce i žrtve Prvog i Drugog svetskog rata nego i

¹²⁷³ TESLA bi trebalo da se poveže sa projektom Turskog toka i donese ruski gas u Evropu preko Grčke, Severne Makedonije, Srbije, Mađarske i završi u Austriji.

¹²⁷⁴ Republika Srbija Ministarstvo odbrane, Sekretarijat, *Informator o radu Ministarstva odbrane 2008-2019*; str. 88-133., izvor: internet:

http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/informator/2019/avgust/Informator_o_radu_jul_2019_cirilica.pdf ; (pristupljeno 12.01.2021.)

¹²⁷⁵ kako smo i ranije naglasili: vojna podrška ukoliko nije u vidu nagrade zbog promene ponašanja spada u politici sa pozicije „meke“ moći jedne države prema drugoj odnosno je deo spoljne politike zemlje koja tako ispoljava svoju „meku“ moć prema pomenutoj državi.

¹²⁷⁶ više o tome : Ministry of Defense of The Russian Federation, *The Russian Minister of Defence has held a meeting with the Chief of Serbian defense department Bratislav Gashich*, izvor: internet: http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12015797@egNews ; (pristupljeno 27.12.2020.)

¹²⁷⁷ više o tome : Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o vojno-tehničkoj saradnji*, Službeni glasnik RS, Međunarodni ugovori broj 12, Štamparija „Glasnik“, Beograd, 2015.

¹²⁷⁸ Ognjen Zorić, *Kupljeni ruski helikopteri stigli u Beograd*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/kupljeni-ruski-vojni-helikopteri-stigli-u-beograd/27825499.html>; (pristupljeno 12.12.2020.)

¹²⁷⁹ više o tome: Đina Đorđević, *Ministar odbrane razjašnjava cenu MiG-ova: Aranžman košta 185 miliona evra – avioni možda polete krajem 2017*, izvor: internet: <https://tangosix.rs/2016/23/12/ministar-odbrane-razjasnjava-cenu-mig-ova-aranzman-kosta-185-miliona-evra-avioni-mozda-polete-krajem-2017/>; (pristupljeno 12.01.2021.)

¹²⁸⁰ B92, Magnificent mosaic in dome of St. Sava's Temple, izvor: internet: https://www.b92.net/eng/news/society.php?yyyy=2018&mm=02&dd=20&nav_id=103529; (pristupljeno 17.01.2021.)

		na one koji su branili Jugoslaviju od NATO agresije od 1999. godine. ¹²⁸¹
		Brend Sputnjik (Sputnjik) koji je lansiran na medijsko tržište 10. novembra 2014. godine, kao deo ruske medijske grupe Rusija sevodnja (Rusija sevodnja) ¹²⁸² otvorio sajt u Srbiji u februaru 2015. godine. ¹²⁸³ i

Kad je u pitanju politika sa pozicije moći EU prema Srbiji, pominjali smo da je „tvrda“ moć „regulisana“ shodno politici uslovljavanja poznatu i kao politika „štapa i šargarepe“. Srbija (zajedno sa Crnom Gorom) je potencijalni kandidat za pristupanje uniji 2025. godine¹²⁸⁴ ali to ne znači da će te godine doći do članstva. Primetili smo da zamor od proširenja Evropske unije postaje očigledan od 2007. godine kad su se Bugarska i Romanija pridružile uniji. Od 2007. do 2018. godine jedino je Hrvatska postala član unije i to tek 2013. godine.

Između 2003. i 2018. godine nije bilo nijednog samita između šefova država i vlada država članica EU sa jedne strane i šest zemalja zapadnog Balkana¹²⁸⁵ dok je recimo visoka predstavnik Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost, Federika Mogerini prvi put posetila region 30 meseci nakon stupanja na funkciju.¹²⁸⁶

EU je nastavila da finansijski pomaže regionu i Srbiji što može da se protumači kao „meka“ moć. Primera radi, pomoć EU u okviru IPA II namenjen Srbiji za period od 2014. do 2020 godine je 1.5 milijardi evra.¹²⁸⁷ Za period od 2010. do 2019.godine, EU je i dalje najvažniji trgovinski partner Srbije sa prosečnih 62 % od ukupnog izvoza i uvoza sa ovom zemljom.¹²⁸⁸ Za isti pomenuti period, države

¹²⁸¹ više o tome: RS.SPUNTIK, „Besmrtni puk“ a dan pobeđe u više gradova, izvor: internet:

<https://rs.sputniknews.com/politika/201805031115477214-besmrtni-puk-srbija-rs/> (pristupljeno 15.01.2021)

¹²⁸² Sputnik Srbija, *O nama*, izvor: internet: https://rs-lat.sputniknews.com/docs/about/o_nama.html; (pristupljeno 17.01.2021.)

¹²⁸³ Sputnik Srbija, *Sputnik otvorio sajt na srpskom*, izvor: internet: <https://rs-lat.sputniknews.com/rusija/2015020264062/>; (pristupljeno 17.01.2021.)

¹²⁸⁴ European Commission, *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*, p.1., izvor: internet: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf; (pristupljeno 18.01.2021)

¹²⁸⁵ Milena Lazarević, *Away with the enlargement bogeyman*, p. 1. izvor: internet: https://cep.org.rs/wp-content/uploads/2018/07/Away-with-the-Enlargement-Bogeyman_CEP.pdf; (pristupljeno 19.01.2021.)

¹²⁸⁶ Tadašnja Federika Mogerini šefica italijanske diplomatije je posetila Sarajevo, Beograd, Skoplje, Prištinu i Tiranu u julu 2014.godine par meseci pre nego sto je preuzela od Ketrin Ešton funkciju visoke evropske predstavnice za spoljnu politiku i bezbednost i potpredsednice Evropske komisije; Sledeća njena poseta regionu odnosno Beogradu će biti tek u maru 2017.godine; više o tome: DW.COM, *Proširenje je ključno pitanje za EU*, izvor: internet:

<https://www.dw.com/sr/pro%C5%A1irenje-je-klju%C4%8Dno-pitanje-za-eu/a-17895128> (pristupljeno 05.12.2020);

DANAS.RS, *Mogerini u Skupštini uz skandiranje poslanika SRS*, izvor: internet: <https://www.danas.rs/politika/mogerini-u-skupstini-uz-skandiranje-poslanika-srs/> (pristupljeno 05.12.2020); Suzana Grubješić, *Dometi Zapadnobalkanske Agende*, u: Dragan R. Simić, Dejan Milenković, Dragan Živojinović (ur.), *Evropa za mene*, Čigoja štampa, Beograd, 2018., st.r 685-687.

¹²⁸⁷ više o tome: European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations, *Serbia - financial assistance under IPA II*; izvor: internet: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/funding-by-country/serbia_en ; (pristupljeno 17.01.2021.)

¹²⁸⁸ Delegation of the European Union to the Republic of Serbia, *FDI to Serbia 2010-2019*, izvor: internet <https://europa.rs/trade/?lang=en> (pristupljeno 20.01.2021.); Effects of SAA and CEFTA on WB6 European Integration; Achievements and Ways Forward; p. 116., izvor: internet <http://www.emins.org/wp-content/uploads/2018/06/SAP-CEFTA-WB6.pdf> ; (pristupljeno 17.01.2021.)

članice Unije sa uloženi 15.388 milijardi evra ili 67.2 % ukupnih investicija, su takođe i najveći investitori u Srbiji.¹²⁸⁹

Tabela 16: Prikazivanje politike sa pozicije moći EU prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine uporedno po tipovima „tvrde“ i „meke“ moći i instrumentima primene kako smo ih do sad naveli tokom naše analize.¹²⁹⁰

Tipovi moći	Instrumenti primene	
„Tvrda“ moć	Politika uslovljavanja ¹²⁹¹	EU traži od Srbije da usklađuje njenu spoljnu i odbrambenu politiku sa politikom Evropske unije, shodno poglavlja 31 iz pregovora EU i Srbije
		Primenjivanje „klauzula ravnoteže“ odnosno otvaranje ili zatvaranje poglavlja na osnovu procene napretka u poglavljima 23 i 24 odnosno "pravosuđe i osnovna prava" i "pravda, sloboda i sigurnost" koja će se primenjivati <i>mutatis mutandis</i> u slučaju da napredak u normalizaciji odnosa sa Prištinom, koji se razmatra u poglavlju 35, značajno zaostaje za napretkom u pregovorima u celini. ¹²⁹²
		Ograničeno delovanje srpskih vlasti na KiM odnosno na ovom delu srpske teritorije. ¹²⁹³

¹²⁸⁹ EU = 15.388 milijardi evra ili 67.2 %; Rusija = 2.432 milijardi evra ili 10.6 %; Švajcarska = 1.345 milijardi evra ili 5.8%; Hong Kong = 744 miliona evra ili 3.2 %; Kina = 718 miliona evra ili 3.1 %; UAE = 598 miliona ili 2.6%; SAD = 211 miliona ili 2.2%; Crna Gora = 174 miliona evra ili 0.8%; Bosna i Hercegovina = 159 miliona evra ili 0.7%; Turska = 146 miliona evra ili 0.6 %; ostatak sveta = 684 miliona evra ili 2.9 %

više o tome: Delegation of the European Union to the Republic of Serbia, *FDI to Serbia 2010-2019*, izvor: internet <https://europa.rs/trade/?lang=en> (pristupljeno 20.01.2021.)

¹²⁹⁰ Izvor: Tabela je napravljena služeći se gore navedenim podacima

¹²⁹¹ jasan oblik politike sa pozicije „tvrde“ moći.

¹²⁹² Council of the European Union, *Conference of the accession to the European Union - Serbia, Accession Document*, Brussels, 9 January 2014, p 12. izvor :internet: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&t=PDF&gc=true&sc=false&f=AD%201%202014%20INIT>; (pristupljeno 21.01.2021.)

¹²⁹³ Iako su slični dokumenti postojali i ranije, Sporazum o principima normalizacije odnosa između Beograda i Prištine (poznat kao Briselski sporazum) koji ima podršku SAD je po našem mišljenju jasan dokaz politike „tvrde“ moći prema Srbiji; više o sporazumu u: Vlada Republike Srbije, *Briselski sporazum*: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/283757>; (pristupljeno 14.12.2020.)

„Meka“ moć	Politička podrška¹²⁹⁴	Visoka predstavnicom Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost Ketrin Ešton. posetila Beograd u oktobru 2012.godine. ¹²⁹⁵
		Visoka predstavnica Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost, Federika Mogerini posetila region u julu 2017. godine. ¹²⁹⁶
	Ekonomska podrška¹²⁹⁷	Srbija je bila uključena u Instrument EU za pretpristupnu pomoć (IPA program) za finansijski period 2008.- 2013. godine, i u tom periodu je odvajano za nju 1,183 milijardi evra. ¹²⁹⁸
		Pomoć EU u okviru IPA II namenjen Srbiji za period od 2014. do 2020 godine je 1.5 milijardi evra. ¹²⁹⁹
		Za period od 2010 do 2019. godine, EU je najvažniji trgovinski partner Srbije sa prosečnih 62 % od ukupnog izvoza i uvoza sa ovom zemljom. ¹³⁰⁰
		Za period od 2010 do 2019. godine, države članice EU sa uloženi 15.388 milijardi evra ili

¹²⁹⁴ Kako smo i ranije naveli, politička podrška, ukoliko ne zahteva promenu ponašanja od strane države prema kojoj se ispoljava, predstavlja deo spoljne politike jedne države kroz poluge „meke“ moći.

¹²⁹⁵ Vlada Republike Srbije, *Briselski sporazum*: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/283757>; (pristupljeno 14.12.2020.)

¹²⁹⁶ DANAS.RS, *Mogerini u Skupštini uz skandiranje poslanika SRS*, izvor: internet: <https://www.danas.rs/politika/mogerini-u-skupstini-uz-skandiranje-poslanika-srs/> (pristupljeno 05.12.2020);

¹²⁹⁷ Ponavljamo da ekonomska podrška ukoliko nije u vidu nagrade zbog promene ponašanja spada u politici sa pozicije „meke“ moći jedne države prema drugoj odnosno deo je spoljne politike zemlje koja tako ispoljava svoju „meku“ moć prema pomenutoj državi.

¹²⁹⁸ više o tome: Samardžić Slobodan, *Evropska unija: Sistem u krizi; sa studijom slučaja o odnosima Srbije i EU*, Izdavačka knjižara Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci-Novı Sad, 2016., str.289.

¹²⁹⁹ European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations, *Serbia - financial assistance under IPA II*; izvor: internet: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/funding-by-country/serbia_en; (pristupljeno 17.01.2021.)

¹³⁰⁰ više o tome: Delegation of the European Union to the Republic of Serbia, *FDI to Serbia 2010-2019*, izvor: internet <https://europa.rs/trade/?lang=en> (pristupljeno 20.01.2021.); Effects of SAA and CEFTA on WB6 European Integration; Achievements and Ways Forward; p. 116., izvor: internet <http://www.emins.org/wp-content/uploads/2018/06/SAP-CEFTA-WB6.pdf>; (pristupljeno 17.01.2021.)

		67.2 % ukupnih investicija, su najveći investitori u Srbiji. ¹³⁰¹
	Vojna podrška¹³⁰²	Zajedničke aktivnosti u okviru Zajedničke bezbednosne odbrambene politike (ZBOP) odnosno u vojnim misijama EU. ¹³⁰³ Od septembra 2017. godine Srbija je zvanično postala deo borbene grupe EU Helbrok (HELBROK) koju čine Rumunija, Bugarska, Kipar, Grčka i Ukrajina.
	Kulturna i religiozna podrška	Nije dokazana primena instrumenata „meke“ moći

¹³⁰¹ EU = 15.388 milijardi evra ili 67.2 %; Rusija = 2.432 milijardi evra ili 10.6 %; Švajcarska = 1.345 milijardi evra ili 5.8%; Hong Kong = 744 miliona evra ili 3.2 %; Kina = 718 miliona evra ili 3.1 %; UAE = 598 miliona ili 2.6%; SAD = 211 miliona ili 2.2%; Crna Gora = 174 miliona evra ili 0.8%; Bosna i Hercegovina = 159 miliona evra ili 0.7%; Turska = 146 miliona evra ili 0.6 %; ostatak sveta = 684 miliona evra ili 2.9 %; više o tome: Delegation of the European Union to the Republic of Serbia, *FDI to Serbia 2010-2019*, izvor: internet <https://europa.rs/trade/?lang=en> (pristupljeno 20.01.2021).

¹³⁰² Već smo objasnili da vojna podrška ukoliko nije u vidu nagrade zbog promene ponašanja spada u politici sa pozicije „meke“ moći jedne države prema drugoj odnosno deo je spoljne politike zemlje koja tako ispoljava svoju „meku“ moć prema pomenutoj državi.

¹³⁰³ više o tome: Novaković Igor, *Kompatibilnosti neutralnog statusa sa članstvom u Evropskoj uniji*, u: Simić Dragan R. , Novaković Igor, Dragoljović Nataša, *Srbija i EU: Bezbednost i politika neutralnosti*, Evropske sveske, br. 3/2017, str. 18-19., izvor: internet: https://bos.rs/politikas/uploaded/Bezbednosna%20politika%20EU_Raskorak%20izme%C4%91u%20individualne%20odgovornosti%20i%20globalne%20bezbednosti.pdf (pristupljeno 29.12.2020.)

Poglavlje 7

Istraživanja javnog mnjenja iz novembra 2020. godine je pokazalo da kad je u pitanju uticaj aktera na donošenje političkih odluka u Srbiji, 90.7% građana je smatralo da je to Predsednik Srbije, dok su 72.3 % su smatrali da je to SAD; 72 % da je to Evropska unija i 63.6% da je to Rusija.¹³⁰⁴

ZAKLJUČAK

7.1. Potvrda postavljenih hipoteza i zaključna razmatranja

Ideja i inspiracija za ovo istraživanje su rezultat višegodišnjeg rada kandidatkinje baveći se analizama političkog i bezbednosnog karaktera u Srbiji i u regionu trenutno u funkciji višeg pomoćnika za informisanje i analitičara za medije u ambasadi Švajcarske u Srbiji.

Istraživanje i njegovi rezultati predstavljaju i odraz njenog dobrog poznavanja, posmatranja i promišljanja spoljne i bezbednosne politike Srbije i odnosa ove zemlje sa SAD, Ruskom Federacijom i EU.

Lično profesionalno iskustvo kandidatkinje kroz učestovanje u raznovrsne konferencije, sastanke i aktivnosti koje su se odnosile na gore pomenute teme doprineli su unutrašnjem razumevanju strukture i načina rada institucija SAD, Ruske Federacije, EU i Srbije ali istovremeno i načinu sprovođenja politike sa pozicije „tvrde“ i „meke“ moći SAD, Ruske Federacije, EU prema Srbiji.

U uvodnom poglavlju naše disertacije izneli smo glavnu hipotezu kojom smo pretpostavili da u periodu od 2007. do 2018. godine, politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i Evropske uniji prema Srbiji se sprovodila stalno i to prvenstveno zbog nezavisnosti Kosova i Metohije, vojne neutralnosti Srbije i odugovlačenja EU sa članstvom Srbije.

Sa ciljem dalje razrade ove pretpostavke na različitim analitičkim nivoima izneli smo i posebne i pojedinačne hipoteze. Da bismo došli do potvrde naših hipoteza služili smo se analizama i merenjem raznih indikatora vezanih za sprovođenje politike sa pozicije „tvrde“ i „meke“ moći SAD, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji u pomenutom periodu.

U nameri naše disertacije da analiziramo politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine, od izuzetnog značaja je bilo shvatanje pojma moći u međunarodnim odnosima.

Odgovore o tome šta je moć, koje su njene vrste, kakvog je sadržaja i kako može da se meri pronašli smo kroz analizu i shvatanju pojma moći prvenstveno kod teoretičara realizama ali bavili smo se i teoretičarima liberalizma i konstruktivizma. Između određenja moći kao jedini način opstanka država i koji zauzima centralno mesto u shvatanju međunarodnih odnosa iz perspektive teoretičara tzv. realističke škole i prepoznanja važnosti ovog pojma bez izričitog pre naglašavanja u odnosu na druge pojmove, iz perspektive teoretičara liberalizma i konstruktivizma, mi smo dali prednost teoretičarima realizma.

---

¹³⁰⁴ Beogradski centar za bezbednosnu politiku, *GRAĐANI: SRBIJA JE ZAROBLJENA DRŽAVA, ALI TREBA SAMA DA SE OSLOBODI*; str.3; izvor:internet
<https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2020/11/zarobljena-drzava-web2-3.pdf>; (pristupljeno 01.12.2020.)

Mišljenja smo da proučavanje politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji može najbolje da se razume uz shvatanja moći kako je teoretičari realizma vide. Mi smatramo da je moć način opstanka države i da se odnosi među državama određuju na osnovu veličine njihove moći.

Uprkos prihvatanju načina kako teoretičari realizma shvataju moć, mogli smo da ustanovimo da nijedan od njih ne definiše moć u potpunosti.

Imajući u vidu da nam je bilo neophodno jasno pojmovno određenje moći i klasifikacija njenih oblika te uzimajući u obzir analizirane definicije došli smo do sopstvene definicije moći kao relacione kategorije¹³⁰⁵ kojom smo se rukovali u našem istraživanju, a glasi: **moć podrazumeva nametanje sopstvene volje od strane jedne države ili institucije (ili više njih) drugoj državi ili instituciji (ili više njih), primenom sile ili najmanje mere potrebne sile (poznate kao „tvrda“ moć) ili ako je to moguće bez primene sile ukoliko se sopstvena volja koja se nameće od strane jedne države ili institucije (ili više njih) uklapa sa voljom druge države ili institucija (ili više) njih prema kojima se ta volja nameće (poznata kao „meka“ moć).**

Shodno gore pomenutim shvatanjima „tvrde“ i „meke“ moći kao relacione kategorije i mogućnostima njenog merenja bili smo u stanju da analiziramo politiku sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije u EU od 2007. do 2018. godine ali u periodu posle Hladnog rata.

Merenje moći smo sproveli uz pomoć indikatora merenja bezbednosne i ekonomske hijerarhije koji su prisutni kod Dejvida Lejka. Ipak radi preciznijih podataka o merenju moći, dodali smo i indikatore deskriptivnog karaktera o vojnoj i ekonomskoj pomoći ali i međusobne aktivnosti u vojnom i ekonomskom planu kao i indikatore saradnje u oblasti kulture, religije, medija, političkih izjava i poseta podrške kao i potpisanih sporazuma od strane SAD, Ruske Federacije i Evropska unije prema Srbiji.

Iako smo objasnili da svaki indikator u sprovođenju moći koji se odnosi na: sposobnost da se nateraju drugi da promene svoje ponašanje suprotno svojim prvobitnim željama uz: „pretnju vojnom intervencijom, primenu vojne sile, upotrebu ekonomskih sankcija ili finansijsko nagrađivanje ali i pretnju sankcijama ili obećanje nagrade, **tretiramo kao politiku sa pozicije „tvrde“ moći i da svaki indikator u sprovođenju moći koji se odnosi na:** ustanovljavanje želja i težnji koje posebno dolazi do izražaja u snazi ideja najčešće izraženoj u: privlačnosti određenog pogleda na svet, kulturno-umetničkih tvorevina, ideologije, poretka vrednosti“, „političke vrednosti (kad ih se pridržava kod kuće i u inostranstvu) i spoljne politike (kad ih drugi vide kao legitimne i kao nosioce moralnog autoriteta)“ **tretiramo kao politiku sa pozicije „meke“ moći** naišli smo na određene poteškoće. Ustanovili smo da nam je bilo teško da neke indikatore svrstavamo u sferu „tvrde“ moći jer nisu nikakva pretnja ili prinuda ali se nekako nisu ni uklopili u sferu „meke“ moći.

Na primer, ekonomsku pomoć SAD, EU i Rusije smo tretirali kao „meku“ moć svrstavajući je kao deo njihove spoljne politike jer ne može da se utvrdi postojanje nikakve prinude, pretnje ili nagrade koja je uticala da Srbija prihvati pomoć suprotno njenoj želji.

Sa druge strane, politiku uslovljavanja EU prema Srbiji i finansijsku pomoć u slučaju ispunjavanja uslova koji su političkog karaktera, smo tretirali kao „tvrdu“ moć jer se odnosi na zahteve koje je Srbija morala da ispuni kao uslov za njenu integraciju u EU (primera radi, sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Srbije sa EU, koji je bio potpisan 2008. godine, stupio na snagu 1. septembra 2013. godine, nekoliko meseci posle potpisivanja u aprilu Sporazuma o principima normalizacije odnosa između Srbije i Kosova poznat kao Briselski sporazum dok je krajem decembra iste godine, na sastanku Evropskog saveta Srbija je dobila zeleno svetlo da formalno počne pregovore o pristupanju).

Pitanje priznanja tzv. državnosti Kosova i Metohije takođe nam je stvorilo konfuziju jer se radilo o priznanju i podršci njegove nezavisnosti od strane SAD i većine zemalja EU s obzirom da ni u ovom slučaju nismo bili u stanju da ustanovimo elemente prinude, pretnje, sankcije ili nagrade (to ne važi za EU čiju smo već politiku uslovljavanja pominjali) koji su karakteristični za „tvrdu“ moć. Ipak smo

---

¹³⁰⁵Imajući u vidu da je ispoljavanje politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji moć kao relaciona kategorija a ne moć kao resurs

politiku sa pozicije moći SAD i EU prema Srbiji u vezi Kosova i Metohiju tretirali kao „tvrdu“ moć jer smatramo da nijedna poluga „meke“ moći neće ubediti Srbiju da prihvati otcepljenje njene teritorije.

Uostalom, kako smo već pominjali, funkcionisanje Kosova i Metohije kao nezavisne države i ograničeno delovanje srpskih vlasti na ovom delu srpske teritorije je omogućeno po našem mišljenju zahvaljujući politike sa pozicije „tvrde“ moći od strane SAD i većine EU zemalja.

Kad je u pitanju Ruska Federacija, mogli smo da ustanovimo da njena politika za pozicije moći prema Srbiji se ispoljava i kroz „meku“ moć podržavanja teritorijalnog integriteta Srbije i suprotstavljanja nezavisnosti Kosova i Metohije.

Još jedan važan faktor koji je omogućio sprovođenje politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i Rusije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine je bila vojna neutralnost Srbije.

Imajući u vidu da ni SAD, ni Ruska federacija ni EU se nisu eksplicitno izjasnile protiv vojne neutralnosti nego su poštovale tu politiku Srbije, mogli smo da ustanovimo da politika sa pozicije moći pomenutih aktera se sprovodila kroz „meku“ moć podrške vojne neutralnosti Srbije.

Bez obzira na pomenute poteškoće, smatramo da smo uspeali da potvrdimo naše hipoteze.

Prvom posebnom hipotezom i njene tri pojedinačne hipoteze izneli smo pretpostavku da se sprovođenje stalne politike sa pozicije moći SAD prema Srbiji se oslanja na poluge „tvrde“ i „meke“, moći. Pretpostavili smo da politika sa pozicije „tvrde“ moći SAD se prvenstveno sprovodi kroz podržavanje nezavisnosti Kosova i Metohije koji je za Srbiju deo njene teritorije dok politika sa pozicije „meke“ moći SAD se sprovodi kroz intenziviranje političke, ekonomske i vojne saradnje, kroz finansijsku pomoć i donacija kao i kroz posete od strane visokih državnih predstavnika ali i kroz prihvatjanje vojne neutralnosti Srbije i želje da se i sama Srbija ponaša u skladu sa tim.

Drugom posebnom hipotezom i njene tri pojedinačne hipoteze izneli smo pretpostavku da u posmatranom periodu stalna politika sa pozicije moći Ruske Federacije prema Srbiji uglavnom se oslanja na poluge „meke“ moći, i to kroz intenziviranje političke, ekonomske, vojne, kulturne i verske saradnje, kroz finansijsku pomoć kao i kroz intenziviranje poseta od strane izuzetno visokih državnih predstavnika.

U nastavku smo pretpostavili da se Rusija zalaže za nepriznavanje nezavisnosti Kosova i Metohije koji je deo njene politike sa pozicije „meke“ moći prema Srbiji koja takođe ne priznaje tu nezavisnost. Za rusko podržavanje Srbije kao vojno - neutralnu zemlju smo takođe pretpostavili da predstavlja sprovođenje politike sa pozicije „meke“ moći Rusije prema Srbiji koja je vojno - neutralna u odnosu na postojeće vojne saveze.

Putem treće posebne hipoteze i njene dve pojedinačne hipoteze smo pretpostavili da sprovođenje stalne politike sa pozicije moći EU prema Srbiji se oslanja na poluge „tvrde“ moći i „meke“ moći. Pretpostavljali smo da politika sa pozicije „tvrde“ moći EU je njena politika uslovljavanja koja se sprovodi kroz insistiranje EU da se problemi Beograda i Prištine reše kroz sveobuhvatni i pravno obavezujući sporazum o normalizaciji odnosa ali i da se radi i o politici sa pozicije „tvrde“ moći EU koja je odraz finansijske pomoći u slučaju ispunjavanja uslova koji su političkog karaktera. Za politiku sa pozicije „meke“ moći EU smo pretpostavili da se sprovodi kroz intenziviranje ekonomske saradnje, finansijske pomoći i donacija.

Četvrta posebna hipoteza i njene dve pojedinačne hipoteze nam je bila pretpostavka o tome da odugovlačenje EU u vezi članstva omogućava dalje sprovođenje politike sa pozicije „meke“ moći SAD i Rusije. U vezi toga smo dalje objasnili da članstvo Srbije u EU ostaje neizvesno zbog nespremnosti EU da se dalje širi ali i da nedostatak članstva čini Srbiju podložnijom politici sa pozicije „meke“ moći SAD i Rusije.

U poglavljima 4, 5 i 6. izneli smo detaljnu hronologiju i analize koje su relevantne za pomenute hipoteze dok smo se u poglavlju 3 osvrnuli i na prošlost kako bismo analizirali politiku sa pozicije moći naših aktera prema državama čiji je deo bio Srbija ali i primetili nastavak te iste politike tokom perioda koji je bio predmet naše studije.

Pored potvrđivanja naših postavljenih hipoteza odgovorili smo i na sledeća pitanja koja su dopunila tvrdnje iz naših hipoteza:

Na pitanja „Kakva je bila politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske zajednice u tokom raspada SFRJ i SRJ?“ i „Kakvi su bili odnosi SFRJ i SRJ i EZ/EU?“ odgovorili smo analizama i izlaganjima argumenata iz poglavlja 3 naše disertacije.

U vezi stim smatramo da je završetak Hladnog rata koji je bio „ozvaničen“ padom Berlinskog zida 1989. godine, izbrisao je strateški značaj SFRJ kao tampon zone između istoka i zapada.

Posle raspada SFRJ, sudbina nestanka SRJ je već bila predodređena. Naslednik SRJ, Državna zajednica SCG je apriori bila osuđena na dezintegraciju jer je njeno osnivanje zavisilo od sklopljenog ugovora koji je predvideo da ta državna zajednica traje tri godine.

Ni SAD i EU pa ni Ruska Federacija nisu eksplicitno inicirale raspad SFRJ, SRJ i SCG ali se nisu dovoljno potrudile da to spreče.

SAD i EZ/EU su se držale slične politike sa pozicije moći prema SFRJ i SRJ pa čak i SCG koja je bila sprovedena kroz poluge „meke“ moći putem izjava podrške teritorijalnog integriteta da bi se posle toga njihova politika sprovodila kroz poluge „tvrde“ moći kroz politiku prinude i podrške secesije zatim i raspada. Evropska unija je pokazala da nije sposobna da reši konflikte ni u Bosni-Hercegovini pa ni na Kosovu i Metohiji bez podrške SAD.

U svemu tome, Rusija je imala više ulogu posmatrača jer njena međunarodna pozicija je bila dosta oslabljena zbog njenih unutrašnjih problema (raspad Sovjetskog Saveza).

Sem toga, za nas je nestanak SFRJ (pa zatim SRJ i SCG) rezultat „smrti“ zbog „amputacije delova“ koje je međunarodna zajednica (SAD, EZ/EU i Ruske Federacije) preuzela na sebe da „izleći“.

Pod takvim okolnostima, odnosi SFRJ /SRJ/SCG prema EZ/EU su se razvijali kroz saradnju, prekid i formalnu normalizaciju odnosa dok je članstvo u EU ostalo u perspektivi.

Odgovor na pitanje „Da li je proglašenje vojne neutralnosti Srbije bio pokušaj da se spreči nezavisnost Kosova i Metohije?“ i na pitanje „Kakva je politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Države, Ruske Federacije i Evropske unije prema Kosovu i Metohiji– Da li se radi o presedanu ili jedinstvenom slučaju?“ smo dali pisanjem poglavlja 4 naše studije.

Proglašenje vojne neutralnosti nije rešio problem otepljenja Kosova i Metohije nego samo je činilo poziciju Srbije podložnijim politike sa pozicije „tvrde“ moći SAD i „meke“ moći Ruske Federacije.

Sem toga, vojna neutralnost je ostala nedovoljno definisan i razrađen pojam i da do 2018.godine je predstavljala samo jednu tačku rezolucije Narodne skupštine Srbije o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije iz 2007. godine koja je doneta zbog opasnosti od proglašenja Kosova i Metohije.

Kad je u pitanju politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Države, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji vezano za slučaj Kosova i Metohije, samtramo da je Rusija odigrala dvostruku igru tako što je nastavila da podržava Srbiju na međunarodnom planu u borbi protiv priznanja nezavisnosti Kosova i Metohije ali je iskoristila svaki postupak EU i SAD prema ojačanju države Kosovo i Metohije za međunarodno priznanje i opravdanje otepljenja Južne Osetije, Abhazije i Krima. Međutim, na međunarodnom planu, je očigledno da je politika EU i SAD u podržavanju Kosova i Metohije kao samostalne države bila ubedljivija u odnosu na ulogu Rusije u dobijanju podrške za Južnu Osetije, Abhaziju i Krim jer je broj država koji su priznali Kosovo i Metohiju daleko veći od onih koje su priznale Južnu Osetije, Abhaziju i Krim. Našom daljem izlaganjem ustanovili smo da iako svesna da ni Kosovo i Metohija nema pravo da se otepi od Srbije, SAD i zemlje EU su bile spremnije da prihvate nezavisnost Kosmeta nego da priznaju 3 ruske satelitske države, čije priznanje bi samo išlo u korist Rusije i njenom ojačanju. U međuvremenu, nakon kampanje „otpriznavanja“ nezavisnosti Kosova i Metohije“ od strane sprskih vlasti broj država koja su priznale nezavisnost Kosova i Metohije je u padu.

Za nas igra pojmovima „jedinствен slučaj“, za Kosovo i Metohiju kada je u pitanju politika SAD i EU u pitanju i „presedan“ za pomenutu autonomnu pokrajinu Srbije što se tiče politike Rusije, je samo dokaz sučeljavanja politike sa pozicije moći ovih aktera na štetu Srbije, Gruzije i Ukrajine.

Putem analizama politike sa pozicije moći Rusije prema Srbiji u vezi slučaja Kosova i Metohije dolazimo do zaključka da čak i kad bi Srbija hipotetički priznala nezavisnost Kosova i Metohije to ne bi značilo da će Kosmet postati članica UN imajući u vidu da stalni član Saveta bezbednosti UN, Rusija može da ima svoje razloge da blokira to članstvo.

Srbija nije mogla da spreči nezavisnost Kosova i Metohije jer je to zavisilo od glavnih aktera na međunarodnom planu SAD, Rusije i EU koji vode politiku koja se bazira na očuvanju sopstvenih interesa a ne na međunarodnom pravu.

SAD i EU nisu nikad dale ubedljive argumente zašto je Kosovo i Metohija jedinstven slučaj što Rusiji nije teško padalo da utvrdi suprotno.

Bez obzira da li se to zove „jedinstven slučaj“ ili „presedan“, Kosovo i Metohija, Južna Osetija, Abhazija i Krima su se otcepile samo voljom i time politikom sa pozicije „tvrde“ moći SAD, Rusije i EU.

Sem toga, u nedostatku želje EU za proširenje, nezavisnost Kosova i Metohije ima posledice za članstvo Srbije u EU koja služeći se sa politikom „uslovljavanja“ kao deo politike sa pozicije „tvrde“ moći zahteva normalizaciju odnosa po svaku cenu za Srbiju.

Poglavlje 5 nam je bilo potrebno da odgovorimo na pitanja „Kakva je politika EU sa pozicije moći prema Srbiji? Koje su perspektive Srbije u EU koja je već zamorena od proširenja?“ „i „Kakva je politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji kao nedefinisanoj vojnoj neutralnoj zemlji koja se i dalje suočava sa nerešenim kosovskom pitanjem dok čeka članstvo u EU?“

Nije nam bilo teško da primetimo da zamor EU od proširenja nije nova pojava, barem kad su zemlje Zapadnog Balkana u pitanju. U vezi toga podsećamo da od 2008. do 2018. godine samo je jedna zemlja pristupala Evropskoj uniji (radi se o Hrvatskoj koja je postala član 2013.godine).

Uostalom, kako smo dalje objasnili „virus zamora“ je već bio prisutan i u Kopenhaškim kriterijumima za pristupanje u članstvo EU koje je postavio Evropski savet u junu 1993. godine. Tzv. kriterijum apsorpcije, odnosno sposobnost Unije da prihvata nove članove, se naziva i četvrtim kriterijumom Kopenhaških kriterijuma. Za nas je očigledno da Evropska unija još uvek nije željna da prihvati Srbiju kao ravnopravnog člana i da njena politika uslovljavanja je samo izgovor za odugovlačenje i neizvesnost ka članstvu u Uniji.

Uprkos svemu ipak smatramo da članstvo u EU treba i dalje da bude spoljnopolički prioritet Srbije i njenih susednih zemalja ali Evropska unija treba da vodi jasnu politiku o proširenju. Srbija ne može da reši status njenog članstva u EU jer to ne očigledno ne zavisi od nje kao što ne zavisi od nje ni kako će se pitanje Kosova i Metohije biti rešeno već je to više stvar dogovora između SAD, EU i Rusije.

Pored toga i sam stepen definisanja vojne neutralnosti nastavlja da bude zavisian od definisanja statusa Kosmeta.

Inače, dok trostruka međuzavisnost: „neizvesno članstvo- nerešeno pitanje Kosova i Metohije - vojna neutralnost Srbije“ bude postojala, politička sa pozicije moći SAD, Ruske federacije i EU će nastaviti da bude i dalje prisutna.

Odgovor na pitanje „Kako meriti politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske Unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine?“ je bio jedan od najvećih izazova naše disertacije.

Merenje politike sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske Unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine je uz upotrebu statističkih pokazatelja potvrdilo tačnost naše glavne hipoteze da „u periodu od 2007. do 2018. godine, politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji se sprovodila stalno i to prvenstveno zbog nezavisnosti Kosova i Metohije, vojne neutralnosti Srbije i odugovlačenja EU sa članstvom Srbije.“

Kako bismo bolje argumentovali našu glavnu hipotezu a zatim i ostale hipoteze koje su povezane sa njom u poglavlju 6 naše studije smo dodatno analizirali različita shvatanja o uticaju Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbije, sprovodili smo nekoliko intervjua i neformalne razgovore sa američkim, ruskim i srpskim profesorima i analitičarima,

švajcarskim diplomatima i diplomatama EU, predstavnicima NATO, predstavnicima političkih partija i vladinih institucija u Srbiji kao i sa predstavnicima nevladinih organizacija i istraživačkih centara u Srbiji, Rusiji, Nemačkoj, Belgiji i SAD, i pokušali da merimo politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine kroz instrumente merenja i indikatore o prisutvu moći koje smo analizirali tokom poglavlja 2 iz naše studije koje se odnosilo na teorijski deo shvatanja moći u međunarodnim odnosima.

U vezi intervjuva i neformalnih razgovora sa američkim, ruskim i srpskim profesorima i analitičarima, švajcarskim diplomatima i diplomatama EU, predstavnicima NATO, predstavnicima političkih partija i vladinih institucija u Srbiji kao i sa predstavnicima nevladinih organizacija i istraživačkih centara u Srbiji, Rusiji, Nemačkoj, Belgiji i SAD, na osnovu njihovih odgovora naveli smo da smo primetili da se oni slažu da postoji politika sa pozicije moći SAD, Rusije i EU prema Srbiji ali da je tumače na različite načine: od toga da su se SAD povlačile sa Balkana, do većeg prisustva Rusije i EU ali i do stava da je politika sa pozicije moći SAD, Rusije i EU prema Srbiji ipak konstantna.

Posle upoređivanja i analiziranja svih iznetih mišljenja videvši da njihovi odgovori su mogli samo delimično da potvrde našu glavnu hipotezu, „bacili“ smo se u merenju politike sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske Unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine.

Služeći se teorijom međunarodne hijerarhije predstavnika škole realizma Dejvida Lejka ustanovili smo da „Lejkovi indikatori o merenju moći se odnose samo na bezbednosnu i ekonomsku hijerarhiju koje spadaju u polugama „tvrde“ (bezbednosna hijerarhija) i „meke“ (ekonomska hijerarhija)¹³⁰⁶ moći.“

Zbog činjenice da je Srbija vojno neutralna zemlja, indikatori bezbednosne hijerarhije SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji, su bili nula kad su u pitanju prisustva stranih vojnih snaga na teritoriji Srbije¹³⁰⁷ kao i vojnih savezništva Srbije sa SAD, Ruskom Federacijom u EU.

Podsećamo da Lejk takođe razlikuje 2 indikatora ekonomske hijerarhije: prvi indikator se odnosi na stepen autonomije monetarne politike jedne zemlje koji se vidi po tome da li jedna država određuje kurs njene domaće valute prema jednoj zemlji ili više njih; drugi indikator se odnosi na stepen trgovinske zavisnosti koji se vidi po tome da li jedna država ima jednog ili više trgovinskih partnera. Saznali smo da u vezi prvog indikatora, imajući u vidu da Narodna banka Srbije sprovodi režim rukovođenog plivajućeg deviznog kursa koji se formira slobodno, na osnovu ponude i tražnje deviza stepen autonomije monetarne politike je visok jer se kurs domaće valute određuje prema više država.

U vezi drugog indikatora izračunali smo stepen trgovinske zavisnosti Srbije prema SAD i prema Ruskoj Federaciji. Da bismo to postigli napravili smo tabele i grafikone sa potrebnim podacima.

Merenjem pomenutih parametara smo ustanovili da parametri trgovinske zavisnosti Srbije prema SAD i prema Ruskoj Federaciji su manji od nule što je pokazatelj da nema hijerarhije ekonomske zavisnosti Srbije u odnosu na te dve zemlje i da parametri trgovinske zavisnosti Srbije prema EU variraju od 0.1 do čak 0.5 (2017. godine) što pokazuje postojanje konstantne hijerarhije ekonomske zavisnosti Srbije prema EU koja prosečno ne pada ispod 0.2.“

Lejkove formule o bezbednosnoj i ekonomskoj hijerarhiji nisu nam bile dovoljne da za merenje politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije u EU prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine putem. Služeći se pomenutim formulama, smo mogli da samo da ustanovimo da ne postoji bezbednosna

---

¹³⁰⁶ Naveli smo da za nas, kao i ekonomska podrška i ekonomska hijerarhija ukoliko nije u vidu nagrade zbog promene ponašanja takođe spada u politici sa pozicije „meke“ moći jedne države prema drugoj odnosno kao deo spoljne politike zemlje koja tako ispoljava svoju „meku“ moć prema pomenutoj državi.

¹³⁰⁷ Vojna neutralnost Srbije se ne odnosi i na Kosovo i Metohiju za koju smo tokom naše studije ustanovili da je protektorat UN shodno Rezoluciji 1244 Saveta bezbednosti UN. Imajući to u vidu, teritoriju Kosova i Metohiju nismo uključivati u merenju moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji jer se radi o protektoratu koji *defacto* nije pod ingerencijama Republike Srbije.

hijerarhija između SAD, Ruske Federacije u EU prema Srbiji koju smo tretirali kao deo politike „tvrde“ moći.

U međuvremenu, saznali smo da postoji samo ekonomska hijerarhija (parametar: trgovinske zavisnosti), Srbije prema EU ali ne i prema SAD i Ruskoj Federaciji koja bi mogla takođe da posluži kao deo politike „meke“ moći EU prema Srbiji.

Na osnovu urađenih analiza tokom ovog poglavlja mogli smo da ustanovimo da od 2007. do 2018. godine politika sa pozicije moći SAD zajedno sa Severno-atlantskom alijansom (NATO) se sprovodila stalno i to kroz „tvrdu“ moć i „meku moć“ koja se uglavnom ispoljavala kroz podršku nezavisnosti Kosova i Metohije, prisustvo u političkim odlukama, ekonomskoj i vojnoj pomoći i najvišim oblicima saradnje u sklopu NATO programa Partnerstvo za mir (PzM).

Sa druge strane, politika sa pozicije moći Ruske Federacije se sprovodila stalno kroz „meku“ moć koja se uglavnom ispoljavala kroz podršku teritorijalnog integriteta Srbije, prisustvo u političkim odlukama, i ekonomskoj i vojnoj pomoći.

U međuvremenu, Evropska unija (EU) koja nema nameru da uskoro prihvati zemlje Zapadnog Balkana kao njene članove (poslednja zemlja koja je pristupila Uniji je bila Hrvatska 2013. godine) se služi politikom „štapa i šargarepe“ („tvrda“ moć) koja, prema našem mišljenju, u slučaju Srbije znači politiku uslovljavanja kroz implicitno priznanje nezavisnosti Kosova i Metohije i suprotstavljanje Rusiji sa nagradom povećane ekonomske pomoći ali neizvesnošću o članstvu.

SAD je manje finansirala Srbiju u ekonomskom smislu od EU ali je više od Rusije dok je Rusija prodala više oružje Srbiji od SAD i EU. Politička podrška od strane Rusije prema Srbiji je izraženija nego od strane SAD i EU, dok je broj zajedničkih vežbi SAD i NATO sa Srbijom veći nego između Rusije i Srbije. Rusija je prisutnija u pružanju podrške kulturnim i pravoslavnim vezama pa zatim međuvladinim organizacijama i medijama, dok su EU, SAD (i NATO) daleko od takvog prisustva.

Kroz analizu podataka iz indikatora deskriptivnog karaktera koje spadaju u polugama „meke“ moći poput saradnje u oblasti kulture, religije, medija, političkih izjava i poseta podrške kao i potpisanih sporazuma od strane SAD, Ruska Federacija i Evropska unija prema Srbiji za period od 2007. do 2018. godine smo utvrdili našu glavnu hipotezu (ali i njene posebne i pojedinačne hipoteze) o stalnom sprovođenju politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i Evropska unija prema Srbiji u pomenutom periodu.

Iz naše analize, smo mogli zaključimo da je politika sa pozicije moći SAD (zajedno sa NATO), Ruske Federacije i EU prema Srbiji jeste stalna ali različitog intenziteta.

Za nas nema sumnje da politika sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji nastaviće da se sprovodi kroz „tvrdu“ i „meku“ moć koja podrazumeva se da će u svakom trenutku sprovođenja odražavati interese SAD, Ruske Federacije i EU.

U vezi sa tim vrlo je bitno kako će se rešiti pitanje Kosova i Metohije, da li će neizvesno članstvo u EU nekad postati izvesno i kako će i da li će Srbija i dalje ostati vojno neutralna zemlja.

Poslednje stranice ove disertacije ispisane tokom druge polovine mandata američkog predsednika Donalda Trampa koji će ostati pamćen po intenzivnijom politikom američke administracije u vezi nerešenog pitanja Kosova i Metohije (u odnosu na njegovu prvu polovinu mandata). Takva politika se počela primetiti već krajem 2018. godine posebno kako smo naveli pismom koje je predsednik Tramp poslao tadašnjem predsedniku Kosova Hašimu Tačiu u decembru 2018. godine u kojoj je naglašeno spremnost SAD da pomognu naporima se postigne sporazum koji uravnotežuje interese i Kosova i Metohije i Srbije. Tramp je čak 2019. godine imenovao svog specijalnog izaslanika za dijalog između Beograda i Prištine, ambasadora Ričarda Grenela (Richard Grenell). Čim je stupio na dužnost, Grenel je bio dosta aktivan. Uz posredovanje Grenela, u februaru 2020. godine, predstavnici Srbije i Kosova i Metohije potpisali su u Minhenu sporazume koji su trebali da dovedu do obnavljanja železničke veze i izgradnje auto-puta Beograd-Priština.

Grenelova uloga u rešavanju kosovskog pitanja koja za nas predstavlja deo politike sa pozicije „tvrde“ moći SAD prema Srbiji (kroz ponavljanje o neophodnom priznanju nezavisnosti Kosova i

Metohije kao jedino rešenje u normalizaciji odnosa između Beograda i Prištine) je svakako uticala i na pozicioniranje Prištine prema medijatoru pregovora o normalizaciji odnosa između Beograda i Prištine.

U vezi toga, tokom 2020. godine, predsednik Kosova i Metohije Hašim Tači je odbio da učestvuje u bilo koji pregovarački proces sa Srbijom koji je vodio specijalni predstavnik EU Miroslav Lajčak uz objašnjenje da veruje u vodeću ulogu SAD u dijalogu. Takva izjava je Tačia ipak koštala njegove karijere zbog optužnice koja je teretila njega i još devet bivših članova OVK za zločine protiv čovečnosti i ratne zločine. EU je tu pokazala i njen „štap“ prema Kosovi i Metohiji u takmičenju sa SAD u tome ko će da vodi dijalog jer je optužnicom sklonila je Tačia koji nije hteo da pregovara sa Lajčakom, i koji je glorifikovao ulogu SAD u pregovorima.

Međutim, uprkos najavama SAD o nameri da reše kosovsko pitanje i time normalizuju odnose između Beograda i Prištine, sporazum koji je 4. septembra 2020. godine potpisan u Vašingtonu imao za glavni cilj veću podršku američkih glasača Trampu u predsedničkoj tri.

Ni razgovori između Beograda i Prištine, vođeni pod pokroviteljstvom EU, nisu postigli glavni rezultat njihovog vođenja, odnosno nisu doveli do potpune normalizacije odnosa između Beograda i Prištine iako je Unija, poput SAD, imenovala svog specijalnog predstavnika EU Miroslava Lajčaka posreduje u razgovorima između Beograda i Prištine. U postizanju sporazuma između dve strana EU nastavila da se služi politikom sa pozicije „tvrde“ moći poznate kao politika „šargarepe“ odnosno ponavljanjem izjava o evropskoj perspektivi Srbije i Kosova i Metohije i insistiranjem da Beograd i Pristina moraju da nađu kompromisno rešenje

Sa druge strane, Rusija je nastavila da se ponašala dosta „opušteno“ jer rešenje kosovskog pitanja nije na vidiku. Rusija nije pridala veliki značaj ni američkoj propagandi za vreme Trampove administracije da reši kosovsko pitanje i nastavila da insistira na podršci teritorijalnog integriteta Srbije i na uvažavanju Rezolucije SBUN 1244.

U međuvremenu, vojna neutralnost je nastavila da bude instrument politike sa pozicije moći SAD, Rusije i EU prema Srbiji. Jasan primer takve politike je i odluka iz septembra 2020. godine, Vlade Republike Srbije da narednih šest meseci prekine sve vojne vežbe i sve vojne aktivnosti sa svim partnerima i to pred planirane vojne vežbe sa Belorusijom koja je bila predmet kritike SAD i EU zbog politike beloruskog predsednika Aleksandra Lukašenka (Alexander Grigoryevich Lukashenko).

Za SAD, Rusiju i EU, Kosovo i Metohija nema isto važnost kao i za Srbiju nego predstavlja samo jedan faktor za nastavak njihove politike sa pozicije moći prema Srbiji.

Ni SAD pa ni većina zemalja EU ne bi se verovatno bunila ukoliko bi Srbija izabrala da prizna nezavisnost Kosova i Metohije ali pitanje je da li je to u njenom interesu i šta bi se desilo posle toga. Za Rusiju, kako smo i videli, Kosovo i Metohija nije ništa drugo nego „presedan“ koji njoj savršeno odgovara kao izgovor za priznanje nezavisnosti Abhazije, Južne Osetije i Krima.

Kako stvari stoje, SAD i EU neće priznati tri gore pomenute ruske satelitske države bez obzira da li će Srbija pa čak i Rusija priznati nezavisnost Kosova i Metohije za koje SAD i EU smatraju da je to „jedinствен“ slučaj“. Imajući to u vidu, Rusija ne bi dobila ništa priznanjem nezavisnosti Kosova i Metohije jer je u većem dobitku ukoliko ostaje *status quo* i time prisustvo njene „meke“ moći u Srbiju zbog podrške teritorijalnog integriteta Srbije. Ukoliko, hipotetički Srbija ipak prizna Kosovo i Metohiju, Rusija će to tretirati kao želju Srbije i verovatno postupiti na isti način ali prisustvo njene „meke“ moći u Srbiji neće se automatski izbrisati. SAD koje su priznale nezavisnost Kosova i Metohije i pružaju punu podršku državnosti Kosmeta, očigledno takođe odgovara da se pitanje Kosova i Metohije ne reši uskoro (u suprotnom bi to rešili), prepuštajući to EU koja nema isti „štap“ (politiku prinude) kao SAD i NATO ali ne želi da koristi „šargarepu“ (članstvo u EU) koja bi moglo da olakšala poziciju Beograda u pregovorima sa Prištinom. Uostalom, SAD i EU više zabrinjava ekonomska i vojna saradnja Srbije sa Ruskom Federacijom nego nerešeno kosovsko pitanje.

Što se tiče vojne neutralnosti Srbije, SAD i Rusija će nastaviti da prihvataju kao stanje koje onemogućuje Srbiju da pristupi NATO (protiv čega je Rusija) ali i ODKB (koja ne može da parira NATO ali puno članstvo Srbije ne bi bilo poželjno za SAD i NATO). SAD nisu protiv vojne neutralnosti ali

takva vojna neutralnost Srbije im se neće i u budućnosti dopasti jer očigledno ne isključuje dublje odnose sa Rusijom. Ruska Federacija neće i dalje hteti da detaljiše oko definisanja vojne neutralnosti Srbije, koju nije ni službeno još uvek priznala jer je za nju dovoljno da Srbija ne postane član NATO. Za Evropsku uniju vojna neutralnost nastaviće da ne predstavlja faktor koji može da posluži za sprovođenje politike sa pozicije moći Unije prema EU koja za sad nema šta da ponudi sem obećanja o neizvesnom članstvu.

Imajući u vidu da se EU konstantno suočava raznovrsnim problemima poput migracije, posledice Bregzita i njenom sporom funkcionisanju zbog, po nama, njene birokratske strukture, teško je očekivati da će Srbija (ili bilo koja zemlja zapadnog Balkana) skoro postati njen član ali svakako ne treba da se odustaje od takve aspiracije. Sam proces integracije Srbije u EU ide veoma sporo (do kraja 2020. godine su bile otvorena samo 18 poglavlja) dok Kosovo i Metohija ne samo nije priznato od strane pet država članica Unije nego nije ni pitanje liberalizacije njenog viznog režima prema zemalja EU rešeno.

Dok EU nastavlja da sprovodi politiku sa pozicije „tvrde“ moći kroz obećavanja o članstvu koja više liči na „šargarepu“ ali i na „štap“ u pogledu zahteva koje treba Srbija da ispuni (normalizacija odnosa sa Kosovom i Metohijom, usklađivanje Spoljne i odbrambene politike sa politikom EU), geopolitički kontekst nastaviće da se menja. Rusija (ali i ostali svetski akteri poput Kine) povećavaju svoje uplitanje u regionu kako se odnos regionalnih zemalja sa EU bivao neodređeniji. Po našem mišljenju, kad je u pitanju integracija Srbije u EU, Rusija će i dalje da prihvata članstvo Srbije u EU ali uz objašnjenje da će to da se desi ukoliko je Srbija spremna da se odrekne Kosova i Metohije jer jedino tako, po shvatanju Moskve, Srbija može da postane član. Rusiju i dalje neće zanimati da li i kad će Srbija da pristupi EU, za nju je dovoljno da podseti Srbiju na njenu slabu tačku: Kosovo i Metohiju. Sa druge strane, Sjedinjene Američke Države podržaće razgovore o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine sa ciljem da oba pregovarača ulaze u EU. Neodlučnost EU u vezi proširenja (u našem slučaju prema Srbiji) smeta SAD jer su svesne da to može da se iskoristi od strane Rusije.

Naša je procena da ukoliko EU bude i dalje pokazala nespornost za skoro učlanjene, Srbija će i dalje sedeti na dve stolice (EU i Rusija ali i Kina) i iskoristi prednosti saradnje sa SAD i NATO.

Dok Evropska unija bude samo obećavala, Srbija neće još dugo morati da se opredeljuje između nje i Rusije niti da požuri sa rešavanjem pitanja statusa Kosova i Metohije (uostalom i kad bi se to rešilo, drugi uslov bi se najverovatnije pojavio u vezi članstva; ne treba da se zaboravi da nerešeni odnosi iz prošlosti između zemalja u regionu otežavaju integraciju u EU pogotovo u slučaju kad jedna od država koja je u sporu sa drugom je već član Evropske unije).

Dok traje neodlučnost EU, Srbija treba da se potruži da ojača kako u ekonomskom, tako u odbrambenom smislu, služeći se i njenom politikom vojne neutralnosti koja se implementira kroz saradnju i profitiranju od svih strana ali uz dobru procenu o balansiranju njene politike prema SAD, Rusiji i EU (ali i Kini).

Glavni cilj Srbije u svemu tome mora da bude vođenje politike koja će politiku sa pozicije moći SAD, EU i Ruske Federacije koristiti za njene interese a ne postati njen instrument ili žrtva njihove politike. Srbija treba da nastavi da razvije odnose sa SAD i Rusijom shodno njenim interesima. Za Srbiju, evropske integracije i članstvo u Evropskoj uniji treba da i dalje ostanu deo nacionalnog interesa i strateškog opredeljenja ove zemlje koja istovremeno, držeći se politike vojne neutralnosti, treba i dalje da ojačava partnersku saradnju sa SAD i NATO, kroz program Partnerstvo za mir ali da razvija saradnju sa ODKB u kojoj ima posmatračku poziciju.

Iz svega rečenog, *status quo* će i dalje potrajati, odnosno kosovsko pitanje neće skoro biti rešeno, članstvo u EU će i dalje biti samo obećanje dok će vojna neutralnost Srbije nastaviti da bude bezbednosno opredeljenje Srbije. Sve to u sklopu politike za pozicije moći SAD, Rusije i EU prema Srbiji.

7.2. Ostvareni naučni i društveni doprinos

Kada je reč o ostvarenom naučnom doprinosu, na prvom mestu potrebno je istaći da naša disertacija predstavlja korak ka boljem i sistematičnijem razumevanju *per se* politike sa pozicije "tvrde" i „meke“ moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine.

Ova disertacija takođe predstavlja i doprinos u boljem razumevanju načina na koji funkcioniše politika sa pozicije moći pomenutih aktera u savremenim međunarodnim odnosima. Pored datih odgovora na naše postavljene hipoteze i pitanja vezanih za pomenutu temu naše disertacije relevantan naučni doprinos je postignut upotrebom odabranih teorijskih koncepata na naš istraživački rad. U vezi sa tim konačni rezultat disertacije treba da se tumači i kao svojevrsna studija slučaja o merenju „tvrde“ i „meke“ moći u okviru koje smo primenili teoriju o hijerarhijama u međunarodnim odnosima Dejvida Lejka uz pomoć dodatnih deskriptivnih indikatora ponuđenih od strane autorke ove disertacije.

Sem toga, naučna vrednost je dokazana i putem argumentacije koja je korišćena u ovoj studiji.

U analiziranju politike sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine, od izuzetnog značaja je bilo shvatanje pojma moći u međunarodnim odnosima. Odgovore o tome šta je moć, koje su njene vrste, kakvog je sadržaja i kako može da se meri pronašli smo kroz analizu i shvatanju pojma moći kod teoretičara realizama, liberalizma i konstruktivizma. Između određenja moći kao jedini način opstanka država i koji zauzima centralno mesto u shvatanju međunarodnih odnosa iz perspektive teoretičara tzv. realističke škole i prepoznanja važnosti ovog pojma bez izričitog preneglašavanja u odnosu na druge pojmove, iz perspektive liberalnih i konstruktivističkih teorija, mi smo dali prednost teoretičarima realizma.

Putem naše disertacije argumentovali smo naše tvrdnju da proučavanje politike sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji može najbolje da se razume uz shvatanja moći kako je teoretičari realizma vide.

Smatramo da naše istraživanje može biti podsticaj drugim istraživačima koji bi se bavili politikom sa pozicije moći između država ali analiziranjem naše teme izvan okvira našeg perioda posmatranja.

Na kraju, mišljenja smo da naša disertacija predstavlja značajan doprinos obogaćivanju fonda naučne literature koja se bavi politikom sa pozicije moći velikih sila prema malim državama.

Kako smo već istakli, doprinos naše studije naučno-istraživačkoj literaturi jeste i u njenoj autentičnosti s obzirom da ne postoji nijedno akademsko pisanje koje bi detaljno analiziralo, merilo i istovremeno upoređivalo politiku sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine.

Kada je u pitanju društveni doprinos disertacije, smatramo da se on u najvećoj meri ogleda u upoznavanju akademske, ali i šire javnosti (prvenstveno Srbije) sa politikom sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije, i Evropske unije prema Srbiji.

Posebno važan društveni doprinos ogleda se u našem kritičkom ali i objektivnom odnosu prema politici sa pozicije moći SAD, Ruske Federacije i EU prema Srbiji. Shodno toga smatramo da ovo alternativno tumačenje može biti od koristi za domaću naučnu i političku elitu jer će imati uvid u načine pomenute politike sa pozicije moći s ciljem njihovog postupanja u skladu sa interesom Srbije i njenog naroda.

LITERATURA

Knjige, zbornici radova i naučni članci

1. Antić Miljenko, *Teorija nadmoći i rat na teritoriju bivše Jugoslavije (1991.–1995.)*, izvor: internet: <https://bib.irb.hr/datoteka/438722.164.pdf>; (pristupljeno 24.12.2020.)
2. Aristotel, *Metafizika*, Kultura, Beograd, 1976.
3. Art Robert J., Greenhill Kelly M., *Coercion: An analytical overview* in: Greenhill Kelly M., Krause Peter, *Coercion: The Power to Hurt in International Politics*, Oxford University Press, New York, 2018.
4. Barthe Sébastien, David Charles-Philippe, *Foreign Policy-Making in the Clinton Administration; Reassessing Bosnia and the “Turning Point” of 1995*, Occasional Paper No2. izvor: internet: http://www.ieim.uqam.ca/IMG/pdf/foreign_policy.pdf (pristupljeno 15.12.2020.)
5. Bechev Dimitar, *Rival Power: Russia in Southeast Europe*. Yale University Press, London, 2017.
6. Budimir Branko, Međak Vladimir, *Vodič kroz pridruživanje Srbije Evropskoj uniji*, Colorgrafx, Beograd, 2008.
7. Carpenter Ted Galen, ur., *NATO’s Empty victory; A post-mortem on the Balkan War*, Cato Institute, Washington, D.C., 2000.
8. Chomsky Noam, *Jugoslavija, Peace, War and Dissolution*, PM Press, Oakland, CA, 2018.
9. Dahl Robert, *The Concept of Power*, Behavioral Science, No. 2, 1957.
10. Evropski pokret Srbija, *Rusija i Balkan-ekspanzija i potiskivanje*, spoljne političke sveske 2/2019, izvor: internet: http://www.emins.org/wp-content/uploads/2017/03/Spoljnopoliticke-sveske-02_2019-web.pdf (pristupljeno 28.12.2020.)
11. Dimitrijević Vojin, Stojanović Radoslav, *Međunarodni odnosi 4.*, izmenjeno i dopunjeno izdanje, Službeni list SRJ, Beograd, 1996.
12. Dragišić Petar, *Jugoslovenski pogledi na Evropsku ekonomsku zajednicu 1957-1973*, izvor: internet: https://www.researchgate.net/publication/322867067_Jugoslovenski_pogledi_na_Evropsku_ekonomsku_zajednicu_1957-1973 (pristupljeno 01.12.2020.)
13. Dunne Tim, Kurki Milja, Smith Steve, eds., *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, Oxford University Press, Oxford, 2006.
14. Đurić Mihailo, *Iz istorije antičke filozofije*, Izabrani spisi, Knjiga 1, Službeni list i Tersit, Beograd, 1996.
15. Đurković Miša, Igrtinović Milan (ur.), *Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU*, Zuhra, Beograd, 2016.
16. Emmanouilidis Janis A., *Alternatives between Full Membership and Non-Membership— Fata Morgana or Silver Bullet?*, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, Athens, 2008.
17. Encyclopaedia Britannica; *Realpolitik*; izvor: internet: <https://www.britannica.com/topic/realpolitik> (pristupljeno 27.12.2020.)
18. Espinosa Juan Francisco Escudero *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of Globalized World; Kosovo v. Crimea*, Springer, Cham, 2017.
19. Glenny Misha, *The Balkans, Nationalism, War, and the Great Powers 1804-2012*, Second Edition, House of Anansi Press Inc., Toronto, 2012.
20. Graham Thomas E., Levitsky Jonathan E., Esq., Ambassador Munter Cameron P., Ambassador Wisner Frank G., *Time for Action in the Western Balkans- Policy Prescriptions for American*

- Diplomacy, izvor: internet: <https://www.eastwest.ngo/sites/default/files/Time-for-Action-in-the-Western-Balkans.pdf>, (pristupljeno 15. 12. 2020.)
21. Grlić Radman Goran “*Neutralnost i nova evropska sigurnost*”, Zagreb, 2009, u: Fakultet Političkih Nauka, Master rad, *Vojna neutralnost Srbije*, Marković Anila, Beograd, 2010.
  22. Hantington Semjuel P., *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka*, drugo izdanje, CID, Podgorica, 2000.
  23. O’Shea Brendan, *The Modern Yugoslav Conflict 1991-1995; Perception, deception and dishonesty*, Taylor&Francis e-Library, London, 2015.
  24. Pavlović Momčilo, *1981 demonstrations in Kosovo*, izvor: internet: <http://www.transconflict.com/2013/04/1981-demonstrations-in-kosovo-264/> (pristupljeno 20.01.2021.)
  25. Petković Ranko “*Teorijski pojmovi neutralnosti*“, Beograd, 1982, u: Fakultet Političkih Nauka, Master rad, *Vojna neutralnost Srbije*, Marković Anila, Beograd, 2010.
  26. Ponomarjova Georgijevna Jelena, *Razbojnička država, Kosovo u svetskoj politici*, EVRO BOOK, Beograd, 2017.
  27. International Encyclopedia of Political Science, ed. Badie Bertrand, SAGE Publications, Inc. 2455 Teller Road Thousand Oaks, California 91320, 2011.
  28. Jackson Robert, Sorensen George, *Introduction to International Relations, Theories and Approaches*, Fifth edition, Oxford University Press, Oxford, 2012.
  29. Jelesijević Anila, *Vojna neutralnost Srbije*, u: Dragan R. Simić, *Integracija Zapadnog Balkan u mrežu globalne bezbednosti*, Čigoja štampa, Beograd, 2011.
  30. Jović Dejan, *Konstruktivizam u teorijama međunarodnih odnosa i praksi oblikovanja vanjskih politika*, Fakultet političkih znanosti, Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016.
  31. Kovačević Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, „Filip Višnjić“, Beograd, 2007.
  32. Kovačević Živorad, *Međunarodno pregovornje*, Albatros Plus, Beograd, 2010.
  33. Krastev Ivan, *Posle Evrope*, Samizdat B92, Beograd, 2018.
  34. Kršljanin Vladimir, *Srbija i Rusija. Argumenti za novu politiku*, Centar Akademske reči d.o.o., Šabac, 2018.
  35. Lake David A., *Hierarchy in International Relations*, Cornell University Press, New York, 2009.
  36. Lazarević Milena, *Away with the enlargement bogeyman*, izvor: internet: https://cep.org.rs/wp-content/uploads/2018/07/Away-with-the-Enlargement-Bogeyman_CEP.pdf; (pristupljeno 19.01.2021.)
  37. Lopandić Duško, *Evropska unija i Srbija - novo vreme i novo okruženje*, Štampa Grafolik, Beograd, 2017.
  38. Machiavelli Nicolo, «*Il prince*», trans. W. K. Marriot, The Pennsylvania State University, Pennsylvania, 2001.
  39. Mišćević Tanja, Mrak Mojmir, *The EU Accession Process: Western Balkans vs EU-10*, Croatian Political Science Review, Vol. 54, No. 4, 2017, izvor: internet: <https://hrcak.srce.hr/190343>; (pristupljeno 28.12.2020.)
  40. Međak Vladimir, Lopandić Duško, Bobić Maja, Knežević Ivan, *Twelve proposals for EU enlargement from the Western Balkans*, Grafolik, Belgrade, 2018.
  41. Morgenthau Hans J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, First edition, Alfred A. Knopf Inc, New York, 1948.

42. Mujanović Jasmin, *Hunger and Fury: The Crisis of Democracy in the Balkans*. Oxford University Press, New York, 2018.
43. Naj Džozef S., *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012.
44. Naj Džozef S., *Kako razumevati međunarodne sukobe*, peto izdanje, Beograd, Stubovi kulture, 2006.
45. Nakarada Radmila, *Raspad Jugoslavije: Problemi i tumačenja, suočavanje i tranzicije*, Službeni Glasnik, Beograd, 2008.
46. Nechev Zoran, Nikolovski Ivan, Minić Jelica, Qesaraku Mariol, Ćerimagić Adnan, *2018 Western Balkans Summit: 3 key takeaways from London*; izvor: internet: <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2018/12/Финална-верзија-на-бриф-веб-2.pdf>; (pristupljeno 18.01.2021.)
47. Nye Joseph S., *Toward a Liberal Realist Foreign Policy: A Memo for the Next President*, Harvard Magazine Inc, Cambridge, Vol. 110, No.4/ 2008.
48. Pellet Alain, *The Opinions of the Badinter Arbitration Committee A Second Breath for the Self-Determination of Peoples*, izvor: internet: <http://ejil.org/pdfs/3/1/1175.pdf> (pristupljeno 06.01.2021.)
49. Radan Peter, *Post-Secession International Borders: A Critical Analysis of the Opinions of the Badinter Arbitration Commission*, izvor: internet: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/MULR/2000/3.html> (pristupljeno 08.01.2021.)
50. Samardžić Slobodan, *Evropska unija: Sistem u krizi; sa studijom slučaja o odnosima Srbije i EU*, Izdavačka knjižara Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci-Novi Sad, 2016.
51. Samardžić Slobodan, Milosavljević Radić Ivana (ur.), *Evropska unija, nove i stare dimenzije krize*, Čigoja štampa, Beograd, 2017.
52. Schwarzenberger Georg, *Power Politics: A Study of International Society*, London, Jonathan Cape, 1941.
53. Serwer Daniel, *From War to Peace in the Balkans, the Middle East and Ukraine, Palgrave Critical Studies in Post-Conflict Recovery*, Palgrave Pivot, Cham, 2019.
54. Simeunović Dragan, *Uvod u političku teoriju*, Gorapres, Zemun, 2009.
55. Simić Dragan R., Milenković Dejan, Živojinović Dragan (ur.), *Evropa za mene*, Čigoja štampa, Beograd, 2018.
56. Simić Dragan R., Novaković Igor, Dragojlović Nataša, *Srbija i EU: Bezbednost i politika neutralnosti*, Evropske sveske, br. 3/2017, izvor: internet: https://bos.rs/politikas/uploaded/Bezbednosna%20politika%20EU_Raskorak%20izme%C4%91u%20individualne%20odgovornosti%20i%20globalne%20bezbednosti.pdf (pristupljeno 29.12.2020.)
57. Simić Dragan R., *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999.
58. Simić Dragan R., Živojinović Dragan, Kosović Nikola, *Meka moć država*. Udruženje za studije SAD u Srbiji, Centar za društvena istraživanja, Beograd, 2013.
59. Simić Dragan R., Živojinović Dragan (ur.), *Politika Sjedinjenih Američkih Država prema regionu zapadnog Balkana i Republici Srbiji*, Univerzitet u Beogradu-Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, 2015.
60. Simić Predrag, *Put u Rambuje, kosovska kriza 1995-2000*, Nea, 2000.
61. Štavljanin Dragan, *Hladni Mir (Kavkaz i Kosovo)*, Čigoja štampa, Beograd, 2009.
62. Teokarević Jovan, *Western Balkan's EU integration: How to overcome the remaining obstacles*, izvor: internet: <https://drive.google.com/drive/mobile/folders/0B3p2GDMDp->

- [_RbF96NFpUZ2NuRIU?usp=sharing_eip&invite=CKTK2-gL&ts=5c0a2601](#) (pristupljeno 17.12.2020.)
63. Vogel Toby, *Beyond Enlargement, Why the EU's Western Balkans Policy Needs a Reset*, izvor: internet: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/14368.pdf> (pristupljeno 19.01.2021.)
64. Žunec Ozren, *Rat u Hrvatskoj 1991.-1995., 2. Dio: Od sarajevskog primirja do završnih operacija*, izvor: internet: https://studentski.net/gradivo/ulj_fif_zg1_szj_sno_vojna_na_hrvaskem_02; (pristupljeno 23.12.2020.)
65. Waltz Kenneth, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Company, Reading, Massachusetts, 1979.
66. Wendt Alexander, *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*, International Organization, Vol. 46, No. 2, The MIT Press, 1992.
67. Wendt Alexander, *Collective Identity Formation and the International State*, The American Political Science Review, Vol. 88, No. 2, American Political Science Association, 1994.
68. Weller Marc, *Negotiating the Final Status of Kosovo*, EU Institute for Security Studies, Chaillot Paper, No 114, December 2008., izvor: internet: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp114.pdf>; (pristupljeno 17.02.2020.)
69. Woehrel Steven, *Kosovo: Historical Background to the Current Conflict, CRS Report for Congress*, izvor: internet: <https://fas.org/sgp/crs/row/RS20213.pdf> (pristupljeno 12.01.2021)

Medijski izvori i arhive donetih zakona, strategija i ostalih dokumenata

70. Agreement relating to Bosnia and Herzegovina, *Owen-Stoltenberg Peace Plan, or 'Invincible plan'*, izvor: internet: [https://www.peaceagreements.org/wview/472/Agreement%20relating%20to%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20\(Owen-Stoltenberg%20Peace%20Plan,%20or%20%27Invincible%20plan%27\)](https://www.peaceagreements.org/wview/472/Agreement%20relating%20to%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20(Owen-Stoltenberg%20Peace%20Plan,%20or%20%27Invincible%20plan%27)) ; (pristupljeno 09.12.2020.)
71. Aljazeera, *Biden visit sparks anger in Serbia*, izvor: internet: <https://www.aljazeera.com/news/2009/5/20/biden-visit-sparks-anger-in-serbia> (pristupljeno 09.01.2021)
72. A.S., "Diplomatski status Humanitarnom centru u Nišu je zakonita molba Rusije", izvor: internet: <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Diplomatski-status-Humanitarnom-centru-u-Nisu-je-zakonita-molba-Rusije.sr.html> (pristupljeno 18.01.2021)
73. Churanov Alexander , *What is the political standing of Crimea? Is Crimea now a recognized country, a part of Russia, or something else?*, izvor: internet: <https://www.quora.com/What-is-the-political-standing-of-Crimea-Is-Crimea-now-a-recognized-country-a-part-of-Russia-or-something-else>; (pristupljeno 18.01.2021.)
74. Allied Jointed Forces Command Naples, NATO i Bosna i Hercegovina, izvor: internet: <https://jfcnaples.nato.int/hqsarajevo/jezici-bosne-i-hercegovine/nato-i-bosna-i-hercegovina>; (pristupljeno 12.12.2020.)

75. ARHIV JUGOSLAVIJE, *Ustav Savezne Republike Jugoslavije, 27. april 1992*, izvor: internet:http://www.arhivju.gov.rs/active/srlatin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_srij_1992.html;(pristupljeno 04.12.2020.)
76. Associated Press, *Text of Kosovo Peace Plan*, izvor: internet: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/daily/june99/plantext03.htm>; (pristupljeno: 25.12.2020.)
77. BALKAN INSIGHT, *Enlargement Stays off Agenda at Sofia Summit*. <http://www.balkaninsight.com/en/article/sofia-summit-balkans-meet-europe-for-the-first-time-in-15-years-05-17-2018> ; (pristupljeno 26.01.2021.)
78. Barigazzi Jacopo, *Mogherini defends Kosovo border change talks*, izvor: internet: <https://www.politico.eu/article/federica-mogherini-kosovo-serbia-defends-border-change-talks/> (pristupljeno 25.12.2020.)
79. BBC, *Bush salutes Kosovo independence*, izvor: internet: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7252033.stm>; (pristupljeno 17.12.2020.)
80. BBC, *Dmitrij Medvedev u poseti Beogradu*, izvor: internet: https://www.bbc.com/serbian/news/2009/10/printable/091019_medvedev_bgd (pristupljeno 10.01.2021.)
81. BBC, *KLA deal a 'milestone' for peace*, izvor: internet <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/453244.stm> (pristupljeno 10.01.2021.)
82. BBC, *Putin apology to Serbia over Russian spokeswoman Zakharova*, izvor: internet: <https://www.bbc.com/news/world-europe-54120382>; (pristupljeno: 11.01.2021.)
83. Beogradska otvorena škola, *Hronologija odnosa Republike Srbije sa Evropskom unijom*, izvor: internet: <https://eupregovori.bos.rs/hronologija-odnosa-srbije-i-eu.html> (pristupljeno 26.12.2020)
84. Beogradski centar za bezbednosnu politiku, *GRAĐANI: SRBIJA JE ZAROBLJENA DRŽAVA, ALI TREBA SAMA DA SE OSLOBODI*; str.3; izvor: internet: <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2020/11/zarobljena-drzava-web2-3.pdf>; (pristupljeno 01.12.2020.)
85. Beta, *Ambasador Skot: SAD i NATO poštuju vojnu neutralnost Srbije*, izvor: internet: <https://beta.rs/politika/77830-ambasador-skot-sad-i-nato-postuju-vojnu-neutralnost-srbije> (pristupljeno 19.12.2020.)
86. Bisenić Dragan, *Uloga Amerike u raspadu Jugoslavije: Tri decenije od posete Džejmsa Bejkera Beogradu*, izvor: internet: <https://www.rts.rs/page/oko/sr/story/3205/politika/4418283/bejker-u-beogradu.html> (pristupljeno 05.01.2021.)
87. BLIC, *Glas Rusije: Srbija bi sankcijama Rusiji ostala uskraćena za 800 miliona dolara investicija*, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/glas-rusije-srbija-bi-sankcijama-rusiji-ostala-uskracena-za-800-miliona-dolara/5bx133k> (pristupljeno 26.12.2020.)
88. BLIC, *Srbija dobila status posmatrača u PS OSKB*, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/srbija-dobila-status-posmatraca-u-ps-oskb/9eq8e3b> (pristupljeno 10.01.2021.)
89. BLIC, *HLADAN TUŠ BERLINA Bajer Bez priznanja Kosova Srbija NEĆE UĆI U EU*, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/hladan-tus-berlina-bajer-bez-priznanja-kosova-srbija-nece-uci-u-eu/hcj7ffg> ; (pristupljeno 20.01.2021.)
90. BLIC, *"SRBIJA NE MOŽE U EU AKO NE PRIZNA KOSOVO"* Palmer uputio nedvosmislenu poruku iz Prištine, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/srbija-ne-moze-u-eu-ako-ne-prizna-kosovo-palmer-uputio-nedvosmislenu-poruku-iz/q4p1zy7> ;(pristupljeno 01.01.2021.)
91. BLIC, *Zašto je bivša SFRJ odbila ponudu za brzi ulazak u EU i 5 milijardi pomoći, a šta su želeli MILOŠEVIĆ I TUĐMAN*, izvor: internet: <https://www.blic.rs/vesti/politika/zasto-je-bivsa-sfrj->

- odbiła ponudu za brzi ulazak u EU i 5 milijardi pomoći a šta su/m3391q6 ; (pristupljeno 15.12.2020.)
92. B92, *Američki senatori u Beogradu*, izvor: internet: https://www.b92.net/video/vesti.php?yyyy=2016&mm=02&dd=12&nav_id=1096185 (pristupljeno 13.12.2020.)
  93. B92, *Danas: Medvedev ni u oktobru neće doći u Srbiju*, izvor: internet:
  94. https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2016&mm=10&dd=07&nav_category=11&nav_id=1185070&version=amp (pristupljeno 18.01.2021.)
  95. B92, *French president: EU must first reform, Balkans can wait*, izvor: internet: https://www.b92.net/eng/news/world.php?yyyy=2018&mm=04&dd=17&nav_id=103956 ; (pristupljeno 26.01.2021.)
  96. B92, *Magnificent mosaic in dome of St. Sava's Temple*, izvor: internet: https://www.b92.net/eng/news/society.php?yyyy=2018&mm=02&dd=20&nav_id=103529; (pristupljeno 17.01.2021.)
  97. B92, *Mnogi misle da je jedini uslov za EU Kosovo. Nije.*, izvor: internet: https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2018&mm=10&dd=22&nav_category=1262&nav_id=1458960; (pristupljeno 20.12.2020.)
  98. B92, *Nastavljena blokada Orahovca*, izvor: internet: https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=1999&mm=10&dd=24&nav_category=1&nav_id=2610; (pristupljeno: 17.12.2020.)
  99. B92, *Održan miting "Kosovo je Srbija"*, izvor: internet: https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=02&dd=21&nav_category=640&nav_id=285780 (pristupljeno 15.01.2021.)
  100. Borja Lasheras Francisco, Tcherneva Vessela, Wesslau Fredrik, *Return to instability: How migration and great power politics threaten the Western Balkans*, izvor: internet: https://www.ecfr.eu/publications/summary/return_to_instability_6045; (pristupljeno: 18.12.2020.)
  101. Bugarinović Nebojša, *Naftna industrija Srbije prodana Rusima*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/872190.html> (pristupljeno 15.01.2021.)
  102. Burazer Nikola, *Palmer: Serbia and Kosovo should be given space to reach best possible agreement*, izvor: internet: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/09/12/ewb-interview-palmer-serbia-kosovo-given-space-reach-best-possible-agreement/> (pristupljeno 04.12.2020.)
  103. Centar za evroatlantske studije (CEAS), Centar za slobodne izbore i demokratiju (Cesid), *Istraživanje javnog mnjenja: Evroatlantske integracije i dijalog između Beograda i Prištine*, izvor: internet: https://www.ceas-serbia.org/images/2018/Prezentacija_CeSID_CEAS_27_12_2018.pdf (pristupljeno 26. 01. 2021.)
  104. Centar za evroatlantske studije, *Za vojnu neutralnost 60 odsto građana*, izvor: internet: <https://www.ceas-serbia.org/sr/aktuelno/ceas-u-medijima/7740-istrazivanje-za-vojni-neutralnost-60-odsto-gradana> ; (pristupljeno 21.01.2021.)
  105. Центар за геостратешке студије, *Конференција ОДКБ у Народној скупштини Србије*, izvor: internet: <https://geostrategy.rs/rs/bezbednost/120-nf-r-nci-d-b-u-n-r-dn-s-ups-ini-srbi> (pristupljeno 05.12.2020.)
  106. Center for the Study of Democracy, *Assessing Russia's Economic Footprint in Serbia*, Policy Brief No. 72, January 2018, izvor: internet: <http://www.csd.bg/artShow.php?id=18118>; (pristupljeno 17.01.2021.)
  107. Centre for Southeast European Studies, *Balkans in Europe Policy Advisory Group, THE UNFULFILLED PROMISE: COMPLETING THE BALKAN ENLARGEMENT*, policy paper, 2014.

108. Central Intelligence Agency, *Bosnia, Intelligence and the Clinton Presidency- Former U.S. secretary of State Madeleine Albright*; izvor: internet: <https://www.cia.gov/static/f4025525ff9e8e2d2e0877765eaad05b/Bosnia-Intelligence-and-the-Clinton-Presidency.pdf> (pristupljeno 15.01.2021.)
109. Central Intelligence Agency, *Yugoslavia Transformed, 18 October 1990, National Intelligence Estimates*; izvor: internet: <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1990-10-01.pdf>; (pristupljeno 16.12.2020.)
110. Cerovina Jelena, *Putin, Vučić i Netanijahu predvodili Besmrtni puk*, izvor: internet: <http://www.politika.rs/scc/clanak/403397/Vucic-s-Putinom-i-Netanijahuom-na-celu-kolone-Besmrtni-puk> (pristupljeno 14.01.2021.)
111. CNN, *Milosevic reportedly to hold talks with Kosovo Albanians*, izvor: internet: <http://edition.cnn.com/WORLD/europe/9806/16/kosovo/index.html> (pristupljeno 16.12.2020)
112. CNN, *Transcript of President Clinton's speech on Bosnia, November 27, 1995*, izvor: internet: http://edition.cnn.com/US/9511/bosnia_speech/speech.html; (pristupljeno 28.12.2020.)
113. Commission of the European Communities, *Serbia 2011 Progress Report, Brussels 12.10.2011*, izvor: internet: <http://www.europa.rs/upload/Report%202011.pdf> (pristupljeno 10.01.2021.)
114. Commission of the European Communities, *Serbia 2009 Progress Report, Brussels 14.10.2009*, izvor: internet: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/gi/sr_rapport_2009_en.pdf (pristupljeno 10.01.2021)
115. Committee of Ministers, *International monitoring of the situation in the Federal Republic of Yugoslavia (FRY) and Kosovo in particular*, Document prepared by the Directorate of Political Affairs, Strasbourg, 5 October 1998, izvor: internet: <https://rm.coe.int/168051c275> ; (pristupljeno 20.12.2020.)
116. Conference on Yugoslavia, Badinter Arbitration Commission, *Opinion nr. 4., published in Paris on 11 January 1992*, p. 1503, point 4; izvor: internet: http://www.pf.uni-lj.si/media/skrk_mnenja.badinterjeve.arbitrazne.komisije.1_.10.pdf (pristupljeno 12.01.2021.)
117. Consilium.europa.eu, *Presidency Conclusions, Santa Maria da Fiera European Council 19 and 20 June 2000*, Item 13, izvor: internet: https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00200-r1.en0.htm (pristupljeno 02.12.2020.)
118. Council of the European Union, *Conference of the accession to the European Union- Serbia, Accession Document, Brussels, 9 January 2014*, izvor: internet: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&t=PDF&gc=true&sc=false&f=AD%201%202014%20INIT>; (pristupljeno 21.01.2021.)
119. Congressional Research Service, *Serbia: Background and U.S. Relations -Updated November 16, 2018*, CRS report prepared for members of Committees and Congress, izvor: internet: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44955.pdf> ; (pristupljeno 16.01.2021.)
120. Council of European Union, *Council Conclusions on Kosovo 2851st EXTERNAL RELATIONS Council meeting Brussels, 18 February 2008*, , izvor: internet: http://www.eu2008.si/en/News_and_Documents/Council_Conclusions/February/0218_GAERC_5.pdf; (pristupljeno 26.12.2020.)
121. Council of the European Union, *PRESS RELEASE 2870th Council meeting General Affairs and External Relations Brussels, 26-27 May 2008*, izvor: internet: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/PRES_08_141; (pristupljeno 26.01.2021.)
122. Clinton Digital Library, *Declassified Documents concerning National Security Council, Clinton Presidential Records Mandatory Declassification Review, Summary of conclusions of Meeting of the NSC Deputies Committee, June 19, 1994*, izvor: internet: <https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/16197> (pristupljeno 10.11.2020.)

123. Čukanović Filip, *Vucic says Trump accepted his invitation to visit Serbia*, izvor: internet: https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2017&mm=09&dd=21&nav_id=102364 (pristupljeno 11.01.2021.)
124. Danas, *Mogerini u Skupštini uz skandiranje poslanika SRS*, izvor: internet: <https://www.danas.rs/politika/mogerini-u-skupstini-uz-skandiranje-poslanika-srs/> (pristupljeno 05.12.2020.)
125. Danas, *Srbija i Kosovo potpisali sporazume o železničkoj vezi i auto-putu Beograd-Priština*; izvor: internet: <https://www.danas.rs/politika/srbija-i-kosovo-potpisali-sporazume-o-zeleznickoj-vezi-i-auto-putu-beograd-pristina/> (pristupljeno: 14.01.2021.)
126. Danas, *Vučić i Čepurin o poseti Medvedeva*; izvor: internet: <https://www.danas.rs/politika/vucic-i-cepurin-o-poseti-medvedeva/> (pristupljeno 18.01.2021.)
127. Danas, *Vučić: Najveći problem evrointegracija je Kosovo, ne vladavina prava*, izvor: internet: <https://www.danas.rs/politika/vucic-najveci-problem-evrointegracija-je-kosovo-ne-vladavina-prava/>; (pristupljeno 20.01.2021.)
128. Demokratska stranka, *Obrana*, izvor: internet: <https://ds.org.rs/vest/odbrana>; (pristupljeno 25.12.2020.)
129. Demokratska stranka, *Spoljna politika i evropske integracije*, izvor: internet: <https://ds.org.rs/vest/spoljna-politika-i-evropske-integracije>; (pristupljeno 25.12.2020.)
130. Demokratska stranka Srbije, *Program stranke*, izvor: internet: <http://www.dss.rs/srp/ona/dss-izbliza/program-stranke/>; (pristupljeno: 25.12.2020.)
131. Department of Defense, *National Defence Strategy of the United States, February 2018*, izvor: internet: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>; (pristupljeno 21.12.2020.)
132. Die Bundesregierung, Press release, Final Declaration by the Chair of the Conference on the Western Balkans, 28 August 2014, izvor: internet: <https://archiv.bundesregierung.de/archiv-de/meta/startseite/final-declaration-by-the-chair-of-the-conference-on-the-western-balkans-754634>; (pristupljeno 20.01.2021.)
133. Dimitrijević Saša, *novine Politika*, Politika Stamparija d.o.o, Beograd, 28.10.2018.
134. Direkcija za evropske integracije Bosne i Hercegovine,, *Evropska zajednica*, izvor: internet: <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4622&langTag=bs-BA>; (pristupljeno 15.12.2020.)
135. DSS, Deklaracija o vojnoj neutralnosti Srbije, izvor: internet: http://starisajt.nspm.rs/debate_2007/2007_dss1_nato.htm; (pristupljeno 08.12.2020.)
136. Dveri, *Sigurnost za državu*, izvor, internet: <https://dveri.rs/zasto-dveri/program/sigurnost-za-drzavu/>; (pristupljeno: 25.12.2020.)
137. Dveri, *Van EU i u savez sa Rusijom*, izvor: internet: <https://dveri.rs/zasto-dveri/program/van-eu-savez-sa-rusijom/>; (pristupljeno: 25.12.2020.)
138. DW, *Biden ends Balkans tour with message of cautious hope*, izvor: internet: <https://www.dw.com/en/biden-ends-balkans-tour-with-message-of-cautious-hope/a-4270933> (pristupljeno 10.01.2021.)
139. DW, *Dan kad je gorela Ulica Kneza Miloša*, izvor: internet:
140. <https://www.dw.com/sr/dan-kada-je-gorela-ulica-kneza-milo%C5%A1a/a-17444842> (pristupljeno 10.01.2021.)
141. DW, *EU otvara pregovore sa Srbijom*, izvor: internet: <https://www.dw.com/bs/eu-otvara-pregovore-sa-srbijom/a-16914439> (pristupljeno 15.01.2021.)

142. DW, *Srbija u EU, samo ako prizna Kosovo*, izvor: internet: <https://www.dw.com/sr/srbija-u-eu-samo-ako-prizna-kosovo/a-3626899>; (pristupljeno 27.12.2020.)
143. DW, *Medvedev u poseti Beogradu*, izvor: internet: <https://www.dw.com/sr/medvedev-u-poseti-beogradu/a-3148100> (pristupljeno 05.12.2020.)
144. DW, *Proširenje je ključno pitanje za EU*, izvor: internet: <https://www.dw.com/sr/pro%C5%A1irenje-je-klju%C4%8Dno-pitanje-za-eu/a-17895128> (pristupljeno 05.12.2020.)
145. Đorđević Đina, *Ministar odbrane razjašnjava cenu MiG-ova: Aranžman košta 185 miliona evra – avioni možda polete krajem 2017*, izvor: internet: <https://tangosix.rs/2016/23/12/ministar-odbrane-razjasnjava-cenu-mig-ova-aranzman-kosta-185-miliona-evra-avioni-mozda-polete-krajem-2017/>; (pristupljeno 12.01.2021.)
146. Đukanović Dragan, *SFR Jugoslavija i Evropska ekonomska zajednica: od uspešne saradnje i potencijalnog članstva do suspenzije svih sporazuma*, izvor: internet: http://www.yuhistorija.com/serbian/medj_politika_txt00c1.html; (pristupljeno 17.12.2020.)
147. Единая Россия, *Декларация с политическими партиями стран Балканского региона подписана на втором этапе XV Съезда Партии*, izvor: internet: <https://er.ru/news/143678/>; (pristupljeno 08.12.2020.)
148. *Effects of SAA and CEFTA on WB6 European Integration; Achievements and Ways Forward*; izvor: internet : <http://www.emins.org/wp-content/uploads/2018/06/SAP-CEFTA-WB6.pdf> ; (pristupljeno 17.01.2021);
149. EurActiv, *Russia opens 'humanitarian' base in Serbia*, izvor: internet: <http://www.euractiv.com/section/global-europe/news/russia-opens-humanitarian-base-in-serbia/>; (pristupljeno 05.01.2021.)
150. Eurobarometer 67, November 2007, *Public opinion in the European Union*, izvor: internet: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb67/eb67_en.pdf; (pristupljeno 18.01.2021.)
151. European Commission, *A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans*, izvor: internet: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf ; (pristupljeno 18.01.2021.)
152. European Commission, *Enlargement Strategy and Main Challenges 2006 – 2007*; https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2006/nov/com_649_strategy_paper_en.pdf str 14. (pristupljeno 13.12.2020.)
153. European Commission, *Enlargement Strategy and Main Challenges 2010-2011*. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2010/package/strategy_paper_2010_en.pdf (pristupljeno 13.01.2021.)
154. European Commission, *Enlargement Strategy and Main Challenges 2012-2013*, izvor: internet: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2012/package/strategy_paper_2012_en.pdf ; (pristupljeno 08.01.2021.)
155. European Commission, *EU Enlargement strategy 2015*, izvor: internet: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20151110_strategy_paper_en.pdf (pristupljeno 08.01.2021.)
156. European Commission, *Communication on EU Enlargement Policy 2016*, izvor: internet: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20161109_strategy_paper_en.pdf (pristupljeno 08.01.2021.)

157. European Commission, *EU Enlargement Strategy 2016-2017*, izvor: internet: <http://edz.bib.uni-mannheim.de/edz/doku/adr/2017/cdr-2017-0093-en.pdf> (pristupljeno 08.01.2021.)
158. European Commission, *European Union Trade in goods with Western Balkans 6, 2007-2017*, izvor: internet: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/region/details_western-balkans-6_en.pdf (pristupljeno 19.01.2021.)
159. European Commission, 10229/03 (Presse 163), *EU-Western Balkans Summit, Thessaloniki, 21 June 2003*, izvor: internet: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-03-163_en.htm; (pristupljeno 17.01.2021.)
160. European Commission, *Joint report to the European parliament and the Council on Kosovo's* progress in addressing issues set out in the Council Conclusions of December 2012 in view of a possible decision on the opening of negotiations on the Stabilisation and Association Agreement*, Brussels 22.04.2013, izvor: internet: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2013/ks_spring_report_2013_en.pdf (pristupljeno 10.01.2021.)
161. European Commission, *Standard Eurobarometer, No. 79, Spring 2013*, izvor: internet: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb79/eb79_anx_en.pdf (pristupljeno 18.01.2021.)
162. European Commission, *2003 Continuing enlargement - Strategy paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by Bulgaria, Romania and Turkey*, izvor: internet: <https://www.esiweb.org/enlargement/wp-content/uploads/2009/02/ec-2003-strategy-paper.pdf> (pristupljeno 26.01.2021.)
163. European Commission, *Serbia 2019 Report, Brussels, 29.5.2019 SWD (2019) 219 final*, izvor: internet: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-serbia-report.pdf>; (pristupljeno 27.01.2021.)
164. European Commission, *Strategy Paper of the European Commission on progress in the enlargement process, 2004*, izvor: internet: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0657:FIN:EN:PDF>; (pristupljeno 13.12.2020.)
165. European Commission, *Zagreb Summit 24 November 2000 Final Declaration, Item 4, Paragraph 4*, izvor: internet: <https://www.esiweb.org/pdf/bridges/bosnia/ZagrebSummit24Nov2000.pdf> (pristupljeno 02.12.2020.)
166. European Communities – Council, *Treaty on the European Union, Maastricht, 7 February 1992*, izvor: internet: https://europa.eu/europeanunion/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf; (pristupljeno 24.12.2020.)
167. European Council, *A Secure Europe in a better world-European Security Strategy, Brussels, 12 December 2003*, izvor: internet: http://eclan.eu/files/attachments/.1615/doc_10184_290_en.pdf; (pristupljeno 08.01.2021.)
168. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations, *Serbia - financial assistance under IPA II*; izvor: internet: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/funding-by-country/serbia_en; (pristupljeno 17.01.2021.)
169. European Parliament, *Copenhagen European Council - 21-22 June 1993*, izvor: internet: http://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/cop_en.htm; (pristupljeno 18.01.2021.)
170. European Parliament, *Note on the main elements of the Dayton Agreement for Bosnia and Herzegovina, 28 September 2005*, izvor: internet:

- https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/afet_111005_0/afet_111005_004.pdf (pristupljeno 10.01.2021.)
171. EU business, *Juncker to halt enlargement as EU Commission head*, Izvor: internet: <https://www.eubusiness.com/news-eu/politics-juncker.x29> ; (pristupljeno 19.01.2021.)
172. Euronews, *Kosovo denied entry to Interpol*, izvor: internet: <https://www.euronews.com/2018/11/20/kosovo-denied-entry-to-interpol/>; (pristupljeno 04.12.2020.)
173. European Union External Action, *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe; A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, June 2016*, izvor: internet: http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf; (pristupljeno 19.01.2021.)
174. European Western Balkans, *Thaçi not willing to negotiate in a dialogue facilitated by Lajčák*, izvor: internet: <https://europeanwesternbalkans.com/2020/05/27/thaci-not-willing-to-negotiate-in-a-dialogue-facilitated-by-lajcak/>; (pristupljeno 27.01.2021.)
175. European Western Balkans, *President of the EC Ursula von der Leyen: The future of the WB lay in the EU*, izvor: internet: <https://europeanwesternbalkans.com/2020/09/16/von-der-leyen-western-balkans-are-part-of-europe-not-just-a-stopover-on-the-silk-road/> ; (pristupljeno 16.01.2021.)
176. EU-Western Balkans Summit, *Sofijska deklaracija, 17. maj 2018. godine*, izvor: internet: https://www.consilium.europa.eu/media/34805/sofia-declaration_bs.pdf (pristupljeno 19.01.2021.)
177. Evelyn Leopold, *Russia rejects West's U.N. plan on Kosovo's future*, izvor: internet: <https://www.reuters.com/article/us-serbia-kosovo-un/russia-rejects-wests-u-n-plan-on-kosovos-future-idUSN1637651020070716?feedType=RSS>; (pristupljeno 22.12.2020.)
178. Evropska komisija, *Izveštaj o napretku Srbije za 2014. godinu*; izvor: internet: http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/Izvestaj_o_napretku_dec14.pdf ; (pristupljeno 19.01.2021.) str.108-109.
179. Evropska komisija, *Izveštaj o napretku Srbije za 2015. godinu*; izvor: internet: http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/god_inji_izvestaj_15_final.pdf ; (pristupljeno 19.01.2021.)
180. Evropska komisija, *Izveštaj o napretku Srbije za 2016. godinu*, izvor: internet: http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_srbija_2016.pdf ; (pristupljeno 19.01.2021.)
181. Evropska komisija, *Izveštaj o napretku Srbije za 2018. godinu*, izvor: internet: [http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_o_srbiji\(1\).pdf](http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_o_srbiji(1).pdf); (pristupljeno 19.01.2021.)
182. Evropska komisija, *Saopštenje o politici proširenja za 2016. godinu*, izvor: internet: http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/saopstenje_ek_o_politici_prosirenja_16.pdf ; (pristupljeno 19.01.2021.)
183. EWB, *Interview Marinelli: Serbia-NATO partnership is getting stronger in all areas*, izvor: internet: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/12/21/ewb-interview-marinelli-serbia-nato-partnership-getting-stronger-areas/> ; (pristupljeno: 17.01.2021.)
184. Gajić Petar, *Grenel: Tramp planira da dođe u Srbiju, znam kakav je kad se na nešto obaveže*, izvor: internet: <https://rs.n1info.com/vesti/a652551-grenel-tramp-planira-da-dodje-u-srbiju-znam-kakav-je-kad-se-na-nesto-obaveze/> (pristupljeno 20.12.2020)
185. Gashi Plator, Travers Eveanne, Rudić Filip, *Kosovo's Bid to Join Interpol Fails*, izvor: internet: <https://balkaninsight.com/2018/11/20/kosovo-s-bid-to-join-interpol-fails-11-20-2018/> ; (pristupljeno 04.12.2020.)

186. Gazprom, *Gazprom and Srbijagas commission South Stream's first facility – Banatski Dvor UGS*, Release, November 21.2011, izvor: internet:<https://www.gazprom.com/press/news/2011/november/article123918/>; (pristupljeno 21.12.2020.)
187. Glavonjić Zoran, *Stoltenberg u Beogradu: NATO Srbiji ukinuo ograničenja vazdušnog prostora*, izvor: internet <https://www.slobodnaevropa.org/a/stoltenberg-u-beogradu-nato-srbiji-ukinuo-ogranicenja-vazdusnog-prostora/27377415.html> (pristupljeno 16.12.2020.)
188. Gočanin Sonja, Đurđević Mila, *Srbija kao domaćin i ispostava ruskog 'Besmrtnog puka'*, izvor:internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-besmrtni-puk/30183562.html> (pristupljeno: 05.01.2021.)
189. Gordy Eric, *After Mladic's verdict: Six lessons to learn from Hague Trials*, izvor:internet: <https://balkaninsight.com/2021/06/09/after-mladics-verdict-six-lessons-to-learn-from-hague-trials/> (pristupljeno 10.01.2021.)
190. Graw Andrey, *Angela Merkel: No Balkan border changes*, izvor: internet: <https://www.politico.eu/article/angela-merkel-no-balkan-border-changes-kosovo-serbia-vucic-thaci/>; (pristupljeno 05.12.2020.)
191. Gray Andrew, Heath Ryan, *Serbia, Kosovo presidents broach border changes for historic deal*, izvor: internet: <https://www.politico.eu/article/aleksandar-vucic-hashim-thaci-serbia-kosovo-balkans-eu-enlargement-alpbach-forum/> (pristupljeno 15.1.2020.)
192. Harland David, *Never Again: International Intervention in Bosnia and Herzegovina*, izvor: internet: <https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2017/07/Never-again-International-intervention-in-Bosnia-and-Herzegovina.pdf> (pristupljeno 12.01.2021.)
193. Heler Daniel, *Belgrade-Pristina Dialogue and the Russian Factor: Opportunity for Cheap Points*, izvor:internet: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/11/09/belgrade-pristina-dialogue-russian-factor-opportunity-cheap-points/> ; (pristupljeno 18. 12. 2020.)
194. ICG Balkans Report N°78, *Violence in Kosovo: Who's Killing Whom?*, Prishtinë/Pristina - London - Washington, 2 November 1999, izvor: internet: https://www.files.ethz.ch/isn/27990/078_violence_in_kosovo.pdf (pristupljeno 02.12.2020)
195. INSAJDER.NET, *Voz koji je gotovo doveo do vanrednog stanja: Parole „Kosovo je Srbija“ ispucale, freske oštećene*, izvor: internet: <https://insajder.net/sr/sajt/tema/9388/>; (pristupljeno 09.12.2020.)
196. INTERFAX.RU, *Путин: происходящее в Южной Осетии – это геноцид осетинского народа, 9 August 2008*; izvor: internet: <https://www.interfax.ru/russia/26152/>; (pristupljeno 10.12.2020.)
197. INTERMAGAZIN.RS, *NEMAČKA OBJAVILA plan za Balkan – „BERLIN PLUS“*, izvor:internet: <https://www.intermagazin.rs/nemacka-objavila-plan-za-balkan-berlin-plus/> ; (pristupljeno 27.01.2021.)
198. International Court of Justice, *Reports of judgments, advisory opinions and orders accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo advisory opinion of 22 July 2010, General Conclusion, Item 122*, izvor: internet: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf>; (pristupljeno 12.12.2020.)
199. International Crises Group, *PANALBANIZAM: KOLIKA JE PRETNJA STABILNOSTI NA BALKANU? 25. februara 2004*, Izveštaj za Evropu br.153 Tirana/Brisel; izvor: internet: https://www.files.ethz.ch/isn/28080/153_pan_albanianism_serbian.pdf (pristupljeno: 12.12.2020)
200. International Independent Commission on Kosovo, *Kosovo Report, Conflict International Response, Lessons Learned*, Oxford 2000, izvor: internet:

- <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> ; (pristupljeno 23.12.2020.)
201. ISAC, *Šta je Partnerstvo za mir?*, izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadržaj/mvs/Sta_je_PzM_-_1by1.pdf; (pristupljeno 09.12.2020.)
202. Isaković Andrej, *Angela Merkel smrvila nadanja prozapadnih Srba*, izvor: internet: <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/angela-merkel-smrvila-nadanja-prozapadnih-srba.html?alphabet=1> (pristupljeno 09.01.2021.)
203. Jeremić Vuk, *Da li će Srbiju rusko oružje koštati američkih sankcija*, izvor: internet: <https://www.danas.rs/nedelja/da-li-ce-srbiju-rusko-oruzje-kostati-americkih-sankcija/> (pristupljeno 05.12.2020.)
204. Joksimović Nikola, *Građani Beograda marširali u čast svojih predaka*, izvor: internet: <https://rs.sputniknews.com/politika/201905091119737353-besmrtni-puk/> (pristupljeno 15.01.2021.)
205. Kancelarija Premijera, *Govor Premijera Isa Mustafe na sastanku Vlade Kosova, 24.12.2015*, izvor: internet: <https://kryeministri-ks.net/sr/govor-premijera-isa-mustafe-na-sastanku-vlade-kosova/> (pristupljeno 14.12.2020.)
206. Kliker.info, *Objavljeni dokumenti otkrivaju: Potpisivanje Dejtona bilo u Parizu zbog Miloševića*; izvor:internet: <https://kliker.info/objavljeni-dokumento-otkrivaju-potpisivanje-dejtona-bilo-u-parizu-zbog-milosevica/> (pristupljeno 20.12.2020)
207. Klix.ba, *Vučić ponovo o BiH: Posebno zahvalio Putinu za ruski veto na rezoluciju o Srebrenici*, izvor: internet: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/vucic-ponovo-o-bih-posebno-zahvalio-putinu-za-ruski-veto-na-rezoluciju-o-srebrenici/190117115>; (pristupljeno 31.01.2021.)
208. Killokoqi Sylejman, Semini Lazar, Associated Press, *Kosovo PM cancels trip to US for talks with Serbia*, izvor: internet: <https://abcnews.go.com/International/wireStory/kosovo-pm-cancels-trip-us-talks-serbia-71442799> (pristupljeno 25.01.2021.)
209. Komarčević Dušan, Zorić Ognjen, *Mičel: Kosovska vojska nije pretnja Srbiji*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/ves-micel-i-aleksandar-vucic-/29098968.html> (pristupljeno 20.01.2020.)
210. Kostić Slobodan, *Od Karingtona do Ahtisarija; Raspadanje do Kosova*, izvor: internet <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=487261> (pristupljeno 12.01.2021.)
211. KREMLIN.RU, *President Vladimir Putin presented government awards to Russian peacekeepers in Kosovo*, izvor, internet: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/41681>; (pristupljeno 17.12.2020.)
212. Krstić Milan, *Zašto smo odbili Rambuje: pogled na ključne argumente dve decenije kasnije*, izvor:internet: <https://talas.rs/2019/03/15/rambuje-argumenti-protiv-prihvatanja/> (pristupljeno 15.11.2020.)
213. Kristofer Hil, *Kosovo nije moglo preko noći*, izvor:internet: <https://www.dw.com/sr/kristofer-hil-kosovo-nije-moglo-preko-no%C4%87i/a-49018511>(pristupljeno 05.12.2020.)
214. Krulj Vladimir, *EU's Balkan enlargement policy must now be guided by geopolitics*, izvor: internet: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/mon-eus-balkan-enlargement-policy-must-now-be-guided-by-geopolitics/>, (pristupljeno 14.12.2020.)
215. Kurir, *CEO SVET SADA GLEDA U SRBIJU: Potpisivanje sporazuma u Vašingtonu izazvalo reakcije stranih i domaćih eksperata!* izvor: internet: <https://www.kurir.rs/vesti/politika/3525833/ceo-svet-sada-gleda-u-srbiju-potpisivanje-sporazuma-u-vasingtonu-izazvalo-reakcije-stranih-i-domacih-eksperata>, (pristupljeno 05.01.2021.)

216. Leposhtica Labinot, *Kosovo: Pokrenuta istraga o ubistvu Adema Jašarija i njegove porodice*, izvor: internet: <https://balkaninsight.com/2020/03/06/kosov%D0%BE-pokrenuta-istraga-o-ubistvu-adema-jasarija-i-njegove-porodice/?lang=sr> ; (pristupljeno 15.01.2020)
217. LaFraniere, *Russia Mends Broken ties with NATO*, Washington Post, February 2000, izvor: internet: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/WPcap/2000-02/17/077r-021700-idx.html>; (pristupljeno: 25.12.2020.)
218. Lajmi.net, *DOKUMENT: Kjo është marrëveshja Kosovë – Serbi*, izvor: internet: <https://lajmi.net/dokument-kjo-eshte-marreveshja-kosove-serbi/>; (pristupljeno 04.01.2021.)
219. Lobjakas Ahto, *Georgia: Tbilisi Outraged at Moscow Withdrawal from Abkhaz Sanctions Treaty*, izvor: internet: <https://www.globalsecurity.org/military/library/news/2008/03/mil-080307-rferl01.htm>; (pristupljeno 14.12.2020.)
220. Marković Ratko, *Tri krupne laži o navodnim pregovorima u Rambujeu*, izvor: internet: <https://www.politika.rs/sr/clanak/422419/Tri-krupne-lazi-o-navodnim-pregovorima-u-Rambujeu> (pristupljeno 10.12.2020.)
221. Matijević J., *Prada Besmrtnog puka 9.maja u Beogradu*, izvor: internet:
222. <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:788784-Parada-Besmrtnog-puka-9-maja-u-Beogradu> (pristupljeno 28.12.2020.)
223. Medić Jasmin, *Plebiscit i referendum*, izvor: internet : <https://vijesti.ba/clanak/327088/plebiscit-i-referendum> (pristupljeno 20.01.2021.)
224. MEMORIЈAL.ORG, Srpski heroji, izvor:internet: <https://memorijal.org/index.php> (pristupljeno 15.01.2021.)
225. Mihajlović Branka, *Nikolić i Putin potpisali Deklaraciju o strateškom partnerstvu*, izvor: internet:<https://www.slobodnaevropa.org/a/nikolic-i-putin-potpisali-deklaraciju-o-strateskom-partnerstvu/24996484.html>; (pristupljeno 14.12.2020.)
226. Mihajlović Branka, *Šta je SNS potpisao sa Putinovom strankom?*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/sta-je-sns-potpisao-sa-putinovom-strankom/27825603.html>; (pristupljeno 08.12.2020.)
227. Miladinović Aleksandar, *Vladimir Putin u Beogradu: Pet stvari koje su obeležile „Putindan“*, izvor: internet: <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-46912785> (pristupljeno 10.01.2021.)
228. Milašinović Dragan, *Rusija i vojna neutralnost Srbije*, izvor:internet: <http://www.koreni.rs/rusija-i-vojna-neutralnost-srbije/>; (pristupljeno 26.12.2020.)
229. Milenković Milan D Blog, *Deset godina od odlaska velikog brata: Kako je stavljena tačka na rusko učesće u mirovnoj misiji na Kosovu*, izvor: internet: <https://milanmilenkovic.wordpress.com/2013/07/24/deset-godina-od-odlaska-velikog-brata-kako-je-stavljena-tacka-na-rusko-ucesce-u-mirovnoj-misiji-na-kosovu/> (pristupljeno 17.01.2021.)
230. Milošević Milan, *Čekanje potpisa koji prethodi potpisu*, izvor: internet: <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=574375> (pristupljeno 03.12.2020.)
231. Milošević Milan, *Lavirinti produžene krize*, izvor: internet: <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=592014> (pristupljeno 10.01.2021.)
232. Mitrović Miloš, *Kostunica's resignation: Political retirement of last Serbian Euro-skeptic*, izvor: internet: <https://balkaneu.com/kostunicas-resignation-political-retirement-serbian-euro-skeptic/>; (pristupljeno 26.12.2020.)
233. Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Sekretarijat, *Informator o radu Ministarstva odbrane 2008-2019*, izvor: internet:http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/informator/2019/avgust/Informator_o_radu_jul_2019_cirilica.pdf ; str. 88-133. (pristupljeno 12.01.2021.)

234. Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Berlinski proces*, izvor: internet: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/regionalna-saradnja/2016-11-04-09-04-26?lang=lat>; (pristupljeno 21.01.2021.)
235. Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Bilateralni odnosi SAD i Srbije*, izvor: internet <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11520-sad?lang=lat>; (pristupljeno 16.01.2021.)
236. Ministarstvo spoljnih poslova, *Bilten vesti, mart 2002*, izvor: internet: http://www.mfa.gov.rs/Srpski/Bilteni/Srpski/b150302_s.html; (pristupljeno 04.12.2020.)
237. Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Dačić: „Sijera Leone je 18. država koja je povukla priznanje tzv. Kosova“*, izvor: internet: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/pres-servis/saopstenja/22340--18-k-sl03032020?lang=lat> (pristupljeno 20.01.2021.)
238. Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Međunarodni bilateralni ugovori*, izvor: internet http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/rusija.pdf; (pristupljeno 25.01.2021.)
239. Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Međunarodni bilateralni ugovori*, izvor: internet: http://www.mfa.gov.rs/sr/images/stories/bilateral_ugovori/sad.pdf (pristupljeno 25.01.2021.)
240. Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Partnerstvo za mir*, izvor: internet: <https://www.mfa.gov.rs/lat/spoljna-politika/bezbednosna-politika/partnerstvo-za-mir> (pristupljeno 18.01.2021.)
241. Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Proces EU integracija i regionalna saradnja*, izvor: internet: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php teme/proces-pristupanja-republike-srbije-eu?lang=lat>; (pristupljeno 26.12.2020.)
242. Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Učešće Republike Srbije u programu Partnerstvo za mir (PzM)*, izvor: internet: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/sbp/partnerstvo-za-mir?lang=lat>; (pristupljeno 09.12.2020.)
243. Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore, *Tabela priznanja i uspostavljanja diplomatskih odnosa*, izvor: internet: <http://www.mvpei.gov.me/rubrike/bilateralni-odnosi/Tabela-priznanja-i-uspostavljanja-diplomatskih-odn>; (pristupljeno 04.12.2020.)
244. Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije, *Instrument za pretpristupnu pomoć 2014-2020*, izvor: internet: <http://www.mei.gov.rs/sr/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2014-2020/>; (pristupljeno 25.01.2021.)
245. Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije, *Istorijat odnosa Srbije i EU*, izvor: internet: <http://www.mei.gov.rs/sr/srbija-i-eu/istorijat-odnosa-srbije-i-eu/> (pristupljeno 07.01.2021.)
246. Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije, *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između evropskih zajednica i njihovih državnih članica sa jedne strane, i republike Srbije, sa druge strane*, izvor: internet: http://www.mei.gov.rs/upload/documents/sporazumi_sa_eu/ssp_prevod_sa_anexima.pdf (pristupljeno 21.01.2021.)
247. Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije, *Evropska orijentacija građana Srbije, Ispitivanje javnog mnjenja, decembar 2018. godine*, izvor: internet: http://www.mei.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/istrasivanja_javnog_mnjenja/javno_menjenje_decembar_18.pdf; (pristupljeno 18.01.2021.)
248. Министерство иностранных дел Российской Федерации, *Комментарий МИД России в связи с грузинскими и украинскими заявлениями к годовщине событий августа 2008 года*, izvor: internet: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2391051; (pristupljeno 14.01.2021.)

249. Министерство иностранных дел Российской Федерации, *Выступление и ответы на вопросы СМИ Министра иностранных дел Российской Федерации С.В.Лаврова в ходе пресс-конференции по итогам переговоров с Первым заместителем Председателя Правительства, Министром иностранных дел Республики Сербии И.Дачичем, Белград, 18 июня 2020 года*, izvor: internet: https://www.mid.ru/ru/maps/rs/-/asset_publisher/GLz7aPgDnSfP/content/id/4168889; (pristupljeno 18.01.2021.)
250. Ministry of Defense of The Russian Federation, *The Russian Minister of Defence has held a meeting with the Chief of Serbian defense department Bratislav Gashich*, izvor: internet: http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12015797@egNews ; (pristupljeno 27.12.2020.)
251. Ministry of Foreign Affaris of the Russian Federation, *Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016)*, izvor: internet: http://www.mid.ru/en_GB/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICk6BZ29/content/id/2542248; (pristupljeno 17.12.2020.)
252. MONDO.RS, *Rusija priznala nezavisnost Crne Gore*, izvor: internet: <https://mondo.rs/Info/Srbija/a25749/Rusija-priznala-nezavisnost-Crne-Gore.html> ; (pristupljeno 16. 12.2020)
253. Narodna Skupštine Republike Srbije, *Ustav Republike Srbije*, izvor: internet: <http://www.parlament.gov.rs/akti/doneti-zakoni/u-sazivu-od-27-januara-2004.1035.html>; (pristupljeno 08.12.2020.)
254. NATO, *Agreed Points on Russian Participation in KFOR*, 18 June 1999, izvor: internet: <https://www.nato.int/kosovo/docu/a990618a.htm>; (pristupljeno: 17.12.2020.)
255. NATO, *Bucharest Summit Declaration*, Press Release (2008) 049, issued on 03 Apr. 2008, izvor:internet: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm; (pristupljeno 10.12.2020.)
256. NATO, 13 October 1998, *Statement to the Press by the Secretary General Following Decision on the ACTORD*; izvor: internet: <https://www.nato.int/docu/speech/1998/s981013a.htm> ; (pristupljeno 23.12.2020.)
257. NATO, *Item PRESS RELEASE (1999)41 - PRESS STATEMENT BY DR. JAVIER SOLANA, NATO SECRETARY GENERAL 24 MARCH 1999*, izvor: internet: <http://archives.nato.int/press-statement-by-dr-javier-solana-nato-secretary-general-following-commencement-of-air-operations-24-march-1999>; (pristupljeno 25.12.2020.)
258. NATO, *Ministerial Communiquis*, Oslo, June 5, 1992, izvor: internet: <https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c920605a.htm>; (pristupljeno 08.12.2020.)
259. NATO, *Military Technical Agreement between the International Security Force ("KFOR") and the Governments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia*, izvor: internet: <https://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> (pristupljeno 07.12.2020.)
260. Narodna banka Srbije, *Operacije Narodne banke Srbije na deviznom tržištu – saopštenja*, izvor: internet: https://www.nbs.rs/internet/latinica/33/33_1/odt/index.html (pristupljeno 23.01.2021.)
261. Narodna banka Srbije, *Saradnja sa Evropskom unijom*, izvor: internet: https://www.nbs.rs/internet/latinica/40/40_2/index.html (pristupljeno 19.01.2021.)
262. Nataša Anđelković, *Gasni zagrljaj*, izvor: internet: <http://www.ekspres.net/politika/gasni-zagrljaj>; (pristupljeno 28.12.2020.)
263. Nova srpska politička misao, *Istraživanja javnog mnjenja, Srbija leto 2018. godine*, , izvor: internet: <http://www.nspm.rs/istrazivanja-javnog-mnjenja/srbija-leto-2018.html?alphabet=1> (pristupljeno 14.01.2021.)

264. NOVOSTI, *SLUČAJ RAČAK: 22 godine od Vokerove laži koja je omogućila bombardovanje Jugoslavije*; izvor: internet: <https://www.novosti.rs/vesti/politika/954856/slucaj-racak-22-godine-vokerove-lazi-koja-omogucila-bombardovanje-jugoslavije> (pristupljeno 10.12.2020.)
265. NOVOSTI, *Srbija dobila status posmatrača u OSKB*, izvor: internet: <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:428945-Srbija-dobila-status-posmatraca-u-OSKB> (pristupljeno 17.01.2021.)
266. NOVOSTI, "*TERORISTE SU PRESVUKLI U CIVILNU ODEĆU*": Član tima za obdukciju iz Račka tvrdi da je Voker znao za zločine nad Srbima u Klečkoj, izvor: internet: <https://www.novosti.rs/vesti/politika/984718/teroriste-presvukli-civilnu-odecu-clan-tima-obdukciju-racka-tvrdi-voker-znao-zlocine-nad-srbima-kleckoj> (pristupljeno 10.01.2021.)
267. NIS, *Informacije o kompaniji*, izvor: internet: <https://www.nis.eu/lat/o-nama/informacije-o-kompaniji>; (pristupljeno 16.01.2021.)
268. NIS Press Center, *Gazprom Neft finances the creation of interior mosaic in Saint Sava Temple in Belgrade*, izvor: internet: <https://www.nis.eu/en/presscenter/gazprom-neft-finances-creation-interior-mosaic-saint-sava-temple-belgrade;>(pristupljeno 17.01.2021.)
269. N1, *Čepurin: Rusija nikad nije imala ništa protiv Srbije u EU*, izvor: internet: <http://rs.n1info.com/Vesti/a210950/Cepurin-Rusija-nikad-nije-imala-nista-protiv-da-se-Srbija-prikljuci-EU.html>; (pristupljeno 13.12.2020.)
270. N1, *Dačić: Zbog plana Berlin plus da ne ostanemo u čekaonici EU*, izvor:internet: <http://rs.n1info.com/Vesti/a274280/Dacic-o-planu-Berlin-plus.html>; (pristupljeno 27.01.2021.)
271. N1, *DSS, Dveri i SNP potpisale deklaraciju o vojnoj neutralnosti*, izvor: internet: <http://rs.n1info.com/Vesti/a172485/DSS-Dveri-i-SNP-potpisale-deklaraciju-o-vojnoj-neutralnosti.html>; (pristupljeno 08.12.2020.)
272. N1, *Pisonero: EU već finansira neke projekte spomenute u dokumentima iz Vašingtona*, izvor: internet:<http://rs.n1info.com/Vesti/a652737/Pisonero-za-RSE-EU-vec-finansira-neke-projekte-koji-se-spominju-u-dokumentima-potpisanim-u-Vasingto.html> (pristupljeno 22.01.2021.)
273. N1, *Serbs know Kosovo is lost, Serbian president says*, izvor: internet: <http://ba.n1info.com/English/NEWS/a275535/Serbs-know-Kosovo-is-lost-Serbian-president-says.html> ; (pristupljeno 05.12.2020.)
274. N1, *Srbija na šest meseci prekida sve vojne vežbe i aktivnosti sa svim partnerima*, izvor: internet: <https://rs.n1info.com/vesti/a638079-srbija-na-sest-meseci-prekida-sve-vojne-vezbe-i-aktivnosti-sa-svim-partnerima/>; (pristupljeno 09.01.2021.)
275. N1, *Vulin: Srbija neutralna zemlja, može da saraduje sa svima*, izvor: internet: <http://rs.n1info.com/Vesti/a387848/Vulin-Srbija-neutralna-zemlja.html>; (pristupljeno 20.12.2020.)
276. Novinite.com, *US: Serbia cannot Sit on Two Chairs*, izvor: internet: <https://www.novinite.com/articles/184551/US%3A+Serbia+can+not+Sit+on+Two+Chairs;> (pristupljeno 06.12.2020.)
277. NZZ.CH, *Iran will die USA mit der Drohung eines Krieges unter Druck setzen*, sagt Experte Trita Parsi, izvor, internet: <https://nzzas.nzz.ch/international/trump-unter-druck-iran-experte-zu-teherans-kriegsdrohung-ld.1481173?reduced=true> ; (pristupljeno 17.12.2020.)
278. Official Journal of the European Union, *CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ON THE FUNCTIONING OF THE EUROPEAN UNION*, 26.10.2012. izvor: internet: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=EN>; (pristupljeno 17.01.2021.)

279. Pajaziti Muhamer, *EU hails the involvement of the US in the talks between Kosovo and Serbia*, izvor: internet: <https://www.balkaneu.com/eu-hails-the-involvement-of-the-us-in-the-talks-between-kosovo-and-serbia/> (pristupljeno 06.12.2020.)
280. PARLAMENT.GOV.RS, *Zakon o potvrđivanju sporazuma između vlade Republike Srbije i vlade Ruske Federacije o isporukama prirodnog gasa iz Ruske federacije u Republiku Srbiju*, izvor: internet: http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/623-13Lat.pdf; (pristupljeno 21.12.2020.)
281. Parsons Robert, *Russia: Is Putin Looking To Impose Solutions To Frozen Conflicts?*, izvor: internet: <https://www.rferl.org/a/1065363.html>; (pristupljeno 17.12.2020.)
282. PEŠČANIK, *10 mišljenja Badinterove komisije*, izvor: internet: <https://pecscanik.net/10-misljenja-badinterove-komisije/>; (pristupljeno 23.12.2020.)
283. PINK, *SEĆANJE NA TRAGEDIJU! Most u Grdeličkoj klisuri je simbol stradanja tokom NATO bombardovanja!*, izvor: internet: <https://pink.rs/drustvo/125621/secanje-na-tragediju-most-u-grdelickoj-klisuri-je-simbol-stradanja-tokom-nato-bombardovanja> (pristupljeno 18.12.2020.)
284. Pobulić Simeon, *Promena u konstelaciji odnosa velikih sila, Granice američke moći*, izvor: internet: <http://www.republika.co.rs/546-547/28.html>; (pristupljeno 18.12.2020.)
285. Predsednik Republike Srbije, *Sastanak sa pomoćnikom državnog sekretara SAD za Evropu i Evroaziju*, izvor: internet: <https://www.predsednik.rs/lat/pres-centar/vesti/sastanak-sa-pomocnikom-drzavnog-sekretara-sad-za-evropu-i-evroaziju-25927>; (pristupljeno 24.01.2021.)
286. Predsednik Republike Srbije, *Sastanak sa zamenikom pomoćnika državnog sekretara Sjedinjenih Američkih Država*, izvor: internet: <https://www.predsednik.rs/lat/pres-centar/vesti/sastanak-sa-zamenikom-pomocnika-drzavnog-sekretara-sjedinjenih-americkih-drzava> (pristupljeno 24.01.2021.);
287. Predsednik Republike Srbije, *Sastanak sa zamenicom generalnog sekretara NATO Rouz Gotemeler*, izvor: internet: <https://www.predsednik.rs/lat/pres-centar/vesti/sastanak-sa-zamenicom-generalnog-sekretara-nato-rouz-gotemeler>; (pristupljeno: 26.01.2021.)
288. President of Republic of Kosovo, *President Thaçi received a letter from the President of the USA, Donald Trump*, izvor: internet: <https://www.president-ksgov.net/en/news/president-thaci-received-a-letter-from-the-president-of-the-usa-donald-trump>; (pristupljeno 15.01.2021.)
289. President of Russia, *Address by President of the Russian Federation*, izvor: internet: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>; (pristupljeno 19.12.2020.)
290. President of Russia, *Agreement on the Accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation submitted to State Duma for ratification*, izvor: internet: <http://en.kremlin.ru/acts/news/20616>; (pristupljeno 16.12.2020.)
291. President of Russia, *President Vladimir Putin met at the Kremlin with Serbian President Boris Tadic and Serbian Prime Minister Vojislav Kostunica*, izvor: internet: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/43702>; (pristupljeno 22.12.2020.)
292. President of Russia, *Press statements following Russian-Serbian talks*, izvor: internet: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/56418> (pristupljeno 06.12.2020.)
293. President of Russia, *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation, January 12, 2008*, izvor: internet: <http://en.kremlin.ru/supplement/4116>; (pristupljeno 18.12.2020.)
294. Radio Free Europe/ Radio Liberty, *Bolton Says U.S. Won't Oppose Kosovo-Serbia Land Swap Deal*, izvor: internet: <https://www.rferl.org/a/bolton-says-u-s-won-t-oppose-kosovo-serbia-land-swap-deal/29451395.html>; (pristupljeno: 06.12.2020.)
295. Radio Free Europe, Radio Liberty, *Primakov's U.S. Trip Cancelled*, izvor: internet: <https://www.rferl.org/a/1141870.html>; (pristupljeno 25.12.2020.)

296. Radio Slobodna Evropa, *Brisel: Beograd i Pristina parafirali sporazum o severu Kosova*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/eston-beograd-i-pristina-parafirali-sporazum-o-severu-kosova/24962174.html> (pristupljeno 10.01.2021.)
297. Radio Slobodna Evropa, *Mapa prijeratne i dejtonske BiH*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/mapa-prijeratne-i-dejtonske-bih/27360490.html> (pristupljeno 10.01.2021.)
298. Radio Slobodna Evropa, *Nemačka ostaje pri sedam uslova za Srbiju*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nemacka-ostaje-pri-sedam-uslova-za-srbiju/25452573.html> (pristupljeno 10.01.2021.)
299. Radio Televizija Vojvodine, Išinger: *Srbija ne može u EU dok ne prizna Kosovo*, izvor: internet: http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/isinger-srbija-ne-moze-u-eu-dok-ne-prizna-kosovo_1014778.html; (pristupljeno 07.01.2021.)
300. Ranković Rade, *Vučić: Nema napretka bez pomoći SAD*, izvor: internet: <https://www.glasamerike.net/a/american-senators-visit-serbia-mccain-corker/3188762.html>; (pristupljeno 13.12.2020.)
301. RELIEFWEB, *Serbia rejects Ahtisaari's proposal before UN Security Council and requests new international mediator*; izvor: internet: <https://reliefweb.int/report/serbia/serbia-rejects-ahtisaaris-proposal-un-security-council-and-requests-new-international>; (pristupljeno 22.12.2020.)
302. Reljić Dušan, *Lavrov, Serbia, may struggle to find common ground*, izvor: internet: <http://www.balkaninsight.com/en/article/lavrov-serbia-may-struggle-to-find-common-ground-12-12-2016> (pristupljeno 18.12.2020.)
303. Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Bruto domaći proizvod, ukupno*, izvor: internet: <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/09020101?languageCode=sr-Cyrl>; (pristupljeno 23.01.2021.)
304. Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Statistički Godišnjak 2010.*, izvor: internet: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2010/PdfE/G20102002.pdf>; (pristupljeno 23.01.2021.)
305. Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Statistički Godišnjak 2013.*, izvor: internet: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2013/PdfE/G20132010.pdf>; (pristupljeno 23.01.2021.)
306. Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Statistički Godišnjak 2016.*, izvor: internet: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2016/Pdf/G20162019.pdf>; (pristupljeno 23.01.2021.)
307. Republički zavod za statistiku Republike Srbije, *Statistički Godišnjak 2019.*, izvor: internet: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G20192052.pdf>; (pristupljeno 23.01.2021.)
308. Republic of Kosovo Ministry of Foreign Affairs, *International Recognitions of the Republic of Kosovo*, izvor: internet: <http://www.mfa-ks.net/subdomain/oldwebsite/?page=2,224>; (pristupljeno 19.01.2021.)
309. Republika Srbija, *Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, oktobra 2009., izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/Strategija%20nacionalne%20bezbednosti%20Republike%20Srbije.pdf; (pristupljeno 09.12.2020.)
310. Republika Srbija, *Strategija Nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, nacrt, 2017., izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/javna%20rasprava/strategije/Nacrt%20Strategije%20nacionalne%20bezbednosti.pdf; (pristupljeno 19.12.2020.)
311. Republika Srbija, *Strategija Nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategija%20nacionalne%20bezbednosti%20RS.pdf; (pristupljeno 19.12.2020.)
312. Republika Srbija, *Strategija odbrane Republike Srbije*, Beograd, oktobra 2009., izvor: internet:

- http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/Strategija%20odbrane%20Republike%20Srbije.pdf ; (pristupljeno 09.12.2020.)
313. Republika Srbija, *Strategija Odbrane Republike Srbije*, izvor: internet: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/2019/Strategija%20odbrane%20RS.pdf; (pristupljeno 19.12.2020.)
314. RS.SPUTNIK, „Besmrtni puk“ dan pobjede u više gradova, izvor:internet: <https://rs.sputniknews.com/politika/201805031115477214-besmrtni-puk-srbija-rs/> (pristupljeno 15.01.2021)
315. RS.SPUTNIK, “Besmrtni puk” Rusije ovlastio i naznačio glavnog organizatora Srbije, izvor: internet:<https://rs.sputniknews.com/vesti/201903191119192741-besmrtni-puk-rusija-srbija/> (pristupljeno 28.12.2020)
316. RIA Novosti , *Putin scolds Europe over double standards on Kosovo*, izvor: internet: <https://sputniknews.com/russia/2008021499212987/>; (pristupljeno 17.12.2020.)
317. RT.com, *Putin: Crimea similar to Kosovo, West is rewriting its own rule book*, izvor: internet: <https://www.rt.com/news/putin-address-parliament-crimea-562/>; (pristupljeno 16. 12. 2020.)
318. RTS, *Aleksandar Vučić: "Članstvo u EU spoljnopolitički prioritet Srbije"*, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3304233/clanstvo-u-eu-spoljnopoliticki-prioritet-srbije.html> ; (pristupljeno 25.12.2020.)
319. RTS, *Bugarska: Severna Makedonija će dugo čekati pred vratima EU*, izvor: internet: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/region/4213105/makedonija-bugarska-istorija-spor-goce-delcev.html> (pristupljeno 18.01.2021)
320. RTS, *Četiri stuba srpske spoljne politike*, izvor:internet: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/123751/cetiri-stuba-srpske-spoljne-politike.html>; (pristupljeno 24.12.2020.)
321. RTS, *Dijalog Beograda i Prištine*, izvor: internet: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/854480/dijalog-beograda-i-pristine.html>; (pristupljeno 14.12.2020.)
322. RTS, *I Madagaskar povukao priznanje Kosova*, izvor: internet: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3346904/i-madagaskar-povukao-priznanje-kosova.html>; (pristupljeno 05.01.2021.)
323. RTS, *Medvedev u Beogradu – obeležavanje 75 godina od oslobođenja i podrška saradnji*, izvor:internet: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3704378/medvedev-stigao-u-beograd.html> (pristupljeno 05.12.2020.)
324. RTS, *Stoltenberg u Beogradu, priseća se detinjstva*, izvor: internet: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3280797/stoltenberg-u-beogradu-priseca-se-detinjstva.html> ;(pristupljeno: 26.01.2021.)
325. RTV, *Vučić sa Lavrovom: Srbija i Rusija nikada nisu išle jedna protiv druge*, izvor: internet: http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/sergej-lavrov-stigao-u-posetu-beogradu_894918.html; (pristupljeno 08.12.2020.)
326. Schmetzer Uli, Tribune Staff Writer, *How West Let Croatia Sneak Arms*, izvor: internet: <https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-1995-08-20-9508200215-story.html> ; (pristupljeno 18.12.2020.)
327. Select Committee on Foreign Affairs Minutes of Evidence, *Memorandum by the Foreign and Commonwealth Office*, izvor: internet: <https://publications.parliament.uk/pa/cm199900/cmselect/cmfaaff/28/9111803.htm> ; (pristupljeno 15.11.2020.)
328. S. Sikavica: *Zablude, poluistine i izandale fraze*, Helsinška povelja, br.111-112, septembar-oktobar 2007.; navedeno u: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, *Samoizolacija*,

realnost i cilj, godišnji izveštaj: Srbija 2007, str 158., izvor: internet:
<https://www.yumpu.com/xx/document/read/21787508/acrobat-pdf-459mb-helsinki-committee-for-human-rights-in-> (pristupljeno 05.01.2021.)

329. Sink Justin, Winfrey Michael, *Serbia and Kosovo to have 'fantastic relationship' — Trump announces historic accord*, izvor: internet: <https://www.trtworld.com/europe/rare-spat-between-serbia-and-russia-after-us-brokered-deal-39528/amp;> (pristupljeno 05.01.2021.)
330. Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između država članica Severnoatlantskog ugovora i ostalih država učesnica u Partnerstvu za mir o statusu njihovih snaga, sa Dodatnim protokolom Sporazuma između država članica Severnoatlantskog ugovora i ostalih država učesnica u Partnerstvu za mir o statusu njihovih snaga*, Službeni glasnik RS-Međunarodni ugovori broj 14, Štamparija „Glasnik“, Beograd, 2015.
331. Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i organizacije NATO sa podršku i nabavku (NSPO) o saradnji u oblasti logističke podrške*, Službeni glasnik RS-Međunarodni ugovori broj 3, Štamparija „Glasnik“, Beograd, 2016.
332. Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o odobrenju državnog izvoznog kredita Vladi Republike Srbije*, Službeni glasnik RS, Međunarodni ugovori broj 3, Štamparija „Glasnik“, Beograd, 2013.
333. Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o osnivanju Srpsko-ruskog humanitarnog centra*, izvor: internet:<http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2012/4123-12Lat.pdf>; (pristupljeno 10.12.2020.)
334. Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o saradnji u oblasti humanitarnog reagovanja u vanrednim situacijama, sprečavanja elementarnih nepogoda i tehnogenih havarija i uklanjanja njihovih posledica*, Službeni glasnik RS, ugovori broj 10, Štamparija „Glasnik“, Beograd, 2010.
335. Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o vojnoj-tehničkoj saradnji*, Službeni glasnik RS, Međunarodni ugovori broj 12, Štamparija „Glasnik“, Beograd, 2015.
336. Skupština Republike Srbije, *Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Srbije i Vlade Sjedinjenih Američkih Država o zaštiti statusa i pristupu i korišćenju vojne infrastrukture u Republici Srbiji*, Međunarodni ugovori, br. 42, Štampa Državne Štampanije, Beograd, 2. jun 2009.
337. Službeni Glasnik Republike Srbije, *Rezolucija Narodne skupštine Republike Srbije o zaštiti suvereniteta teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Republike Srbije*, izvor: internet: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/reg/viewAct/5322d9df-46d7-41b1-9649-a89032370f07> , (pristupljeno 08. 12. 2020.)
338. Službeni glasnik SCG, *Strategija Odbrane Srbije i Crne Gore, Beograd, 2004*, izvor: internet: <http://arhiva.emins.org/uploads/useruploads/dokumenti/odbrana.pdf>; (pristupljeno 08.12.2020.)
339. Socijalistička partija Srbije, Glavni odbor, *Program Socijalističke partije Srbije*, izvor: internet: <https://www.sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf>; (pristupljeno 25.12.2020.)
340. SrbijaDanas.com, *Ruski general otkrio istinu o zauzimanju Slatine: "Otišli smo na Kosovo da pobedimo ili poginemo"*, izvor:internet: <https://www.srbijadanas.com/vesti/kosovo/ruski-general-otkrio-istinu-o-zauzimanju-slatine-otisli-smo-na-kosovo-da-pobedimo-ili-poginemo-2019-06-21> (pristupljeno 08.11.2020)
341. Srpska Napredna Stranka, *Bela Knjiga "Programom do promena"*, oktobar 2011., izvor: internet:https://www.sns.org.rs/sites/default/files/bela-knjiga_0.pdf; (pristupljeno 07.12.2020.)
342. SRPSKI TELEGRAF, *Američki ambasador otkrio: CIA plaćala rušenje vlasti u Srbiji*, broj 1611 ,APM Print, Beograd 2021, str.4, navedeno prema: Michael McFaul: That was a long

- time ago (CIA also funded opposition in Serbia in 2000) (...) izvor: internet: https://twitter.com/McFaul/status/1405480911903158284?ref_src=twsrc%5Etfw (pristupljeno 18.06.2021)
343. Sputnik Srbija, *O nama*, izvor: internet: https://rs-lat.sputniknews.com/docs/about/o_nama.html; (pristupljeno 17.01.2021.)
344. Sputnik Srbija, *Sputnik otvorio sajt na srpskom*, izvor: internet: <https://rs-lat.sputniknews.com/rusija/2015020264062/>; (pristupljeno 17.07.2021.)
345. Sputnik Srbija, *Zapadni mediji: Srbija je pobedila uz pomoć Rusije*, izvor: internet: <https://rs-lat.sputniknews.com/politika/201811201117893744-Srbija-Rusija-Interpol/>; (pristupljeno 15.12.2020.)
346. Statement by the Secretary General following the ACT WARM Decision', Vilamoura, 24 September 1998; izvor: internet: <http://nato.int/docu/pr/1998/p980924e.htm>; (pristupljeno 23.12.2020.)
347. Stočić Branko, *Da li Putin stoji iza Miloševića ?*, izvor: internet: <http://www.nin.co.rs/2000-05/25/12814.html>; (pristupljeno 18.12.2020.)
348. Tanner Adam, *U.S. gets cheers in Kosovo after cool Serb welcome*, izvor: internet:
349. <https://www.reuters.com/article/us-usa-kosovo-biden-idUSTRE54K1SC20090521> (pristupljeno 08.01.2021.)
350. TASS.COM, *Countries that recognized South Ossetia's and Abkhazia's independence*; izvor: internet: <https://tass.com/world/1007058>; (pristupljeno 17.01.2021.)
351. TASS.COM, *Moscow astonished by Obama's claims that decision on Kosovo was taken at referendum*, izvor: internet: <https://tass.com/russia/725736> (pristupljeno 09.12.2020.)
352. Telegraf.rs, *Putin otkrio: Kako je doneta odluka o zauzimanju aerodroma Slatina u Prištini 1999. godine*; izvor: internet: <https://www.telegraf.rs/vesti/svet/3201732-putin-otkrio-kako-je-doneta-odluka-o-zauzimanju-aerodroma-slatina-u-pristini-1999-godine> (pristupljeno 08.11.2020)
353. Telegraf.rs, *Sve Putinove poste Srbiji: Skandal sa Koštunicom, skandirale mu Delije, odlikovao ga Irinej!* izvor: internet: <https://www.telegraf.rs/vesti/politika/1265298-sve-putinove-posete-srbiji-skandal-sa-kostunicom-skandirale-mu-delije-odlikovao-ga-irinej-foto>; (pristupljeno 17.01.2021.)
354. Teodorović Miloš, *Merkel: Ukinuti paralelne vlasti, omogućiti rad EULEX-u*, izvor: internet: https://www.slobodnaevropa.org/a/merkel_vidimo_buducnost_srbije_u_eu_/24305369.html (pristupljeno 09.01.2021.)
355. United Nations, *Charter of the United Nations*, izvor: internet: <https://www.un.org/en/charter-united-nations/>; (pristupljeno 25.12.2020.)
356. United Nations International Residual Mechanism for Criminal Tribunals, *The Conflicts*, izvor: internet: <https://www.icty.org/en/about/what-former-yugoslavia/conflicts> (pristupljeno 15.01.2021)
357. United Nations, *MEETINGS COVERAGE , SC/13626, 17 DECEMBER 2018, SECURITY COUNCIL8427TH MEETING (PM), Peacekeeping Chief Urges Serbia, Kosovo to Avoid Exacerbating Tensions after Decision to Transform Security Force into National Armed Forces*, izvor: internet: <https://www.un.org/press/en/2018/sc13626.doc.htm>; (pristupljeno 15.12.2020.)
358. United Nations, *Peacemakers, General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (Dayton Agreement)*, 21.11.1995, izvor: internet: <https://peacemaker.un.org/bosniadaytonagreement95>; https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf; (pristupljeno 19.12.2020.)

359. United Nations Office, *Responsibility to Protect*, izvor: internet:<https://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.shtml>; (pristupljeno 15.12.2020.)
360. UNPO.ORG, *Kosova: Hillary Clinton Expresses Strong Support To Pristina*, izvor: internet: <https://unpo.org/article/15074> (pristupljeno 09.12.2020.)
361. UN.ORG, *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the UN Charter' UN Doc. A/RES/2625 (XXV)*, Annex, 24 October 1970, izvor: internet: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/3dda1f104.pdf>; (pristupljeno 19.12.2020.)
362. UN.ORG, *Official communiqué of the 5654th (closed) meeting of the Security Council, Held in private at Headquarters, New York, on Tuesday, 3 April 2007*; izvor: internet: <https://digitallibrary.un.org/record/596183>; (pristupljeno 13.12.2020.)UNSC,
363. UN.ORG., *Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo (Rambouillet agreement)*, izvor: internet: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_RambouilletAccord.pdf ; (pristupljeno 03.12.2020.)
364. UNSC, *Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's future status, S/2007/168, of 26 March 2007, tačka 5*, izvor: internet: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/4BF3EA59396D0797852572AA007977D0-Full_Report.pdf; (pristupljeno 22.01.2021.)
365. UNSCR, *Resolution 757 Bosnia and Herzegovina (30 May)*, izvor: internet: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/757>; (pristupljeno 12.12.2020.)
366. UNSCR, *S/RES/836 (1993), 4 June 1993, RESOLUTION 836 (1993) Adopted by the Security Council at its 3228th meeting*, izvor:internet: <http://unscr.com/en/resolutions/836> (pristupljeno 12.01.2021.)
367. UNSCR, *Resolution 770 (1992) / adopted by the Security Council at its 3106th meeting, on 13 August 1992*, izvor: internet: <https://digitallibrary.un.org/record/148183?ln=en> (pristupljeno 12.01.2021.)
368. UNSCR, *S/RES/776 (1992), 14 September 1992, RESOLUTION 776 (1992), Adopted by the Security Council at its 3114th meeting, on 14 September 1992*, izvor: internet: <http://unscr.com/en/resolutions/776> (pristupljeno 12.01.2021.)
369. UNSC, *Resolution 827 (1993), Adopted by the Securitiy Council at its 3217th meeting on 25 May 1993*, izvor: internet: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IJ%20SRES827.pdf> (pristupljeno 12.01.2021.)
370. UNSCR, *Resolution 1160, 31.03.1998*, izvor: internet: <http://unscr.com/en/resolutions/1160>; (pristupljeno 15.12.2020.)
371. UNSCR, *Resolution 1199, September 23.1998*, izvor: internet: <http://unscr.com/en/resolutions/1199>; (pristupljeno 25.12.2020.)
372. UNSCR, *RESOLUTION 1244 (1999), Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999*, izvor: internet: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990610_SCR1244%281999%29.pdf; (pristupljeno 23.12.2020.)
373. UNSCR, *Resolution S/RES/1199, September 23.1998*. izvor: internet: <http://unscr.com/en/resolutions/1199>; (pristupljeno 23.12.2020.)
374. U.S. Departement of State; *LONDON CONTACT GROUP MEETING, 9 MARCH 1998, STATEMENT ON KOSOVO*, izvor: internet: https://1997-2001.state.gov/travels/980309_kosovo.html; (pristupljeno 23.12.2020.)
375. U.S. Department of State, *Press Briefing on Turnover of Russians to OSCE, Daniel Fried, Assistant Secretary of State for European and Eurasian Affairs*, Washington, DC, October 2,

- 2006, izvor: internet: <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/rm/73492.htm>; (pristupljeno 17.12.2020.)
376. U.S. Department of State, *U.S. Relations with Serbia* izvor: internet: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-serbia/>; (pristupljeno 16.12.2020.)
377. U.S. Department of State, *CAATSA Section 231(d) Defense and Intelligence Sectors of the Government of the Russian Federation*, izvor: internet: <https://www.state.gov/t/isn/caatsa/275116.htm>; (pristupljeno 09.12.2020.)
378. U.S. Department of State, *Remarks With Serbian President Boris Tadic After Their Meeting, Washington, Dc, September 7, 2006*; izvor: internet: <https://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2006/71901.htm> (pristupljeno 04.01.2021.)
379. U.S. Department of State, Section 231 of the Countering America's Adversaries Through Sanctions Act of 2017, izvor: internet: <https://www.state.gov/section-231-of-the-countering-americas-adversaries-through-sanctions-act-of-2017/>; (pristupljeno 09.12.2020.)
380. U.S. Government, *Countering America's Adversaries through Sanctions Act*, izvor: internet: https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/hr3364_pl115-44.pdf; (pristupljeno 09.12.2020.)
381. Vasiljević Predrag i Milinković Danijela, *Dupla šopska za Džimija Kartera*, izvor: internet: http://www.novosti.rs/dodatni_sadržaj/clanci.119.html:639578-Dupla-sopska-za-Dzimija-Kartera; (pristupljeno 26.07.2020.)
382. Vlada Republike Srbije, *Bilateralni odnosi Srbije i SAD postavljeni na snažnim temeljima*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/285631/bilateralni-odnosi-srbije-i-sad-postavljeni-na-snaznim-temeljima.php>, (pristupljeno 24.01.2021.)
383. Vlada Republike Srbije, *Briselski sporazum*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/283757>; (pristupljeno 14.12.2020.)
384. Vlada Republike Srbije, *Brojne mogućnosti intenziviranja ekonomske saradnje Srbije i SAD*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/200193/brojne-mogucnosti-intenziviranja-ekonomske-saradnje-srbije-i-sad.php>; (pristupljeno 24.01.2021.)
385. Vlada Republike Srbije, *Čvrsta podrška SAD putu Srbije ka EU*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/242445/cvrsta-podrška-sad-putu-srbije-ka-eu.php> (pristupljeno 24.01.2021.)
386. Vlada Republike Srbije, *Dobra saradnja sa SAD u oblasti bezbednosti*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/259929/dobra-saradnja-sa-sad-u-oblasti-bezbednosti.php>; (pristupljeno 24.01.2021.)
387. Vlada Republike Srbije, *Dobri odnosi sa SAD od izuzetnog značaja za Srbiju*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/293720/dobri-odnosi-sa-sad-od-izuzetnog-znacaja-za-srbiju.php>; (pristupljeno 24.01.2021.)
388. Vlada Republike Srbije, *Ekonomski rezultati Srbije ohrabrujući*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/241736/ekonomski-rezultati-srbije-ohrabrujuci.php>; (pristupljeno 24.01.2021.)
389. Vlada Republike Srbije, *Razgovori sa SAD o važnim pitanjima iz oblasti energetike*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/272859/razgovori-sa-sad-o-vaznim-pitanjima-iz-oblasti-energetike.php>; (pristupljeno 24.01.2021.)
390. Vlada Republike Srbije, *Od izuzetne važnosti da Vlada potvrdi energetske sporazum između Srbije i Rusije*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/88065/od-izuzetne-vaznosti-da-vlada-potvrdi-energetski-sporazum-izmedju-srbije-i-rusije.php>; (pristupljeno 26.12.2020.)
391. Vlada Republike Srbije, *Podrška SAD evropskom putu Srbije*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/253537/podrška-sad-evropskom-putu-srbije.php>; (pristupljeno 24.01.2021.)

392. Vlada Republike Srbije, *SAD cene ulogu Srbije u procesu pomirenja u regionu*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/269134/sad-cene-ulogu-srbije-u-procesu-pomirenja-u-regionu.php> ;(pristupljeno 24.01.2021.)
393. Vlada Republike Srbije, *Vojno-tehnički sporazum*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947>; (pristupljeno 07.12.2020.)
394. Vlada Republike Srbije, *Vučić dočeka generalnog sekretara NATO*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/252520/vucic-docekao-generalnog-sekretara-nato.php>; (pristupljeno: 22.01.2021.)
395. Vlada Republike Srbije, *Značajan prostor za unapređenje ukupnih bilateralnih odnosa sa SAD*, izvor: internet: <https://www.srbija.gov.rs/vest/305743/znacajan-prostor-za-unapredjenje-ukupnih-bilateralnih-odnosa-sa-sad.php> ; (pristupljeno 24.01.2021.)
396. Vladimir Krulj, *EU's Balkan Enlargement Policy Must Now Be Guided by Geopolitics, November 2018*, izvor: internet: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/mon-eus-balkan-enlargement-policy-must-now-be-guided-by-geopolitics/>; (pristupljeno 21.12.2020);
397. Vojna kancelarija za vezu, *Odnosi NATO-a i Srbije*, izvor: internet: https://jfcnaples.nato.int/vkv_beograd/o-nama/rukovodstvo/odnosi-natoa-i-srbije (pristupljeno 08.12.2020.)
398. Vojska Srbije, *Program državnog partnerstva Srbije i Ohaja*, izvor: internet: http://www.vs.rs/sr_lat/medjunarodna-saradnja/saradnja-sa-ohajom/program-drzavnog-partnerstva (pristupljeno 06.12.2020)
399. Voltairnet.org, *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2013*, izvor: internet: <https://www.voltairenet.org/article202037.html>; (pristupljeno 18.12.2020.).
400. VREME, *Kraj vrdanju*, izvor: internet: <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=291441> (pristupljeno 04.12.2020.)
401. VREME, *Početak pregovora o pridruživanju*, izvor: internet: <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1167553> (pristupljeno 15.01.2021.)
402. Zorić Ognjen, *Kupljeni ruski helikopteri stigli u Beograd*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/kupljeni-ruski-vojni-helikopteri-stigli-u-beograd/27825499.html>; (pristupljeno 12.12.2020.)
403. Zyra e Kryeministrit, *Kryeministri Thaçi: Për Kosovën do të ketë vetëm suksese – Populli ynë krenohet me ju dhe me Shtetet e Bashkuara të Amerikës*, izvor: internet.
404. <https://kryeministri-ks.net/kryeministri-thaci-per-kosoven-do-te-kete-vetem-suksese-populli-yne-krenohet-me-ju-dhe-me-shtetet-e-bashkuara-te-amerikes/> (pristupljeno 08.12.2020.)
405. Živković Vukašin, *EWB Interview - Marinelli: Serbia-NATO partnership is getting stronger in all areas*, izvor: internet: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/12/21/ewb-interview-marinelli-serbia-nato-partnership-getting-stronger-areas/> (pristupljeno 06.01.2021.)
406. Živković Zvezdan, *Ruski veto blokirao Rezoluciju o Srebrenici, oštre reakcije SAD i Britanije*, izvor: internet: <https://www.slobodnaevropa.org/a/rezolucija-o-srebrenici-nije-prosla-rusija-ulozila-veto/27116786.html> (pristupljeno 05.12.2020.)
407. Xharra Jeta, *Border changes promoted with taxpayer money*, izvor: internet: <https://prishtinainsight.com/border-changes-promoted-with-taxpayer-money/> (pristupljeno 10.01.2021)
408. Western Balkans Summit, London 2018, *Joint Declaration on Regional Cooperation and Good Neighbourly Relations in the Frame of the Berlin Process*, izvor: internet: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/724294/180710_WBS_Joint_Declarations.pdf; (pristupljeno 18.01.2021.)
409. White House, *National Security Strategy of the United States, December 2017*, izvor: internet: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> ; (pristupljeno 21.12.2020);

410. White House, Office of the Press Secretary, *Statement by the President on the End of Kosovo's Supervised Independence*, izvor: internet: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2012/09/10/statement-president-end-kosovo-s-supervised-independence> (pristupljeno 09.12.2020.)
411. White House; *Text of a Letter from the President to the President of Kosovo of 18 February 2008*, izvor: internet: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/02/20080218-3.html>; (pristupljeno 18.12.2020.)
412. Wilkins Brett, *Killing for Credibility: A Look Back at the 1999 NATO Air War on Serbia*, izvor: internet: <https://www.commondreams.org/views/2019/03/24/killing-credibility-look-back-1999-nato-air-war-serbia> (pristupljeno 08.01.2021.)

BIOGRAFIJA KANDIDATKINJE

Anila (Jovan) Jelesijević je rođena 01.03.1977. godine u Skadru, u Albaniji gde je završila osnovnu i srednju školu.

Osnovne akademske studije, smer međunarodni odnosi, je upisala 1995. godine na Fakultetu političkih nauka u Beogradu kao stipendista Vlade Republike Srbije zahvaljujući sporazumu potpisanom između nevladinog udruženja za srpsku i crnogorsku manjinu iz Skadra i Ministarstva prosvete Republike Srbije.

Osnovne akademske studije je završila 2001. godine, odbranom diplomskog rada na temu „Raspad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije“.

Njeno dalje interesovanje za političke nauke se usmerilo na posmatranja i analize glavnih međunarodnih aktera i njihovih uticaja prema SFRJ kao najmoćnijoj Balkanskoj zemlji tog perioda kao o uzrocima njenog raspada. Vremenom, obrazovanje stečeno tokom osnovnih studija iz Međunarodnih odnosa, Balkanskih odnosa, Međunarodnog prava, Diplomacije, Istorije i ostalih relevantnih predmeta poslužilo je za njen posao kao petnaestogodišnji službenik ambasade Švajcarske u Beogradu, sada u funkciji višeg pomoćnika za informisanje i analitičara za medije koja zahteva političko, diplomatsko, bezbednosno znanje i analitičku sposobnost. Sa druge strane, njeno iskustvo tokom rada u ovoj važnoj instituciji, je bilo inspiracija za njeno dalje akademsko usavršavanje.

Upisom master studija, smer međunarodna bezbednost, 2010. godine i odbranom master rada na temu „Vojna neutralnost Srbije“, 2011. godine, kandidatkinja se bavila pitanjem neutralnosti i predlozima šta bi bilo najbolje rešenje za Srbiju. Posmatrajući iz bliža neutralni sistem Švajcarske uz upoređivanje geopolitičkih i političkih interesa Srbije i Finske, kandidatkinja je došla do zaključka da bi najbolje rešenje za Srbiju bilo da sledi primer Finske, jer nijedna od njih nema tradiciju o neutralnosti, ni međunarodni ugovor koji priznaje ili garantuje neutralnost, niti je neutralnost predviđena ustavom, dok su obe zemlje zainteresovane da sačuvaju prijateljske odnose sa Rusijom.

Skraćena verzija njenog master rada je objavljena u knjizi „Integracija Zapadnog Balkana u mrežu globalne bezbednosti“ (Jelesijević Anila, *Vojna neutralnost Srbije*, u. Simić Dragan R., Integracija Zapadnog Balkan u mrežu globalne bezbednosti, Čigoja štampa, Beograd, 2011).

Deo njene doktorske disertacije pod naslovom „*Uslovljeno članstvo Srbije u EU već zamorenoj od proširenja - koliko je daleko 2025. godina*“ je publikovano u: VOJNO DELO, INTERDISCIPLINARNI NAUČNI ČASOPIS, 7/2019 GODINA LXXI, UDK 355/359 YU ISSN 0042-8426, DOI: 10.5937/vojdelo1907009J; str. 9-27. (dostupno na: http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2019-7/71-2019-7-00-Ceo_broj_VD.pdf ;)

Opširnija verzija „Politike sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Države, Ruske Federacije i Evropske unije u vezi nezavisnosti Kosova i Metohije– Da li se radi o presedanu ili jedinstvenim slučajem?“, takođe deo njene disertacije, je objavljena u: Jelesijević Anila, *Upotreba argumenta o „kosovskom otcepljenju”u slučajevima Južne Osetije, Abhazije i Krima*, u: Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, *Godišnjak 2020, Godina XIV / Broj 24 / Decembar 2020*, Čigoja štampa, Beograd UDC 327.5(321.001); ISSN 1820-6700, str.73-103. (dostupno na: <https://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/FPN-Godisnjak-24-2020-2.pdf>)

Kandidatkinja se služi savršeno upotrebom nekoliko jezika: srpskog, albanskog i engleskog, dok ima dovoljno znanje iz italijanskog, grčkog i pomalo nemačkog.

Kandidatkinja je udata i majka je jednog sina.

ADMINISTRATIVNI PRILOZI

Prilog 1

Izjava o autorstvu

Ime i prezime autora: Anila Jelesijević

Broj upisa: 33/2017

Izjavljujem

- da je doktorska disertacija pod naslovom **“Politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine.”** rezultat sopstvenog istraživačkog rada;
- da disertacija u celini ni u delovima nije bila predložena za dobijanje bilo koje diplome prema studijskim programima drugih visokoškolskih ustanova;
- da nisam kršila autorska prava i koristila intelektualnu svojinu drugih lica.

Potpis autora

U Beogradu, godine.

Prilog 2

Izjava o istovetnosti štampane i elektronske verzije doktorskog rada

Ime i prezime: Anila Jelesijević

Broj upisa: 33/2017

Strudijski program: Međunarodne i evropske studije

Naslov rada: “Politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine.”

Mentor: prof. dr Dragan R. Simić

Izjavljujem da je štampana verzija mog doktorskog rada istovetna elektronskoj verziji koju sam predala za objavljivanje na portalu **Digitalnog repozitorijuma Univerziteta u Beogradu.**

Dozvoljavam da se objave moji lični podaci vezani za dobijanje akademskog zvanja doktora nauka, kao što su ime i prezime, godina i mesto rođenja i datum odbrane rada.

Ovi lični podaci mogu se objaviti na mrežnim stranicama digitalne biblioteke, u elektronskom katalogu i u publikacijama Univerziteta u Beogradu.

Potpis autora

U Beogradu, . godine.

Prilog 3

Izjava o korišćenju

Ovlašćujem Univerzitetsku biblioteku „Svetozar Marković“ da u Digitalni repozitorijum Univerziteta u Beogradu unese moju doktorsku disertaciju pod naslovom “**Politika sa pozicije moći Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije i Evropske unije prema Republici Srbiji u periodu od 2007. do 2018. godine.**”, koja je moje autorsko delo.

Disertaciju sa svim priložima predao sam u elektronskom formatu pogodnom za trajno arhiviranje. Moju doktorsku disertaciju pohranjenu u Digitalni repozitorijum Univerziteta u Beogradu mogu da koriste svi koji poštuju odredbe sadržane u odabranom tipu licence Kreativne zajednice (*Creative Commons*) za koju sam se odlučio:

3. Autorstvo – nekomercijalno – bez prerade.

Dozvoljavam umnožavanje, distribuciju i javno saopštavanje dela, bez promena, preoblikovanja ili upotrebe dela u svom delu, ako se navede ime autora na način određen od strane autora ili davaoca licence. Ova licenca ne dozvoljava komercijalnu upotrebu dela. U odnosu na sve ostale licence, ovom licencom se ograničava najveći obim prava korišćenja dela.

Potpis autora

U Beogradu, . godine.
